

کتابی دوووم

کاک ئه حمه دی موفتی زاده

ههولیک بو ناساندنی به شیک له بوچوونه
(په روهردیی، فیکری، فهلسه فی) په کانی

سه روهت عه بدولا

منتدای اقراء الثقافى

للكتب (كوردی - عربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

كاك ئەحمەدى موفتى زادە

ھەوتىك بۇ ناساندنى بەشىك ئە بۇچوونە
(پەرۋەردەيى، فىكرى، فەلسەفى) يەكانى

كاك ئەحمەدى موفتى زادە

ھەولەك بۇ ناساندنى بەشىككە لە بۆچۈنە
(پەرۋەردەيى، فېكرى، فەلسەفى) يەكانى

نووسىن و ئامادە كىردنى

سەرۋەت عەبدوللا

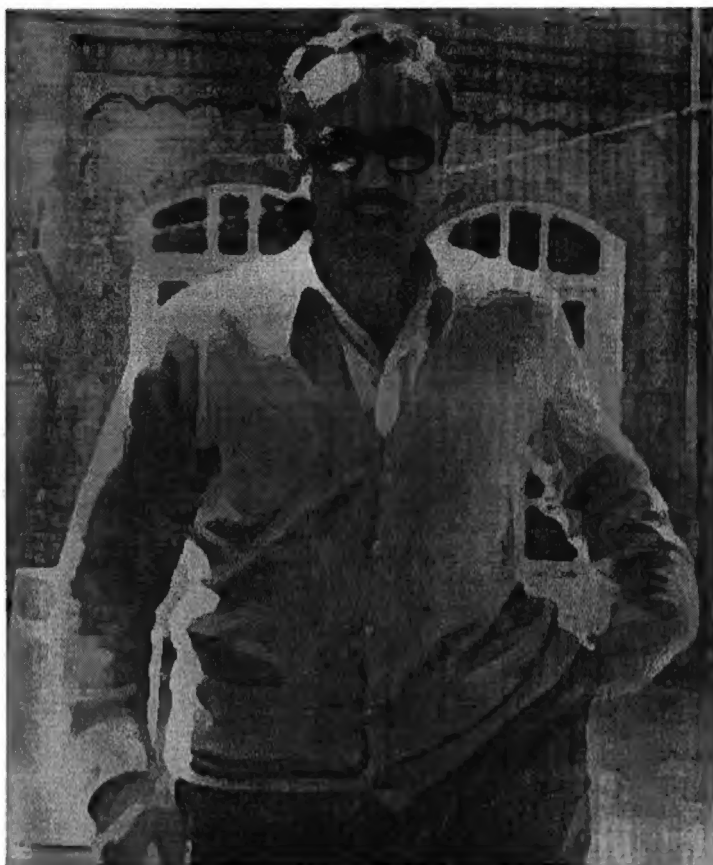
ناسنامە

ناۋى كىتەب: كاك ئەھمەدى موفتى زادە،
ھەۋىكك بۆ ناساندنى بەشىكك لە بۆچۈنە پەرۋەردەيى، فېكرى، فەلسەفىيەكانى
بابەت: پەرۋەردەيى، فېكرى سىياسى
نوسىن و نامادەكردنى: سەرۋەت غەبدوللا.
پىتچن: ئىمان وشيار.
ھەلەچنى: نارام غەزىز.
دىزىنى بەرگ: سەرۋەت گولئەسەر.
سال و نۆرەي چاپ: (۲۰۱۱).
چاپخانە: سىما
تىراژ: (۱۰۰۰) دانە.
نرخ: ( ) دىنار.

لە بەرپۈەبەرايەتى گشتى كىتەبخانە گشتىيەكان
ژمارەي سپاردنى (۱۶۵۵) ى سالى (۲۰۱۱) پى دراۋە.

مافى لە چاپدانەۋەي پارىزراۋە بۆ نووسەر.

*****

كاك نەخمەدى موقتى زادە:
فەيلەسوف و سىياسى و پەرۋەرشىيارىكى كۆمەلئاس

بسم الله الرحمن الرحيم

پېشكەشەبە :

- * رۇحى باوكم، دلى داىكم، چاوى ھەموويان.
- * ھاورى و ھاوسەفەر و ھاوسەرم ﴿بەھرە گولئەسەر﴾.
- * رۇحى ھەمىشە زىندووى ﴿مامۇستا سەعيد نوورسى و
- كاك ئەھمەدى موفتى زادە و مامۇستا ناصرى سوبحانى﴾.
- * ھەموو خەمخۆرانى رېگەى حەقىقەت.

پیشەكى

لە هەر سەردەم و كۆمەلگەيە كەدا واقع داواى شتىكى كەردە و مەرفەكانى ئەو كۆمەلگەيە وەلامى پىوستيان بۆ ئەو واقعە پىنەبوو، ئەگەر نەيانوانى بە دروستى بەدەم واقعەو بەچەن لەو كاتەدا دەيىت مەرفەكان لە كەمەرين كەردانەو ياندا چاوەرپى ئەو بەكەن كۆمەلگە كەيان پووبەرووى تىكچون و بارگرزى و جۆرەها نەخۆشى دەبنەو، ئەمەش ئەو حەقىقەتەيە كە لە هەموو سەردەمە جياوازەكاندا بۆتە ھۆكارى ئەو (خودا) پىغەمبەر و مورشيدهكانى خۆى بۆ مەرفەكان رەوانە بكات و كۆمەلگەكان لەو نەھامەتيانە ناگەربكاتەو كە يەخەى گەرتون بەھۆى پىياكى خويانەو!

ئەگەر كەمەك لە دۆخى ئىستاي كۆمەلگەى خۆمان رابەين زۆر بە سانائى دەتوانين ھەست بەو بەكەين كە كۆمەلگە كەمان واقعەك بە سەريدا سەپاوە و نەخۆشىگەليكى تىدا دەر كەوتەو پىوستى ئەو دەر دەخەن كە دەيىت لە بەرامبەريدا بوەستينەو و وەلامى يەك بەيەكى داواكارىەكانى بەينەو! جا ئەو دەردانە لە سەرەكى تريانەو دەستپىدەكات، كە تاك و بنەماى خانەوادە و كۆمەلگەى ھەلتەكاندەو تا دەگاتە ناستى پەيوەنديە نيۆدەولتەتيەكان و لە سنورى جوگرافىاى كوردستان دەچىتە دەرەو!

لەگەشتەو ھەميشە لە كۆمەلگەدا كەسانەك ھەبون بە بەردەوامى ھاواريانكردووە و خەلكيان ناگادار و ھۆشيار كەردۆتەو، بەلام لە بەرامبەردا تواناى بلاوبوونەو ھەى قايرۆسەكان زۆر زياترە! بەجۆرەك پزىشكەكانىش

ناسان توانايي بهرپنځگرتنيان نه بووه. له راستيدا به شتيك لهم نه توانيښه ده گهړپته وه بڼه هيرش و سهرچاوهي به هيرزي فايروسه كان، به لام به شي زوري ده كه وپته نه ستري پزيشكه كان و ليها توويان، چونكه له لايه كه وه له دياريكردني دهر د و دهرماندا شاره زانه بوون! له لايه كي ديكه وه رپنځه كاني پيداني دهرمانيان نا زانستي، دووباره، يان هه له بووه!! نه شاره زايان له ويدايه تاكه كاني كومه لگه عقيده و جيهانيان دوجاري دهر دبووه، به لام نه وان هاتون دهرماني شهرې سياسي و نابوريانكردووه. دووباره دي دهرمانه كانيان له ويدا بووه هميشه ناوهرپو كي په يامه كانيان شيوهيك له چه قبه ستروي و كوڼي پتوه دياربووه، كه گوڼي ليده گريت و دهياخوښتپته وه هه ست به به سهرچوونيان ده كهيت! نه وان هميشه هه ونيانداوه له رپنځه كي وتار و وانهي نيمانياته وه چاره دي دهر ده كان بكه ن، به لام له بهرته وهي (نه خوښ) نازار و كيښه له فكريدا بووه، بابه ته فكري و فلسفه فيه كان كيښه يان بڼه دروستكردووه بڼه ده بڼيت چاره سهر نه كراوه، چونكه نيمه ده زانين كاتييك بابه ته فكري و فلسفه فيه كان سهر يانه لدا نيز نه وه بابه ته نيمانيه كان نيين وه لامي پرسپاره كان ده داته وه! به لكو توش ده بيت نه سبي خوښ له مهيداني فكردا تاوېدهيت و له وي وه لامي پرسپار و گرمانه كان بده يته وه..

نهم كتيبي دي نيستا له بهر ده ستدايه هه ونيكه بڼه دهرمانكردني نه و دهر دانه، دهرمانيكه بڼه گهړاندنه وهي كومه لگه بڼه دوخه نه ندرسته كه ي جاران! نه و دوخه ي هميشه بومان ده گيړنه وه، كه تاكه كاني بهر په رې بهر پرسپاريته وه مامه له يانكردووه، به هه موو توانايانه وه هاوكاري په كزو پشت و په ناي

په كز بوون!

سویاس بۆ خوا لەسالی پارسا لەرێگەیی بێاوەکردنەوهی (کتییی یەکەم) هەو
توانیمان تاراوەیەك نوسەر و بیریار و سیاسەتوانیکی کەنارخراو بگەرێنێهەو
مەیدانی قسە لەسەرکردن، نەوێهەك لە بێسەرۆشونیکردنی شۆرەشگێڕێك
ناگاداربکەینەوه! لەم کتییەشدا کە بەلێماندا بوو بۆلویکەینەوه بە هەمان
شێوە هەولەکاغان خستۆتەگەر، بۆئەوهی جارێکی تر فەلسەفە و سیاسەت و
توانا کۆمەڵناسیەکەیی (کاک ئەحمەدی موفتی زاده) لە رێگەیی باسگەلێکی
خۆیەوه بەم نەوێهە ئاشنابکەین. دەمانەوێت هیچ نەبێت بە تاکی خۆتەواری
کورد بلیێن "جێگەیی دلخۆشیە کە خاوەنی ئاوا پیاوێکی بیرمەند و فەلسەفی
و سیاسین!". ئەو بابەتانەیی لەم کتییەدان بەم نەفەسە نووسراو و
ئامادەکراون، راستیەك هەیه پیش ئەوهی بۆمە سەرباسی ناوەڕۆکی کتییەکە
پێویستە تۆی خۆتەر لێی بە ناگاییت: یەکەم، شیوازی کاری ئێمە لە گەل
(کاک ئەحمەدی موفتی زاده) و بەرھەمەکانی بەهەمان ئەو شێوەیە کە لە ژبانی
خوێندنەوه و نووسینماندا لە گەل بەرھەم و نووسینی بیریارێکی عەرەب،
فارس، ئینگلیزی و ئەلمانی یان فەرەنسی و ئەمەریکیدا دەیکەین، ئەگەر
پونز بلیێم ئەم مامەڵەییە مامەڵەییەکی ئیحساسی و نازانستی نییە، لێرەدا
لەبەرئەوه نییە کورده بۆیە خوێندنەوهی بۆدەکەین، بەلکۆ مامەڵەییەکی وردە
و ئەگەر هەر نەتەوهیەکی تریبواوە ئێمە لە بوارە فیکرییەکەوه هەروا کارمان
لەسەر دەرکرد (لەپراستیدا ئەگەر ئەم بیریارە خاوەن کتییی فەلسەفی و سیاسی
بوواوە ئەوه ئێمە لە ئیستادا لەبری ئەوهی لەم خالەوه ئەو بناسیتیم و
خوێندنەوهی بۆ بکەم دەهاتم توێژینەوهی بەراوردکاریم ئەنجام دەدا لەسەر
بەرھەمەکانی!)، جا ئەمەش لەبەرئەوه دەلێم زۆرکەس بەتایبەت ئەوانەیی

مامەلەى شاگرد و وەستا دەكەن لەگەل ئەم بىرياره زۆر قورسە لەلايان كەسەك بىت و بەبى پرسی ئەوان كار لەسەر بەرھەمەكانى ئەو بىكات، بۆيە ئىمە ويستومانە ئەم رەسكەيە بىشكەين، ھەروەك چۆن لەگەل بابەتەكى (عەبدولكەرىم سەروش، يان نەچە) مامەلە دەكەين و بۆ ھىچ شەك نەگەرنەنەو بۆ شاگردەكانى و ئىجازەيان لىوەرناگرين لىرەشدا ھەروادەكەين. ئەمەش بە قازانجى فەكرەكەيە، ھەروەھا ئىمە (موفتى زادە) بە خاوەنى قوتابخانەكە فەكرى دەزانين و لەو گومانان نىيە خاوەنى سىياسەت و پەيەرەوپرۆگرامى خۆيەتى، بۆيە مامەلەى فەكرىش لەگەل بەرھەمەكانىدا دەكەين و رەخنەش لە بەرھەمەكان دەگرين و لىكۆلنەوھى زانستىشى لەبارەو ئەنجام دەدەين. دووھم راستى ئەوھە ھەروەك وتمان ئەم كارەى ئىمە سەرەتا و دەروازەكە بۆ خۆمان و ھەموو ئەو كەسانەى دەيانەوئەت لەم بوارەدا دەست بەلىكۆلنەوھە و توئەرنەوھى زانستى بىكەن، چونكە بەپەى مەتۆدى لىكۆلنەوھە سەرچاوەكە كەيب و نووسراو بىت و ژمارەى سەپاردن و سەل و شوئى چەبى لەسەر بىت مامەلە كردن لەگەلئەدا ئاسانترە وەك لەوھى دەنگى بىت، ئەمەش لەبەر ئەوھى گەرانەوھى خوينەر بۆ سەرچاوەى نووسراو ئاسانترە، جگەلەوھى پاراستن و نەرشەفەردنى كەيب لە روى (زىاتەر مانەوھى لە بارودۆخى جىاوازدا) لەبارترە وەك لەوھى دەنگ بىت. كاتەك ئىمە ئەم بەرھەمەمان نامادە كردووە ويستوومانە كارناسانى بۆ خۆمان و توئەران بىكەين و بىكەى كارەكانمان لەسەر ئەم بىرياره فراوانتر بىكەين.

ئىيىستا دەمانە وېت زۆر بە كورتى ئامازەيەك بە ناوەرۆكى كىيەكە بىكەم،
ئەوانەى كىيى يەكەمىيان خويندېيەو (كاك ئەحمەدى موفىي زادە، دەروازەيەك

بۆ خه باتيكي نه ناستيروا) نه وه ده زانن كه له وې قسه له سهر ژيان و كه ساپه تي و كه ميك له خه باته سياسي كه يه تي و هه ولدراوه زور به كورتي نه م زانايه بناسيترت، له گه لته وه ي هه ولماندا له (كتيبي دووهم) - مه به ست نه م كتيبي به رده سته - نه گهر به باسيكيش بروه دريژه به باسه كاني (كتيبي په كه م) بده ين، له باره ي كه ساپه تي و ميژووي خه باتيه وه، به لام له به رنه وه ي سهرچاوه ي زانياريه كان ناسان ده سته ده كه وتن و ته لاشي زور درا كه سه ديار و نزيكه كاني نه و بيرياره بيترت، (چونكه له ئيستا دا گرنگرين سهرچاوه بۆ ليكولنه وه له - موفتي زاده - بريتيه له گيړانه وه) جگه له وهش نوو سهر به وې نه و چندين نهر كه ي له سهرشانيه تي ناسان نه بوو بوي له يه ك كاتدا حقي هه موو كاره كاني بدات، بوي له كتيبي دووهم دا كارمان له سهر نه وه كردووه جيهان بيني و به شتيك له هه ول و كاره كاني (كاك نه حه د) و قوتابخانه كه ي له ريگه ي چنن د باسيكه وه كه خو له كاته كاني ئينقلاب و پيش ئينقلاب و پاش ئينقلاب دا كردوني بيكه ينه نووسين.

له م كتيبه دا هه ولمانداوه به لايه ني كه مه وه نه وه نده ي پي راگه يشتروين و به گرنگمان زانپوه نه و باسانه ي زياتر ده كرت فكر و بيري (موفتي زاده) ي لپوه بناسرت و له م كات و سهرده مه ي ئيمه دا واقعيه تي كز مه لگه كه مان پتويستي پييه تي كاري له سهر بكه ين. لپره دا ئيمه توانيو مانه چنن د باسيكي (موفتي زاده) كه له چنن د دانيشتنيكي جياوازا ده رباره تي ته وه ره ي تايه ت پيشكه شي كردون ريكيان بخه ين و له ژيړ ناوېشاني تايه تدا به شيوه يه كي زانستي بينووسينه وه، نه مهش زور به رووني له به شي په كه مدا ده رده كه وېت، كه تييدا قسه كردنه ده رباره ي (بونياد ناني خيترانيكي ئيسلامي)، نه وهش بلنم

نيمه له م كتيبه دا نه هاتوړين هه مان نه و ناو نيشانه به كار به يښه وه كه له كاتي
خویدا بۆ وتار و باسه كان دانراون، به لكو ويستومانه له ريگه ی گوړپني
ناو نيشانه كانه وه بهر گيكي زانستي و فلسفه ی و سياسي بكه ين به بهر ی
باسه كاندا و سرنجی خو ښه رپا كيشين بۆ قولای ناوه پړوكی بابه ته كان!
به گشتی كتيبی دوو هم له چوار به شی سهره کی پښكديت، كه هر به شتيك له
چهند باسيكي سهر به خو پښكها توره، له به شی په كه مدا ويستومانه له ژير
ناو نيشانی (بونادانی خيزانتيكي ئيسلامی) دا دیدی (كاك نه همد) بۆ تاك و
خانه واده و بهر پرسياريتی نه و دووانه بهرام بهر به كۆمه لگه روڼكه پنه وه، له
كۆتايشدا په رده له سهر نه و ميتۆده لابه رين، كه (قوتابخانه كه ی كاك نه همد)
كاری پښه كات و هه ولی بلاو كړنه وه ی داوه. له به شی دوو همدا قسه
دو باره ی په روه رده و فير كړدن و گرنگی نه م دوو چه مكه به له ژبانی تاك و
كۆمه لدا ده كه ين، ليړه دا (موفتي زاده) له هو كاره كانی (نيزدواجيه تي
شه خصيه ت) ده كۆلته وه و چهند بنه مايه کی گرنگ بۆ په روه رده و ~~فيځ كړدن~~
تهرح ده كات كه زياتر وهك زانايه کی دهر و نلس دهر ده كه ویت. به شی سييه ميش
تايه ته به باسی كۆمه لگه و بابه ته كۆمه لايه تيه كانه وه، كه ده په ویت نه وه
رپا بگه په نيټ كۆمه لگه و گۆران كاری كۆمه لايه تی هه ميشه دريژ كراوه ی نه و
جولانه وه و بزاونتن كه له كۆمه لگه دا هيه، بزيه ده بينين ليړه دا وهك
فهيله سوفنيكي كۆمه لايه تی دهر ده كه ویت و چه ندين دهر دی (كۆمه لگه كۆز)
تاو تو ښه كات. هه رچی به شی چواره مه تايه ته به فكر و فلسفه و چه مكه
سياسيه كانه وه ليړه دا ئير (موفتي زاده) ده بيته فهيله سوفنيك و ده نگی شه پوري
فلسفه فه ی دونيای فيزيك و ميتافيزيك ده گرښه وه و به زمانه فلسفه فييه كه ی

دەكەۋىتە شەن و كەۋنكرىنى دۇنيانى (مادە) و (رۇخ) و ھەقىقەتە تەگەلىك دەخاتە پرو ئاستى تەگەلىشەن و مەعرفە لەرەگەۋە دەگۈرپەت! لە باسى كۆتايىدا (موفتى زادە) بە دىدىكى سىياسى فەلسەفە ۋە دەربارەى ھۆكۈم و دەستەلاتى ئىران قىسە دەكات، و ئەو ھۆكۈمرانە پۈندە كاتەۋە كە بۆچى قوتابخانە كەى لە گەل ئەو ھىزب و گروپانەدا نىيە كە لە و كاتەدا ھۆكۈمى ئىرانىيان نكرىدوۋە. لە وىدا چەمكى لىبرالىزم، ۋەك خاۋەن قوتابخانەدەك دەخاتە ژىر پىرسىار و رەخسەۋە، لە پاشاندا ھىزبە دەستەلاتدارە كەنى ۋەك (جەھورى و تودە و چىرىكەى فەيدى و مۇجەھىدىنى خەلق و بەنى سەد...) باسەكات و ئومىدى خۆى و قوتابخانە كەى بەو ھۆكۈمەتە ئاشكرا دەكات، ھەر لەم باسەدايە خوتەنر دەتوانىت بە لوتكەى جىھانىنى و ئاماجى كار و چالاكىيە كەنى (موفتى زادە) و قوتابخانە كەى بگات.

لە كۆتايىدا تەنھا دەمەۋىت ئەۋە بلىم: ئەم بەرھەمە بىرىتە لە دەست بىردن بۆ بابە تەگەلىك كە ئەگەر لەبەر ھەست كىردن بە بەرپىسارىتى نەبوۋايە ھەر لە ھەنگاۋە ئەۋەلىيە كانەۋە پاشە كىشەم دەكرد، ئەۋىش لەبەر ئەۋەى بىرىرىكى ورد و قول ھەر لەبەر ئەمەش پىرەلەن داۋاى لىخۆشبوۋن لە خواد دەكەم، ئەگەر لە بەرامبەر ئەم بەرپىسارىتىدە كورتم ھىنايىت و بويىتمە مايەى تەكەلى و شە و مەبەستىكى ئەو كەلە پىاۋە. لە كۆتايىدە پىر بەلەن سۇپاسى (خاتەر ئىمان و شىار) دەكەم، لە گەل سەرقالى زۆرى خۆى بە خوتەندەۋە، بەلام مەندو نەناسانە لە پىتچى ئەم بەرھەمەدا كەمتەرخەمى نەكرد.

سەرۋەت عەبدۇللا

۲۰۱۱/۵/۱۷

زانكۆى سەلىمانى

ناوەرۆك

- ٦..... **پيشەگى**
- ١٤..... **بەشى يەكەم:** بونىادى خىزان و پەرورەدە کردنى مندان.
- ١٥..... **باسى يەكەم:** بونىادى خىزانكى ئىسلامى.
- ٦١..... **باسى دووهم:** خىزان و بەرپرسيارىتى.
- ١٥٠..... **بەشى دووهم:** پەرورەدە و كەمالى كەسايەتى ئىنسان.
- ١٥١..... **باسى يەكەم:** پەرورەدە و فېرکردن.
- ١٨٠..... **باسى دووهم:** رۆكنە سەرەككە كانى كەمالى كەسايەتى مەزۇف.
- ٢٠٩..... **باسى سەم:** ئىزدواجىيە (دووانەى) لە كەسايەتى مەزۇفدا.
- ٢٢٨..... **بەشى سەم:** كۆمەلگە، بزاون و چاكسازىيە كۆمەلەيتى و فەرەنگىيە كان.
- ٢٢٩..... **باسى يەكەم:** پىرىستى كۆمەلگە بە بزاون.
- ٢٦٨..... **باسى دووهم:** بەرپرسيارىتى كۆمەلەيتى وەك ئىمتىيازىكى مەزۇف بون.
- ٢٨٩..... **باسى سەم:** ھەلەرە شاندەنەوى سىستەمى كۆيلايتى لە ئىزان.
- ٣٢٣..... **باسى چوارەم:** ئىسلام و مەسەلەى جارىيە.
- ٣٣٩..... **باسى پىنجەم:** بىنەما و سەرەتاكانى ئىنقلابى فەرەنگى و.
- ٣٦٩..... **باسى شەشەم:** ئابوروى ئىسلامى، بىنەپرکردنى مەوداكان.
- ٣٨٩..... **بەشى چوارەم:** چەند باسكىكى فەلسەفى و فەلسەفى.
- ٣٩٠..... **باسى يەكەم:** ھەدەف و دروست بوونى مەزۇف لە ئىزان سوبخانى و.
- ٤١٨..... **باسى دووهم:** حەقىقەتى دىن، پىنەمەر، قورئان.
- ٤٥٩..... **باسى سەم:** فەلسەفى شىرك و تەوھىد.
- ٤٨٩..... **باسى چوارەم:** مانەوہى مادە و ووزرە لە بووندا.
- ٥١٥..... **باسى پىنجەم:** لە ئىزان ئىرە و ئەوئىدا.
- ٥٤٠..... **باسى شەشەم:** لە بارەى ماترىيالىستى فەلسەفى و ئەخلاقىيە.
- ٥٦٧..... **باسى ھەوتەم:** قوتابخانەى موفتى زادە لە ئىزان لىبرالىزم و.
- ٦٢١..... **پاشكۆز**
- ٦٣٨..... **سەرچارە**

به شي په ګه م بونيادنانې خيژان و په روږده ګردنې منډال

باسى يەكەم :

بۇنيادنانى خىزانىكى ئىسلامى

سەرەتايەك لە بارەى (كۆمەلگە، خانەوادە، تاك {پەروەردە}) يەكەك لە بابەتە زۆر گرنگ و ئەساسىيەكانى كۆمەلگە، بابەتى(خانەوادە) يە. خانەوادە بىنەپەرتى كۆمەلگەيە، كۆمەلگە ئەوەى وتراو (شار، دى، ناوچەيەك) بەھەموو ئەمانە دەوترىت كۆمەلگە، ئەوەى كە ژمارەيەك لە ئىنسانگەل زىندەگى تىدا دەكەن پى ئىژن (كۆمەلگە). خانەوادە، واتە مالىك كەپىكھاتووە لە ژن و شوويەك و دوو، سى، يان چەند مىندالىك، بىدەش ئىژن(خانەوادە).

كۆمەلگە لەچىيەو دروست دەبىت؟ شارىك، سەد ھەزار، سەد و پەنج ھەزار، يان پىنج مىليون دانىشتوى ھەيە، لەچى پىكىدەت؟ ديارە بەگشتى لە خانەوادەگەل پىكىدەت. ئەو خانەوادەكانن يەك دەگرن و شارىكى گەورە يان بچوك، دىيەكى گەورە يان بچوك دروست دەكەن. ھەر شتىكى گەورە كە دروست بوو لەسەرەتادا چەند شتىكى بچوك بوو. شتە گەورە كە كاتىك محكەم و دروست دەبىت، كە شتە بچوكەكان محكەم و دروست بن، بۆ ئونە (مالىك) دروست دەبىت لەچەندانە بلۆك و خشت و ئاجۆر و دار... ئەم جۆرە وەسائىلانە، كاتىك مالەكە فرە قايم و محكەم دەبىت، كەئەو شتگەلە

وا کەوتۆنەتە یەك و مائەكەیان دروست کردووه، قایم و محکەم و دروست بن، ئەگەر ئاجۆرەکان، یان خشتەکان، یان ئەو دارگەلە و بەکار دەھێنرێت زۆر سست و شل بێت لە کۆتایدا مائەكەش و دەبێت!

کۆمەلگە وەك مائیک وایە، ئەو شتە بچوگەلە و کۆمەلگە دروست دەکات، وەك دانە دانە خشتەگەل و ئاجۆرگەل و دارەکان وایە، کاتێک کۆمەلگە قایم و محکەم و دروست و سالم دەبێت، کەئەو جوژنە بچوگەلە وادەکەوێتە یەك و کۆمەلگە یی دروست دەبێت ئەوانە سالم و دروست بن، ئەگەر ئەوانە ناسالم و نادروست بن لە کۆتایدا کۆمەلگەش نادروست و ناسالم دەبێت.

جا كاك ئەحمەد، وەك کاری ھەمیشە یۆنەوێ زۆرتر بەرامبەری تییگەبەنیت و پونکردنەویان بۆدات دیت یەكدانە لەو نمونە زۆرانە ی لە بەردەستیدا یە دەیکاتە دەرگایەك و لە پێگەبەو دەچیتە ناو بابەتەکانەو، ئەو لیژەدا یۆنەوێ بیسەلینیت خانەوادە، کە بنەمای دروستکردنی کۆمەلگە یە چەنێك کاریگەری دەبێت لەسەر دروستی و سالمی کۆمەلگە یەك دیت نمونە یەکی شاری (سنە) دەکاتە دەستکەلای خۆیی و لەوێوە لە یەكکاتدا دەروازە بۆ دچەندبایسکی گرنگ دەکاتەو، ئەوانیش باسی گۆمەلگە کە بنەماکە ی خێزان، باسی خێزان کە بنەماکە ی تاکە کانییەتی، باسی تەك کە بنەمی رەفتاری پەرۆردەکردنە، ئەو بەم جوژە دەستەدەکات بە پونکردنەو، "پودا و گەلێك لە پەردووی شاری سنە (پرواندا)، چونکە ناسالم بوو نەتیجە یەکی ترسناکی دروست کرد، گشتمان لەم یەك دووسالەدا بینیمان کە چۆن کۆمەلگە ی ناسالم کرد.

زۆر بىنيمان مندالگەل چۆن لەنار شاردا نازارى (توتكەسەگيان) دەکرد،
 ئەزىيەتى بەچكە (پشیلە) و ئەم و لاخگەلەيان دەکرد، كە كەسە بى ئىنسافەكان
 ماوەيەك باريان بى دەبەن و لەوودوا لەوهرزى پايزدا بەرەلایان دەكەن!
 مندالگەل دەهاتن نازارى ئەمانەيان دەدا. لەزۆر شوپندا بىنومە ھەر لە خوار
 ئەو محەلەى خۆمانەوہ كۆلانیك لە شەقامى (شەھەدا) - فەرەح - لەبەرەمبەر
 كۆلانى (حەمام ئادەورەش) ھەو دەچیتە خوارەوہ كەلاوہ و شتى تیدا بوو،
 چەندىن جار لەوئوہ تپەرپووم بىنومە (توتكە سەگ و پشیلەيان) ھیتاوە،
 تەنافيان خستۆتە ملیان و بەستونیانەتەوہ بە دارەوہ و داویاننەتە سەر دارقەلا
 ئەنواع بىرەحمى لەمندالگەلى مەعسومەوہ، مندال كەمەزھەرى صەفا و
 صەداقەت و صەمىمەتە... شتى ئاوامانە پىئانەوہ دیوہ. جائەمە باسیكە لە
 وەزىفەى (ئەرکى) خانەوادە بانزە، وەزىفەى گشت كۆمەلگەيە، لەسەرەتادا
 ئەمە باسەدەكەم، لەوودوا دەچمە سەر باسى خانەوادە، ئەگەر موسولمانگەل
 وەزىفەى خۆيان بزانیایە! دەیانبىنى ئەم مندالگەلە مەعسومە نازانن و دەرکى
 ئەمە ناکەن، ئەم گياندارە ھەرەك ئیمە ھەست بە ئیش و نازار دەكات و بە
 نازاردا نەرەحەت دەبیت. مندالگەليان ھالى بەكردايە، مندالگەلمان ئاوا
 بىرەحم و دل سەخت بار نەدەهاتن! جارھا بىنومە كەمندال خەرىكى نازاردانى
 مندالى تر، يان بەچكە پشیلە بوون، پياوگەل و ژنگەل ھاتوون تپەرپوون و
 ئەصلەن دانەچلەكيون و لایەكيان نەكردووەتەوہ، وەك ئەمە ھىچ شتىك
 پرووى نەدا بیت!

ھەندىكجار، كەروداوى بەم شتووم دیوہ دەستم كردووە بە قسەكردن
 لەگەلئاندا، سەیرمكردووە ئەمانە بەچكەى بنیادەمن و فەھمیان ھەيە و ھالى

دهبن و عاتیفه یان هدی، گهوره "ناویکی چلکن دهړژیت و نه مانه به شړیندا دهچن" له سهره تاوه بیړه حم و دلسه ختیک کاریکی لهو جوړه دهکات لهو وودوا نه مندا لگه له حالتی نابن و نازان نه مه تاوانه و دووره له نینسانیهت دین بهی نهوهی دهک بکه نه مه کاریکی خرابه نه نجامی دهده نهوه، نهرکی گهوره کانه و دهوایه حالتیان بکردنایه، به لام حالتیان نه ده کردن. زورجار رویداوه شتیک بهو جوړه م کردووه و که وتوم به سهریدا، دهستم کردووه ته قسه کردن، قسه کردن بو مندا له کان و حالتیانم کردوه، روغ کردووه ته و بزیان ناتهو (توتکه سه گه) له ژیر دهستی تودا بی توانایه، وهک نهوه وایه تو له ژیر دهستی نینسانگه لی گهوره دا بی توانا بیت. پیمده وتن "نیستا پشان خوشه من بیم بهو جوړه نازاری نیوه بدهم؟"

سهیرم کردوه همدنیک جار حالتی نابن، به موحیه تیکه وه ته نها بو حالتی بوون چوم (گریچکه یانم گرتووه و پرواندومه (بامداوه)، توند سهریانم ناو ته نیوان ههردوو دهستم و پرواندومه و زورم بو هیانوان) به موحیه تیکه وه، زانیویانه مه بهستم نازاردانیان نییه و به لکو مه بهستمه حالتیان بکه م وتومه "نه مه خوشه؟" ته ماشام ده کرد تیده گهن و دهیان ووت "نه وه لا خوش نییه". و وتومه دهی روله کان، نهو به چکه پشیله زمانی نییه قسه بکات، نهویش بهو جوړه نازار ده چیژیت به دهست نیوه وه. نیستا نه گهر من بهو جوړه نازاری نیوه بدهم کاریکی خراب ده که م، نیوهش بهو جوړه نازاری نهو دهدهن کاریکی خراب ده که ن، حالتی بوون و گوراون و ته و او پچه وانهی نهوه کاریان کردووه! دهی نه گهر گهوره کان له ناو کومه لگه دا، هه که سیک بیت چی مندالی خوی بیت، یان هی خویان نه بوو بیت وه زیفه ی خویان بزانیایه و نه صیحه تی

مەندالگەلىيان بىكردايە. مەندالگەلى ئىمە بەدو شىۋە دروست نەدەبوون، كەوا دەيىنىت بەچاۋى خۆت، نەتىجە كەشى بوو بەۋەى لەم (يەك، دوو) سالدەدا دەرگەوت بەحەقىقەت ئىنسان مات دەيىت، كە خوايا چۆن دەيىت بەچكەى بەنى نادەم يىت و ئائەۋەندە دەرەق و بىرەحم و بىرەفەقەت يىت نىسبەت بە خودى بەنى نادەم!!

بىنيمان و ئاگادارېن، لەناو ئەم گروھگەلدە بوون {مەبەست حىزبە چەپەكانى سەردەمى ئىنقلابە}، كە چىيان دەكردا! چ جۆرە موسولمانگەلىيان (نەشكەنجە كوشت) دەكردا! نەك ئەۋەى كوشتى ئاساى! ئەۋە بەدەرەحەل شىكەو ئاساىيە رقى يىت لە كابرە و گوللەيەكى لى بدات و بىكوژىت! موسولمانگەلىيان دەگرت، كە غونەى سەداقەت و پاكى بوون، لەبەرئەمە خىاندەتيان نەدەكرد، لەبەرئەمە نەدەكەوتە شوېن درۆ، نەدەكەوتە شوېن تەلەكەبازى، ئا بەدو جۆرە ئەشكەنجە كوژيان دەكردن كەبىنيمان! بەحەقىقەت، وازەيتان لە باشى و خرابى و لايەنى سىياسى و لايەنى عەقىدە، كەبلىت، ئەم عەقىدەيەكى بوو و ئەو عەقىدەيەكى بوو، سەرفى نەزەر (وازەيتان) لەھەرچى شتە، تەنھا بارى ئىنسانىيەت لەبەرچاۋ بگرت. ئىنسان مات دەيىت! كە خوايە خۆ درندەترىن درندە، ئەۋەندە بىرەحم و دەرەق نىيە! ھىچ درندەيەك نابىن، بەدو شىۋەيە لەزەت ببات لەنازاردانى ھاۋجۆرى خۆى! جا ھاۋجۆرى خۆى، چۈنكە جىاۋازى ھەيە، درندە پى دەلەن "درندە" نەفرىنى دەكەين، لەۋانەيە ناژەلىكى تر جىاۋاز لە ھاۋجۆرى خۆى بخت، ئەۋىش نەك ئەشكەنجە كوژى بكات! نا... ئەشكەنجە كوژى ناكات، پىۋىستى پىدەتى دەيكوژىت و دەبخت، بەلام ئەۋە عەجايىب ترە، كە ئەشكەنجەى بدات و لەزەت ببات لەنازاردانى، لەو

پروەدا كە هاو جۆری خۆیشی بێت لە ناو نازەلەكاندا نابینم، هیچ نازەلێك ئەوەندە پەست و هیچ بێت، ئەوەندە كە سیف و زەرەرمەند بێت كە لە زەت ببات لە نازاردانی نازەلێکی تر لە جۆری خۆی!!

دهی خوایه! چۆن دەبێت بە چكەیی بەنی ئادەم بێت، ئینسان بێت، كە دەبێت هەرچی خەصڵەتگەلی باشیە لە ئینساندا جێگەی بێتەوه و جێگە بگرێت، تاوهكو جیا بێتەوه لە تهواوی نازەلگەل؟! چۆن دەبێت بە چكەیی ئینسان بێت و لە ناو خانەوادەیی ئینساندا پەروەردە بوو بێت، ئەوەندە دلەرق بێت كە بێت هاو جۆرەكەیی خۆی بەبێ هیچ جۆرە تاوانێك، هەر لە بەرئەوهی كە خراب نییە، هەر لە بەرئەوهی ناكەوێتە شوێن ڕێگەیی ئەوانە. فەرز بكەین ڕێگەیی ئەوانیش ڕاست بێت، لە بەرئەوهی ناكەوێتە شوێن ڕێگەیی ڕاست و خاسی ئەوان، بێت لە زەت ببات لەوهی ئەشكەنجە كوژی بكات، بە عەزیزەت و نازارەوه بیکوژێت! لەبیرتانه، ئەفرینی (ساواك) مان دەکرد، ئەفرینی (موسادی دەزگای ئەشكەنجەیی جاسوسی (ئیسرائیل)، ئەفرینی (CIA) ی ئەمەریكی و (KVG) ی ڕووسی، كە ئەمانە بێ پەچەن و نازار و عەزیزەتی خەلكی دەدەن. دهی ئەوه ئەو ئەولادەكەیی خۆمان بوو ئاویان دەکرد! خۆ كارگەلیكیان دەکرد شایەت دەزگاگەلی جاسوسی (ئێران و ئیسرائیل و ئەمەریكا و ڕووس) یش نەیانكرد، شایەت واقعیەن ئەوانیش نەگەشتنە ئەو ناستە لە تاوان و بێ پەچەمی! ئەوه بۆچی ئەولادەكانی ئێمە وایان لێ هات؟ چۆن بە چكەیی بەنی ئادەم، توانی لە هەرچی حیوانانە خراپتر بێت، لە هەرچی حیوانە زەرەرمەندتر و پەستتر و درێندەتر بێت؟!

نډه ناله وپړه سهرچاوې گرت، نهو تهرېبېهت (پهروهرد) ه بوو وایلکړدن، لهو کاته دا ده چوون نانو به چکه بڼده سه لاته که که مترین زهره رو نازاریان بو هیچ مەوجودېک نیه، ده یانگرتن و بهوشپوه به نه شکمنجه کوژیان ده کړدن، نازاریان ده دان و گه وړه کانېش ده نگیان نه ده کړدا ناگاداریان بی نه ده دان، نه مهش ده بوویه (عادهت) بویان، دهی کاتیک ثابو جوړه عادهتی گرت له کوتايشه وه ده توانیت پله یهک نه ولاتر، نازار و نه شکمنجهی ئینسان بکات و دلی دانه چله کیټ تازه ئیتر دلیک به مه عنای صه حیچی نه م که لیمه نه ماوه بو نه وان، واته عاتیفه و ره حیمیهت، واته شفه قهت، نه مانه نه ماوه بویان هره له مندالییه وه فیتری بی ره چی و بی شفه قهتی بوون! له گه وړه یدا ئیتر بی شفه قهتی و بی ره چی ناسانه بویان.

نهو گشته تاوانه ی دیمان له م ئینسانگه له وه، عیلله تی نانه وه بوو له کاتی خویدا فیتری بی ره چی و تاوانکړدن بوون، که گه وړه کان گشتمان خد تاکارین، چ نیسبهت به مندالی خو مان، چ نیسبهت به مندالی باقی موسولمانگه ل لیړه د ئیتر باس باسی خانه واده نیه باسی کومه لگه یه. هره مندالیک ده بیتریت له ناو کومه لگه یه کدا، که کاریکی نارپه واه ده کات، هره موسولمانیک بهر پر سه، چ باوک و دایکی، چ باقی موسولمانگه ل، که ناگاداری بکانه وه، هره کهس ده بیتریت و هره کهس خه بهر په یدا بکات نه مان کړد. نه نجامه که ی ناوا بوو که بینیمان. که واته نه گهر خانه واده خاس بیت، کومه لگه ش خاس ده بیت، نه گهر خانه واده گه ل بیانزانیایه خو یان ئیسلامی په وړه رده بکړدایه، به چکه ی ئینسانیان په وړه رده بکړدایه، مەوجوداتیکیان په وړه رده بکړدایه که مه عنای ئینسانه تییان بزانیایه، شفه قهیان بیوایه،

عاتىفەيان بېرايە، لە كۆتايىدا و لەسەر ئاستى كۆمەلگەش واپان لى نەدەھات
بەچن بەچكە پشیلە و تونكەسەگ، يان ئەو نازەلگەلەى وا بەرەلادەكران
نازار بەدەن! لە كۆتايىشدا واپان لى نەدەھات بېنە ئەو تاوانكارانە..."

پروۆسەى ھاوسەرگىرى

تەمەنى صەحیح بۆ زەواج

وہك ديارە سدرەتای دروست بوونی ھەر خانەوادىك لەو كاتەو دەست
پىدەكات، كە كۆرپك بپاردەدات كچىك بە ناوئىشانى ھاوسەرى ئايندەى
ديارى بكات و لە بەرامبەرىشدا كچىك بپاردەدات ئەو كۆرپەى ھاوتە
داواى وەك ھاوسەرى ژيانى قبولى بكات، لە دواتردا كەسە نزىكەكانى ھەر
دوو كيان دەستدەكەن بە ئەنجامدانى ئەو رپۆ شوئىنانەى بۆئەو مەدەستە پىروۆستە
كە بەپى دابرو نەرىتى كۆمەلگەكان دەگۆرپت، بەلام لاى (كاك ئەحمەدى
موفتى زادە) لەبەرئەوۋەى باسى دروستكردنى خانەوادە زۆر لەو گەنگەرو
قولرە كە بەداخەوە لە ئىستادا بىرى لىدەكرىتەو دىت پىش ھەموو شتىك
قسە لەسەر ئەو تەمەنە دەكات كە كۆرپە كچ بپارى ھاوسەرگىريان
تەداداۋە، دەلىت "لەئىسلامدا ئەرك ئەوۋە، ئەگەر كۆمەلگە كۆمەلگەپەكى
ئىسلامى يىت لەگەل كۆرپە و كچ گەيشتنە (بلوغ) بەشەرائىتى موناىسىيەو
ھاوسەرگىرى ئەنجام بەدەن. (جامەبەستم) (بلوغى جنسىيە) نەك (بلوغى فەكرى)،
چونكە دوو بابەتى جياوازن لەيەك) ئەمە بەرنامەى ئىسلامە. بەلام ئەمە

كاتىك مومكىنە كە كۆمەلگە ئىسلامى بىت، چۈنكە لە كۆمەلگە ئىسلامىدا ئەگەر كۆر و كچىك لەسەرەتەي رىشە (گەشە كۆر) ھە زەواج بىكەن ئەو كىشەنەي بۆيان دروست دەبىت تەنھا كىشەي خۆيان نىيە و لەھەموو رۆيەكە ھە ناخىرەتە سەرشانى خۆيان، ھەرچى موسولمانە گىشتى براو خوشكەو بەيەكە ھەن كىشەيەك بۆ ھەر خىزانىك دروست بىت ھە ئەو ھەيە كىشەي ھەمويان بىت، گىشتىان دەستيان بەدەستىيە ھەيەتەي بۆ چارەسەر كۆردى كىشەكەن.

بەلام ئەگەر دىقەت بىكەن و سەيىكى كۆمەلگەي خۆمان بىكەن بەو جۆرە نىيە! واتە وانىيە كە ئەگەر كىشەيەك بۆ خانەوادەيەك دروست بىت موسولمانگەل گىشتى دەست بەدەنە دەستى بۆ كۆمەك كۆردى، ئەسەلەن لە ھەيە ھەتە ھەندىك ھەن زىاتەر سەختى و كىشەيان بۆ دروست بىكەن! كاتىك كۆمەلگە ئىسلامى بووايە ئەمە زۆر زۆر كارىكى باش و بەجىگە بوو، كاتىكىش كۆمەلگە غەيرى ئىسلامى بىت، كە كۆر و كچىك ھىشتا تەجروپەي زىندەگىيان نىيە و تالى و سۆيىدەگىيان نەچەشتو، كىشەيەك فېرنەبوون و لەناو كۆمەلگەشدا تەعاون و موحييەت بەو جۆرەي قورئان دەفەر مەيت ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى﴾* و جودى نىيە! ديارە زەواج كۆردى لەسەرەتەي تەمەنى (گەشە كۆردى) ھەو كارىكى خراپە، چۈنكە كىشەي زۆر دىت بەسەرياندا لەجىياتى ئەو ھەي زەواج ئەو سەمەر و بەرھەمەي ھەبىت كە

* ﴿أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَجْلَوْا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشُّهُرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِنَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَتَفَتَحُونَ لِضَلَالٍ مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمُكُمْ شَتَانُ لَوْمٍ أَنْ صَدَرْتُمْ مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَقْتُلُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِلْمِ وَالْمُدُونِ وَالْقَوْلِ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {المائدة ٢}

رەشەد (گەشەي) كىچ و كۆپ زىياد دەكەت بەيىچەوانەۋە لە رەشەدىيان (گەشەيان) دەخات! دىيان دەشكىنەت و ناتوانايان دەكەت و نەشاپيان لىدەسەنەتەۋە! چۈنكى نەگەر كۆمەلگە كۆمەلگەيەكى ئىسلامى بىت خودى زەۋاج رېگەيەكە بۇ زىيادكردنى رەشەدى (گەشەي) كۆپ و كىچ، لەكاتىكدا لە كۆمەلگەي غەير ئىسلامىدا، چۈنكى تەعاون (كۆمەكى) نىيە و كىشە زۆرە بەيىچەوانەۋە لەرەشەد (گەشەكردن) دەكەون و ھەرچى زىياتر بەرەۋ پىشەۋە بىچن و لەزىياندا سەكەۋتوۋ بىن بى تەۋفىق دەبن! بۆيە نەمە ۋاقىيەتتەكە كە فەسادى كۆمەلگە بۆتە ھۆكەرى دروست بوۋنى، كە دەبىنن لەناۋ گەنجاندا بەداخەۋە زەۋاج تەقربەن فەرامۆش بوۋە، كۆرپەك ناكەۋتەۋە بىرى زەۋاجەۋە، تاۋەكو تەۋاۋى مال و زىندەگى و ئىمكانىياتى دانەمەزرا بىت، لەدۋاى ئەۋەي بەتەۋاۋەتى دامەزرا ھىچ كەمۇكورتىيەكەن نەبۇ تەنەت زۆرىنە ۋادەكەن زىيادەشيان ھەيىت! ئەۋ كاتە دەكەۋنە بىرى زەۋاجەۋە! نەمەش ماناى شارەزايانە لەبارودۇخى كۆمەلگە. دەزانن ئەم كۆمەلگە ۋا پىۋىست دەكەت كەتەقربەن ناحەقىشيان نىيە، بەلام ئەگەر بەدۋاى بەرژەۋەندىدا بگەرپىن، ئەمە بەرژەۋەندى نىيە، ئەمە لەبەر فەسادى كۆمەلگەيە خەلكى ناچارن بەر جۆرە بىكەن، ئەگەر كۆمەلگە فەساد نەيىت بەرژەۋەندى ئەۋەيە چ كاتىك مەسەلەي (غەرىزەي جىنسى) شىكۆفە دەكەت لەۋجودى ئىنساندا ھەر ئەۋ كاتە ئىزدۋاج بىكرىت، چۈنكى ئەۋ شىكۆفە بوۋنى غەرىزەيە، ۋاتە كاتى ئىزدۋاجە، ھەرۋەھا لەۋكەتەشدا چ كۆپ، چ كىچ رۆحىيەتى تىگەيشتن و شۇخى و تەفرىج و لەگەل مەندالدا يارى كردن و شىتەك كە مەندال پىۋىستىيەتى، ئەم جۆرە بابەتانە بۇ زىندەگى پىۋىستى زۆرترىان

هەدیە، تاوێ کو ئەو کاتە ی تەمەنیان گەورتر دەبێت، تەمەن گەورە بوو ئێر ئەم
 رۆحیەت و نەشاته نامینی، نیوانیکی زۆر دەکەوێتە نیوان (باوک و دایک) و
 منداڵەو، نزیکیان نییە بەیەکەو و سەرئەو یە کۆری راناکیشن. ناتوانن
 بەیەکەو لەزەت لەژیان بەرن، بۆیە ئەگەر ئیمکانات هەبێت و بارودۆخ
 سازگار بێت و پەیوەندی ئیسلامی لەناو خانەوادەدا هەبێت، یان کۆر و
 کچانیک هەبن پەیوەندی ئیسلامیان لەگەڵ برا و خوشکانیکی موسوڵماندا
 هەبێت، کە ئیحساسی تەنیای نەکەن و بزەن کە برا و خوشکانیک موسوڵمان
 هەن لەناو شار و دی و کۆمەڵگەکیاندا و بەدەمیانەو و تەنیایان ناخەن و
 هەرچی زوتر زەواج بکەن باشترە.

بەلام ئەگەر بزەن ئەو خەصەلەتە جاهیلییە ی لە کۆمەڵگەماندا رەواجی
 بوو و ئیستاش هەر هەدیە و کەس بەکەسەو نییە و هیچ کەسیک بەدەم کەسەو
 نییە دیارە! واباشە کە بەناچاری لەزەواج کردندا خۆیان دوا بخەن تاوێ کو
 کەمێک لە ئموری زیندەگیدا شارەزا دەبن، تاوێ کو وایان لێدێت هەر کاتیک
 کێشیدیان بۆ دروست دەبێت پەکیان نەکەوێت ئەمە بەناویشانی پێویستیە کە
 کە ئەم درەنگ زەواج کردنە دەبێتە کاریکی (موباح)، ئەگەر نا کاریکی ناپەسەندە!

پتۈرەكانى ھەلۋاردن

بابەتى ھەلۋاردن لە دونىاي مروفەكاندا، لەلاى ھەندىك لە بىرپاران بە خالى جياكەرەى نىوان مروفە و مەخلوقەكانى دىكە دەژمىرپىت، چونكە ئىمە دەزانىن يەكەك لەو نىعمەتە گەورانەى كە پەروەزدار بە مروفەكانى بەخشيۋە برىتيە لە بوونى (ئىرادە)، ئىرادەش، واتە من ۋەك مروفە دەتوانم لە نىوان بكەو مەكەيەكدا يەكەيان ھەلۋىرم! كەواتە ئىرادە بەدبەكەى تىرىدا دەكاتە تواناي مروفەكان لە ھەلۋاردندا، ھەر بەتەنگەيشتن لەمەش مەسەلەى ئازادى مروفە دىتەگۆرپى و لەكۆتايدا قسە دەكاتە ئەوەى مروفەكان ئازادن، چونكە ئىرادەيان ھەبە، واتە دەتوانن خىزان كارەكان ھەلۋىرن و ئەنجامى بدەن!

ئەم پىشەكەيە كۆرتە يارمەتى دەردەيىت بۆ ھەموو ئەو كەسە تەمەللانەى تەننەت ناتوانن بىرىش بكەندەو! وادەزانن مروفە برىتيە لە (رۆبۆت) يەك و لە ئاسماندەو كۆنترۆلكرەو ھىچى لەدەست نايە، لەباسى بابەتى پىرۋسەى ھاوسەرگىرىدا يەكەك لە باتە زۆر گرنگ و بەرچاۋەكان برىتيە لە ھەلۋاردن و دىيارىكردنى (كەچ) لە لاينە (كۆر) ھەو، ھەروەك لەم باسەدا كاك ئەھمەد) رۋنى دەكاتەو ھۆكارى كرنگىيەكەى لەبەرئەوۋە پەيۋەندى استەخۋى ھەبە بە ئايندەى ئەو دوو كەسەو، لە ھەمانكاتدا بىنەماشە بۆ روستكردنى شىرازەى خانەوادەيەك، ھەرلەبەر ئەمەيە دىت لەمەسەلەى ۋەرى (كۆر و كەچ) بۆ دەسنىشانكردنى يەكەرى تەبەقە بەندىيەكى گرنگ كات، كە دواجار گەورەترىن رۆل دەيىنەت لەوۋدا كە كۆرپان يان كەچان انن ئايا ئەو بىرپارەى داويان دروست بوۋە يان نا. جا (موفتى زادە) ۋەك

پىشەى ھەمىشەى لە سەرەتاي ئەم باسەدا دىت بە دەروازەيدەك دەستپىدەكات، كە دەكرىت بىتە پىشەكى بۆ ھەموو باسەكانى دواى خۆى، نەو بۆئەوۋى بەرچاۋ روۋنى بداتە خويئەرو فېريان بكات كاتىك بېرىدەدەن لەسەر بىنەماى ئىسلامى زەواج بگەن پىۋىستە جى بگەن و چى نەكەن، چۆن تەماشايى ئىسلام بگەن، سەرەتايى باسەكە بەم جۆرە دەستپىدەكات:

ئىسلام بەماناي ياسا و سىستەمىكە، كەلە شاراۋەترىن كاردانەوۋى دەروۋنى ئىنسانەوۋە تا دەگاتە ديارترىن كردار و بەرنامە و پەيوەندى رېككەخات، لەناو ئىمەدا شتىكى نەماۋە! لەكاتىكدا واقعىيەتى ئىسلام ئەمەيە بەرنامەيدەكە بۆ ئىنسانىيەت كە ھىچ بابەتتەك لە بابەتى ئىنسانى ناھىلىتەوۋە كە سىستەمى بۆ دانەنىت و رېكىنەخات، ھىچ بابەتتەك ناھىلىتەوۋە كە ھەروا ئىنسان بەرەلە و ھەركەسىك بەزەوق و ئارەزوۋى خۆى چۆنى پىخۆشە بەرەوۋى بىروات و ئەنجامى بدات كە ناھەماھەنگىگەل، بەرخوردگەل، ھەر لەبەرەوۋە و وردە وردە بۆ كۆمەلگە دروست بىت. مەوازىن و مىقياسى كوللى دانائە بۆ تەواۋى بابەتى ئىنسان ھەر بەو جۆرەى كەۋم لەشاراۋەترىن كاردانەوۋى دەروۋنى و وىژدانى ئىنسان، تاۋەكر ديارترىن و ئاشكراترىن كردار بۆ گشتى ياسا و پىۋەرى دانائە، بەلام ئەۋەندە ھەيە ئەم ياسا و پىۋەرەنە گشتى(كوللى)ين، نەزەر و دەركى ئىنسان پىۋىستە كەلەم(ياسا و پىۋەرە) كوللىيانە مۇتەناسىب لەگەل ھەر شەرائىت و بارودۇخ و جەرەيانىك ياساى تابىدەتى خۆى لىتھەلجىتت، ئىجتىھاد واتە ئەوۋە.

ئىجتىھاد و تەقلید دور بابەتن كەھىچ ئىنسانىك لەم دوۋانە بىنەياز نىيە، ھەر ئىنسانىك مىقدارىك(تەقلید) ھاكەمە بەسەر بىر كەردنەوۋە و كردار و پەفتارىدا،

مىقدارلىقىشى بە ئىجتىھاد كار نەنجام دەدات. جىياوازى لەسنورى توانايى و دەرك و زانىارى ئىنسانگەلدا ھەيە ئەوھى وا توانايى و دەرك و زانىارى زۆرتىر بىت لەبابەتەكاندا ئىجتىھادى زۆرتىرە و تەقلىدى كەمىرە، ھەرچىيەك دەرك و زانىارى كەم دەكات بەو نىسبەتە بە حوكمى گىرنگى ئىجتىھاد كەم دەبىتەوھ و تەقلىد زۆرتىر دەبىت. بەھەرھال ئەم پىۋەرە ئىسلام واى دانەناوھ كە فەكرى ئىنسان قورس بكات و چوارچىۋەيەك بۆ تەواوى جۈزئىيات لەبەرخورد لەگەل بى ژمارە لەبابەتەك كە ھەمىشە پىۋودەدەن، چۈنكە بابەتى ئىنسانى لەژمارە نەھاتوھ، ھەر پۆژە و ئىنسان چەندىن بابەتى بۆ دىتەپىشەوھ بۆ دانە دانە ئەمانە بەرنامەى بۆ دابىت كەئىز جىگەى بىر كىردنەوھ نەمىتت! نا...بۆ تەواوى بابەتى ئىنسانى دەستەبەندى دەكات بەشۋەيەكى كولى پىۋەر و ياساى بۆ دادەنەت، جا فلائە پىۋداو كە ئەمپۆ پىۋودەدات پىۋەپىۋەبەوھ لەگەل پىۋداوئىكى تردا، (من يان تۆ) ئەركمانە كە تەبىقى بىكەن لەگەل ئەو پىۋەرەدا والە ئىختىيارماندايە تابزانىن حوكمى بەرخوردمان لەبەرامبەر ئەم پىۋەرەوھ، مەوزوگىرىمان لەبەرامبەر ئەم لايەنەوھ چۆنەو دەبىت چى بىكەن. جانەم پىۋونكىردنەوھەم بۆنەوھەدا كەوا تەسەور نەكرىت مەيدانىك بۆ زىھنى ئىنسان نەماوھتەوھ و ھەرچى وشك و قايم دراوھتە دەستى ئىنسان.

يەكەم: (ئەگەر بىرىكى وا بىكرىتەوھ) ئەوھ زولمە لە ئىنسان دەكرىت، خواى گەورە ئىنسانى بە زىھن و تواناۋە دروست كىردوۋە چۆن بۆ زىندەگى مادى خۆى دەخاتە كارو بەھرى لىدەبات بۆ زىندەگى مەئەنىش ھەربەو جۆرەيە. دووھم: ئەگەر قەرار بىت بۆ يەكە يەكەى بابەتەكان ياسا و قالب دىارى بىكرىت دەبىت پىر ھەزار (ژوور) كىتب لەئىختىارى بەشەردا قەرار بىكرىت كە

ھېشتا كافي نابىت! چۈنكى بابەتەكان سنوردار نىن، ھەريەكىك لە ئىمە رۆژانە (دە تا سەد) بابەتقان بۆ پىش دىت، ئەگەر قەدرار بىت بۆ يەكە يەكەى بابەتەكان شت بنوسرىت ئەصلەن كاغەزىش بەش ناكات! پىۋەر و ياساكە بۆ بابەتى ئىنسانى بەدەستە بەندىيەك كۈللى دانراۋە لەسەر خۆمانە كە زىھنى خۆمان بىخەنە كار لەرووبەرۋوبونەۋە لەگەل يەكەيەكەى بابەتەكاندا چۆن رەفتار بىكەن كە مۇتەبىق بىت لەگەل پىۋەرە(عام و كۈلل)كەدا.

جا بەوجودى ئەۋەى ئىسلام بەرجۆرە بۆ تەۋاۋى بابەتەكانى(مەسائىلى) ئىنسان پىۋەر و ئىسۋالى دانراۋە بەد كەيفىيەتەۋە و تە بەداخەۋە! لەكاتىكەۋە كە بەرپىۋەبردنى ئىسلامى لە كۆمەلگەدا شىۋا وردە ھەر لەبەرەۋە موسولمانگەل لە ئىسلام بىگانەبوون كەلەنىستادا حەقىقەتەن كردار و رەفتارى فەردى و گروپى موسولمانگەل، ئەخلاقى كۆمەلەيەتى و سىياسىيان ئەگەر حساب بىكەت لەۋاندىە بىزى(۱٪)ى خۇيان بەۋە نازانن كە دىقەت بىكەن و بزائن ئىسلام چى و تۈۋە بەدوشىۋە رەفتاربىكەن! بۆ غونە بابەتى(شائى و شىۋەن) كەسىك كە زەماۋەندە دەكات (چ كۆر، چ كىچ) ھەرچەندە ھەردوۋىيان موسولمانن ئەمە لەزىھنىاندا ئامادەى نىيە كە بىرەكەنەۋە و بزائن ئىسلام لەۋبارەدا چى و تۈۋە، چ دەستور و بەرنامەيەكى ھەيە تاۋەكۈ تەقى ئەۋە رەفتاربىكەن!

شىۋەنىك رۈۋدەدات و خانەۋادەيەك عەزىزىكىان لەدەست دەدەن بىرناكەندەۋە بزائن ياسا و بەرنامەى ئىسلام بۆ بەرخورد لەگەل رۈۋداۋىكى بەرجۆرەدا چۆنە و دەبىت چى بىكەن. يەك نەفەر لە پەيۋەندى لەگەل ھاۋرىيەكىدا بىر لەۋەناكەتەۋە كە قىيەم و ئىسۋال و پىۋەر بۆتەم پەيۋەنىيە چىيە و مەكتەبەكەى

جى وتروە و دەبىت چۆن رەفتار بىكات! ھەروا بابەتە سىياسىيە كانىش كەسىك كەچالاكى سىياسى ھەيە يان گروپىك كەچالاكى سىياسىيان ھەيە ھەرچەندە موسولمانىش يىت لەچالاكىيە سىياسىيە كەي خۆيدا بىر لەو ھەناكاتەو ە بزانىت ئىسلام لەم ھوارەدا چ رېئىمىيە كى يىنداو ە لەكاتى رۈوبە رۈوبۈنەو ە لەگەل كەس و گروپىكى تردا چ موسولمان، چ غەير موسولمان، جى ياسا و بەرنامەيە كى دانائە كە تېقى ئەو ياسا و بەرنامەيە رەفتار بىكات. تەقريبەن ئەمانە لەناو خەلكىدا مەترەح نىيە! ئەو كەسە يان ئەو گروپە سىياسىيە لەئەزمۇنى سىياسى خۆى سود ەردە گرېت لەبارەى سىياسەتەو ە جى فېرېو ە لەو ە ھەرە ەردە گرېت بۆ مەوزو ەگىرى لەبەرامبەر فلانە جەرەيان، يان فلانە كەس و گروپەو ە جائىمەش ئەزمۇنى سىياسىيمان لەچىيەو ە بەدەستەيئەو ە ئەگەر واز لەپىئەرى ئىسلامى بېتىن؟ ديارە لەسىاسەتگەلى حاكم بەسەر دونىاي ئەم رۆژەدا كە گشتى يان دژى ئىسلامىيە، يان ئەگەر دژى ئىسلامى نەبىت بەلەينى كەمەو ە غەيرى ئىسلامىيە! واتە ئەگەر دژى ئىسلام دروست مەوزرەگىرى نەكات ئەو ەندە ھەيە كە موافىقى ئىسلامىش كارناكات، جا ئەمە بەلەينى كەمەو ە! سىياسەتى حاكم لەدونىاي ئەم رۆژدا سىياسەتگەلەيكە بەلەينى كەمەو ە غەيرە ئىسلامىن كەسىكى موسولمان يان گروپىكى ئىسلامى لەو ئەزمۇنە سىياسىگەلەى وابەدەستى ھىئاو ە لەم سىياسەتگەلە غەيرە ئىسلامىيە سود ەردە گرېت كە چ جۆرە رەفتارىكى ھەبىت لەبەرامبەر فلانە رۈودا و جەرەيانەو ە، فلانە كەس و گروپەو ە. تەواو ى بابەتە كاغان نابەم شىۋەيە ازەنى خۆمان دەخەينە كارو بەو ئەزمۇنانەى واھەمانە سود ە رەبگرىن و ياسا و بەرنامە بۆ خۆمان ديارى بىكەين بۆنەم كارە وا ئەنجامى دەدەين يان بۆ

مەرزوعىگىرىغان لە بەرامبەر فلانە بابەندەۋە ەك ئەۋەى لە زەنماندا شتېك بەۋ
جۆرە نەيىت كەۋامان لىبكات بىرىكەينەۋە و بزائىن خۆمان دەدەينە پال
مەكتەبىك، ئىژىن تايىعى مەكتەبى غەير ئىسلامىن، بىرىكەينەۋە و بزائىن ئەم
مەكتەبەى ئىمە بۆ ئەم بابەتە شتېكى ەدە؟ ەيچ رېنمايەكى پىداۋىن؟
بەرنامەدەكى بۆ داناۋىن؟ بزائىن ئەۋ بەرنامەدە چىيە ەك ئەۋە رەفتار بگەين.
ئەسلەن بەجۆرىك رەفتار بگەين ەدروەك ئەۋەى پرىسارگەلىكى بەۋجۆرە
نەيەت بە زېھنماندا. لە ەيچ كام لەبابەتەكانماندا واناكەين جا مەسەلەى
(شايى و شيۋەن) دوۋ بابەتى گەۋرەن لەم بابەتەنە. بەراستى (لەۋانەدە بەبى
موبالەغە ئەگەر لەسالىكدا سەد جار زەماۋەند لە دىيەكدا، لەشارىكدا ەدەيىت
ۋرد لىيىكۆلىتەۋە بەدۋاداجۋونى بۆ بگەيت و بزائىت لەم (سەدجار)ەدا
(بەكجار) بوۋە كەبىرىكەتەۋە ياساى ئىسلام لەبارەى زەماۋەندەۋە چۆنە و
تبقى ئەۋە رەفتار بكات، لەكۆتايدا ەلەمىكى نىگەتيفت دەستبەكەۋىت!). تەنھا
(بەك)جارىش شتى ۋارۋوى نەدەيىت كەپرۆن ياسا و پىۋەرى ئىسلام بدۆزنەۋە و
تبقى ئەۋە رەفتار بگەن، دەى چەنېك مەيدى داخ و ەسەرەتە، كەئىنسانىك خۆى
بەمەكتەبىك حساب بكات يان بەلەيدى كەمەۋە ئەمەى لادروست نەيىت بزائىت
مەكتەبەكەى ئالەم بۋارەدا شتېكى ۋتوۋە يان نەپوتوۋە، ئەگەر نەپوتوۋە باشە
بگەۋىتە شوپن بىر كەرنەۋەى خۆى يان بگەۋىتە شوپن (عورفى كۆمەلگە)، بەلام
ئەگەر ۋتوۋەتى و تۆش خۆت بەكەسىكى سەربەۋ مەكتەبە حساب دەكەيت
ئەركت ئەۋەبە شوپنى بگەۋىت.

چەنېك عەببە، چەنېك دورە لە لۆژىكى سالى ئىنسانى كەكەسىك خۆى
بەنەندامى مەكتەبىك حساب بكات، بەلام گەرەكى نەيىت كەردار و رەفتارى

خۆى تېقى پۈرە و بەرنامەى ئەو مەكتەبەى خۆى ئەنجام بەدات؟ چ
خۇدانەپالىكى درۆ و نارەوايە؟! لەولاشەو چەتلىك خۆشەرە كە ئىنسانىك
كاتىك موقەبەدى پۈرەى مەكتەبىك نىيە خۆى نەداتە پال ئەو مەكتەبە.
يەكلىك لەگرفتارىيەكانى عەوامىلى ئىنحراف بۆگەنچەكانى كۆمەلگەى ئىمە
نەمەيە كە ئىمە ئىزىن موسولمانىن، ئىزىن كردار و رەفتارمان ئىسلامىيە،
فلانە(گەنج) كە زەنى ئەشكۆفەتەو، بىرى دەكرەتەو، كردار و رەفتارى ئىمە
دەبىنىت، چونكە ئىمە ئىزىن موسولمانىن ئىلر وادەرك دەكات كەئىسلام
نەمەى وتووە وائىمە خەرىكىن ئەنجامى دەدەين ئىسلام لەپاى قسە و
رەفتارەكەى ئىمەدا دەناسىت! چونكە ئەصل ئەوئەيە كەكاتىك ئىمە ئىزىن
موسولمانىن، واتە ئەوئەى وائەنجامى دەدەين لەئىسلامەو فېرېووين، دەستور
و بەرنامەكانمان لەئىسلامەو وەرگرتووە و ئەنجامى دەدەين، بۆيە فلانە گەنج
حەقىيەتى بەتەناسوبى ئىدىيەيەك كە دەيكەين لەبارەى ئىسلامەو بەكردار و
رەفتارى ئىمە قەزاووت بكات. دەى جا ئىسلام ئائەمە بىت وائىمە ئىزىنى و
رەفتارى پىدەكەين حەقىيەتى لەئىسلام مۆتەئەفېر بىت، چونكە بەراستى ئەو
لەناوماندا بلاوہ و ئىزىنى و ئەنجامى دەدەين نابار و ناپەسەندە و لۆژىكى سالى
ئەو گەنچە كەھىشتا ئالودە نەبوو مۆتەئەجىب دەبىت كە خراپە و زەرەرى
ھەيە و نادروستە، دەى لەولاشەو ئىمە كاتىك خۆمان بە موسولمان دادەئىين
ئاسايە وائىدەگات كەئەمانە وائىمە ئەنجامى دەدەين لەئىسلامەوئە خۆ
لەئىسلامىش شارەزا نىيە و نازانى ئىسلام شتىكە و ئەوانەى وائىمە ئەنجامى
دەدەين شتىكى ترە و موخالىفە لەگەن ئىسلامدا. ئا لەبەرئەو مۆتەئەفېر
دەبىت لەئىسلام، ئەگەر وائىت ئەو ئىمە خۆمانىن بەكردار و رەفتارمان

گەنجەكان لە ئىسلام دور دەخەندەو! چونكە كارگىل و شتگەلىك دەكەين
كەبەناوى ئىسلامدەو (چونكە خۇمان ناو دەننن موسولمان)، بەلام حەقىقەتەن
خوئىن تال و نادروستە و كەسەفە و مايدە تەئەسورە كە ئىنسان دوروچارى
دژايدەتتەك بەو جۆرە بېت يان مەوجودىك بېت پىر ئىدەاى بى تەعەبۇد.
دژايدەتتەك ئەمە خۇى بە موسولمان بناسىتت كەچى رۈوبەرۈوبولەو و كردار و
ئاداب و رەوشتى موخالىف (پىچەوالە) ئىسلام بېت. ئەمە دژايدەتتەك زۆر
ئاشكرا و رۆشن، ھەروەھا لايدەنى تى خرايى ئەم دژايدەتى و ئىزدواجى
شەخسىيەتە زۆر زۆرە كەئىر پىرست ئاكات گشتى باس بەكەين. خۆزگە،
خەلكى ئەوئەندە شەھامەتەيان ھەبوايە، ئەوئەندە سەرىخ بونايە، ئەيان وتايە ئىمە
موسولمانىن! رايانگەياندايە موسولمان نىن يان كاتىك ئىژن موسولمانىن
بەقسەكەى خوئان رازى بن، ھەروا سەرسەرى و بى مەعنا ئەبىت، مەفھومى
(مەتەوا) پەيداىكات، قەسەكەى سەنگىن بكات، كاتىك ئىژى موسولمانم بزانى
مەكتەبەكەى كە ئىسلامە لەبوارى ھەر بابەتتەكدا ھەرچەكەى ووتە تەقى ئەو
رەفتار بكات. جا ئىستا باسەرى ئەم بابەتى (زەماوئەندە) بەكەين، بزانن حەقىقەتەن
تەقى ئىسلامە يان نەخىر؟ بابەتى زۆر زۆر مەترەحە ئەم بوارەدا كەلەوانەيە ئەوەشى
وادىت بەزەنماندا نەكرىت لە دانىشتىكدا باسى بەكەم، بەلام بەھەرھال ئەوانەى
وا گرنگە دەيانلنن. يەكەمىن بابەت لە بابەتى (زەماوئەندە) لە ئىسلامدا
لەبابەتى (تەناسوب لەنىوان كور و كچ) دا، نوكتەيەكى زۆر زۆر ورد و
گەورە ھەيد لەم بوارەدا (تەناسوب)، يان لەبوارى (كەفائەت) دا، كە
وشەى (كەفائەت) لە زمانى فارسى و كوردىلدا زۆر بەكاوناھىترىت، بەلكى
تەناسوب زۆرتر بەكار دەھىترىت، كە عەجىب بابەتەكى ورد و دەقىقە!

ئىنسان دوو لايەنى تېدايە، لايەنئىكى(جسمى) و لايەنئىكى(رۇھى)، يان لايەنى(مادى و مەعنەۋى). رېئىمى ئىسلام لەم دوو لايەنەدا دروست موخالىفى يەكۈن، زۆر بەسادەيى ئېزىمى. لەرۋى(جسمى)ەۋە دەستورى ئەمەيە تاۋەكو دەكرىت لەرۋى نرىكايەتسەۋە دورتر بن لەيەك، بۆ غونە(برا و خوشك)حەرەمە، ھەتا دەكرىت خزمى نرىكيش كەمتر زەواج بكن بەيەكەۋە، تا دورتر بن باشرە. مەسەلەن لە دوو نەزاد لە دوو تائىفە كە لەلايەنى تايەتەندىيەكەۋە كە تەركىبى جسمانى ئەمانە دروست دەكات تا دورتر بن بۆ يەكۈرى باشرە، لە ئىستاشدا ھەندىك لە لىكۆلئىنەۋى زانستىيەۋە ئەمە رۋون بوسەۋە كە چ حىكمەتئىكى گەۋرەي تېدايە!}واتە، لە رۋى زانستىيەۋە ئەۋە دەرگەۋتۋە ئەۋ كور و كچانەي خزمى يەكن و يىكەۋە زەواج دەكەن دواتر كە مندالىان دەيىت دەينىت مندالەكەيان لە رۋى جەستەيەۋە ناتەۋا!}.

بەلام لەرۋى (مەعنەۋىيەۋە) لەرۋى رۇھى و دەرۋىيەۋە كە حەقىقەتى ئەرزى ئىنسانى ئالەم بەشەدايە، تاۋەكو نرىكۈن بن لەيەكەۋە فەۋقەلەادە عەجىبە! لەرۋى مادىيەۋە تاۋەكو دورتر بن باشرە، لە رۋى مەعنەۋىيەۋە تاۋەكو نرىكۈن بن باشرە. جائەمەي لەرۋى مەعنەۋىيەۋە تا نرىكۈن بن باشرە مەيدانئىكى زۆر فراۋان و گەۋرەي ھەيە، سەدەھا بابەت بۆ ئىنسان مەترەحە، لە عەقىدەي، لە فەكرى، لە تايەتەندى ئەخلاقى، لە كردار و ئارەزوۈگەلى، لەزەۋق و سەلىقەي لەم بۋارەدا بەيى ژمارە بابەت مەترەحە. لىرەدا ئىمە مەسەلەن گرمانەي ئەۋە دادەنئىن كە مەسائىلى (مەعنەۋى) ئىنسان دەكەينە (سەد) بەشەۋە، ھەتا بكرىت لەم(سەد) فەقەرەدا (ژن و شو) زياتر لەيەك

بىچن و تەناسويان زياتر بىت، جائەم رۈونكردنەۋەيەش بەدەم، (مەسەلەن گرىمانەي ئەۋە دادەننن كە) سەد) مەسەلە ھەيە لە مەسائىلى مەعنەۋى لە پەيۋەندى دوو ئىنساندا، ئەمانە گشتى ھار ئەرزش نىن، ھەمانە يەك مەسەلە ئەرزشى مەسەلەن دەيەھا مەسەلە لە مەسائىلى تىرى ھەيە، بۆيە ئەمە مەسائىلانە رېزبەندى دەكرن ھەندىكىان گارىگەرى ديارىكراوترە لە ھەندىكى تىرى، ھەندىكى ئەۋەندە گرىنگە كە زۆرىك لە ئەۋانى تر لە ژىرەۋەي ئەمەۋەيە، بۆ ئونە مەسائىلى پەيۋەست بە (سەلىقەۋە) مەسائىلى پەيۋەست بە (زەۋق) ئەمانە كەلە بابەتائىكن كە پەيۋەستى بە ھالەتى دەرونى ئىنسانەۋە، لايەنى (مەعنەۋىيەۋە) ئەمە بەدەر لەۋەي كە دەكرىت ئەنجامەكەي لە دەرەۋە ھالەتتىكى مادى پەيدابكات بە ئىعتبارى تەدەلوقى بە وىژدانى ئىنسانەۋە خەسلەتتىكە (مەعنەۋى). ئەمە جۆرىك لەۋ مەسەلانە، بەشكىكى تر لەۋ سەد مەسەلە برىتىيە لە (عەقىدە)، واتە (جىھانبنى) (شناختى نىسبەت بە ھەستى) ھەستى چۆن دەناسىت؟ ئەم مەسەلەي جىھانبنىيە، لەناو سەد بەش لە مەسائىلەكاندا لەرۋوى گرىنگىيەۋە لە بانزىيانە، گرىنگزىن مەسەلەيەكە كەلە (نۆۋان كور و كچ) دا دەيىت تىگەيشتى كەفائەت لەسەرى ھاسىل بىت، بەلام ئەۋ مەسائىلەي لە پىشەۋە باسكرد (لە زەۋق و سەلىقە) ئەم ھەز لەرەنگىك دەكات، ئەۋ ھەز لە رەنگىكى تر، ئەم ھەز لە جلىك دەكات، ئەۋ ھەز لە جلىكى تر، (كور) ھەز لە جۆرىك مان دەكات، (كچ) ھەز لە جۆرىك مان دەكات، يان نەخىر مەسائىلى (سەلىقە) ئەم ھەز دەكات بەرنامە بەۋ جۆرە ئىجرا بكات، ئەۋ ھەز دەكات بە جۆرىكى تر، ئەمانە گشتى لەۋ سەد مەسەلانە گرىنگن، بەلام دەيەھا مەسەلە لە مەسائىلى (زەۋق و

سەلیقە) ئیختلافی تێدا بیّت وەك ئەوە نییه لەمەسائیلی جیهانبینییدا ئیختلاف هەبیّت.

مەسائیلی جیهانبینی لەئێسلامدا تەبەقەبەندی کراوە ئەووی وا کوللی تر و ئەساسی ترە ئەوە ناوی نراوە (نصول). (نصولی عەقائید): واتە پایەکانی تەرزی تەفەکوری عالی ئینسان، جیهانبینی فراوان و گەورەیی ئینسان، وەکو ئەووی نایا هەستی بەم نەزم و بەرنامەووە کە هەبەتی کە کەمترین لایەنی هەرەمەکی و بێنەزمی تێدانییه، هیچ شتێکی بێ قاعیدە نییه و هەرچی شتی هەبە خواوەنی نصول و پێوهری سابت و مۆسەلەمە کە دەکرێت ئینسان پەیی پێیات و بەشیووی نصولی سابتی عیلمی قبولی بکات هەروا لەخۆیەووە و بەبێ ئێزادە و شعور و ناگاهیهك حاکم دروست بوو و تەسەسولی پەيوەندی (عیللەت و مەعلولیهت) گەشتۆتە ئەمە واهەیدە؟ یان نەخێر ئێزادەیهك حاکمە بەسەر ئەم هەستیەدا. ئەمە مەسەلەن دوو جۆر جیهانبینی نصولی و بنیادییه نەگەر ئالەم دووانەدا جیاوازیان هەبیّت لەدەیهە مەسەلە لەمەسائیلی تردا تەوافوقیان هەبیّت هیشتا بەیهك گەیشتی ئەم (کور و کچ)ە مۆفەق ناییت! بەلام نەگەر ئالەم مەسەلەدا (جیهانبینی) تەوافوقیان هەبیّت لەدەیهە مەسەلە لەمەسائیلی پەيوەست بەزەوق و سەلیقە ئیختلاف (جیاوازیان) هەبیّت مومکینه کاریگەری زۆری نەبیّت ئەمە لەبەرچاو بگرن هەتا وەکو بکرێت لە (سەد) مەسەلە کەدا تەوافوقیان هەبیّت.

جازۆر کەم هەلەدەکەوێت لەتەواوی ئەم سەد بەشەیی دیاریمان کرد لەمەسائیلی مەعنەوی ئینسان لەئێوان کور و کچیکدا تەوافوق هەبیّت. جاکاتێک دەزانین ئەمە ناکرێت لەهەموویاندا تەوافوقیان هەبیّت ئەو کاتە

تەبەقە بەندى دەكەين كاميان لەھەموویان گەنگەرە کە تەوافوقى تەدايىت،
 كاميان كەمەر گەنگەرە. مەسائیلیكى بەم جۆرە، وەك ناسینی ھەستى، وەك
 جیھانینى ئەساسى و گەنگەرە (واتە مەسائیلی ئەساسى و گەنگەرە لەجیھانیینیدا)
 ئەمانە لەزیندەگیدا نەقشیان زۆرتەرە، کاریگەرى زۆرتریان ھەبە لەتەگەشتن
 یان تەبەقەگەشتى بابەتەكدا، كەنگەر جیھانیینەكەیان وەك یەكتر بوو
 کاریگەرى دەكاتە سەر تەبەقەگەشتەكەیان، ئەگەر وەك یەكیش نەبوو دەبیتە
 ھۆكاری لەیەكترى تەبەقەگەشتیان، ئەمە لەكاتەكدا مەسائیلەكانى تریش
 کاریگەریان ھەبە، بەلام ئەو کاریگەرییە لەچاو کاریگەرى جیھانیینەكەدا
 كەمەرە. تەرزى تەفەكۇر دەربارەى مەسائیلی فەرعى كۆمەلگە ئەگەر
 جیاوازی تەداو بوو ھەر کاریگەرى دەبیت و دەبیتە ھۆكاری لەیەك نەگەشتن،
 بەلام ئەك بەئەندازەى جیاوازی لە(ھەدەف)دا، ئەگەر ئەم دوو
 ئینسانە(ھەدەف)یان لەزیندەگیدا فەرقى ھەبوو ئەمە زۆرتەر دەبیتە ھۆكاری
 لەیەك نەگەشتن، تاوەكو ئەوئەى ئەگەر لەمەسائیلی فەرعىدا جیاوازی،
 مومكینە لەسەد مەسەلەدا تەرزى تەفەكۇریان جیاوازی ھەبیت، بەلام نەقشى
 نەبیت لەشیواندنى پەیوەندى ئەم دووانەدا بەمەرجیك كە ھەدەفیان وەك ئەك
 بیت. جا ھەموو بابەتەكان ھەر بەم شێوەن، بۆیە بەسادەى ئیژم
 لەسەرەتای(زەواج)ھوو بیریكەنەو، نایا ھیچ گەنگەرى دەدریت بەئەم دوو
 لایدەنە(مادى و مەعنەوى)یە. (جگە لەھەندىك ئونە مەحرەمگەلى مۇسەلەم
 بەیەكەو زەواج ناكەن، ئەوئەندەیان دەرك كەردووە ئەم كارە ناكەن)، بۆیە
 لەباقى لایدەنەكانى ترەو گەنگەرى بەمە نادریت ھەتا زاناكانیشمان كاتەك
 زەواج دەكەن بیریكەندەو تابزانن ئەم مەكتەبەكە ئیتمە خویمان بەیەكەك

له پېرېوانی ده زانین چی رېنماییه کی داوه به نېمه؟ به داخه وه له سهره تاوه که دهست پتده کهن به بی نه وهی واههست بکه ن پدیوه نندیه کیان هدی به له گه ل مه کته بیکندا دهست به کار ده کهن وه عورفی کومه لگه.

پژورهي داواکردن و مارهي

لیره دا (موفتی زاده) دیت قسه له سهر مه سه له ی داواکردنی کچان ده کات، له پاشانیشدا دهر باره ی ناشیرینترین دیارده قسه ده کات که تا نیستاش له هندیك ناوچه دا کاری پتده کهن و به داخه وه زوریک له نه نجامی ناحالیان له دین به دهستکه وتیکی دینی ده زانن، نه ویش بابته تی (شیربایی)، له دواتردا پدیوه نندی (ماره ی و درو) ده به ستیت به یه که وه به خالی لاوازکردنی و سهره تایه کی ترسناکی خانه واده ی وه صفده کات، نهو دیت بهو دیده قوله نیسلامیه وه دهست به باسده کات، که هدرتاکیک له بهرامبر دروستکردنی کومه لگه و خانه واده یه کی تازه دروستبووه وه به بدرپرس ده زانیت، موفتی زاده بهو بیره فراوانه باس له دینده کات که رولتی هیچ تاکیکی ناو کومه لگه پراوژر ناخات و هه مووی وا فیرده کات که بهرامبر بهوانی دیکه و خو به ختکردنیان بهرپرسن، بویه دیت نهو باسه ده ورورژیتیه وه که له نیستادا به گوپچکه و زهینی زوربه ی زوری موسولمانا غه ریه! نه ویش داواکردنی کور بؤ کچ، که نه میس به یه ک قاعیده وه ده به ستیه وه که بریتیه له (جیاوازی مه که له نیوان کور و کچه که تدا)، بویه ده لیت "نایا (دایکان و باوکان) بیرده که نه وه بزنان نه م داواکارییه چون دهست پیکنه؟ چون باسی له باره وه بکه ن؟ نه صلنه بیر

لەشتى وانا كەنەۋە! لە كاتىڭدا ئىسلام لەم مەجالەدا رېئىمائى ھەيە و بەرنامە پىشان دەدات كە (خېلى زاۋا) چى بىكەن.

يەكەمىن رېئىمائى و بەرنامەي ئەۋەيدە كە جىاۋازى مەكە لە نيۋان (كۆر) و كىچ (دا) ئەگەر كۆرۈنكى باش شىك دەبەيت كە تېقى ئەۋ پىۋەراندەي وا مەكتەبەكتە وتىۋەتتى و تەناسوبى ھەيە بۆ كچەكتە تۆ بۆچۈرە (داۋاكارى).
ئايا تاۋە كۆ ئىستا كۆمەلگەي ئىمە لە بەر عورفۈنكى تەبەقائى كە ھەيەتتى ئەمەي دەرك كىردۈۋە كە مومكىنە (كىچ) بېچىتە داۋاي (كۆر) كە دەكرىت (باۋكى كىچ) بېچىتە (داۋاي زاۋا)؟

ۋە لەمەكەي ديارە كە نەخىرا دەي لە كاتىڭدا لە ئىسلامدا بەرنامەي عەمەلىمان بۆ دانراۋە كارۈنكى ئاۋابكەين، كە ئەگەر كۆرۈنك خاسىيەت و تەناسوبى ھەيە لەگەن كچەكتەدا و زەۋاجى ئەمانە بەيدەكەۋە دەبىتە مايدەي سەعادەت بۆ يەك، مومكىنە خېلى كۆرەكە زەھىيان پىي نەشكىت و مۈتەۋەجىيە نەبن، تۆ (باۋكى كىچ) دەستپىشخەرى بىكە، چۈنكە ئەمە خىرە، ئەمە سەعادەتە خانەۋادەيەكى مۈفەق دروست دەبىت، ھەركەسىك دەستپىشخەرىيەك بىكات كە نىيەتتىكى خىرى ھەبىت عىبادەتتىكى كىردۈۋە، ئەگەر ئەۋان ناگايان لەمە نىيە تۆ ناگادارىيان بىكەرۋە و پىيان بىزە، لەپاشانىشدا كاتىك داۋاكارى دەست پىدەكات چى دەۋترىت؟ مىقدارىك تەشريفات و مىقدارىك رەد و بەدلىكرىنى ئەلفازى بىي مەتەۋا! تەعاروفاتى ھىچ و پۈچ، ۋەك ئەۋەي دوۋكەس بەيدەك دەگەن دەست دەكەن بەقسەي بىي مانا "قوربانىت بىم، ئۆكەرتىم، شاگردىم" ئالەم كەلىماتە درۆ و بىي ئەساس و پۈجانە، كە ھىچ نابەخشىتە ئىنسان و ھىچ ئەساسىكى لە وىژدانى ئىنساندا نىيە جگە لە كارۈنكى ھىچ و پۈچ نەبىت!

(داۋاكارى) دەست يېتەككەت بەھەندىك لەم كارە پوچانەۋە، لەپاشاندا سەيىرەكەيت يەك بابەتى تەۋاۋ نەنگىن و رېسواكەر دېتە يېشەۋە، ئەۋىش (شېرواى)، يان (شېرباى)، يان بەفارسىيەكەي (شېر بە ئاب) واتە (نرخى شېر) ئەمە ماناى چىيە؟! ماناى ئەۋەيە بە سەلامەتى (دايك و باوك) ئېژن، چونكە ئېمە زەھەتقان كېشەۋە و كېچمان پەرۋەرەدە كەردۈۋە لەبەرەمبەر ئەمەۋە دەپىتە نرخى ئەۋ زەھەتە ۋا كېشەۋمانە بۆ پەرۋەرەدە كەردى مىندالەكەمان لەتۋى (زاۋاى) بىستېن! دەى دور مەۋجود تەرزى تەفەكۇرىيان ئاۋا بىت كەى لايەقى ئەۋەن بەخۇيان بېژن دايك و باوك؟! ئايا حەيۋانات، كە باوك و دايكن مىندال پەرۋەرەدە دەكەن ئەۋەندە پەستىن لەبەرەمبەر ئەمەۋە مىندالىيان پەرۋەرەدە كەردۈۋە كاتىك مىندالىيان دەپۋات و خانەۋادە بونىاد دەنېت، بېژن حەقى زەھەتتى ئەۋ ماۋەمان دەۋىتەۋە؟ بۆ غونە (كۆتر) زىندەگى زۆر پۇشنە بۆ ھەمۋومان، كاتىك دايك و باوكىك جۈجەلە - يە پەرەۋازەدەكەن (دەفېت) و دەپۋات زەۋاج دەكەت لەگەل كۆترىكى نېردا، ئەم دايك و باوكە (كۆترە) داۋاى ئەۋە دەكەن لەۋ كۆترە نېرە تازە كەزەۋاج دەكەت لەگەل كېچەكەياند، ئېمە زەھەتقان كېشە، چۈۋىن بە (دەنوك) دانە دانە (دان) مان ھېنا و كەردمان بە قورگى ئەم كېچەدا تاگەۋرە بوۋ، بۆيە بېنە حەقى زەھەتەكەمان؟ ھېچ حەيۋانىك پەستى ۋاناكات. دەى تورخا عەيب نىيە ئىنسان ئەۋەندە پەست بىت مىندالى خۇى پەرۋەرەدە بىكات لەبەرەمبەرەۋە لەسەنگەردا دابىشېت، بەلكو گەنجىكى كۆلۈلى لى قەۋماۋ بېتە داۋاى كېچەكەى و يەكسەر بېژى ئادەى فرسەتە حەقى خۇمى لى ۋەربىگرمەۋە جەلم بۆ كەردۈۋە ۋ نام داۋەتى! ھەى بەزىاد نەبىت (نان و جىلىك) بەۋ جۆرە ۋ لەلايەن دايك و

باوكيځكوه به ئاوا بركردنه وه په كوه دراوه به كچ! به زياد نه بيت كه
پدېوه ندى دايك و باوكيځك له گڼ كچه كه ياندا به و جوړه بيت!

داخه كه! نه و نه د دورين له موسولمانى، كه مه فهمى دايك و باوكى
نه و نه د پست بووه له ناو ماندا، نه و نه د هاتو ته خواره وه له مه فهمى باوك و
دايكى حه يونات فره فره پست و هيجر بووه!! په كه مين بابيه تيكه كه مه تره ح
ده بيت له دواى (داواكارى) بابيه تى (شيرباى) يه! نه مه دوو بابيه ت كه دږى
نيسلامه. له پاشانيدو واوه يلا بابيه ت و مه سه له ي (ماره ي) دپته پيشه وه له م
باريه وه شتى زوړم بيس تووه. كه له باسى (ماره ييدا) چيان كردووه و چيان
وتووه! هه تا نه وانه ي كه ده بيت رينمايكه رى خه لكى بن ناگدارم چى ده لين
له م باريه وه و چه نيك هه لو ناشاره زايانه قسه ده كه ن! چه نيك بى
به رپرسيارانه شوين زه وق و ده رك و سه ليقه ي خه لكى كه وتن و قسه ده كه ن!
هه تا نه وانه ي كه نه ركيانه پيوهره كاني دين به يان بكن بؤ خه لكى و به ناوى
زاناي دينى ده ناسرين نه وانش هه روه ك خه لكه كه حه قيقه ته ن هه ولناده ن
بزائن دين چى وتووه، به لكو ده كه ونه شوينى نه وه ي بزائن (عورف) چى
وتووه! داواى (ماره يگه ليك) كه هيج كات جيگه ي قبول نيه بؤ نه و دووانه ي
وا داواكارى ده كات نيوه ي نه و ماره ييه، سييه ك و چواريه ك هه تا پينچ په كى
نه و ماره ييه نه گهر ته واوى كه لوپه لى زينده گى خو ي بخاته سه ريه ك و
بيفرؤشيت ناتوانيت داينى بكات! فلانه گه نج كه بؤ نمونه كاسبكارينكه
سه رمايه كدى گرمان (۴۰-۵۰ هه زار تمه نه) يان كارمهنديكه يان كاربه ريكه كه
موچه كه ي (۲۰ هه زار تمه نه) ده روا ته داواى كچيځك داواى ماره يى
(۱۰۰-۱۵۰ هه زار تمه نه) ده كه ن به داخه وه! بى نه وه ي نيجساسى مه ستوليده ت

بىكرىت كەسانىك دەفتەرى (زەواج و تەلاقىان) ھەيە و بەناۋى زانائى دىنى تەعین دەكرىن بىئەۋەى ورد بىنەۋە دىن(عەقدى زەواجى) نىۋان ئەم كور و كچە لەسەر مارەيىەك بەوجۆرە دەبەستى! دەى جا نا ئەمە دروستە؟! زۆرتان شتىكى سادە دەربارەى مارەى ئاگادارن دەوترىت "ھەر كاتىك ئەم كچە داۋاى ئەم مارەيىە بىكات ئەم كورە حازرە فەورەن و نەقدەن بەبى ھىچ بەھانە و تەعەلۇقىك تەقدىمى بىكات"، ئەمەش شەرتى مارەيىە، مارەى يان دەبىت نەقد بىت و بىدرىت يان ئەگەر نەقد نادرىت دەبىت حەقىقەتەن ھەر ئەو كاتەش داۋاى ئەۋەى عەقدەكە بەسترا، كچەكە بىژى مارەيىەكەم، كورەكە بىژى ھانى. دەبى ئاۋابىت جالەم مارەيىەدا كە ئىستا لەۋلاتى خۇماندا باۋە لەسەد بەشدا بەشكى ۋاھىدە، كەھەر كاتىك كچەكە داۋاى بىكات كورەكە سەھل و ئاسان بىتوانى فەورەن تەقدىمى بىكات؟! باۋەر بىكەن لە سەد دانەدا دانەيەكى نىيە بەو جۆرەى كەمن خەبەرم ھەيە، دەى جا دىقەت بىدەن بىنەرەتى خانەۋادە لەسەر(درۆ) دادەنرىت! درۆكەش ئەمەيە كەئەم كورە بىژى"تەعەھۇد دەكەم ھەر كاتىك تۆ داۋاى مارەيت كرد بى پروبىبانو و ماتل بوون فەورەن تەقدىمى بىكەم". دەى ھەرلەو كاتەشدا خۇشى دەزانىت(درۆ) دەكات و ناتوانىت، خانەۋادەى خىزمانىش دەزانن درۆ دەكات، ھەموو لايەك لەۋكاتەدا دلخۇش بە(درۆ)، لەھەمان كاتدا بىناى زىندەگى يەك خانەۋادەى تازە لەسەر(درۆ) دادەمەزرىن! ئائەمە عەجىبە(مارەيى) يان ھەرشتىك لە(كور) دەسەنرىت يەكسەر بۆ كچ حەلالە، خانەۋادەى (كچ) ئەگەر گەرەكىان بىت(قەرانىك) سود لەزاۋا بىكەن فەۋقەلئادە كارىكى پەست و ئەنانىيە، كەلەباسى(شىرباى) دا وىقان! حەقى زەھمەت و ئەركىك كەباۋك و داپك

توشيان بروه به هوی پهروورده کړدنې منډالنه کانيانه وه که حيوانات به بې
 منډ ته نجامي دده د نمان د پانډويت لپې بسپن، زور د نهاته ته! له پاشانېشدا
 مه سله ی ماره ی که نه وان وه ريناگرن و به کچ په يوه سته، نصولنه په يوه ندي
 به نه وانده نيه و له نيتياري خودی کچدايه، کچيک که رشد (گهشه) و
 فه همی هديت، نه وه هيچ که ندرکی باوکه يان ندرکی محکمه يه که تبقي
 مصلحه ته کچه که رهفتار بکدن، به لام نه که هر بنه رت له سدر درو و
 ده له سه دانان، نه و نه!

جائمه چدينک کلوتيه بو کومه لگي نيمه که بنه رتي خانه واده يه که
 داده نريت زاهيرن تبقي به رنامه ی نيسلامی، چونکه دين وه نه وه ی سيغی
 عقدی نيسلامی نه نجام بدن، {و افدرز ده کدين له کاتيکدا سيغی عقدی
 نيسلامی نه وه نيه به خديالي خويان سيغی عقدی نيسلامی نه نجام دده ن}،
 واته تبقي پتور و ياسای نيسلام نه م (کور و کچ) خانه واده دروست ده کدن
 و دهنه (ژن و شو)، به لام که چی جوزنياتي مدسته له يه که مده تره حه له نيوان
 نه م دووانده دا به رسي بکه (لپې بکوله وه) بزانه کاميان تبقي نيسلامه؟ نه وه
 شيربايه که که باسمان کړد، له پاشانېشدا نه مده مدسه له ی (ماره ی) يه که. چدينک
 زهنه لنده به ناوی نيسلامه وه کور و کچيک بکونه يه که وينده گييدک
 هاوبه ش ده ست پيکه ن، به لام ليکولينه وه نه کريت بزانييت که نيسلام له ناوا
 بابته نيکدا چی رپنمايی و به رنامه يه کی هديه، نه که تنها ليکولينه وه ناکريت،
 به لکو روشن روشن و ناشکرا ناشکرا ده زانن به رنامه ی نيسلام له بابته ي
 ماره يدا چيه، (چونکه بو هه نديک خانه واده روون کراوه ته وه، که ماره ی يان
 پيشه کيه که نه ختي يان ته د هودنيکه له هر ساتيکدا داوا بکريت به خاتره وه

ھەتا بەبى ناوچاوتال كەردن، بەبى ئەوھى پىي ناخۆش بىت بەتەواوى خاتەرەو
بتوانىت نامادە بىكرىت و بەدرىتە ئەم كچە) ئەمەيان روون كراوئەو، دروست
خىلافى ئەم پۆرە رەفتار دەكەن و خۆشيان ناو دەنن مەسولمان...

عەقدى زەواج

رەخەكەنى كاك ئەھمەدى موفتى زادە، لە (سەغەدى عەقد) بە جۆرە مەروۇ
كاتىك ھەلۆستەيان لەبارەو دەكات ئەو كاتە تىدەگات بە راستى مەسەلەى
خویندن و مەراسىمى نامادە كەردنى مامۇستايەكى ئاينى ھەروا بابەتتىكى سادە و
ئاسان نىيە، بەلكو يەكەدانە لە فەكرە و فەلسەفەى گەورەى لە پەشتەوہە! بەلام
لەبەرئەوھى وەك موفتى زادە دەلەت "ھەرچى شتەمانە بىگانە بوونە لە
ئىسلام"، ئەم بىگانەنە بە جۆرە بۆتە مایەبى بى مانا كەردنى زۆرەك لە
مەراسىمەكەنى ئىسلامىش! چونكە وەك لە پەشتەوہە نامازەى بۆكرا، ئىمە
ئەوئەندە بە غىرەت نەين بلىن كەسىكى مەسولمان نەين و كار بە رەتەمەيەكەنى
ناكە، بەلكو خۆمان بە دىندار دەزانن، بەلام دىندارىك كە خۆمان مەبەستەمانە
و بىرومان پەتەتى نەك ئەو (دەين) و مەسولمانىيەتەى بۆمان ھاتووە و لىمان
داواكراو، بۆيە لە كۆتايدا ئەو دروست دەبىت ناومان مەسولمان بىت،
بەلام رەفتارمان بىگانەبىت بەدەين! جا ھەر لەبەرئەمە (كاك ئەھمەد) لەبارەى
عەقدى زەواجەو دەلەت "ئىستە بايىنە سەر خودى (عەقدەكە، ئەھلەن
ھەرچى شتەمانە بىگانە بوونە لە ئىسلام! ئىسلام بۆ بەشەرە، بۆ مەوجودەكە
عاقل و بەشەور، دەين (سەغەدى عەقد دەخوینن) چى ئىزەن؟ كەلىماتىك ئىزەن
ئەو ھىچ مەعناكەى نازانن، ھەتا ناتوانن تەلەفوز بکەن بەكەلىماتەكانەو!

(.....) بەك ھەراۋبەزم و جەنجالى دەتەندە، خودى ئەمە بەسە بۆ ئەمە
كەنئىسانگەل فېرى پوچى بىكات، فېرى ئەۋەى بىكات لەگەل رۋالەتدا
جەدەيان پەيدابىكەن (گىرنگى بەرۋالەتى شەكەل بىدەن) و كارىكىان بە
مەتەۋاۋە نەبىت! ئەم(عەقدە) ھەر دوو كەلىمە سەرزارەكى ھەرۋەك ئەۋ
(تەلقىن) ھى لەسەر قەبران بەزمانى عەرەبى دەيانەن، لەكاتىكدا (تەلقىن)
فەۋقەلئادە مەتلەبىكى گىرنگى و گەۋرەيدە كە ناكىت لىرەدا باسى بىكەم.
ئەمانە گىشتى مەسائىلىكەن بۆ خەلىكى بۆ مەۋجۇدەك بەشەۋر، كە خۋاى
گەۋرە لەبارەيانەۋە دەفەرمىت ﴿عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾ الرحمن ۴. زمان و بەيانى پىشانداۋە،
تاۋەكو لەرپىگەى زمان و بەيانەۋە شەت فېرىبىت و لايەنگىرى بىكات و جەدەكەتى
بىتە جەدەكەتىك خاۋەن مەتەۋا و مەفھۇم، كاتىك ئەم جۆرە شەكەلە لەناۋ
كۆمەلگەدا دەبىن بۆ(عەقدى) كۆر و كىچ مىقدارىك كەلىمات ھەلەدەرىژن
بەسەرىدەكدا كە ھىچ مەعنەى نازانن و ناتوان تەلەفوزى بىكەن. (تەلقىن)
دەخۋىرەت لەكاتىكدا كە زەمىنە سازگارە بۆ ھالى بوۋى ئىنسانگەل بەزمانىك كە
ئىنسانەكان ھالى نەبن، وتار دەخۋىرەت بە زمانىك كە ئىنسانەكان ھالى نەبن،
دەبىت چ چاۋەرىيە كەمان ھەبىت لەئەم جۆرە ئىنسانگەلە؟!

دەى زۆر ئاسايە دەبىت مەۋجۇداتىك سەتھى(پروخسارى) و دوور لەدەرك
و بىگانە لە(مەفھۇم و مەتەۋا) دروست بىت ديارە پەيۋەندى و بەرنامەدەك
بەۋجۆرە باسكۆر ئىنسانىكى ئاۋا دروست دەبن. ئەمە لەكاتىكدا بەدەبىت
لەكاتى(عەقدە) دا دەرك و بىشەك ئەۋەندە بەدەبىت ئەم ئىنسانگەلە ئەگەر(دەرك
و بىشەيان) ھەيدە بۆيان دووبارە بىكرىتەۋە، ئەگەر نىانە و باش ھالى نەبوون
تاۋەكو باش ھالى بن و بزەنن لەسەرەتادا(عەلەمى ھەستى چىيە؟) لەپاشاندا

ئىنسان لەم ھەستىيەدا چ يىڭىدەكى ھەيە و چ كارەيە؟ ئايا مەوجودىك بەرپرسىارە يان نا؟ ئەگەر ھەستى ھېچ و پوچ و بىي خاۋەنە و ئىرادەيەك حاكم نىيە بەسەريەۋە و ئىنسانىش بەبىي حوكمەتى ئىرادەيەك ھاتۋتە ناو ئەم ھەستىيەۋە ئەو كاتە بەرپرسىارىيەتى مانايەكى لۆژىكى و دروست پەيداناكات لاي ئىنسان! دەيىت ئىنسان يىڭەي خۆي بزانىت لەم ھەستىيەدا، ئايندەي خۆي بناسىت و بزانىت مەسىرى چىيە و بەرەو كۆي دەچىت، ئەم مەوجودە عەجىب و غەرىبە ناتوانىت بەتەنھا غەريزەۋە ۋەك باقى حەيوانات رەفتار بىكات، ئەۋە نمۇنەي ئىنسانگەلىك دەيان بىنن كەلە ئىستعدادەكانى خۇيان چ سودىكى خراپ ۋەردەگرن و چۆن دەبنە ژەھر و ئافات بۆ بەشەريەت! كەۋاتە ئەم ئىنسانە بەرنامەي گەرەكە و بەبەرنامە دەيىتە ئىنسان، ئەگەر بەرنامەي نەيىت ئەم ئىستعدادە زۆرەي كەھدەيەتى دەيىتە مايەي بەدبەختى، شتىك كە ئىستعدادى زۆرى تىدا نەيىت ئەگەر خراپىش يىت سودى ليۋەبگىرىت زەرەرى زۆرى نىيە، بەلام(يۈرانيۇم) كە ئىستعدادى زۆرى ھەيە، فلانە مادەي(كىمياۋى) مەۋادى مۇخەدەر... ئەم جۆرە مادانە كە ئىستعداد و توانايى زۆريان ھەيە يەك ماتۇرى ئەلكىرۋنى كە توانايى زۆرە، ئەگەر دروست سودى ليۋەبگىرىت شتىكى زۆر زۆر گرنگە ئەگەر خراپ سودى ليۋەبگىرىت يەكجار ترسناكە! ئىستعدادگەلى ئىنسان بىي پايالە ئەگەر مەوجودىكى بىي ئىستعداد بوايە ۋەك حەيوان خراپىش بوايە ھېچ نەبوو، بەلام ئەم ئىنسانە بەم مەجوعە ئىستعدادەۋە ئەگەر بەرنامە و رېۋشۋىنى نەبوو دەيىتە ئەم ئافاتگەلە ۋادەيىنن! بەشەرگەلى دانشمەلدى خاۋەن ئىستعداد، چۈنكە بەرنامە و رېڭەيەكى دروستيان نىيە ئەم عىلم و ئىستعدادەيان دەيىتە ھۆكارى

ھۆكۈم كەردىنى قودرەتگەلى ئىمپېريالىستى لەدولپادا، دەپتە ھۆكەرى ھەرجى
 زىاتەر كار كەردىنى كارخانەكەلى نىتسەمارگەل دەپتە ھۆكەرى سەرھەلدىنى
 دەزگاگەلى جاسوسى بۇ زەجر و ئەشكەنجە و ئازارى ئىنسانگەلى مەزلۇوم!
 ئەم مەوجودە مەوجودىك نىيە بەبى بۈۈنى بەرنامە بەرپۈە بېرىت، ئەى كى
 بەرنامەى بى دەدات؟ بەشەر خۆى بەرنامە بۇ خۆى دابىتى؟! خۇ ئەگەر
 بەكاربەھاتايە و بىتوانايە بەرنامە بەداتە خۆى ئەم مەوجوداتەى لى دروست
 ئەدەبۇوا كاتىك لەھەرجى لايەنەۋە دەزانىن كەندەم ھەستىيە دروستكەرى ھەيە
 ئەم ئىنسانە بە موقتەزەى ئەۋەى لەلەيدەن دروستكەرىكەۋە ئىستەدەدى پىندراۋە
 و ھاتۆتە ناۋئەم ھەستىيە و مەسئولىيەتى بۇ دىارى دەكرىت ئەو كاتە دەزانىن
 تەنھا ئەو دروستكەرە سەلاھىيەتى ھەيە كە بەرنامە بۇ ئەم مەوجودە دىارى
 بەكات، جگە لەخۆى ھەرجىيەك ھەيە لەخۆى خوارترە، لەگەل ئەۋەشدا
 خۆيشى تۈۋالى نىيە بەرنامە بۇ خۆى دابىتى! ئەمەش ئاسان دەيىنىن، چۈنكە
 بەرنامە دانان پەيۋەندى بە(ناسىن) ھەۋە ھەيە دەى مەگەر ئىنسان(خۆى
 دەناسىت) تا بىتۈانىت بەرنامە بۇ خۆى دابىتى؟ ئايا ھىچ كات بۈۋە كەسىك
 شارەزەى نەبىت لە(ماتۈرپىك) ھەركىز چاۋەرپى ئەۋەى لىدەكەين بەرنامەيەكى
 بەسۈد دابىتى بۇ سۈدۈەرگەرتە لە(ماتۈرپە)؟ ئايا ئەگەر كەسىك شارەزا
 نەبىت لەكار كەردىنى ماتۈرپىك و گەرەكى بىت بەرنامە بۇ ئىمە دابىتى كەچۈن
 سۈدۈەر بەگىرەن لەو ماتۈرپە ئەو نەفەر بەيدەك نەفەرى (خۆپەرىستى ئەھمەق)
 ئازانىن؟! ئاخىر تۇ لەچ رۈۋىدەكەۋە خەرىكى بەرنامەى كار كەردەن بەم ماتۈرپە
 دادەنەبىت كە ماتۈرپە كە ئاناسىت؟ دەى بەشەرىك لەماتۈرپىك زۆر گەنگەرە،
 ئىنسانگەلىك كەبەرنامە دادەنەن بۇ بەشەر ھەروەك ئەو كەبراۋان، كەۋا

شارەزايى و شناسايى كاملى نىيە لە ماتۆر و خەرىكە بەرنامەى بۆ دادەنەيت. تۆيەك كە شناسايت نىيە نىسبەت بە ئىنسان مەحالى و لەرووى لۆزىكى دروستەو دەزانن ئىمكانى نىيە بەشۆرەيەكى كۆتايى ئىنسان بناسرەيت، دەى چۆن ئەوئەندە مەغرورىت خەرىكى بەرنامە دادەنەيت؟ ئەوا بەبى ناسىنىش بەرنامەت دانا بۆ (ماتۆرەك) گەورەترىن زەرەر ئەوئەى ئەو ماتۆرە خراب دەبەيت، بەلام تۆ بەرنامە بۆ ئىنسان دادەنەيت ئەو كاتە ئىنسان خراب دەبەيت و ئەمەى لىدەردەچەت وا ئىستا دەبىنىت! ئەمە بەرەمەى ئەوئەى كە ئىنسان بەرنامە بۆ ئىنسانگەل دادەنەيت، ئەم گشتە بەدبەختى قوربەسەرىيە وابەسەرى دەيت. ئىنسان سەلاحىيەتى نىيە بەرنامە بۆ ئىنسان دابەيت، چونكە بەرنامە دانان مەسەلەى ناسىنە، دەى ناسىنى نىيە و ناشتوانەيت بىيەت، كەواتە ئەو دروستكەرى ئىنسانە كەئەم مەوجودە عەجىيەى دروست كەردووە، ئەم دەزگا گەورەى خەلق كەردووە دەتوانەيت بەرنامە دابەيت بۆ ئىنسان.

لەكاتى (عەقدى زەواج) دا دەبەت ئائەمە حالى بىكرىيەت بە (كۆر و كچ)، كەلەسەرەتاي دانانى بىنەرەتى زىندەگىدان، چونكە كاتىك ئەمەيان زانى ئىر تەقى ئەو بەرنامەى بەرپرسىار دەبن كاتىك دەزانن هەستى چىيە و لەناويدا چ پىگەيەكيان هەيە و چ بەرنامەيەك ديارى كراوە بۆيان، بەرپرسىارىتيان تەقى ئەو بەرنامەى ديارى دەكرەت جا ئىر دواى ئەو بەرپرس دەبن، ئەگەر لەمەو پىش بەرپرسىارىتيان فەردى بوو لەمەولا بەرپرسىارىتيان دەبەتە بەرپرسىارىتيەكى موشەرەك، لەپاشاندا ئىزالە بەم بەرپرسىارىتيەكە (مەندال) دەكەوتە ئىوانىانەو، باسى ئەو سەرەلەدەت لەگەل يەكردا چۆن بن؟ لەگەل مەندالدا چۆن بن؟ دەبەت لەكاتى (عەقد) دا ئەمانە بە كۆر و كچ بوترەيت، دەى هەرگىز شتى وادەوترەيت؟! نەخىر بەموتلەفى، بەلكو هەندى كەلیمەى عەرەبى تەكرارى (مەيمون و توتى) دروست دەكەن و ئىنسان دروست ناكەن..

زەماۋەند

نەوانەدى لە بارەى (كاك ئەجمەدى موفتى زادە) ۋە خويىندەنەۋەيان ھەيەو دورو نزيك ناگادارى بەرھەم و كارەكانىن ئەۋەيان لەلا پۆشنە كە ئەم زانايە چەنەك كرنكى بە ھەژانداۋە، جا (موفتى زادە) ئەگەر ئەنجامگىرىيەك لەسەر تەۋاۋى باسەكانى ۋەربىگىرەت لە كۆتايىدا بەۋە دەگەيت، كە ھۆكارى ئەو ھەموو دەردى سەرى و موصىبەتەى بەسەر بەشەرىيەتدا دىت لەئەنجامى نەمانى ئەو ھاۋسەنگىيە كە دەيتتە ھۆى راگرتنى كۆمەلگەى بەشەرىيەت. بەبۆچۈننى موفتى زادە ئەۋە (ئىسراف و تەبىزىرە) بۆتە مۆتەكەو فايرۆس و كۆمەلگەى تەنبيۋە! بۆيە دەبىنىت لە زۆربەى باسەكانىدا بىنەماى فەلسەفەى خۆى لەسەر ئەم روكنانە دادەپىژىت و بەو قوللىيەى خۆيەۋە ھۆكار و دەرئەنجامەكان دەبەستىت بەيەكەۋە و مەسەلەى زەماۋەند و تەكلىف خستە سەرشانى ئەو خانەۋادە خىجىلەيە دەكاتە دەستكەلا بۆ رەخنەگرتنى وردو مەنتقى لەو شتەندى بەناۋى ئىسلامەۋە ئەنجام دەدرىت. ھەر لەم باسەدايە دىت لەبارەى شايتەيدان و گرنگى شايتەى داۋ پەيۋەندى ئەم شايتەى دانە بە گۆمەلگە و بەرپرسىارپىيەۋە دەبەستىتەۋە. ئەو دەلىت "ئەو خەرجى و دەردى سەرى ۋا دەخىرتە سەرشانى ئەم خانەۋادە بىچارەيە كەۋا تازە خەرىكن بىنەپەتەى زىندەگى دادەنەن بۆ خويان ئەۋەى تائىستا چى زىادە كارىيەكەيان پى كراۋە و چەنەك قەرزار كراۋن بەجى خۆى، بەلام زەماۋەندەكەيان كلۆلى لەبان كلۆلى!! ئەۋە ھىچ كە جگە لەزەماۋەند زۆربەى ئەو كۆپۈنەۋەندى كەپىكى

دەخەين و دروستيان دەكەين لەچەندىن لايەنەو نا مەشرووعە كە دوو بارى زۆر زۆر پۆشن و ئاشكرايە، ئەوانىش (ئىسراف و تەبزىر).

ئىسراف: واتە خەرجكردنى زياتر لە زەرفىيەت و تواناى حەدى وەصەتى كۆمەلگە، ئەگەر ئىنسانىن دەيىت لەزىندە گىماندا خۆمان بەشەرىكى ئىنسانگەلى تر بزانىن، دەيىت بېرسىن ئايا ئىنسانگەلى ترى كۆمەلگەى ئىمە دەتوانن بەو شىۋەيەى ئىمە زىندەگى بگەن؟ ئەگەر (نەخىر) بوو ئەو ئىسرافە.

تەبزىر: واتە حەرام گەپاندنى نىعمەت، كەئەمە ئىز مونتەھائى پەستىيە بۆ ئىنسان؟ ئىسراف بەھەر حال زىاد لەتواناى وەصەتى كۆمەلگەيە، كە ئارەزوو دەكەت و دەخوات و خەرج دەكەت لەپرووى فەرش و ژوور و كارەبا و سفرە و خواردنى لەھەموو ئەمانەدا زىاد لەتواناى وەصەتى كۆمەلگە خەرج دەكەت. بەلام (تەبزىر) كە ئىز غەيرى دېندە خۆرى و فەساد ھېچى تر نىيە!! تادەتوانىت مەسرەف بگە و بۆ، بەلام لەوودوا بۆچى لەكىسى بەشەرى دەدەيت و دەپېرژىت و خراپى دەكەيت؟! (تەبزىر): واتە (نىعمەت لەكىسدان) تۆ بۆچى لەناو قاپەكەتدا مىقدارىك خۆراك دەھىلەتەو تاوەكو دواتر بېرژىن؟ دەتەوئەت ھونەر بنوئىت؟ تۆ دەركى ناكەيت ئەگىنا ئائەو مىقدارە خۆراكە لەدەمى مىندالىكت سەندۆتەو! ئەگەر پەيوەندىيە لەدورەوويە و دەركى ناكەيت، كەمىك نازىكى بگەرەو، مىندالى برسى زۆر ھەيە كە ئائەو چكە خۆراكەى لەناو قاپەكەتدايە بىدەيتى، وەكو گەورەترىن غەلىمەيە بۆ! پەيوەندىيە كە نازىك بگەرەو و بېھتە بەرچاوى خۆت كەئائەو (دەورىيە) خۆراكە لەبەردەمى مىندالىكى بېرسىدا دەيەوئەت بىخوات و تۆ خەرىكى دەيەيت دەپېرژىت! ئەم ھەموو زەرەر و فەسادىيە بۆ؟ كەمىزىن لايەنى فەسادى

زەماوەندەكانغان و باقی كۆبۆنەوكانغان ئەم دوو دانە حەرامەییە (ئیسراف و تەبزی).
 لەپاشانیشتا شتی تری لەژمارە نەهاتوو كەلەبارى زەماوەندەو ئەمە زۆر گرنگە،
 ئاوە سفرەى وا لەیەك رۆژدا لە ژەمێك یان دوو ژەمدا دادەخوێت و دەخوێتە
 سەرشانى ئەم خانەوادە فەقیرە، كەوا دەبێت سەبەى بنەرەتى زیندەگى دابنن،
 چەنێك دەمانخاتە دواو؟ ئەمەش بۆچی؟ لەبەرئەوێ كۆمەلێك كەس دین و
 دادەنیشن و ژەمێك دەخۆن! جا سود و کاریگەرى بۆ ئەم خانەوادە چى بوو؟
 ئەگەر بێتوو ئەم مەسرووفەیان پێدەكرێت دەبێتە هۆى ئەوێ لەدواتردا بەرپەفاه و
 ناسایش و بەئاسودەییەو زیندەگى دەست پێكەن. ئەم خەرجیە دەخوێتە
 سەرشانیان وەك ئەو وایە لەجەستەیان كراپێتەوا هەر ئەو كاتەى ئەو زیاده
 خەرجیەیان پێدەكرێت رۆوبەرپووى سەد كێشە دەبنەو، لەگەڵ قەرزاریدا،
 بەكایى زاوا(ئالتون و جلی زیادەى پێ دەكەن، جۆرەها خەرجى پێدەكەن) دەى
 گشتى وردە وردە قورسایە و دەكویتە سەرشانى! كاتێك ئێنسان قەرزارە و بارى
 قورس خراوتە سەرشانى دیارەكە خاترى ناپەختە! بەناپەختى و پەڕیشانى و
 خەستەگییەو بنەرەتى خانەوادە دادەنرێت، بەئیزافەى ئەو(درو)یەى لەباسى
 مارەییەكەدا وتم، جائەمە خانەوادە دامەزراندنە؟ ئەمە شایى و زەماوەندە؟ ئەمە
 بەزۆر پێ ئێژن شایى و زەماوەندا ئەمە موسیبت و گرفتارى و بەدبەختیە. شایى و
 زەماوەندى چى! هەمووى كەلەك و درۆ و فریودانە، ئەزیەت و تازار و دەردى
 سەرى دروست كردنە، گرفتار كردن و بەدبەخت كردنى دوو گەنجە! جائەمانە
 لەغونەگەلى فوقەلعادە زەندەو نازەریفى عورفى و فەرەنگى ئێمەداپە لەبارەى
 زەماوەندەو، كە شتگەلى تری زۆر هەبە، بەلام ئەمە بابەتە گرنگەكان.

شاھىدەت:

ئىسلام ئىنسان بەناۋى مەۋجۇدېك كۆمەلەيتى دەئاسىت، يان بەتەعبىرى
 كۆن بەناۋى مەۋجۇدېك شارستانى دەئاسىت، كە بەشپۇرى گروپى بەيەكەۋە
 زىندەگى دەكەن، بەرنامەگەلېك كەپىكەخەرىت بۆ ئىنسان(بەگشتى) و بۆ
 تەكش ھەۋرېكە لەگەن ئەم خەسەتە زاتىيەدا، و بەھسابكردن بۆ ئەم
 خەسەتە{ۋاتە بە كۆمەل زىانى} ئەو بەرنامەيە دادەنرىت. كاتېك كە قەرارە
 كور و كچېك بەيەكەۋە زىندەگى تازە دەست پېكەن بەم دېدەگەيەۋە كە
 ئىسلام ھەيەتى، كەنەم كور و كچە دوو تاكن لە كۆمەلېك ۋابەرنامە دادەنرىت
 كە كۆمەلگە ئاگادار بېت لەم پەيۋەندىيە تازەيە لەم بناغە تازەيەي زىندەگى
 كە دادەنرىت، ئەم خەيرانە تازەيە لەلەيدن كۆمەلگەۋە بەرپەسى بناسرىت و
 جىاۋاز بېت لەگەن ئەۋەدا كەلەپۋى ھەۋا و ھەۋەسەۋە دوو ئىنسان
 گەرەكەن بېت چەند لەھزەيەك بەيەكەۋە بگوزەرىتن، كە تەنھەي بى
 بەندوبارى دروست دەكات و مافى ئىنساگەل بەفېرۆ دەچىت بەتايىت
 مافى(ژن) ھەۋەھا باقى بابەتەكانى تىرىش كەلە كۆمەلگەدا ھەن ئىسلام ھەر
 لەسەر ئەم ئەساسە بەرنامەي بۆ داناون كە ھەر بابەتېك بۆ تەكش يان
 لەنۆۋان چەند تەكشكە مەترەح دەبېت پېۋىستە كۆمەلگە پى بزانىت.
 مەسەلەي(شەھادەت) و نامادەبۋى شەيئە لە زۆرېك لە(عەقد و
 ئىقاعات) دا لەبەرنەۋەيە كەنەم بابەتە لەگەن ئەۋەي بابەتى دوو تەكە
 بەيەكەۋە، بەلام دەبېت كۆمەلگە لەبارەيەۋە زانىارى ھەبېت، ئەو
 (شاھىدگەلە) كەلەكاتى عەقدېكە نامادە دەن جىشېنى كۆمەلگەن،

له پدړنائه مه له پيرو بۆچوني ئيسلامدا واجبه بهلايه ني كه مدهوه دوو نه فدر (ئيعبار
پيكر او و قبولكراو)، واته ئينساني سدر سدرى نه بن، بهلكو مەرجه كاني
شدهاده بان تېداييت، ئينسانگه ليك بن كاتيك شايه تي ددهن له سدر مه تلديك
كۆمډلگه دواتر باوهرپان پي بكات، به دهسته واژه ي شهرعي (عادل) بن، نه هلي
درو و ده له سه نه بن، ندمه حدى نه قديله تي له كاتي بابديك كه پيوستي
به شايت هديت ناماده بن. جابؤ كاريكي وهك (زه ماوه ند) كه كاريكي
نדרزدار و گرنگه موسته حبه زياتر له دوو نه فدر شايتيش له هدر حديكدا
كه موده عارفه و نه پيته مايه ي ندرك و دهردي سدرى خه لك بزانييت و
به شداري بكن له ندم شايبه دا، له ندم (ئيقاتي) زينده گيه تازه دا كه داده نرييت،
نانه مديه پي ئيژن زه ماوه ند، مة فهمي دروستي زه ماوه ند نهويه به مەرجه يك
نهو (ئيسراف و ته بزيړه) پروونه دات و خه رجي قورس نه خريته سدرشاني
خانه واده ي (ژن يان شو) له سنوريكدا كه به شيويه كي ناسايي له تواناياندا
هديه كۆمډليك دؤست و هاوړي كه هاو فدهمن و له واقعدا شيريكي خو شي
په كژن، ندمانه كۆبنه وه و به شداري بكن له مەرراسيمي زه ماوه نندا، به لام
له مده سائيلى زه ماوه نندا چه نيكى شرعييه و په سنده كه خه لكى بتوان
به شداري تېدا بكن، چه نيكى ناشرعييه؟ له پيرو بۆچوني ديندا نهويه كه
په پوهندي به كۆمډلگه وه هديه و تاكه كاني كۆمډلگه به شداري تېدا ده كند
تدنها (ماره پرينه) و زه ماوه ننده، واته هدر نه ونده له وده (ماره پرين) خه لكى
پيوسته ناگادار بن و به شداريان هديت له خو شي ندم خانه واده تازه يده كه
دروست دهن و هاوېدش بن. له (ماره پرين) به ولاوه ئير هيچ شتيكي تر
ماناي نامنييت! دواي نهويه كور و كچيك ماره بران له يهك ئير موله قند

نە كۆمەلگە و ھەتا (نە خانەوادەى كۆر و نە خانەوادەى كچ) نە ھېچ كەسېك حەقى دەخالت كەردنى نامېئېت، لەو ھودوا ئىختيار بەخودى كۆر و كچە. لەو ساتەو ھە (عەقد) نەنجام درا و (سېغەى عەقد) خوتىرايەو ھە (تېقى نەو زەواىتەى كە وىم، نەك نەم سېغە نامەفھومانەى ئېستا) لەو ساتەو ھەم كۆر و كچە ئېتر ئىختيار بەخۆيانە بەبى ھېچ جۆرە تەكلىفاتېك، بى ھېچ جۆرە ناگادار كەردنەو ھەكى كۆمەلگە، بى ھېچ جۆرە دەخالتەكەردنېكى كۆمەلگە زىندەگى ھاوبەشيان پىكەو ھەست پىندەكات. ھەر ساتېك بىانەوېت جادواى عەقدەكە بەبى دواكەوتن ھەست بىكەن بەزىندەگى ھاوبەشيان، يان رۆژېك دواتر يان مانگېك يان سالتېك، ھەر كاتېك كە بەرژەو ھەندى خۆيان پىوېست ھەكات بەئارەزووى خۆيانە و ھېچ كەسېك مافى دەخالت كەردنى نېيە، ھەروەك نەو ھەى دواى (گواستەو ھەى) ھېچ كەسېك مافى دەخالت كەردنى نېيە لەپەيو ھەندى نېوان (ژن و شو) دا لەو كاتەشدا كە عەقد ھەكرىيەت حەقىقەتەن ئېتر نەم دووانە. حەلألن بۆ يەكزى {واتە سەردەمى ھەستگىراندارىيان}. پەيو ھەندى نەم دوو نەفەرە بەبەكەو ھەسەمىيەتى پەيدا كەردو ھە، بۆيە نەو ھەى كە زەماو ھەند دەخەرتە جەلسەبەكى جىاواز لەعەقد نەمە نامەشروە و زەماو ھەندېكى شەرى نېيە، زەماو ھەندى شەرى ھەرنەو جەرەيانى (عەقدە) و بەشدارى كەردنى خەلگىيە لەو مەراسىمەدايە، لەو زىاتر ئېتر ھېچ نېيە.

جالەمە خراپىر و زەنەندەتر و ناپەسەندتر بىرىيە لە مەسەلەى (پىخەسو) ا جارى خودى گواستەو ھەكە نامەشروە كە كۆمەلېك لەخەلگى دېن بەشدارى ھەكەن لەگواستەو ھەى نەم كچەدا بۆ مالى شو، نەو ھەى واپەيو ھەندى بەخەلگىيەو ھەبە ھەروەك وىم نەو ھەبە كەبزانن نەم دووانە قەرار و عەقد لەنېوانياندا بەسزاو ھە،

دوای تەواو بوونی مەراسىمى عەقد ئېز ھېچ شىتېك پەيوەندى بەخەلکەوہ نىيەو دەخالەتیان نامېتت، بۆيە گراستەوہ بەم شىوہىەى لەناو کۆدەوارىدا بوونی ھەيدە شىتېكى نامەشروعە! جاوہك وتم لەمە نامەشروعە مەسەلەى پىتخەسووہ، ھەقىقەتەن ئەمە کارېكى نەلگىنە و خەلافى شەخسىيەت و ناموسى ئىسلامىيە، لەو شەخسىيەت و ناموسەى كە ئىسلام دەيەوېت بىداتە ئىنسان کارەكە ئەوہندە زەندەنەيە زۆر باسلىكردنى زەندەنەيە! واقعەن ئەوہندە نەنگىنە وەك کارگەلىك زۆر نامەشروع و ناپەسەندە باسلىكردنىشى ناخۆشە، ئەگەرنا دەيىت زۆر باس بکرىت و پروون بکرىتەوہ و بخرىتە دەروہە كە چ دەخالەتېكى ناپەوایە لەمەسائىلى جنسىدا! بەراستى قىزى دەوېت ئىنسان باس لەمەسائىلىكى ئاوا ناپەسەند و پىس بکات، ھەر ئەوہندەى ئىشارەتم پىکرد لەياسای دىندا لەدوای مارەبىر ئېز پەيوەندى و دەخالەتى خەلکى تەواو دەيىت ئېز ئەوہندە بەسە، نومیئەوارم ئەو وشاندەى لەبارەى(پىتخەسوو)وہە وتم بەس بىت بۆئەوہى ئىنسانگەلىك ناگایى و دەركىكى دروستیان ھەيدە بزائىن كە چ نەنگى و ھەقارەتېكە كەخەلکى لەرەوایتى جنسىياندا بەوجۆرە دەخالەت دەكەن ھەر ئانەم وشانە كافىيە بۆ داچلەكاندنەى وپژدان و دەرونى ئاگایى ئىنسان كە قىزىان پىتەوہ لەكارىكى بەو جۆرە چ(ژن و شو)،واتە ئەو دوو كەسەى كە سىغەى عەقد لەنێوانياندا خوێنراوہ، چ خەلکى و دۆست و ناشنا و خانەوادەيان ئېز دەست ھەلگرن لەم بەرنامە نەنگىنە، بەتايەت موسولمانگەل، براگەلىك خەرىكەن رېنگەى ئىسلام بدۆزنەوہ و رېگەى ئىسلام ھالى بکەن بەباقى خەلک و خەرىكەن لەمەدرەسەگەلى قورئاندا رېنگەيەك كە قورئان نىشانى داوہ رۆشنى بکەندەوہ ئىوہ ئەركتائە زياتر لەخەلکى بنە پىشەنگ.

دەربارەى ھەلپەركى:

ئەو ەبلىم، زاتى خۆشى كەردن لەمۇناسەباتى خۆشىدا ناپەسەند نىيە و مەشروعە و قەبۇلە، بەلام گەنگ ئەو ەيە پتەر و قىاسگەلىك كە لەئىسلامدا بۆ خۆشى ەيە (نەبەزىت) و تەقى ئەو پتەر و مىقياسە خۆشى مەشروعە و خەلافى ئەو ەبو نامەشروعە! زاتى (ھەلپەركى) موباحە*، زاتى (گۆزانى و تەن) موباحە، زاتى (مۇسقىقا) موباحە، بەلام پتەر و مىقياسگەلىكى ەيە كە ئەم موباحە نەبىتە

* (پەراە كەنى شەرىعەتى ئىسلام:

پەراە كەنى خەوى گەرە - كە شەرىعەتى ئىسلام باسان دەكات - ەوت دانەن:

۱. (واجب) = (فرض) = (لازم)، واتە: پتەست، پتەيە لە كەرك بە كەردنى لەلەى خەوى گەرە پاداشت ەربگەرت و بە نە كەردنى سزا بەرەت لەلەى خەوى گەرە. ئەمىش دوو جۆرە: (فرض العین) و (فرض الكفاية).

۲. (سنة) = (مندوب) = (مستحب)، واتە خەز: پتەيەلەو ەى بە كەردنى لەلەى خەوى گەرە پاداشت بەرەت و بە نە كەردنى سزا نەدرەت.

۳. (حرا) = (محظور)، قەدەغە: پتەيەلەو ەى بە تاوانكەردنى لەلەين خەوى گەرەو سزا بەرەت و بە نە كەردنى پاداشت ەربگەرت

۴. (مكره)، ناپەسەند = نەرك: پتەيەلەو ەى لەسەر كەردنى سزا نەدرەت، بەلكو گەلى لىكەرت، ئەگەر بۆ گۆپرايەلى شەرىعەت وازى لىتەنا پاداشت بەرەت لەلەى خەوى گەرە.

۵. (حلال) = (جانز) = (ماح)، دروست = رەنگە پتەراو، پتەيەلەو ەى كەردن و نە كەردنى بەكسەلە، واتە نە پاداشتى پتەدرەت نە سزای دەدرەت، بەلام ئەگەر بەنەيازى خەا پەرسى كەردى خەزە دەگەت.

۶. (صحیح) = (مجزىء) = (منعقد)، واتە: دروست = دامەزراو: پتەيەلەو ەى بە گۆپرەى داواكارى شەرى خەوى گەرە نەجام بەرەت، بەتەواو ەى بەكەرن و مەرەكەنىشى پتە دى، ەكو نۆز كەردن بە دەست نۆزەو ە.

۷. (باطل) = (فاسد) = (غیر منعقد)، واتە ناتەواوى = نا دروست: پتەيەلەو ەى ناتەواوى لە بەش (ركن) ەبەت و، (فاسد) نادروست، ئەو ەيە كە ناتەواى لە (شرط) مەرەكەنىدا ەبەت.

بروانە: ەللە ەلغەزە ەرتەلى: رەونكەرنەو ەى (منهاج الطالبین) للام النورى، بەرگى بەكەم، ۲۰۰۴، ۸۱-۹.

نامەشروع، بۆ غونە ئەگەر (هەلپەركى) بېتتە (رەشەلەك) ئەو نامەشروع،
چونكە حەقىقەتەن سىستىكردنى بىنەرەتى مەكەمى خانەوادەيە، بەبۆنەي
رەشەلەكەو ەك زۆرۈك ئەو پەيۋەندىيەنى لەنيوان ژن و پياودا دروست
دەبىت پەيۋەندى ژن و شويەك بەيەكەو نەيتمالەن بەرەو ساردى بچىت،
لەكاتىكدا خانەوادە كاتىك دەبىتە خانەوادە كە ژن و شو بەتەواى وجود بۆ
بەكەن و بۆ غەير نەبن و گۆشەبەك لەزەنيان بەلای كەسىكى ترەو نەبىت! ئەو
كاتە واقىعەن (ژن و شون) تەقى پتەرى ئىسلامىن.

رەشەلەك، يان ەدر جۆرە تىكەلەكى تر لەنيوان (ژن و پياو) دا خۆشەويستى
نيوان (ژن و شو) بەزۆرى كەم دەكاتەو و دەبىتتە خوارەو. رەشەلەكىش،
واتە كور و كچ، يان ژن و پياو بەيەكەو دەست دەگرن و ەلەپەرن، يان
مەسلەن ژنگەل خويان پرازينتەو و بە بەرچاوى پياوگەلەو ەلپەركى بەكەن،
ەك و تەم: زاتى ەلپەركى موباحە، بەلام كارىك نەكرىت كەبىكاتە نامەشروع،
مەسلەن لەشۈنپىكدا ژن كەبەتەنھا خويان ەلپەرن، يان پياو كەتەنھا خويان
ەلپەرن ەيچ ئىشكالپىكى نىيە. يان گۆرانى، سرودىك ەيە كە موباحىيەتى
گۆرانى نەفەوتىت و ەدر لەو حالەتى مەباحىيەى خويدا بىتتەو كە نەلفاز و
كەلىماتىكى تىدانەبىت، جانبەگەلى مەنقى لەئىنساندا دروست بكات، تىكەل
نەبىت لەگەل مونسەبائىكدا لەدەرەو ەي گۆرانىيەكەو بىتتە ەزكارى مۇخەرىف
كردنى زەنى ئىنسان، ئەگەر گۆرانى ئابەم كەيفىيەتە بىت و دەنگى گۆرانى بىز
خۆشپىت، (چونكە واقىعەن دەنگى خۆشى گەرەكە) ەندىك ەن ئىنسان
حەزەكات فىرار بكات و رابكات، بەلام دەنگيان نەبىستى ئەو ەندە ناخۆشە.
دەنگى خۆشپىت و وشەكانى زەرىف و پەسەند دىدەبىت. ئەمە ەيچ كىشەيەكى

ئىيە ھەتا ئەگەر ژنىش بەم مەرجانەوۈ يېژىتىۋ پياۋ گۈنى لىيىت، يان پياۋ يېژىتىۋ
ژن گۈنى لىيىت ھىچ كىشەيەكى ئىيە و لەسۈنەتدا بوۋمانە، ژنگەل سروديان
وتوۋ ھەتا بەۋەسائىلى مۇسقىاى ئەو زەمانەوۈ كەھەبوۋە، بۆ غونە لە پىشۋازى
کردن لە حەزەرەتى رەسۇلدا (ﷺ) كاتىك چۈۋە ناۋ (مەدینەوۈ) كىچگەلى
(مەدینە) ھاتتە پىشۋازى ئەو سرودە مېژوۋىيە كۆنەيان دەۋت (طالع بدرو
علينا...)، يان لە غەزوۋەگەلىك كە فەتھيان كىردوۋە و دواتر لەشكرى ئىسلام
گەراۋەتەۋە ژنگەل بەسرودگەل و گۆرانىگەلەۋە ھاتوۋن و پىشۋازيان
لەجەنگاۋەرانى ئىسلام كىردوۋە، ئەگەر گۆرانىيەكان ھەيە جانىگەلى نامەكروھ
ئىجادە نەكەن ھىچ كىشەيەكى ئىيە.

لەروۋى مۇسقىاۋە كەۋاقىيەن مەسەلەى مۇسقى شتىكى زۆر گرنگە
ھەندىك (فوقەھا) پىۋانە و مىقياسگەلىكىيان دانائوۋ كەكەمىزىن مەبنای دىنى ئىيە و
ئەسلەن لەگەل دەرەك و فەھمى ئىسلامدا ناخوئىيەت! باسەكە پەيۋەندى بەنەم
دەزگا و ۋەسەلەى مۇسقى و ئەۋىزەۋە ئىيە، ئەم بابەتە پەيۋەندى ھەيە
بەحالىەتگەل و خەسلەتگەلەۋە بۆ تاك و كۆمەلگە، بۆ غونە ھىچ جياۋازى ئىيە
دەف و تەپل يىت يان دەھۇل يىت (لەۋرۋوۋەۋە كە لىي دەدرىت و دەنگى دىت)،
ھىچ جياۋازى ئىيە (شمشاللىك) يان (زورنايەك) يىت (لەۋرۋوۋەۋە كە فۋى پىتدا
دەكرىت و ئاۋازىكى لىدەردەچىت و حالات دەگۆرپىت)، كەۋاتە ھىچ
جياۋازىيەكى ئىيە، ئەو جياۋازىيەى واباسكراۋە لەھەندىك كىيىگەلدا
ئىجتەھاداتىكن زەعيف و مەبنا و پايدى دروستيان ئىيە، بەلام لەلايەكى ترەۋە
فەرق دەكات ئەۋىش ئەۋەيە ئەگەر لەناۋ شار و ئاۋەدانىدا، لەناۋ مالىكىدا (تەپل
يان دەف) لىبدرىت لەۋانەيە دەرو دراۋسى زۆر نارەحەت نەكات، بەلام

ئەگەر (دەھۆل) لىبىدرىت بەد دەنگە زلەدە بى گومان ئەگەر ھاوسىكان بىانەدەيت
 پشويەك بەدەن يان دانىشەن قەسەدەك بەكەن، ياخۇد ئەخۇشەيكان ھەيىت بەدەم كارە
 نارەھەت دەبن. راستيان وتوۋە (دەنگى دەھۆل لە دورور خۇشە)، ئەگەر دەنگى
 دەھۆل لە دورورەدە يىت و تۆش لە پىچىكدايت يان لە خانە باخىكدا يىت، ئەگەر
 دورودانە دەھۆلش بىكروتن. كەلەوانەدە كىلۆمەترىك دورور يىت لە مالى
 خەللىكەدە كەلە دورورەدە دەيىستەن واقعەن خۇشە و ھىچ كىشەدەكى نىيە، بەلام
 لەناو ئاۋەدانىدا ئەۋىش لە ژيانى ئەمۇرۇدە كەبەھۇى ئەو بى نىنصافىيەى كراۋە
 و بۆتە ھۆكارى ئەۋى بەدەجۆرە ژيان گران بوۋە و خەللى بەنارەھەت دەتوان
 بىرۆن لە شۇئىتەك (پەنجە، سەد) مەترىك زەۋى پەيدا بەكەن و مالىكى تىدەبەكەنەدە
 و گشتى ھەك (قوتو) لەلەي يەكتەدا دانراۋە و (تىكەلى يەكتەرى برون ئەۋەندە
 نىزىكن لەيەكەۋە) لەناو خەۋشەدەكى بەدەجۆرە بىچەكەدا دەستبەكەيت بەدەھۆل و
 زورنا لىدان، بىرەكەرەدە چەنىك دەبىتە ھۆكارى نارەھەت كەردنى ھاوسىكان،
 ئەگەر (پانزە، بىست) مالىش زىاتر دورور بن لىتەۋە؟ ئەم كارەت چەنىك
 ناسايشىان لى تىكەدەدات؟ ئا ئەمە نامەشروۋە نەك خۇدى دەھۆل و زورناكە،
 ئەو نارەھەتتە نامەشروۋە كەدروستى دەكات بۆ خەللى، جالەروۋى ھونەرى
 مۇسقى دەزگاگەلى مۇسقىيەۋە مەسەلەن (مۇسقى جاز) مۇسقى كەيفى خۇبەتى
 موباحە، ۋە سائىلىك كە سودى لىۋەدەگىرىت گشتى موباحە، بەلام ئەگەر بىن و
 دەزگاگەك بەدەجۆرەى كە ئەمۇرۇ پى دەللىن (جاز) و بىتەۋىت لەو دەزگا
 سودەربگىرىت و دەنگى لى خارىج بەكەيت بەد تەجروۋەدەى كە كراۋە ئەۋەى
 ۋا نىسان (زەۋقەن حەس) دەكات سابت كراۋە زەرەرى ھەيدە. ھەيدە جانىك مەنفى
 ئىجاد دەكات كارىگەرىيەكانى نىسان ناسالم دەكات، ھەر بەدەجۆرە ھەندىك لە

مۆسىقىگەل بەتەواوەتى پىچەواندى ئەمەيە، چۆن ئەوھى پىشوو ھەيدەجانگەل و تەكانگەلىك عەصەبى دروست دەكات و ئاسارى سەلامەتى ئىنسان لەناو دەبات، مۆسىقىگەلىك ھەيە تەواو بەو ديوەكەيدا، خەفەتبار و ئەسەفاوى، پىشاندەرى بەدبەختى و مەحرومىيەتەكان كەلە فەرھەنگى مىللەتگەلى مەحرومدا ھەيە وابزانم(ئىقبال لاھورى)۔ دەرەجەى عالى بىت - لەيەكىك لە بەرھەمەكانىدا بەناوى(بەندەگى نامە)وا دىتە بىرم باسپك دەكات دەربارەى (مۆسقى) كەچۆن حالەتگەلى زىللەت و كۆيلايەتى لە مۆسىقىگەلى ھونەرىدا ھەيە، لەئىستادا باش لەبىرم نىيە مەتلەبەكە مەتلەبىكى زەرىفە، حالەتى مۆسقى گىرنگە ئەو حالەتەى كە مۆسقىا ھەيەتى چ كارىگەرەيەكى دەبىت لەسەر رەفتار و دەرۈنى ئىنسان، ئەگەر كارىگەرەيەكى نامەتلۈبى نەبى لەھىچ لايەنىكەوھە مەزاج و وىژدان و سەلامەتى دەرۈن نەشپۈنپىت و نەيفەوتىتپىت ھىچ ئىشكالىكى نىيە. ھەروەك ئەوھى كەوتم زاتەن موباحە.

باسى دووھم:

خېزان و بەرپرسىارىتى

ژن و پياو بەرپرسىارىتيان

كاك ئەحمەدى موفتى زادە، لە بابەتلىكىدا كە تايىدەت بۆ (كاك حەمە زيان و دادە گوللە)ى باسكردووه، دىت چەند باسكى گىرنگى بەرپرسىارىتى خانەوادە و پەروەردە كردنى خانەوادەى ئىسلامى دەوروزىنىت و ھەولەدات بە شۆرەيەكى چروپ و كورت نامۆزگارىيان بىكات و لەبارەى ئەو ئەرك بەرپرسىارىتىيەى دەكەوتتە سەرشانىيان ئاگادارىيان بىكاتەو، جا بەلگەش بۆندەى كە ئەم بابەتەى زۆر چىركەوتتەو ئەوئەى كەلەسەرەتايى باسەكەدا نامازە بۆندە دەكات كەبگەرپەندەو بۆ چەند مەرجەئىكى گىرنگ و پىيان دەلىت "رۆلەكام! مەتالىيىك كە پىوستە پىتان بلىم بۆ زىندەگىتان لەپرووى فەردى و لەپرووى پەيوەندىتان لەگەل يەكتەدا، لەپرووى پەيوەندىتان لەگەل خەلىكىدا، لەپرووى ئەركەتەندە لەمەلدارى، لەپرووى مەدەلى ئاپىندەو كە جىاوازى ھەيدە لەئەركەدا لەبەرامبەر مەدەلىكەو لەگەل ژمارەيك مەدەلدا، ھەروەھا لايدەنى جىاوازى ئەخلاقى كۆمەلەتسىيەو، بۆتان پروون بىكەمەو كە بىتە مایەى زىندەگىيەكى مەبەت (پۆزەتەف) بۆ دۇنيا و ئاخىرەتەن و پەسەندى لای خوا بىت. (جا ئەگەر ئەو ھەمووى باس بىكەم) يەكجار درىزە دەكىشىت لەبەرنەو بىرم كەردەو كە كۆرتەيدەك لە وانە زۆر زۆر گىرنگ و ئەسەلن بۆتەنى بۆم، ئەوئەى كە دەمىتەندەو ھەولە بىكەم بۆ سى جىگە:

يەكەم/كەتەپكە (خالىد محمد خالىد) نوسەرى ئەسلىيەتى دەتوانن (جەزىيان) بىخوتەتەو و بۆتى تەفسىر بكات.

دوۋەم/ بگەرپنەو و بۆ ئەو نامەگەلدى لەم كۆتايانەدا نوسىوومە و خطابە بەگشت لايەكتان، ھەرۋەھا ژمارەيەك لەو باساندى كەكراو.

سەيەم/ ئەو زانبارياندى كە خۆت ھەتە {مەبەست كاك ھەمە ژيانە} لەبارەى موسولمانى و ئەركى فەردى.

ئەم رۈنكردنەو كەمەى كەتەستە دەيلەم و ئەو (سەى مەرچەعە) بەيدەكەو بەئومىدى خوای گەرە بى نيازتان دەكات.... جگە لەمانەش مەرچەعى ئەسلى (قورئان) لە ئىختىيارتاندە، كە ئىتەر ئەمەيان توانايى زۆرى دەوئەت! بۆ غونە قورئان لەشوتەيكدا دەفەرمەت {إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا...}* ، ئەمە ئەگەر كەسەك ەەرەبى فەصىح بزائىت يەك مەتەبى دەزانەت، كە (ژن و شويەك) جىاوازى كەوتەتە نىوانيانەو كاتەك بەخۆيان چارەنەبەت و لەپاشاندا رەش سەيىانى حاكەم شەرعەش نەتوانن ھەلى بەكەن دوو نەفەر خەرخواز لەخانەوادەى ھەردووكيان بانگ دەكەن و ئىتەن بەشەدارى بەكەن لەكارىاندا بە نەزارەتى يەك حاكەم شەرعى (كەسەك شەرەزا لەئەمورى دىندا ئەوەى وا لەرۋوى شەرعەيدەو دەتوانەت حاكەم شەرعى بىت، نەك بەناوئەشانى ئەركەك پەى سەپەردا بىت) ئەمە رەتەمايان دەكات. كەسەك لەمەتە سادەكەى ھەر لەئەوئەندەى ھالى دەبەت، كە ئەگەر ئەم دوو كەسە لەخانەوادەى (ژن و پىاو) مەبەستەيان بىت بەراستى ئىصلاخ بچەنە نىوان ئەو ژن و

* {وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَأَنْبِئُوا حُكْمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحُكْمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا} النساء ۳۵

پیاووه که جياوازيان له نيواندا هديه خوا ئدم مدهسته ده کاته خير و نور و ده يانگه يه نيته يه ک، نهو که سه هدر نه و ونده حالي ده بيت، به لام خو مد تلېب هدر نه و ونده نيه! سه د دانه مد تلېب له مده سايي گوره ي خانده واده ي کوم د لايه تي لي فدهم ده کرېت. به شيوه يدکي گشتي (پرس و ږاوېژ) چه نيک سدر چاوه ي نور و خير و بهر که ته، جا ئدمه ئيشاره تيک بوو وتم. نه گدر نا گره کم بيت ته نها نهو نايده تانه تان يو ته فسير بکدم که چي ده گه يه نيته و چ رازگه ليکي تېدايه زور درېژه ده کي شيت!!

جا قورئان له ئیختیار تان دایه له پاشانی شه (حدیث) یش له ئیختیار تان دایه، نه گهر کێشه ده کتان بۆ دروست بیته به که سیك چار نه بیت به بیر کردنه وه کی فراوانده، به توانایه کی زوره وه. (همم کوره که و همم کچه که) ههول و کوششی له پالدا بیت به ئومیدی خوا، چونکه نییه ته که خالصه ده توانن به ره که تی زور ده سته بخدن له (کتاب و سوندت). به گشتی پر سياره کانیا ن یی وه لام نامینیت "...

نەوئەندەى بەندە مامەلدى لەگەل كەسایدتيە زانا و گەورەكانى وەك (مامۇستا ناصرى سوبخانى و كاك ئەحمەدى موفتى زادە) دا كوردبەت نەوئە تىگەشتوم كە ئەو باساندى ئەوان دەيكەن و دەيوروزتەن لەگەلئەوئەى لە رۆخساردا بۆ كەسەك يان گروپكى تايەتتى دەكەن، بەلام لە كاتى قسە كوردنياندا پەيامەكانيان گەشتيەو بۆ ھەموو خەلگيە، بۆ غونە زانايەكى وەك (مامۇستا ناصرى سوبخانى) لەو باسەيدا كە (۱۱) كاسيەتە و بە ناوى (موناظرە) بۆلۆبۆتەو، ھەرچەندە قسە و باسەكان لە نيوان ئەو و (مەلا ئەحمەد) دايە بە ئامادەبوونى چەند كەسەكى ديكە، كەچى كاتەك (سوبخانى) وەلامى پرسيارەكان

دەداتەۋە بەجۈرلىك قەسە دەكات ۋەك ئەۋەۋايە ھەموو بەشەرىيەت بە گىشتى و
ئومەيى ئىسلامى بەتايىبەتى لەبەرەمبەرىيەۋە ۋەستابىن و گۆيى بۆ قەسەكانى
پادىرەن!! ديارە ئەمەش لە ئەنجامى ئەۋ ھەستى بەرپرسىيارىتتە قولەۋە
سەرچاۋەى گرتۈۋە كە ھەموو وجودى (سۇبھانى) داگىر كىردىۋو، ھەروەھا
ئەۋ زىرەكى و بلىمەتتەيى پىنناسىزىنراۋە! جا (كاك ئەھمەد) ىش بە ھەمان
شىۋەيە، كاتىك دىت دەربارەى بونىادنانى خىزانىكى ئىسلامى پەروەردە كراۋ
قەسە دەكات، لەگەلنەۋەى چەند كەسىكى تايىبەت و كەم لەگەللىدان، بەلام
قەسە و فەرمائىشتەكانى ئەۋەندە وردو قول و دورمەۋدان گوڭگىر دەختە
حالتەتتەكەۋە ۋەك ئەۋەۋايە بەتايىبەت بۆ ئەۋ قەسە بىكات!! لەپراستىدا
جگەلەۋەى مېتۇدى ئەۋزانانە لەگەل باسەكاندا بەۋشىۋەيە بوۋە، خودى
ئىسلامىش ئەۋ تايىبەتەندىيەى تىدايدە، كە ئەگەر ويست پەيامىك ئاراستەى
كەسىكى تايىبەت بىكەيت ھەر ئەۋ پەيامە بەدىۋەكەى تردا بۆ ھەموو كەسىك
دەشت ئەمەش لەبەرنەۋەى ئىسلام دىنىكى (حەقە)! حەقىش بە پىناسەى
خودى (كاك ئەھمەد) واتە: سازگارپونى ھەرشىك لەگەل ئەۋلى ئىنساندا!
پونى بلىم ھەرشىك لەگەل ئىنساندا سازگارپو لەگەل مادە و مەعنەۋىيەتى ئەۋدا
دۆلەتەۋە ئەۋە ئەۋ شتە حەقە. جا ئەم باسەش كەلىرەدا نەقل كراۋە ھەرچەند
بەتايىبەت بۆ دوو ئەزىزى خۇى وئوۋىيەتى، بەلام ناۋەرۈكىكى گىشتى ھەيە.

يەكەل لە سىفەتە كەم وىتە و مېتۇدەكانى (كاك ئەھمەد) لە كاتى قەسە كىردن
لەسەر بابدىتەك، يان ۋەلامداندەۋەى پرسىيارىك ئەۋەيە بە جۈرلىك دەست بە
قەسە كىردن دەكات، ھەروەك ئەۋە وايدە پىش ئەۋەى ئەۋ پرسىيارەى ئاراستە
بىكرىت سەدان و ھەزاران لاپىدەرى لەبارەۋە خوتىندىيەتەۋە و دواى خۇ

نامادە كەردىكى زۆر و پۆلەدنىيەكى زىرەكانە دەست بە شروع كەردنى
باسەكانى بىكەت، لىرەشدا ھەمان مەتۇدى بەكارھىناۋە لەگەلشەۋەى باسەكە
لەبارەى خانەۋادە و پەرۋەردە كەردنەۋەى، بەلام بەم شىۋە دەستپەدەكەت
"زانەگەلى ئىسلامى بەرپەرسىيارىتى ئىنسان دەكەن بە چەند دەستپەدەكەۋە:

يەكەم: بەرپەرسىيارىتى نەسبەت بە(خۆى) چەند ئەركىكى نەسبەت بە خۆى ھەيە.

دوۋەم: بەرپەرسىيارىتى نەسبەت بە (خو).

سەيھەم: بەرپەرسىيارىتى نەسبەت بە خەلەك.

بەرپەرسىيارىتى نەسبەت بە خەلەكەك دابەش دەكرەت:

۱) ژن نەسبەت بە پىاو.

۲) پىاو نەسبەت بەژن.

۳) نەسبەت بە مندال.

۴) دايەك نەسبەت بە مندال.

۵) ھاۋسى نەسبەت بە ھاۋسى.

۶) مندال نەسبەت بە دايەك و باۋك.

۷) قەۋمەدار نەسبەت بە قەۋمەكەى.

چوارەم: بەرپەرسىيارىتى نەسبەت بەعەلەمى وجود، بەم جۆرە بەرپەرسىيارىتىيەكە
دەيژ دەيئەۋە و زۆرتر دەيئە.

ئىنسان بەرامبەر بەھەموو ئەمانە بەرپەرسىيارە، بەلام حەقىقەتەن دەتوانرەت
تەۋاۋى ئەم بەرپەرسىيارىتىگەلە لەيەكەك لەم دوۋانەدا كورەت بەكرەتەۋە، بىژىن
بەرپەرسىيارىتى ئىنسان لەبەرامبەر (خۆيەۋە). ھەر ئەمە، جا بەرپەرسىيارىتى
ئىنسان لەبەرامبەر خۆيەۋەيەتى كە لق و پەلى جىۋاۋ پەيدا دەكەت.

حقيقه ډېر پرسیار ټی له بهرامېدر (خوا) وه هډر بهر پرسیار ټییه له بهرامېدر خو ته وه! کاتيک ټرکه کانت له بهرامېدر (خوا) وه به باشي ټه نجام ده د هيت خهريکيت خو ت ټيصلاح ده کهيت، ټرکت له بهرامېدر (ټه گهر ژنيت) پياوه که وه، يان به پيچه وانه وه، له پاشاندا له بهرامېدر ته واوي مه خلوقاتيش هډروايه هډر چي ټرکه کانت باش ټه نجام ده د هيت حقيقه ټه ډېر پرسیار ټي پيش له هه موو شتيک نيسبت به خو ت ټه دا ده کهيت، پړيه ده کريت گشتي له بهر پرسیار ټي نيسبت به (خو ت) دا کورت بکهينه وه، يان له بهر پرسیار ټي نيسبت به (خوا) وه حقيقه ټه وه يه. ټه گهر من صه ميمانه گهره کم بيت بنده ي خوا بم و به گوتي بکه م ته واوي ټه وه ي واخيړه بو خو م و نيسبت به غه يري خو م هډر چي بيژم گشتي خوا پيشاني داوم و حقيقه تيش ټه وه يه له بهرامېدر ټه وه وه بهر پرسم و ټه وه پيشاني داوم نيسبت به (ژن و مندال و خزم و هاوسي) چي بکه م.

ده ليليکي ساده بو ټه وه ي که حقيقه ټه وه يه که بهر پرسیار ټيیه له بهرامېدر خوا وه، ټه مديه (خو ده کريت خه لکي فريو به ديت. ژماره يه کي زور خه لکي هډيه که خيانت ده کډن به خه لکي به ته زاهو و رپا.. که وا پيشان به ډن له بهر زترين پلده دا بهر پرسیار ټييان نيسبت به خه لکي ټه دا ده کډن، به لام له پرووي لوجيکي و ټينسانيه وه نايان ټه وانه ټه داي بهر پرسیار ټي ده کډن؟ نه خپرا چونکه خوا ناگاي ليدي تي که ټه وه ټه داي بهر پرسیار ټييان نيده نيسبت به خه لک، خواش نيسبت به وه ي نيدي تي هډيه جه زاي ده داته وه، پړيه ده کريت گشتي کورت بکهينه وه (بهر پرسیار ټي نيسبت به خود).

﴿لَمَّا أَحَاجَهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ يونس ۲۳.

چەندىن جار وتومە زۆر ئارەزوومە بىزانم بۆ جارلىك تەفسىرىكى كاملى ئەم نایدە قورئانىيەتان بۆ بىژم يان (بىژىن بەرپرسيارىتى لەبەرامبەر خواوە) بەراستى دەكرىت زولم لەخۆم بكمە و حەقىقەتەش ئەوئە كە قصورم كردووە لە نىجراى دەستورگەلى خوادا نەتىجە زەرەرەكەى خوا دەيداتەووە بەسەر خۆمداا زولم لەخەلىكى بكمە ديارەكە نەتىجەكەى خوا دەيداتەووە بەسەر خۆمدا بۆئە دەكرىت لەئەكەكە لەم دوو وشەيدا كورتى بكمەندەو.

جا رۆلەكانم! من لەناو ئەو ناوئىشانگەلەدا ئىستا لەسەرەتادا تەنها و تەنها بەرپرسيارىتى لەبەرامبەر خواوە كەمەك بۆتان باس دەكەم، تاوەكو دەرك و فەكرتان باشتر بكمەندەو.

لەئەدا ئەوئە دەكرىت بىژمى و رۆنى بكمەندەو مەفھومى ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾، ئا نەم بەرپرسيارىتىيەتان لەبەرامبەر خواوە لەم ئايدەدا باش بناسن.

رۆلەكانم!

ئەگەر ئىنسانىك گەيشتە ئەوئە كە ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ بەراستى ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ بوو، ئىتر ئەو كاتە بەراستى ئىنسانە! راستى ئىمكانى نىيە لە هەيچ شەكىدا لە كردارى (باطن و زاهىرى) دا شەك هەيىت كەزەرەر بەخۆى و، ژن و منداڵ و ھاروسى و بەكوللى بەشەر بگەيەنەت! ئىمكانى نىيە شتى وا رۆوبەدات. ئەوئە وامن ئارەزووى دەكەم ئەمەيە لەسەرەتادا ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ تان باش دامەزرەيت ﴿كە خوايە بەندەى تۆم﴾، بەندەى تۆم، واتە لەدەلىشدەو لەدەروون و لەدەرەوئەشدا لە (دل و كردار) یشدا ئەو جوئەى وا تۆ پەيت

خۇش بېت مېنىش پىم خۇشە وابكەم و واش دەكەم. (تەدەھود) دەكەم جا داۋى ئەو سەدەى ئەوئە ئەمجارە بزائىت كەكېشىدى زۆرە ئەگەر گەرەكت بېت بەندەىكى ئازادى خوا بېت! گەرەكت بېت بەراستى بەندەى خوا بېت ئىز ئەو كاتە ئەبەندەى نەفس دەبېت ئەبەندەى ھېچ زۆردار و زوولم و قەيد و قىود و ئاداب و رسوم و عورف دەبېت، ھېچ جۈرە زنجىرى بەندەگىيەك مل و دل و ئىرادە و فەھم و شعورتان نامېئىت. ئەگەر واقىئەن بەندەى خوا بېت ئەو كاتە بە بەندەگى خوا گەشتىتە ئەو ئازادىيە ئەمجارە ئىز ئىجازەت ھەدە و لۇجىكى و عاقلانەدە (خۇ ھەمىشە ئىجازەت ھەدە و ئىنسانگەلىكى ھېچ و بووچىش ھەدە دەلېن ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ بەلام ئەو ھېچ نىيە) كاتىك ﴿إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾، واتە (لەتۇ داۋى كۆمەك بكەم).

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾، واتە خوا بەندەى تۆم بەحسابى و تەنھا بەندەگى بۇ تۆ دەكەم و ئىز بەندەى ھېچى تر نىم گوپرايدەلى ھېچى تر ناكەم و دلەم لەھىچ شتىكى تر نالەرزىت.

﴿إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾، واتە (كە ئىنسانىك بەفەھمەدە وتى) ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾، واتە بەرھەلستى و ھەرچى نارەوايدە دەوئىستەم ئىز گوپرايدەلى لەھىچ نارەوايدەك ناكەم جا ئىز كەسوكارمە دەستورى نارەوام بى دەدەن، زۆردار و ھاكىمگەلن، باوكەم، عورفى كۆمەلگەيدە، داىكەم، بىرامە، ژغە، پىاومە، مىندالەم، ھەركامىيان چاۋەپىم لىدەكەن و داۋى شتى نارەوام لىدەكەن ھەرچىيەك نارەوا بوو بەزۆر يان بەندەرمى بەھەر رېنگەيدەك لەمن داۋا بىكرىت ئىز مىن گوپرايدەلى لەھىچ كامىيان ناكەم، واتە ئەدۋجى ئازادەگى!

دەوی ئەمە کارێکی ئاسان نییە! ئەمە دەردی سەری نیجگار گەورە بۆ ئینسان دروست دەکات! کاتێک بەدڵ ئەوەی وت و تیگەشت چی دەلیت کە ﴿إِيَّاكَ نُعْبُدُ﴾، چ ڕستەدەکی گەورەیه جائەو کاتە پێی دەکەوێت بێژێت ﴿إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (جا لەتۆش داوای کۆمەك دەکەین).

جا دیارە ئەمە هەر بەتەنها بۆ خۆی نالێت ئەمەش باسیکی سەربەخۆیه، بەلام ئیستا قسە لەسەر شخصیک (فەردێک) دەکەین، فەردێک ئالەوێ نیسبەت بەخۆی بە (دڵ) وت و باشیش بە (عەقل) تیگەشت کەواتای چیه، جا چونکە مەبەست نییە ئینسانی موسوڵمان هیچ کات خۆی تەنها بێت بۆیه بە (جمع) دەلیت ئەگەرنا کەسیک بلێت (اعبد) بەتاک دەیوت لەبەر ئەمەیه ﴿إِيَّاكَ نُعْبُدُ﴾، واتە هەموومان تەنها بەندەگی بۆ تۆ دەکەین. جا ئەو کاتە دەزانیت کێشە هەیە تەصمیم دەگریت کەنێز نەترسیت لە کێشەکان و تەسلیم نەدیت پێی جوانە و حسابی حسابی پێی دەکەوێت بێژێت ﴿إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (داوای کۆمەك لەتۆ دەکەین)، واقعەن داوای ئەو کاتییهتی داوای کۆمەك بکات، ئەو کێ هەید فەریادەرەسیک کەبتوانیت سادەترین مەتلەبیك و بەدەر لە هەموو عەوامیلیکی خارجی هەر لە جۆدی خۆمدا ترسم لەناو بەریت؟ بۆ ئەوانە و لەسەر حەق دەڕۆن یەکیک لە (سەربازەکانی ئیلاهی) ئەوەی کە دەلیت ﴿وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾* ئەوەی لەسورەتی (فتح) دا هەید، یەکیک لە لەشکرگەدلی خوا ئەوەید کە نازایدتی و بینش و تەصمیمگیری عاقلانە و حەزەرکردن و نا ئەو شتانە مایەدی خێرن بۆ ئینسان نا ئەوانە

* هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا {٤} الفتح.

دەنیریت (دڵەوه)، ئا ئەوانە لەشکری خۆیان بۆ ئەوانەش وا ئەهلی باطلن جوړیکی تر لە لەشکرگەلی ئەوهیه (ترس، وەسووسە، حساباتی باتل...) جوړەها لەو شتەنە و دەکەن لە ئینسان بکەوێتە سەر باری مەنفی (نێگەتیف) دەخاتە دڵیانەوه! (سەرفی نەزەر لەهەرچی عەوامیلی خارجی هەیە، لەگەڵ ئەوهی دیارە کە ئەم عەوامیلە دەرونییە لە کشتی گرتگرتە).

رۆڵە کام! ئەگەر ئینسانێک لەدەرەوه بەهێزیت، وەك حەزەرەتی حوسین (سەلامی خۆی لیبیت) دەبینیت ئەوه عەزیزانی، ئەوه ژن و منداڵ، و ئەوه ئەو هەموو خۆشەویستانە و خانەدانی پێغەمبەر (ﷺ) لەبەرەمبەر مەرگ و ئەسارەت و زینەت و حەقارەتەوه قەراریان گرتووه کەچی تەسلیم ناییت (بەلێ) یەك بۆ (ناحەق) بکات. دەی ئەگەر ئەو شجاعتە نەبێت لەدڵیدا ئەوه وا قووەتی بەشەرییە هەمووی لەدەوری کۆبێتەوه ئەو جوړە ئیرادە و بۆ دروست دەبێت، ئەگەر منداڵێکی کوژرا لەشکری دوژمن ئەوه نەدە زۆر بوون منداڵێکیان کوشت، هاوڕێیەکیان کوشت، یەك یەك هەموویان بکوژن و تاك و تەنھا ماوەتەوه، هێشتای هەر بەمحکەمی بلیت (نا)? گەورەترین لەشکرێك کە خۆی گەورە بینیریت بۆ ئینسان ئەو لەشکرە ناوەکییە (باطنی) کە دەبێتە ھۆکاری ئەوهی لەسەر (حەق) محکەم بێت. ئەوه گەورەترین لەشکرە لە لەشکر و عەمیلگەلی خارجی هیچ کامیان وەك ئەو نییە وەك لەجەرەیان (بەدر) دا لەشکری ئاشکرای لە (مەلانیکی) (سەلامی خۆیان لەسەر بێت) ناردووه و لەپاشاییشدا (باران و بار) لەرووداوەکانی تردا...

خۆشی ئەفەرمیت "خۆ ئەمانە نین عاملی قودرەتی ئێوە، عاملی قودرەتی ئێوە خۆیە و لەشکری خواش فراوانە، کە گرنگترین ئەوهیه دەنیریت بۆ

(قلوبى ئىنسانى موئىن)، بەلام ئىدە بۆ ئىدەيە ئىدەيە بەشەر بەشپەيە
 ئاسايى حساب بۆ كۆمەكى خارجى وجودى خوتان دەكەن بۆئەوۋى دلتان
 تەخت بىكات، چونكە بەشپەيەكى ئاسايى ئامادە بوونى عاملى خارجى
 قودرەت و دلتخوشى دەداتە ئىنسان. لەبەرئەو حالەتەيە لەجەنگى (خەندەق) دا
 لەشكرى (با) دەنيړت كەبەو جوړە سەر دەشپۆنى لىيان، كەنەگەر مليونىك
 چەكدار برژايە بەسەرياندا بەو جوړەي ئىدە (با) يە پەرتەوازەي كردن پەرتەوازە
 نەدەبوون! جانەمانە شتگەلىكن (ضاهيرىن)، ئەگەر نا هيچ كام لەم (سەربازە
 نىلاهييان) بەقەدەر ئىدە سەربازەي وا دەنيړت بۆ (باطن) ي خودى ئىنسان
 سودى نىيە! كاتىك تۆ بەدل وت **﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾**، و پاشان بە عەقل تىگەيشتى
 كەچى نىژى چەند كيشە دىتە سەر رىگەت. جائىز واقعەن بەجىيە
 بلىن **﴿وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾**، كۆمەكش ھەر لەتۆ داوا دەكەم.

جاكاتىك من برىارم بەو شپەيە (بە وجودمەو) بەندەي تۆم نىژ هيچ بەجى
 نىيە بۆم و شايستە نىيە چاوەروانى كۆمەك لەغەيرى تۆ بىن، لەبەرئەو
 كۆمەكش ھەر لەتۆ داوا دەكەم ئەو كۆمەكە گەورە گەورە گەورە!
 كەنەگەر كۆمەكىش لەلەين خەلكەو ھەت، چ برا، خزم، بىنگانە، ھاتن و
 يارمەتريان دام لەسەر بارى (حەق) ئەو ھەش ھەر كۆمەكى خوايە، بەلام ئەگەر
 براى باوك و دايكەم لەسەر خيلافى رىگەي حەق قەسدى لەگەن كردم ئەو
 دەرەوۋى كۆمەكەيدو كارم پىيەو نىيە.

﴿وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ لەدواي **﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾**، لايدى ئىنسانى موسولمانە. جارۆلە كام!
 لەبەرپرسيارىتاندا لەبەرئامبەر خواو ھەر ئىدەندە دىقەت بىكەن و ورد بەندە و
 باش باش ھالى بىن كە **﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾**، واتاي چىيە، ھەروەھا خاسيش ھالى بىن

چ عىزەت و ئازادىيەك دەداتە ئىنسان بۆ دىنيا و بۆ ئاخىرەتى، ئەو كاتە ئىنشائەلّا بەدلىش بگەنە ئەۋەى بلىن ﴿وَأَيَّكَ نَسْتَعِينُ﴾، كەداۋاى كۆمەك دەكەين. ئەمە زۆر بەكورتى. جائىز بەرپرسىياريىيان نىسبەت بەخۇتان و گشت شتىك دەتوانىت لەبەرپرسىياريى لەبەرەمبەر خواۋە كورتى بگەيتەۋە، چونكە ئەگەر تۆ واقىعەن ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾، بزانىت ئەۋكاتە دەزانىت بۆ خۇيشت چى بگەيت، دەزانىت بۆ ژن و مىدال چى بگەيت خاسىش ئەنجامى بەدەيت، ھەروا كەۋتم، ئەگەر ئىنسان تەنھا بەرپرسىياريى لەبەرەمبەر خۇيەۋە بزانىت كافىيە بۆئەۋەى بەرپرسىياريى لەبەرەمبەر خوايش و خەلگىشەۋە بزانىت، ھەروەك ئەۋەى ئەگەر بەرپرسىياريى لەبەرەمبەر خواى خۇيەۋە بىفەھمىت گشت شتىكى تر دەگرىتەۋە. ئەمە لەناۋ مەجموعى ئەو بەرپرسىياريىيەى ئىنسان ھەيدەتى ئەم دوۋانە ئىژم بەم دوو روكنەۋە:-

يەكەم: بىكۆشن بە ئومىدى خواى گەۋرە لەسەرەتادا بەندەى (دەرون و ھەۋا و ھەۋەس)ى خۇتان نەبن، جا لەپاشانىشدا بەندەى عەۋاملى خارچىش نەبن، تەنھا و تەنھا بەعەقل و عىشق و دلىش تەنھا بەندەى خواىن و بزائن تەنھا و تەنھا تام و مەزە لەۋەدا ھەيدە، كە تۆ گۆپرايەلى خوايىت و ھىچ شتىكى تر تام و مەزەى نىيە، ھەروەھا ھىچ شتىكى ترىش عاقلانە نىيە. جا با غونەيدكى بچوك بەيتمەۋە كە بزائن تا ھەر دوۋكىان بگەۋنەيدەك، خودا سەعادەت مىدەتەن بىكات (كۆر دەيىتە باۋك و كچ دەيىتە دايك) ئەۋ مەسائىلەى كە ئىستە ئىژمى لۆجىكى و فەھمى ھالى دەبن. بەلام ھەموو لايەنىكى بەتايىدەت(قەلىبى)باش ھالى نابن لەپاشاندا ۋردە ۋردە كاتىك بوۋنە باۋك و دايك بىرى لىدەكەنەۋە و باش ھالى دەبن ھەندىك غونەى جۆر جۆر دەلىم

بۆندەۋى تەنھا لەرۋوى عدقلەۋە بىت و لەرۋوى عىشقەۋە نەبىت. بۆ نمۇنە،
 (كچ) ە كەسىكى زۆر خۆشناۋىت، بەلام بە بۆنەيەكەۋە دەبىتە مېۋان يان
 بەدەر جۆرىك بوۋە پۈيىستىيەكى پىتە و دەجىتە كۆمەكىكەۋە و كارى
 بۆنەنجام داۋىت حسابى ئەۋە دەكات ئەمە ئىرىككە و دەلىت "بابچم ئەنجامى
 بەدەم" ئەۋەى خەلك پى ئىژن ئەنجامى ۋەزىفى، ئەمەى دەيكات كارىكى
 عدقلەيە و دل نىيە ھانى بدات، ئەمە جۆرىك! جۆرىكى تر. داىكىكى ناشارەزا
 لەبابەتى پەرۋەردەۋ بى ئەۋەى دىارى بكات چى باشەۋ چى خراپە مىندالەكەى
 پەلى شىتەك دەگرىت نازانى دروست ئاراستەى بكات و ھالى بكات، كە
 خىر لەچىدايە بەقسەى مىندالەكەى دەكات. لەكاتىكدا بەمە زەرەرى
 گەياندۆتە مىندالەكەى لىرەدا بەقسەى (عەقل) ى نەكردوۋە بەقسەى دللى
 كەردوۋە، بە دل مىندالەكەى خۆش گەرەكە بەدل تەھمەۋوللى ئەۋە ناكات
 مىندالەكەى تاۋىك بگريەت، بەدل خەمبار دەبىت بەۋەى تاۋىك مىندالەكەى
 پەرىشان بىت لەبەرئەۋەى ناتوانىت گريان و پەرىشانى مىندالەكەى تەھمەۋول
 بكات. لەۋلاشەۋە دەركىشى نىيە چى خىرە بۆ پەرۋەردەى مىندال بەقسەى
 مىندالەكەى دەكات و داۋاكارىيەكەى ئەنجام دەدات، ئەمە تەنھا بەگۈنلى دللى كەردا
 ئەم دوۋانە ھىچ كاميان ئەرزىشكى حسابىيان نىيە ۋاتە ئەگەر كارىك بەكەيت
 تەنھا (ئەقل) بىرپارى لەسەر بدات و (دل) غىياب بىت، يان كارىك بەكەيت
 تەنھا (دل) بىرپارى لەسەر بدات و (عەقل) غىياب بىت ئەم دوۋكارە ھىچيان
 باش نىن! كاتىك كارىك بەرپاستى ئەرزىدارە و دەگاتە ئەۋ ئاستەى ناۋى
 بنىت كارىكى ۋاقىعدن ئىنسانى و بەرز، ھەم بە (عەقل) بىت، ھەم (بەدل). ۋەك
 ئەۋ داىكە يان باۋكە بەرپاستى مىندالى خۆشەۋىت و بەباشى تەبشىر دەدات

جى خېر ھەيدە و چى خېرى نىيە. ﴿وَهُكَ نَهْ دَايَكەي كە مندالەكەي داواي شىتىكى لىدەكەت بە عقل و دل بىرى لىدەكەتوھ و لەدوايدا دەگات بەوھ﴾ كە ھەم دللى پى دەلىت نەو كارە نەنجام بدات بۆ مندالەكەي، ھەم عدقلىشى پى دەلىت نەو نەركەتە و خېرە بۆ مندالەكەت نەنجامى بەدە. كارى جوان و نەرزىشدارى ئىنسانانە ناوايە.

جارپۇلە گيانا ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ ىش وايە، كاتىك بەراستى ئىتاعەت و بەندەگى لەبەرامبەر خواوھ لايەقى نەوھى ھەيدە پى بلىت ئىتاعەت و بەندەگى، ھەم بەدەقل دىارى بىكەم خوا چى لەمن دەوئەت، ھەم بەدل ناواتى نەوھم ھەبىت ئىتاعەتى خوا بىكەم! بزانم نەمە نەصلەن وا جوانە و لايەقى ئىنسانىتى مەنە موتەي و بەندەي خوايم، غەيرى نەو ھىچ شىتىكى تر جوان و نەرزىشدار نىيە. ھىچى تر مەحبۇب نىيە قابىلى نەوھى نىيە مەن عەلاقەي پىۋەپەيدا بىكەم، نە مالى دونيا، نە ژن، نە پىاو، نە مندال، ھەر شىتىك نەگەر لاي دابوۋ لەرپىگەي خودا قابىلى نەوھى نىيە عىشق و مەبەتى پى پەيدا بىكەم، تەنھا ھەموو موحىيەتەيىم بەشەرتىك موتەبىق بىت لەگەل رپىگەي خوا بەگۈنى دەكەم، بۆ غونە نەگەر (پىاو) ژنىك، پىاوئىك بىت نەھلى دزى، فەساد، غەبىيەتى خەلكى، ھەسودى بەرامبەر بە خەلک، مەشروب خواردنەوھ. تۆنەگەر ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾، دروست بىت لەمەوردى نەمانەدا موتەي (پىاو) خوتەيت و لايەنگرى ناكەيت و پروي خۆشىشى پىشان نادەيت، تاوھكو بەھەمىشە موتەوھجە بىت بەرامبەر بەو كارانەي نارازىيە نەگەر (پىاو) زەرەيدەك (ئىنحراف) ى ھەبوۋ لەرپىگەي خوا ھىشتا (ژن) ھالەتى ھىچ فەرقى نەكەت، چونكە ھەندى كات ھەيدە كەبەرژەوھەندى ئىنسان وايە كە نەيخاتە روالەت، نەوھ نالەيم، نەوھ دەلەيم

(ژن) ئەصلەن موقەيدى خوا نەبىت، ئا لەبەرئەوۋە ئەھمىيەتى نەبىت بۆى و
 (پىاۋەكەى) گۈنگۈز بىت بۆى ئا ئەو(پىاۋە) تاعون و بىتە بۆى و لە «إِيَّاكَ
 نَعْبُدُ»، لايداۋە. مىندالېش، ئەگەر لايەنى خەتا و ئىنحرافى گۈرت و ھەر
 بەردەۋامى موحىيەتى لەگەل بىكات ھەروەك چۆن بۆ كارى چاك دەچىت ئەوۋە
 لەو كاتەشدا ئەو ژنە لايداۋە لە «إِيَّاكَ نَعْبُدُ»، جا ئىز باوك و برا و
 كەسوكارىش ھەموۋى ... ئەمانە بەناۋىشانى غونەيەك دەيانلېم، تاۋەكو (ژن)
 باش تىيگات (باوك و دايك و براۋ خوشك و مام و خال و پوور و كەسوكار
 و مىندال) ھەموۋى كاتېك لەئىنسانى موسولمان جوانە و ئەرزىشى ھەيە
 مۇتابىق بىت لەگەل مەبەتى خوا، لەگەل مەفھومى «إِيَّاكَ نَعْبُدُ»، ئەگەر
 زەرەيەك مۇخالەفەتى لەگەل ئەو بوو ئىز بۆ ئىنسانى موسولمان نالەبارە، ھەم
 بۆ خۆى شەپە و ھەم بۆ لايەنەكەى تىرىش شەپە! ئەۋىش بەرۋالەت
 سازگارى دەكات نازانىت و خىانەت بەۋىش دەكات، ئەمە بۆنەۋەى باش
 ھالى بىن مەبەتى ھەر شىتېكى تىرىش ھەتا مەبەتى مالى دىياش راستە، شىتېكى
 پەسەندە و ھىچ كېشەيەكى نىيە و مالىكەى خۆت خۆش بویت و خۆت
 خۆش بویت و ھەز نەكەيت لافاۋ بىيات، بى گۈى پىدان و ھىسابى بۆ
 ناكەيت جا دىۋارىكىش بىروخىت، ھەر كاتېك لايەكى خىراپ دەبىت گۈنگە
 خىزمەتى بىكەيت ... جىلوبەرگ و شەكانت دەبىت باش ئاگادارىيان بىكەيت ...
 مەبەتى مالى دۇنياش ھەر ۋەك مەبەتى خىزم و كەس و كار و عەزىزانت
 ئەرزىشدارە، بەلام ھەموۋى دەبىت بەشۋەى «إِيَّاكَ نَعْبُدُ»، ھەلسەنگىت،
 ئەگەر لەگەل ئەوۋەداپتەچەۋانە بوو ئەوۋە ئافاتە! بۆغۈنە ژنىك مالىكى ھەيە،
 گۈرمان لە باشزىن مالىۋە بىگرە تا مالىكى زۆر سادە. زۆر باشە (ژن)

ويىاو)خۇشيان بويىت و نەھىلن ويرانبىيت، بەلام نەگەر سبەى وائىلېھات
 كابرايەكى خاوەن ھىز يىژى "فلانە ناحەقىم بۇ نىمزاكەيت، يان مائەكەت
 لىدەستىم". نەگەر مائەكەت نەوئەندەخۇشويست وت "قەيناكە بامائەكەم
 نەروات نىمزاكە دەكەم" نەوئە نىز نەو مائەى بۆتە(بىت) و لايدا
 لەرپىگەى ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾، كاتىك ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ يىژىت، باشرە مائەكەم پروا،
 نىمزاكەكى ناحەقى ناكەم، كە خوا پىي ناخۇش بىت و لەرپىگەى بەندەگى
 خودا لام بىدات و بىمەئەسىرى موحىيەتى مائەكەم. نەوئەش نەسارەتە
 نەسارەت و بەندەگى خەلكى دزايەتى ھەيە لەگەن بەندەگى بۇ (خوا)
 نازادىدەو ھىچ شتىك ناتوانىت ئەمرى بەسەردا بىكات.

دووەم: لەناو نەو بەرپرسيارىيەتەندە، كەوتم، بىرىتە لە باسى (شوار) و (تھاوور):
 رۆلەكائىم! بەرامبەر بەتەواوى مەسائىلتان، ھەتا نىسبەت بەمەسائىلى شىخسى
 خۆتان، نەو شتانەى وا بەدېھى نىيە و رۆشن نىيە، و موباحە. نەوئەى وا
 بەدېھىيەو ەيا واجە يا موستەحەبە و نىنسان دەزانىت، بەرامبەرەكەشى
 دەزانىت كە(حەرامە)، بەلام شتى وا ھەيە (موباحە) و لەموباحادا نىنسان
 دەتوانىت ھەزار جۆر رەفتار بىكات، لە تەواوى موباحادا گىرنگەر ژن و
 پىاو)بۇ تەواوى بابەتە شەخسى و فەردىيەكانىشيان عادەت بىكەن بەوئەكە
 (تەشاوورتان ھەيىت، تاوەكو دەكاتە مەسەلەى مائىيان بە تەشاوور و ئالوگۆرى
 بىرورا تەصمىم بىگىرن. مەبەستم لەمال لە تەواوى نەوئەى پىوئىستىيان پىيەتى
 لە بىچوئەو تا گەورە، تەصمىمى درىژ بىگىرن مەسەلەن بۇ سالىك وەك
 خواردىنى سالانە، وەك فەرش و نوپىن و نەو شتانە، خانوو، وەك باقى ئەوانەى
 وا بۇ خانەوادەيەك مەترەحە جۆرى زىندەگى كىردىغان دەرەجەبەندى

زىندەگىمان، ھەرچەند دەرهجەبەندى زىندەگىمان لەئەركەكانى شەخسى
پىاو، بە بەرپۆھەردنى داخلى مال ئەركى ژنە.

پۆلەكانم! لەفەردىتەين مەسائىلى شەخسىتەنەو، تاوھەكو دەگاتە ئەوھى
نەركەتەنە بەرامبەر خانەوادەتان ھىچ كات بەي (تشار) كارمەكەن، بەلكو
بەتشار و ئالوگۆرى بىرورپاھە كاربەكەن تادەگاتە ئەوھى چۆن پىشوازي
لەميوان بەكە. ھاتوچۆ لەگەل خزم و كەسوكاردا چۆن يىت لەگەل خزم و
كەسوكارى (پىاو) دا، لەگەل خزم و كەسوكارى (ژن) دا. كەدەيىت خزم و
كەسوكارى يەكۆرى ۋەكۆرىك سەربەكەن، ئەو ئەركەي كەبەرامبەر (رەحم)
لەنيواناندا ئىت ھەردووكى تىكەل دەيىتەو. (پىاو) كەجاران بەرپرس بوو
لەبەرامبەرى ئەركى (رەحمىيەتى) خۆى تەقى ئەوھى ۋا مالى بوو، ئەوھى
ۋەزىفە دەكات بەرامبەر خزم و كەسوكارى (ژن) و ھەردووكيان ۋەكە
سەردەكات، (ژن) یش جارەن لەبەرامبەر (برا، خوشك، دايك، تاوھەكو
دورترینى) يەكەك ھەيووھە ئىستە ئەوھى دەيىت بەئىزافەي خزم و كەسوكارى
پىاو. ۋاتە لىرە بەدواوھە ئەو بەرپرسىارتيىھەي كەبەفەر پۆ خزم و كەسوكار
ھەيانبووھە ھەردووكيان بەرامبەر بەكەسوكارى ھەردووكيان دەيانىت. بۆيە
دەيىت دابنىشن و بەئالوگۆرى بىرورا و تەصمىم و بەرنامە دابنىن كە چۆن بن
باشە، لەسەرەتاوھە ئەوھى ۋاھالىيان ھەيە لەبارەي پتوھەكانى دىنەوھە، كە
ۋاجب دەزانن و موستەھەب دەزانن و پرونى بەكەنەوھە، (جانەمە باسكى
ۋەرد)، بەلام نەصل ئەوھەيە كەلە مەوردى ئەم ئەركەدا لەبەرامبەر خزم و
كەسوكارەوھە، ياخود (ھاوسى) و (دۆست) كە ژن و پىاو بەرپرسىارتييان
ھاۋەشە لەبەرامبەر گىشتىيەوھە دەيىت دابنىشن و لەم بارەيەوھە ئالوگۆرى

بیروړا بکهن، هدر بهو شیوه یه تاده گاته باقی مه سائیلنیک که نیحتمالی هه یه
بۆتان بیته پیشه و، نه ویش دونیا یه کی فراوانره کاتنیک که مندالیکتان ده بیت،
که مندالی یه کهم هه ندنیک مه سائیلی هه یه و مندالی دووهم هه روا و مندالی
سیهم و چواره م بهو جوړه .... جا هدر کاتنیک نه ندامیک زیاد ده کات بۆ
خانه واده بهر پرسیاریتی زیاد ده کات، جا ساده ترین مه تللنیک که له بهرام بهر
منداله وه بیت بیژمی له پیش هه موو شتیک نه وه یه که نه م (ژن و پیاوه) خوږان
دروست به کهن! له پاشانیشدا نه رکه کانیا ن له بهرام بهر یه که وه دروست
بکهن ...

پەيۋەندى ئابوورى نىۋان ژن* و پيار

لەم باسەدا دەمانەۋىت نەگەر زۆر بە كورتىش بوۋە دەربارەى بابەتتىكى
زۆرگىرنگ قسە بىكەين، ئەۋىش بابەتى (ئابوورى) ە لە ژيانى پۇژانەى (كۆر و
كچ) يىكدا. چونكە ئەم باسە يەككىكە لە كۆلەكەكانى راگىر كىردى ئەو
پەيۋەندىيەى لە نىۋان ژن و پياردا دروست دەيىت، ئەمەش لەبەرئەۋەيە
راستەوخۇ بەشدارىدەكات لە بەرپۆەبىردى كارو چالاكى پۇژانەدا و پۇلىشى
دەيىت لە بەرنامە دارىشتىدا بۇ ئايندەيەكى دوو. لەم باسەدا (كاك ئەجمەد)
ھەۋلەدەت بەكورتى خانەۋادە و كۆمەلگە ھۆشياربىكاتەۋە لەو پەيۋەندىيە
ئابوورىيەى لە نىۋان ژن و پياردا ھەيە و لەم رېگەيەشەۋە ئەو زولم و
نارەۋايىيەى بەرامبەر بە ژنا دەكرىت دەربارەى خەرجى كىشانىان چارەسەرى
بىكات و ژنان ئاگاداربىكاتەۋە، كە لە ئىسلامدا خاۋەنى ئابوورى سەربەخۇى
خۇيانى و تواناى كار كىردىان ھەيە، ئەمە لە كاتىكىشىدا نەگەر دەست بۇ يەك
كار نەبەن و تەنھا لە مائەۋە دابىشەن لەسەر پياۋان واجبە ئابوورىان بۇ دابىن
بىكات... ھەر لەم باسەدايە (موفتى زادە) بابەتتىكى گىرنگ دەرەۋژىيىت
دەربارەى جۇرايەتى ئەو نىش و كارەى كە پىۋىستە ژنان ئەلجەمىيان بەدات،
ئەمە جىگە لەۋەى ئەو بىنەمايە ھەلەۋەۋەشەيىتەۋە كە ئامازە بەۋە دەكات بۇ
ژنان نىيە نىش و كارەكەن و بىنە خاۋەنى ئابوورى خۇيان، بۇيە دەلەيت ئەۋە

---

* (لەبارەى ژن (ئالفرەت) ەۋە لە پاكىزدا باسكى سەربەخۇ پلاۋكراۋەتەۋە، كە تىپدا (كاك ئەجمەد) ھەۋلەدەت
دەربارەى ئاسنامە و ئەصلى ئالفرەتەۋە ھەندىك رولىكردنەۋە بەدات، بۇ ەلەمەلەۋەى ئەو گومان و
پرسىيارانەى دەربارەى ئەصلى و پىكەتەى ئالفرەتان پلاۋن....

بزانن شىنكى بەو جۆرە نىيە بلىت (لەئىسلامدا ژن مافى نىيە) (حقوق) وەر بگرت، بەلكو (ئابورى ژن) لەئىسلامدا تەواو موستەقىل (سەر بەخۆ) كامل كاملە، ئەو ەندە ەيە لە ئىسلامدا ەندىك لە تەكلىفات لەسەر ژن نىيە، مەگەر لەكاتى پىوستدا ەك تەكلىفاتى (جەنگ). جەنگى پووبەروو جەستەى ئەوئش كاتىك ژمارە كەم بىت و پىوست بكات ئەگەر نا تەكلىف ناكرىت و ژن مەجبور ناكرىت پروات بۆ جەنگ، مەگەر ئەوئى خۆى داوابكات و مەىلى ەبىت، بەلام لەكاتى جەنگدا پياوگەل ەەر كەسىكىان تواناى ەبىت و ساغ بىت مەجبورە بەئەندازەى نياز دەبىت پروات، بەلام ئەم تەكلىفە لەژن ناكرىت... ئەگەرنا لەياساى ئىسلامدا ەىچ رىگرىيەك نىيە بۆ ئەمە كەژن كار بكات و حقوق بىنىت، ەتا ئىسلام ەندىك لە كارگەل كەدقەت و عاتفەى پىوستە تايەتى دەكات بە ژنەو و مەگەر كاتىك ژن نەبىت پياو بىت بىكات، ەك (جەنگ) كەمەگەر پياو نەبىت ژن بىكات، مەگەر كاتىك ژن نەبىت پياو مۆتەعەبىدى بىت، ەك (مامۇستايى) بەتايەت (مامۇستايى مندال) كە دىقەت و زەوقىكى زۆرى دەوت، ەك پزىشكى و ئمورى پزىشكى و ەزىفەگەلى جياوازى پزىشكى، بەشۆەى كى ئاساى ئەمانە لەو زائىفى ژنە... (بەھۆى ئەمانەشەو و ژن دەتوانىت حقوق وەر بگرت و بىتە خاوەنى ئابورى سەر بەخۆى خۆى...)", ەروەها (موفتى زادە) دەربارەى ئەو (پەيوەندىيە ئابورىيەى لە ئىوان ژن و پياو) ەيە و پىوستى بەو ەيە ورد و شارەزاىانە مامەلەى لەگەلدا بكرىت، بۆئەوئى ئارەواى پروونەدات، بەم شۆەى دەستىدەكات "يەكەك لەبابەتە زۆر گرنگەكان لەئىسلامدا بەداخەو ەسەنجى نەدراو و لەبىر چۆتەو ەبرىتيە لە (پەيوەندى ئابورى) ئىوان (ژن و

پياو! كاتيك ژنيك له گهڼ پياوړي كدا ده بېته شهرىكى زينده گي و بهرنامه ي
زينده گي هاوبهش پيښه وه داده نين په پوهندى نابورى نهم دووانه، واته له پرووى
مال و سهره وه چى بابه تيك ده كه ويته نيوانيانده وه؟

زور ساده بيژم، ژنيك له گهڼ پياوړي كدا بريارى هاوبه شى ژيانيدا هره نه وه نده
نه و ژنه له و مالده زه حه تيك بكيشيت ده بېته هاوبه شى زينده گي له و مالده دا،
وهك مه سه له ن دووكه س به يه كه وه دوكانتيكيان ه بېت يان چهند نه فهر
به يه كه وه سهره و تيكيان ه بېت كارگه و چالاكيان ه بېت، ژن وهك نه وه
ده بېته شهرىكى پياو له پرووى شهرعيه وه ژن موكه له ف نيه له مالي پياو دا
موفته و به بى هيچ جوړه عه وه زيك هيچ كاريك بكات له كاتيكا خهرجى
له سنورى وه صه تدا بدو نه ندازه ي كه پياو توانايى هديه ده كه ويته سهرشاني
پياو، واته ههر پياوړي ژنيكي خواست ته عه هودى شهرافه غه ندانه و مهردانه ي
هديه بنيسه تي توانايى خوى و ژنه كه ي بژنييت، چ نهم ژنه ده ست له (پرهش
و سى) بدات يان نه يدات. كاتيك ژن له مالي پياوه كه يدا كارى كرد و
زه حه تي كيشا به نيسه تي كار و زه حه ت هاوبه شه، جائه مال و سهره وه
له وه ودوا له نيوان نهم ژن و پياوه دا ده بېت به نيسه تي نه مه وه كه كاميان زياتر
مده شه نى خزمه ت بووه و زياتر ده رامت و بهرهمى هه بووه ته عه لوق
په يدا ده كات به ژن و شووه وه، بو نمونه پياو مال و توانايه كي هديه كاتيك
زينده گي هاوبهش له گهڼ ژندا داده مه زرينيت، له پاشاندا ژنه كه چالاكي كه مى
هديه له مالي نهم پياوه دا، به لام چالاكي پياوه كه زورتره دياره له ماليكا زياد
ده كات يان به رده وامي ده بېت كه بووه پياو به شى زورتره تاوه كو ژن نه گهر
به م شيوه به بيت. كاتى واهديه نه رزيابى كاريان بكريه ت نه رزشى مادي

كارىيان دەيىتە يەك بەئەندازەى يەك كارىيان ھەيە و زەھمەت دەكىشن كاتىك ئابەم جۆرەيە ھەرچىيەك لەوكاتە كە زىندەگى ھاوبەش دەستى پىكردوو ھەرامەتيان دەست دەكەويت، ھەرچەند خەرجىش بىكرىيەت ئەو ھاوبەش دەيىت لەنيوان ژن و پياودا.

ژن ھەيە چالاكى لەپياو زياترە، ھەموو ديومانە ھەندىك پياو ھەيە نەخۆشن و ناتوانن و پىنگەى كارو كاسپىيان نىيە، بەلام ژنگەلىك ھەن(تەونەگەرى) دەكەن، زەھمەتگەلى جۆراو جۆر دەكىشن، ئەم مال و ئەو مال دەپۆن كار دەكەن بەشيۆەى جۆرجۆر، يان ھەر بەئىدارەى صەحيح مال، ئەم ژنگەلە لەمالدا بەشيان زياترە لەشوو(پياو). جائىز ئەندازەكەى بەوردى نازانرەيت، چونكە لەنيوان ھەر ژن و پياويكدا پەيوەندى ئابورى بەجۆرىكە و مىقدارى زەھمەت و چالاكى پياو يان ژن جۆرىكە، وانىيە كەيىژى ھەر ئەم (سى) دەستە يىت كەباسمكرد و ھەر دەستەيەك بەمىقدارىكى ديارىكراو، وانىيە كەيىژىن ھەندىك خانەوادە پياو لەسەدا ئەوئەندە حەقى زياترى ھەيە لەمالدا بىبات، ژن لەسەدا ئەوئەندە حەقى زياترى ھەيە، يان ھەردوكيان يەكسانن، نسا بەم جۆرە نىيە كەتەنھا ئەو سى دەستە ديارىكراو بن، ئەوانەيان لەچالاكى و زەھمەتدا يەكسانن ئەو ئاسانە، بەلام ئەوئەى كەيىژىن ئەگەر پياو زياترى ھەيە لەژن ھەزاران شيۆەى ھەيە، يان ئەوئەى كە ئىژىن ژن زياترى ھەيە لە پياو ئەويش ھەر بەوجۆرە شيۆەيەكى ديارىكراوى نىيە. لەپاشالدا دەيىت لەپىنگەى باس وصولحەو ھەركەويت، سادەترىن شيۆەى كۆمەكى ژن لەمالى پياودا ئەگەر ھىچ جۆرە ھەرامەتيكى نەيىت و كارىكى بەرھەم ھىنەرى نەيىت، ئەمەيە مەسەلەن مائەكە بەپۆە دەبات، پاك و خاوتى مائەكە تەئمين دەكات،

چىشت و خۆراك دروست دەكات، ئەم جۆرە خزمەتگەلەى وا ژنگەل ھەيانە لەمالى پياودا، چونكە شەرعەن موكلەلف نين ئەم كارگەلە بكەن، ئەم كارگەلە بەناونىشانى ھاوبەشى زىندەگى پياو دەيكەن، بەنيسبەت ئەو ھە ئەگەر ژن ئەو كارگەلە لەجىگەيەكى تردا بىكەن نرخی ۋەسەتى رۆژ چەنىكە بەو نيسبەتە دەبنە شەريك لەمالى پياودا! واتە ئەگەر ژن ئەم كارانە لەمالى خەلكى تردا بىكات، گریمان رۆژى (پەنجە) ئەنى دەدەنى... ئەم ژنە بەو نيسبەتە شەريكە لەمالى ئەو پياو ھەدا! چونكە ئەو كارەى كەدەيكات تەكلىف نىيە بەسەريەو ھەبىت مال بەرپۆ ھەبىت و گىسك بەدات لەمال و چىشت دروست بكات و ھەتا منداڵ بەرپۆ ھەبىت، ئەم تەكلىفانەى لەسەر نىيە مەگەر بەناوى شەريك، ئەو بەناوى شەريكى پياو ھەو ئەم زەھەتگەلە دەكىشت لەسەريەتى خزمەتى مال و منداڵ بكات، خزمەتى ميوان و پياو بكات جۆرەھا كار كەلەمالدا دەيكات، واتە ئىمورى ناومان بگريتە ئەستۆ و بەرپۆ ھەبىت. ۋو كەس شەريكى پياو كە ھەندىكى دەگريتە ئەستۆ و ژنەكەش ھەندىكى تىرى، دووبارە پوونى دەكەمەو ھەراگەلى موسولمان گشتى ئەمە بزائن ئەگەر ژنىك دەست بە (پەش و سەپپەو) نەدات و ھىچ كارىك نەكات، ھىشتا پياو موكلەلفە و دەبىت بەپى توانايى خۆى خەرجى ئەو ژنە بكىشت، خەرجى (مەسكەنى، خۆراكى، جل و بەرگى)، ھۆشتان بىت پياوان وا بىرنەكەنەو و بىژن ئىمە نان و جل و بەرگ و خەرجى و مەسكەنى لەبەرامبەر ئەو ھەو دەدەين مەسەلەن (چامان بۆ لىيىت)، چىشت دروست بكات و منداڵەكان بەرپۆ ھەبىت، پاك و خاۋىنى مالەكە بىت بەرپۆ، نا... ھەر لەبەرامبەر ئەو ھەو كە وتويدى (بەلى من جازم ژنى تۆم) دەبىت تەواۋى ئەم

خەرجىيەنەي بېكىشىت ئەگەر ھېچ كارىنكىش نەكات. ئاگات لەوہ بېت. ئەوہى كەكار دەكات لەمالى پياودا دەيكاتە شەرىكى پياو لەو مالمەدا مەگەر خۆى گەردنى نازادبكات و بېژىتە پياوہ كەى"قەيدى نىيە كۆمەكىكە بى عەوہز دەيكەم، كارىكە دەيكەم وچاوەرپى ھېچ قەرانىك ناكەم"، ئەگەر خۆى گەردنى نازاد نەكات شەرىكە.

جا بېرى لىكەنەوہ، مانگىك، دوو مانگ، سالىك، دە سال... پەنجا سال، ئەم ژنە ئەگەر لەشۈننىكى تردا بووايە لەغەبرى مالى ئەم پياوہدا و بەپارە ئىشى بىكردايە چەنىك دەرامەتى دەبوو؟ ھەر چىيەك لەمالى ئەو پياوہدا گوزەراندۈيەتى و كارى كردووە بەو نىسبەتە دەرامەتى دەكەوېت سالىك لەلای پياوہكەيتى و لەوہودوا گەرەكيانە جىيابنەوہ وا حساب بىكەن ئەم ژنە ئەم يەك سالى لەشۈننىكى تردا كارى بىكردايە دەرامەتى چەنىك دەبوو؟ ئىستا شەرىكايەتتەكەيان جىيادەكەنەوہ گەرەكيانە لەنيوان خوياندا مال بەش بىكەن ئەو ژنە حەقى ئەو يەك سالى دەكەوېت ھەلبەتە بەرپىنگەى صولح، چونكە ئەو شتانە بەوردى ديارى ناكرىت ئەساسىش لەئىسلامدا ئەوہيە ھەر جۆرە جىياوازيەكى مەعنەوى يان مادى لەنيوان دوو ئىنساندا ھەيىت بەرپىنگەى صولح و حەل و فەصل بېت ئەمەش لەبەرئەوہيە كاتى وا ھەيە ئەگەر بېريار بېت كاپرا بەش جىيابكاتەوہ لە گەل ژندا حساب بىكەيت(وہك و تم ھەندىك جار ژنەكە زۆر زۆرتر دەرامەتى ھەيە و بەرھەمى ھەيە تاوہكو پياوہكە، چونكە ھەم كارى مالمەوہ دەكات و لەمالەوہ كارگەلى بەرھەمدارى دەكات وەك) تەونەگەرى و گۆراو و جاجم.. ئەم جۆرە كارگەلە.. ژنگەلى واھەيە دەروات لەدەرەوہ كار دەكات، ئەگەر بېريار بېت بەشى ئەمانە بدريت

سەیر دەکەیت کابرا هیچ نییه و قەرزاریش دەبێت بۆیه دەبێت ئەمانە لەڕێگەی
 صۆلجەوه حەل بکەین و لەنیوانیاندا نەمیست، بەلام مەبەست ئەوهیه ژنێک
 چەند سال زەحمەتی کێشاوه گرێمانە ی ئەوه بکەین ژنی پیاویک نەبوو. نایا ئەم
 چەند سالە کاری کردووه هەرگیز لەکۆتایدا دەستی خالی دەبوو؟! لەگەڵ
 ئەوهشدا هەندێک لە بێ ئیصافگەل کاتێک ژن و شوو جیا دەبنەوه لەیهک ژن
 بەدەستی خالی دەردەکەن (برۆ خواحافیزت بێت)!! ئەگەر ئەو ژنە ئەو چەند
 سالە لەمالی ئەو پیاوه دا زەحمەتی کێشاوه و ڕەنجی تەحەموول کردووه و
 نازار و فشاری خستۆتە سەر خۆی، ئەگەر برۆشتایە لەشوێنێکی تردا کاری
 بکردایە نیوهی دەرمانەتیشی وەر بگرتایە، نیوهی مۆچەشی وەر بگرتایە، چەنێک
 زیندەگی خۆشت دەبوو؟! لەکاتێکدا لەمالی پیاو دا بەهەر حال خەرجی
 لەسنوری وەصەتدا لەسەر شانی پیاوه و دەبێت خەرجی موفتە تەئەمین بکات،
 جا لەوه وودوا هەرچی کار دەکات هینی خۆیهتی، حسابی ئەوه بکەن کە ئەگەر
 ژنێک خەرجییه کە ی دەبێت بکێشێت، لەپاشاندا دەرمانەتیشی هەیه
 لەبەرمانەری ئەو خەزەمانە ی پۆژانە دەیکات نایا چەنێک وەزعی باش دەبێت؟
 جا بیری لێکەنەوه یاسای ئیسلام بەم جۆرەیه. چەنێک نامەردییه بۆ پیاویک
 کە بێژێتە ژنە کە ی "برۆ تەلاق کەوتوو بپرایهوه". جا زۆرینەش ئەو جۆرە
 لەتەلاق دێت بەزمانیاندا کە لە ئیسلامدا ئەرزشی نییه و قسە کە موزەخەرف و
 پوچە! لەپاشاندا فتوا دەدرێت کە بەلێ تەواو بوو بپرایهوه، تەلاق کەوتوو ئێز
 ئەم ژن و شووه لەیه کۆری حەرام بوون، ژن سەرگەردان دەبێت، سی، چل
 سال تەمەنی سەرف کردووه و ڕەنج و هەولێداوه کەچی لەکۆتایدا بەدەستی
 خالی دەریدەکەن و پاشان پیاویش دەروا ت لەسەر ئەو هەموو زەحمەتی ژن

دادەنىشىت!! دەى توخوا ئەمە مەردانەگىيە؟ ئەمە دروستە بۆ پياو كە ژنىك
چەند سال زەحەت بكىشىت كەئەگەر لەھەر جىگەيەكى تردا بوايە
زىندەگىيەكى زۆر رەحەت و خوشى بەخۆى تەئەمین دەکرد ئىستا بىت بىروا تە
دەرەو و لە(سى، چل)سال زەحەتى مەحروم بىت بەدەستى خالى؟! لەپاشاندا
پياو بەرھەمى ئەو زەحەتە بخوات كەئەو كىشاويەتى. لەئىسلامدا شتى وا نىيە
ياساى ئىسلام ئەوئە زىن و پياو شەرىكى زىندەگى يەكەرن ھەركاتىك ژن
مەيلى ھەبىت دەتوانىت بىزى "ئەوئە تائىستا زەحەتم كىشاو جىاى
دەكەمەو". ھەتا ئەو كاتەى لەگەل پياو كەيشىدا زىندەگى دەكات دەتوانىت
ئەو بلىت (ھەلبەتە خوانەكات لەنىوان ژن و پياودا نەگونجانی بەوجۆرە
رەوېدات، بەلام ئەگەر مەيلى ھەبىت دەتوانىت). لەپاشانىشدا دەتوانىت
بىزى "تەصلەن من ھىچ كار ناكەم". پياو موكەلەفە نەفەقەى بدات، نەفەقە
لەسنورى تواناىى خۆيدا بۆيە وەلامى پرسىارەكە ئەوئە، كەئەگەر پياوئەك
لەسنورى تواناىى دەسەلاتى خۆيدا نەفەقەى ژن نەكىشىت ژن لەرېنگەى
ئاسايەو لەسەرەتادا دەستەكات بەوئە كە پياوئەكەى قەناعەت بى بەئىت
و وائىلى بكات تەسلىم بىت و ئەركى دىنى خۆى ئەنجام بدات، چونكە ئەمە
زولمە لەئەم ژنەى دەكات چ كار بكات، چ نەيكات ئەو دەبىت خەرجى
بەئەندازەى توانايىەك كەھەبەتى نەفەقەى بدات، ئەگەر دەولەمەندە زۆر،
فەقیرە كەم. ئەگەر ھەر نەيكرد حەقى ئەم ژنەى بەسەرەوئە بەھەر جۆرەك
كەژنەكە حسابى بكات دەرامەت و خەرجى ئەم پياو ئىقتزا دەكات دەتوانىت
لەمالى ئەو پياو كەم بكات بۆ خۆى، حەلالە و پاك و تەمىزە و ھىچ
كىشەيەكى نىيە ئەو لەلایەكەو، لەلایەكى تەرىشەو نەخر خۆشى شەرىكە

بۆجى ئەمەيان لەژنگەل شاردۆتەو؟! خۆى شەرىكى مائەكەيە و بەشى ھەيە
 بۆ ھەر خەرجيەك مەيلى ھەيە، حساب بىكات چەنىك بەشى ھەيە خەرج
 بىكات لەو مائە ھەلەبەتە ئەصل ئەو ھەيە بە گونجاندن و موحىبەتەو ەيت،
 بۆئەو ەي شىك و دوودلى دروست نەيت لەنيوانياندا گومان دروست نەيت
 لەنيوان ژن و پياودا ەقى ئەو ەيە ژن و پياو ەيچ لەيەك نەشارنەو ە و
 قسەيەكى نەيتيان لەيەك نەيت ئەمەش كەژنگەل بەو جۆرە بەشيان خوراو
 پياوگەل بەو جۆرە زولم دەكەن لەژنگەل، خۆ خەتاي پياوى فەقىرىش نيە،
 بەلگەو خراب ەالى كراون و ەقىقەت بەپياو نەوتراو ە كەئەم ژنگەل
 لەبەرامبەر كاريكەو ەي كە دەيەكەن شەرىكن لەم مائەي نيەو ەا، چونكە
 نەوتراو ئەمە بلابۆتەو ە كە پياوگەل وادەزانن ژن بەي ئىجازەي ئەوان ەقى
 نيە(قەرائىك) لەو مائەدا خەرج بىكات! ئەمە خەتاي پياو نيە و نايىت ژنگەل
 ئەمە بەخەتاي پياوگەل بزەنن، دەبوايە ئەم ەقائىقە بوترايە و ەالى بىكرانايە چ
 ژنگەل، چ پياوگەل، دەي نەوتراو ە ەيچ لايەكيان نايزانن. بەلام خوشكانى
 موسولمان ئەمە بزەنن!

يەكەم: ھەر پياويك لەئەندازەي تونايى خۆيدا دەيت خەرجى ژنى خۆى بىكەيت.
 دوو ەم: ھەرچى ژن كار دەكات بەنيسبەتى كارى شەرىكە لەمالي پياودا،
 بەلام بۆئەو ەي سودو ەبگريىت لەو بەشە كە ەيەتى تادەكريىت جۆريك ەيت
 بە تيگەيشتنەو ەيىت بە ئىختلاف نەيت وانە ەيت بەي ئاگادارى پياو ەكى
 (ھەرچەند ئەگەر پياو ريىك نەكەوت ەلەلە بەي ئاگاداي پياو ەكە پارە لەو
 مائە خەرج بىكات)، بەلام بىم جۆرە نەيت باشرە بەتيگەيشتنەو ە كاربكريىت
 باشرە، ئەگەر ھەر نەكرا جائەو كاتە ژن ەلەليەتى لەبەرامبەر

نه فقه كه پوهه كه به سهر پياوه كه پوهه هديه تي له سنوري تواناي پياوه كه پيدا
خوږج بكات، له بهر امهر به شتيكه وه كه له وماله دا هديه تي به هر نه ندازه پيك
مهيلي هديت بهره بيات، به لام كه بهره ده بات نير به نه ندازه پيه
(ده بيات) به شي له شريكايه تيه كه كم ده بيه وه.

ليړه دا دوو باره ته كيد بكه موه له باره ي نه م شريكايه تيه وه كه زن و پياو
هه يانه به پكه وه، كه ته صوري نه وه نه كريت كه نه مه خه تاي پياوگه له،
به لكو نه حقيقه ته نه و تراوه نه زن نه پياو نه صلن ته و او ي موسولمانگه ل
حالي نه كراون له و ي كه زن ته كليفي هيچ كار و زه حه تيكي له سهر شان
نيه له مالي پياوه كه پيدا، له گه له نه وه شدا به ي نه و ي كه مزين كار بكات
ده بيه نه فقه ي بلريت. بيا له سهر نه مه كه س له مه دا موقه صير نيه و شتيكه
موسولمانان ناگيان لي نيه نه مه پيك. دووهم: نه و ي روغ كرده وه نابيت
مه سائيلي مالي نه و نه ده گرنه بيه نه ركي نه خلاقي ژيري بخريت و
فيدا بريت، زن گه ل موه ته و ه جيه بن كه نه خلاقي نيسلامي وا پيوست ده كات
به ني نادم، نه گه ر مليونه ها ته نيشي له ناو بچيت له بهر خاتري جيه جی كودني
نه ركيكي نه خلاقي به لا پوهه گرنه نه بيه. بيا له سهر نه مه "نه ليين نه مه
چونكه حه قمانه نير (سينه دري) بكه ين له سهر حه ق خومان و هه رجي
موحيه ت و په يوه ندي صه ميمانه يه گشتي له ناو بهرين" (ولا تنسوا فضل بينكم)
په يوه ندي ده بيه گوزه شت و ميره باني و موحيه ته وه بيه له گه له پكه پيدا،
بو يه به و جوهر ي وتم: نه گه ر پياو پيك هه نه ركي خو ي نه زاني و زور ره فتاري
ناپه سهند بو له گه له نه كه پيدا، له بهر نا شاره زاني و نا نه خلاقي نيسلامي زن
هه تا ده توانيت هه ول بدات به شكوم پياوه كه حالي بريت و بو ي روشن

يېتىدە كە چ جۆرە پەيوەندىيەك لەرووى مالىيەو لە نىوانى ئەو و ژنەكەيدا
 ھەيد، ئەگەر بەھىچ جۆرىك نەكرا، ئەو كاتە ئىتر ژن دەتوانىت ھەقى خۆى
 بەرپىگەيەكى دروست بەدەست بەيىت، ئەمەش وەك ئەو وایە مەسەلەن
 (غونەيەك بەيىنەو كە خەتاكە رۆشن يىت، چونكە لىرەدا خەتاكە لەلایەن
 پیاووە رۆشن نىيە، لەبەرئەوێ زۆربەى پیاو نازانن خەتا دەكەن وا مامەلە
 دەكەن) وەك ئەوێ كەسكى زۆردار مالى كەسكى دزیو، يان برديوەتى و
 تالانى كەدووە ئەم كەسە بەزۆر ھەقى براو و تالان كراو ھەرچى ھەول
 دەدات لەرپىگەيەكى مەنتىقىيەو ھەقى خۆى بسەنىتەو ناتوانىت بە ناغىلاجى
 دەتوانىت بۆئەوێ ھەقەكەى خۆى بسەنىتەو لەرپىگە گەلىكەو بەدەر لەو
 رپىگاگەلەى سودى نەبوو دەست پىكات و ئەم بەشەى بەسەر ئەم كابراو
 ھەيدەتى لىيسەنىتەو، ھەتا ئەگەر بەدزىش يىت، بەلام خۆ يەكسەر دروست
 نىيە ئەم كارە بكات، ئەگەر كەسك مالى كەسكى دزى، يان بەتالان بردى
 ئەم يەكسەر نىجازەى نىيە يىزىت "با پرۆم بەدزىيەو مالى كەى خۆم بەيىنەو"،
 فەرشە، پارەيە، ھەرچىيە كە كەسكى تر دزىویدەتى نايىت يەكسەر بىر لەدزى
 و ئەم جۆرە شتانە بكاتەو كاتىك دواى ئەوێ ھەرچى رپىگە دەگرىتە بەر و
 ھىچ سودى نىيە و بى نەتىجەيە، دواى ئەوێ ئىتر نازاد دەيىت لەرپىگەيەكى
 ترەو ھەقى خۆى بسەنىتەو.

دايك و باوك و پەروەردە كردنى مندان:

مەسەلەى پەروەردە كردن و دروستكردنى كەسايەتى مندان لاى (كەك ئەحمەدى موفتى زاده) يەككە لە باسە ھەرە ديار و گەنگەكان، كە گومانم لەو ھەدا نىيە ئەگەر بمانەوێت ھەقى خۆى پێدايەن ھەرگىز ناتاوين لە دوتوى كۆيىكىشدا ئەو كارەبەكەين، ئەمەش لەبەرئەو ھەى وەك لە چەند شوێنكىشدا دووبارەمانكردۆتەو بەبەت پەروەردە كردن بە گشتى و پەروەردە كردنى مندان بە تايەتى لە دونياى فەكرى و ەمەلى (كەك ئەحمەد) دا پانتايەكى فراوانى داگر كردووە، بەجۆرێك پەروەردە كردن و پێگەياندى تاك لە ژيانى بزاوتيدا دەبێت ئەسلى مەتەب و ھەموو كار و چالاكىيەكانى ديكە لە چوارچۆيەى ئەمەدا دەسورپۆتەو، چونكە فەلسەفەى كارى (كەك ئەحمەد) ئەوەندەى توانيیتمان كەشفى بكەين بریتیە لە {پەروەردە كردنى تاك، پاشان پەروەردە كردنى خێزان، لە كۆتايىدا كۆمەلگەيەكى پەروەردە كرا و تەندروست دروست دەبێت}، خۆى لەيەكێك لەباسەكانىدا بە ناویشانى (ئەركى مەروۇ نىسبەت بە كۆمەلگە و خانەوادە) دەلێت "دروست بوونى گۆرپانكارى لە كۆمەلگەدا فەرعىيە و تابعى گۆرپانكارى لە تاكدا، دەبێت لەسەرەتادا تاك بگۆرپ، جا بابەتى گۆرپى تاكیش پەلە بەندى دەكرێت، بۆنە يەكێك لەو گۆرپانكارىيانەى لە تاكدا دروست دەكرێت بریتیە لە مەسەلەى گۆرپانى فەرهەنگى، ئەمەش لەو پەلەبەندىيەدا لە پەلەى چوارەمدا، چونكە يەك ھەرەكەتى ئىنقلابى ئىسلامى بەم چوار قوناغەدا تێدەپەڕێت:

قۇناغى يەكەم: ژۇر بىنا (ئىصولى عەقائىد)، ئەمىش دەپتەسى سى بەشى

سەرەككە: سەرەككە:

أ- تەۋجىد

ب- نېۋەت

ت- مېعاد

قۇناغى دوۋەم: بەشەكانى دىكەى عەقىدە و تەرزى تەفەكۇرى ئىنسان.

قۇناغى سىيەم: تايەتمەندىيە و يۇزدانى و ناۋەككەكان (ئەخلاقياتى ئىنسان)

قۇناغى چۈرەم: كەردەۋە (ئەعمال)، كە فەرەنگ و گۇرپانكارى
دروستكردن لە فەرەنگاد سەرەم بەشە و دەپتەسى قۇناغەكەى پىشۋتر
بېرىيەت ئەۋجا دەكرىت تاكىك بگۇرپىيەت.

جا ئەۋەش بلىين لە بونىادنا و گۇرپانى كۆمەلگەدا بە لايەنى كەمەۋە دوۋ
بىرۈبۈچۈن ھەيە، كە يەكيان پىۋايە گۇرپانى سەر كەردە و بەرپىسانى
دەۋلەت دەپتە ھۆى ئىسلاخ برونى كۆمەلگە، ئەۋى تريان پىۋايە كەنەخىر
پەرۋەردە كەردن و پىنگەياندىنى تاك دەپتە ھۆكارى دروست برونى دەستەلات
و كۆمەلگەيەكى تەندروست، ديارە لە ئىستادا لايەنگرى بۆچۈرنى دوۋەم
زۆرتەرە لە راستىدا ئەمە باسكىكى فراۋان و سەرەخۋىيە و دەكرىت بۆ
شارەزابونى زياتر لەم بارەيەۋە بگەرتەۋە بۆ ئەۋ كىيە كۆمەلناسيانەى
دەربارەى گۆمەلگە و دروست برونى كۆمەلگە نووسراۋن، ياخود سەردانى
ئەۋ بىرپارانە بگىرت كەلەم بوارەدا قسەۋ بۆچۈرنى تايەتيان ھەيە. كاك
ئەجمەدىش پىرواى بە ھەمان مېتۇد ھەيە بۆ ئىسلاخ كەردنى كۆمەلگە، واتە
پىرواى بە پەرۋەردەكر و پىنگەياندىنى تاك ھەيە، بۆيە دەبىنىت لەم بوارەدا

نامۇزگارى زۆر وورد دەداتە خانەوادەكان، تەنانەت تا ئاستىك دەروات دەلىت "پۆلەكانم! سرنج بدەن، ئەگەر(بەئىزنى خوا) تەصمىم دەگرن بەراستى دايك و باوكى موسولمان بن، خوا سەعادەت مەندتان بىكات و مندالداربن، بەلام ئەگەر وا دەزانن ناتوانن بەوشىۋەبەن باشترە مندالدار نەبن، با شەرمەزارى ئەۋەنەبن خوانەكات مندالى خراب دروست بىكەن! جا يا خراپى جىسمى، يا پۇخى، يا لەپرووى تەكلىف و ئەركى دىنىيەۋە(پەرۋەردە). "تەماشادەكەيت داۋادەكات مەھىلن مندالتان بىيىت، ئەگەر لەۋە دۇنيا نىن دەتوانن بە باشى پەرۋەردەى بىكەن! دىبارە نەم داۋاكارىيە قورسە لەۋ بىر كەرنەۋە قولەۋە سەرچەشمەى گرتۋە كە بۆ پەرۋەردە كەردنى تاك ھەيتەتى.

بۆيە لەم باسەدا ھەولمەندادە ھەندىك لە بىرۋچوون و نامۇزگارىيەكانى (موفتى زادە) دەر بارەى پەرۋەردە كەردنى مندال بىخەينە بەرباس و شەرۋفە كەردن، ئەۋ لەيەكىك لە دانىشتەكانىدا دەر بارەى پەرۋەردە كەردنى مندال و ئەركى دايك و باوك لەۋ بۈارەدا دىت سى ھۆكارى باسەكات، كە بەبۆچوونى ئەۋ كارىگەۋرەيان دەيىت لە نەخشەدا بە شەخسىيەتى مەۋفە بە گىشتى و مندال بەتايىبەتى، دەلىت "پۆلەكانم! ھەرچى عاملە بۆ مندال ئەۋەيە(باوك و دايك) ۋاقىيەن صالح و پاك بن، ئەگەر دايك و باوك ھىچ نەلەين و باسى ھىچىش نەكەن بۆ مندال تەنھا خودى ئەمەى باوك پەفتار و ھەرەكات و سەكەناتى و قسەگەلى، و دايك پەفتار و ھەرەكات و قسەگەلى گىشتى دروست و پاك و موبارەكىيىت، خودى ئائەمە نوۋرە و دەرپۇزىت بەسەر مبدالدا و جىيەت دەداتە مندال بۆيە لەپىش ھەموو شىكەۋە ئەۋە گىرنگە كەخۇيان ۋاقىيەن

صالح بن، بۆيە بۆ ئاينىدە كەمىندالە كەيان دەيىت، يەكەمجار ھەردووكيان باش موسولمان بىن و بزانن چۆن رەفتار دە كەن لە گەلە مىندالدا، لە پاشانىشدا لىسبەت بە يەكەر باش بن، چەنىك ئافاتە بۆ مىندال جارېك باوك بە ناحەق تورە بېيت لە دايك، ھەتا تورە بېيت ئەگەر بە حەقىش بېيت... نايىت مىندال مەنزەرەى دل ئىشەنى دايك و باوك بېيىت. ئەگەر خوا نە كەردە شىتېك پروبىدات و دايكى ھەلە يەك بىكات و لايەقى ئەو بېيت كە باوك كەمىك شەفەقەتى كەم بىكاتەو بېيى "ئەمە لە بەر خاترى ئەو" نايىت مىندال مەنزەرەى جەھى ئەم باس و خواسە بېيت.

مىندال و عامىلە كەنى پىدەنى شەخسىيەت پىي:

سىي عامل لە پىدەنى شەخسىيەت بە مىندال و بە ھەر چى ئىنسانە كارىگەرە:-

يەكەم: وىراسە (بۆ ماو ھىي):

بە خوا نەك باوك و دايك، ئاباد و ئەژدادىش بەرەفتارىان، كەردارىان، خواردىيان، كارىگەريان ھەيە لەسەر نەسل. بۆ ئونە دەفەرموېت، ئاباد و ئەژداد ئەگەر مەشروب و شتى حەرام بۆن مومكىنە لە نەسلە كەيدا زەرەرى ھەيىت، ئەگەر بەد خۆرى و رەفتارى خراب بىكات مومكىنە لە نەسلەيدا كارىگەرى ھەيىت. ئەو پىي ئىژن (وىراسە). واتە ئەو ھىي نەسل بە نەسل دېت. نىستە كە پىي ئىژن (ژىنەتېك) لە بەر نەو ھىي زۆرەى بۆ (عيلم) و زۆر تەقىق دە كرىت لەسەر (جىن) كە بە ھەندېك تايەتمەندى جىسمانى و ھەندېك تايەتمەندى دەرونى لە نەسلەو ھەردە كرىت، بۆ ئونە شىو ھىي (دەم و چاۋ)

سەيردەكەيت (باوا) يەك دواى چەند نەوہ چۆن بووہ ئىستا لەناو ئەولادەكانىدا
مىقدارىك لەو دەچىت. خانەوادەيەك سەيردەكەيت بەگشتى شىۋەيان كەمىك
لەيەك دەچىت زۆرىك لەمانە ھەستى پى دەكرىت و زۆرىكىشى ھەستى پى
ناكرىت، لەوانەش كەھەستى پى ناكرىت ھەندىك خەسلەتگەلى رەوانى،
لەبەرئەوہ (دىن) ئىعتبار دەكات بەوہوہ كەئىنسانگەل ھەمىشە خاس بىت، لەبەر
نەسلگەلى ئايندەشيان نەك تەنھا لەبەر مندالەكانى خويان. مولتەزىمى دىن بن و
ھەرام نەخۆن و ھەرام نەلەين، ھەرام رەفتار نەكەن، تاوہ كو لەنەسلەياندا
كارىگەرەيە نىگەتەيفىيەكەى دەرئەكەوئىت، چونكە خوا ئەم جىھانەى بەصاحب
و نىزام داناوہ. عەمەلى خاس يان خرابى ئىنسان بى ئەسەر نىيە. يان بۆ خۆى يان
بۆ نەسلەى، ياخود بۆ ئەوانى تركارىگەرى دەبىت.

ئەمە خەيرە بۆ بەشەرە، كە ئەگەر مەن رەفتارىكى خراب دەكەم، زەرەرى
بۆخۆم يان بۆ كۆر و كچ، يان بۆ چەندىن نەسل لەوہوہدواش ھەر زاھىرەبىت،
ئا ئەمە خەيرە، بەلام بۆ ئەو كەسەى وا زاھىر دەبىنەت، مندالىك لە داىك
دەبىت دووچارى عەوارزىكە، ئەم مندالە بۆچى وا لەداىك بوو، چونكە
بۆغونە باوہگەورەى، نەنەگەورەى ھەرامى خواردووہ ھۆكارەكەى ئەوہىو
ئەوئىش دەركى ناكات و تەنھا دژايەتەيەكە دەبىنەت و نارەھەتە! ئەمانە
ھەقىقەتەن خەيرەو دەبىت بەوشىۋەيەبىت، بۆيە دەبىت كچ و كۆر ھۆشيان
ھەبىت كە(چۆن؟) ئەم چۆنەنە كارىگەرى دەبىت لەسەر مندالەكانيان لە
نەسلەى يەكەم و دووہم و سىيەمدا...

دووه م: په روه رده كړن:

نډمه عاملي دووه م، نه وهی و ا نیستا وتم بؤ دایك و باو كه كه یه كه خو ځیان ناگدارین له بابته كه، له پاش نه رکیان له بهرام به ریه كه وه باش تیگن و نه نجامی بدن و و ا نه زان منډال ته نها له كاتیکدا زاهیرن رښدی كامل كراوه ته وه و بؤ ته (سی - چوار) ساله رډه تار وقسه تان ته نها له و كاته وه كاریگه ری ده بیټ، ناوانیه! به لكو له و كاته شدا و ا هیشتا نه یوانیوه به گویچكه ته ركیز له ده نگیك بدات، یان به چاو ته ركیز بكاته سهر فلا نه دیده نی له و كاته شدا هیشتا مدنزه ره و ده نكه كانی كاریگه ریان ده بیټ، ههر له ساتی له دایك بوونه وه نیز قو ناغه كانی په رورده ده سپیده كات، ههر چه نډه خه لکی و ا ته صهور ده كهن كه نازانیت، به لام نه مه به تیگه یشتنه وه نیسه به شیوه یه کی خود كاری نه م بابته انه له دهر ونیدا تومارده بیټ له و به شهیدا و نیمه پی نیژین (قلب)، (نه مه ته وزیغ نادم، چونكه درېزه ده كیشیت).

مده بست نه وه یه بارودوخی په روه رده ی له رژی یه كه می له دایك بوونه وه ده سپیده كات، (ویراسه ت) ماوه كه ی تاوه كو پیش له دایك بوونه، هه لته به له دهورانی (په حم) دا بارودوخی په روه رده ی دیکه ی هدی، به لام نه وه ش له مه فهمه گشتیه كه ی (ویراسه ت) دا جیاده كه ینه وه، نه گهرنا حه قیقه تن هه تا له كاتیکه وه (نوتفه) نقل ده بیټه (په حمی دایكه وه) ناله و كاته وه بارودوخی (په روه رده ی) ههر مه تره حه، كه نیسلام له باره یه وه ده ستوری فهرمووه كه (ژن و پیاو) له كاتی په یوه نډیان له گهل یه كدا سالم و سالح بن و دل و دهرونیان باش بیټ خه فه تیان نه بیټ، تورپه ی نه بیټ له نیوانیانا، چونكه نه م حالته تانه حالته ی په روه رده یه و كاریگه ری ده بیټ له سهر نه صلیان! ده ی له پاشانیشدا

پەروە دەبینىت كاتىك خەتاي كرد ئاوا تەحقىرى خۆى بکات ھەر بەو شىۋەى
 ۋەكەى تەحقىر دەكات؟ ھىشتا بۆ خۆى پەروە دەبینىت شىكى باشرە نەك بۆ
 بەرامبەر، چونكە بەرپرسىارىتى لەبەرامبەر خۆتەو لەپىشەرە تاوەكو نىسبەت
 بە ۋەكەت، ھەروەھا ۋەش خەتا دەكات بۆبە ئەگەر خەتاي بىنى
 لەپاۋەكەيەو نەيكاتە ھۆكارى ئەوەى كە خوانەكر دە يەك كەلىمەى
 نىھانەتاۋى و سەركردنى نىھانەتاۋى بگەۋىتە نىۋانىانەو! ھۆشيان ھەبىت و
 لەسەرەتاۋە ھەزەر بگەن ھىچ قسە و سەركردنىك دروست نەبىت،
 بەتەوھىن و تەحقىرەو تەماشايى يەكربگەن و قسەبگەن لەگەل يەكردا. ئا
 نەمە لەعەوامىلىكى ئىجگار گرنگە بۆ پەروەردەكردننى مندا، لەپاشانىشدا
 ھەندىك شت دىتە پىشەوە بۆ پەيوەندى گرتن لەگەل مندا و ھالى كرىنى.
 رۆلەكەم! لەئىسلامدا ھەدى وەھەت لەگشت شىكدا داواكراۋە، ئامان!
 ھىچ كات ئەوەندە موصىبەت نىسبەت بەمندا، مەنۋىن، كە بى شەخصىيەت
 و بى ئىعتىقاد بەنەفس دروست بىت، زەعىف و خورپى دروست بىت،
 كەئەگەر باروك و داىكى لىبرا بىئە شىكى بى پاىە و ھىچ و پوچ و
 مۆتەزەللىل، ئامان! وا بى موصىبەتى مەنۋىن لەگەل مندا، كەخو نەكر دە تام
 و مەزەى موصىبەت نەزائىت سبەى كەى موصىبەت پەيدا نەكات لەگەل
 بەندەكانى خوای گەورەدا، بەلكو لەسنورى وەھەتدا بن. ھىچ كات فېرى
 مەكەن بىكەنە باۋەش و ھەمىشە كەسەك بەلایەوە بىت، ئەم كارانە
 لەدەرەوەى وەھەتە. ھىچ كاتىكىش وانەبىت، ئەگەر ھەقىقەتەن پىۋىستىيەكى
 ھەبوو لاى نەبن، (بەلى)، جارجارى مندا، پىۋىستى بەوە ھەدى ساتىكىش

بەكرى ، پۈيۈستە موشكىلاتىشى بېيىت ، بەلام وائەبېيىت بىگاتە ناستى وەھەت تېپەراندن ئەوۈ عاتفەى برىندار دەكات).

ھەروھەلە تەئەين كەردنى پىداۋىستىيەكاندا ، ئەگەر كاتىك گەورە دەبېيىت بەو شېۋەيە نەبېيىت ئارەزوۋى ھەرچى كەرد و پەللى ھەرچى گەرت بۆى دابىن بىكەن . ئەركى (كۆر و كىچ) ئەوۋەيە كەمىندال زووتر لەوۋەى كاتى داۋاكەردنى مەسائىلى بۆ پىش دېت ورتە ورتە تىگەيشتى باش بىكەن و لەھەقائىق ھالى بىكەن ، پۈيۈستە پىش ئەوۋەى بىگاتە ھالەتى بىانۋو گەرتن بۆ شىتىك كە مۇناسىب نەبېيىت و (دايك و باوك) بەگۈننى بىكەن ، دوو مەتلەبى بى ھالى بەكرىت :

يەكەم/ بزانىت و دەرك بىكات ئەوۋەى وائەسباب بازىيە (شەتومەكى يارى كەردن) ، يان جەلۋەرىگى جۈانە ، يان كەۋشە ، ھەرچىيەك بۆ مىندال دروست دەكرىت و دلى لىي دەچىت ، بزانىت خۆئەوۋە گىشتى بۆ ئەو دروست نەكرارە ، بەلكو ئەوۋە بۆ تەۋاۋى مىندالگەل دروست كراۋە .

دوۋەم/ لە يەكەم گەنگەز و ەالى تر و نەساسى تر و تەنھا و تەنھا لۆجىكى ، بەلام ئەم مەتلەبى دوۋەمە لۆجىكى عاتفىيەكەى ئىجگار كارىگەرى باشىر دەكاتە سەر ئىنسان . ئەۋىش ئەۋەيەكە ، ئامان! پەيۋەست نەبېيىت بەۋەۋە كەشتىكى ۋاى ھەبېيىت بېيىتە ھۆكارى داخ و ھەسرەت بۆ مىندالانى ترا مۇتەۋەجىھى ئەۋە بېيىت كەزۆر مىندال ھەن ھەزاران ، زۆر مىندال ھەن مۇحتاجن و ھەروھەكۈ ئەۋىش دلىان بىچۈكە و ئاۋات و ئارەزوۋىان ھەيە ، بەلكو ھەر لەۋ مىندالىيەۋە بىتۈانىت بىگاتە ئەۋ تىگەيشتىن و عەتفە كەدلى رازى نەبېيىت بەۋەى شىتىكى ھەبېيىت ، ھالەتتىكى ھەبېيىت ، رەفتارىكى ھەبېيىت ، شىتىك بىخوات خەفەت دروست بىكات بۆتاقە مىنداللىك ، چ جەى ئەۋەى

كەزەرق و بەرقى زۆرى ھەيىت دەيىتە ھەسرەت بۆھەزاران مىندالى فەقىر،
كەلە شار و دېھات و ھەموو جىگەيە كەلە ھەيە!

رۆلە كاغ! نالېم بەرپۆزىك و يان بە مانگ و دوو مانگ ھەروەك ئەو بابەتە
بەرزە ئەخلاقىيە تەتېق بىكەن لەجل و بەرگ و ھەموو ئەو شتانەى
كەپتۈستى ژيان. بەلكو ھالى بىن و بۆ خۇتان بە ئومىدى خۇاى گەورە
لەوودوا ھەلاھىيەت پەيدا بىكەن بە مىندالىشتان ھالى بىكەن. وردە وردە
كارىكى بەو شىو بەكەن نەبە (داھۆل) بۆ ترساندى دلى ھەزاران ئەو بەزان
ھەر جىلو ھەكى دەولە مەندى وەك داھۆلىكە بۆ داچلە كالەن و ترساندى
دلى ھەزار و فەقىرانە!

پەغەمبەر (ﷺ) فەرمائىشكى ھەيە دورو درېژ ئا ئەم جوملەيەى بلىم "ئەگەر
ئەوانە و ابى بەشن و فەقىر و بەشيان خوراو لە كۆمەلگەدا جۆرەھا دەرد و
گرفتارى و كېشەيان ھەيىت، ھىچ كاميان بە ئەندازەى رەفتارى دەولە مەندان
نازاريان نادات، ئەو ھى و دەيىن لە رەفتار و مال و زەرق و بەرق و جل و
بەرگ و سەيارە و جۆرەھا جىلو ھەي دەولە مەند بوون، ئا ئەو لە ھەموو جۆرە
دەردىك كەھەيان بىت زىاتر نازاريان دەدات! ھەتا لەوانەيە ھەموو دەرد و
نافات و نارەھەتتەكى خۇيانيان لەبىر بىچىتەو تەنھا ئەو نازاريان بدات".

با غونەيەكى سادەتان بۆ بەيىمەو، جۆرەھا كېشەمان ھەيىت، (بىرسى بىن)
لەلەي مالىكەو تېپەرىن بۆنى خۇراكىكى خۇش بىت ئەگەر بەراستى بىرسى
بىن بەتايەت، ئەگەر سەردەمى ئىحتىياجىمان بىنى بىت، (ھالى بىن،
كەبەراستى بىرسى بىن و خواردنىشتان نەبىت شىك كەپتەن خۇشە دروستى
بىكەن نەتان بىت لەوانەيە جار جار شتى واتان بۆ دروست بوو بىت، ئەمە بۆيە

دەلىم تاۋەكو نەيىتە شتىكى زەنى مەھس، بەلكو بىيىتە ئىحساسى و عاتفى و
باش باش لىيى حالتى بىن، كاتىك بەلەي مالىكىدا بىرۈن و بۆنى خۇراكىكى
خۇش بىت ھەزار جۆرە گرفتارىتان ھەيىت يەكسەر ھەمووتان لەبىر دەچىتەۋە
و ئارەزوۋى ئەو خۇراكە دەيىتە ئەصل بۆتان. شتى ئاۋا بۆخۇم دروست بوۋە
خۇ ئىنسانىكى نەۋسىنىش نىم، بەلام ئەمە ھەقىقەتتىكە و خۋاى گەۋرە بەشەرى
بەۋشۋەيە دروست كىردوۋە، شتى خۇشى پىي خۇشە، لەكاتىكىدا مەحرۇمە
لەشتى خۇش، ئەگەر رەنگ يان بۆن و تامى ئەو شتە خۇشەي پىي گەيشت
دەيىتە ئەصل بۆي. خوا بەشەرى بەۋشۋەيە دروست كىردوۋە ئەگەر
نەۋسىنىش نەيىت!

دەي لىيى وىرەدەرەۋە ئەۋانەي و مەحرۇمىن ۋەك ئەو ساتەي وا مىن برسىمە
بۆنىكى ئاۋا دىت و دەيىتە ھۆكارى ئەۋەي ھەموو شتىكم لەبىر بەچىتەۋە، ئەو
ھەمىشە بە بىنىن و بۆن بەتەۋاۋى عەۋاتىفى مەحرۇمىيەت دەكىشىت
لەتەۋاۋى ئەو شتانەي وا دەيىنىت و دەيىسىت! ئاللىرەدا باش حالتى دەبىن
لە فەرمايىشتەكەي پىغەمبەر (ﷺ)، خوا حالتى وادروستكىردن بۆلەۋەي
بەشكۇم داچلەكىن و توغيان بىكەن دۇي زالىمان و دەۋلەمەندانىك كەبەشيان
دەخۇن، لە مەزلۇمىيەت يىنە دەرەۋە و رازى نەبن بە بەشخوراۋى. خوا ۋاى
دروستكىردون ھەزار دەرد و موصىيەت و كىشەيان ھەيىت بەئەندازەي
رەفتارى دەۋلەمەندان و چىشتى باش دروست كىردن، يان مالى باش
پازاندەۋە... بەۋ ئەندازەيە نايكائە مايەي نازار بۆيان.

دەي رۆلەكام! ئومىد دەكەم بەۋ شىۋەيە مامەلە بىكەن ھەگىز ھىچ شتىكتان
نە يىتە ھۆكارى زەجر و نازار بۆ دلى ھەژار و فەقىر، جادۋاى ئەۋە (دايك

وباوک) ده توانن مندا لیشیان حالئ بکهن، که وانه بیټ بیټه مایه ی حه سره ت بۆ مندا لئ هه ژار و فه قیر.

جانه وهش بلیم، (دایک و باوک) وا نه زانن نه گهر خواردنی قهوی بخه نه ناو کیفه ی جانتای مندا له که یانه وه کاتیک ده چیټ بۆ قوتابخانه بۆ نه وه ی که برسی بوو بیخوات، شتیکی به سوود ده کهن. نا... نه مه هه له یه، چونکه نه و شته خهیری نیه که حه رام بیټ و مندا لئ تر چاوی لییه وه بیټ! یان هه ر هه یج نه خوات وه که له باسه کانی (پهروهرده و فیژکردن) دا و وتم، یان نه گهر قه رار بیټ شتیک بخوات ته حقیق بکهن ساده ترین شتیک که له قوتابخانه دا ده خوریټ نه ویش نه گهر که سانیک بن که نه یان بیټ له گه ل نه وان بیخوات، ههروه ها لهزه مانیکه وه که مندا لتان فیژی نه وه ده بیټ بیټه ناو مائی تر (موتله قه نه) ناگاردار بن مندا لتان شته کانی پیشانی مندا لئ تر نه دات، تاوه کو بیټه داخ بو، بۆ نمونه هه یج کات مندا لتان سارده مه نییه ک، خوارده مه نی و میوه یه ک شتیکی به ده سه ته وه نه بیټ و بیټه به رده رگا، یان به چیټه حه وشه یه که وه مندا لئ تری لیټ و نه وانه ی بی نه بیټ و بیټه داخ له دلیدا، راسته مندا له که تان ته کلیفی له سه ر نییه و حه رام نییه بو، به لام چونکه دایک و باوک پیچه وانده ی ته کلیفی ره فتاریان کردوه ده بیټه شتیک که شه ر و نافه تیکی بیټ به لایه نی که مه وه، نه گهر بۆ مندا له که نه بیټ بۆ دایک و بار که که ده بیټ، نامان! مندا لتان هه ر له مندا لییه وه فیژی نه وه بکهن به ره حم بیټ، دلی رازی نه بیټ به وه ی یه که له حزه دلی مندا لیک بیټیټ.

به هه یج شیوه یه که ئیجازه مه ده ن به خو رتان له مندا ل تو ره ببن، به لکو به حالئ کردنی قسه ی له گه ل بکهن. مندا لتان وایټ نه صله ن بی خوش نه بیټ تیکه

نانېكيشي بدهسته وه بېټ و پروات له بده زده گا بيخوات، چونكه بهردهرگا
وهك مالې هاوسې يان مالې هاوړپه كت نيه ده زانيت نه وان چييان هديه و
چييان نيه، نه گهر نانېك بدهسته يوه بېټ قهيناكات، بهلام بډ بهردهرگا هه تا
تيكه نانېكيش جائز نيه، نه وه بډ گه وړه هيچ نايټ هه رگيز كاري وا بكات!
بډ مندالېش هه روا.

دايك و باوك موه وه جيهي نه وه بېن عهواتيف و په حم وايان لينه كات
خوانه كات به پېچه وانده ﴿يَاكَ نَعْبُدُ﴾ كه له پېشه وه باسم كرد په فتار بكنه
له گهل مندالېك كاتېك مندالتان خوښه خت و سه عاده تمند ده بېټ (به نيزني
خوای گه وړه) كه تبقي مه فهمي ﴿يَاكَ نَعْبُدُ﴾ بېټ نه مهش له باره ي مندالېه وه
نيز دواي نه مه مندالي تر له دايك ده بېټ و ژماره يان زياد ده كات ته كليفي
ديكه سه ره لده دات، كه جياوازي نه كهن ناگاداري نه وه بن كه مندالېكتان
چاودېري زياتري ده وېټ و زهرفيه تيان جياوازه، يه كساني سه تي و
پوخساري ناكريټ له نيوان مندالېكي گه وړه و بچوكدا، بهلام ده بېټ (عه دل
و قسط) له نيوانياندا ريعايه ت بكنه.

نامان! هيچ كات جياوازي نه خدنه نيوان مندالتانه وه، نه گهر (ده) مندالېشتان
هه بېټ ماندو دهن بدهسته يانه وه و حه و صله تان نامينټ ناگاداري نه وه بن
مندالې (ده يه متان) هه ووهك يه كه م مندال له گهلې په فتار بكنه، به
له بهر چاوگرنتي نه و جياوازيهش كه گرېمان بډ ته گه نجېكي ته مه ن (۲۰) سال
دياره له گهل نه و دا په فتار و نيحرامې قسه كردن هديه، بهلام
له مه فهمي (قسط) دا نهك له (يه كساني) دا نه وه ي وا گرنگه و مه بني
(قسط) ه و بډ (قسط) په فتار بكنه، چونكه له (عه دل) يش زهريفزه و له گهل

په کسانیشدا جیاوازی زوره، له بهرنه وهی (قسط) مفهومی عه دلپشی تپداپه، به لام له گڼ زه رافه تی عاتفیدا، واته نه وهی وای لوجیکیه و ته کلیفی کومه لایه تپه دروست نه نجام در دپت له گڼ صفا و صه میمهت و په پوهندی زه ریفیدا له بهرنه وهی وشه ی (قسط) زور گرن گره، په کسانۍ نه صلن له هه ندیک کاتدا دروست نیه و ناره سابه، عه دلپش زه رافه ت (زه ریفیه ت) ه که ی تپدانیه، له کاتیکدا وشه ی (قسط) نه وهی و له عه دلدا هیه تپداپه و نه و مفهومه عه واتیفیه زه ریفه شی هیه. له نیوان مندالیشتاندا هیچ جیاوازی نه کڼ و به (قسط) ښکامل له نیوانیاندا ره قنار بکڼ، به نومیدی خوی گه وړه مه رچی نه وهی که مندالتان باش و سه عاده عه ند بیت فراهه مه.

سپه مه: نیراده:

نم رو کڼه ش شتی که که خوی گه وړه له وجودی هر تا کیکدا دروستی کرد ووه، نیراده که شتی که عه جیب و غریب و نیستثانی، باشترین په ووه رده هه بیت! عه وامیلی (ویراث) هه مووی موسبه ت بیت، عه وامیلی (په ووه رده) ش هه مووی موسبه ت بیت، په ک شت مومکینه بیته هوکاری نه وهی نیراده ی نینسان به باری مه نفیدا بخات و بیبات به و خراپه. به پیچه وانه شوه نه گهر عه وامیلی (نیری - ژپنه تیک) هه مووی مه نفی بیت، عه وامیلی (په ووه رده ی) هه مووی مه نفی بیت، په ک شت مومکینه نیراده ی فدر دیک بخاته کار و بیخاته سر باری خیرا واته هه و عه وامیلی عه جیبی (ویراث) ه که چه نیک گرنه له برنیادی نوتفه دا کار ده کات به تال بکات و هه و عه وامیلی (په ووه رده ی) به تال بکاته وه و بی کاری گهری بکات! نم (نیراده) خوا به نینسانی داوه شتی کی

عەجىب و غەرىبە، بەچىش دەست دەكات بە جوولە؟ جۆرەھا عەوامىلى
 ھەيە كە ناتوانىت بيانزمىریت، چەنىك عامىل ھەيە بۆ جوولە پىدانى ئەم
 ئىرادەيە، ئەو كاتەى ھىزى ئىرادە دەكەۋىتە كار ئىز مىژوو دروست دەيىت،
 موحيط جىھەتى پىدەدرىت چ بەبارى خىردا، چ بەبارى شەردا، جا وەك وىم:
 ئەو شتانەى دەبنە ھۆكارى جولاندنى ئەو ھىزى ئىرادەيە ئەۋەندە زۆرن
 ناتوانىن بيانزمىرین، ھەندىك جار عەوامىلى دەرونى خۇيەتى و مەحسوس نىيە
 وەك(حافىزى شىرازى، رايىعەى عەدەۋى..) ھەندىك جارىش مادى و
 مەحسوسىيە وەك ئەو روداۋەى بەسەر (مەلا عەبدوللاى دىشەى) بىپىرەى مىندا
 ھاتوۋە، كاتىك (چاۋىشەى) زۆر قورس و خەتەرنەك دەگرىت و دەيىتە رېنگىر
 لەئەنجامدانى كارەكانىدا ئابەم وەزەۋە رۆژىك پارچە كاغەزىك لەسەر زەۋى
 كەۋتوۋە ئەم نازانىت پىي پىدا دەيىت، كاتىك ھەلىدەگرىت سەيردەكات
 (بسم اللہ الرحمن الرحيم) ى لەسەر نوسراۋە، ئىز بە دل پىي ناخۇش
 دەيىت و ھەست بەشەرمەزارى دەكات و ھەيەجانى عەۋاتىفى روى
 تىدەكات و لەپىدا كاغەزەكە دەبات بۆلاى دەموۋچاۋى و ماچى دەكات و
 (تۆز و خاكى سەر كاغەزەكە دەچىتە چاۋىيەۋە)، دواى ئەۋە دىتە مالىۋە و
 دەپرواۋە مزگەۋت نوژ دەكات و ناپەھەت دەيىت و ناتوانىت نان بخوات
 كەمىك پال دەكەۋىت و خەۋى لىدەكەۋىت كاتىك ھەلدەسەيتەۋە چاۋى
 خۇش و سالم بۆتەۋە، ئائەمە شىكىكى مادىيە، ئەو عاتىفە زەرىفە ئىمانىيە
 كەبۋىيە ھۆكارى ئەۋەى ئەو(بسم اللہ الرحمن الرحيم) ماچ بىكائەۋە و ئەو
 خۆلە خوا بىكائە شفاى، خۆلى پىسى ناو كۆلان! ھەندىك جارىش دەرونىيەو
 ئىحساسى مادى نىيە.

نەو غەنىۋە لە صەفا و پاكى كەلە وجودى خۇيدا ھەيە
لەپردا (گول)دەكات، جائەم عەوامىلانە قابىلى ژماردن نىن كەچى شتگەلىك
مومكىنە بىتە ھۆكارى ئەوۋى ئەم (ئىرادە) بىكەۋىتە كار، بەلام ئەصلىك كە
ئىلاھىيە و ئەصلى رىسالەت و ھىدايەتە بۆ ئەمەيە، بۆئەۋەيە ئىرادە بىكەۋىتە
كار و مەرجەكانى (وېراث و پەروەرش) بەتال بىكەتەۋە ئەساسەن فەلسەفەى
ھىدايەت و ئىرسال و رەسول(ﷺ) ئەمەيە، لەپاش رەسولىش ئەۋانەى دىن ئەو
رىسالەتە صادقانە و بە فەھمەۋە بەيانى بىكەنەۋە بۆ خەلىكى مۇتەناسىب
لەگەن ھەر زەمان و دەرك و فەھمى ھەر كەسىكدا، ئا ئەمە عامىلىكە لە
عامىلەكانى ئىلاھىيە و بۆئەۋەيە ئەو ئىرادە بىخاتە كار، ئەمە عامىلىكى عومدە و
گەرەيە. بەگشتى ئەم (سى عامىلە) شەخسىيەت سازى ئىنسانە (وېراث)،
پەروەردە، ئىرادە

بەپرەسپارىتى و رەفتار و ھەئسو كەۋتكردن لەگەن مندالدا:

كەمىك وردتر سەپرى ژيانى ئىنسان، يان غەپرى ئىنسان بىكەين، بەچكەى
ھەر حەيۋانىك كە لە دايك دەبىت (ئەۋانەى كە ئىمە زىاتر دەيانناسىن) لە
سەرەتاۋە زەعيفە و ناقصە، وردە وردە كامىل دەبىت، جا زەعفى و ناقصى
جۇراۋ جۆرە، بۆ ھەر حەيۋانىك لە حەدىكدا كامىل بوونى ھەيە، كە ئەلەتە
ھىنى حەيۋانات لايەنى جىسمانى (جەستەى) ھەيدە و لەۋلايەنەۋە قەۋى دەبىت،
لە لايەنەكانى دىكەى زۆر باس ناكرىت، بەلام بۆ مروۋ ھەم لايەنى جەستەى
ھەيە، ھەم لايەنى دەرونى، بەھەر حال ئەۋە كە رۆشنەۋ دەيىنن ئەمەيە كە
لە سەرەتاۋە بەچكەى ھەموو گيانداران ناقصە و وردە وردە كامىل دەبىت،

خوا كه مه خلو قاتی جوړ جوړی دروست كړدووه كه به عزت ك له م
مه خلو قاته (گيانداران)، ئيلهامی كړدووه، چی خاصه بوی چی و خرابه
بوی، مه مه له ن گيانداري ك فلا ته شت ده خوات، گيانداري كي تر شتي كي دي كه
ده خوات. نه مانه خو نايان به ن له زانكو دهرسيان پي بلين و وابكه ن و
وامه كه ن، نه مه ئيلهامی ئيلاهييه*! باقي جياوازيه كاني دي كه كه له نيوان
گيانداراندا هه به گشتي هر نه وه به، واته ئيلهامی ئيلاهييه.

له پروی گه شه كړدن و (روشد پيدا كړدن) و كامل بوونيشانه وه، نه وه و
له نيوان مروؤ و ناژه لدا وه كو يه كه هه به بريتيه له كامل بوونی جهسته يي.
كژمه ليك شت پويسته خواي گه وړه ئيلهامی كړدووه، به چكه ي هر
گيانداري ك، چی به چكه ي مروؤ، چی به چكه ي باقي حه يوانات، ته ماشاي
ناژه لي مالى و نا مالى (كيوى) بكه، بزانه به چكه به چی جوړي ك هه ميشه
خه ريكي جو له جو له! نه مانه هر له گه ل تيريان خواردو تيرخه و بوون ئيتر
به يي وچان خه ريكي جو جو ل و كايه كړدن، هه موو ناژه ليكيش وايه و به يي
پويستی خو ي كه چه ني ك پويستی به جو له جو ل هه به، نه م خه صله ته ي
تيديا به، كه له به چكو له يدا جو له جو ل زوره و له گه وړه يدا كه م ده يته وه.

گه وړه ي باش، ئيتر دايك بيت، باوك، خالو، مامو، پور بيت، برا يي، خوشك
بيت، هر كه سيك بيت، نه وه به كه به چاوي گه وړه ي خو ي سه يري مندان
نه كات، خو ي چی يي خوشه و چی يي ناخوشه، چی شتي ك بوخو ي لازم وه
چی لازم نيه، ناواش له باره ي مندا له كه وه برپار نه دات. گه وړه ي باش نه وه به

* { وَأَوْحَىٰ إِلَيْكَ إِنِّي أَخَذْتُ مِنَ الْجِبَالِ يُّوْتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ } النحل ٦٨

كه له گڼ هره منډالېكدا رڼه فتار ده كات كاتي منډالې خوی له بیر بیت،
 گه وړه ی باش نه وړه بیر بکاته وړه، کاتیک (۴-۵) سال بو چی ناره زویه کی
 بو، چی هوجول و کایه و رڼه فتاریکی بو، منډاله که ی نه گهر له و ته مه نه دایه
 نه وانه بهیته وړه یادی خوی و بزایت نیستاشه بو نه و — منډاله که — زه مان
 ناوایه نه ک نیسته خوی چونه یی ویت منډاله که شی ناوا بیت، بهم روون
 کردند وړه که مه، گه وړه یه که به دهرك بیت ده زایت منډال هوجولې هیده و
 نابیت وه گه وړه رڼه فتار بکات، نه گهر وه گه وړه رڼه فتاری کرد نه و
 ناساله، ده بیت یاری بکات و هه لسان و دانیشتنی بیت و هوجولې بیت،
 نه مهش نیلهمی کی خوا یی، ده ی فهرمو نیو ی گه وړه نازان ناوا بکه نه!
 ناتوانی، چونکه خوا پیوستیه کی وای نیلهم نه کرد وړه بو، به لام نه و
 چونکه پیوستی پیسته تی و به و هوجولې روست په یدا ده کات و گه وړه
 ده بیت، خوا پی نیلهم کرد وړه هوجول بکات و چالا کی بنوینیت.

له سهره تا و به شیوه کی گشتی ناوا سیری منډال بکه نه، نه مه ته علیمیکه
 خوا یی، خوا فیری کرد وړه له بهر بهر ژه وړه ندی خویان نه وړه نده کایه بکه نه و
 بچولین، له پشدا نه مه ته صله کولیه قبول بکه نه، بزانت که بهر ژه وړه ندی
 منډال له ویدایه، بقی نه و قانونه وا خوا داینا و بزیان هوجول بکه نه، دوا ی
 نه و له سهره تا و قبولتان کرد و به توره ی و ناوچا و تالییه و نه تانروانی بو
 منډال که نه گهر مه سه له (۲-۳) منډالتان له مالابن و بنیشه ملی یه که و
 بیکه نه هه را و به زم، به لکو به خوشه ویستی و (قه در شوناسی) یه و سه یر
 بکه نه، که شوکر بو خوا منډاله کاغان سالن و نه و نیلهمه که خوا پی دا و
 ده توان نه نجامی بده نه، به پرووی خوش و به زه رده خه نه و به پروان بو

مندالەكان، كاتىك دەنېشنە مىلى يەك و دەيكەنە ھەراو ھورىا، لەبەرا ئاوا رۋانىنىكى ئىسلامى پەيدا بىكەن، ئەخلاقى ئاوا پەيدا بىكەن، جا لەو ھەراو دەمىتتە ھەشتىكى تر، دەمىتتە ھەسەر ئەو ھەراو يارى كەردن ھەندىكى باشەو ھەندىكى خراپە، جا ئەم خراپىيە يان بۆ خۆيەتى يان بۆ خىزانى، يان بۆ ھەراو دراوسى و كۆلەنە كەيان، جا ئىستە ئەگەر خراپىيەت لەوانەيە لەسەرى بېچىت، گەورە بوو خراپ دەرجىت.

بەمەرجىك لەسەرەتاو ئەو رۋانىيە ئىسلامىيە پەيدا بىكەن، لە ئەصلى يارىكەردن و جۆلە جۆلى مندال تورە نەوئەت، بزانىت ئەو ئەصلىيە خىرەو كارىكە خوايى، جا دواي ئەو ھەراو ھەلاھىيەتى ئەمە پەيدا دەكەيت، كە ئەگەر لە جوجول و رەفتارە كانىاندا شتىك بىت كە خراپىيەت، پىيان بلىيىت و ھالىيان بىكەيت كەوا نەكەن، ئەگەر لەسەرەتاو ئاوا نەبىت دەركەت ئاوا دروست نەبىت، ئىسلامى نەوئەت ھەراو جوجول و ھەراو بەزمىك و ھاوارو داويك بىكەن تۆ تورەبىت و پىت ناخۆش بىت، ئەصلىيە بەكارى ئەو ھەراو ناخۆيت مندال پەرۋەردە بىكەيت، بەكارى ئەو ھەراو ناخۆيت باشەو خراپەيان بۆ ديارى بىكەيت، چونكە تۆ لەباشە كانىشيان تورەبىت، ئىز چۆن دەلىيىت ئەمە باشەو ئەو خراپە؟! لەسەرەتاو ئەم رۋحىيەتە پەيدا بىكە، ئەگەر ئەم رۋحىيەتە پەيدا كەرد، كە يارى كەردن و جوجول و ھەراو بەزم بۆ مندال باشەو خىرەو نىعمەت و رەھمەتى ئىلاھىيە، جا لەو ھەراو دەبىتە باوكىك بە ھەلاھىيەت كە ھەرچى لە كايەو جوجولە كانى مندالەكەت خراپ بوو، نادروست بوو ئاگادارى بىكەيت، "نا... رۆلە ئەمە وانا بىت، بەو جۆرە دەبىت، ئەم جۆرە يارىيە مەكە، ئەو جۆرە بىكە". ئەو كاتە قسەكەت

كارېگهري دروست ده كات، نه گهر بدو جوړه هه لسو كهوت بكهيت له گهڼ
منداله كه تدا جيا له وانه كه تو پهرستش (عيادهت) كړدووه، نهركي نيسلامي
خوت ته نجام داوا، زيادله وه كه قه دري نهو نيمه ته، په حه ته نيلاهيهت
زانيوه، كه منداڼ جموجولي هه وه منداڼي سالم فدهاليهت ده كات، دواي
نه مانهش قسه كات منداڼه كه قبولي ده كات، واته ناموز گاريه كات
وه ده گريټ، چونكه له كاتيكي تر دا پي ناليت مهيكه، توره ناويټ، هه تا
جار جاريش خوت تيكنه ده بيت له گه ليان و دهيكه ته هه را و هوريو به زم
له گه لياندا، دهيكه نه كايه و دهيشنه سهرمل و شاني خوشت و شتيك خوشت
عهزيهت ده كهن و پيټخوشه و پي ده كهنې له پروياندا كاتيكا نابه و جوړه بوو،
له گهڼ هه له يه كيان كړد، كارېكي خراويان كړد نير دليان نامادهي قبول
كړدني ناموز گاريه كانه، چونكه زووتر تيگه يشتون، تو له بهر نيسراحتي
خوت نيه كه رېنگريان ده كهيت له ياري كړدنت، تو وشك و بي مهنتق
رېنگريان لي ناكهيت، له كاتيكا ياري ده كهيت هانپان ده دهيت و يارمه تپان
ده دهيت، به لام نيسناكه پپان ده لپت نه مه مه كهن خراپه، حه تمه ن باش حاليت
بووه، ده زانيت خراوه نه وانش لپت قبول ده كهن و به گوټ ده كهن، نه له ته
غديري نه مه شه ده بيت به شيويه كي گشتي په فتارت وايټ منداڼ بزانيټ تو
له بهر نه وته و خيرخوازي و بزانيټ كه ده زاني و له رېنگه ي خه يرخوازي و
زانيه وه پپان ده لپت، وا بكهن و وانه كهن، جا با غونه ي په كيكا له
گه وړه ترين پياواني ميژوو، به عه زه مهت ترين و به قودرهت ترين مروفي ميژوو
له پروي زاهيري هه و بگيژمه وه:

ھەزرىتى (ئەمىرى كۆرى خەتاب) (ﷺ)، ئەگەر لە رۆي زاهىرى و مەئەنەۋىيەۋە دەپلىت، يەككىكە لە پىاۋە گەۋرەكان، ئەمما لە رۆي قودرەتى زاهىرىيەۋە دەپلىت بەبى ئىستىسنا ئىز گەۋرەترىن پىاۋە، بەدەرئىزائى مېژوو ھېچ پىاۋىك نەبۈۋە ئابەۋ جۆرە ھاكىم بېت لە سەر زەۋىدا، ھېچ مەۋزىك نەبۈۋە ئابەۋ جۆرە رېكۆپىك و ئارام، كە دەللىم كۆرەي زەۋى، واتە زەۋىي شارستانىيەت ئەۋ ۋەختە كە پەيۋەندىيان ھەبۈۋە بە يەكەۋە كە دوو دوزمىن زالىمى گەۋرەي (ئىران و رۆم) بوون و ناۋچە لە ژىر دەستىاندا بوو، ئەۋە گىرنگە لە دۇنياي ئەۋ ۋەختەدا ھاكىم بېت بەسەر ئەم گىشتەدا، ئىز تەقريبەن دەكاتە تەۋاۋ كۆرەي زەۋى، ھۆكۈمەتلىك نەبۈۋە ئەۋەندە گەۋرە، ئەۋەندە بە قودرەت، ئەمەش لە عەجايىبى ھۆكۈمەتى (ئومەر) تەماشاكەن مەملەكەتلىك ئاۋا بەۋ گەۋرەيە، ھەلبەتە ئەمە (ئومەر) نىيە، ئەمە ئىسلامە، زۆر كات – لەۋ ھۆكۈمەتە گەۋرەيەدا – ئەۋەندە بى كارە دەۋرات دەست دەكاتە كار كىردن لەدناۋ باخەكانى (بىت و المال) دا، دەۋرات دەسەدەكاتە دەرمان كىردن ئازەلەكانى (بىت و المال)، چۈنكە بەتالە كاتەكەي دانائە بۆ خىزمەت بە ئىسلام و بە مۇسۇلمانان، ھېچ كارىكى نىيە چى دەكات؟

دەۋرات ئەۋ باخەندى ھىنى (بىت و المال) ئەۋادارى دەكات، كارى تېدا دەكات، ئەمەش لەبەر ئەۋەيە، ئىسلام لەسەرەتادا بەشەرى رېك و پىك كىردىۋو، ئىسلام بەشەرى ۋا رېك و پىكى كىردىۋو ھەرچەند زۆر بېت ئاسان بەرپۆۋەدەپرىت. بەلام كاتىك ئىسلام ئەبىت لە بەيىندا بەرپۆۋەردلى (چۈۋار) نەفەرىش كىشەيە، جا گىيانەكەم ئەگەر ئىسلامى رەفتار بىكەن باش دەپزۇن

بەپۈرە ئەگەر ئىسلامى رەفتار ئەكەن ھەر دەيكەنە ھەراۋ بەزم و باش بەيكەۋە ئىدارە ناكەن.

جا با رووداۋەكانى ھەزرىتى (عومەر) (ﷺ) باس بىكەم:

ئەم پىارە لەپروۋى قودرەتەۋە گەۋرەتەين پىاۋى مېژوۋ بوۋە، جارىكىان ھوكومى (ۋالىيەكى) يەكېك لەۋ ويلايەتەكانى نوۋسى بۆ يەكېك لەۋ موسولمانان، كە لەلايەنى كارۋ تۋاناي بەپۈرەبەردنەۋە دەيناسى، ۋلايەتى ئەۋكاتەش ۋابوۋ، ھەر ويلايەتېك مەملەكەتېك بوۋە، ويلايەتەكان ئەۋەندە گەۋرە بوۋن، ويلايەتى ۋا ھەبوۋە لە ئىستادا چۋاردانە مەملەكەتى ئى دروست بوۋە.

ھوكومى ھەركردۋە كە يەكېك لەۋ موسولمانانە پىۋات بېتە ۋالى يەكېك لەۋ ويلايەتەنە. لەۋەۋ دۋا كاپرا پېش ئەۋەي پىۋات بۆ ئەۋ ويلايەتەي كە بۆي دىيارى كراۋە، شەۋەكەي دەلېت، با سەرىك بەدەم لە خەلىفە (عومەر) بزانم كارېك دەستورىك شىيىكى ھەس، ھاتە مائەۋە سەيرى كرد لەۋ ژوۋرەي ۋا (عومەرى) تېدايە ھەرايە، مال شېرەۋە پىرش و بلاۋ، چەند نەفەر مىندان عومەريان كىردۋتە ژېرو سۋارى دەست و مىلى بوۋن و نازارى دەدەن.

كاپرا كە ھەركەۋت بوۋ، (ھەزرىتى عومەر) زانى بوۋى، لەرموۋ بوۋى بە مىندانەكان: پۆلەكان ئىز ئېۋە تەۋاۋ بوۋن، بەرنامەتان تەۋاۋ نۆرەتان تەۋاۋ بېرۋن بۆلاي كارى خۇتان، مىللەكانىش ھەر كە بەرنامەكەيان تەۋاۋ بوۋ ھەستان و چوۋن بەلاي كارى خۇيانەۋە.

كاپرا بەسەر سۈرمانەۋە ۋەستا بوۋا كەۋتېۋە دۇنيايەكى تر، ئەم كاپرا بەقۋەتە يانى چى مىندان ناۋا سۋارى مىلى دەبن؟ ئەۋ دەرۋاتە سەر مىلى و

ئەو ئەنەشەتە بان سەنگى و بەو جۆرە داويانەتە (بەر مەشت) و عەزىيەتى دەكەن؟! يانى چى؟

ئەم پياو ئەوئەندە گەورە (حەزەرەتى عومەر)، چۆن وا زەعەف؟ ئەوئەندە بى دەسەلات ئابەو جۆرە كەوتوو ئەبەردەم مەندالەكانىدا؟! سەرى سورماو ھەروا لەناو فەكرا بوو دواى ئەو كە حەزەرەتى (عومەر) دانەشت و دەستى كرد بە قەسە كردن لە گەلەدا.

ووتى: ئەرى (عومەر) مەن سەرم سور دەمەنى لە ژيانى تۆا عومەر ووتى: بۆ؟

ووتى: چۆن ئەو تەحەمۇل دەكەيت لەو مەندالەندە؟ ئەو چى كاپەيە كە ئەو مەندالە لە گەل تۆدا دەيكەن؟

كەى مەندال وادەكەت لە گەل باوكەدا؟!

ئەوان بەپراستى عەقلىيان كرا بووئەو (ھاوئەلانى پەغەمبەر ﷺ) (زىر بوون) بەتايەتى (حەزەرەتى عومەر)، ھالىيان بوو بوو، كە عەقلى بەشەرى كار ناكەت و بەكار نایدەت، پەنگەى ئەوئەو ھاو پەشەنى بەدات، دروست ئەوئەو ھاو ھاو پەشەنى بەدات.

ئەبەرئەو حەزەرەتى (عومەر) پەرسى لەكەبرا:

ووتى: شەتەكى ناپەسەندو نەشەرەتە بىنى لەم كەردارو پەفتارەماندا؟

چونكە ئەو ھاو ھاو، ئەگەر لاى ھاو ناپەسەند بوو ديارە كە خراپە، ئەگەر لاى ھاو پەسەند بوو با بەشەر ھاو بلى ناپەسەندە، بەپراستى (حەزەرەتى عومەر) باش ھاو بوو بووئەو.

كەبرا ووتى: ئەو ئەلا مونا، ناپەسەندىكىم ئەدى، شتىكىشم ئەيىستوو ئە
لورنان و لەخەدىس كە كايە تەردن لە گەل مەندال شتىكى ناوا خراپ يىت.

ووتى: دەى بۆچى ئىراد (پەخە) م لىدە گرىت؟

ووتى: ئاخىر ئاقەت و ئەخەمولى دەوئىت، چۆن دەيىت مەوۇ بەو جۆرە ئەو ئەندە

ئاقەتدار يىت مەندال بەو جۆرە سواری مىلى يىت؟!

خەزەرتى عومەر فەرمووى: ئەى تۆ لە مالدە چۆنىت، لە گەل مەنلە كەندە؟

ووتى: وەلا، لە گەل دەپۆمەو مەلەو مەنلە كان هەر يەكەنكىان دەپۆنە

سوچىكەو و موچ دەكەن و كەش و مات، ئەزمىكى رىك و يىك لە مەلما

هەيدە و ئەدەيىكى حسابى.

خەزەرتى عومەر فەرمووى: جا كاكە گيان ئەو حوكمەى وا نووسىومە بېيەنە با

بېيىنم، حوكمى داىە دەستى، جا (خەزەرتى عومەر) دلى زۆر گەورە بوو،

بەلام لە هەندلى كاتدا مەسەلە كە زۆر گەورە دەبوو لە چاويدا دەردەكەوت.

فەرمووى: هەرگ وەبان سەر عومەر، كاتىك كەسىك ئەتوانى لە گەل مەندالى

خۆيا بە موحىبەت يىت چۆن ئومەتى محمد (ﷺ) دەداتە دەستى؟!

مەن چۆن ئەم ئومەتە بىسپىرمە دەستى تۆ، كە ئەتوانى بە موحىبەتەو لە گەل

مەنلە كانى خۆتدا پەفتار بکەيت؟ ئە براكەم ئەمە بە كارى تۆ ناخوات .

جا لىرا ئەمە خەردى (عومەر) ئەبوو، ئوستازەكەى ئوستازىك گەورە بوو

(صلاوات و سەلامى لەسەر يىت)، بە پەفتارو كەردارى خۆى پىشانيانى داوو

كە دەيىت پەفتار لە گەل مەندالدا چۆن يىت. لە گەل هەرچى مەندالدا ئەك هەر

تەنھا مەندالى خۆى، مەندالى بىگەنەش.

رۇوداۋىتك ھەيە لە سەردەمى پېغەمبەر (ﷺ)، دەريارەى رەفتارى پېغەمبەر لە گەل مندالى ھەزارو نەداردا، كە باشىن سەرمەشقە بۆ گشت لايە كمان كەبزانين لە گەل مندالماندا چۆن بين.

تازە موسولمانان لە (مەدېنەى مۇنەۋەرا) كۆ بووبونەۋە كۆمەلگەيەك دروست بوو، بەلام پېر دۇنيايەك موسىبەت و دەردى سەر لدبان سەريان بوو، لە لايەكەۋە كۆمەلەك لە موسولمانان كۆچكەرەن و مالىان نىيە، لەولاه كېشەى خودى موسولمانانى (مەدېنە) كە ھۆزگەلەك بوون ھەمىشە شەر لە نىوانياندا بوو، لەلايەكى ترەۋە فروفيلەكى چواردەورو سەرانى ئەم ھۆزانە، كە لەسەرەتاۋە ھىشتا واياندەزانى دەتوانن بەناموسولمانى بىئىنەۋەو جاھو جەلالى خۇيان بىسەپىن، بەلام لەۋەو دوا سەريان كرد ناكىت ھاتن موسولمان بوون و لە ئاخرو كېشەيان بۆ دروست بوو، جاھ و جەلاليان لە دەست دابوو، بەرنامەكەيان شىۋا بوو، لەو لاشەۋە دەردى سەرى قورەيش و ھاۋەيمانەكانى قورەيش، ئەمانە گشتى دەبارىتە سەر ئەم كۆمەلگە بچكۆلانە! بەراستى ئىبىر زۆر لەۋە زياتر كە تەحمول بكىت ئەۋەندە نارەحەت بوون .

دواى ئەۋەى نوپۇزە فەرزەكان دانران و خەلەكى لە مزگەوتدا لە گەل پېغەمبەر (ﷺ) بۆ نوپۇز كۆدەبونەۋە، ھەندەك بەرنامەى دانابوو دواى نوپۇزى جەماعت بۆ قسە كردن لەسەر كېشەكانى خەلەكى، ئاخىر ئەو مامۇستاۋ رەھبەرە گەۋرە بەو گشتە كېشەۋە بىنەماى كۆمەلگەى دامەزراندن دوايى (عومەر) ئەو دۇنيا گەۋرە بەرپۇرەدەبات و بەتال بەتال دەروات بۆ ئاۋدانى باخ، چونكە بىنەرەتەكەى مامۇستايەكى گەۋرە دايئاۋە، بەلام ئەو مامۇستا لە عذابا بوو تا ئەو جامعە جاھىلىيە نالروودەو كەسەفە لەناۋ ئەو گشت خراپىيەدا

بىكەنە ئەو كۆمەلگە خويۇن شىرىنە پاك و بى كىشەيە، كە لەوودوا ھەزەرەتى
(عومەر) ئاوا ئاسان بتوانىت بەرپۆھى بەرپىت.

فەرە كىشەو دەردى سەرى ھەبوو، يەككىك لە بەرنامە كانى ئەمە بوو، كە
دوای (عەسر) تەشرىفى دەھىناو لەمزگەوتدا دادەنىشت و دەستیان دەكرده
باسى خويان، جارىكيان كات درەنگ بوو تەشرىفى نەھىناو موسولمانان
چاوەرپى بوون، نەياندەزانی چىيە، يەك نەفەر لە (صەحابەكان) دەستورى پى

درا كە بچىتە شوپن پىغەمبەر (ﷺ)، بزائىت بۆچى تەشرىفى نەھىنا؟

كاتىك چوو سەبرى كرد لە يەككىك لە كۆلانە فەقىرانەكان خولآوى و پىس،
پىغەمبەر (ﷺ) مندالىك چلكن و جل دراو ھاوردووېتە و منالەكەى ناوہتە
قەلە دۆشكان (سەر مىلى) خوى و مناللىكى (۲ - ۳) سالان خەرىكە لەناو
كۆلانەكەدا رادەكات، بەو جۆرە كە دەبىت (حوشتر) غار بىكات، صەحابىيەكە
عەرزى كرد كە موسولمانان زۆر چاوەرپىت دەكەن لە مەزگەوتدا، كات
درەنگە چۆن بوو تەشرىفت نەھىنا؟

مندالەكە وا لە قەلادۆشكانىدا بوو تىگەيشت ھاتووە پىغەمبەر (ﷺ) بىات،
ئىعرازى گرت (نارەزاي كرد) و ووتى "ئەمە حوشترى خۆمەو نايدەم بە ئىوہ"،
بەعەينى دەرېرېن و شترى خۆمە، دەنگ لىرەدا بەرز بووېوہ، چەند مندالى تر
لەولاوہ وەستاون، ئەوانىش دەنگيان لى بەرز بووېوہ، "ئاي من حوشتر سوارىم
نەكردووە، ئەو ووتى من حوشتر سوارىم نەكردووە، ئەويان ووتى نۆرەى منە ..".

بەو جۆرە منالەكان و تيان "ئەمە حوشترى خۆمانەو نايدەينە كەس"، گشتى
مندالى بچكۆلە، بچكۆلە نازانن نىوان حوشتر و ئىنسان چىيەو دەركى ناكات.

پووداوی ئەو منداڵانە ئەو بوو کە موسابەقەى سواری (پیشپڕکێى سواری) یەكێك له هونەرە گەرنەکان بوو لەو زەمانەدا لەناو عەرەبدا زۆر نەرزش دار بوو، دەورووبەر و شتریان بوو کە لە ڕاکردندا سورعەتن، ئەسپیان بوو .... هەمیشە خەریکی پیشپڕکێ بوون، وەك موسابەقەى فووتبالی ئێستا، ئەم پیش پڕکێهەبوو، منالانیش شەوقیان بوو بپۆن فێربن، چونکە موسابەقەى سوار کاری فرە گەرنەکان بوو لە ناویاندا، بە ئاشکرا منداڵان هەمیشە حەز دەکەن فێری بن.

ئەوانەش وا و شترى تایبەتى پیش پڕکێیان نەبوو، و شترى عادىيان بوو، منالەکان دەهاتن سودیان لەو و شترە عادىيانە وەرەگرت بۆ پیش پڕکێ.

ئەى منالێ هەژار چى؟ منالێ هەژار و فەقیر و شتریان نییه خۆ و شتر دارەکان و شتریان نەئەدا بە منالە هەژار و فەقیرە کە سواری بن، هەر وەك ئێستای خۆمان دەوڵەتمەنەکان سەیارەیان هەیە، منداڵانیش داخى دلێان دەردەچیت و جار جار دەچن لە پەشتى سوکانهوه دادەنیشن و دەستیک دەدەن لە سوچە کەو ئارەزوێان دادەمرکیت .

ئەو منداڵە هەژار و فەقیرانە چى ؟! نیانە.

خۆ دەوڵەتمەنەکانیش دلێان ناسوتی بۆ منالێ فەقیر و بلێن، ئەم منداڵە هەژارە خەفەت دەخوات بۆ ئەو جارێك سوراى سەیارە بییت، با بیست و سواری بکەین، دلێان ناسوتیت بۆیان! هەر داخ و حەسرەتە لە دلێى منالەکاندا. لەوکاتەدا هەروابوو منداڵێ فەقیر خەوى دەدى بەو وە سواری (خوشر) بییت، هەمیشە ئەو ئارەزوو ئاواتى بوو لە دلێدا، ئەو مەزقە عەزىمە کە خوای گەورە لەجیگەى خۆیدا دەفەرموێت ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ النبأ ۱۰۷ . بەراستى ﴿رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ بوو، بەراستى ئومەى

دەفەرموت (ﷺ) "وشتر سواری دەكەن؟" شەفەقەى ناوايان نەدیو، لە خوشیا نازان چى بکەن، ئىز لەنەزەرەى ئەو منداڵە مەعصومانەم وشترە، چىبکەین؟ بازەنەکیان کیشاو لەناو ئەو خاك و خۆلا بەنۆرە منالەکان وشتر سواری بکەن، خوايا من چىبکەم ئىستا من چۆن ئارەزوى ئەم منداڵانە بەدى بىنم، پرو دەکاتە منداڵەکان و دەلێت من (وشتر تانم)!!

قبولتانه من بىمه وشتر بۆتان و وشتر سواريتان بى بەم؟ ئەلبەت، بۆ ئەوەى ئىختىلاف و پرو بە پرو بونەو نەبیت لە نىوانياندا، تا ئەو حالەتە پاکە ئەو تا لە دەرونياندا لەبەین نەچیت.

فەرموى جا بە نۆرە، نۆرە سوارتان دەکەم، دەورێک بۆ ئەم سەرو دەورێک بۆ ئەو سەر، تا نۆرەى گشتان تەواو دەبیت.

دەیکردن بە (قەلا دۆشکان) هە بە هەنگاوى (وشتر) بەو جۆرە کە ئىز دلتيا بن لە ئارەزوو خەيالى خويانا و ابزان سوراى وشتر بوون، تا بەو جۆرە غارى دەکرد لەناو ئەو کۆلانەو ئەو منداڵانەى دەگەراند، {لێرە دە (کاک ئەحمەد) لەتاو ئەو حالەت و هەلسوکەوتەى پتەمبەر دەست دەکاتە گریان و بە دەم گریانەو درێژە بە قسەکانى دەدات...}

سەیربکەن چى ئىنسانێک!! کە دونیا دەگۆریت بۆتە وشتر بۆ منداڵان!! بەپراستى بەشەریەت فیدای ئەو بەحسە گەلەس، ئەم بەرنامەى دانا بوو کە نۆرەیان بۆ بکات، دەيشى زانى کە گرفتارى ئىنسانىيەتە چەنى گەورەيە، مەسەلە چەنىک گەورەيەو موسولمانىش لەولاو چەنىک پتوستانە، بەلام شیرين ترين غوندى ئەو مژدەى خوايە کە ئەمە ﴿رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾، غونەى لەمە شیرين تر نيە، بەلام لەولاو بىنە، سەرانى شیرک و کوفرو نىفاق

لەسەر پەنجەرەووە سەیرەکەن و دەلێن: (تەماشاکە چەنێک بێ شەخصییەتە، خەریکە (وشت لۆق) دەکات لەناو کۆلاند) تانە و تەشەری لێدەدەن، بەلام خۆ ئەو بۆ پیاوەلەدان لەلایەن ئەشراف یان مەردم زیندەگی ناکات، مەموریەتێکی (لێرسراویتیەکی) هەیە بۆ ئەو مەموریەتە ی خۆی زیندەگی دەکات .

کەیفی خۆیەتی خەلکی تانەو تەشەری لێ دەدات و دەلێن بێ شەخصیەت، لاتە، شیتە، هەرچی دەلێن بیلێن، ئەو مانای ژیان حالی بوووە بەرنامە ی خۆی خەریکە دروست و صحیح بلاودەکات، قەزاوەتی خەلکی هەرچیە بوو، بوو؟ نالەو کاتەدا خەریکە یەکیک لە منداڵەکان دەگیرێت، ئەو صحابیە هات و بەرنامەکی ی ووت، بەو جۆرە نێعترازی منداڵ بەرز بوویەو .

هەرچەند دەزانیت گرفتاری ئەولا زۆر زۆرە ئەو هەر پەچەتەو پزگار کردنی بەشەریەتە دەبێت کاری بۆ بکات، بەلام ئەملای لەبەر چاو گرنگەر، ئەولا دل و دەرون هەس قبولی زەجرو مەشەقەت هەس، شەهەدەت هەس، بەلام ئەملا دل و دەرون نییە، پاکێ و مەعصومی منداڵانەس ناتوانیت ئەملا وێڵ بکات بۆ ئەولا .

شیتێک تازه هاتبویە بازارەووە زۆر نەبوووە وەك (گوێز)، کە زاهیرەن وا دیار بوو کە (گوێز) بوو، لە دەرووە هێراو، ئەمە شیتێکی بە بایەخە لەلای منداڵ منداڵە هەژارو فەقیر شتی وایان نەدیو، ئەگەر (گوێز) بیتە ناو مەدینەووە وەك ئەو وایە (مۆز) بیتە ناو (ئێران) و بیتە (کرماشان)، ئەگەر (مۆز) بیت منداڵی هەژار مەگەر هەر لە دوورەووە تەماشای پەنگەکی بکات! چەنێک لە نەزەری منداڵدا گرنگە (مۆزی) بۆ بکڕیت، پێغەمبەر

(ﷺ) فەرمۇۋى بەھ سەھابىيە .... پۈرۈ مىقدارىك (گۈز) بىرەھ وەرە مامەلە
بەھ لە نىۋانىندا، بزانە رازى دەھن بە مامەلە كەردن .

رۈشت ھەندى گۈزى كرى و بە مندالە كانى ووت، ئەۋىش عەھن كەلىمەى
مندالە كان.

ووتى: رۈلە كان حازر دەھن (ۋىشە كەتان) بفرۈشن بە من و يەكى چەند دانە
گۈزتان بى بەھم؟
ئەۋانىش ووتىان: بەلى .

مامەلە كرىا وىش فرۈشوا و (گۈز) دراىە مندالە كان، جا براكانم بە نىۋەھ بە
باقى موسولمانان، بە باۋكان و بە داىكان، خال و براۋ خوشكان، با چاۋ لەھ
گەۋرە برۋانىن، با تاۋا رەفتار بەھەن لە گەل مندالە، ئە گەر تاۋا رەفتارمان
كەرد مندالىشمان باش خالى دەھىت و سالم دەھىت و ھەرچى نامۇزگارى
بەھەت بە بى گومان لىمان ۋەرىدە گرىت .

ئەۋەى تا نىرە خۈندەھەھە باسكى تايەتتى (كەك ئەھەد) لە بارەى
ھەلسۈكەۋتى باۋك و داىك لە گەل جگەر گۈشە كەيدا، ئە گەر كەمىك
ۋەردىنەھەھە لە باسە كە ئاسان دەھتۈنن ئەۋەھەك بەھەن، كە (كەك ئەھەد) بۆ
زىاتر رۈنكەرنەھەھە باسەكە و گەۋرەى مندالە لە دۈنىايى ئىسلامدا دۈۋ
غۈندەى گىرنگى گىپرايەھە، كە بەراستى نىر ئەۋەھەى خاۋەن دل بىت و لە
ئىسلام شارەزا بىت دەھانەت چۈن گىرنگى بە مندالە كانى بەدات. ئەۋەھەى
جىگەى گىرنگى پىداندەھە تا ئەۋەھەندازەيەى بەندەھە مامەلەى لە گەل (موفتى
زادە) دا كەردىت يەكىك لە زىرەكەيە كانى ئەھە زانايە ئەۋەھە، كە تۈنۈپىيەتتى
باسە كانى سەردەھەى پىغەمبەر (ﷺ) و مىژۋى ئىسلام و خەلىفەكان بەھىت و

جاريكى دېكە مامەلەيان پېيكات و بەزمان و ئاوازىكى دېكە بيانگېرپتەو،
گرنگى نوكتەكە لېرەدايە كە نەھاتوۋە كۆمەلگەي ئىستاي كوردى بەرپت بۆ
مەدېنە و بلىت "ئادەي بەو تايەتەدېيە خوتان ھەتەنە تېكەل بە تايەتەندى
مەدېنە بېن و سود لە رۇدوۋەكان ۋە رېگرن"، بەلكو ھاتوۋە مېژوۋى بۆئىستا
گواستۆتەوۋە و مامەلەيەكى ئىستانەي لەگەل رۇدوۋە باسەكاندا كىردوۋە، كە
ۋەك دەردەكەۋىت يەكېك لە خالە لاۋازەكانى گوتارى خاۋەن پەيامان لە
ئىستادا ئەۋەيە كە بەداخەۋە ناتوان بەو جۆرەي (موفتى زادە) مامەلە لەگەل
باسەكاندا بىكەن.

كاك ئەھمەد، لە باسېكى دېكەيدا، كە بەھەمان شېۋە لە بارەي بەخېۋ كىردن و
پەرۋەردە كىردنى مەندالەۋە قسە دەكات، بۆنەۋەي رۈنى بىكاتەۋە، بە نەرم و
نيان و ئەخلاقى مامەلە كىردن لەگەل مەندالدا چەنېك گرنگە، چەنېك بېمانا
و ناچۆرۈ ناشايستەيە لە مەندال بەرپت و لىتى تورەبېت! دىت بە ھەمان شېۋە
غونەيەكى سەردەمى سەردارە مۇرقايەتى (ﷺ) دەگېرپتەۋە و دەلىت "ئەگەر
ۋاقىعەن (دايك و باۋك) صالح بوون و ھەرەكات و سەكەنات و رۈانېيان بۆ
مەندال و قسەيان لەگەل مەندال و، گرئە بارەشى و لاۋاندەۋەيەكى، كەھەتا
ئەگەر جاريكىش تورە بېن لىتى كە (ئومىدەۋارم) ھېچ كاتېكى ۋا پېش نەيەت
كە تورە بېن لە مەندال، چۈنكە شىتېكى گالئە نىيە، ۋەلەدىندا و شىتېكى ئازاد
نىيە لە مەندال تورە بېت، چ جاي ئەۋەي كە دەدەن لە مەندال سەيرى سونەتى
پتەمبەرى خىۋا (ﷺ) بىكەن مەندال تا ئەۋ سىنورە بەھانە دەگرپت كە
كەچەزاكانى ۋەك ھەزەرەتى (ھوسەين و ئومامە) بېچكۆلە ئەۋيان كۆر و ئەۋيان
كچ (ئومامە) كە كەچەزايدەتى و (سى چۈار) سالە و دىت بۆ (مسجد النبى)

نەو هەتا بە قەلادۆشکانییەوێ بیانوی لێدەگرێت ئیتر ئی (ناوە مە خوارەوێ) دلی
 ناشکییت و دیت لەنا نەو (مسجد) دا کەوا میژووی بەشەر یەت شتیکی وا
 موبارەکی نەدیوێو گەورە و پیشەوای محمدە (ﷺ) جەماعەتە کە ی (ئەبوبەکر
 و عومەر و عوسمان و علی) و غونەهای ئێو پیاوێ گەورانە (موهاجرین و
 ئەنصار) کورە ی زەوی لەتە مەنیدا کۆمەلێ ئاوا موبارەکی بەخۆیەوێ نەدیوێو!
 بۆ ناو ئەم کۆمەلە موبارە کە، ئەگەر بۆ غونە (حوسەین) یتر ئی کە کورپکی
 بچکۆلە یە، (ئومامە) کە کچیکێ بچکۆلە یە لە قەلادۆشکانی داینانیت و یتر ئی
 مە دەچم ئیمامتیک بەو جۆرە کە گەورەترین حەرە کەت و چالاکی بەشەر یە
 بەدریژای میژووی ژبانی سەر زەمیندا داینانیت و هەر بەقەلادۆشکانییەوێ و
 دەیهیتیتە ناو مزگەوت و قامەت دەخوینیت، ئیمامەت دەکات کاتیک دەچیتە
 سوجدەوێ، بۆ ئەوێ ئەم منداڵە سەدەمە یەکی لێنە کەوێت منداڵ دەخاتە
 ئەولای تەوێو سوجدەکانی تەواو دەبێت کاتیک دادانیشیت بۆ (تخیات) یان
 هەلە سیتەوێ دەنەوێت لە (ئومامە) و دەبێتەوێ سەر شانی.

جابا بەدریژای باسی نەکەم، خۆتان قیاسی بکەن لە گەل ڕەفتار و حەرە کاتی
 گەورە لە گەل منداڵدا دەکرێت، بۆ غونە ئێو منداڵانە ی دەچنە مزگەوت
 بزانیە موسولمانان چەند (تەحقیرانە) لە گەلێاندا ڕووبەر و دەبن، خۆ
 بیگومان ئەو منداڵانە نە یانزانێوێو ڕیعیەتی نوێژکردن بکەن، بەلام خۆ
 دەزانن نوێژ هەندێ کات کە واجە کردنی (حەرام) دەبێت لەسەر مەسڵە حەتی
 دلی بەندە ی خواوەک، ڕۆژووی واجب حەرام دەبێت، چ جایی (موسڵە حەدە)
 وەزانیفی ئەخلاقی ئەوێ نە گەنگە، چونکە دەرەجە ی ئەخلاقی بەرزترە لە

نەعمال (كردەو)، عەقىدە بەرزترین پلەيە لەدواى ئەو ئەخلاقە لەدواى
نەو ش ئەعمالە، بەم شۆوئە:

۱. عەقىدە.

۲. ئەخلاق

۳. کردار (نەعمال)

بۆيە بۆ ھەر عەمەلىك بۆ ھەر تەكلىفكى ئەخلاقى پلەبەندى بکرىت.
بەگشتى (نەخلاق) لەسەرەوئە تاوە کو (نەعمال). {واتە لەبەرئەوئە
لەپلەبەندىدا پلەي ئەخلاق لەسەروى پلەي ئەعمالەوئە ھەر کاتىك
نەعمالىك بېتە ھۆي زەرەر گەياندن بە (نەخلاق) ئەو کاتە ئەنجام دانى ئەو
نەعمالە دەبېتە ھەرام لێرەو دەردە کوئە (نویژ) کە ئەعمالە ئەگەر بېتە
ھۆکارى زەرەر گەياندن بە (نەخلاق) ئەو کاتە نایب ئەو نویژە بکرىت، وەك
ئەوئە لەنێوان منداڵانى مزگەوت و ئەھلى مزگەوتدا پروودەدات!}.

دەي جا بلىم جى؟! چ نىمامىك ئەوئەندە مەعقول و گەرەيە؟ چ نىمامەتىك
ئەوئەندە بەعزەمەتە؟ لەگەڵ ئەوئە دلى منداڵىكى بۆ ناشكىت منداڵىك
مەبەست (ئومامەيە) كە مەعمولەن ديارە نازانىت نوژ رىعايەت بكات، دەپخاتە
سەر قەلادۆشكانى دەروات. ئەو (نىمامەتە عەزىمە تەئرىخىيە) دەكات بۆ ئەو
گەرەترى بەشەرەنە كەلایەقى ئەوئەبوون، مەلانىكە سوجدەبات بۆ بەشەر
لەبەر خاترى وجودى ئەفرادى وا لەنەسلى (ئادەمدا)، ھەم خودى
ھەزەرەتى (ئادەم)، ھەم نەسلى بەوجۆرە كەھەيەتى، بۆ كۆمەلىكى بەوجۆرە
دلى ئەم منداڵە ناشكىتەو، دەي ئەمە بەسە بۆئەوئە دەرس وەرگرىن و
حالىمان بېت.

رۆلە كام! ئاوابن خوا ئىجازە نادات لە منداڭ تورەبىن، ئىستا چ جاي ئائەم
 كرده وانەى وادەبىينىن. مەگەر يەكجار كەم! تەماشاي رابەر و پىشەوا ۋە رَحْمَةً
 لِّلْعَالَمِينَ ﴿﴾ بزانن رەحم يانى چى؟ شەفەقەت يانى چى؟ موحىبەت يانى چى؟
 پەرۋەردەى منداڭ چۆن دەبىت؟ نەك ئەوەى ئەگەر زەرەبەك زەحمەتى بۆ
 دروست كردن و لەگەڭ كارەكەى خۆم رېكنەكەوت دەست بەكم
 بەجنىۋدان و تورەبوون و نەفرىن كردن؟..."

لە دوابەدوای ئەم باسانە ئىستا كاتى ئەوۋە، پرۆينە سەر ئەو باسانەى كە
 (كاك ئەحمەد) تەواو پىداده گرېت و داىك و باوك ئاگادار و ھۆشيار دەكاتەو
 كە ئاگادارى رەفتارىيان بن لەگەڭ منداڭە كانيان و جۆرېك مامدەلەيان لەگەڭ
 نەكەن لە قالبى داىك و باوكى ئىنسانى بچنە دەرەو "ئەركى باوك و داىك
 بەشىۋەىەكى زۆر سادە، ئەمەىە كە منداڭ لەلايدنى (رۆحى و جسمى) ھوۋە سالم
 پەرۋەردە بكات، بەدەرپرېنىكى زۆر سادە و كورت. منداڭەكەى، ھەم جسمى
 ساغ و سەلىم بىت، ھەم رۆح و فەكر و ئەخلاق و دەرك و شەور و زەوق و
 سەلىقەى ھەموو ئەمانە پىتى ئىژن (رۆح و دەرون) ئەمانەى سالم بار بىت.
 ئەمەيش ئەركىك دروست دەكات چۆن دەكرىدەت جسم و دەرونى سالم بىت؟
 چى كارگەلىك پىۋىستە ئەنجام بەدرىت، تاوۋەكو جسم و رۆحى سالم و دروست
 بار بىت (دروست بىت).

ئەركى زۆرى ھەىە، ھەتا دەبىت كارېك بكات جىگەدىان پاك و تەمىز بىت،
 دەبىت ھەر لە منداڭەىەو لەوكاتەوۋەى كەخۆيان ھىچ دەسەلاتىكيان نىيە تا
 كاتېك گەدورە دەبن نصولى پاك و خاۋىتى ئىسلامىيان پىى ھالى بكات. لە
 رۆوى نصولەوۋە خواردنىان پىى بەدرىت، وا نەبىت برسەىەتى فرە بكىشن، واش

لەبىت بەكوردى خۆمان "فرە بۆن خەمەرە بىكەن (ئىنتەلا)" چونكە فرە خواردن بۆ (گەدە) زەرەرى لە كەم خواردن فرەترە، ئىنسان بەتايىتەتى لەمنداڵدا نەگەر خۆراك زۆر كەم بخوات، با لىرەو پەراوئىزىك يىژم "جىاوازى ھەيە لەبەرنامەى منداڵ و گەورەدا، منداڵ تا كاتىك لەسەر خەتى گەورە بوون و گەشە كردنە، شەرەدن تىر بخوات خاسە و بە برسەتەتى دەست نەگرتەو ھەيە، فەقەد تىر بخوات نەك زىادەخۆرى بىكات، جىاوازى ھەيە لەنۆوان تىرخۆرى و زىادەخۆرى كردندا. زىادەخۆرى كردن، ئەو ھەيە كە دواى ئەو ھەيە تىرى خواردووە لەبەر نەوسنى و چەپەلى چەند پارو ھەيەكى تر دەخوات. ئەو خۆمان پى ئىژىن (سك دپا) زۆر راستە، واتە ھەر تىكىكات (كىشى) يەت، گەورە دەبىت و ناسالم دەبىت، تا سنورىك تىرخواردنى ناسايە بۆ منداڵ نازادە، بەلام بۆ گەورە نازاد نىيە و نامەشروعە، واتە كاتىك ئىنسان لە گەشە كردن (رشد) كەوت ئىز نايىت تىر بخوات، دەبىت ھەمىشە پىش لەتىر خواردن دەست بگرتەو ھەيە جائەگەر باسى ئەم جىاوازىيە بىكەم درىژە دەكىشىت... زۆر بەسادەيى منداڵ چونكە وردەوردە گەورە دەبىت بەو ئەندازە ھەيە وا زەرفىيەتى ھەيە ھەرچىيەك بخوات جەزبى بەدەنى دەبىت، خواى گەورە واى دروست كردووە، بەلام گەورە كە ئىز لە گەشە كردن دەكەوت ھەرچىيەك بخوات گەشە جەزب نايىت، دەبىت ھەمىشە گۆشەيەك لە (گەدە) ھەيە خالى بىت و ئىسراحت بىكات، ئەمە يەكەك لە جىاوازىيە كەنى منداڵ لە گەل گەورەدا.

باوك و دايك بتوانن كارىك بىكەن منداڵيان فەرىت زىادەخۆرى نەكات، ناگادارن نەبرىسى بىت و نەزىادەخۆرى بىكات، چونكە كاتىك زىادەخۆرى

زىيانى لەكەم خواردەنەكە فرەترە، ئەگەر برسى بىت جىسمى پىۋىستى بەخۇراك
 ھەيە بۆنەۋەي زىاد بىكات، ۋەك گەۋرە نىيە جىسمى پىۋىستى بەخواردن ھەيە
 بۆنەۋەي كامىل بىت، برسى بوو جىسمى كامىل نايىت، گەشەي كامىل نايىت،
 زىادەخۇرىش بىكات ھەربەۋجۇرە، فشار دەخاتە سەر (گەدە)ى و ئەۋىش
 كەخراب بوو كارىگەرى دەبىت لەتەۋاۋى بەشەكانى تىرى جىسم، ھەتا
 دەروون و پۇچىيەتەشى خەستە و ناتوانايى دەكات و نامادەگى دەكوزىت و
 زەنى كۈۈل دەكات.

باوك و دايك تەكلىفیانە كارىك بىكەن مىندالىيان تاۋەكو لەسەر خەتى
 گەشەكردنە تىرىت، ھەروەھا ئاگادارىشى بىكەن نەك بەزۇر و
 بەدەستەمۇكردن، چونكە ئەۋە زىاتر بەرچاۋ برسى دەكات و خراپە، بەھالى
 كردن ھانى بەدەن كەئەندازەي تىر خواردن زىاتر نەخوات. لەۋەۋدۋاش
 خۇراكەكەي (پاك) بىت، خۇراكى سالم بىت، كەداخەكەم ئەمەش بەمەردم
 ھالى نەكراۋە، خۇراكى پاك و سالم چىيە؟ نەزافەت چۆنە؟

بەخۋا قەسەم! لەمالگەلىكدا، كەعالى دىنى و دەبىت پاك و خاۋىنى بەمەردم
 ھالى بىكەن، بىنيومە كاسەيان دانائە و پىاللە و ژىرپىاللەيان ھىناۋە و لەناۋ
 كاسەدا شۇردويانە، خۋا دەزانىت ئەمەم بەچاۋى خۇم بىنيۋە!

دەي ئاخىر بىرىكەرەۋە، بۇچى ئەم (كاسە) روبرارە و پىس نايىت؟! ئەگەر ژىر
 ئەم (ژىرپىاللە) پىسىيەكى پىۋە بىت، تۆ دەپخەيتە ناۋ ئەم كاسە(قاپ) تەۋاۋى
 ژىرپىاللە و قاپ و دەست و سەماۋەر و ھەرچى دەستى پىۋە بەدەيت پىس
 دەبىت! ئەگەر ھەۋزىكى گەۋرە بىت بەھەرھال لەۋانەيە پاك بىتەۋە، بەلام
 لەناۋ ئەۋ ناۋەدا پاك نايىتەۋە! بەداخەۋە ماناي پاك و خاۋىنىش ھالى نەكراۋە

بەخەلك، يەكەك لەئەركەكانيان ئەۋەيە، كەكارىك بىكەن خۇراكەكەي پاك و خاۋىن بىت، ياخود لەلايەنى قىتامىنات و سودەۋە زۆرىنەي خەلك دەيىت دېن خۇراك سورەكەنەۋە، كەئەمەش زەرەرى ھەيە... (سوركدنەۋە) تايەئەندىيەكانى خۇراك لەناۋ دەبات، راستە تام و مەزەي پىدەدات، بەلام خراپە....

پاك و خاۋىيەكەي ئىسلامى بىت، نەك ئەۋەي (ئەشرافى) بىت، ئەشرافىيە و ئىسراف ئەمانە ھەرامە و خيانەتە بەندال، ئەگەر بەئەشرافىيەت پەرۋەرەدەي بىكات، ئاسايى و مۈتەۋەست، بەلام پاك و خاۋىن و سالم، لەۋەودوا لەۋەرزىش و تەندروستىدا چاۋدىرى بىكات، كەتائەۋ ئەندازەيەي پىۋىستە خۇرەتاۋ و ھەۋاي پاك و جوجول دەستەبەر بىكات بۆ مندالى.

ۋەرزىش زۆرۈر پىۋىستە بۆ مندال، لەناۋ ۋەرزىشكەلدا (سى) دانە ھەيەكە پىغەمبەر (ﷺ) پىداگرى لەسەركدوون و فەرمۈيەتى، ئەركى باۋكانە كەدەبىت ئەمە فەراھەم بىكەن بۆ مندالەكانيان، (مەلەكدن، مندالىان فىرى مەلەكدن بىكەن - تىرئەندازى - ئەسپ سۈرى).

جاپرسىار بىكەن لەۋ مامۇستايانەي شارەزان لەھۈنەرەكانى ۋەرزىشدا، دەزانن كەئەم (سى) جۆرە چەنىك بۆ سەلامەتى ئىنسان، بەتايەتە لەمندالىدا كارىگەرى ھەيە و سودى ھەيە، كە بۆچى پىغەمبەرى ئىسلام (ﷺ) لەناۋ تەۋاۋى ۋەرزىشەكاندا پىداگرى لەسەر ئەمانە كىدوۋە؟

دەست راستى و تىرئەندازى تەنھا لايەنى ۋەرزىش نىيە، زۆر گرنگە، نا ئەمانە بەرنامەگەلىكى گرنگە كەبۆ سەلامەتى جىسمى مندال پىۋىستە، كامان ئەمانەمان زانىۋە نىسبەت بەمندالەكانان پىعايەتقان كىدوۋە؟ دەي ئەگەر راستە و ئىمە شۈبھەكەۋتەي ئەۋ مامۇستا و پەسولەي خۇمانىن، ئەۋ محمد (ﷺ)

واى فەرمووه. ئەسەلەن ئەمانزانیوو ئەم نوستازە چى فەرمووه، تاوێ کو به گوتى بکەین! هێشتا حالیمان ئەبرووه و پێمان ئەوتراو!

لەوێ و دوا، لەمانەش گەرنەگەر، لایەنى سەلامەتى دەرونییه. چۆن هەلسوکهوت بکەن لە گەڵ منداڵیاندا؟ مەبەتیان مەبەتێک بەرپزروه، چۆن بێت، کە ئەم منداڵە گرتى دەرونى بۆ دروست نەبێت؟ دلى پر نەبێت لە داخ و حەسرەت، منداڵێكى سالم و بەشەفەقەت بێت، لە سەر حال و کەیف خۆش و بە عاتفە بێت... لەم لایەنە زۆر زۆر تەکلێف دێتە ئاراوێ کە ناکرێت ئالێرەدا مەهەمووى بێژم.

بە کورتى ئەوەندە بێژم، باوک و دایک دەبێت هەمیشە سەرچاوەى شەفەقەت و خۆشەویستى بن بۆ منداڵ. منداڵ هەست بەکات و بزانی ئەم دایک و باوکە خۆشیان دەوێت، لە کاتی کدا هەلەیهک دەکات بە خۆشەویستى و موحیبه تەوێهە حالى بکەن ئەوێ خراپە. ئەک بەتورەى و ناوچاوتالى، ئەویش لە کاتى خۆیدا ئامۆزگارى کردن کاتى خۆى هەیه، خۆى گەورە دەفەرمیت:

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾*، ئەگەر قسە لە کاتى خۆیدا بکریت، کاتێک پوڤحیهتى لایەنى بەرامبەر نامادەگى هەیه، جینگەى خۆى دەگریت، لە کاتى خۆیشیدا نەبێت جینگە ناگریت، وەك ئەوێ وایە لە (بەرد) بدات، ئەوێ کە دەلێت "تەقەى سەرى دیت"، واتە قسە کە بکیشیت بە بەردێکدا، چۆن بکیشیت بە بەردێکدا تەقەى دیت، بە و جۆرە تەقەى دیت و هیچ جینگە ناگریت... مەسەلەن

(*) ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُنْتَدِينَ {النحل ١٢٥}

مەدائەكەت دەرواتە دەروە (هەقەن) ى بردوۋە و شىكى كرىۋە و
 ھىناۋىيەتەۋە و دلى زۆر پىخۆشە، لەو كاتەدا تورەيىت و بىژى (ھەتيا) ئەمە
 بۆجى واتكردوۋە؟ ۋەك ئەۋە وايە ھىچت نە كرىۋە و لەجىياتى ئەۋەى
 خىزمەت كرىدەت، خىيانەت كرىۋە و زىانت پى گەياندوۋە! چونكە لەو
 كاتەدا تەۋاۋى دلى بەلەى ئەۋەۋەيە كرىۋەتە، ئىمە خۇمان گەۋرەين، كاتىك
 تەۋاۋ دلمان بەلەى كارىكەۋە يىت لەو كاتەدا پىمان بىژن مەيكەن، قسەكە
 خوين تال دەيىت لەلامان. مەدائىش بەو جۆرەيە! زۆر لەۋە زىاترىش
 لەو كاتەدا نايىت پى بلىت، ھەروا زەردەخەنەيەكى بۆدەكەيت و ۋازى
 لىدەھىت، تەۋەكو كاتىك رۆحىيەتكى ئاسايى ھەيە، لەو كاتەدا
 دايدەنىشىت و وردەۋردە قسەى بۆ دەكەيت و ماناى ژيان و پىداۋىستى و
 پارە و سەرفكردىنى بۆ باسدەكەيت، (كەناكرىت ئەمەش باسى بىكەم، چونكە
 فرە تول دەكىشىت!) لەكاتىكدا پى ئىژىت كە قسەكە كارىگەرى بەجى
 بەيلىت. بەشۋەيەكى گشتى دەيىت بزائىت تۆ دلسۆزى دەكەيت و ئەمە
 لەبەر پارەكەى خۆت نىيە، بەلكو لەبەر ئەۋە ئەۋەت خۆشەۋىت نەك
 پارەكە، پارەكە دەكەيتە قوربانى ئەۋ، با ئەمە بزائىت، تۆ كاسى بۆ ئەۋ
 دەكەيت و زەھمەت بۆ ئەۋ دەكىشىت و پارە بۆ ئەۋ پەيدا دەكەيت، كەئەۋ
 خۆشى يىت و باش پەرۋەردەى بىكەيت، بەلام ئەگەر ئەۋ بچىت و بەۋ شۋەيە
 خەرجى بىكات، ئەۋە زەرەرى ھەيە و خراپە، ھەم بۆ كرىنى شتى باش و جوان
 پارە نامىت بۆى بىكرىت و ھەمىش خۆى پەرۋەردەى خراپ دەيىت، بۆيە
 دەيىت لەكاتىكى باش و مونا سىيدا پى بلىت كەلەت تىگات، ئەمە نەركى
 داىك و باۋكە ھەمىشە بەموحىيەتەۋە يىت، ھەتا كاتى كارىكى خراپ دەكات

لەپرووى موحىيەتەۋە ھالى بىكەيت كە نەيكات، ھەتا ئەگەر گەشتە جىگەيەك كەچەندىجار نامۇزگارى كەردن و ناگادار كەردنەۋە سودى نەبو، پىۋىستى كەرد زىللەيەكى لىيەدەيت، يان تولىكى لىيەدەيت، بزانىت ئەمە لەپرووى خۆشەۋىستىيەۋەيە و خۆشت دەۋىت، ۋەك ئەۋ مىندالەي كە نەخۆشە و دەرزىيەكى لىيەدەيت بزانىت كە ئەم (دەرزىيە) لەپرووى خۆشەۋىستىيەۋە لىيە دەدرىت، نەك بەۋجۈرەي ھەندىك دايك و باۋكى نەزان، مىندال كاتىك بى تەرىپىيەك دەكات، دەپرسىن "بىژم دىكتۈرە كە بىت بۆت؟" نا ئەۋە خىانەتە بەرامبەر مىندال دەكرىت بۆچى (دىكتۈر و دەۋا و دەرمان) لەبەرچاۋى ناشرىن دەكەيت؟ ئەگەر بەيانى بىكەۋى و پىۋىست بىت بىيەيتە لای دىكتۈر و نەيەت و رقى لىي بىت! پىۋىست بىت دەرزىيەكى لىيەدەن بىرسىت و بگريەت. دەبىت فىر بىت كە دەرزى لىدان خىرە، {ھەروەھا (كەك نەمەد) لە يەكىك لەباسەكانى دىكەيدا (دەربارەي پەروەردە كەردنى مىندال) بۆ خويىندەۋى زىاتەر دەربارەي ئەم بابەت و چەند غوۋنەيدەكى دىكە لەم بۋارەدا لە بەشى دوۋەمدا باسنىك نامادە كراۋە لەژىر ناۋىشانى (ئىزدۈجى شەخىيەت لە ئىنساندا) و شىۋازى و ھەلسۈكەۋتى دايك و باۋك لەگەل مىندال و كارىگەرى ئەۋ ھەلسۈكەۋتە لەسەر لايەنى دەروۋنى مىندال دەلىت، ھۆكارى ئەۋەي كە زۆرىك لە مىندالەكان خۆشيان نايەت لەۋەي برونە (ھەمام) و دايكىان بىانشۋات پەيۋەندى بە ھەلسۈكەۋتى نادروستى دايكەۋە ھەيە لەكاتى شۆردنى مىندالەكەيدا، ئەۋىش بەۋەي كاتىك دايك مىندالەكەي دەبات بۆ ھەمام بىشۋات نايەت سەدەتا مامەلەيكى دروست لەگەل ئەم مىندالەدا بىكات، بەلكۈ يەكسەر دەبىاتە ھەمامەكە و بە پەلە دەستەكات بەشۆردنى و

ناۋى پىدادەكەت و كەف دەچىتە چاۋىيەۋە و ئىيىر ئەۋ مىندالە ترسىكى دەربارەى ھەمام بۆ دروست دەبىت ھەركاتىك باس ھەمامى لەلابكەن ئەم دەست دەكەت بەگريان نارەزەى دەربەرىن، چونكە يەكەنجار دايكەكە زۆر زەھەتى داۋە ئەۋ وا فېربوۋە كە خوشۆردن ئاۋا نارەھەتى دەكەت، بەلام ئەۋ دەلىت، ئەگەر سەرەتا ئەۋ دايكە بىت بە شىۋەيەكى ئاسايى و بەيى پەلەكرد مىندالەكە بەرىت و دەست بىكەت بە قەسى خوشۆردن بۆى و پىش ئەۋەى ناۋەكە بىكەت بەسەرىدا لەناۋ تەشتى ناۋەكەدا كەمىك دەستبىخاتە ناۋاۋەكەۋە و يارى بۆ مىندالەكەى بىكەت و تىيىگەيەنىت كە ناۋەكە خوشەۋ نازارى نادەت، ئىيىر ئىمكەنى نىيە ئەۋ مىندالە لە خوشۆردن و ھەمام بۆسىت {.... دەبىت ئەۋ مىندالەت بزانىت نامۆزگار يەكەنى تۆش خىرە، بە شىۋەيەكى سادە ئەمە ئەركى دايك و باۋكە نىسبەت بە مىندالە، خو ئەگەر ئەمانە شى بىكەمەۋە، ھەزار لق و پۆيى لىدەبىتەۋە و گەشتى لازمە!.... ھەر دەربارەى موحىيەت و شەفەقەت و بەرپرسىارىتى دايك و باۋك بەرامبەر بەمىندالەكانيان و ئەۋ ئەركە گرەنى لەم سەردەمەدا كەوتۆتە ئەستۆى دايك و باۋك و پىۋىستە ناگارى بن، ئەركانىك كە دەبىت ھەۋلىكى زۆر بەدەن تاۋەكو لە نىۋان پەرۋەردەكردنى مىندالە و پەيدا كەردنى قوتىك بۆيان ھەۋسنگىيەكى وا دروست بىكەن ھىچ كاميان زيان نەگەيەنىت بەۋى دىكەيان، واتە كاتىك سەرقالەن بە پەرۋەردەكردنى مىندالەكانيانەۋە ئەۋيان لەياد نەچىت كە دەبىت خواردنىش پەيدا بىكەن، بە پىچەۋانەشەۋە كاتىك مەشغۇلى كاردەبن بزانن مىندالەيان ھەيەۋ پىۋىستە بەرامبەريان كۆمەلىك ئەرك راپەرىن، كە كاك ئەھەد لەسەر ئەم بەشەى دوۋەمى دەۋەستىت و بەتايىبەت لەبارەيەۋە قەسەدەكەت و

دايك و باوك لە ھەلەگەلەك ئاگادار دەكاتەو ھە بەراستى غافلېون لىيان سەرئەنجامىكى ترسناكى دەيىت، ئەو دەلەت "دايكان! ئەم گەشتە ۋەختە تۆ سەرقت كىردە دەى بۆ بۆيىنەرەو ۋە مۇتالەھە بىكە، شت فەربە. فەىر بۆون بۆ تۆ گىرەگ ترە تا خوارەن، خوارەنىش لازىمە، بەلام بەو ئەندازەبەى پەداۋىستى لاشە پەيدا دەكات، ئەك شتى رەنگاۋ رەنگ و پىر زەرق و بىرەق دانان لەسەر سەرە.

مەنەلەكەى تۆ سالم بىت، مەنەلەكەى تۆ يارى بىكات لەگەلتەدا، مەنەلەكەى تۆ خۆشەۋىستىت لەگەلە پەيدا بىكات گىرەگ ترە، ئەمە ئىزم تەنھا بۆ دايكان نىيە، بۆ باۋكانىشە. ھاۋار لەم كۆمەلگەبەى ئىمە كە باۋكى بى چارە دەروا تە دەروە لە بەدىانىەو تا نىۋەرۆ خۆى ئەكوتى، كاتەك دىتەو مەلەو پەرىشان، خەستەو مەردوۋ مەندال سەلامى دەكات تۋانى نىيە ۋەلامى سەلامى مەندالەكەى بەداتەو، دۋاى نىۋەرۆ بەلام بە جەستەى شەكەتەو دەروا تە دەروە شەو دەگەرىتە مەلەو، مەندال دىت بەرەۋرۋى مەسەلەن دەبەۋى مەھەبەتەك (خۆشەۋىستى) بىنەت لە باۋكىيەو، چى باۋكى بىچارە تاقەت و تۋانى مەھەبەتى نىيە باۋكى چى، ئەو كەى باۋكە؟! خۆ مەن نايەزم خەتەى شەخسى ئەو باۋكەبە، بەلكو پەبەۋىيە خراپەكە ۋاى كىردەو دەيىت ئەو بەدىانى تا ئىۋارە زەھەت بىكىشەت بۆنەۋەى مەلەكەى شەكىكى كەم نەۋى لەمەلى فلانە دراۋسى، فەرشەكەى كەم نەۋىت پەداۋىستەكانى چىشتەخانەى كەم نەۋىت كاسەو كەۋچكى كەم نەبەت موبىلاتى كەم نەبەت.... مەجبۇرە بىچارە ۋا دەكات، ئەگەر ئەو پىاۋە فەقىرە ۋا بەدىانى تا ئىۋارە دەچەت خۆى دەكۆرەت و خۆى مەندوۋ دەكات ئەمە بۆچى؟ لەبەرئەۋەى دىكۆرى مەلەكەى بگۆرەت و

لەخش و نىگارى زۆر تر بىت، لە جياتى ئەۋەى بىت دانىشىت دوو قىسەى خوش بىكات لە گەل ۋە كەيدا، دوو پرووداى ژيانى دەرۋەۋەى خۆى باس بىكات و بىگىرپتەۋە بۆ ۋە كەى، گوى بگىرپت بۆ ۋە كەى دوو كىشە لە كىشە كانى خىزان باس بىكات بۆى، دوو بابەت لە بابەتە كانى پەرۋەردە كەردنى مەنلە كانى باس بىكات بۆى، ئەو ۋەختە باۋكە... ئەۋكەتە تەنھا بۆ مەندال برون نابىت بە باۋك، ھەرچى ھەيوانە باۋكە ئەگەر باۋك واپىت، مەقامى باۋكى (پەلەى باۋكايەتى) يان پەلەى دايكى زۆر گەۋرەيە، دايك و باۋك لە مەنتقى ئىنسانىدا ۋاتە مەسئولىيەت لە بەرامبەر مەندالەۋە، ۋاتە ئەۋە كە دايك بىتوانى مەزھەرى عاتىفە (سەرچاۋەى سۆزو خوشەۋىستى) بىت بۆ باش كەردنى دەرۋەى، سالم كەردنى دەرۋونى مەنل، ۋاتە ئەۋە كە باۋك بىتوانىت مەزھەرى فېر كەردن و لېرسراۋىتى بىت بۆ پەرۋەردە كەردنى دروستى مەندال بۆ ئاگادار بوونى زىاتىرى، ئەگەر باۋك و دايك كاريان ھەر ئەۋە بىت، ئەۋە بىرۋاتە دەرۋە جا ھەر كاميان بىت فەرقى نىيە، ھەر ھەۋل بەدن و پارە پەيدا بىكەن، با سەيارە كە واپىت، با فەرشە كە واپىت، با بىناكەمان واپىت، مەندالى بىچارە چى مەنتى بىكات باۋك و دايكى ھەيە؟ نان و ئاۋ ھونەرىكى نىيە، جل و بەرگ ھونەرىكى نىيە، باۋك و دايكى راستەقىنە ئەۋەسە كە صەفا و موحىبەت و گەرمى دەدەنە مەندال، ئەۋەيە كە نەشەتى رۆحى دەدەنە مەندال، نەك تەنھا نان و ئاۋ پىدان، دراۋسىيە كىش دەتوانىت نان و ئاۋ بدات بە مەندالە كەى.

مەن پىۋانىتەك دەناسم لە شەۋ و رۆژنىكدا جارىتەك چاۋيان ناكەۋىت بە مەندالە كانيان لەبەر چى؟ نە لەبەر جىھاد، نە لەبەر لېرسراۋىتى گەۋرەى كۆمەلەيەتى، نەۋەلا لەبەر مادىيەت، لەبەر پارە پەيدا كەردن. مەن دەزانم

دايكانىك ھەن كە ھەوسەلە (تاقەيان) نىيە يەك كەلىمە خۆشەويستى پىشانى
 مىندالە كانيان بدەن، گىشتى تەنھا لەبەر ئەشراڧىيەت، لەبەر ژيانى ئەشراڧى.
 بەراستى ئەو داىكە وا لەجىياتى ھەمىشە بەدىيارى خواردن دروستكردنەو
 بىت، وا ھەمىشە بىروات لە فەرمانگە كاندا بە نارەھەت پارە بىتتە مالىەو لە
 مالا خەرىك بىت چىشت دروست بىكات كارگەلىك زىيادە ئەنجام بدات،
 ئەگەر نا بەوجۆرە مىقدارىك خەرىك بىت ژيانى خۆى بچوك بىكاتەو
 ئەشراڧىيەت و زەرق و بەرق لايىت، لە جىياتى ئەو كايە (يارى) و شۆخى
 بىكات لە گەل مىندالە كانيدا، سەير دەكات مالى دەبىتە مان، ھەروەھا پياوانىش
 ئەگەر بىن لە جىياتى ئەو موحىيەت لە گەل ژنە كانياندا بىكەن، گوڭكە شىلكەن
 بۆ دەردە دلى ژن، گوڭچكە شىل كەن بۆ كىشەيەك كە ھەيدەتى لەبەرەمبەر
 مىندالەو، لەبەرەمبەر خەلكى گەرەكەو، لەبەرەمبەر دراوسىڭكەنەو، لە
 كاتى كارى فەرمانگە كەيدا، لە كاتى كارى مالىدا بزانن ئەم ژنە چى دەردە
 دلىكى ھەس؟ با كەم بىتتە گرى لە دلى خۆى و مىندالىد لە دلى خودى
 پياویشدا، خۆشى دانىشىت دەردە دلى خۆى بگىرەتەو بۆ ژنەكەى، ئەو
 كاتە تەماشە دەكەيت پەيوەندى ئەوئەندە گەرەمە كە ئەشەيت پى بلىين يەك
 خىزانى ئىسلامى، بەلام نا ئىستە داخە كەم يەكجار كەم ھەمانە خىزانكى
 ئىسلامى، كە بەراستى پەيوەندى خۆشەويستى لە نىوان تاكەكانى خىزانەكە
 گەرم بىت...". بەدەر لەمانەش دەردىكى تر كە بەداخەو كەسى گوڭى
 پىنادات و تائىستاش نەتوانراو قەدى لەسەر بىكرىت، بىرپىيەلە لەو فاصىلە
 فەكرىيەى لە نىوان ژن و پياودا دروست دەبىت، كە ئەمەش دواجار
 جىگەوتەيەكى نىگەتەيف بەجىدەھىلەت لەسەر ژيانى خىزان بەگىشتى و

پەرۋەردە كرن و راپەراندنى بەرپرسىيارىتيه كان بەرامبەر بە مندال. (كاك
 لەحمەد) دەربارەى ھۆكار و كارىگەرى دروست بوونى ئەم مەسىلە فەكرىيە
 دەلى "بۆچى ناھىلن ژن يىتە مزگەوت؟ خۆ ئىسلام ئىزى دەيىت ژن و پىاو
 ۋەكو يەك لە پەرۋەردە و بارودۆخە كۆمەلەيەتتە كەنى كۆمەلگەدا ھالى بىن!
 ناخر خۆشەويستە كام! يىرى ئەو ناكەنەو ئىستا كاتىك يەكەك لە ئىو لە
 مزگەوت دانىشتو، لىزە بابەتتىكى گوى لىدەيىت ئائەو گارىگەرى لەسەر
 رۆحىيەتى دروست دەكات، كە دەچىتەو ە بۆ مائەو ۋەكەى لەوبارەيەو
 ھىچ نازانىت، ئەم فەسىلەى فەكرىيە كە ئەو شىتتىكى دەرك كىردوۋە و
 كارىگەرى رۆحىيەى تىدا دروست كىردوۋە، بەلام ۋەكەى دەركى
 نەكىردوۋە دەيىتە ھۆى دروست بوونى (عەدەمى تەفەوت)، بۆيە دەيىت تويۇزە
 جىاوازە كەنى كۆمەلگە بەگشتى و دوو تويۇزى ژن و پىاو (دايك و باوك)
 بەتايەتى گشتىان لە لايەنى عەمىياتى كۆمەلگەو ھاوجىھەت بىن، لە
 مەسائىلى عەمىيدا ھاودەرك و ھاوۋەھم بىن. بۆچى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)
 ياساى جاھىلىيەتى شكان كە ژن تەحقىر دەكرا و ئىجازەى نەبوو يىتە
 ناودانىشتى پىاوانەو و كچىان زىندەبەچال دەكىرد؟ ئەو دەستورىدا لەھەرچى
 دانىشتى گەورەى سىياسى و فەلسەفى و دىنى و ئىسلامىدا ھەيە لە ناویشاندە
 مزگەوت، (كە سەنتەرى گشتى بوو، ھەرچى كاروبارى كۆمەلەيەتتەو لەوئ
 چارەدەكرا) دەستورىدا دەيىت ژن و پىاو ھەردوۋكى بەيەكەو بىن ئەى ئىمە
 بۆچى تەركمانكىرد؟ چۈنكە پىاۋەكان بەدەستەلاترەوون و ژەكان
 بىدەستەلات. پىاوان دەيانووت وىلىان بىكەن! با لە مائەو خەرىكى مالىدارى
 بىن، با چىشتەكە دروست بىكەن، و گىسكەكە بەن، با پىشوازى لە ميانەكان

يەكەن! ئەمەش يەك تەبەقە بەندى دروستكردا! لە راستىدا ئەگەر كەمىك رايىتىن لەم وتەيسە (موفتى زاده) وا دەزام بە چەند نوكتەيسەكى گىرنگ دەگەين، يەكەن ئەوئەيە كە بوونى فاصىلە و نىوانى مەعريفى و فەكرى لە نىوان ژن و پياودا دەيىتە ھۆكارى ئەوئەي كە جىاوازى تىگەيشق دروست بىيىت و لىرەشەو سەربەكش بۆ دروست بوونى بىرورپا لەسەر ئاستى عەقىدەي، كە بەدوای ئەمە ئەنجام نەدانى بەرپرسيارىيەتى و گۆنەدان بە پەروەردەكردى مىندال سەرھەلەدەدات، بۆيە دەيىنن كاك ئەمەد لە زۆر شويىدا پىي لەسەر ئەوئە داگرتوۋە كە با ژنگەل وا بىرنەكەنەو پىويستيان بە خويىندن و زانين نىيە، بەلكو زۆر زۆر پىويستيان پىيەتى و دەيىت ھەندىك بابەت و كاروبارى خىزاندارى ھەيە وازى لىيەتىن و لەجىياتى ئەوئەي خويىان سەرقالبەكەن بەو شتە بىن سودانەو خەرىكى خويىندنەو و زانيارى ۋەرگرتن و دەرس خويىندنەن، بۆئەوئەي بتوان ھەم لەسەر ئاستى فەكرى و ھەم لەسەر ئاستى كۆمەلەيەتى و ئەنجامدانى بەرپرسيارىيەتەكانيان شانەشانى پىاوان رىنگە يەكەن و بەردەوام بن. يەكەكى تىرىش لە نوكتە ديارەكانى (موفتى زاده) ئەوئەيە، كە پىي وايە ھۆكارىكى دىكەي دروست بوونى چىنايەتى و بان و خوار لە خىزاندا كە دواتر درىژدەيىتەو بۆ چىنايەتى (تەبەقات) ي كۆمەلگە برىتيە لە دروست بوونى ئەو فاصىلە مەعريفىيەي لە نىوان ژن و پياودا! چونكە ئەو پىيوايە كاتىك ژنان نەخويىدەوارن و دەربارەي بابەت و بارودۆخەكانى كۆمەلگە شارەواييان نىيە و لەولاشەو پىاوان خاۋەن ھىزن و بەردەوام لەبوارەكاندا لەبەر شارەواييان قسە دەكەن ئەمە دەيىت ھۆي دروست بوونى چىنايەتى و لەكۆتايدا ئەوئەسەرھەلەدەدات كە جارىكى دىكە

ژان بېجەۋىستىنەۋە ۋە شۆرشە گەۋرەيەيى پىغەمبەر (ﷺ) لەو بوارەدا
 ھەلىگىرسان ۋە بەلتكەي گەياند جارىكى تر بىكۆژىنەۋە.

ھەروەھا موفتى زادە، لە باسكى تىرىدا ھەر دەربارەي چۆنىيەتى مامەلە كۆردنە
 لە گەلمەندالدا، دەربارەي ئەم بابەتە غونەيەك دەھىتەۋە، كە باسى ئەۋە
 دەكات، ئەگەر مەندالەكەت ھەر لاسارى كۆرد ۋە تۆش پۈيىست بوو لىيى
 بەدەيت لەۋكاتەدا جۆن مامەلەي لە گەلدا دەكەيت، ئەۋ غونەيەكى واقىيى
 خۆي دەگىرپتەۋە كە بەجۆرە لە گەل (ھە ژيان) ي كۆرىدا مامەلەي
 كۆردۈۋە، لىرەدا ئەۋەش بلىم يەككە لە ھەرە خالە گىرگەكانى ژيانى
 كۆردارى (كەك ئەھمەد) لە كاتى بۆرتەۋەي بانگەۋازىيەكەيدا كە بۆتە ھۆي
 ئەۋەي بىتوانىت لەۋ ماۋە كەمەي بەردەستىدا ئەۋ كارىگەريە قول ۋە زۆرە
 لەسەر خەلكى ۋە پەتەكان بەجىيەتت، بىرىيە لە (ھاۋسەنگى لە نىۋان
 گوفتار ۋە كۆرداردا)! زۆرەك لە خەلكى لە ھەمۈر ھەتاسەكاندا لە پۈۋى
 مەدەرييەۋە ھەمىشە ئەم پىرسىارانە دووبارە دەكەنەۋە، كە بۆچى ئىمە ناتوانىن
 ۋەك ئەۋ ئەۋ پىۋانە كارىگەربىن؟ بۆچى وتارى مەلاكان ۋەك قەسە ۋە
 باسەكانى (كەك ئەھمەد ۋە مامۇستا ناسىر ۋە مامۇستا سەئىد و...) بەجۆش
 نابىن، لە كاتىكدا ھەمان قەسەيە ۋە لەھەمان سەرجاۋەۋە ۋە رىگىراۋە (قورئان ۋە
 سوننەت)؟ يان بۆچى لەم سەردەمەدا موفتى زادەيەكى تر دروست ناپتەۋە؟
 جا بەشتىك لەۋەلامى ئەم پىرسىارانە راستەخۇ پەيۋەندى بەۋە (ھاۋسەنگى لە
 نىۋان گوفتار ۋە كۆردار) ھەيە! ئاخىر قەسەي مەلەيەك دەربارەي كۆمەكى
 كۆردنى ھەژاران چۆن كارىگەرى دەيىت لە كاتىكدا ئەۋ سەريارەيەي لە ژىرى
 خۆيدا نەك دل ھەژار بەلكو دللى گەنجىكى دەۋلەمەندىش رادەچەلە كىيىت

کە دەدات بە لایدا؟! کچی هەیه لە ئیستادا بە ئەندازە (موفتی زاده) بیر
لە سەرما و گەرما ی مایکی هەزار بکاتەوه؟ کام (سەعیدی نوورسی) ه لە
ئیستادا قەناعەتی بەوه هەبێت لە دەرگای (فەقر) هە لە بارەگای خودا بدات
و شەوانە و پۆزانی لە بیری بەرگریکردندا بێت لە قورئان؟ کام لە مەلا لە
ئیستادا نامادە ی ئەو ی تێدایە مالا و منداڵ و ژیان و ئیسراحتی بۆ
بەرگریکردن لە ئایەتکی قورئان بفەوتیت؟ کام بیریار هەیه بتوانیت وەك
(سوبحانی) لە بەردەم (بەتی سێدارە) دا بلیت بە سەرۆکی ولاتەکی (گومراییە
و خەلکیش گومرا دەکات)...؟ لە بەرنەمە و چەندین ھۆکاری دیکەیه کە
(موفتی زاده کان) دەرناکەون! لە باسەکانی دواتردا کاک ئەحمەد لە بارە ی
(ھاوسەنگی لە نیوان گوفتار و کردار) قسە دەکات...

جا هەر وەك وتم، (کاک ئەحمەد) هەموو ئەو قسانە ی کە کردووینەتی و
نامۆزگاری خەلکی کردوو ئەنجامی بدەن لە ژبانی کرداری خۆیدا ئەنجامی
داون، بۆیە کاتێک دەلیت دەبێت ناگادری ئەو بن بزانی چۆن مامەڵە لە گەڵ
مندالە کانتان دەکەن، خۆی ئەمە ی زانیو و ناوا مامەڵە ی کردوو، لە یەکیک
لە دانێشتەکانیدا هەولێدەت باسی شیوازی مامەڵە ی دایک و باک و
گەرەکان بکات لە گەڵ منداڵ، بۆیان پوندە کاتەوه کە دەبێت زۆر ورد
مامەڵە لە گەڵ منداڵە کاندایکەن و بزانی چۆن پەرورەدەیان دەکەن و
بەرامبەر هەڵە یەك دەوێستەوه کە منداڵە کانتان ئەنجامی دەدەن، ئەو دەلیت
بۆ ئەو ی بەرامبەر هەر هەڵە یەك بووێستەوه و دروست بتوانیت منداڵە کەت
پەرورەدە بکەیت پێیستە سەرەتا ئەمە بزانی، کە وەلامە دانەوه و

چارەسەر كەردنى ھەر ھەلەيەك مندان ئەنجامى دەدات بەسى قۇناغدا
تەدەپەرەت:

۱. تىگەياند و پروونكر دىنەو: مندان لەسەرەتادا كە ئەو ھەلەيە دەكات
نازانىت و ھىچ شىك لەوبارىيەو ئاگادار نىيە، كە ئەم كارەى ئەو
كردوئەتى ھەلەيە، بۆيە لەسەر دايك و باوك پتويستە لەم قۇناغدا تەنھا
بۆي رۆنكەنەو و تىگەيەن ئەم كارەى ئەنجامى داو ھەلەيە و
سەرەنامىكى باشى نايىت.

۲. توورەپوون: قۇناغى دووم دواى ئەو دەست پىندەكات، كە ئەگەر
لەپاش پروونكر دىنەو و تىگەياندنى ھەر لەسەر ئەو كارە بەردەوام بوو،
دووبارەى كەردەو و وازى لىنەھىنا ئىتر كاتى ئەوئەيە كەمىك لىي
تورەپىت، بەلام لىي نەدەيت و دەستى بۆنەبەيت.

۳. لىدان: دواى ئەوئەي زانىت ھىشتا ھەر لەسەر ئەو كارە ھەلەيە
بەردەوامە و تەركى نەكردو، ئىتر كاتى ئەوئەيە ھالى بەكەيت كە تۆ لە
پەلەي ئىنسانى دەرچوويت و بویتەتە ھەيوان، بۆيە پتويست بەوئەدەكات
لىي بەدەيت، بەلام دەبىت بزانى چۆن لىيەدەيت، ئەمەش بە بەرنامە
دەبىت و شىك نىيە ھەپمەكى و لە خۆتەو و ەك جەلاد بىشىتە
سەرى و بە ئارەزووى دلى خۆت لىي بەدەيت و غەريزەى تورەپوون
دەرپىت تاو ەكو دەست و مەجەكت ھىزى تىدايە فەلاقەى بەكەيت نا!
دەبىت بە پرووخسارىك مەحبوبانەو لەبەرمبەرى بوەستىت، موفتى زادە
لەم بارىيەو دەگىر پىتەو و دەلەيت "ھەمە ژيان گيان! لەبىر تە كاتىك
مندان بوويت بەرنامەيەكم دانابوو بۆ جەزادانەوئەي ھەلەكانت؟ مندان

سەرەتا نازانېت بۆيە ھەلە دەكات بۆيە ھالى دەكەيت، لەدوای ئەو ھەردەوام بوو تورەدەيت، لەپاشاندا دووبارەى کردەوھ لى دەدەيت، زۆر جار دەبوويە جيدالمان لەسەر ئەوھى ئەم کارە ھەلەيەى شايسەى ئەوھيە چەند شىلاقى لەسەر بخوات، ھەندىكجار خۆى تەسليم نەدەکرد و دەيگوت ھىشتا لە قوناغى توورە بووندايە و دەيىت لىم تورە يىت، چەند جار ئەمە روويداوە... جارى واھەبوو لەسەر ژمارەى شەلاقەكان دەبوو جيدالمان، كە نايان ئەم ھەلەيە نەرزشى (۱۰ يان ۲۰) شەلاقى ھەيە؟ جاريكيان رېكەوتىن لەسەر (۱۰ شەلاق)، جا لەو ھالەتەى كە لىمەدەدا ھەردووكمەن پىدەكەين، نەك ئەوھى بلىيت بە دەمووچاويكى ترسناك و توورەوھ وەك جەلاد! جا لە كۆتا شەلاقدا پىم ووت: ھەمە ژيان! بە برواي تۆ، كامان زۆرتەر ئىشمان پىدەگات؟

نەويش وتى: من شەلاق دەخۆم و ئىش بەتۆ دەگان؟!
 وتم: ھەمە ژيان گيان لە تۆ زياتر ئىشم پىدەگات {ئەو كاتە تەقريبەن تەمەنى لەنيوان (۱۲ بۆ ۱۳) سالاندا بوو}، وتم، بەدخوا قەسەم من زياتر نازار دەخۆم، تۆ تەنھا دەست ئىشى پىدەگات، بەلام من دلم ئىشى پىدەگات!
 جا بۆيە وامەزانن ھەركات منداڵ ھەلەيەكى كرد دروستە لىي بەدەيت، بەدخوا قەسەم لە ناو ھەزاران دايك و باوكدا يەكيان لايدەقى ئەوھى نىيە دەستى بەرزىكەتەوھ و زلەيەك بدات لە مندالىك، تۆ دەيىتە جەلادىك و ھىس و غەريزەى تورەبوونى خۆت پىشان دەدەيت! بەراستى نازارى ئىنسان دەدات نەك ئەوھى پەرۋەردەى ئىنسان بكات، دەى ئەو ئىنسانەى وا خەرىكە نازارى ئىنسان دەدات ئەوھ پەرۋەردە و خىر ويستى نىيە".

نەو كارەى گىرنگەى دايك و باوك لە بىرىدە كەن!!

بەككى تر لەو جىگايانەى (كاك ئەحمەد) دەيكاتە دەروازەيك و دەيەويت لە رېگەيەو گۆرانكارى لە خىزان و شىواى پەروەردە كەنى مەدالدا دريت بىرئىيە لە مەسەلەى (سەلام كەنى) دايك و باوك لە كاتى چوونى هاتيان لەناو مالد. لىرەداو پىش ئەوئى بىر بۆچوونى موفتى زادە لەم بارەيەو بەگواز مەو بە گىرنگى دەزام لايەنكى تى (كاك ئەحمەد) بە خويەران ناشنا بىكەم، ئەوئى ئەوئە كاك ئەحمەد لە بەرئەوئى وىستوئەتى گۆرانكارىيەكى رادىكالانە لە كۆمەلگەدا ئەنجامدا دەيىت بە جۆرىك كارى كەدوئە و لەسەر كۆمەلە بابەتيك وەستاو كە بەراستى ئەگەر كەسيك كەمەك ورد نەيئەوئە و باش لە مەسەلەى بانگەوازو ئىسلام وەك قوتابخانەيك تىنە گەشتىت وا هەست دەكات (كاك ئەحمەد) لەم بابەتەدا يادروشتوئە، بەلام دواتر دەيىت ئەوئە زىاد روشتن نىيە؟ بەلكو ئەوئە دەركى قەل و وردى ئەوئە ناچارىكەدوئە لەسەر هەموو لايەنەكان قەسەبكات، ئەوئە تىگەيشتن و كەشكەردنى دەردكانە وادەكات لە (موفتى زادە) ئەوئەندە وردىيەوئە و بىروائە ناو خانەوادەكانەوئە و لەسەر بابەتى زۆر ورد قەسەبكات، بەراستى كاتىك لەم بىروادەدا لەم زانا رادەيىت و گوئى بۆ دەگىت واهەست دەكەيت لە بەرامبەر خاوەنى قوتابخانەيك كى كۆمەلناسىيەوئە وەستاوئىت و چەندىن سال توئىيەوئەى وردى ئەنجام داوئە تا پەى بەم لايەنە وردانەى كۆمەلگە بىروئە و ئىستا هاتوئە بە دەرمانى تايەت چارەيان دەكات!! يەكەك لە هۆكارەكانى سەركەوتنى (كاك ئەحمەد) لە مەجالى كۆمەلەيەتى و دەرەك كەردنى دەردەكانى

كۆمەلگە بىرىتىپ لە دانەبىرلىق ۋە ھەمىشە ژيان لەناۋى چىنەكانى كۆمەلگەدا!
ئەو دانەبىرلىق موفتى زادەيە لە كۆمەلگە واپلىدەكات لە زەمەنىكى كەمدا
بتوانىت بە ئەندازەيەك لايەنگەر ۋە جەماۋەر بۆخۇي پەيدا بىكات كە لە رۆژە
سەخت ۋە پىرەھامەتتەكانى ئىنقىلابدا، لە رۆژانىكىدا ھەموو دونيا چاۋيان لە
دەمى (خومەينىيە) ناۋى (كاك ئەھمەد) لەگەل ناۋى ئەودا بەرزىكرىتەو ۋە
شىعارى (دروڧى ناغاي موفتى زادە) لە مەيدانە قەرەبالغەكانى (سەنە ۋە
كرماشان)دا بۆتۈرۈپتەو! جگە لەمەش كە لە خەللك دانەبىرلىق تۈنۈيۈپتە
راستگۇيانە لەگەل خەللكدا بۆي ۋە ئەو ھەيەتى بىيەخشىت بەخەللك (مەلا
مەھمەدى رەببى) لە رۆژى ناخشى جەنازەكەي (كاك ئەھمەد)دا (دروڧى ۋە
رەھمەتى پەروەردىگار بۆرۈپت بەسەر گىيانى پاكىياندا) وتارىكەدەت ۋە دەلىت
"كاك ئەھمەد ئەو پىاۋە بوو كە دەچۈۋە دەرەو، كەسكى ھەژارى دەبىنى
چاكەتى لەبەردا نىيە چاكەتەكەي خۇي پىدەدا، ھەژارىكى دەبىنى پىلاۋى
لەپىدانىيە پىلاۋەكانى خۇي پىدەدا"، ئەم راستگۇيانە ژيانە بوو موفتى زادەي
كردە ئەم پىاۋە كە ئىستا ۋە بۆنەبەد كورد ۋە كوردستان شانازى پىۋەبكات.

جا ئەم كورتە باسد بۆنەۋەبوو رۈنپىتەو كە (كاك ئەھمەد) بەو ئەندازەيە
خەمى كۆمەلگەي بۈۋە بۆ سائىكىش لىيان دانەبىرلىق ۋە بەردەوام ھەۋلىداۋە
لە دەرد ۋە كەم ۋە كۈرپىيەكان ناگادارىيان بىكاتەو، بۆيە لە شوپىنىكىدا دەگاتە
ئەو ۋە نامۇزگارى داىكان ۋە باۋكان بىكات دەربارەي (سەلامكردىيان) ۋە بۆيان
رۈندەكاتەو كە ئەم سەلامە تەنھا شتىكى سادەنىيە، بەلكو يەككىكە لەو
پىرۈسەي پەيۋەندى كۆمەلەيەتتەندى كە كارىگەي زۆر لەسەر تاكەكان
بەجىدەھىلت، لەبەرنەۋە زۆر گرنگە بۆ باكو داىك بەوردى ۋە بەرپىسارنەۋە

ئاگادارى ئەم پىرۆسەبەن و بزەنن چۆن مامەلەي لەگەلدادەكەن، ئەم دەلەت "پىاو (شۇ)، كە دەپرواتە مالمەو (پۆز) نەنۆيتت بەسەر (ژن)دا، بەدەستىكى پىزەو (پىزەت) (سلام عليك) ھەروا كە ژنەكە دەپرواتە مالمەو بەپىزەو (سلام) بىكەت... ئەمەش خىروىستەنە بۆ يەكەرى و دوعاى خىر كەردنە و مامەلە كەردنىكى برا و خوشكى دىنيە، صەفا و صەمىمەتە و نىشانەي دىلۆزىيە بۆ يەكەرى. (ژن و شۇ) كاتىك دەيتتە (ژن و شۇ) ئىسلامى كە دىلۆزى لەنۆياناندا بىگاتە بەرزەترىن لوتكە، دەيتت لەھەرجى برا و خوشكى دىنيە زىاتر خۆشەوئىستى و صەفا و صەمىمىيەت لەنۆياناندا ھەيتت، بۆيە دەيتت كەپىاويك ديتتە مالمەو ھىچ خۆي پى بانز نەيتت، كاتىك ژنەكەي دانىشتوو پى پىزەت (سلام عليك) نەوئىش لەو ھەلامدا پىزەت (و عليك سلام ورحمە اللہ)، مەندال ديتتە مالمەو ھەروا، دايك و باوك ديتتە مالمەو ھەروا، بەلام بەخوا لەوانەيە، ئەصلەن ھەندىك كەس نا ئەمانە بىكەت مالمەو كە و خانەوادە تەھەمولى نەكەن و تىكى بەدەن. ئەمەش دووركەوتنەو ھەمانە لە ئىسلام و وردەوردە كاتى دەوئت.

جەبۆيە دەلەت، مەندالەكان، پۆلەكان! عورفى كۆمەلگە كەمان ئەمەيە، باوك، مامۆ، خالۆ، ديتتە مالمەو (بەندەپى) ھەلەسنەو لەبەريان و سەلاميان لى بىكەن، دەزەم فىر نەكرەون. خەتاتان نىيە! مامەلە كەردنى ھەيوانانەيە دەپرواتە مالمەو و نازانەيت (سەلام) بىكەت! پىاوغەلى كۆمەلگەي ئىمە ھەرجىيەك خۆي بەماقۇلتر بزەنەيت زىاتر لە ھەيوان دەچىت.. ئەمەم بەگەنگ زانى پوونى بىكەمەو بۆ مەندالگەل، چۈنكە ھەندىك لەمەندالگەل ئىستە لەناو مانەدان ھەك ئەم كۆمەلگە ئىسلامىيەي گەرەكەن نەوئت، پەفتار بىكەن لەگەل دايك و

باوكياندا، نهگينا حالې نابن، ههروا بۆ ئيره پياوگدل كه ژن و مندالتان هديه، بهئيزني خودا موخليص بن له ديندا، موخليص بن له بهندهگي كردني خواي گهوره دا، ههز دهكهن دهستوري خوا و پتغه مبهره كهي جيبه جي بكن، ههز دهكهن له مولا وهك نهم ياسايانه رهفتار بكن، بهلام نهوه بزائن نه گهر له كتوپردا بتانه ویت بهو شيويه رهفتار بكن، نهوه كاره كه ده شيویت، چونكه ژن و مندالتان فیری نهوه نه بووه، نیستا به كتوپر پرویته ماله وه و ژنه كهت دانیشتووه بیژیت (سلام عليك) (... به پتگه نینه وه...) (ياخوا به خیر بییت) نه مه چییه؟ منداله كهت نیژیت "هه ی له وه! باوكم شیت بووه!" {چونكه سدللامی كرد! ناخر فقیره له وه و پیش نه بینوه باوکی سسلام بکات

نیستا له پر نه مه ی بیني واده زانیت شیت بووه له خو یه وه سسلام ده كات!!}

ده بییت ورده ورده له سهره تاوه، وشه وشه باسیان بۆ بكن و حالیان بكن و بیژن جاران نه مانزانیووه، خاغه كهم، منداله كهم، كور و كچه كهم، جاران رهفتارمان نیسلا می نه بووه، حیوانی و هه له بووه، بین له مولا گشت لایه كمان بكه وینه سدرباری نیسلا م... بهو شیویه ورده ورده بنه رته تی دابنیت، جا له وه و دوا نیژ په یوه نییه کی نیسلا می دروست بكه ره وه. یان به پر یو به ری ئیداره یه كه، عاده تی نه گرتووه كه دیته دائیره كهی له كار مه نده كانی (سهلام) بکات، چونكه زیاتر له حیوان ده چییت، وه زیر بۆ به پر یو به ری گشتی بهو شیویه، به پر یو به ر بۆ فدرمان به ر به شیویه یه! ههروا هه رچی له پرووی (پوسته وه) ده چیته سهره وه زیاتر حیوانه و نه خلاقی حیوانی زیاتر پیدایه ده كات! ههروا (كش و مات) وهك حیوانیك ده پروات به ر پیدایه و (زل زل) ده چیته ژوره وه و هیچیک نالیت، ده ی نه گهر به شه ری ده بییت (سهلام) بكه یت، بهلام گهوره

نېسبەت بە بېجۈك خۇي بەبەشەر نازانېت، بەداخەۋە تەربىيەتقان ۋاي لېھاتۋە.

بە منداڭگەلم ۋتۋە، ھالېم كەردۈن چۈنكە لەۋ فەرھەنگە تەبەقائىيەدا دروست بوۋىن، نابېت ئېستا بئانەۋېت لەگەل باۋك ۋ دايكتاندا رېك ۋەك ئەۋ بىنەما ئىسلامىيە رەفتار بىكەن، باۋك، مامۇ، خالۇ، دايك، ھەركەسىك دېتە مائەۋە چاۋەرى بىكەن (سەلام) بىكات ۋ تۇيش ۋەلامى بەدەيتەۋە، نا ئەۋ فېرنەكراۋە، جارى تۆ دەبېت ۋەك ئەۋ پەرۋەردەيە رەفتارى لەگەلدا بىكەيت، تاۋەكو ۋردەۋردە زەي پۇشن دەبېتەۋە، ئەۋە دېتە ژۋرەۋە ۋ نازانېت (سەلام) بىكات، تۆ مادەم رېگەي ئىسلام ھالى بويت، تۆ بەرزە بې ھەستە لەبەرى ۋ سەلامى لېيكە، چۈنكە تۆ ھالى كراۋيت كە ئەرەك چۆنە، ئەمەش دەبېت بزانېن، كەلەگەل كەسىكدا نازانېت ۋ ھالى نەكراۋە بزانېن چۆن رەفتار بىكەن...

ئەركى منداڭ نېسبەت بەدايك ۋ باۋك:

لە خۋاي گەۋرە بېتە خۋارەۋە دايك ۋ باۋكە بۆ منداڭ چۈنكە ۋتقان، تاكەكانى خانەۋادە ھەمىشە بەبەكەۋەن دەبېت زۆر زۆر پەيۋەندىيان بەبەكەۋە گەرم بېت، لەناۋ كۆمەلگەدا زۆر گىرنگە تاكەكان پەيۋەندىيان بەبەكەۋە گەرم بېت، بەلام نەك ۋەك خانەۋادە، خانەۋادە جۆرىكى ترە... لەچەند جېگەدا لە قورناندا، دەستور دەدرېتە بەشەر ھۆشت بېت ۋ گىرفتار ۋ سەرگەردانى (شرك) نەبېت، كەسىك مەبەرە لاي خۇدا ۋ كەسىك ۋەك (خۇدا) ھساب مەكە، ئىتاعەت ۋ بەندەگى كەس مەكە غەبرى خۋا، چۈنكە زەلىل ۋ

بەدبەخت و سەرگەردان دەيىت و شەخسىيەتتە دەفەوتىت، تەنھا گۆپرايەلى
خوۋا بىكە، بەندەي خوۋا، دەي تەنھا بەندەگى بۆ خوۋا دەيىت.

لەپال ئەمەدا وتراۋە (ئىجتىزامى دايك و باوك). بەندەگى خوۋا و ئىجتىزامى دايك
و باوك، ۋە پەفتارى پەسەندىكراۋ لەگەن دايك و باوكدا، چەندىن جار ئەمە
لەقورئاندا دووبارە كراۋەتەۋە، تەۋحيد و ئىجتىزامى دايك و باوك لەپال
يەكتەردان، ئەۋەندە باسەكە گىرنگە، كە دەزانىن بەرپاستى ئەگەر خانەۋادە بەۋ
شېۋە پتەۋ و محكەم نەيىت، خانەۋادەيەكى سالم نايىت، تاۋەكو
كۆمەلگەيەكى سالمى لى دروست بىيىت. بەلام ئەگەر تەۋاۋى خانەۋادەگەل
ئاۋا پتەۋ محكەم بن لەۋەۋدۋاش كۆمەلگەش لەم بەشە پتەۋ و محكەمانە
دروست بىيىت، ديارە محكەم دەيىت، ئەركيان ئەۋەيە، كەھەر شتيك
پىچەۋانەي فەرمانى خوۋا نەيىت، باوك و دايك بىژن، راستەۋخۆ بە گۆتيان
بىكەن، ئىستا كەسىك شتيك بىژىت بە من، باشەرعىش بىت بۆ من، واجب
نېيە گۆپرايەلى بىكەم، دەكرىت سۈننەتىش نەيىت، بەلام باوك و دايك
ھەر شتيكيان وت، واجب دەيىت ئىتاعەت كەردنى بەمەدرجىك پىچەۋانەي
فەرمانى خوۋا نەيىت.

گۆپرايەلى دايك و باوك، ۋەك گۆپرايەلى كەردنى راھبەرانى دىنى واقىيەيە،
چۆن ئەگەر شتگەلىك موباحىك بىژنە مەردەم، بىژن ئەنجامى بەدەن، واجبە
دەيىت بىكرىت، چۈنكە لەۋۋى فەرمانى خواۋەيە، پەھبەرانى راستى دىن
شتيك بىژن بەمەردەم، فەرمانى خوايە دەيگەيدەنن بە مەردەم. بە عىنۋانى
گۆپرايەلى كەردن لە فەرمانى خوا واجبە و دەيىت گۆپرايەلى بىكرىت،
فەرمانى دايك و باوكىش بەۋ جۆرەيە، ئەگەر دايك و باوك شتيكيان وت

پنجدوانه دی فرهنای خوا، لهو کاته دا به هیچ شیوه په ك نابیت گوزپایه لئی
بکړیت، به لآم نه گهر موخالیفی فرهنای خوا نه بوو، هدرچی (موباح) یش
بیت، ههسته نهو کاره بکه واجبه و ده بیت یتاعت بکن، نه ما شهرتیش
نوهیه، باوك و دایکه که نهو باوك و دایکه بن، نه گهر نا باوك و دایکیت
له زانیت له سهر نه ساسی وهزیفه ی رهفتار بکات، که خوی گه وره و رهشید و
موکه له فیه، چوڼ چاوه ری ده کات مندالیک که نازانیت و رهشید و موکه له ف
نییه، نهو له سهر بنه مای رهفتار و نه رکی نیسلام هه لسوکه وت بکات؟! خوی
له زانیت نه رکی نیسلامی له گهل مندالدا بیات به ریوه چاوه ری ده کات مندال
نه رکه نیسلامیه کانی به گوی بکات؟ نه مه چاوه ری کردنیکی هه لیه، له
سهره تادا ده بیت ناو له دایک و باوکه وه برژیت، باوك و دایک به رنامه ی
نیسلامی په پرهو بکات له به خپو کردنی منداله که یداو نیسلامیانه دروستی
بکات. ینجا نوره ی منداله له به رامهر دایک و باوکه وه نیسلامیانه مامه له
بکات، چونکه مه علومه ته کلیف له سهره تادا بو دایک و باوکه له وه ودوا بو
مندال، گوناو بو نه مان مه تره حه، خاس و خراوی بو نه مان مه تره حه له وه ودوا
بو مندال.

شهرت و ته کلیفی مندالیش نه وهیه، باوك و دایکیت نابو و جوړه بوون،
نه ویش ناوا بیت له گهلیندا... له وه ودوا قسه له جوزنیاتی هه لسان و
دانشن دپته پیشه وه، که یفیه تی نه ده ب و رهفتار گهل به داخه وه! له هدرچی
شتی نیسلامه بیگانه بوینه ته وه!! نه گهر کومه لگه مان نیسلامی بیت،
خانه واده گهل ته ربیه تی نیسلامیان په یدا کردیت، نو که گهلک دپته گوزی،
که به داخه وه نیستا له گوزپدا نین و قسه له سهر کردنیشیان سودی نییه

لەراستىدا ھەندىك شت ھەيە، دىنىام ئەگەر بىلەيم لەوانەيە مەردم سەريان لى
بشۆيت! ئەو ھەندە لە ئىسلام دور كەوتۈنەتەو، بۆيە ئەگەر گەرەكمان بىت
ھەندىك دەستوراتى ئىسلامى بىژىن، جىگە ناگرى و قابىليەتەن نىيە ئەو
دەستورگە لە ئىسلامىيە بوتريت..!

باوك و دايك لەپان ئەو ھەدا كەدايك و باوكن بۆ مندا، لەلايەنى ئىسلامىيەو
لەھەمانكاتدا برا و خوشكن بۆ مندا، ئەگەر لاينى موسولمانى
لەبەرچاۋ بگىرن. (ھەروا جارىكىان بە (ھەژيان) م ووت، (ھەژيان) ئىستا
گەرە بوويت و ھەختى ئەو ھەتە بىقامىت (من و تو) براى دىنين، راستە
تەكلىفى (باوك و كورى) لەنىوانغاندايە، ئەو بە شۆينى خۆى، بەلام لە
ئىستادا لەو باوك و ھەرزەنىيە لامانداو ھەتەش گەرە بویت و بوينەتە دوو
براى دىنى، لەمەولا بەناوى دوو براى دىنى ئىت تەكلىف لەنىوانغاندا گەرنگە
تاو ھەكو بەناوى (باوك و كور). ئەگەر باوك و دايك و منداگەل بزانن، ئەو
گەرنگە زياتر لە باوك و دايكى مەسەلەى (برا و خوشكى) بىتە پىشەو، (ھەتا
ئەمە زۆر سەيرە ئەگەر بىرى لى بكنەو) ژن و شوو (برا و خوشكى)
دىنين، لەو ھەچىت پىت سەير پىت ئەمە چۆن دەپىت، ژن و شو بن و
لەھەمانكاتدا برا و خوشكى يەكترىش بن؟! لەلايەنى دىنيەو (ئادەم) و ئىمە
براى يەكترىن، (ھەوا) و ئىمە برا و خوشكىن، (ئادەم) و (ھەوا) لەگەل
تەواوى بەشەردا برا و خوشكىن، جائەمە باسپىكە بەھەرحال رۈنكردنەو
درىژە دەكىشيت.

لەرووى تەكلىفى برا و خوشكى دىنيەو، سەروخوار نىيە باوكىك دەروا
مالەو ھەزىفەى ئەو ھەيە (سەلام) بكات، ئەگەر مندا (۴-۵) سالى ھەيە،

دەبىت مىدائەكەشى فېرىت، وەلامى (سەلام) بداتەوۈ بېزىت (وعلېك سلام
ورحمە اللہ) نەك بەئەدا و ئەتۈرى ئەشرافيەوۈ (سلام) عليکم... سلام
عليکم) لەھەموو لایەكەوۈ دەست بەرز بکاتەوۈ وەك ئەوۈى لەناو دانىشتە
نەشرافيەکاندا دەكرىت، يەككە بەپۆزىكەوۈ خۆى دەكات بەژووردا و
(سلام) عليکم... سلام عليکم) دەنیتەوۈ، نا... يەك (سلام) دەكات و ئەویش
بېزىت (وعلېك سلام)...

بەشى دووھم پەرۋەردە و كەمالى كەسايەتى مرقۇ

باسى يەكەم:

پەرۋەردە و فيرکردن

بابەتى پەرۋەرش و ناموزش (پەرۋەردە و فيرکردن) ۋەك ھەموو ئەوانەى مامەلەيان لە گەل فيكرى ئەم بيارەدا كەردىت دەزانن لە باسە ئەساسى بەرپەتسەكانە. ئەم بابەتەى ئىستاشى برىتسە لە كورەتەك دەربارەى چەمكى پەرۋەردەكردن و گەنگى ئەم پەرسەيە لە ژيان و بونىادى دروستكردنى كەسايەتى تاكدا، ھەرۋەھا رەنكردنەۋەى ئەۋەى بۆچى دەيت لەكاتى رەزبەندىكردن بۆ ھەردو چەمكەكە دەيت پەرۋەردەكردن لە پيش فيرکردنەۋە دابىرت؟ لەم نووسىنەدا كاك ئەحمەد دىت بەزمانە قولكەى خۆى باس لەۋ ھۆكارانە دەكات كە لەم سەردەمەدا بوونەۋەى ئەۋەى كە ھەرچى زانست و زانىارى مرۆف بەرەۋپيش دەچىت، كەچى دەينىت مالىرئانى و دەردى سەرى كيشە و مشكىلەى بەشەرىيەت زىاد دەكات، بەجۆرەك جارى ۋاھەيە كاردەكاتە ئەۋەى كە داھىنانەكانى مرۆف دەبنە ھۆكارەك بۆ سەپنەۋەى تۆى بەشەرىيەت لەسەر ئەم ھەسارەيە! ئەم بىريارە لىرەدا دەيەۋىت ۋەلامى ئەو پەرسىارەبداتەۋە (ئايە ئەو مەعرفەيەى مرۆف دەستى پىدەگات دواجار دەيتە رەزگارەرى يان لەناوبەرى خۆى؟! موفتى زادە دەيەۋىت ئەۋە رەۋنەكاتەۋە كە ئەۋە ھەلە تىگەدشتى فەيلەسوف و بىريارانە لە چەمكى (پەرۋەردە و فيرکردن) بۆيە تا ئىستاش نەيانتوانىيە ۋەلامى ئەو پەرسىارە بدۆزنەۋە ئەو دەيەۋىت پىمانبلىت بۆ ۋەلامى ئەم پەرسىارە تەنھا يەك ۋەلام و

يەك رېگە چارەھەيدە! (كەك ئەھەد) لە درېژە باسەكەيدا زۆر بەكورتى
 ئاشناماندەكەت بە بەرنامەى ئەو مەكتەبەى لەسەرتاى بروتەوۋەكەيدە كارى
 بۆكردوۋە ويستوۋىدەتى تاكەكانى كۆمەلگەى لەسەر پەروەردەبكات و
 ھەموۋمانى بى ئاشنابكات. ئەم بىريارە لەسەرەتايى باسەكەيدا بەو
 دەستپىدەكەت كە بۆچى مەۋقەكان ناتوان بەرنامە بۆژيانى خۇيان دابىت و
 بىنەماگەلەك دابىژن و كارى لەسەربەكەن و ئىز پىۋىستان بەو نەبىت
 لەلايەن سەروى خۇيانەوۋ بەرنامەرېژيان بۆبكرىت (بەكە و مەكە) كانيان بۆ
 ديارى بكرىت، بۆ پىشكەشكەردنى ۋەلامى ئەم پىرسيارە بەم جۆرە دەچىتە
 تاۋباسەكەوۋ: {ئىمە بۆنەۋەى بتوانىن بەنامە رېژى بەكەين بۆ چاندنى يەك دانە
 (تۆۋ) سەرەتا} دەبىت تايىقەندىدەكانى ئەو (تۆۋ) بىناسرىت، و بزانىن ئەو
 (تۆۋ) لە چى مەۋقىيەتەكەدا قابىلىيەتى(پەروەردەكەردنى) ھەيدە، لە چ
 فەصلەك لە فەصلى سالدە كەرىت(بەۋشەرىت)، لە چ جۆرە زەۋىيەكەدا
 باش گەشە دەكەت؟ چەنىك ئاۋى گەرەكە، چ جۆرە (كەتگەلەك) دەبىت
 بكرىتە بىيەۋە؟ چ كاتەك ئاۋى نەدرىت و مومكىنە چ جۆرە ئافاتەك لى
 بەدات و چۆن چارە دەكەرىت؟ دەبىت ھەموۋ ئەمانە بزانىن ئەو كەت دەتوانىن
 دلىابىن لەو (تۆۋ) كە دەكەرىت بەرھەمدار بىت. بۆيە دەبىت تۆۋەكە ھەم
 گونجاندىنى ئەو تۆۋە لەگەل ئەو مەۋقىع و(جىگە) و زەۋى و ھەلومەرجەدا
 كەتپىدا پەروەردە دەبىت لەبەرچارە بگرىن، ئىمە دەمانەۋىت ئىنسان
 بەرپىگەبەكى دروست لەسەر ئەم كورەى زەۋىيە زىندەگى بكات
 نامادەگىيەكانى بە فېرۆ نەچىت و ئەو نىعمەتەندەى لەسەر كورەى زەۋىن بەفېرۆ
 نەچن و بتوانىت سودى لىۋەرگىرەت، ھەر ۋەك ئەو ئۇنە سادەيدى و تم:

لە پرووى ئەم ئىنسانىيەت دەپت ئەم كارە بىكەين. كاتىك ئىمكانى ھەيە بتوانىن رېنگەى صەحىح بۇ سودوۋەرگرتن لە وجودى ئىنسان و لە ئىمكانىياتىك لەزەويدا لە ئىختىيارى ئىنساندا قەرار دراۋە بدۆزىنەۋە كە ئىنسان بناسىن و ئەو موحىطە وا ئەو تىيدا زىندەگى دەكات و تىيدا چالاكى و روشد دەكات بناسىن، ھەروەك ئەو غورنە سادەيەيى باسەكرد.

لەسەرەتاۋە ئەۋە وا سادەو رۆشنە ئەمەيە، كە دەكرىيەت ئىمە(تۆۋىك) بەتەۋاۋى بناسىن و تايەتمەندىيەكەى دەرك بىكەين و پاشان بەرنامەيەكى باش بۇ پەروەردەكردنى دابىتىن، بەلام ئەم كارە لە پرووى ئىنسانىيەۋە صادق نىيەا ناكرىت خۆمان بەو شىۋەيە كامىل و حسابى بناسىن، كە ئەو بەرنامە فراۋانە بۇ خۆمان دابىرېۋىن، چونكە ئەۋەۋا بەرنامە دادەنيت خۆمانىن ئەۋەش وا بەرنامەى بۇ دادەنريت ھەر خۆمانىن، خۆمان ھەرچى پىشكەۋتوتەر دەبىن و زانىاريمان زياترەدەپت وجود و دەروغان ئالۆزتر دەپت، لەبەرئەۋە بەرنامە دانان بۇ ئىمە(ئىنسان) موشكىلەتر دەپت*.

زۆر بەسادەيى، ئەۋەى والە پرووى دانەيەك(تۆۋەۋە) بۇ ئىمە دىيارىكراۋە لە پرووى ئىنسانەۋە ھەرگىز بۇ ئىمە دىيارىكراۋ نىيە، بۆيە بەرنامەيەك كە دابىرېت بۆئەۋەى كە ئىنسان بتوانيت صەحىح پەروەرش بىت و دروست لە وجودى خۆى و ئىستعداداتى خۆى سود وەرېگرت و صەحىح لەم

(*) بۆئەۋەى خوتەر زياتر لەم بارەيەۋە شارەزانىت رېتىمى دەكەين سەردانى ئەو باسەندى بىرىارى گەۋرەى كورد (شەھىد مامۇستا ناصرى سوبخانى) بىكات، بەتايىت بابەتەكەنى (خەلقى ئادەم، البىات وجود، خوداناسى)، كەلەۋىدا زۆر بە وردى و بە بەلگەى فەلسەفى و لۆۋىكى ئەۋە دەسەلېتت ئىمكانى نىيە مرۇف بتوانيت خۆى بەلامە بۇ خۆى دابىت

نەمەتگەلە ئەو ھەتا لە كۆرەى زەویدا ئىستىفادە بىكات، بەرنامەى وا تەنھا دەبىت لە تەرەف ئەو ھە دا بىر ئىت كە ئىنسان ۋەك خۆى دە ناسىت و پەيۋەندى ئىنسان لە گەل ۋىنگە كەيدا دە ناسىت. ئايا ھىچ كات دە كرىيەت بۆ ئەو جۆرە (تۆۋە) كە باسما كىرد و گەرە كمانە پەروەردەى بگەين، خودى (تۆۋە كە) بەرنامە دا بىت؟ لە تۆۋىك كاملىر ئايا (ھەيوانىك) بۆ پەروەرشى ھەيوانىك بۆ بەرۋىوم ۋەرگرتنى ھەيوانىك گەرە كمان بىت لەو بارودۇخەى كە ھەيە و بىرۋاتە پىشەۋە و دە كرىت بلىين: دەبىت خودى ئىدو ھەيوانە بەرنامە بۆ خۆى دا بىت؟ يان شىك لە سنورى خۆيدا بەرنامەى بۆ دا بىت؟ بەدلىيائىدە نەخىر!

ئىنسان ئەو تۆۋە كە بەرنامەى پىۋىستە ئەو بەرنامەى ناكرىت ئىنسان خۆى بۆ خۆى دا بىت ھەروا كە تۆۋە كە خۆى ناتوانىت بەرنامە بۆ خۆى دا بىت. ئەو ھە بەرنامە دادەنىت بۆ مەوجودىك دەبىت تەواۋ ناگادار بىت بە ۋازگەلى ۋەجود و تايىدەندىيە كەنى ئەو مەۋجودە، چۈنكە ئىنسان ئىمكانى ئەۋەى نىيە ئەم دەستەلاتە كاملە پەيدا بىكات! دەلىلىكى زۆر سادە و بىچكۆلە ئەۋەيە كە (دەرونا سىك) چەند سال تەنھا لەروۋى (دەرونى ناگەى) يەك نەفەر ھە مۇتالەعە دە كات ھىشتا بەتەۋاۋەتى نايناسىت ئىز باسى تەۋاۋى لايەنى دەرونى بەتەۋاۋى ئىستەداد و نىرۋگەلىيەۋە ناكەين، تەنھا لەروۋى بەشتىك لەدەرونىيەۋە كە لايەنى (لاشعورىيەتى) جا ناشلىين ئەدو (دەرونا سە) (دە نەفەر يان سەد نەفەر يان ھەزار نەفەر) بناسىت. نا... تەنھا يەك نەفەر ئائەمە دەلىلىكى بىچكۆلەيە بۆ ئەمە كە ئىنسان ناتوانىت بەرنامە بۆ ئىنسان دا بىت و مەدھالە. بىدەم دەلىلە ھەروەك چۆن بۆ (تۆۋە) ھە كە دەبىت يەك نەفەر تەۋاۋ

شاره‌زا و ناگادار ليى بيت و بهرنامه‌ي بۆ دابيت تاوه كو كوتا نيمكاني سود ليوهرگرتن سود له‌نه‌و(تووه) دروست ببيت له‌رووي نينسانيشه‌وه ههر بهو جوړه‌يه، دهيت يه كيك ناگاي له نيستعدادگهل و تايه‌قهندي نينسان و ته‌واو شاره‌زا لهو زينگه‌ي وا نينسان تييدا زينده‌گي ده‌كات و نهو شتگه‌له‌ي نه‌وه‌تا له نيختياري نينساندا و نهو بارودوخه‌ي وا بۆ نينسان فراهمه بهرنامه‌ي بۆ دابيت كه ناخرين ناماده‌گي نينسان سود وهربرگريټ... نهك بهو جوړه‌ي كه نه‌مړو له نيستعدادي نينسان سود وهرده‌گريټ تا كاريكي موثبت(پوزه‌تيښ) نه‌نجام ده‌دريټ ده‌يه‌ها كاري مه‌نفي(نيگه‌تيښ) نه‌نجام ده‌دريټ!

نهمه نوكته‌يه‌كي زور ساده‌يه له‌رووي په‌روه‌رش و گرنگيه‌وه، كه په‌روه‌رش، واته نهو جوړه بهرنامه كه نيمه بۆ توويك. دايدنه‌يين بهو جوړه بۆ نينسانيك دابنريټ. ليړه‌وه تيده‌گه‌ين كه ناگاهيه‌ك بهو جوړه كاملي گه‌ره‌كه بينا له‌سهر نه‌مه‌ش نيمكاني نيه كه خودي نينسان نهو كاره بكات، ناكريټ نينسان نه‌وه‌نده موحيط و ناگاه و پر زانياري بيت له‌باره‌ي نينسانه‌وه. له‌وه‌ودواش نوكته‌يه‌كي تر نائهم بهرنامه كاتيك هات و له نيختياري نينساندا قه‌رار دراو نيجراي سپردرا به نينسان خوي بدله‌به‌رچاو گرتني نه‌وه‌ي مه‌وجوديكي عاقله(ناخر بابته‌كان جياوازن له‌يه‌كزي داناني بهرنامه شتيكه و نيجراکردني"جيه‌جي"کردني"بهرنامه شتيكي تره) بهرنامه دانان نهو نه‌ندازه ناگاهيه‌ي ده‌ويت، به‌لام نيجراکردني نه‌وه‌نده‌ي ناويت. بهرنامه‌كه داده‌نريټ و ده‌دريټه ده‌ستي نينسان كه نيجراي بكات نيمكاني نه‌وه‌ي هه‌يه شاره‌زا بيت لهو نوكته‌گدله كه پي و تراوه كه بترايت بهرنامه‌كه صه‌حيح نيجرا بكات. چ كاتيك مومكينه نه‌تيجه‌يه‌ك مه‌عقول بگيريده‌ت له نيجراي

نډو بهرنامه يه؟ لډه ك كاتدا ده قيقه ن نډو بارو دوڅه وا نډو كه سه ي بهرنامه كه ي داناوه بهي ت بهر پوه و لي لانه دريت، چونكه ده زانين نه گهر ناموزش (في ر كړدن) هه ي ت و پهروهرش (پهروهر ده كړدن) نه ي ت، نانه و ده رده جو راو جوړه له ناو كو مه لگه دا دروست ده ي ت كه غونه ي ساده ي نډو ه يه كه نينسان گهل له لايه ن ي و تنه وه (قه كړدن) غونه ي و شاره زا، به لام له لايه ن ي كړدار و عه مه ل و نه خلاقه وه په ست و كه سيف! رېگه راس ته كه نډو ه يه كه پهروهرش بكه وېته پش ناموز شه وه، به لام مانا ي نډه كه پهروهر ده پش في ر كړدن ي ت ياني چي؟

مانا ي نډو ه نيه كه به ي ناسين و زانين نيمكاني هه يه پهروهر ده كړدن رېوډات... نا... پهروهر ده هه ميشه به شوين في ر كړدنه وه يه له روي كړدار و ر هفتاره وه، به لام له مه سلډه ك كه في ر نينسان ده ك ريه ت هه ندي ك بنه ما ي سه ره كي هه يه نډو بنده ما سه ره كي يانه في ر ت ك ده ك ريه ت جا نډو تا كه شه خصيه تي خوي گونجاو له گهل نډو ناسينه ي وا په ديداي كړدو وه رېكي ده خات، دوا ي نډو ه كه به هه ندي ك بنده ما و مه سلډه ي نده ساسيه وه ناگاهي په ديد كړد و پهروهر ده كړا، له وه ودوا نيز هه ر چي زانياريه ديت به شو نيدا، واته (في ر كړدن كامل تر ده ي ت گشتي هه ر سودي هه يه و هه چيكي زه ره ري نابيت) بويه كاتيك كه ده لين پهروهر ده له پش في ر كړدنه وه يه به دوو مانا ده ي لين:-

يه كه م: گرنگي في ر كړدن فهر عه نيسه ت به گرنگي پهروهر ده كړدن، واته نه گهر خو ينده واري و زانيار ي هه ي ت، به لام پهروهر ده كړدنيكي دروست نه ي ت نډو كاته خو ينده واري سودي نيه و به لكو ده ي ته ژه هر و زه ره ر.

دوۋەم: ناموزش مەجۋەيەكە زۆر گەۋرە و بىن پايان، ئائەم مەجۋە بىن كۆتايە يەك دەر سەدى (۱٪) ى ھەتا كەمەزىش دەكەۋىتە پىشى پەرۋەردە كەردنەۋە (۱٪) لە ناسىنى بنەما ئەساسىيەتەكەنى ھەستى پىشانى ئىنسان دەدرىت و ئىنسان پەرۋەرش دەكرىيەت، باقىيەكەى (۹۹٪) ى مەسەلەى (فېر كەردن) دەكەۋىتە دۋاى (پەرۋەردەۋە).

بەم دوو ئىعتىبارە بە شىۋەيەكى گىشتى پەرۋەردە كەردن لە پىشەرە لە فېر كەردن. جابەم جۆرە كورتى بىكەمەۋە كە جىاۋازى (دىيانەت {دىن}) ئەۋ بەرپرسىارىيەتەى وا پىغەمبەران ھەيانە لە گەل بەرنامە گوزارىگەلىك بەشەرىدا ئالەم ئەساسەدایە كە (قورنان) لەۋ ئايەتەدا بەئىمە ھالى دەكات بەرپرسىارىيەتى (مەمەد) (ﷺ)، ﴿يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا﴾* ئەۋەلەن كار. ﴿وَيُزَكِّيْكُمْ﴾ لەۋەودۋا ﴿وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا﴾ لەۋە دۋاى گىشتىنان.

بە شىۋەيەكى كورت ئەۋەل جار مەردم بە گىشتى بانگ دەكات بۆ لای (ھەق) و ھەقىقەت و زىندەگى ھەقىقەت و نەرزىگەلى ۋاقىقى، مەردم لەسەر گەردانى پەزگار دەكات و سەرنجىان پادە كىشىت بۆ رېگە راستەكەنى زىندەگى كەردن بە گونجاۋى لە گەل ئەۋ شەرتە جىاۋازانەى ئىنسانگەل ھەيانە لە زىندەگى و بىر كەردنەۋەياندا، يەكەيەكەيەك لە ئىنسانگەل زۆر زوۋ نامادەن و بەرەۋ ھەق دەپۆن و قەۋلى دەكەن... دۋاتر ژمارەيەكى تر بەشۋىياندا، ئەمانە كاتىك دەنگى ھەقىان قەۋل كەرد (كارى ئىزافە كەردنى زانىارى) مەترەھ ناپىت، بەلكو

* {كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيْكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ} البقرة ۱۲۹

بنه ما سهره تايه كان فير ده كړيښ، جا له وه وودوا ههروهك نهو بنه ما سهره تايانه نه مانه پهروه ورده ده كړين دروست ده كړيدن و پاشان باقي نهو زانياريانه كه ماوه پيښانده دريښت، كه ناخر مدرجه له ي نهويه ﴿وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا﴾ نهوي كه نيمكاني نيه يو به شهرش به شيويه كي ناساي بيزانيت. له ميژوو پيشكه وتني زانست و معرفه دا نيمه سهرنجي نهوه ده دهين كه سهره تا كاتيك زانگه زهنيان خستوته كار (سهرفي نه زهر له لايه ني هيدايتي نياهي قسه لهو به شه ناكه م) له لايه نيكا كه نينسان خوي فكري كردوته وه و چالاكيه زهنيه كاني ده ست به كار بوون له سهره تا دا نه ساسترين بابه تيك كه هاتوته به رده مي نينسان نه مديه كه ههستي چيه؟ نينسان چيه؟

قسه ي سهره تاي نينسان، كه له نهوه لي قوناغي حه ره كدي فكريدا بوي پيش هاتووه نه مه بووه، جا ورده ورده نه مه بووه بنده ماي پيدا بووني (فكري فلسفه ي)، واته ههول و تيكوشان و ليكولنه وه يو پيدا كړدني وه لامې نه م پرسیارانه. له وه و دواش مه سه له ي تر هر بدم كوللييت و بدم عه زه مه ت و گه وره يه، زور به كورتي باسي ده كه م..

له وه و دوا چند قوناغيكي جياواز گوزه رپاوه و چالاكيه زهنيه كاني نينسان گه له دربارهي ههستي و نينسان و مېده ء و مونته هاي ههستي و نيزامي ههستي و مه سه له فهرعيه كاني نه مانه ده ست به ده ست بووه و گواستراوه ته وه تا گه يشتوته نهوي (سي) لقي ليپوه ته وه:-

په كه م: به فلسفه هي (نه علا)، يان (نيلاهييات) ناوبراوه، باس له نه صلي رازي ههستي ده كات نهوي وا هه مېشه له مه قامي نه وه لدا بووه.

دووم: فەلسەفەى سروشت: واتە ئەوشتانەى وا لە(هەستى)دا ھەيە، لەم
جودە مادىيەدا ھەيە، چى زەوى، چى ئاسمان، ئەوھى وا دەيىنين
ديارىدەكەين.

سەيم: فەلسەفەى رازىيات(بىركارى): واتە خەواص و خصوصيات لە
نەيسەتگەلى تەركىبى مەسائىل و حەقائق لەگەڵ يەكتردا.
بەگشتى فەلسەفە بوو بەم(سى) لقە: (ئىلاھىيات)، سروشتيان(تەبىئىيات)،
(ريازىيات) ..

لەوھودوا ھەمديسان چالاكى بىرکردنەوھ ئەم عىلمگەل و لق و پۆپگەلە زۆر
بوون و لە ئىستاشدا ھەر رۆژىك لە ھەر عىلمىك لقيكى تازە جيا دەيىتەوھ و
لەوھودوا بەشۆھى يەك عىلمى سەربەخۆ دروست دەيىت ھەر بەو شۆھىە تا
دەپۆيت ژمارەى زانستەكان فراوان دەبن. ئەمە خوڵاسەيدەك لە ميژووى
گەشەسەندنى زانست وە راستزين پتوانەى ساددە و كورت لەدەستى ئىمەدا
بۆ ئەوھى بزائين(زانست) لەناو ئىنساندا چۆن دەستى پىكرد و چۆن قۇناغى
جياوازى بىرى تا گەيشتە ئىرە.

لە ئىستاشدا كاتىك ئىمە لەپرووى نصول و قەواعيدى صەحىحەوھ
بەدواداچوون بۆ ھەر بابەتيك دەكەين سەير دەكەيت كاتىك ژمارەيەك بابەتى
جياواز لەلايەنيكەوھ پەيوەلدىيان ھەيە بەيەكەوھ لەسەرەتادا ئەوھ گەنگە
لايەنى ھاوبەشى ئەم بابەتە، واتە پىشە و ئەساسياتى ئەم بابەتە بزائين و
لەپاشاندا بابەتە فەرعيەكان. ئەمە يەكەم نوكتەيە دەربارەى ھەر زانستىك بۆ
نمۇنە لەبابەتى (زانستى نەحو)دا ئەمە گەنگە كە بزائين(كەلام) واتاى چيە و
پىكھاتەى وشە بەيەكەوھ چۆنە و دەستورى چۆنە؟ لەپرووى بابەتى

(صدەرفەو) ئەمە گەرنگە کە بزانی بونیادی وشە چۆنە، گۆرپانکاری و تەحویلەتیک بەسەریدا دیت چۆنە؟ لەبابەتی (بیرکاریدا) یەكەمین شتیک گەرنگە ئەوێهە کە بزانی (ژمارە) چۆنە و کەم و زیادە ژمارە چۆنە؟ تاییەتەندی (ژمارە) چۆنە؟ کرداری بنەمایێ کە لە ژمارەدا ئەنجام دەدرێت چییە؟ تا لە هەر عیلمیکدا ئەو بنەما ئەوێتی و ئەساسییە و لە گشت بابەتەکاندا بوونی هەیە نەزانی هەولداغان بۆ بابەتە فەرعییەکان بێ شوود و پووجه.

سەر دەکەیت لەرووی گەشەیی میژووی (زانست) هەو، دەدۆزینەو بابەتی سەرەکی چی بوو؟ بابەتی سەرەکی تەواوی ئەم زانستە واتە تەواوی زانستەکان سەیر دەکەین، مەسەلەن هەر لەزانستی (بیرکاری و نەحو و صدەرف)، چونکە هەر کام لەم زانستگە لە بابەتیکێ ئەساسی هەیە بەشیوەیەکی گشتی هەموو زانستەکانیش هەر کام بەبابەتیک دەزانی، هەر زانستیک بیگرت یەك بابەتە ئەساسی ئەم گشتە زانستەش بریتیە لە (هەستی) (هەستی) چییە؟ ئینسان چییە؟ واتە ئەو ئەوێن بابەتە ئینسان لەبارەیدا بیر کردەو کە بریتی بوو لە (هەستی و ئینسان)، چونکە لێرەو بەسکردن و قسەکردن لەبارەیی شتەکانەو دەستیپێکرد. نالێرەو و رده و رده حەرەکەت شروع بوو ئەم لق و پۆیە جیا بونەو، پۆیە ئیستاش بۆ ئەوێ هەولێ کانی ئێمە، هەولێکی عیلمی و مەنتقی و موبتەنی لەسەر ئەصل و پریشە و مەبنا، کاتیک دەکرێت نائەم عیلمە جیاوازانی و الەبەردەستماندا لە رووی نەرزشیکێ دروستەو کاری تیدا بکەین و دلتیا بین کە بەرەبەرداری دروستی لێدەکەین کە ئەو مەسەلە ئەصلییەمانە دۆزینی ئەو و حەلمانکردنی و زانییتمانواتە بزانی (هەستی) چییە؟ (ئینسان) چییە؟

يىگۈمان ئىنسانىڭ نەزانىت، ژمارە چىيە، نەزانىت (۱، ۲، ۳، ۴) چىيە؟ ھەرچى ھەۋلەتات و بابەتى ئالۋىزى (بىر كارى) بىخوتىت ھەۋلى پوچە و ناتوانىت لەو گشتە ھەۋلى وادەيدات سود وەر بگريت. مەسەلەى تەۋاۋى عىلمەكان (خودى ئىنسانە و ھەستى). ھەستى، بەناۋىشانى مەجۋعە يەك كە ئىنسان كارى تىدا دەكات، و ئىنسانىش بەناۋىشانى ئەو ئەصلە واخەرىكە كار دەكات و دەيەۋىت سود وەر بگريت لە ھەستى بۆ خۆى. ئەصلى مەسەلە لە تەۋاۋى زانستگەلدا بىرىتتە لە (خودى ئىنسان و ھەستى) ئىمە تاكاتىك كە ئىنسان نەناسىن و ھەستى نەناسىن، ھەۋلەتاتمان بۆنەۋەى لە ۋجودى خۆمان و لە مەۋاھىبى (ھەستى) سودى صەحىح وەر گرېن رېك وەك ھەۋلى ئەو ئىنسانە وايە كە ھىشتا ژمارە نازانىت و ھەۋلى فېربوۋنى بىر كارى دەدات! ئەو لەو زەھمەتەى دەيكىشىت سود وەرناگريت ئىمەش لە زەھمەتەكانماندا سود وەرناگرېن. ئەمە قاعىدە يەكە زۆر سادە و پۇشن و پروون...

بەو دەلىلە لە دىندا. ئىصول ھەر بىرىتتە لەو مەسائىلە ئەساسىيە و تەۋاۋى زانستگەل گشتى پىداگرى لەسەر ئەۋەدەكات تەۋاۋى زانستەكان گشتىيان لق و پۇيان ئەۋەيە. ئائەم مەسەلە ئەۋەلىيە بە ئىمە ئەۋترىت، كە چۆن كاتىك دەتەۋىت (بىر كارى) فېرى كەسىك بىكەيت سەرەتا ژمارەى فېر دەكەيت ئەگەر وانەكەيت نامادەگى دەكوزىت و سەرفى دەكەيت، دىنىش مەسائىلى ئەۋەل و ئەساس بۆ تەۋاۋى مەتالىبى عىلمى لەبەرەمبەر ئىمەدا ئىژى ئەك ئەۋەى بەسەتخى (پروالەتى) ئاراستەمان بىكات لەزانستى جىاۋازدا رېنمايمان بىكات و شناختى فراۋانمان بى بلىت، بەلام مەسائىلى ئەساسى ھەستمان ھىشتا نەزانىت كە تەۋاۋى عىلمەكان گشتى بىنا لەسەر ئەو مەسائىلە ئەساسىيە دەكات،

ههروهك نهو پېشكهوتنه ميژووييهى واوتم. نيستاش دووباره هدركاتيك بتهويت لهم سهرهوه لهزانستى نيستاوه برؤيتهوه بهرهو دوا، سدير دهكيت دووباره ههر دهگهپتهوه نهو مهسله نهصلگهله، بؤ غونه(ميكروېب ناسى) قسه لهسهر نهوه دهكات نهمانه لهكوپوه هاتوون، وردهورده دهگهپتهوه دواوه و قوناغ به قوناغ دهروات تادهگاتهوه نهو سى لقه نهصليه و لهوهودوا دهگاته نهو نوكته نهصليهكه(ههستي چييه؟ نينسان چييه؟)

بؤيه ئاندم دوو مهسله، مهسلههى نهصليه لهتهواوى زانستگهله. كاتيك نيمكانى هديه ههول و تهلاشى ئيمه له زانستگدلى جياوازدا بؤ فيربوونه شتگهلى جياواز سوودى ههبيت، كه سهرهتادا مهسله نهصليهكهمان پى بوتريت، رازى وجودى نينسان و ههستي به ئيمه حالى بكريت، دين ديت نهو كاره دهكات نابو جوړه كه قورئان رايدهگهپتهويت: ﴿يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ البقرة ۱۵۱.

لهسهرهتادا(تهزكييه)، واته بونيادنان به وجودى نينسان، بهدهرونى نينسان، و شكلدان به شهخصيهتى نينسان بهناساندنى شته نهساسيهكان، ناساندنى(ژير بينايى)، لهپاشاندا ههر وردهورده زانيارى زياد بكات، كاتيك نينسان نابو جوړه كهيدك نهفر دهپهويت(ببركارى) بخوئيت لهسهرهتادا ژماردن فيردهبيت و لهوهودوا ههولدهدات مهسائل و قهواعيدى ديكه بزائيت، نهديش لهسهرهتادا قاعیده نهصليهكان و مهسله نهصليهكان بهوردى حالى بوو كه(نينسان چييه و ههستي چييه؟) لهوهودوا ههرچيهكى تر فيربيت ههر سودى هديه، كه گشتى ههر بههرهبرداری سهحيح دهكات، نيمكانى نيه (بؤمى) نهتؤم دروست بكات بؤ مالى مردم ويران كردن نيمكانى نيه(بؤمى)

بایلوژی) دروست بکات، ئیمکانی نییه (هیروین و کۆکاین) و ئەم شتانه دروست بکات، چونکه لەسەرەتاوه لەحەرفی سەحیح سودی وەرگرتووه و سەحیح حاڵی بووه لەمەساتیلی نایندەشدا سەحیح عەمەل دەکات. ئەم کردار و ڕەفتارە هەڵە یانسان لە هەستیدا ئەنجامی دەدات لەم مەواد و نەعمەتگەلە و بەزانست و نامادەگی خۆی ناوا سود وەرەگرێت، که شتگەلیک دروست دەکات کە دەبێتە ھۆکاری نابوت بوون و بەدەبەختی ئینسان ھەمووی ھۆکارە کە ی ئەو یە کە یەك نەفەر لەسەرەتاوه (ژمارە) حاڵی نەبووه و بابەتی جیاواز دەدەیتە دەستی یەو و لەوودوا ئیژی "فەرموو برۆ بینایەك دروست بکە" پاشان ئەو ی دروستی دەکات دەروخیت بەسەر دوو مەردمداو دەیانکۆژیت، چونکه هەلە دروستی دەکات چونکه ژماردن و قیاسەکانی هەلە دەردەھێنێت.

ئەساسی (پەروەردە ی دینی) ئەو یە ھەندێك شت بەئەصول ناودەبات کە حەقیقەتەن ھەر ئەصولن، ھەر ناسینی ئەساسی و ژێر بیناین بۆ ناسینی ماباکی شتەکانی دیکە، ئەویش ناسینی (پازی ھەستیە) نەینییەکانی ھەستی، کە ئەم ھەستیە لەخۆیەو شەکلی نەگرتووه، لەخۆیەو بەوجود نەھاتووه ئەمە ئەو ئەلین کەلیو ئەو ئەلین تەحلیل و ئەو ئەلین وەلامە کە ئینسان دەیدۆزێتەو لەبارە ی ئەمەو کە (ھەستی چیە؟).

لەپاش ئەو ھوش ئینسان مەوجودێك نییه ھەروا بەرەلآ و ئیترافی ئەم شێو ئەلۆزە گەورە ی گرتییت و ھاتبێت سەر ئەم کورە ی زەمینە و جێگە ی گرتییت و ھەلسوگەوت بکات لەزەویدا، ھەر ئەو ئافەرینەندە (دروستکەرە) و ئەم (ھەستیە ی) بەم ڕێکخستەو دروست کردووه ئینسانیشی ناردۆتە ناو ئەم

ههستی که به هره داری لیکات. مه وادی کوللی فراوان لهم ههستیبه دا له نیختیاری نینساندا قه رار دراوه له پالیشیدا ناماده گی زور به نینسان دراوه که له م مه واصیانه سودوهرگریت، ههستی بو نینسانه و نینسانیش گونجاوه له گڼ ههستیدا، پاشان ده زانیت که نینسان مه وجود ټک نییه په ک بوعدی (لایه نی)، وه ک هر نینسانیکي دیکه که هر حیوانیک ته نها په گ (لایه نه) نینسان سده ها لایه نی هیه له (خاسی) و له (خراوی) دا به سده ها جور ده توانیت زینده گی بکات، بو په نه مه که ده توانیت به و شیوه په زینده گی بکاتشتیکي هه روا سادده و ناسایی نییه وه ک باقی ناژه لان بمریت و ته و او بیت، نا... له بهرام بهر نه مه وه که نه م گشته نیمکانیا ته ی هیه، ده توانیت له نیمکانیاتی خو ی نیستفاده ی باش یان خراب بکات، واته ده توانیت بیت به بشرین نینسان یان ده توانیت بیت خرابترین نینسان. له دوا ی (مهرگ) ناینده په ک بوونی هیه بو ی، که به ژیا نی (دوا ی مهرگ) ناوده بریت، چونکه (حفتا سال، هه شتا سال، سده سال، هزار سال) ته مه ن بدریت به نینسان گهل هه ندیک نینسان به نه ندازه په ک خرا ی ده کهن که نه گهر بیست سال به و خرا بیسه وه بیگوزهرین و باقی هزار ساله گشتی زه جر و نازاریان به دیت هیشتا حقی نه و مه ردمه ی وا به دهستی نه وه وه نازاریان بینوه ناسه ندریته وه لیان! نینسانیک ملیونه ها نینسان ده خاته زه جر و نارچه تییه وه، گه وړه و بچوک، ورد و درشت، هه وړه ها پیلانیک خائنه که ته رحی ده کات نه گهر هوکارپکی دهره کی نه بیت به ری لیگرپته وه تا نه به د نینسان گهل به د به خت ده کات، ده ی هزار سال ته مه ن بده به م نینسانه گرمان بیست سال به و شیوه

غېيەت باقى ھەزار سالەكە زەجرى بىدە ئايا نەو گىشتە زەجرەى ئىنسانگەل كېشايىيەتى بەدەست نەو ھەجران دەبىتەو؟! ئىمكانى نىيە.

ئىنسان بەدەست نەم جۈرە ئىنسانە خائىنگەلەو دەكەوئىتە ناوسەرگەردانى و بەدبەختى و نەزانى و زولم و ئىمتىيازەو، لەو ھەجران ئىنسانىك پەيدادەبىت كەمەسەلەن بېژىن: (سەدسالان ئۆسەدسالان گرىمان ھەزار سال) تەمەن دەكات، نەم ھەزارسالە لەكاتىكەو (رۈشە) پەيدادەكات تاكوئايىيەكەى ھەر لەرپىگەى خىزمەت بەخەلەكدا دەيگۈرەرتىت، (دەھەزار سالى دىكە تەمەنى پىدەيت، سەدەھەزار سالى) دىكە تەمەنى پىدەيت. سودىك كەئىنسانىيە لەكارەكان نەم ئىنسانەو دەستى دەكەوئىت ئىمكانى ھەيە بەسەد ھەزارسالىش جۈبران بىتەو؟ ھەرگىز!

بەشىوئەكى گىشتى ئىنسان دەركى تەمە دەكات كەئەم وجودە ئالۆزە و نەم ئىختىاراتە فرانەو، نەم ئىمكانىيەتە زۆرە كەئىنسان ھەيەتى لەوانە نىيەكە چوار رۆژ تەمەنى دونىا بەكار جەزاي باش و ھەندى كارى باش و خراوى ھەندى كار خراو بىخوات. دەورانى ھەيەتى دونىا كەمەزە لەوئەى كە بىكرىيەتە ئىمە بەدەورانى پاداشتى حساب بىكەن تازە كاتىك واقىيەت سەير دەكەيت ھەندىك ئىنسان ھەيە تاكوئە سائەكانى ژيانى ھەر خىيەت دەكات بەئىنسانگەل دەى يەك رۆژ جەزاي خىيەتى نابىتەو تاوەكو دەمرىت، ئىنسانى واشمان ھەيە تاكوئە سائەكانى تەمەنى ھەر خىزمەت دەكات بەئىنسانىيەت، ھەر ئارەھەت دەبىت و ژيانى خۆى دەخاتە ئارەھەتەو بۆئەوئەى ئىنسانىيەت رىزگار بىكات لەچىكى زولم و فەساد و درۆ و دەلەسەو تەزۈر، تاكوئە سائەكانى ژيانىشى يەك رۆژ پاداشتى جىھادگەلى (تىكۆشانەكانى)

وەرناگرتەو، يەك رۆژ ئاسايش و ئارامى ناپىنىت و دەمرىت! كوا جەزاي نەمانە لە كۆتە؟ ئىنسانىيەت دەزانىت وىژدانى ئاگاھى ئىنسان دەركى ئەمە دەكات كە ئەمە ھەروا بەفېرۋناچىت. ئەو ھەرچى خرابى كۆرد و ھېچ و مردو تەواو ئەمىش ھەرچى خاسى بوو كۆردى و مرد و رۆشت! چونكە ئەگەر وىژدانى ئىنسان دەرەكى ئەمەى نەكردايە ھەرگىز شىك بەناوى(خاسى و خراوى) بوونى نەدەبووا خاسى و خراوى چىيە؟ دواى ئەوەى ئەم ھەرچى باشەى كۆرد ھەر رۆشت و ئەويش بەو جۆرە بەو ھەموو خراپەو ھەر رۆشت و ئىتر پاداشتىك بوونى نىيە؟ دەى ئەگەر وايىت. باشە چى مانايەكى ھەيدە و خراپە چى مانايەكى ھەيدە؟! ئەمە شىكە وىژدانى ئىنسان دەركى دەكات، نەخىر ئەو خراپە دەكات و غيانەت دەكات ئەم خاس دەكات و سەرئەنجام دەركى ئەو دەكات كە نەتىجەى نەمانە وەك يەك نىيە دەى كەى ئەم نەتىجە وەردەگىرىت. خۆ دەزانىن تەمەنى تەواوكۆرد و ئەوەى باشەى كۆرد مرد و ئەو ھەش كە خراپەى كۆرد ھەر مرد و ھېچ كاميان پاداشتان وەرنەگرت! لىرەو ئەمەت بۆ دەرەكەوئىت كە نەخىر دەيىت دواى مردن رۆژنىك ھەيىت بۆ زىندوبوونەو و لەوى ئىنسانەكان پاداشتى كۆردەوكانيان وەرگرن، بۆيە دەبينىن(دين) دىت لەسەرەتادا ئەم ئەساسىاتە بە ئىمە پىدەئىت، تا روالەتيمان نەكات بارەك ئەو كەسەمان بەسەردا نەيەت كە ھىشتا ژمارەى نەخىرئەدووە دەچىت مەسائىلى بىركارى دەخوئىت! لەسەرەتاو پىمان ھالى دەكات مەسائىلى ئەساس(ھەست و خۆمان) چىيە؟ لەو ھەودا مەعلوماتمان لەبارەى خۆمان و ھەستىيەو ەزاد دەكات لەبەرئەو ھەرچى پىشەرەفتمان دەيىت

ھەرچى دەزانىن گىشتى پۆزەتېف و بەسوود دەبىت، چونكە لەرووى بەرەتېكى دروستەو دامەزراو و دروست بوو.

لوكتەى ئەساسى لەمەدا كە(دین) پەرۋەردە دەخاتە پېش ناموزشەو بەرئەمەيە ئەك ئەوئى كەبىت ھېچ ھالى ئەكات بەئىنسان ھېچ ناسىنك ئەداتە ئىنسان و پەرۋەردەى بكات، نا.. ئىمكانى نىيە. پەرۋەردەش: واتە دروست كردنى شەخسىيەتى ئىنسان بەگونجاوى لەگەل ناسىن و مەعریفەكانىدا بەتەرتىب، بۆيە دین لەسەرەتاو ناسىنە بەمەيەمان دەدات، چونكە ئەو ناسىنە ئەساسى و راست و دروستە دەبىت لەدەرونى ئىنساندا نفوز دەكات و شۆو دەداتە دەرونى ئىنسان.

۱. ئىجراى عمومى ھەمانگ و جۆر.

۲. بوونى شەخسىيەتى سەحیح بۆ مورەبى.

ئانەم دوو مەرجە بەگىشتى زەمىنە فەرھەم دەكات بۆ ئەمە كەئەو ناسىنە ئەساسىگەلە كارىگەرى بكات لەوجودى كەسەكاندا و شەخسىيەتېكى پىيدات مۆتەناسىب(گونجاو) لەگەل ناسىن و مەعریفەكەى خۆياندا واتە پەرۋەردەيەكى سەحیحى بىت، ئەم پەرۋەردە دروستە پەيدا دەكات جالەو ھودوا وردە وردە مەعلوماتى زیادە وەرەگرىت...

ئەوئەتائى دەبىن ئىنسانەكان بەزۆرى دووچارى ھەلەكردن دەبن، وادەزانن (زانن) يان بەمۆستەلەحى ئەمپۆ(فەرھەنگ) مەيەى پزگار كردنى ئىنسانگەلە لەكاتىكدا عەجىب ھەلەيەك دەكەن! ئەزانن و ئەفەرھەنگ كەمانايەكى دەقىقەر و لەتېفرى ھەيە لە(زانن) ھېچ كاميان ھۆكارى خوشگوزەرانى ئىنسانىيەت نىيە! فرە فەرھەنگەلى فراوان و گەورەمان ھەيە فرە مەللەتگەلمان

همدې خواوې فېره ننگه لي په كجار گه ورهن. به لام چي پدرو ده پان نيه و پوچن! هه تا ده بين (قورنان) نقلي ده كات پيغه مېرېكي گه وړي وهك
 حه زړه تي (نيراهيم) نه م نو كته يه ي دهر ك نه كړدووه له خوا پاراوه ته وه كا تي ك
 نه سلې خو ي به جي هېشتووه له ناچه ي (بيت) دا له و بيا بانه دا د وعا گه لي
 جوړ جوړي كړدووه دهر باره ي نايده ي نه وه كاني به كيكيان نه مېه داوا
 ده كات ﴿رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
 وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ البقرة ۱۲۹ نه وېش (حه زړه تي
 نيراهيم) رېك وهك نه و دهر كه گشتيه ي كه به شهر ي نه مړو به شهر ي قه رني
 بيست و يهك هه يه تي، بري كړدو ته وه كه نه ساس نه وه يه كه خه لكې زوړ تر
 بزنان جاله وه وودوا پدرو ده بكريه ن، به لام كا تي ك حاله تي گشتي و صيفه تي
 تايه تي ريساله تي پيغه مېر (عليه السلام) به يانده كات، سه رنجمان راده كي شيت كه نه خير
 پيوانه كان گوراو ن كه نه و نايه ته روم كړدووه ﴿كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنْكُمْ يَتْلُو
 عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ﴾ نه وه ي وا حه زړه تي (نيراهيم) له مېه رحله ي چواره مدا
 ته صه وري ده كړد لير به نيمه ي حالي ده كات كه يه كسره دواي بانگي گشتي
 بهرو هيدايت شروع ده بيت، جاله وه وودوا ﴿وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمُ
 مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ البقرة ۱۵۱.

نه مېه خولا صه يهك له وه ي رازي نه مېه كه له نيسلامدا (پدرو ورش) نه وه نده
 نه هميه تي پندراوه و خراوه ته پيش (ناموز شه وه)، له كا تي كدا به شهر هه مېشه
 به پيچه وانه وه ته صه وړده كات، ناهم نو كته يه يه كه له مېه وړدي پدرو ورشدا
 له سه ره تا دا نامه زشگه لي نه ساسي و (شناخته گه لي) نه ساسي ده ده ريه ته نينسان،
 له وه وودوا شه خصيه تي شكلي پنده دريت كه گونجاو و هاورپكه له گه ن نه و

ئاموزشە ئەساسىيەى وەرگرتووه ئەمە دەبىتە (پەروەردە)، پەروەردە: واتە ئەمە
بەنى شتەگەلى ئەساسى بزانىت بەشپەيه شەكل بگرت جالەوودوا وردەوردە
زانبارى زىاد دەكات. جا ئەو كىشەيهى دونىاي ئەمپۆ تووشى بووه لەبەر
دوو هەلەيه:

يەك: وادەزانن ئاموزش موهيمە كەدەيزانن لەولائى خۆماندا(ئيران) بەرەسمى
(ئاموزش و پەروەرشە) - (فێركردن و پەروەردە كردن) ئەو خراووتە پێشەوه.

دوو: رازى پەروەردە كردن دەرك نەكردووا وادەزانن پەروەردە
نەو، كە ئىنسان بەشپەيهى يەك ئازەلى بى دەرك و شعور ئاراستە بكەيت و
قەسەى بۆ بكەيت كە بەزۆر بىژىت (وابكە و وابكە) وشك و بى مەنتىق،
حەرەكات و سەكەناتىكى پيشان بەدەيت، بەو جۆرەى كە ئىنسانگەلى ئەمپۆ
پيشان ئىژن (مەبادى نادابن) كە لەپراستيدا تەنها (مەيمونىكن) و هېچى تر. ئەم
نوكتەيهى دەرك نەكردووا لەكاتىكدا پەروەردە ئەو تالەپش فێركردنەو بەو
شپەيهى كە وتمان لەلایەكى دىكەشەو پەروەردە بەمە نائىژن كە ئىنسان وشك
بىژى (وابكە و وامەكە) نەخىر ئەو، كە لەسەرەتاو دەربارەى تەواوى
شتەگەلىك وا لەنايندەدا فێردەبىت و قەرارە بىزانىت، نوكتە ئەساسىيەكان بزانىت
و دواى ئەو شەكل بگرت (موتەناسىب) لەگەڵ مەعريفەتەكەى خۆيدا*. بەم
جۆرە بەرنامەى ئىمە لەم پۆلەماندا كورت دەبىتەو لەسەر ئەم مەتالبە.

هەرۆك لە تەفسىرى نايەتەكەدا وتمان وەزىفەو ئەركى رابەرگەلى ئەم
پەيامەكە (قورئان)ە، بەم جۆرە تەعبىر كراو كە:

*) بۆ زياتر شارەزاوون لەم بارەيهو دەكرىت سەردانى كىتى وەرگىزوى (عەلى عىزەت بىگۆلىچ:
ئىسلام لە ئىران رۆژەلەت و رۆژناوادا، و. مەمەد چىا) بكەيت.

يەكەم: گەياندىنى پەيامە ئاسمانىيەكان بەگوڭچكەى ئىنسانەكان (يتلوا عليكم اياتنا)، پاشان بەبى بەربەست قۇزاغى پەروەردە كردە بۇ ئىنسانانىك كە نىيەتى سالم و مەبەستى دروستيان ھەيە و لەكاتى حەق وتن و دىفاع لەحەقدا (لبىك) دەلئەوہ. مەبەستى ئەوہە ھەرچى مرۆفە كاتىك گۇرئان لەدەنگى حەق دەبىت كاردانەوہيان وەك يەك نىيە، ئىنسانگەل بە تەرتىب لەگەل ئاستى بىر كەردنەوہياندا رۆحىيەت و ئاوات و ئارەزووى جۆرى زىندەگى كەردىيان حالەتى جىواز پەيدادەكەن لەبەرامبەر دەنگى حەقەوہ! ھەندىك سەخت دادەچلەكەن و مشەوہش دەبن و تورە دەبن لەدەنگى حەق، چونكە بەتەواوہتى دەنگى حەق ئەوہتا لە مقابىلى نوكتەى بىر كەردنەوہيانەوہ!! وەك ھەندىك لەو خەلكە بىچارە ھەلخەلەتاوہى ئەمرۆ كە ئەھلى (تەسەوفى) كە دوچار كەن بە شىرك و بت پەرستى كاتىك دەنگى تەوھىد و يەكتاپەرستى دەبىستن كە ئەصلەن دىنى ئىلاھى واتە (تەوھىد) ئارەحەت و تورە دەبن، كەھەتەى ئەوہم بىستوہ كە لەمەجلىسىكدا باسك كراوہ لەبارەى منەوہ يەك نەفەر لە مەلاكان وتوہتى لاوہ ئەوہ وئەكەن ئەوہ (موەحىدە) و بەكارنايەت و قابىلىيەتى ئەوہى نىيە باسى لەبارەوہ بكەرت، زۆر عەجىبە! مەلا بىت و رەھبەرى دىن بىت خۆى بە دوور بگەرت لەنە فەرىك بەدەلىلى ئەوہى (موەحىدە) دەى دىن واتە چى؟! دىن واتە (شىرك؟!) ئائەمە بەم ئاستى بىر كەردنەوہى بەدلىيايەوہ لەگەل دەنگى تەوھىدى گوى لىدەبىت تورە دەبىت و كاردانەوہى پىچەوانەى دەبىت، چونكە غەرق بووہ لەو جۆرە بىر كەردنەوہى خۆيدا تەواوى عەوائف و ئىحساساتى، فەكر و ئارەزووہكانى

موتەبىق كىردۈۋە لەسەر ئەو جۆرە لەبىر كىردەنە، مەگەر زەمانىك وردە وردە كارىكرىيەت تا بنەماكانى فەكرى ھەلۋە شىتەرت و دائىر يىتەۋە سەر رېگا. جۇرىكى تىر ھەيە بەتەرىب لەگەل رېگەي زىندە گىيەك كە بۆخۇيان ھەلىيان بىزاردۈۋە ناپەھەت دەپن لەدەنگى ھەق، ئىنسانگەل كە بەئىمتىيازات و جاھ و جەلالەۋە زىندەگى دەكات و ناز دەفرۇشەت بەسەر مەردەمدا، ئىستىمار و تالانى سەرۋەت و سامانى مەردم دەكات دەنگى ھەق ئەو ورد دەكات و داغانى دەكات، بىگومان ناپەھەت دەيىت، چۈنكە ھەموو ئىمتىيازاتى لەدەست دەچىت، بەلام ئىنسانگەلىك ھەن كە نەفەكرىيان وا فاسد و پوچ و دۆگما دروست بوۋە، نە ئىندەگىيان بەوجۆرە دژى خەلەكە يان مومكىنە ھەشەيت فەكرى خراب يىت، زىندەگى دژى خەلەك يىت ۋەلى بەكوردى خۇمان تەۋاۋ (پەش) نەبويىتەۋە! نەم ئىنسانگەلىشە بەھاورپەك لەگەل خەسەساتى نەخەلقىياتىيان، بەھاورپەك لەگەل چەندىن لايەنى جىاۋاز كەلەزىياناندا بوۋنى ھەيە پۆلبەندى دەكرىن بۆ پۆلى جىاۋاز جىاۋاز. يەكەيەكەيەكەيان ھەيە زۆر زوۋ كە دەنگى ھەق دەبىستەن تىدەگەن كە كۆمەلگەي ئەۋان چەنىك فاسد و پوچ و كەسەفە! بەتەۋاۋى و جودەۋە پىشۋازى لىدەكەن، ھەنىك تاماۋەيەك لە گۇماندان و ھەيەنە گۇمانىيان كەم و ھەيە كەم كەم پىروپىروۋ دەبنەۋە ھەيە زۆرەر ھەيە كەمەۋ ھەيە زۆرەر، غەپرى ئەو دوۋ دەستەي ئەۋەلە بەتايىت دەستەي ئىستىمارگەر دەستەي (مەلە)، ئەۋانەكەئىپ شىۋازى گەشتى زىندەگى و فەكر و نەرزىشگەل و نەخەلقىيان لەسەر ئىمتىيازاتەۋە ۋەستارە بەخۇيان ئىژن ماقول و بەخەلەك ئىژن ناماقول، نەرزىشگەلى گەۋرە بۆخۇيان قايلە و بۆ خەلەك قايلە نىيە ئانەۋانە

به شپوه په كې ناسايي ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَلَذَّتْ لَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ البقرة ۶. ريگه ي نه وان نيمان نيه. دواي نه وه ي مه صيرى ژيانيان به وشپوه ده بيت و موده تنها دهنگي ححق به پاكي و رو شني بگه يده ته گو يچكه يان چي نه وان هدر دوزمني و سهر يچي بكن تازه نيز به و جوړه قورنان به نيمه ي حالي ده كات نه مانه (كافرن)، واته نينسانگه ليكن ه و لده ده ن ححق داپوشن و گومي بكن و بيشار نه وه له خه لكې نه مانه نيمكاني نيه شو ين ححق بكه ون. به لام نانو يه كه يه كه نينسانگه له وا به گشتي خه صله تگه لي جوړا و جوړيك كه هه يانه، تاييه تمه ندييه كي جوړا و جوړ كه هه يانه و جيهه تگرييه ك هه يانه جوړي ژيانيك هه يانه نيمكاني نه وه يان بي ده دات كه زوو په پره وي له ححق بكن نه وانه روو ده كهن له ححق. ته رييه ت نيسبت به وانه پيده كات اسه يرده كه يت حهر زره تي محمد (ﷺ) له ناو مه كه كدا به پر سيار ييه تي په يدا ده كات نه وه ل جار (خه ديجه) ي ژني پيش له ههر چي كه سه نيمان ده بيت كه نه مهش يه كيكه له نو كته گرنگه كان حه ساس تر ين نينسان نيسبت به كه سيك بريتيه له (ژن) نيسبت به (بيا وه كه ي)، نه گهر كه م تر ين نو كته زوعفي ناموسي و نه خلاقي له محمد (ﷺ) دا بپوايه و نيدعا ي به و جوړه ي بكر دايه، وهك شو گدل له بهرام بهر ژنگه لي نه م روژه وه يه كسهر به پتلا و ده يدا به سه ري دا و له ت و په تي ده كرد له كا تي كدا هيشتا حه قيقه ت بو خودي حهر زره تي محمد (ﷺ) ده رنه كه وت بوو نه وه نده هه بوو دهنگي ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ العلق ۱. بيستبوو، هه روه ها دو چاري نه و ناړه حه تي و هه يه جان و له رزه بوو بوو ماجه را ي ده گپرا يه وه بو (خه ديجه) له كا تي كدا لاي چو ل بوو (كه نه وه باسيكي دورود ريژه)، خه ديجه ش، دلخوشي پيدا كه دلنيا بيت

ههړچي ههيه شهر و بهلا نيه، چونكه ژيانى تو به گشتى نهوه نيه كه خوا بهلا و موصيه ت بو پيش بريت پاشان چوون بولاي (وه رهق) ه و نهویش داوايکرد كه (هزرت) بوى باسبكات كه روداوه كه چوون بووه، خودى هزرت زور نيگه ران بوو كه نه م روداوه غدير قابيلي ته صوره، غدير قابيلي ته حه مووله، كاتيك (وه رهق) ته وزيجى بۇدا كه نه مه ريساله ته، چونكه وه رهق شاره زان بوو نه مه ههروهك نهو بهرپرسياريه تى و حه قيقه ته يه كهوا بو (موسى و عيسا) هاتووه و نيستاش بو تو هاتووه، پيش نهوهى خودى محمد (ﷺ) به ته واوه تى حه قيقه تى بو روشن بويته وه له ناو سام و هه يه تى روداوه كاندا ونبووه، حه واس شپزه بووه، هزرتى خه ديجه نيمانى پنده هيتت نهويه شه خصيه تى داواكراو و سالم و په سنده، نهوه شه نيشانه ي راستگو ي هزرتى محمد (ﷺ) ژنيك كه نهو گشته حه ساسيه تيه ي ههيه بهرام بهر به پياو، ژنيك كه پانزه سال له شووه كه ي گه ورتره، شووه كه ي (چل) سال ته مه نيه تى، بهلام نهو (په نجاو پنج) ساليه، نهونده پاكي و دوستى له شه خصيه تى دوسته كه يدا ده بينت كه نيدعاى وا گه ورته دهكات، كه ههړچي نه رزشگه لى عومرى (خه ديجه) يه ورد دهكات و له ناوى ده بات بهر له ههړچي كه سه نيمانى بى ده هيتت! له وه وداش ده بينت له ناو مندا لگه لدا- هزرتى (على) يه، له ناو پياواندا هزرتى (نه بو به كر) ه، ههروا يه كه يه كه له نينسانگه ل نهو كژم دلگه گه ورته كه له مه كه كه دا بوو ده ستى گرت به سهريدا، له گه ل نهوه شدا ژماره يهك راسته وخو شهرپان ده كرد تا كوتاي ته مه نيان هه شهرپان ده كرد، مه گه ر كه زه مانيك نيت له ناچاريدا قه راريان گرت و رپنگه ي شهرپان نه ما بوو كه ناچار بوون به ته تسليم. نانه م

سيانزه ساله كه پيغهمبر (ﷺ) له مهككه دا گوزهراندی سديرده كهيت ته نها ژماره يه كي دياريكراو هاته دهوړی و سوديان و هرگرت له پوره وړده كړنی، به لام هم ژماره دياريكراوه به ته نها نه وانه بوون وا دونيان ژيړا و ژوور كړدا چونكه دروست پهروهرده كريان دواي پهروهرده كړدنيشيان هر ورده وړده ناياتي قورنان داده به زی و ده بوړيه زانياری و معرفت بويان، له پاشانيشدا كه پيغهمبر (ﷺ) هيجره ده كات و ده روا ته (مه دينه) و كومه لگه دروست ده كات ژيړ بينايي نه صلي نه و كومه لگه يه هر نه و كومه له موهاجيره نه، له وه و دوا كومه له ی (نه نصار) مه دينه دينه پاليان، هم كومه له ی (نه نصار) يسه هر نه و كومه له كه سمن كه زور به يان پيش نه و هی (پيغهمبر ﷺ) بيت و بگوازيته وه بوشاري مه دينه ته تسليم بوون و نيمانين هيتابوو، چ نه وانه ی له ليژنه ی نوينه رايه تي سهره تادا (دو) سال پيش كوچكردن (دوانزه نه فدر) هاتبوون و پيغهمبريان (ﷺ) بيني و نيمانين هيتابوو، چ نه و (حفتا و چند نه فدره) كه ساليك پيش له هيجره هاتبوون، چ كه سانتيكيش كه زانياری نيسلاميان له زه مانى نه مانه بيستبوو، نه مانه نيسانگه ليك بوون سالم كه زووتر پيش له هاتني پيغهمبر (ﷺ) نيسلاميان دهرك كړدبوو و قبوليان كړدبوو بويه بوونه دهسته ی مەرکه زی كومه لگه ی نيسلامی، له پرووی ژماره وه زور كه م به لام له پرووی هيره وه مدمولى ناهو (مثال) ه وا قورنان به ياني ده كات راستر بلیم به ناو نيشاني (مثل)، (چونكه مثل) راستر بوو تر يت به عره بيه كه ی).

بەشتىك لە بۇچۈرۈنە (يەنى مەردىمى، ئىككى، ئەلەسەن) بەكەنى

﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ﴾*
لەو ۋەدۋاش سەرئىچمان بۆتەۋە رادە كېشىت كەمە بەست ئەو ۋە نىيە كەنەم
(شاخە) بىيىت و قورئانىك بىتە خوارەۋە بۆسەرى ، نا... ﴿وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبُهَا لِلنَّاسِ﴾ بەئىتوانى (مەلل) بەئىمە ھالى دە كرىيەت، كۆمەلگەى
ئىسلامى سەيىرە كات بچوك بەو جۆرە كە قورئان تەسۋىرى دە كات بە جۆرىك
بوو مەردم بىانفەرېن ئەۋەندە كەم و زەئىف بوون. كۆمەلگەى (شېرك) و
(ئىمتىيازات و تەبەقات) فرە زۆردار و بەھىز چ ھۆزەكان (جەزىرەى عەرەبى)،
چ ھوكمەتگەى مۇستەعمىرەى ئىران و رۆم لەلايەنى (باكور و باشورى
جەزىرەى عەرەبىدا، ۋە چ ھوكمەتى ئىران و رۆم خۇيان ئەمانە گشتى دوزم
گەلى زۆردار و ترسانك، كۆمەلگەى بچكۆلەى ئىسلامى (پېر مەشتىك) دەبىت
شەرې بكات لەگەل گشتى ئەم قودرەتگەلەدا، بى گومان خۇشيان نىگەرەن
بوون كە چ بەررەسىارىيەتتەكى عەزىم و چ گروپىكى بچكۆلانە قورئان
سەرنجىيان بۆ ئەم ھىقىقەتە رايانە كېشىت، كە ئانەم بەرنامە كەئىۋە ئىجراى
دەكەن بەرنامەدە كە كە قورئان بەئىۋەى فېرە كات، جا قودرەتى قورئان
بەو جۆرەى ئەگەر بېراپ بى تەسۋىرى مادى لەبەرچاۋ بگرېن (كىۋ و قورئان)
موتەۋەججەى بكرىيەت بەئىۋەى يەك مادەى تەقېتەرەۋە كەنەم كىۋە لەت و
پەت بكات داغانى دە كات، بەلام ئەم كىۋەلە ۋالەئىۋە دەترەن كىۋى
نیزامگەل و رېژىمگەل و پەيۋەندىيەكى كۆمەلەيەتتە كە ئىنسانگەل
دايانغەزەندەۋە، ئەم عەشايرە و ھوكمەتگەلە زۆردارانە ۋە قورئان يەك

* ﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ {الحشر ۲۱}

هەي تەقنەرەوھەيە كە ئەمانە لەت و پەت دەكات و داغانیان دەكات. بەئى
بەرچارى ئۆھو زۆر بەھەيەتن ئۆھ وادەزانن ئەمانە لەبەين نايەن ھەرئەوھى
لە كوردیدا بۆكەسىكى بەھیز و لەبن نەھاتوو دەلێن "وھ كۆ واىە و
بن نايەت لە ريشە نايەت، ھەلناكرێت" لەعەرەبیشدا ئەم مەسەلە ھەيە ئۆھ
نەسەر دەكەن كە ئەمانە ھەلناكرێن، بەلام ئۆھ (شمشیرى) قورئاننان
دەستەوھەيە. دەي ئەمە بەسە كەگەرەترين كۆ لەت و پەت بكات!

و شۆھەيە بوو محمد (ﷺ) بەقورئان ئەو كۆمەلگە بچوكەي پەرورەدە كرد،
انى ئەم ھەندە گەورانە لەت و پەت بكات و داغانیان بكات. قورئانیش
ەرۆك ئەو مەبنایە پەرورەدە كردن بەوشۆھەيە و لەوودواش فێر كردن
شونیدا، پەرورەدەش بۆ ئەو ئینسانگەلە كەبەھاوتەريى لەگەل تەرزى
ركردنەوھە و جىھەتگىرى و جۆرى زىندەگى كردنیان، نىيەتيان سالم و
بەستیان دروست.

رورەدە بەكورتى عىبارەتە لە: دروست كردنى شەخسىيەتى ھەر ئینسانێك،
روست ھەرۆك ئەوھى وەرگرتووھ. لەسەرەتادا زانیاریەكى بى سنور و فرە
فراوانى پێنادهت و لەوودوا ھەرچى بكەیت سەیربكەیت شكۆ نەگرێت
زۆت! وردەوردە ھەقائىقىكى بى ھالى بكەیت شەخسىيەتى پێدەيت ھاوړێك
لەگەل ئەو ھەقائىقەدا، بەعبارەتێكى زۆر سادەتر لەو مەسەلەي دەورى ناگا
نااگا ئینسان شت دەزانێت و لەپالیدا صىفات و خصوصىياتى ھەيە، چ
دەزانێت ئەم صىفەتە پەيداى بكات يەك جۆر دروست بێت و يەك شۆھى
بێت، نەك دوو شەخسىيەتى بێت شتێك بكات و شتێك بزانێت، ئەوھى
رادەبزانێت و دەبێت جۆرێك بێت، بەلام ئەوھى وا صىفەت و ئەخلاق و

رەفتارىيەتى جۆرىكى دىكەيىت. بەدەر بېرىنكى (ئىجادى ھاۋسەنگى لە نىۋان تايىپەندى ئەخلاقى و ويژدانى فەرد بە ئەحوالە زىھىيەكەى). چەمكىنكى ترمان ھەيەكە (زەھن)ە، واتە فەعالىيەتگەلى فەكرى، دەرەك و مەلۇمات و ناسىنەكەنى ئىنسان. (ويژدان) يان ئەخلاق، واتە صىفات و خەسلەتگەلىك كە ئىنسان ھەيەتى، ئازا يان ترستۆك، سەخى يان رەزىل، خۆش ئەخلاق يان بەدئەخلاق، پرموقاوومەت يان بى موقاوومەت و باقى خەسلەتگەل.. تەربىيەتى صەحىح: واتە ئىجادى تەتابوق (ھاۋسەنگى) لە نىۋان خصوصىياتى ئەخلاقى و ويژدانى ئىنساندا، لەگەل ئەحوالى زەھىدا. ئەو شتەى لە زەھىدا حاصل دەيىت ھەروەك ئەو لە ويژدانىشدا حاصل بىيىت، چى فېردەيىت ئەو شەكل و خصوصىيەتە پەيدا بىكات، واتە ھەماھەنگى و يەكپەرەنگى بوونى (دەرونى ناناگا بەدەرونى ناگا). دەرونى ناگاھى شىتەك فېردەيىت خەتەن رەۋانى ناناگاھى ئەو شەكلە پەيدادەكات، پەرۋەردەى دروست واتە ئەمە.

جادۋاى ئەۋەى ئەو شەخسىيەتەى كەمەبەستە دروست بوو بۆ ئىنسان بوۋە، يەك ئىنسانى مۇسبەت يان لەبىناۋە دروست كرا مەعرفەى ئەساسى پىدرا و شەكل درا بەويژدان و دەرونى ھاۋتەرىب لەگەل مەعرفەتەكەيدا، ئەۋكات سەرەى فېرەكردنى (كىتاب و ھىكمەت) و رەدەورە زانىارى زىاد يىت و ھەقىقەت زىاتر دەرەك بىكات تائەو سۈرەى بۆ ھەركەسىك پىۋىستە، چۈنكە ئىنسانگەل ۋەك يەك فەراغەت و ئىمكانىياتى تىگەيشتى نىيە ھەر كەسىك تا ئەو سۈرەى بۆى دەكرىت لەو سۈرەدا لەھەقىقەتى كىتاب و ھىكمەت و ئەۋشتانەى كە ئىنسانىيەت ناكرىت خۆى يىانزانىت دەتۋانىت فېر بىيىت، بۆيە ئەساسى بەرنامەى دىنى ئىسلام ئەۋەيە كە ئىنسانەكان پەرۋەردەبىنا واتە ھەر

ئەندازە يەك كە نيازىيان ھەيە بەھان شىۋە پەيۋەستىن، يان ئەۋەي لە رېنگەي
(دەرونى ئاگاۋە) ۋەرىدە گرن لە (دەرونى ئاگا) ياندا دروست بە ھەمان شىۋە
شەكل بگرىت و پىچەۋانە نەبىت، بەم تەرتىبە كەۋاتە (دەرونى ئاگا و ئاگا)
يىگانە نىن لەيە كەرى! بەلام دەبىنن لە غەيرى پەرۋەردەي نىسلا مەيدا
دەرونى ئاگا و ئاگا تەۋاۋ يىگانەن بەيەك، كاپرا نەخۇشەكە لەجىگايە كدا
لەژىرچاۋدىرى (پزىشكى دەروناسى) دايە باسى لەگەلدا دەكات كەچى
سەيردەكات زۆر بەباشى لە مەسەلە مرۆيەكان دەكۆلتەۋە بۆماۋەيەكى
دورودرىژ زەھمەت دەكىشىت سەيردەكات ھەي ھوۋ خۆ ئەم كاپرايە
دەرونىكى وىرائى ھەيە! دەرونى شەكل و خصوصىياتىكى تىرى ھەيە و تەۋاۋ
پىچەۋانەي ئەۋەيە ۋا ئىزىت، بەلام ھۆكارى ئەۋەي كەبدو جۆرە دەرونى
ئاناگاي يىگانەيە بەدەرونى ئاگاي ئەۋەيە كە بەۋغونەي ۋايەكە مچار باسما نكرد،
ۋەك مەسەلەن دوۋدانە (زەرف) لەپال يەكدا و جىالەيەك، زەرفىك
ھەرلەسەرەتاۋە شتى تىدە كرىدەت و پەردە كرىدەت، كەچى ئەۋ زەرفەكەي تر
چۆن و ھۆن، ۋاتە بەشى ئاگاي زانىارى ئىنسان ھەر لەبەرەۋە زىاد دەكات،
بەلام ھىچ ئاگادارىدەك لەدەرونى ئاناگاي نىيە! كەلەچ بارودۇخىكدا
پەرۋەردە دەكرىت؟ ئايا ھاورپك لەگەل زىاد كەردنى زانىارىدا پەرۋەردە
دەكرىت؟ يان بە پىچەۋانەۋە؟ چى نەخىر ۋانە كراۋە، بەلكو ھەر زىاد كەردنى
مەلۇمات لەبەرچاۋگىراۋە بەيى ئاگابون لەۋەي كەصىفات و خصوصىياتى
ئەم ئىنسانە چۆن بىت؟ لەنەنجامدا ئەۋ دژيەتپە دروست دەبىت ۋاباسمان
كرد! بۆيە لىرەۋە رۆشن دەبىتەۋە دەرونى ئاگاي و ئاناگاي ئىنسان دژى
يەكەرى نىن، چۈنكە كاتىك رەۋانى ئاناگاي بەۋجۆرە پەرۋەردە كرا ھەرچى

زانبارى ئىزافە دەكرىيەت ئەمە (چرايەكە لەدەرونى ئاگاھى) ئىنسانەۋە بەرەۋ دەرونى ئاگاھى ۋە ھەر لەپىشەۋە پۇشنى دەكات تەۋاۋ ھاورپىك لەگەل ئەمەدا شكى پىدەبات. ۋەك ۋىنەيك لەگەل ئەصلەكەى خۇيدا لەبەرامبەر نوورىكى بەھىزەۋە تەۋاۋ شىۋەى ئەم دەگرت، دەرونى ئاگاھى ئىنسانىش بەبۇنەى نوورىكەۋە كە لەپەۋانى ئاگاۋە بۇ دەۋوات ۋەك شكىلى پەۋانى ئاگا پەيدا دەكات، ۋاتە تايىبەئەندى ئىنسان ۋە زانبارى دروستى ۋەك يەكى لىدەت، زانن ۋە شەخسىيەت ۋە ئەخلاقى دروست ۋەك يەك دروست دەبەت.

جائەدو بىگانەبىيەى(دەرونى ئاگا) لە(دەرونى ئاگا)يە، دەبەتە ھۆكارى ئەۋەى كە ئىنسان بەۋجۇرە دوو شەخسىيەتە لە شەخسىيەتدا دۇ بوون ۋەجودى ھەيەا توۋشى جۇرەھا نەخۇشى فەردى ۋە ئىجتىماعى دەبەت، ۋاتە(فەرد) لەسنورى خۇيدا ۋە كۆمەلگەيەك كە پىكھاتوۋە لە ئەۋ(ئەفراە) ئەۋ مەرەزە جۇرەۋە پەيدا دەكەن، كاتىك ئىنسان شتىك دەزانى، بەلام ئەخلاق ۋە خصوصىياتى غەبرى ئەۋەيە ۋادەيزانىت، سەپردەكەيت ئىنسانىكە لادەر، درۆزن، رىكار. لەبەرئەۋ دۇايەبىيەى ۋالە شەخسىيەتدا ھەيە ۋا دوچارى دوو شەخسىيەتى بوۋە بەتەدرىج، چونكە خۇ پۇيىست ناكات ئىنسانى دوو شەخسىيەتى گشتى ۋەك يەك خراپ بن، بەلام دوو شەخسىيەتى بىنەمايە بۇ دوچار بوون بەجۇرەھا دەرد ۋە پىا ۋە تەزۋىر، ئەمە پەۋشى پەرۋەردە ۋە فېرکردنە لە ئىسلامدا. جا بەم دەلىلە ئەم (مەدرەسەى قورئانە)، كە دەلەين مەدرەسەى قورئانە ۋە دەمانەۋىت پەۋشى پەرۋەردە ۋە فېرکردنى ئىسلامى لەم مەدرەسەدا زىندو بېتەۋە دەبەت مامۇستايانى ئەم مەدرەسەيە بەتايەت لەم قۇناغەى سەرەقادا دەبەت ئاگاداربن بەرئەساسى ئەۋ پەۋشتەى فېرى مەمەد(ﷺ) كراۋ.

باسى دووھم:

رۈكۈنە سەرەككېيەكەنى كەمەلى كەسايەتى مەۋقۇ

لە نېۋان (كا فرو موئىمىن و مونافىق) دا:

بۇ ئەمە ئەم مەتلەبە كە ئېۋە پىشكەشى دەكەن تەۋاۋ رۇشن بېتەۋە، ھەم جىاۋازى (ھەمەك) و (ئىسلام) پىۋىستە بوئىت و رۇشن بېتەۋە، ھەم جىاۋازى (ئىمان و كوفىر و نىفاق).

لەبارەى جىاۋازى (ئىمان و ئىسلام) ھەمەكە باس كاتىك دەست پىتەكەت كە لەسەرەتادا جىاۋازى (ئىمان و كوفىر و نىفاق) بوئىت رىت، كەلپەرەدا بەشەكەنى (ئىمان) رۈۋن دەبېتەۋە، ھەرۈەھا مەرحەلە و مەسائىلىك كە دەبېتە ھۆكەرى جىاۋازى ئەم (سى) خەسلەتە، (كەلەسەرەتادا ۋەك يەكەن) تەۋزىح دەدرىت، ئەۋ كاتە لە جىاۋازى (ئىمان و ئىسلام) ىش ھالى دەبېن.

بەگشتى (سى) مەسلە لە ئىنساندا مەترەحە كە ئەرزىشى ۋەجۈدى، ىان شەخسىيەتى ئىنسان بەۋ سى مەسلەۋە بەندە.

يەكەم: مەعرفە: يە ىان بە ئىستىلاھى ئەمپۇ (شۈناسى ئىنسان)، دەركى ئىنسان، ھالى بوۋنى ئىنسان نىسبەت بە مەسائىل، (كەلەۋەدۋا رۈۋنى دەكەپنەۋە) ئەۋەى ۋا لەفەرەنگى تەعبىراتى دىنى و فىلسەفەدا بۇ كەلىمەى (ئىمان) مەترەحە (مەعرفەت و شىناختە) نىسبەت بە مەسائىلى ئىۋولۋى و ئەساسىيەكە كە تەئسىر دەكەت لەرەفتار و رەۋشەت و شەخسىيەتى ئىنسان.

دووەم: جیهەتگیری ئینسان: ئینسان چ جۆرە جیهەتیک ھەلەدە بۆیۆت بۆ
 (بەدەگی، ئاواتی، ئارەزووی چۆنە؟ گەرەکییە چ مەصیریک بگریتە بەر؟ پێش
 لەوەی لە ەمەلدا (کرداردا) گاریگەری بیینین ھالەتی دەرونییە کە، ئەو
 ئەصمەیی کە ئینسان دەگریت مەرحەلەیی دووەمە.

سییەم: کردار (ەمەل): کە شەخسیەتی ئینسان دادەمەزرینیت و کاملی
 دەکات، یان مەزھەریکە بۆ ناسینی شەخسیەتی ئینسان، بریتیە لە ئەعمالی
 ئینسان (کرداری) ئینسان.

جا ئیستا ئیشارەت بەو بەکەم کە (ئیمان) لە زمانەوانیدا واتە: (ەقیدەیی
 قاطع و جازم بە ھەرشتیک). جا مەفھومی ئەمە گشتییە شاملی ھەرچی جۆرە
 شتگەلە ئەوێت، ەقیدەیی قاطع و جازم بە ھەرشتیک نەرزشدار و بۆ
 نەرزش، گەورە و بچوک. ەقیدەیی جازم بەمە کە ئەمڕۆ مەسەلەن فلانە پۆژە
 ئیستا لێرە پۆژە و لە فلانە جینگا شەو، لە فلانە جینگا سەعات نەو نەو نەو
 لە فلانە جینگا سەعات نەو نەو نەو، ئەو فلانە کەسەو نەو ئەو یە کە کە ی ترە،
 ئەو مەسەلەن خەلکی ئەو جینگەییە و ئەو یۆتریان خەلکی ئەو جینگەیی
 ترە، ئەو ئەو شارەیی و ئەو ئەو شارەیی... ئەو مەسائیلی بچوک تا دەگەیتە
 مەسائیلی گەورە گەورە، گشتی کەلیمەیی ئیمانی بۆ بەکار دەبریت. بەلام لە
 عورفی خاصی دیندا، ھەر و ھا لە فەلسەفەشدا، فەلسەفە کاتیک کەبابەتیک
 دیاریکراوی گەورە گەورە بەشەری باسە کات و شەیی (ئیمان) بۆ
 (مەسادەقەلی بچوک) و بابەتی بچوکی بۆ نەرزش بەکارنابات. دین بچوکی
 دەکەنەو و دەیکەنە مەسەدەقیک موھیم یان جۆزیک موھیم لە ئەجزای

ماصه ده قتيك كه كه ليمه ي نيماني بڼ به كارده هيتريت. به كاري ده هينن بڼ باب ته گه ليك كه ته نسيري له ړنگه و ړه وشي نيساندا هديه، يان به ده ربرپنيكي تر ته نسيري (كاريگهري) له مه سه له ي دووه مدا هديه كه شه خصيه تي نيسان به ووه به ننده كه نه ویش (جيهه تگيري نيسانه).

نيمان به كارده بریت بڼ شتيك، واته عه قیده به شتيك مه عريفه ت و شناخت نيسبت به شتيك، كه وه ختيك نه و مه عريفه ت و شناخته حاصل بيت (جيهه ت) بڼ نيسان ديارى بيت. به شيو هيه كي ناسايي نيسان دواي نه وه نه و مه عريفه ته پيدا ده كات، خوي به مولزوم ده زانيت كه جيهه تيك پيدا بكات به پيوهندي له گهل نه و مه عريفه ته دا. نه مه باسيكي زور دورودريزه نه گهر بمانه ویت نيستا ته وزیحي بدهين، نه وه وا ماسه ده قي نيمانه له نيسلامدا چه نيك نه هه ميه تي فرهيه، كه عياره ته له نصولي نه ساسي عه قیده ي نيسلام، نه وه زور دريزه ده كيتشيت، به لام به شيو هيه كي ساده بلیم...

به شيو هيه كي گشتي به و جوړه وتمان، له روانگه ي ديني و له روانگه ي فلسفه فيه وه، (نيمان) به عه قیده ده و تريت نيسبت به باب ته گه ليكي گرنګ كه كاريگهري هديه له سهر جيهه تگيري نيسان. نه و ماصه ده قه گه له ي كه كه ليمه ي نيماني بڼ به كارده بریت له نيسلام و نصولي عه قاید، كه عياره ته له (ته وحيد): واته شناسايي نيسبت به زات و ضيفاتي خواي گه ووه، نه وه ي له نزامي ته وحيد كاريگهري هديه. هه ووه ها (مه عاد): واته نه وه ي نيسان (خاسي و خراوي) به فير و ناچيت، نه م دووانه به بي جياوازي نين، به لكو جياوازي له نيوانياندا هديه، پتوهرنك و مه نزلنك هديه بڼ وه رگرته وه ي پاداشتي خاس و خراوي نيسان نه مه ش به ته ناسوبي نه م ميقياسه سابه،

ئىنسان، چونكى مەوجودىككە بەھەرچى بارا دەتوانىت زەفتار بىكات و ۋەك ئەفرادى يەك جۆر لە ئازەل نىيە كە گشتى لە يەك شىۋەدا زىندەگى دەكەن ئىم وانىە! دوو براى داىك و باوكى دەتوانن ئاسمان تا زەوى جياوازىيان ھەيىت لە زەفتار و خصوصىياتدا. مەئمورىيەتتەك لە تەرەف خواۋە تەعین بوۋە كە بەرنامەيەك ئىلاھى بېيەنن بۆ ئاموزشى ئىمە كە ئەمەش دەيىتە (تەۋھىد و معاد و نبوۋەت) يان (تەۋھىد و نبوۋەت و معاد). (يەكتاپەرستى، پىغەمبەرايەتى، رۆژى زىندوو بونەۋە). بەشىۋەيەكى گشتى ئائەم ئىۋولۇ كەھندەك ئىۋولۇ فەرعى ئى جىادەيىتەۋە ۋەك ئەمە كە (معاد) موبتەلىزىمى (مەبدەئە)، ۋەك ئەمە كە (تەۋھىد) بەماناى ناسىنى زات و صىفاتى خۋاى گەۋرەيە، كەلەتەئەلىمى كەلامدا دەيىنن بە (پىنج) ناۋى دەبەن، كەلەئەلىكدا (سى) دانەى ئەۋەلىانەۋ ئەۋ سىانە ئەۋەلن و ئەۋ دوۋانەكە تاىبى ئەۋ سىانەن. بەھەرھال.

ئەمانە بابەتى بىچىنەيى تەۋاۋى ھەستى و وجودى ئىنسان ھەرچى فەئالىيەت (چالاكى) و ھەۋلى ئىنسان و ھەرچى زانستى مەعارىفى ئىنسان ھەيە لەم باسەدايە، ۋەك چۆن ئەعداد (ژمارەكان) مەۋزۋى (بىر كاريە)، ۋەك چۆن (ۋشە) و (رستە)، (كەلىمە و كەلام) بابەتى زانستى (نخو صەرف) بەۋ جۆرەش چۆن ئەۋ بابەتگەلە نەرزىش دەدات بەتەۋاۋى مەسائىلى فلانە عىلم، يان تەۋاۋى فلانە عىلم نەرزىشە وجودىيەكەى بەۋ بابەتەۋەيە كە بابەتەكە لە مەسەلە كەدا جەرەيائى ھەيە، ھەر بەۋ جۆرە ئەم ئىۋولۇ عەقائىدى ئىسلامىيە نەرزىشى ئەساسى بە گشتى دەدەن بە ھەستى و بەتايىبەتەش ئىنسان و بەدەرك

و چالاکی و مەعریفە و علمی ئینسان. ھەروەھا بابەتی ئەصلین بۆ تەواوی زانستگەل و مەعریفەتگەل و کارگەلی ئینسان.

له (ئیمان) دا ئیزافە لە ئەم مەعریفەت و ئاشناییە نەیسبەت بەم ئصولە یەك روكنی تریش مەترەحە كە بریتیە لە تەسلیمكردنی ئیحساسات و عەواطف و كردار و ئارەزوو لە تەك مەعریفەتدا. ئەو بوو وتمان (ئیمان) لە دین و لە فەلسەفەدا بەرکار دەبریت بۆ عەقیدە پەیداكردن بەشتگەلێك كە (جیهەت) بداتە ئینسان و کاریگەری بیّت لە سەر جیهەتگیری ئینسان، بەلام كە لیمە ی ئیمان بە كار دەبریت ھەم بۆ (مەعریفەتە كە) ھەم بۆ (جیهەتگیریە كە)، كاتێك مەعریفەتێك تەنھا بوو كە لیمە ی (ئیمان) ی بۆ بە كار نا بریت كاتێك بە مەعریفەتێك دەوتریت (ئیمان) كە جیهەتیش لە تەكیا تەعین بوو بیّت، جیهەتێك مونا سەب بیّت لە گەل خۆیدا، جیهەتێك كە ئیقتیزای زاتی مەعریفەتە كە بیّت، نە گەر ئەصلى مەعریفەتە كە حاصل بوو، جیهەتگیریە كەش ھاوتەریی مەعریفەتە كە حاصل بوو ئەوە پێی دەلێن (ئیمان). بەلام نە گەر (مەعریفەتە كە) ھەبوو وەلى جیهەتگیریە كە بەرەكەسى (پێچەوانە ی) ئیقتیزای مەعریفەتە كە بوو {واتە دژ ھا تەو لە گەل مەعریفەتە كە} ئەو كاتە دەبیّتە (كوفر).

ھەروەك و وتمان بۆ ئیمان دوو روكن مەترەحە:

یەكەم: (پەیدا بوونی مەعریفەت و شناختی دروست نەیسبەت بە ئصولی گەرە ی عەقائیدی ئیسلامی.

دووەم: تەبئیی كردنی شەخسیەتی خودی ئینسان لە گەل ئەو مەعریفەتەدا، واتە جیهەتێك بداتە ئاوات و ئارەزوو گەلی عەواطف و ئیحساساتی

كەموتە ناسىب بېت لەتەك ئەو مەعرىفەتەدا، كاتىك دەزانىت كە ھەستى و
 ئېتفاقى و كەشكى لەخۆيەو نەھاتتە بوون! كاتىك دەزانىت كە ئىنسان
 دەتوانىت بەھەرچى باردار پەفتار بىكات، خاس بېت، خراو بېت،
 مەسئولىيەتلىك مەترەھە بۆي، ھەرۈھە كاتىك بۆي دەردە كەوتىت كە
 بەرنامەيەكى بۆ ديارى كراو كەلە پىگىيە كەو پەچاوى جىيەجى كەردنى
 مەسئولىيەت كەي بىكات، ئاسايە كە خۆ تەبىق كەردن لەگەل ئەم
 مەعرىفەتەدا، يانى ئەو كە ئانەم جۆرە شناخت (ناسىن) ە ئىقتىزاي ئەمە دەكات
 كە ئىنسان چى بىكات، كاتىك ئىنسان عەقىدەي لەو شىۋەيەيى بېت پىچەوانە
 پەفتار كەردن لەگەل ئەم عەقىدە و مەعرىفەتەدا چىيە و بەو شىۋەيە
 شەخسىيەتلى خۆي و شەخسىيەتلى مەعنەوى خۆي دروست بىكات و جىيەت
 بەكردار و ئارەزوو و عەواطف و ئىحساساتى بەجۆرىك بىكات كە مەتبىق
 بېت لەتەك داواكارىيە كەنى ئەو مەعرىفەتگەلەدا.

لەقورئاندا دەيىنن ھەركات باس لە ئىمان دەكرىت باس لە (عەمەلى صالح)،
 واتە پەفتارى شايسە ھەتەن مەترەھە، كە وىقان بۆ پەيدا بوونى ئەرزشى
 شەخسىيەتلى ئىنسان (سى) صىفات و خەسلەت مەترەھە:

يەكەم: مەعرىفەت

دوۋەم: جىيەتگىرى

سەيەم: پەفتار و كەردار

لەئىماندا ھەردوۋ روكنى ئەو (مەعرىفە و جىيەتگىرى) جەمە، بۆنەوھى
 شەخسىيەتلى ئىنسانى مۇئىن كەملى بويىت ئالەبەر ئەو دەيىنن كە
 بەشۋىن (ئىمان) دا باس لە عەمەلى صالح دەكرىت، سەمەرە و فائىدەي

به رچاوی به ده سته اتوه نه و معرفت و ناسينه، هه روه ها نه و ته تېق کړدني
 شه خصيه ته له ته ك معرفت ددا، واته جيهه تگري مه عنه وى نينسان
 به ته ناسوب معرفت ته كى عياره ته له نه عمل و رڼه فاري په سنده
 ديد (قبول كړاى)، نه گهر نينسان معرفت ته كى بوو خوى ته تېقى كړد،
 شه خصيه ته مه عنه وى خوى ته تېق كړد له ته ك معرفت ته كيدا، كاتيك
 ده توانين بڅين سر كه وتوو بووه و نه نجام گري داوا كړاوى به ده ست هيناوه
 له م دوو داوا كاريه گرنگه كه (عمه لى) كړد اري موه بيق بيت له ته ك نه و
 دوو نه صله دا... دواى نه وى معرفت ته كى بو حاصل بوو ناوات و
 ناره زوو گه لى و عه واطف و شعور و نوحساساتى هه رچى خه صله تگه لى
 مه عنه وييه موه بيق كړد له گه ل نيمانه كدا، له (عمه لدا) رڼه فارد ا-
 ده رده كه وېت كه نه م نينسانه نه م معرفت ته هى هيه و نه م جيهه تگرييه
 كړد ووه، جيهه تيك كه نه م نينسانه هيه ته له رڼه فارد و كړد اريدا رڼگ بداته ووه
 بو نيمه، نه گهر بڅوو له كړدار و رڼه فارد ا نيشانه و تايه تمه ندييه كه له نه و
 معرفت و جيهه تگرييه نه بيت له حقيقه ددا نه و معرفت و جيهه تگرييه
 كه ده بيت (نيمان) وه كه نه و وايه (داريك) لق و پو و گه لا و سهرى نه بيت بى
 نه رزشه و بى فائيده، يا خود كه نه رزش و كه م فائيده، چونكه له هر
 زه مانى كدا (نيمان) نيمكانى نه م هى هيه كه نه م جيهه ته بداته نينسان، واته نه م
 نه سهره به رچاوه هى هيه بيت. به لام به گشتى به رچاوى (نيمان) بريته له (عمه لى
 صالح). عمه لى صالح خوى زاتن داغلى مه فهمى نيمان نيه، نيمان هر
 نه و دووانديه وا وتمان، به لام به رويومه به رچاوه كى، سوده
 به رچاوه كى (نيمان) ده بيت عمه لى صالح هر له بهر نه مده شه هه ميشه له ته كيا

لەۋىزىت، دواى ئەۋەى كەنەم سى پۈكەنە بۇ شەخسىيەتى ئىنسانان زانى، جا ۋەختىك ئىزىن شەخسىيەتى ئىنسانى موسولمان بەم (سى) داۋاكارىيە دادەمەزىت ئالەم (سى) داۋاكارىيە) ەدا جىاۋازى (ئىمان ۋە كوفىر ۋە نىفاق) مان بۇ دەردە كەۋىت. (ئىمان) لەگەل (كوفىر) لەيەك پۈكەنە يەكەن ۋە لەۋكەنەكە جىا دەنەۋە لەيەكەى!

ەم (ئىمان) ۋە ەم (كوفىر)، واتە بەدەست ەئانى مەعرفەت بەۋ ئىۋلە گەۋرەيەى - باسكرا. بەلام لە ئىماندا تەتقىق كەردن مەترەحە، جىيەتگەرن مەترەحە بە ئىقتىزائى ئەۋ مەعرفەتە، لە (كوفىر) دا لەجىياتى ئەمەكە ۋەختىك مەعرفەتەكە ەاصل بۈۋ كابرأ خۆى ھاۋجىيەت بكات لەتەك مەعرفەتەكەى خۆيدا، دروست بەپىچەۋانەى ئەۋەۋە دەست دەكات بەرۋەپۈۋەنەۋە لەگەلىدا. مەعرفەتى پەيدا كەردە كە ئەمە ۋاقىيەتتەكە، بەلام لەبەر خاترى ئەمەكە ئاۋات ۋە ئارەزۋەكەى خۆى لەنەزەرىدا گەرنەتە تانەۋ مەعرفەتەكەلى كە پەيدا كەردە، سان لەبەر فرەيەك لەبابەتگەلى تر، كەلە رەۋانى ئىنساندا بۈۋنى ەيە ۋە (لەۋانەيە قابىلى ژماردن نەيىت. چۈنكە ئەۋەندە زۆرە) لەجىياتى ئەمە بىت شەخسىيەتى خۆى ھاۋتەرىب بكات لەگەل مەعرفەتەكەيدا. لەجىياتى ئەمە خۆى تەۋاۋ بختە سەر جىيەتتەك كەمەعرفەتەكەى لىى داۋا دەكات دەست دەكاتە مامەلە كەردنى پىچەۋانە ۋە دزايەتى كەردن لەگەلىدا، چۈنكە ئەگەر قەرار بىت كۆمەلگە لەسەر ئەۋ خەسەلت ۋە مەعرفەتە داۋەزىت جىگەى ئىنسانگەلى لەۋ جۆرەى تىدا نايىتەۋە.

به شپوه په كې گشتي له مهنه نتيق - لوجيك-ي كولا دا بو ناسيني هر شتيك ده يان
 ووت (جنس و فصل) له (مهنه نتيقي نه رست) دا كه مه شهوړه. بهم شپوه په (نيمان
 و كوفر) له (جنس) دا به و ده ربرينه لوجيك په يه كيكن: ياني هه ردو وكيان
 عياره تن له به ده ست هيتاني مه عريفه به و شپوه فراوانه. وه ل له (فصل) دا
 جيا ده بنه وه. فصليك كه (نيمان) جيا ده كاته وه له (كوفر) برتبه له
 جيهه تگرتن و خو ته نتيق كردن، وه ل فصلي (كوفر): برتبه له د ژابه تي
 كردن و خو ته نتيق نه كردن. جا (كوفر) له گه ل (نيفاق) دا، له شتيكدا له يه ك
 جيا ده بنه وه، دوو باره (نيفاق) له گه ل (كوفر) دا له نه فصلي به ده سته هيتاني
 مه عريفه و خو ته نتيق نه كردن له گه ليدا وه كو يه كن! به لام وتمان (نيمان)
 به وه كامل ده ييت كه (عمه لي صالح) له گه لدا ييت كه دواي (حاصل)
 بووني مه عريفه ته كه و گرتني جيهه ته كه مه ترح ده ييت. له (كوفر) يشدا
 نه و مه رح له ناوه راستينه كه خو ته نتيق كردن و جيهه تگرتنه كه يه مه ترح
 نيه، به لام مه رح له ي (سي) يه ميس له (كوفر) كه دا هر مه ترح نيه، كه
 برتبه له (عمه لي صالح)، به لام (نيفاق) جيا وازيه كي هديه له گه ل (كوفر) دا
 له مه رح له ي (نيمان) دا وهك (كوفر) وايه، واته له مه رح له ي (مه عريفه) و
 جيهه تگريد ا چون (كوفر): برتبه له وه ي نينسان مه عريفه به ده سته هيتيت،
 به لام خوي ته نتيق نه كات و ده ست بكات به به رنه گار بوونه وه له گه ليدا.
 (نيفاق) يش هه رنه وه يه به يي كه مزين جيا وازي، به لام جيا وازيه ك
 كه له نيوان (كوفر و نيفاق) دا هديه له روكني سيه مي شه خصيه تي نينساندايه
 كه (عمه لي صالح) په فتاري چا كه يه! كا براي (كافر) كوفره كه ي ساده يه!
 كاتيك مه رح له ي دوو هم له نيمان كه عياره ته له جيهه تگيري مه ترح نه بوو

ناسايي ده بېټ عه مه لي صالحش نه بېټ نه مه كوفره كه ساده و سالم و ناسايي،
 به لآم (مونا فېق) كافرېكه نارون و خه تهرناك!! مه عريفه ته كهي به ده سته پناه وه،
 خوي ته تبېق نه كړدووه له گهل مه عريفه ته كه دا له جياتي نه وه ي خوي ته تبېق
 بكات و نهو جيهه ته بگريټ كه مه عريفه ته كهي لي داوا كړدووه وه پوه پړوي
 ده بېته وه و شهر ده كات له گهلېدا و خهز ده كات له ناوي ببات و نه هيليت
 جېگر بېټ له ناو خه لكدا، پاشان له مده رحله ي سيه مده كه عه مه لي صالحه
 ديت وا په فتار ده كات كه نيمان به هه ردووه پوكسيه وه حاصل بووه، واته
 فاصيله ي مده رحله ي يه كدم و مده رحله ي كوتاي حاصل نيه، به لآم خوي
 واپشان ده داته كه حاصل بووه له بهر نه وه عه مه لي صالحش نيشان ده دات،
 بويه نيفاق هدر كوفره واته مه عريفه حاصل بووه و لايه نگرې دروست
 نه بووه، به لآم له پوخساردا وا عه مه له ده كات و خوي جيا ده كاته وه له كوفر
 و خوي واپشان ده دات كه جيهه تگرې كړدووه، به لآم به گشتي به پېشت
 به ستن بهم ته عريفه گه له كه بو (نيمان و كوفر و نيفاق) وتمان ده زانين كه
 نينساني (موئمين)، واته كه سيك كه نه وه مه عريفه ته گه وره يدي بو حاصل
 بوو بېټ، هه روه ها نهو جيهه ته ي گرتيټ كه نيقيزاي مه عريفه ته كهيدي،
 كاتيكيش نه م (نيمانه) نه رزش پيدا ده كات كه پوكسي سيه م بووني
 هه بېټ، كه عه مه لي صالحه. جياوازي نه م نينسانه ش له گهل (كافر و مونا فېق) دا
 له نه ساسدا له نه وه دايه كه نه م دواي نه وه ي مه عريفه ته كهي بو حاصل بووه
 خوي ته تبېقه ده كات له گهلېدا، به لآم نه وان خويان ته تبېق ناكهن و نهو جيهه ته
 ناگرن! كافره كه كاتيك خوي ته تبېق ناكات له گهل مه عريفه ته كه دا و ده ست
 ده كات به پوه پړوونه وي له پوخسار و كړداريشدا هدر نه وه ده بينين،

ليږه دا ده بينين دوو باره هاوشيوه يه كه له نيتوان (كافر و موئمين) دا هه يه! واته
چون (جيهه تگيري و عه مه لي موئميني كامل) موه ناسيب له گهل يه كدا،
(جيهه تگيري و عه مه لي كافر) به هه مان شيوه موه ناسيب له گهل يه كدا، واته
كاتيك جيهه تي خوي ته تبيق ناكات له ته كه مه عريفه ته كه يدا، نيت له
روخسار يشدا كرداري باشه ش نه نجام نادات. به لام (مونافيق) نه وه كه موئمينه،
نه وه كه كافر... مه عريفه ته كه ي هه يه (كه روكني يه كه مه له شه خصيه تي
نيسان) دا جيهه تگيري به كه ي نه كردووه كه چي ته ماشا ده كه يه عه مه لي
موئمينه كه ي هه يه!! له روخسار دا عه مه لي له عه مه لي موئمين ده چي ت
له كاتي كدا قوناغي جيا كاري كه سيكي (نيمان)، يا خود روكني دووه مي نيمان،
كه برتبيسه له خو هاو جيهه ت كردن له گهل مه عريفه تدا حاصل نه بووه،
له وه دوواش له (كافر) ده چي ت له مه دا كه جيهه تگيري به كه ي نه كردووه
كابراي (كافر) وه ختيك مه عريفه ته كه حاصل ده كات ده ست ده كاته شه ر
كردن له ته كيدا، نه ميش له حقيقه تدا ها له شه ردا له ته كيا، به لام يه ت
له مه رحه له ي (سييه م) دا واخوي پيشان ده دات كه خوي ته تبيق كردووه و
نه و جيهه ته ي گرتووه، وه لي درويه و واقعيه تي نيه! نه گهر وا بيت (كافر)
موخته ره مزه له مونافيق له مه دا عه مه لي موه تبيقه له گهل جيهه تگيري دا، وه لي
مونافيق كافر يكه فره په ست، فره خه تر ناك بو كومه لگه كه له (ناوهر و كدا)
دژايه تي مه عريفه ته كه ي خوي ده كات دژي موسولمان گهل دژي نه وانه ن كه
مه عريفه تي كامل په يدا ده كن و خويان ته تبيقه ده كن له گهل مه عريفه ته كه ياندا،
به لام له روخسار دا وا خوي پيشان ده دات كه هاومه صيري له گهل

ئەۋەند(موسولمانان)دا. ئىستا دواى ئەۋەى كە جىاۋازى (ئىمان و كوفىر و لىفاق)مان زانى جىاۋازى (ئىمان و ئىسلام)ىش بزانين.

جىاۋازى نىۋان ئىيمان و ئىسلام:

بەدوۋو جۆر وشەى(ئىسلام)بەكار دەھىترىت:

۱. بەكىك(ئىسلام) بەماناىى حاصل بوونى ئىمان و عەمەل ھەردوۋوكيان، مەعنایى كامل و موهىمى(ئىسلام) ئەمەيە: واتە ھەم (ئىمان)ەكە، ھەم (عەمەلى صالح): واتە سى ۋوكنى كەمالى شەخسىيەتى ئىنسانى ھەر سىكيان جەم بىت، ئىنسانىك ھەم ئىمانى ھەبىت، واتە مەعرفەتى پەيدا كىرد بىت و جىھەتىگىرتىت لەگەل مەعرفەتەكەى خۆيدا و لەۋەدۋاش عەمەلى صالحىش ھەبىت بەمە ئىزن(موسلىم).

۲. برىتيە تەنھا لە عەمەلە صالحەكە، كە دەبىتە خەسلەتى ئىنسانى(مونافىق)، واتە دواى ئەۋەى مەعرفەتەكەى حاصل بوو جىھەتگىرىيەكەى نەكردبىت و خۆى نەخستىتە سەر ئەۋ لايەنانەى كە مەعرفەتەكەى داۋاى لىدەكات. ۋەلى ۋا ئود و ھەرەكەت بكات كە ۋابزانىت ۋالەۋ جىھەتەدا، ھاۋجىھەتە لەگەل مۇئىنگەلدا. لەقورئاندا لەم بارەيەۋە دەبىنن كە باسىك دەكات لەبارەى ھەندىك لە(بەدەۋىگەلەۋە) سەران و سەر كىردەى ھۆزە بىابان نشىنەكان:

﴿قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾ *

که مه به به ست نه مه یه ناهم مانا تایه ته له نیسلام، واته هه ر عه یی خه صله تی کابرای مونا فقه که یه، له روخساردا ته سلیم بووه له به رچاوی نیسانی موسلمانوه له موسولمان ده چیت (له موسلمانوه واقعییه که)، به لام قوناغی ناوه راستی شه خصیه تی تاکی موسولمانی تیدا نییه، که بریتییه له جیهه تگری. نه گهر وایت به شیوه کی گشتی دوو دانه مانامان بو (موسلیم) هه یه، هه روا که نیسلام دوو مانایی هه یه.

موسلیم به مانا کامله که ی که سیکه که ئیمان و عه مه له صالحه که ی تیدا کویته وه. مانا ناقص و روخساریه که ی: بریتییه له وهی له باسی مونا فقه دا وتمان، مه رحله ی دووه می ئیمانی تیدا نییه نه وهی که قورئان ده فهرمیت ﴿وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾ به نیعتباری فه صله شه خصه موشه خه صه که یه، به نیعتباری روکنه دووه مه که یه، که جیهه تگرییه. نه صلی مه عریفه ته که ی بو حاصل بووه، به لام هیچ خوی ته بقی نه کردووه له گه لیدا نهو جیهه ته ناگری که ده بیت موده بقی بیت له ته که مه عریفه ته که ی خویدا، به زاهیر وا خوی پیشان ده دات له سهر نهو جیهه ته یه..

* { قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ }
وَرَسُولَهُ لَا يَلِكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ { الحجرات ۱۴ }

له دهره وهی (مومنین و کافر و مونافیق)!

جاليره دا په ك مه سه له ی فهرعی نیزافه بكم، (مومنین) مان ناسی، (كافرمان) ناسی، (مونافیقمان) ناسی، جا ئینسانگه ليك هدن كه داغلی هیچكام له م بازنا نه نابن! نه ویش نه و كه سانه كه خه صله تی نه و هل نه صله نه له واندا دروست نه بووه كه بریتیه له (مه عریفه) كه، چونكه ده زانین خه صله تی دووه له نیماندا شوینكه وته ی خه صله تی په كه مه، هه روه ها خه صله تی سیه میس به خه صله تی په كه م و دووه مه وه نه رزش په یدا ده كات، واته (عه مه لی صالح). كاتيك خه صله تی په كه م و دووه م بوو پاشان ئینسان پی ده لئین (موسولمان) به عه مه ليكي صالح كه نه نجامی ده دات، نه گه رنا خه صله تی دووه م نه بوو عه مه لی صالح له جیاتی نه وه ی په سهند بیت كاریكي پوچ و نه فرینكراوه. جا زورترین خه لکی كه سانیكن كه نه صلی (مه عریفه) تیان بۆ حاصل نه بووه له سوره تی (فاتحه) دا. سه رنجمان راده كیشیت بۆ ناگادار برون له سی جوړه گروپ له ئینسانگه ل:

- ﴿أَنعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾

- ﴿الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ﴾

- ﴿الضَّالِّينَ﴾

﴿أَنعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾: ئینسانگه ليكن كه له دواى نه وه ی مه عریفه تیان بۆ حاصل ده بیت و جیهه ت ده گرن له گه ل مه عریفه ته كه ی خو یاندا و هاو مه صیر ده بن، له گه ل مه عریفه ته كه یاندا و پاشان كرده وه كانیشیان موه بیق ده كهن له گه ل جیهه ته كه ی خو یاندا نه مانه ﴿الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ﴾، واته موسلیم به مانا

نډه وټیه کډی، بهمانا کامله کډی مانای زاهیر و باطنی موسلیم چی بوو؟
﴿أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾. واته نډوانه.

﴿الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ﴾: کافرین و مونافیقین، که سانیکن که کاتیک مه عریفه تیان
بو حاصل ده بیت خویان ته تیق ناکه له گهل مه عریفه ته که یاندا، نیر که یفی
خو به تی کرداره کانی له روخساردا چاک پشان بدات یان پشانی نډات،
له حه قیقه نډا (مونافیق و کافر) ندرزشی مه نفیه که یان له مه دایه که خویان
هاو جیهه ت ناکه له گهل مه عریفه ته که یاندا، نیر نه مه عه مه لیکی زاهیری
هه بیت یان نه بیت هیچ ندرزشیک ناداته خواوه نه کډی، واته کافر نه گهر
کوفره کډی پیچیده و مه لوس بکات و سر له موسولمان گهل بشیونیت به مه
که بیت نه عمالی ئینسانی موسولمان نه نجام بدات واقعیته تی نه ویه
که کافریه ته کډی ناگوریت هه نه دوزمنه یه و هه نه و شه ریه
که له کومه لگه دا بوونی هه یه، هه تا میقداریک تر سناکتریش!

گروپی سییه، که سانیکن نه صلن مه عریفه تیان بو حاصل نه بووه!
که ﴿الضَّالِّينَ﴾.

{جا ئیستا با که میکړونکړدنه ووی تربدهم دهر باره ی نه ووی} (یا یها الذین
آمنوا) له قورنندا هاتووه، به لام (یا یها الذین آسلموا) نه هاتووه؟ هوکاری نه مه
چییه؟ به شیوه یه کی گشتی کاتیک خیتاب ده کریت له موسولمان گهل بونه ووه
خیطایان لی ده کریت که موه عه هید بن بو عه مه لکردن، ویشمان (ئیمان)
واته کز بونه ووی (مه عریفه ت و جیهه ت) هه دواوکی به یه که ووه، نه ووی
که ده میتته ووه بریتیه له (عه مه ل) کردن، بویه دوا ی نه ووی که (ئیمان) هه بوو
نه ووی که هه یه نه مه یه که پرنگه و ره وشتی راست و دروستی عه مه لیان پی

پيشان بدرت، به لآم نهى له باره ي (ئيسلام) هوه؟ ئيسلام وتمان دوو ماناي هديه يه كيكيان: بريتي بوو له ماناي كۆبونه وهى (ئيمان و عهده لى صالح). نه ويتر يان ته نها: بريتي بوو له عهده لى صالحى رواله تى، نه وهى كه مه نافيقيه هديانه، عهده لى صالحيان هديه، به لآم له وه ولا ئيمان كه به شه دووه مه كه ي جيهه تگريه دروست نه بووه.

جا نه گهر (خيئاب) له موسو لتمانان بكرت (يايها الذين اسلموا) له ماناي ئيسلامدا، واته (ئيمان) و عهده لى صالح گشتي كۆيه ئير چى بهرنامه يه كي پى بوتريت و چى فير بكرت؟ نه گهر ئيسلام به مانا دووه مه كه شه، واته ته نها عهده لى صالحه كه هديه، به لآم جيهه تى نيه دهى نه مهش نه رزشى نيه تا خيئابى لى بكرت، له ئيماندا نهو دوو بنه ما نه وه ليه هديه ته نها عهده له صالحه كه ماوه، قورئانيش ورده ورده پهروهرده كردنى نينسان و كۆمه لگه ده باته پيشه وه. دواى نه وهى كه نينسان گهل سالم و دروست ئيمانان دامه زراوه نا نهو دوو روكنه نه ساسيه موهيمه بو شه خصيه تى نينسانى له بوونياندا دامه زراوه. چيان ده ميئت بو نه وهى بنه نينسانى كي كامل هه رله به ره وه بهرنامه گه لى عهده لىيان موره ته ب بيت، ته عهده داتى نه خلاقيان كه بنه ماي عهده له رابته ي موسته قيم به شيويه كي ناسايى له نيوان نه خلاق و عهده لدا هديه كه له دواى نهو دوو مرحله له مه تره حه، نه وهى له باسى (ئيمان و ئيسلام) دا وتمان يان جياوازيه كاني (ئيمان و كوفر و نفاق) مه به ستمان به يانى ره وشتى ته ربويه تى ئيسلامى نه بوو، مه به ستمان نوكته گه لى بهرجه سته بوو له ته شكيلي شه خصيه تى نينساندا، نه گينا كاتيك باس له ره وشتى ته ربويه تى بكرت له سه ره تا دا مرحله لى نه وه لى عهديه يه، له وهودوا ته رزى

تەفەككوره، لهوهودوا نهخلاقه بهئاوات و ئارهزووی ئینسانهوه که موتهناسیب
 دهترتی له تهك نهخلاقیدا، لهپاشاندا عمهله که نهمه باسیکی تره*...

لیرە دا کاتیک دەلێن عەمەلی صالح بەمەستان بە ئەخلاقە کەوێه و ئەخلاق
لە گەلدا، عەمەلی صالح دەبێت پشتیوانی ئەخلاق لە گەلدا بێت ئەمە
خصوصییەت و خەصڵەتگەلیک لەڕەوانی ئێساندا کە بێتە ھۆکاری ئەو
بەو جۆرە ڕەفتار بکات. ھەر کاتیک خیطاب دەکریەت لە موسوڵمانگەل
ئەوانە ی کە دوو ڕوکنی ئەو ئەلی شەخسیەتیان دامەزراوە بۆ ئەو
لێ دەکریت نامادە بکریت بۆ عەمەلی صالح بە پشتیوانە ئەخلاقیە کەوێ. بینا
لەسەر ئەمە ئاسایە کە دەبێت بە ئیمان خیطابیان لێ بکریت ئەک بە ئیسلام.
بەلام (بایھا المؤمنون) ە ناویژریت و (بایھا الذین آمنوا) ئەویژریت؟ ئەو
نوکتە یەکی زۆری تێدا یە کە لە (زانستی بەلاغ) ە دا یاسی لێوێ کراو، جیاوازی
جیہ لە نێوان (بایھا المؤمنون) تا (بایھا الذین آمنوا)؟

که لیمه‌ی (المؤمنون) ته‌قربیه‌ن مانایه‌کی ستاندارد و وشک و بی‌حال ده‌گه‌یه‌نیت
 حه‌ره‌که‌ت و حاله‌ت و فعل و ئینفعالی تیدا دیار نییه، (ئیسیم) (مه‌عنا) به‌و
 جو‌ره‌یه. (ئیسیم) ده‌لاله‌ت ده‌کات له‌سه‌ر مه‌عنایه‌ک دامه‌زراو، به‌لام(فعل)
 ده‌لاله‌ت ده‌کات له‌سه‌ر حدوس(پرووداو) له‌سه‌ر مانای (حه‌ده‌سیه‌ت): واته
 له‌که‌لیمه‌ی فعلدا حاله‌تیکی حه‌ره‌که‌ت و جوجوئی مه‌عنا مه‌صده‌ریه‌که
 هه‌یه، له‌کاتیکدا له‌(ئیسیم) دا نییه. جا کاتیک بو‌تریت(یایها المؤمنون) نه‌و
 مه‌عنایه‌ی که ئیمانه‌که حاله‌تی فی‌علیه‌ت و حه‌ره‌که‌ت و ته‌کانی تیدایه‌(نییه)

نايگەيەنيت، بەلام كاتيك ئەۋىژى(يايها الذين آمنوا) كەسانىكە كە ئيمانان
 ھىناۋە. يا لە كوردیدا ئىمە بەغايب نايلىن، بەمخاطب لە فارسی ئەمانا
 ئىژن(ئيمانان ھوردوۋە) لە ەەرەبیدا ناۋىژىت(يايها الذين آمنتم) (يايها الذين
 آمنوا)، چونكە (الذين) ضميرى غايىي بۆ دەۋىژىت، بەلام لە فارسی و
 كوردیدا دەلىن(ئەى كەسگەلىك ئيمانان ھىناۋە) جالە كاتىكدا
 دەۋىژىت(كەسانىك كە ئيمانان ھوردوۋە) بەشىۋەيەكى فعلى دەۋىژىت،
 يەكەم/ لەسەرەتادا خودى كەسەكە بە(ايهاالذين) دەناسرىت و جىادە كرىتەۋە
 بەناۋىشانى مەۋجۇدىك لەدەرەۋە، لەۋەودوا صىفاتى ئيمانەكە ئىزافە
 دەكرىت بۆيان، حالەتىك مەۋسوفىك و صىفەتىك جىا لەيەك ھەيە، كەئەمە
 لە(المؤمنون) دا نىيە. بەلى(المؤمنوا) واتاى مەۋسوف و صىفەتى تىدايە،
 چونكە (وہ صفى موشتهق) دەلالەت لەسەر زاتىك و صىفەتىك دەكات، بەلام
 بەگشتى ھەردووكيان لەيەك كەلىمەدا كۆيە. بەلام لە(ايهاالذين آمنوا)
 لە(ايهاالذين) ەدا مەۋسوفەكان ئەشخاصەكان دەھىننە نەزەر. (آمنوا) صىفەتە
 موشخەصەكەيانە، بۆيە ئەمە يەك ئىمتىيازى گەۋرە لەنىۋان(ايهاالذين آمنوا)
 تا(المؤمنون) دا، لەۋەودوا ئەۋەش كەباسمكرد كاتىك(امنوا) دەۋىژىت
 حالەتىكى فيعليەت و حدوسى و ەەرەكەت و تەعەھۇدى تىدايە، ئەگەر
 وايت بۆ ئەمە كەرىگەيان پى نشان بەدەت كەرىگەي ەمەلى ئىۋە چۆنە،
 خىطابىيان لى بكەيت(يايها الذين آمنوا) فرە راچلە كىنەترە و تەعەھۇدەكەيان
 دەھىتتەۋە بىريان. ئەۋە كە خۇيان رايانگەياندوۋە دىتتەۋە بىريان و پىيان
 دەلىت(راتان گەياندوۋە كە ئيمانان ھىناۋە)، بەلام كاتىك كە(يايها الذين
 مؤمنوا) دەۋىژىت نە ئەم حالەتى حدوس و جەرەيان و مۇتەھەرىكى

تەعەھۇدە دەگەيەنەيت، نە باسى (مەوصوف و صيفت) ناگەيەنەيت. ھەرۋەھا نوكتەيەكى تىرىش ھەيە، ئەۋىش ئەۋەيە كە بۆيە (ياپھالژىن امنوا) ى وتوۋە، چونكە ئەم مانايە دەدات، كە "تۆ خاۋەنى ئىرادەيت و بە ئىرادە و تەحقىق و گەپرانى خۆت ئىمانت ھىتاۋە نەك ئەۋەى خانەۋادە و ئابادو نەژدادەۋە بۆت مابىتەۋە!". جا لە عورفى گشتى ئىمەدا ئەو ئىمانەى كە كەسىك بە تەقلىد و وىراسەت لە خانەۋەدەيەۋە ۋەرىدەى گىرىت ئىمە پىتى دەلىل ئىمان، بەلام (ياپھا المؤمنون) ئەم جۆرە موئىنىشە دەگىرەۋە كە خەصلەتى ئىمانەكە شتىك نىيە كە لەۋەۋ دوا حادس و عارز بوۋىت بە تەحقىق و زەھمەتى خۇيانەۋە، بەلكو ئەۋانەش كە ئىمانە ئىرسىيەكەيان ھەيە ھەر موئىنىيان پىدەگوتىت، بەلام كاتىك (ياپھالژىن امنوا) بوتىت مەوصوفەكان لەۋەۋدوا صىفەتى ئىمانيان بۆ عارزبوۋىت ماناى ئىمانى تەحقىقى دەگەيەنەيت. جا ئەمە نوكتەيەكى زۆر جالبە، بەلام ئەمە بە پىۋەرى عورفى ئىمە ئىمان بەو ئىمانە تەقلىدىيە دەلىل و موئىن بە ئىنسانىك دەلىل كە لەۋۋى تەقلىدەۋە لەخانەۋەدە و كۆمەلگەۋە دەستى كەوتوۋە، ئەمە راستە، بەلام لە ئىستىلاھى قورئانيدا ۋانىيە!! لە ئىستىلاھى قورئانيدا ئىمان بە مەعرفەتى تەقلىدى ناوترىت! مەعرفەت ماناى تەقلىد ناگەيەنەيت، مەعرفەت و ناسىيەكە ئىجتىھاد و تەحقىقى، لە مەۋرىدى مەعرفەدا دەپىت ھەمۋو كەسىك خاۋەنى بىرۋچون و ئىجتىھاد پىت و لەۋۋى ئەدىلەيەكەۋە ئەو مەعرفەيەى ۋەرگىرىت كە ھىچ شك و ئىپھامىكى لىى نەپىت نەك لەبەرئەۋەى فلانە كەس وتوۋەتى و ئىعتىدام پىتەتى بۆيە قبولى دەكەم!! چونكە جىاۋازى ئىجتىھاد و تەقلىد ئەۋەيە. لە ئىجتىھاددا ئىنسان خۆى دەلىلى ھەيە بۆئەۋەى

بەشىنكە لە بۆچۈرۈنە (بەزىرەردەمىي، فەكرى، فەلسەفەنى) يەكەنى

شەتەك قېلىپكەت، بەلەم لە تەقلىددا دەلىلى نىيە و دەلەتتە فلانە كەس واپوتتوۋە. ئا ئەو جۆرە ئىمانە ئىرسىيە، كە چونكە خانەوادەى موسولمان بوۋە، بان فلانە كەس وای وتوۋە، لە عورفى ئىمەدا كەسەك ئەو جۆرە ئىمانەى ھەبەتتە بى دەلەتتە (موتەمەن)، بەلەم لە قورئاندا پەى نالەتتە (موتەمەن)!!، چونكە لە قورئاندا بە كەسەك دەگوتەتتە (موتەمەن)، كە ئىمانەى لە رەنگەى مەعرفە و ناسەن و دەرك و دەلىلەكەوۋە ھەرىكەتتە كە خۆى تەحقىقى كەردەتتە.

چەمكى (ئىمان) لەنەتوان لىكەدانەوۋەى (قورئان) و لىكەدانەوۋەى زالەستى كەلام و فەلەسوفاندا:

ئىمە لە قورئاندا دەبەنەن كە باس لە كەم و زىادەى ئىمان دەكرەتتە، چەند دەفە باسە لىكراۋە، بەلەم عەلمەى كەلام دەلەتتە: ئىمان قابىلى كەم و زىادەى نىيە، زۆرەى فەلەسوفان نەزەرىيان واپوتتوۋە. ھۆكارى ئەمە چىيە؟ ئەساسەى ئەم جىئاۋازىيە لە شناسەنى ئىماندا كە لەقورئاندا بەكەم و زىادەى ئىمان ھۆكم دەكات، بەلەم فەلسەفە و تەسەۋۋر دەكات قابىلى كەم و زىادەى نىيە لەچىيەوۋەى؟

ئەساسەى ھەلەكە لەمەۋەىيە كە ئىمانەن بەتەنھا مەعرفەتە كە زانىۋە، ھەرقەى تەعرفەن كەردوۋە فەلاسەفە، چە ئىسلامەى، چە غەبەرى ئىسلامەى لەبارەى (ئىمانەوۋە) ھەر ئەو رەكە ئەۋەلەى لەبارەى ئىمانەوۋە وتومانە بۆيان تەسەۋۋر كراۋە، ۋەلەۋەودا كاتەك سەرنەج دەدەتتە بەھسگەلىان لەبارەى ئىمان و كوفر و نىفاقەۋە ۋاقەئەن پەرىشانە مەسەلەن ئەگەر ئىمان بىرەى بىت لە (مەعرفەت)، ئەۋە كوفر ۋاتە نەبەرونى ئەۋە (مەعرفەت)ە. لەكاتەكەدا

ئەمە وانىيە! لە كاتىكدا موكرەر لە قورئاندا دەينىت ئەوانە وا ئەھلى (كوفرن)، وەك موسولمانەكان مەعرفەتيان ھەيە ھەتا وەك چۆن مندالى خويان دەناسن بەو جۆرە ئەم (مۇھەممەد ﷺ)، ئەم رىسالەتەي دەناسن و رۆشنە لەلايان، لە قورئاندا جۆرەھا دەربرىنى لەو شىۋەيەمان ھەيە، كافىرىن چ لە (بت) پەرستگەل، چ لە ئەھلى ديانەتگەل، چونكە ئاخىر ئەو ھەمە وا تابىي ھەق نىيە، واتە (كاتىك ھەقى ناسى قېۋلى ناكات) ئەو ھەمە پىي ئىژن (كافىر)، بەلام كاتىك ھەقى نەناسىو ھەمە دوايشى ناكەوئەت، پىي ئالىن (كافىر) ھەر وەك ئەو تەبىرى ھەمە وا وئمان پىيان دەلىن ﴿الضالين﴾، بۆيە ھەمە ئەھلى كىتاب ھەمە موشركىن ھەندىكىان (كافىر)، ھەندىكىان كافىر نىن، بەلكو فەقەد (گومران) ئەم كەسرى دەر كە لەبابەتەي ئىماندا ھەمە باش ھالى ئەبوون لە ئىمان ھەمە كورت كەرنە ھەمە ئىمان تەنھا لەرۈكنى ئەو ھەمە كە (مەعرفەتە). بۆتە ھەمە كارى ئەو ھەمە كە ھەمە تەسەۋر بىكەين ئىمان كەم ھەمە زىاد ناكات. بەلى ئەگەر تەنھا عىبارەت بىت لە مەعرفەت ھەمە ناسىن، ئەو جۆرە كەم ھەمە زىادە كە لەباسى پىۋەرگەلى تەدە كە تەنھا مەعرفەت ھەمە ناسىن نىيە ھەمە حاصل دەبىت بۆ ئىمان ھەمە حاصل نايىت، لەوانە ھەمە بەدەر برىنى دىكە بەكار بىرىت. وەك (پرونى ھەمە ناپرونى) ئەك كەمە ھەمە زىادە، لەمە ھەمە زىادە ھەمە شەك دىيارىكراودا كەمە ھەمە زىادە بۆ تەنھا مەعرفەت ھەمە ناسىنە كە ھەمە زەرىف نىيە بەكار بىرىت، بەلام پرونى ھەمە ناپرونى، كاملى ھەمە ناكاملە، مەعرفەت ھەمە ناسىن بەكار دەبىرەت، چونكە ئىمانىان ھەمە بە ئەھلى مەعرفەت ھەمە ناسىنە كە زانىو ھەمە ئالە بەرئەو ھەمە وتوانە كەمە زىاد ناكات، جانە ھەمە ھەمە ھەمە.

لېمان هم نه و معرفته ده و هم نه و جيهه تگيري و ته تېق كړدنه ي خوده
له گڼ معرفته ته كېدا. نه وه كه معنای كه م و زيادی نېمانه نائمه
جيهه تگيري! چه نيك كابر ا خوی ته تېق بكات له گڼ معرفته ته كېدا
كڼه وه فو قه لعاده بابيه تېكي تايه ته و ناكړيت نېسان ته شريحي بكات و
بليت، يو چي كه سيك خوی ته تېق ده كات و كه سيك خوی ته تېق ناكات؟
يان كه سيك كه مږ خوی ته تېق ده كات و كه سيك فره تر؟ يانی ده كړيت
بليت، ولى ناتوانين ته وای ده ليل گڼ و ته وای لايه نه جيا وازه كانی ندم باسه
همووی بخځينه دهره وه! له واندې به ژماره ي جيا وازی مرو قه كان ده ليلي
جيا واز بوونی ه بېت. چوند دانه نېسانمان هډيه نه وه نده شي وازی جيا وازمان
هډيه يو عيلله تي خو ته تېق كړدن يان نه كړدنې كه سه كان، چونكه نه مه
په يوه ندي به حاله تي جيا وازی په وانی نېسانه وه هډيه. چ ناگا و چ نا ناگا.
هډرگيز تو دوو دانه نېسان نادوزي ته وه ته وای په وان و ويژدانيان وهك يهك
بېت نېمكاني نيه دوو دانه نېسان كاملن وهك يهك و ابن! بويه ده بينيت كه
هډنديك ده ليل هډيه بو نه مه كه سيك خوی ته تېق ناكات له گڼ
معرفته ته كېدا، وهك (جاه و جه لاله كې) له لا خو شه ويستره، نه هه ميديت
زور تر به مان و مقامه كې دودات، غره ز گرتويه تي كه و تو ته لايدي نېكاري،
ناتوانيت له و نه شرافيدت و نيمتيازات و خوشگوزه رانيانه ي كه هډيه تي بېته
خواره وه و به و جوړه كه له (سوره ته مه كييه كاندا) ده بينين حمله گڼ له
بواری كوفارا موه وه جهي نائمه خه صله تگڼي غرور و نېستكبار و
خوشگوزه رانی و .. نه مانه يه. به شي و په كي ناسايي زياتر نائمه
خه صله تگڼه يه له خه صله ته كانی كوفر نشان ده درييت، چونكه نه مانه

دەلىللىگەلى بەرجەستە و گىرنگىن، ئەك ئەۋەى ھەر ئەمەيىت، بەھەرھال دوو مەرحەلە ئەم پەرۋو ئەۋ پەر ھەيە، (ئيمان) لە ئەۋجدا: واتە تەۋاۋ خۆ تەسلىم كىردن. (كوفى): واتە تەۋاۋ لە بەرامبەرىيەۋە ۋەستان، ۋە لە بەيىنى ئيمانى كامىل و كوفىدا، مەراحىلى مۇختەلىفى ئيمان ھەيە، كە كەم و زىيادى ئيمان ئابەۋ نىسبەتەيە، بە نىسبەتى ئەۋ جىھەتگىر تەۋەيە، ئاۋات و ئارەزۋو گەل گىشتى رام بىكەيت بە مۇقتەزائى مەعريفەتە كەى خۆت جىھەتيان پىي بىدەيت، تەۋاۋى ۋىژدان و دەرۋن و ھەرچى شىتەك خالىي بە ھىز كىردنى شەخسىيەتى تۆيە گىشتى بېيىت تەتبىقى بىكەيت لە گەل مەعريفەتە كەى خۆتدا و نەيەلىت دايەكى سەرەمۋيەك خىلافى مەعريفەتە كەى خۆت لابتات ئەۋ كاتە دەيىتە ئيمانى كامىل، ھەرچى لەۋە خوارتر يىت ئيمانەكە ناقصە.

جا لىرەدا دەرەكەۋىت كە بۆجە مىقياسى ئىمە بۆ كامىلى ئيمان عىبارەتە لە ەمەلى صالحى! چونكە ۋەك ۋەتەن (ئيمان) بە تەنھا مەعريفەتەكە ئاۋترىت، بەلكو مەعريفەتەكە بە ئىزافەى تەتبىق كىردن لە گەل جىھەتگىرىيە كەدا، (ەمەلگىرايە محض) (كىردارى ئەبىسزاكت) كۆيۈر و كەپ و بىي مەنتىقە! لە (ەمەلگىرايى محض) (كىردارى ئەبىسزاكت) دا. لە ەمەلى پراگماتىسىدا ئەۋەى كە ئىنسانىك ئەنجامى دەۋات و ھەيۋانىك ئەنجامى دەۋات ھىچ فەرقى نىيە، چونكە تەركىز لەۋىز بىنا و لايەنى دەرۋنى كارەكە ئاكات و تەنھا پۈۋالەتەكە دەگىرتە نەزەر، بەلام ەمەلىك كەلەدىندا مەترەھە لەپراستىشدا ئەۋەندە نەرزىشى ھەيە بەۋ جۆرە ئىۋە ئىۋە دەگىرتە مىقياس بۆ كەم و زىيادى ئيمان ئەۋ ەمەلە بە تەنھا خۆى قايىلى نەرزىشىيە، چونكە دەزانن ۋەتەن بە كاپراى مۇنافىق دەۋترىت مۇسلىم كە خۆى بە ئىسلامى پىشانداۋە ۋەك

قورئان دەفەر مۆيت ﴿قُولُوا أَسْلَمْنَا﴾، بەلام ئايا ئەو غەمەلەي ئەرزشى ھەيە
لە ئىسلامدا؟ ئە... غەيرى خوسران و لەكىس چوون ھېچىكى تر نىيە، لە
ئىسلامدا لەيەك عىبارەتى كۆتادا لەلایەكى ترەوہ ئەزىادى غەمەل كراوہ
كەئەوہيە پىغەمبەر (ﷺ) دەفەر مۆيت (انما اعمالوا بالنيات) نىيەت چىيە؟

نىيەت: مەحسولئى تەتبىق كەردنى شەخسىيەت و جىھەتگرتنە لەگەل
موقتەزائى مەعرىفەتدا، واتە كاتىك ئىنسان خۆي تەتبىق كەرد لەتەك
مەعرىفەتە كەيدا، يان تەتبىقى نە كەرد نىيەت بە ئىقتزائى ئەوہ حاصل دەيىت.
تەصمىمى قاتەانە و ئاگاھانەي ئىنسان بۆ غەمەل ئەگەر دروست يىت، واتە
ئەوہ كە خۆي تەواو تەسلىم كەردووە بە مەعرىفەتە كەي و خستويەتتە سەر ئەو
جىھەتە، ئەگەر نادروست يىت واتە خۆي تەتبىق نە كەردووە، غەمەلئى ئىنسانى
مۆئىن لە مىقياسى ئىسلامدا واقىعەن غەمەلئى ئىنسانە، واتە ئىنسانىك لە
دەرونى خۆي لە فەكر و مەعرىفەتى خۆي و تەصمىمى خۆي دەستور دەگرت
و كار دەكات، بەلام غەمەلئى غەمەلگەرايانە و غەمەلئى پراگماتىستى غەمەلئى
حەيوانە، غەمەلئىكە كە مەبناكەي لە وىژدان و دەرونى خۆيەوہ نىيە يان
بەدەر بىرىكى تر، غەمەلئى ئىنسانى قانونىيە!! حەيوانىك كار ئەنجام دەدات
موھىم و ئەرزشدارە بۆمان، ھەتا ماشىن كە ھىچ ئىرادەيەكى نىيە، موھىم و
ئەرزشدارە جائەم جۆرە غەمەلە دورە لە شەئنى ئىنسان، ئىنسان لە نەزەرى
ئىسلامدا فەوقەلئادە مۆتەعالىز و بانزە لەوہ كە غەمەلئى بەمىقياسى غەمەلئى
ماشىنىك، يان حەيوانىك بناسرىيەت كە روالەتەكەي ھەيە و مەبناكەي نىيە.
ئىسلام غەمەلئىكى گەرەكە لە ئىنسان كە بەھەدەك دەروايشتەي وىژدان و
دەرونى و مەعرىفەت و تەصمىمى خۆي يىت، كە بەدەيتە تەوقى سەرىدا يىژرى

مەیکە هەریەکات! گیانی فیدا بکات بۆ ئەو عەمەل و بەرنامەی خۆیە ئالەو
 وەختەدا ئینسان نەرزش پەیدا دەکات و عەمەلیشی نەرزش پەیدا دەکات،
 وەلی لەروانگەیی ئەو عەمەلگرایانەدا ئینسان پەست و بێ نەرزشەو
 عەمەلیشی هەرچی بویت ئەگەر لەیەک لەحزەدا کاری هەزار دانەماشینی
 کارخانەگەلی گەورە گەورە ئەنجام بدات واقعیەن لەم میقیاسەدا هەر بێ
 نەرزش و پەستە. بەلی ئیمان بە میقیاس نصول و میزانی ئیسلامی یانی ئانەو
 جۆرە لە مەریفەت بەو نصولە واپوون کرایەو، ئەگەرنا لە میقاسی
 مەکتەبی خودی ئیسلام بەو لاو هەر جۆرێک مەریفەتێک کە ئینسان خۆی
 تەتبیق بکات لەتەک مەریفەتە کەیدا هەر پێی ئەوتریت ئیمان. واتە یەک
 نەفەر (ماتریالیست) چ جۆرە مەریفەتێکی هەیە نەسبەت بە (کولی هەستی)
 سەرفی نەزەر لەووی کەرێستە یان هەلەیه، موسەلەمەن دیدی ماتریالیستی
 ئەگەر دەقیقەن لیبکۆلێتەو سەرئەنجامە کە ی دەبێتە هیچ! وە هیچ بە کاری
 ئەو ناخوات کە بێتە مەبنە بۆ (ئیمان) ئەو هیچ کارمان پێی نییه! ئەگەر ئەو
 مەریفەتە کە هەیهەتی مۆتەعەهید بێت پێهەو، و موخلیصانە و بێ غەل و
 غەش خۆی تەتبیق بکات لەگەڵ ئەووی لێ داواکراو پێی ئیژن (ئیمان) و بەو
 جۆرەش کەرێتمان (کوفر) بەحاصل بوونی ئەو مەریفەتە خاصە ئیسلامیە و
 لەو هەودا خۆ تەتبیق نەکردن پێی، ئەک ئەووی ئەگەر ئینسان مەریفەتی
 تری بوو غەیری مەریفەتی ئیسلامی پێی بێژین (کوفر). نا... ئەو جۆرە
 مەریفەتە واهەیهەتی کە خلافی مەریفەتی ئیسلامیە و لەبەرەو ناکەوێتە
 سەر پێگەیی ئیسلام ئەو نایبەتە (کوفر)، خەصەتەتی ئەو ئینسانە (تاریکی) و
 سەر لیشیواویە، پێگەیی لێ ون بوو، و تیشمان (ضالین) غەیری (المغضوب

عليه السلام، يانى مۇستەھەقىي عقوبەت و مۇجازات و نەزىنى ئاخىرەت و دۇنيا
 لىن، بۇيە لىيان قېۋلە

جالىرەدا ئەۋەش بلىم مەسەلەي (ئەرزىيى ئىنسان) بەئىعتبارى (ئىمان) شىتە
 و مەسەلەي عەمەل شىتەي ترە. ئىۋولەن لە عەمەلدا مۇسلىم و غەير مۇسلىم
 فەرق ناكات، كۆمەلگە رېڭخىستىكى گەرەكە، مىقياس گەلەي گەرەكە كە
 دەيىت داۋەزىت، كاتىك ئىسلام حاكىمە بەسەر كۆمەلگەيە كەدا بۇ سەتەي
 كۆمەلگە ئەو قانۇن و رېڭخىستەي گەرەكە، بەلام بۇ داغلى كۆمەلگەيە كەي
 غەيرە ئىسلامى لە مەحدودەي خۇيدا (خودمۇختارى) پىدەدات، واتە ئەگەر
 جەمەتەي ماترىيالىستى گەرەكەي بۇت خۇيان بە سورەتەي جامەدەيە كەي بېۋەك
 لەناو جامەدەي گەرەكەي ئىسلامىدا كار بەكەن، شىتەلەك كە بۇ خۇيان و تېقى
 عەقىدەي خۇيان بەئازادى دەزانن نىسبەت بەخۇيان دەيانەۋىت ئەنجامى بەدەن
 ئىسلام مانەيان نايىت ھەر ۋەك مەسەلەن كۆمەلگەي يەھۇدىيەت،
 كۆمەلگەي مەسىھىيەت، ئىسلام خود مۇختارى داخلىيان پىدەدات، بەلام
 نىسبەت بە سەتەي كۆمەلگە فەرق ناكات، مەتريالىستىك و مۇسۇلمانىك
 يەك مەسئۇلىيەتيان ھەيە بۇ تەۋاۋى كۆمەلگە. چۇن لە مۇسۇلمانىك قېۋل
 ناكىرەت خىيانەت بىكات و زەرەر بگەيەنئە كۆمەلگە و دەسىسە گەلەك
 فەراھەم بىكات كە بېتە ھۆكار بۇ ئازاردانى خەلەكەي و دروست كەردنى
 كوشش و كوشتار و زەرەرى گىيانى و مالى بۇ خەلەكە دروست بىكات لەيەك
 نەفەر ماتريالىستىش قېۋل ناكىرەت كە بېزىت عەقىدە كەي مەن بەدۇجۇرەيە،
 عەقىدە كەي تۇ وايە لەسنورى دىيارىكراۋى خۇتدا بەدۇجۇرەيە، ئەك نىسبەت
 بە تەۋاۋى كۆمەلگە.... ئەو ئىزى "عەقىدەي مەن وايە كە (ھەدەف) ۋەسىلە

ئاراستە دەكات ھەر ۋەسىلە يەك بېت "... كالاۋ بېتتە سەرى مەردم، كوشت و كوشتار لەناو مەردمدا دروست بکەيت و خیانەتتەك بەرپا بکەيت كەمالى مەردم و ۆران بېت و بەھەزاران منداڵ ھەتتو بکەوېت بەموباحى دەزانېت و بېنا لەسەر ئەو ۋەھىكەيت ئەمەيى لى قبول ناکرېت، چونكە ئېر ئەمە مەسەلەي (بەرپرسىارىتى كۆمەلایەتتە) عەقیدەي ئازادە، واتە بەشپۆھەكى ئاسايى ئېمە دوو قوناغ تەكلىفمان نېسبەت بەغەپرى موسولمان بۆ مەترەحە:

۱. مەرحەلە لە حدودى عەقیدە و ئایدۆلۆژيا، عەقیدەي ئازادە، ئایدۆلۆژياي ئازادە. لەكۆمەلگەي خۆي و لەسەر ئاستى كۆمەلگەي ئېمەش دەتوانېت عەقیدەي خۆي بلیت و باسى بکات و تەوجیھى بکات و تەبلیغى بکات. مۆتلەقەن ئازادى ئازادە، تەنھا بەشەرتتەك صادقانە عەقیدەي خۆي بېژېت.

۲. لەرووى کردەووە: لەرووى کردەووە، ئەگەر بۆ كۆمەلگەي خۆي بېت خۆي سنورى خۆي دیارى بکات و بەرنامە و تەعەھودادى خۆي دیارى بکات و گەرەكى بېت بەشپۆھەكى يەك كۆمەلگەي بچكۆلە و جودى ھەيىت ئازادە بۆ خۆي بەناونیشانى (خود موختارى)، بەلام لەسەر ئاستى كۆمەلگە ھېچ ئازاد نېيە، ھەر كارىك، ھەر بەرنامەيەك كە زەرەرى ھەيە بۆ كۆمەلگە ئەنجامى بدات. جا حەزەكات لەو كۆمەلگە سنوردارەي خۆيدا (مەشوربخانە) و ھەر شتەك خۆي دەپەوېت داىي بېت و بېكات، ھېچ ئېشكالىكى نېيە بەشەرتتەك ئىعلانى مەوجودىيەتى خۆي بەناونیشانى كۆمەلگەيەك بکات، ئەو ۋا تېقى مەكتەبەكەي خۆپەتى پىي ئېژن (زىمى)، واتە (ھەلبەتە زۆرىنە وایانزانپووە (زىمى)، واتە ئەھلى)، نا...

زىمى ئەھلى كىتاب نىيە، (زىمى): واتە كەسىپك كە تەعەھودات و بەرنامەدى خۆى ئىعلان بىكات. ئىژىت(من ئائەمەم). چ ئەھلى كىتاب بىت، يان غەدىرى ئەھلى كىتاب بىت، بەگشتى كاتىك ژمارەبەك لە ئىنسانگەل بەرنامە و تەعەھوداتى خۆيان رادەگەيەنن، مەيلىيان بىت دەتوانن بەشۋەى كۆمەلگەيەكى بىچكۆلە لەناو كۆمەلگەى ئىسلامىدا، سود لە(خود موختارى) وەرېگرن و لەناو كۆمەلگەكەى دىيارىكراوى خۆياندا تەواوى ئەوانە و- تېقى مەكتەبەكەى خۆيان بەنازادى دەزانن، بەنازادانە ئەنجامى بدەن، بەلام بەشەرتىك لەسنورى دىيارىكراوى خۆياندا بىت.

ھەروەك وتم لەمەسەلەى عەقىدەى مەكتەبى خۆياندا تەواو نازادن بەبى ھىچ قەيدىك، بەلام لەمەسەلەى كىرداردا لە كۆمەلگەى خۆياندا ئەوەى وا لەمەكتەبى خۆياندا نازادە بۆيان، لەوېش بۆيان نازاد دەكرىت، بەلام لەسەر ئاستى گشتى كۆمەلگەى موسولمانان(ئىسلامى) رېگەيان پىنادىرت.

جايلىمەوہ ئەگەر بۆ غونە (شەراب خواردن) يان ھەر شىتەك بۆ كۆمەلگەى گشتى موسولمانان زىانى ھەبوو، ئەوان ھىتايانە دەرەوہ رېگىريان لىدەكرىت، چونكە ئەو كاتە وەك تەواوى موسولمانان لەسەر ئاستى گشتى كۆمەلگەى ئىسلامى بەرپرسن. چۆن يەك نەفەر موسولمان بەرپرسە لەبەرەمبەر كۆمەلگەى ئىسلامىيەوہ، شەراب بىت، دزى بىت، درۆ بىت، خىانەت بىت، ھەرچى بىت، چۆن موسولمان لىتى مەسئولە كەئەگەر مونخەرىف بوو موجازاتى لىدەكرىت، ئەوېش ھەروا بەرپرسە. جا زۆربەى وا دەزانن زۆر و زۆركارى بەكاردەھىترىت لەبەرەمبەرى غەبرى موسولمانانەوہ، لەكاتىكدا نەخىر وانىيە ئەوان نازاترن، بەلام ئەگەر ھىتايانە ناو كۆمەلگەى گشتى

باسى سىيەم:

ئىزدواجىيەت (دووانەى) ئە كەسايەتى مەۋقۇدا،

ھۆكار و دەرئە نجام و چارەسەرى

لېرەدا قەسە دەر بارەى ئەو دە كرىت، كەھەندىكجار ئىنسان دوچارى
حالەتتىكى تەعارۇض (دژايەتى) دېت لە وىژدان و دەرۈنى خۆيدىا مەسەلەن
شتىك دەزائىت باشە و دەبىت ئەنجامى بدات كەچى دەست و دلى يەكگىر
ناپىت و تەصمىمى پىناگىرىت ئەنجامى بدات (ناتوانىت برپار بدات ئەنجامى
بدات)، شتىك دەزائىت خراپە و دەبىت نەيكات كەچى خۆى بۆ ناگىرىت و
ئەنجامى دەدات؟ جا ئىستا بۆ دۆزىنەوۈى وەلامى ئەم پرسىارە و پاشان
چارەسەر و دەرمانى نارەھەتى كەمىك وردتر تەماشای ئىنسان بکەين. ھەر
كەسىك ئەم پرسىارانەى بۆ دروست دەبىت و دەكەۋىتە ئاۋا بارودۇخىكەۋە
ۋادەزائىت ئەم پرسىار و مەسەلەنە تەنھا بۆ ئەو دروست بوۋە و تەنھا ھەر ئەم
مەسەلە ھەيە و مەسەلەگەلى تر نىيە! لەكاتىكدا بەو جۆرە نىيە، تەۋاۋى
تاكەكەنى ئىنسان بەبى ھىچ ئىستىنا (مەگەر پىغەمبەرەن) درود و سەلامى
خۋاپان لىيىت) و يەكە يەكەيدەك لە ھەلېۋىرراۋان، ئەگەرنا باقى ئىنسانەكان
موبتەلان بەم دەر دەۋە! (ئىمە لە دەرسەكەنى مەدرەسەى قورئاندا ئەم
دەر دەمان ناۋابوۋ دەردى (دژايەتى دەرۈنى) يان (دژايەتى شەخسىيەت)،
جا بۆيە ھىچ كەسىك ۋاتەسەۋر نەكات كاتىك شىۋەيدەك لەم حالەتە

دۇايەكتىيە لە خۇيدا دەيىنىت و ابرائىت ئەمە ھەر ئەو گىرەتارە، كاتىك ئىنسان و اقىيەتى دروست ناسى ئەو ئەو كاتە رۈوبەرۈو بۈرنەۋەي لەگەن واقىعدا صەحيح دەيىت و چارەسەرىشى ئاسانر دەيىت، ئەگەر كەستىك بەيىچەۋانەي واقىيەتەۋە و تەصەۋر بىكەت ئەمە يەك مەرەزىكە و تەنھا و تەنھا بۇ ئەو پىشھاتۈۋە لەم كاتەدا حالەتتىك تەۋەھوم و تەصەۋراتى بۇ دروست دەيىت كە مەرەزەكە قورسەر دەيىت و لەزھىندا تەصەۋرى چارەسەرى زەعيفەر دەيىت بەراستىش چارەسەرى ھەر قورسەر دەيىت، بەلام دەيىت باش دەركى ئەۋە بىكەين كەھەرچى ئىنسانە گىرەتارى ئەمەيە؟ بىر بىكەنەۋە لەناو ئىنسانگەلىكدا كەدەيانناسن لەسەدا چەندىان (جگەرە كىشە)؟ ئەمە شىتىكى زۆر سادەيە، دەي لەھەر (جگەرە كىشىك) پىرسى و بىزى جگەرە چاكە؟

ئەگەر لايەنى شاعىر و عاتفى نەخاتە كار ئىزى "ئاي دۋاي سىگار بورم" (دۋعايەكى كۈدەۋارىيە) كۈرە ئافات و دۈزمنى بەشەرە. بەلام ھەندىكجار لايەنى عاتفى و شاعىرەكەي دەخاتە كار و دەستەكات بەپىاھەلەدان و تەعريف كۈرەي بەباشە، ئەمە ھىچ بەلام ئەگەر فەكرى بىكەۋىتە كار لەعەت و نەفرىنى دەكات.

دەي بىگومان ژمارەيەكى زۆر لەئىنسان گىرەتارى ئانەم شتە سادە و ئاسايەيە! ئەمە كە گىرەتارن پىي لەدولاشەۋە نەفرەتى لىدەكەن ھۆكارەكەي چىيە؟ ديارە ھۆكارەكەي بۈۋنى ئانەۋ نەخۋشىيە (دۇايەتبيەيە) و اوتقان! دۇايەتى لەدەرون و لەخودى و بۇداندا: واتە بەشتىك لە وىژدان شتىك دەلەيت و بەشەكەي تىرى شتىكى تر دەلەيت! يان بەشتىكى شتىك دەلەيت و بەشتىكى تىرى شتىكى تىرى

دەۋىت، خۇ ئەگەر گەرەكمان بىت بەشە جياۋازەكانى وىژدان و ئەو دژايەتتەى دروست دەبىت لەنئوانىندا و ھەر جارەى لەنئوان دوو بەشاندایە، ئەگەر ئەوانە بىژم فرە درىژە دەكىشەت.

بەشپەرەكە كولى ئىژىن لە (وىژدان و دەرونى ئىنسان) دوو لایەن لە بىر كرنەو جۆر بوونى ھەيە لەبارەى جگەرەو:

لايەنكى ئىژى خراۋە و مەيكە.

بارىكى ھانیدەدات كە ئەنجامى بدات و بىكىشەت.

نەمە حالەتتە رىژەكە زۆر زۆر لە ئىنسانگەل ھەيانە نىسبەت بەم بابەتە كە دەيىن و ھەستى پىدەكەن! بۆ بۆ شتى گشتى تر بۆنەو ھەى دژايەتتە كە زۆر زۆر پونىز دەرەكەو، بۆ غونە ئالودە بوون بە ماددەى بىھۆشكەر (ھىرۆين...) كابرە دەزانىت ئەم ئالودە بوونە سەرۋەت و مالى گشتى لەناو دەبات، دەزانىت لەرووى جەستەيەو ھەزەر دەكات، دەزانىت ئابروو و ھىسسىيەت و شەرەف و ئاۋبەنگى لەدەست دەدات، دەزانىت گىرنگىزىن تايەتمەندى ئىنسانى كە برىتتە لە (ئىرادە) داغان دەبىت و ئابووت دەبىت! دەزانىت لەدواى ھەموو ئەمانە دەبىتە ھۆكارى ئەو ھەى خۆيشى لەدەست بدات و بىرەت! ھەموو ئەمانە دەزانىت، چۈنكە ھەمووى دىۋرە كەچى لەگەل ئەو ھەى ئەمانە دەزانىت، كەچى سەير دەكەيت ھەر خەرىكى (ھىرۆين) كىشانە! ھەول دەدات بەجۆرە ھە رىگە گەل بەشكۈر لە (قەرائىك دوو قەران) پۈل پەيدا بكات و بىرۋات (بەستەيدەك) ھەندىك (ھىرۆين) بىرەت و بەكارى بىتەت. سەير بىكەن چ تەعاروزىكى گەرەيە! تەعاروز (دژايەتتە) لە مەسلەى ئابروو و نىعتار لەناو خەلكىدا! لەمەسلەى ئىرادە و تەواۋى

سەرۋەت و دارايدا، تەعاروز لەمەسەلەى سەلامەتى و خودى وجوددا
 ئالەمانەدا تەعاروزى بۆ دروست دەيىت كە زۆر ئاشكرايە، كەچى
 چارەسەرى نايىت بۆى!! ئەمەش يەك كەس و دوو كەس نىيە، بەلكو زۆر
 زۆر. زۆر كەس ھەيە ھەر لەسەرەتاۋە ئەم ھەموو (دەرد و مەينەتتە)ى
 ئالودە بوون دەزانن كەچى ھەر دەرپۇن و خۇيان ئالودە دەكەن. خۆ ئەگەر
 بېتتە سەر مەسەلەى ورد و غەيرە مەحسوس ئەو كاتە ئەۋەت بۆ
 دەردە كەۋىت كەلە ھەموو ئىنسانىكدا تەعاروز ھەيە، بۆ غونە فالانە كەس
 ھەز دەكات بەيانی زوو لەخەو ھەستىت و نوپۇزە كەى بخوتىت، دەزانىت
 نوپۇز چ نەخشەيەكى ھەيە لە كاملىكردى شەخسىيەتيدا، لەولاشەۋە ئەۋەش
 دەزانىت ئەگەر بلكىت بەزەويدا و ھەلنەسىت نوپۇزە كەى بخوتىت چ
 لەقەيەكى داۋە لە شەخسىيەتى خۆى، زۆر زۆر لەۋە زەرەرتەر دەكات ئەگەر
 يەك پۇز نان نەخوات، ئەمانە دەزانىت و دەركى دەكات كەچى
 سەيردەكەيت ھەر ئەم دىو ئەو دىو دەكات دەلى"لاۋە دە دەقەيتەر خۇجارى
 ۋەختى ماۋە... "لە كۆتايدا دەلىت" كۆرە لاۋە خۇتازە فرىا ناكەوم". ئابەو
 جۆرە خۆى گىل دەكات و ئەۋەى ھەر لەسەرەتاۋە دەيزانىت زەرەر دەكات
 نوپۇزە كەى نەخوتىت، كەچى تەحمۇولى دەكات. دەزانىت پەيەيتى پۇزگرتن
 لە باۋكى، دايكى، براى، ھاورپىكانى بكات، لەكاتى پروبەروو بوونەۋەيدا
 قسەى سوك و ناشىرىنى پىتەلىت، كەچى پروبەرووى دەبىتەۋە و (كش و
 كشمىشك دەيت) دەستدەكاتە ئىھانەتكردى! ئابەم جۆرە چەندەھا غونەى
 لەم جۆرە فرە و فراوان لەبابەتى گەۋرە و بچوك لەدەرەۋە و
 ناۋەۋەى(دەرونى) دەيىت كە ئىنسان دوچارى تەعاروز دەبىتەۋە، ۋەك

وێشمان ئەصلى ته عاروزه كه له دهرونیدا ئهو غونەى له (سیگار و ههروێن)ه‌ی باسمان كرد كاریگه‌رییه‌كه‌ى له‌ده‌روه‌وه‌ ده‌رده‌كه‌ویت، نه‌گه‌رنا هه‌ردى ته‌عاروزه‌كه‌ په‌یوه‌ندى به‌ده‌رونه‌وه‌ هه‌یه‌.

له‌م غونە‌گه‌له‌دا كه‌ باس ده‌كریت ئه‌وه‌ ڕوون ده‌ییته‌وه‌ كه‌ ئه‌م بابته‌ و ڕه‌سپار كردن له‌م باره‌یه‌وه‌ په‌یوه‌ندى به‌ته‌نها كه‌سیكه‌وه‌ نییه‌ و هه‌ر ئه‌و تووشى ئه‌و دژایه‌تییه‌ ده‌رونیه‌ ناییته‌وه‌، به‌لكو ده‌ردى ته‌واوى به‌شه‌ریه‌ته‌! لێ هۆكارى ئه‌مه‌ چییه‌؟

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ...﴾* لێره‌دا مه‌تله‌ب ئه‌وه‌یه‌ ئینسان پاك و ته‌میز و دروست په‌روه‌رده‌ نه‌بووه‌ (قسه‌ له‌لایه‌نى جه‌سته‌ى ناكه‌ین)، به‌لكو قسه‌ له‌وه‌ ده‌كه‌ین وا ئینسان ده‌كات به‌ ئینسان. ئه‌وه‌ جه‌سمه‌كه‌ى نییه‌ وا ئینسان ده‌كات ئینسان، ئه‌وه‌ وێژدان و ده‌رونه‌ ئینسان ده‌كات ئینسان، وێژدان و ده‌رونه‌كه‌ى پاك و ته‌میز نییه‌، له‌كه‌دار و چلكنه‌ پرله‌ دوكل و جورمه‌، تێكل و پێكه‌له‌ و هه‌لپه‌ژاوه‌ به‌سه‌ریه‌كدا و پڕ له‌شتگه‌لى بێ په‌یوه‌ندى به‌یه‌كه‌وه‌... هۆكاره‌كه‌ى ئه‌وه‌یه‌! مامۆستایه‌كى گه‌وره‌ چى ده‌كات؟

ده‌رواته‌ به‌ره‌و دونیای (ده‌رون) و ئه‌و چلكنى و پيسپوۆخلییه‌ و بێ نه‌زم و شه‌ڕزیه‌گه‌له‌ و نه‌خۆشى و دژایه‌تیانه‌ گشتى ڕێكده‌خات و مونه‌زه‌میان ده‌كات. ده‌يكاته‌ ڕه‌ه‌وانیكى ڕوشد و ساف و زه‌ریف به‌بێ ئیه‌ام و تاریكى.

* ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ الجمعة ٢

(يُزَكِّكُمْ - يُزَكِّهِمْ) بەهەردوو دەربەرینە کە لە قورئاندا هاتوو، هەندیکجار بەشیوازی (غایب) و هەندیکجار راستەوخۆ قسە ئاراستە ی ئیمە ی موسوڵمانان دەکریت کە کاری ئەوێ بەکامان بکاتەو. بۆیە دەبینیت لە گەڵ ئەوێ لە ئیسلامدا جەسم و سەلامەتی جەسم زۆر گرنگە، بەلام دەردەکانی ئینسان بەبۆنە ی جەسمەو دەرمانی ناکریت، بەلکو بەدروست بوونی (ویژدان و دەرون) دەرمانی دەکریت و پاک دەبێتەو، ئە ی ئەو جورم و پەیس و پۆخلیە جیە (وا دەکات لە ئینسان) بەراستی ئەوێ زۆر حساب ناکرین! جەنیک دونیای ویژدانی ئینسان گەورە ی ئەوێ ئەوێ ئیحمالی شیوازی جیاواز لە جورم و کەسافەتگەل لە دونیای ویژدانی بوونی هە یە. ئە ی لە چ کاتیکدا ئیمکانی هە ی ئەم دەرد و جورمە رۆبکاتە دونیای ویژدان؟ ئایا لە یە کەم رۆژی لە دایک بوونەوێ؟

نا هەتا پیش لە دایک بوونیش! بێژین لەزەمانیکەو کەژیان دەکریت بەبەری (تۆ) دا و (جەسم و رەوان) مانا پەیدا دەکەن... لەوانە یە پیش ئەوێ! خۆ لەرووی هەندیک لە بنەمای ئیسلامیەو ئیحمالی پیش لەوێ هە یە، چونکە هەندیک لە ئەحکامی ئیسلامی هە یە رۆودە کات لە (گەنجیک) کە هێشتا ژنی نە هێناو (کۆرپیک یان کچیک) کە هێشتا هاوسەر گریبان نە کردوو، ئەمەش لە بەر ئەوێ ئەوێ ئایندە یان باش بێت! بۆ ئەوێ لە ئایندە دا منداڵە کانیاں سالم بن، چ لەرووی جەستە ییەو. چ لەرووی رەوانیەو سالم بن و دوچار ی گرتی دەروونی و دزایەتی سەخصیەت نە بن! بۆیە دیارە بەر لەوێ (نوتفە سێرم) لە (رەحم) دا جیگر بێت باسە کە سەر هەلەدات! لە پاشانیشتا لە فەرمودە ی پێغەمبەر (ﷺ) دەردە کەوێت پیش

لەكەتى (گەنجى) تەكلىف دەكەت لە ئىنسان بۆ نەوۋەكەنى ئايندەيەكى زۆر
دوور، واتە پىش نەوۋە تەكلىف لەم (كۆر و كچە) گەنجە بكەت كە چۆن
رەفتار بىكەن، تاوۋەكە مەدالەكانىان سالم بن، سەرنىجمان بۆنەوۋە رادەكىشىت
كەمومكىنە لە (پىنج، شەش) پىشت لەمەوېش كارگەل و رەفتارگەل و
حالەتەك كارىگەرى دروست بكەت بۆنەم (پىنج، شەش) پىشتەي لەمەودوا،
نىجتەمالى ھەيەكار و رەفتارى تۆ كارىگەرى دابىت بۆ (پىنج، شەش) پىشتى
ئايندەت. (جائىستا پىنەوۋە سەر نەصلى باس) ئانەم نەخۇشىگەلە كەبۆر و
دەكەتە ئىنسان لە وىژدان و دەرونىدا لەكەيەكەوۋە دروست دەيىت و
بەدەتەكەي لەكەيەكەوۋە دادەنرىت؟

بەپراستى زۆر لەزوۋەوۋە، بەلام نەوۋە والەزوۋەوۋە دادەنرىت مومكىنە قايىلى
دەرك نەيىت بۆ ئىمە، چۈنكە دەكرىت پەيوەندى ئەو رۇداوۋە واپوۋ دەدات
لەگەل ئەم عەوارىزەدا والە ئايندەدا رۇو دەدات بۆ ئىمە لەمس نەكرىت و
قايىلى دەرك نەيىت. دەكرىت لەزەمانىكەوۋە كەحەياتى ئىنسانى دروست
دەيىت بۆ (جەنن) (سپىرم) لەوكاتەوۋە بتوانىن دەرك بىكەن و بلىن "ئانەم شە
ئانەم جۆرە لە كارىگەرى دادەنرىت لەدەرونى ئىنساندا" بۆنەوۋە زۆر درىژە
نەكىشىت ئەم كاتەي دروست بوۋنى كارىگەرىيەكەنى سەر دەرون و وىژدان
وازلەدەھىن و دىن بۆ دەورانى (گەشەي مەدال) دەورانىك كە دەتوانىت
بەئارەزوۋى خۆي بەدىدى تەركىز بكەت و جياكارى كۆمەلەك دەنگى
دىارىكراو بكەت، كەبەشىكى زۆرى نەوۋە رۆلى ھەيە لە بونىادى وىژدانى

ئىنساندا ئەم دوو ھەستەيە (يىنىن و بىستان) (بصر و سمع) ، سەيىر دەكەيت لە قورئاندا ئەۋەندەي باسى ئەم دوو (ھەستە) دەكرىت باس لەھەستەكانى دىكە ناكرىت، باسى (سمع و بصر) (بىستان و يىنىن)، چونكە بەشى زۆرى ئەم دوۋاندىە و لەم رېگەۋەيە دەرونى ئىنسان چ باش ، چ خراب دروست دەيىت، شتگەلى تىرىش كاريگەريان ھەيە، بەلام گىرنگ نىن و ئەم دوۋانە گىرنگىن، لەكاتىكەۋە كە ئەم دوو ھىزە (سمع و بصر) دەكەۋنەكار ئىمە دەتۋانىن چاۋدېريان بگەين، بۆ غونە دايك و باۋكىك لەبەردەم مندالېكدا كە ئەم دوو ھىزەي كەۋتۈنەتەكار دەست دەكەن بەشەر و دەقېرىنن بەسەر يەكتەردا، مندال ھىشتا ماناي شەر و پۈۋەپۈۋو بوۋنەۋە نازانىت لەسەر ئەۋ فېزەتە پاك و سالم و خوايىسە لەدايك بوۋە، كە ئىنسانگەل لەگەل يەكتەردا تەعاونىن و موحىيەت و ئولفەتيان ھەيە بەيەكەۋە، بۆيە شەر و شۆر لەفترەتى ئەۋدا شتېكى بېگانەيە و قابىلى ھەزم و دەرک نىيە! بەلام ئەي ئەۋ كاتەي دايك و باۋك لەبەردەمىدا پىتكەنن چى دەيىت؟ نايە بۆ ئەمىش صەلدەكاتەۋە و ئەمىش بېگانەيە بە فېزەتى؟ نەخىر چونكە ئەمە ئاشنايە پىتى.

جاكاتىك ئەۋ شتە بېگانە لەبەردەم مندالدا پۈۋ دەدات كاريگەريەك لەسەر وىژدانى دادەنېت، مندال تاك و تەنھا لەناۋ مالدە دانراۋە ھەروەك ئەۋ جۆرەي كەلەدونىاي ئەمپۇدا دەبىرىت، كەخەلكى ماناي زىندەگىيان لىشېۋاۋە، دايكەكە (دايكى مندالەكە) لەجىياتى ئەۋەي ھۆشى بەلاي مندالەكەۋە يىت و

(*) بۆ زياتر شارەزاپۈن لەم بارىۋە خوتنەر دەتۋانىت بگەرشىتەۋە بۆ باسەكانى (مامۇستا ناصرى سوبخان) بەتايىتە (خەلقى ئادەم، خوداناسى، قتال فى سبيل الله، ئاپۋورى ئىسلامى، سىستەمى سىياسى ئىسلام).

بزانىت چى باشە بۆى و چى خراپە بۆى، كەچى دەبىنىت رۆشتورە لەناو چىشتخانەدا سەرقالى دروست كردنى خواردنى رەنگاورەنگە ئەمە بۆچى؟ ئەمە تەنھا بۆ خۆيان يان نەخىر فلانە ميوانىان پىارە بىت بۆ مالىان، دەى ئەم ھەموو خۆسەرقالىيە بۆچى؟ لەولاشەو وازھىنان لەبەرپرسىارىيەتى ئەصلى كەبەخىو كردنى مندالە كەيە؟ ئەمەش تەنھا لەبەرئەو ەيە (ھاوسەر كەم نەم)، چونكە مالى فلانە قەوم دەعوەتى ميانكرد و ئەو خۆراكانەيان دانا بوو جامنىش ئەگەر ھەروەك ئەو خۆراكانە دابنىم دەبىت تەقلید و پىم دەلەين (ئەى ئەو لەئىمەو ە فىر بوو) بەو كارەش شەخسىيەتم دەشكىت! بامەن ئەو جۆرە خۆراكگەلە دروست بكەم و دەر كەوئە كە ھونەر و شەخسىيەتى مەن لەو لەپىشتەرە. جا چەنىك ھەلەيە! ئەى ھاوار لەو شەخسىيەتى ئەو ەندە ھىچ و بووچ بىت كەبەدروست كردنى چواردانە خۆراك بچىتە بان! ئەم دايكە بۆئەم كارە فەرىيە كەئەگەر سالم بىكات كارىكى فەرىى و ئەرزشادە (كەدروست كردنى خواردنە)، بەلام كاتىك ناسالم ئەنجامى دەدات ئەصلەن كارىكى فەرىى نىيە و كارىكى ھىچ و غەلەت و فاسدە، واتە كاتىك خەرىكە خۆراكى رەنگاورەنگ دروست دەكات و ھەستى خۆشەويستى خۆى دەرەخات و دەيەوئە بەو كارە شەخسىيەت بۆخۆى دروست بكات. بەئۆندە ئەم كارەيەو ئەو بەرپرسىارىيەتيە ئەصلىيە كەپەرورەدە كردنى ئەو مندالەيە لەبىرى دەچىتەو ئەو كاتەشدا رۇداوئەك پىش دىت:

مندالەك ھىشتا ناااشنايە لەگەل ئەم رۇداو ەدا مەسەلەن دوو دانە (پشیلە) لە ژوورە كەدا دەبىتە شەرىان، تەقەيەكى گەورە پەيدادەبىت، ھەروە ترىشقەيەكى گەورە پەيدادەبىت، كاتىك ئەم رۇداو ە رۇودەدات لەئەنجامدا كارىگەريەك

لەويژدانى ئەم مىندالەدا بەجىدەھىيائىت. لەھالەتەكەدا ئەگەر دايسك زەھنى نەشپۇا بىت و پىوانە و ئەرزىشگەل لەبەرچاوى نەگۇرا بىت و وانەزانىت ئەرزىش ئەوھىيە كەپروات لە چىشتخانەدا خۇراكى حەوت رەنگ دروست بىكات، بەلكو بزانىت ئەرزىش زۆر زۆر لەمە لەسەرتەرە، ئەگەر نان و دۆيەك دابىت بۆ مىوان، بەلام بتوانىت لەنايىدەدا مىندالەكەى واپەرورەدە بىكات سالم بىت فرە فرە خاسىر خالى بوو لە ئىنسانىيەت و لەحەيات، تاوەكو ئەوھىيە دانىشت خۇراكى حەوت رەنگ دروست بىكات، بەلام لەنايىدەدا مىندالەكەى ناسالم بىت.

دايكىك تىگەيشتى دروست بىت لەو كاتەدا مىندالەكەى لەباوھىيەدا، مىندالەكە قورئان دەفەرمىت "لاى كەمى و بەشپوھىيەكى ئاسايى پىويستى بەباوھىيە دايكە" باوھىش بەو مانايەنا بەبەردەوامى دەستى گرتىتەو و بەباوھىيەو بىت نا بۆغونە لەلاى دەستىيەو بىت، ھەر كاتىك مىندالەكە چاودەكەتەو دايكى بىيىت، گوچكە دەكەتەو گوئى لەدەنگى دايكى بىت، ئەگەر دايكىك بەناگاھ و دەرك بىت، كاتىك مىندالەكە بەباوھىيەوھىيە دەچىت (سفرەكە) و ئاو و گۇزەلەيەك (ماسىت) دەھىيىت و دايدەنەت، ئەگەر پىويست بوو بچىت بۆدوكان مىندالەكە دەگرت بەباوھىيەو و دەپروات بۆ غونە (لەمالەو ماسىت يان سەوزەيەك نىيە دەيكىرەت) و دەھىيىت لەسەر سفرەكە دايدەنەت و ھەرگىز پى بى شەخسىيەتى نىيە و وانازانىت بەمە بچوك دەبىتەو، لەنەتىجەدا ئەو دژايەتسىيە (عەوارزە) وابەو جۆرە دەرونى مىندان ناسالم دەكات بەبۆنەى دوورى دايكىيەو بۆى دروست نايت، مەسەلەن چۆن؟

مندالنه كه له لای دايكيدا يان له باوه شيابه تي، له و كاته دا (پشيله كان) ده بېته
 شهريان يان ه وړه تر يشقه يه كي گوي لېده بېت، ياخود هر ر و دا وېك
 ر وده دات له و كاته دا دايكه كه لايه ك ده كاته وه بوي و زه رده خه نه يه كي
 ب وده كات ئير ته واو بوي حل بوو، له رېنگه ي گوي چكه وه تاگه ر ه كي بوو
 بچيت و له وړدانيدا جيگير بېت نه و دهنگه ه دويه تي گوراو بوويه شتيكي
 ناساي ئير شتيكي نامه تلوب نيه، به لام له حالېكدا نه و زه رده خه نه يه دايك
 وجودي نيه سام و هديه تي نه و دهنگه يان نه و شه ر (پشيله يه) وه ك خوي و
 به و خه صله ته نيهام و تر سنا كه وه له ناو وړدانيدا جيگه ده گريسته ا به لام
 كاتي ك كه زه رده خه نه ي دايكه كه ده كه وېته نيوان شهري پشيله و ترسي
 مندالنه كه وه له و نيوانه دا پيش نه وه ي بچيته ناو وړدان و دهرون و جيگه
 بگريت ده يسرېته وه و حالته كه له ناو ده بات و ده يگورېت، يان هر
 نه صله ن پروونا كاته دونيایي (وړدان و دهرون) و جيگه ناگريت يان نه گه ر
 جيگه ش بگريت به شيوه يه كي مه تلوب جيگه ده گريت، جاغونه يه كي بچكوله
 به ينمه وه، هه نديك مندال قينه تي له (حمام)، هه نديك مندال خوشيه تي
 له (حمام)، نه مه دايك گهل فره موهيمه بيزان و هه روه ها باو كگه ليش،
 كه باو كگه لي موسولمان بن و نه دا و نه تواريان نه بېت (يارمه تي خيزانيان)
 به كاريكي ته به قاتي نه زانن ده بېت نه م باسه هر بزان، چونكه نه گه ر
 باو كگه ليك باو كگه لي موسولمان بن هر كاتي ك (كاتي به تال و بي نيشبن)
 هاو كاري ژنه كانيان ده كهن له پهروړده ي مندالنه وه تاده گاته (گسكدان و
 كاسه و كه وچك شن و چيشته كر دنيش)، به لام به شه رتيك به تيگه بشتنيكي
 نيسلاميه وه بېت نه وه كه به زيلدت و پدستي و حه قاره ته وه! نه مه فدرق

ده كات. هم دا يكه منداله كهي خوښيهت له (همام)، نهو دا يكه كه پر منداله كهي ههركه باسي (همام) ي له لادا ده كهن زيږ و هوږي لپه رز ده پته وه هه تا ده گاته ته مهنې (۷-۵) سالي هه ربه و جوړه يه! له وه و دوا هه تا له سه رده مي گه نجي شدا له همام بيزاره هم له بهر چيه؟

نهمش له بهر مامه له كردن و ږو به ږو و بونه وه يه كي (راست و هه له) يه به غونه، دا يكي نه وه له ده ركي نه وه ي كردو وه كه ده بيهت چي بكات بونه وه ي منداله كهي بپاته همام و ناږه حه تيش نه بيهت، گريمان ته شتيك ناوي داناوه (شله تين)، واته (وا گهرم نه بيهت دا يچ له كي تي و وا سارد نه بيهت دا يچ له كي تي)، خستويه تيبه ناو ته شته ناوه كه وه، منداله كه هيچ كار دانه وه يه كي له گه له ناوه كه دا نيه، چونكه پله ي گهرماي ناوه كه له گه له پله ي گهرماي جهسته يدا ساز گاره، پاشانيش خوي ورده ورده ده ست ده خاته ناو ناوه كه (بو غونه منداله كهي) (۶-۵) مانگه و ده بچولتيته وه، و ينه ي نهو شپه شلې ناوه سه رنجي منداله كه را ده كي شي و نه و يش ده سته بچو كه كاني ده خاته ناو ناوه كه وه و ده بچولتيته وه و له زه تي ليده بات، هم كار (جاريك)، دوو جار، سي جار) دوو باره ده پته وه له كو تا يدا سه ير ده كه يت (همام) له لاي هم منداله خوښه ويست ده بيهت (مندالتيكي بچو كي خزمي خو مان هديه ههركه سيك ده بينيت هاوار ده كات (نامان)، واته (حامام)، نه وه نده عشق و علاقه ي پيدا كړدو وه له گه له همامدا نهمش له بهر نه وه ي دا يكي تيگه يشتروه كه چو ن بيات بو همام، كه همامي له لا خوښه ويست يه. به لام نهو منداله ي تر كه له همام بيزاره مده له دن بو چي بيزار بو وه؟ له بهر نه وه ي كه دا يكه كه ميواني بو وه خيرا په له پله ي كردو وه يته وه سفره

بىر ئۆزىنى تەۋە لەۋلاشەۋە مىندالە كەي پۈيىستى بەۋە ھەبۈۋە بېشۋات دەستى
كردۈۋە بەپەلە كىرەن خېرا (شامپۇ يان سابۇنە كەي) داۋە لەسەرى و زوۋ
ناۋى پىا كىردۈۋە، جارىك ناۋى گەرم و جارىك ناۋى سارد، (كەف) چۆتە
چاۋى و غەزەبى داۋە كاتىك كە وئەي (ئاۋ بەسەردا كىردن و وئەي
ھەمامى) لەلا بەرجەستە دەبىت ھەمىشە تېكەلە لەگەل نېگەرانى و ترس و
وھشەتدا، ئەمە غۈنەيە كى بېچكۆلە.

دەي جانيستا ۋەرە بۆرۈۋ داۋى قوۋلتر مىندال بۆ غۈنە گەيشتۆتە تەمەنى (۶)،
(۷) سال و ھەندىك شت ھالى دەبىت باۋك دەيەۋىت بىرۋاتە دەرەۋە و
مىندالېش بەھانەي لىدە گىرېت و دەكەۋىتە شۈيى. (مىندال لىيى دەپرسى) بۆ
كۈي دەچىت باۋكە؟

باۋك دەچم بۆلەي پىزىشك، لەدۋايدا بۆ مىندال دەرەدەكەۋىت باۋك بۆلەي
پىزىشك نەچۈۋە سەرى سور دەمىيىت (ئەمە يانى چى؟). فېزەتى سالى ئىنسان
لەگەل درۋدا سازگار نىيە! فېزەتى سالى ئىنسان لەسەر راستىيە، دەرەزان
مىندال تاتەمەنى (۳، ۴) سالى تا درۋ نەبىستى ئەسەلەن نازانى درۋ بىكات؟
سەيىرە كات شىك بوۋ باۋكى بەجۈرىك پى ووت و لەۋاقىعدا جۈرىكى تر
بوۋ (گىرمانەي ئەۋە دانېن كەتەمەنى (۶، ۷) سالە و وشدى درۋى نەبىستۈۋە)
تەنانەت نازانىت پىشى بلىت درۋ (ۋاتە وشەيەك نادۈزىتەۋە ناۋى ئەۋ دۆخەي
لىبىت كە تىي كەۋتۈۋە) بەلام دەزانىت ئەمە شىكى غەجىيە!

باۋكى بەرەۋ ئەۋلا چۈۋ كەچى و تۈيەتى بەرەۋ ئەملا دەچم! ئەمە يانى چى؟!
چۈن شتى ۋادەبىت؟ (مىندالەكە پىرسىار لەخۋى دەكەت) لىرەدا نېھام و
گومان و نەدۈزىنەۋەي ھەلى صەحىح و درۋستۈۋى گىرىتى و پەيدا بوۋنى

دژایه تی له دهرونډا... مندالنه که چاوی که وتووه به (که لویه لی یاریکردن)، یان چاوی که وتووه به مندالی خه لک و جل و بهرگی جوانیان بووه، شتیکی جوانیان به دهسته وه بووه له وکاته دا بیانور ده گریټ و داوا ده کات، باوکه که یان دایکه که به جوړه ها وه لامي فریودهر و نادروست قسه ی له گهل ده کهن! یان نه خیر تووړه ده بن لیی و ده ست ده کهن به نه فرین کردن لیی، یان ده سته که نه وتی قسه گهلکی ناراسته که که ده بیته هوکاری لادانی زیهنی مندالنه! که نه مهش له بهر نه وه ی ئیر بیانور نه گریټ، نه مانه گشتی له گهل فیژه تیدا ناسازگاره و له ویژدانیدا جیگیر ده بیټ، بز نمونه مندالنه که به هانه ی شتيك ده گریټ دایکه که یان باوکه که پیی ده لیټ "نه گهر به هانه بگریټ ده تبه م بولای (دکتور) دهرزیت لییدات، ها" وه که نه وه ی جارن که ئیټمه مندال بووین ده یانووت (ئیزن شهو له بانه که بیټ بتخوات) که دیاره نه وه زور خراپه، به لام نه م خراپه! که ئیژی "ئیزم به دکتوره که بیټ دهرزیت لییدات" به م قسه یه مقدارنک حاله تی ترس له (دکتور و دهرزی) پیده به خشیت. به یانی مندال نه خوش ده که ویت و پیوستی به وه هیه به چیته لای دکتور و دهرزی لییدات، له سه ره تادا دکتوری له بهر چاوی خوین تال کردووه ئیستا ده بیټ بیات بولای و ږووبه ږووی بیټه وه، ده ی دیاره مندالیک به بونه ی قسه و ږه فتاری نادروستی باوک و دایکه وه قین و ترسی له دکتور چوته دلیه وه له زه ت نابات له وه ی به چیته لای (دکتور)، بویه ده ست ده کات به گریان و په لپگرتن... هه رکه دکتور ده ست ده بات و دهرزی لییدات، له رز ده که ویت به سرتاپای جه سته ی و نه عصابی ناراحت ده بیټ! به جوړه دهر د له بانی دهر د له ویژدانی پاک و خاوتیدا که له که ده بیټ، نه و ویژدانده ی وا گهردی پوه نیه

نډهوى خواى گه وړه ناوې ناوۀ (فطرة) ﴿فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾*،
پاكه و له گهل حه قيقهت و واقيعدا ساز گاره، واقيعاتيك دروست و
موتۀ ناسب له گهل حه قيقهتدا، له گهل شتى دروستكراو نادرست و
روو به پروونه وى ناواقيعدا سازگار نيه، كه پيغمبر (ﷺ) ده فرميت "كل
مولودين يولد على فطرة" واته: (هر مندالتيك له دايك ده بيت له سهر نه و
فرته نه نيلاهيده، نه و خوا داگيه به نينسان له دايك ده بيت).

نهم مندالۀ كاتيك له دايك ده بيت نه و فرته وى هديه، بينا له سهر نه مه تبقي
نه و فرته، نه گدر دهر كى كرد كه نه خوښه نه خوښيش پيوستى به وويه به چيته
لاى دكتور، (دكتور) كارى نه وويه كه دلسوزى بكات بو نه خوښ و
دهرمانى پي بدات و خوښى بكاته وه. نيت صل و واهيمديه كى له دكتور
نابيت، چونكه نه مه داواكارى فيته تيه تى، بويه به شيويه كى ناساي پيشواى
ليده كات و ده چيت بولاى. به راستى من مندالى به وشيويه م ديوه كه كاتيك
نه خوښ بووه خوى شوق و علاقدي بووه كه "بچين بولاى دكتور" حه تا
نه و واله كارى دكتوردا زور مندال تووشى نازار ده كات، دهرزى ليدانه،
(جبا غونه به كى واقيعى بگيرنه وه) (حه ژيان) كورى خوم له بيرم ديت (٤، ٥)
سال بو له و كاته دا كه دهرزيه كى ليدنه درا ده ستى كرد به (پيكنه نين)، كه نيشان
بدات دهرزى ليدانم پيناخوش نيه و ده زانم نه مه خير و مصله حه ته، چونكه
له سهره تاوه نه ترسا بو له دكتور و بوى نه كرابو به شول و له بان، له پاشانيشدا
له و ټنگه يشتبوو كه له كاتى نه خوشيدا (دكتور) كارى نه صلي نه و به

* { فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَدِيمُ }
وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ { الروم ٣٠

دۆسۈزى بىكەت و پىتىمايى بىكەت (ئەمە بەدەرلە دىكتۇرى پارەپەرست كەجەستەى نەخۇش دەكەنە تاقىگەيەك بۇخۇيان و لەپاشاندا ھەرلەبەرەوہ پارەى پىپەيدا دەكەن، ئەمە بەجىي خۇي!!)، بەلام ئەصل ئەوہىە دىكتۇر خىروىست يىت ئەویش لەسەر ئەم ئەصلە بىرى دەكردەوہ ھىچ ترس و واھىمەيەكى نەبوو خۇي پىشنيارى دەكرد كە نەخۇشم بابچىن بۇلاى دىكتۇر، مندالى ترىشم دىووە باسى دىكتۇريان بۇكرىەت لەرزيان لىتايەت و نارەحەت نابن، بەلام زۆرىنەى ئەوانەن كەلە دىكتۇر دەترسن.

مندال گەورەبوو لەناو مەجلىسدا دادەنىشيت گەرەككە گويچكە شل بىكەت و گويى لەقسەيىت لەپاشاندا كەقسەيەك دەزانيت و دەيەويت لەوبارەبەرەوہ نەزەرى خۇي دەرپرېت كاتىك دەمدەكاتەوہ لە مەجلىسەكەدا پىي دەلېن "شەرمەت يىت، حەيات يىت، لەمەجلىسى گەورەكاندا قسەمەكە" ئەمە يانى چى؟ ئەمە كەى لەگەل فيزەتى ئىنساندا سازگارە؟ بۇچى لەمەجلىسى گەورەكاندا قسەنەكات؟ كورە! خۇ قسەى ئەم فرە پاك و سالم و حەمىجەزە، فرە مەنتقى و دروستزە لە زۆربەى قسەى گەورەكان كەپريا و درۆ و فرىودەراندەى، ئەم قسەى ئەم فرە فرە ئەرزشدارتر و موحتەرەمترە بەلاى خوا و بەندەوہ بەلاى ھەر كەسيكەوہ كەعەقلى سالم يىت، ئەى باوك و دايكا ئەى گەورەگەل! ئېوہ بۇچى خۇشتان نايەت لەقسەى پاك و زەرىفى ئەم مندالە؟! گرېمان (ئەم مندالە لەم قسەيەدا) ھەلەى كرد، ھىشتا چونكە لەفترەتيكى سالمەوہ سەرھەلدەدات و ھىشتا نالودە نەبوو، چونكە ئەم قسەيە لەسەر ئىحساسىيىكى راست و دروست وەستاوہ فرە ئەرزشدارترە لەقسەى گەورەكان!! جا ئەمە كارىكە راستەوخۇ بىنەرەت لەسەر دەروونى مندالەكە

دادەنەت. لەپاشاندا ئەم جۆرە لە مامەلە لەلایەن ھاورى و دراوسى و خزم و مامۇستاكەنەو بەردەوام دەيىت و ھەر لەبەرەو ھەرىكەت خراب كەلەكە دەيىت...

جانەم باسانە ھەندىكى پەيوەندى بەخىزانەو ھەيە، ھەندىكى بەدەرەو ھەي خانەوادە زۆر درىژ دەكىشەت ئەگەر گەرەكمان يەت ئەو شتانەي واپەوانى نەيسان نەخۆش دەخات غونەگەلىكى لى بىژىن لەگەشت بارەو ئەمە زۆر زۆر درىژ دەكىشەت، بەلام زياتر لەسەر خانەوادە وەستام، چونكە خانەوادە لەساسە بۆ پەرۋەردەي مندا. بەشكۆم لەمەولا خانەوادە موسولمانەكان لەم شتەكەمەي و تومانە خويان زۆر شت دەرك بەكەن و بزەنن نەي لەگەل مندا لىيان پەفتارىكەن. جابەگەشتى ئەم كۆمەلە شتانەي كەدروست دەيىت دەيىتە ھۆكارى نەخۆش خەستى دەرونى نەيسان، ويژدانى نەيسان نەخۆش دەخات، نەخۆشەگەلىك كەلە(دەرون و ويژدان)ى نەيساندا دروست دەيىت بەشەيكى زۆرى پەيوەندى بەدەشەيكى نااگا و مەخفى ويژدانەو ھەيە، ھەندىكى تەرىش پەيوەندى بەدەشى ناگاھىيەو ھەيە، واتە ناموزشگەلى ھەلەش، جانەو ھەي وادەيىتە ھۆكارى دروست برونى دژايدەي و تەعاروزى شەخەسيەتى نەيسان شايت لە ۹۹% ي زياترى پەيوەندى بەويژدانى نااگا ھەيە، واتە دەرونى شاراو و تاريك(لاشعور) بەشەكەي تەرىش كە(۱%)يش كەمترە كەلەواندەيە بە(پۆيتەيش) يەت پەيوەندى بەناگايى و مەعلوماتى ويژدانى پۆشنى(شعور) ھەيە، لەبەرئەو نەي زۆر لەسەر بەشى ناگايى قەسەناكەم. ئانەمانە گەشتى دەچنە پال يەكترى و ھالەت و عەواريزىكى جۆراوجۆرى لىدروست دەيىت، كەيدەكەلەم ھالەت و عەواريزەكە لەواندەيە(دايكە دەردان يەت)واتە بنەماو

ئەساس بێت بۆ زۆرێك لە عەوارز و نارهەتییەكانی تری دەرونی ئینسان ئانەم
 نارهەتییەكە بێ دەلێن عەوارزی و نێزدواجیەت لە شەخسیەتی ئینساندا
 لە شەخسیەتی دەرونی ئینساندا! جا لە پاشاندا بۆ ئەشەیدی ئەم تەعاروزە یان
 بۆ جیهەتدان بەم تەعاروزە، یاخود بۆ تەخصیصی ئەم دژایەتییە بە هەندێك
 ھۆکارەو، (دژایەتی کۆمەڵایەتی) دەکەوێتە ناوەوە! شتگەلێك لە ناو
 کۆمەڵگەدا بوونی ھەیە دەبێتە ھۆکاری ئەوێ بۆ غونە ئەم تەعاروزە تایبەت
 بێتەو بە فلانە شتەو یان فلانە جیهەت پەیدادەکات، بۆ غونە
 لە عەقائید (بە ماکانی) دیندا لە بارە ی (خواناسییەو) دوو چاری تەعاروز دەبێت
 لە دەروندا، لە بارە ی دەرس خۆندنەو (قوتابخانە) و تووشی تەعاروز دەبێت
 ھەژدە کات دەرس بخوێنێت کەچی تەصمیمی پێناگیرێت، کێبە کە دەھێنێت
 کەچی یە کسەر باوێشك دەدات و دەست دەکاتە خەخن و
 خواوەخاوەکردن (خەوی دێت)، ھەژدە کات قسەخۆش و پووخواش بێت
 کەچی سەیر دەکات ھەمیشە پەژمۆردەبێ، ھەرچی دەکات ناتوانێت پوو
 خواش بێت ناتوانێت قسە ی خواش بێت، ھەژدە کات لە گەڵ خەلکیدا
 پەيوەندی ھەبێت، بەلام چي تەماشای دەکات پێی ناكرێت. زۆر زۆر شت
 لەم بابەتە ھەیە کە کاتێك جیهەت پەیدادەکات بە شێوەیەکی ئاسایی مەسائیلی
 کۆمەڵگە ھۆکارە بۆ بوونیان! ئەو شتگەلە والە ناو کۆمەڵگەدا پوو دەدەن ئەم
 (مەرەزی تەعاروز و نێزدیواج لە شەخسیەتی ئینساندا ھەیە) دەبێتێتە سەر
 فلانە جیهەت و فلانە بابەتی تایبەت، لە کۆتایدا لە ئەحوالی عەمەلی ئینساندا
 دەر دەکەوێت، بەلام ئەمە کە چۆن دەر دەکەوێت و لە چیدا دەر دەکەوێت،
 بەشی زۆری پەيوەندی بەو حالاتە ئەو ئەلییەو نییە، بەلکە پەيوەندی

بدره ولاوه هديه. گړنگ نه و هيه كه كاتيك ئينسان روشتي پيدا كړد و دهر كى
كړد دو كار بكات:

يه كه م: له پريشه وه نه و عوارزه ي له رابردودا هديه له بن دهرى بهيت،
كاتيك له روښن بيه وه له پريگه ي (د وروناسيه وه) خوى يان نه گدر هاوړي
هديت كه كه سينكى شاره زا بيت هاو كارى بكات، ورده ورده له بدرچاوى
بازده بيت و ئيتر نه و كارپگه رى رابردووه به سهر يه وه ناميت.

دووه م: نه و شتگه له واله ناو كړم لگه دا ده بيته هو كارى نه وى كڼم
حاله تى ته عاروزه له هندنديك له هندنديك شتدا به ته واوړتى رهنك بگريت و
دهر بكه وىت نه و له ناو به ريت، جا نه گدر به هوى هندنديك هاوړي وه يان
به هوى نه و پد يوه ندييه وه له گهل هندنديك خه لكدا كه هديه تى ده بيته هو كارى
نه وى كڼم ته عاروزه له دهرس خويندنه دا بوډروست بكات،
له نويزنه كړندى بوډروست بكات، يان له نيوه شه ودا، هه لسه ساندا
دهر بكه وىت.... له ههر كارليك له كار گه ليتر نانه وانه بپريت.

نهم دووانه كارى كړد له وانه يه ورده ورده زالبيت به سدر نه و جيهه ته خاصه
له ته عاروزدا و نه و دهرمان بكات، جاكديه كينكى دهرمان كړد ئيتر شير گير
ده بيت و فيرده بيت كارپگه رى و دهر كه و ته كاني ترش دهرمان ده كات.
به نيسبته قه زيده كڼم و، چونكه فره گړنگه بدتايست نه وى
پد يوه ندى بد خاند واده وه هديه، به لام ئيشه لا فكرتان بخنده كار له هدمو
باري كدوه ته تحليلى بكڼ و نه تيجدى فره ي ليبرگړن.

بەشى سىيەم

كۆمەنگە، و بزاوت و چاكسازىيە كۆمەلەيتى و
فەرھەنگىيەكان

باسى يەكەم:

پىيوستى كۆمەلگە بە بزاوتن (جەرەكەت و تەكان)

زەمانىك كە بى جەرەكەت و بى تەكان (بزاوت) بەسەر ولات و مىللەتلىكدا دەگۈزەرى، ئەو مىللەتە ھاۋارى ناكات، دەنگىكى ناپەزايى لى بەرز نابىتەو، زولمى لىدە كرېت نالېت بۆچى واملىدەكەن؟ حق و نا حق لىك جيا ناكەتەو و ھەموو جوړە ئىمتىيازاتىك بەسەرياندا حوكوم دەكات، سىستەمى تاغوتى و سىستەمى چىنايەتى و سىستەمى ئەشرافىت دەپتە جىگىرەوھى سىستەمى بى ئىمتىياز و بى تەبەقاتى دىن. ئەو زەمانە مېژوو راۋەستاۋ، ئەو زەمانە مەملەكەت نەزۆكە، ئەو زەمانە زەمان لە جولە و ژيان كەوتوو! بەلام كاتىك مېژوو لە مەملەكەتلىكدا يان مەملەكەتلىك لە مەقتەعلىكى زەمانىدا جوجولتى تى بکەوى، ھەرا و ناپەزاي تى بکەوى، تەقوو توقى لى بەرزەوھە بېت ئەو نىشاندى ئەوھىيە كە ولادەتلىكى تازە (لەدايك بوونىكى تازە) خەرىكە شروع دەپت. ولادەت ھەمىشە دەردو ئىشى لەگەلە، ھەمىشە مەرگ و نېزى لەگەلە. ھىچ مىندالىك لە داىك نابى مەگەر ھەزاران و مىليۇنلار ھەزارەتلىك زىندوو لە بەدىن بچن، مەگەر ھەزارەھا و مىليۇنلار (خەركەدى سور و سې) لەناوبچن! دەبى ئەم ھەموو كوشتە بدريت نىنجا مىندالىك مۈتەۋەلىد بېت. بەلام تاقە مىندالىك لە داىك بېت و

میلله‌تیک له دایک بیت له کوی؟ زور جیاوازی هه‌یه له نیوان له دایک بوونی مندالیک و له دایک بوونی میلله‌تیکدا:

جیاوازی په‌که‌م: زه‌مانی بارداری (سکپری) دایکیک تا مندالیک بیته دونیاوه زور که‌مه (نۆ مانگ_ ده مانگ (سالیک))، به‌لام ده‌ورانی بارداری مه‌مله‌که‌تی ده‌ورانی ژان داری میلله‌تی بۆ نه‌وه‌ی بتوانی وه‌چه‌یه‌کی ئینقلابی له خوی بژینیت و په‌روه‌رده‌ی کات و پیشکه‌شی میژووی بکات درێژه.

جیاوازی دووه‌م: نه‌و خرۆکه سور و سپانه وا ده‌مرن تا مندالیک له دایک ده‌بیت ئیختیار له ده‌ستی خۆیاندایه‌ییه و به‌وانه نالین شه‌هید هیچ بایه‌خیکیان نییه، خویان نین که ته‌عینی چاره‌نوسی خویان ده‌که‌ن، به‌لکو میژووه و سروشته‌و نیزامی ئیلاهییه حاکمه به‌سه‌ر نه‌واندا، به‌لام له دونیایی مروڤدا له دایک بوون مانایه‌کی تری هه‌یه! ژیا‌نی نو‌ی مانایه‌کی تری هه‌یه، هه‌روا که مهرگ هه‌روا که نه‌زۆکی مانایه‌کی تری هه‌یه. مروڤ خویه‌تی که خواوه‌نی میژووی خویه‌تی، مروڤ خویه‌تی که خالقی میژووی خویه‌تی، هه‌قیقه‌تی میژوو: بریتیه له گوزهران و جهره‌یان و جووله‌و سه‌که‌ناتی زینده‌گی مروڤ به‌سه‌ر مه‌قاتعی زه‌ماندا. زه‌مان، جهره‌یانی خوی هه‌ر هه‌یه چی چاک، چی خراب، میلله‌تیک مردوو بیت یان زیندوو بیت، به‌لام نه‌وه مروڤه که ده‌توانیت له‌و مه‌قاتعه زه‌مانیه‌دا حه‌ره‌که‌تیک موسبه‌ت به‌ وجود بپینیت و میژوویه‌ک دروست بکات.

به‌و بۆنه‌وه نه‌وانه‌ و له‌زه‌مانی ئیش و ده‌ردی حامله‌گی (دووگیانی) مه‌مله‌که‌ت و میلله‌تیکدا، وا له زه‌مانیکدا که میژوو بارداره (حامیله‌یه) و خه‌ریکه خه‌به‌ری ولاده‌تیک نو‌ی ده‌دات، خه‌ریکه خه‌به‌ری ژیا‌نیک پر

شانازى نوئى دەدات، ئەوانە وا خۆيان بەخت دەكەن جياوازيان ھەيدە لەگەڵ
 سيلولە زىندو و خرۆكە (سور و سپيەكانى) تردا كە لە ولادەتئىكى ئاسايدا
 دەمرن. ئەگەر بربار يىت مړوؤ و ميژووى مړوؤ و ژيانى مړوؤ، زەمانى مەرگ
 و ژيانى مړوؤ ھەر وەك زەمانى نەزۆكى دايكئىك يان زەمانى باردارى دايكئىك
 يان زەمانى وەزعى ھەملى دايكئىك يىت، كەمترين شانازى نە بۆ مړوؤى
 زىندوو و نە بۆ ئەو شەھيدانەيە كەوا مړوؤە زىندووەكان پيشكەشى دەكەن.
 بۆ شەھيد نامرئت؟ بۆ شانازى ھەيدە بۆ شەھيد؟

بەئى لە پەرواڵەتدا ھەزاران خرۆكە و سيلول دەيىت لەناو بچن تا
 مەوجودئىكى باياخدار كە منداآئىكە لە دايك دەيىت. ولادەتئى (ميژووى
 مړوؤ) ليكچونى ھەيدە بەمەوە لەسەرئىكەو، بەلام گىرنگىز، گەورەتر لە
 ولادەتئى يەك منداآ! مړوؤ خۆيەتئى مەصيرى خۆى ديارى دەكات و مړوؤ
 خۆيەتئى كە دەيەويت زولم قبول نەكات. مړوؤ خۆيەتئى كە دەيەوي نيزامى
 حاكىمى زالم پىر جەبەرەوت بشكئيت و ووردى بكات. ئەو مړوؤانە وا
 پيشكەش دەكرين بۆ لە بەين بردنى بت و بوتخانەكان، ئەوانە فيدانئى ئەو
 ھەرەكەتەن، ئەوانە بە وجودھيئەرى ئەو ھەرەكەتەن، ئەوانە قيسمەتئى
 ەمدەى خالقى ميژووى نوئى ئينسانئەتن!

ھۆكارى ئەو كە شەھيد نامرئت. ھۆكارى ئەو كە شەھيد بە شانازيەو
 ناوى دەبرئت، ئيختيارئىكە كە مړوؤ ھەيدەتئى بۆ دروستكردنى ميژووى خۆى،
 بۆ ديارى كردنى مەصيرى خۆى. ئەگەر بربار يىت مړوؤ دەسەلاتئىكى نەيىت.
 مړوؤ دارئىك يىت بە دەست ميژووو، چى زىندوو چى مردوو، چى چاك،
 چى خراپ، چى ئەو ھى گوللە دەدات لە براى خۆى دەيكوزئت، چى

نهو هی که ده کوژریت {مانا و جیاوازیان نایت ا}... به لام هه موو ده زالین
نه مانه جیاوازیان هه یه. بۆ؟

چونکه مروڤه دیاری که ری مه صیری میژووه، مروڤه میژوو ده مریتیت، مروڤه
میژوو زیندوو ده کاته وه. قورئان ده فهرموت ((مردمی خواهن ئیمان، نه گهر
راسته کهن خواهن ئیمانن گپړه و کیشی زورتان له رپدا یه)). ئیمان: واته
به پر سياریتی، ئیمان، واته په یمان دان. په رستشی خودا، واته سهر نه خه واندن له
به رامهر زولم و زوره وه. په رستشی خودا، واته تپه لدان له هر هیریکی
ناره و او درۆ. به نیمه حالی ده کات، ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ وه ختیک
خه ریکن وه زیفه ی ئیمانی خو مان له به رامهر خودای خو مانه وه دیاری ده که ی.
به مه که ده لپن ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ به نده گی ته نها بۆ تو ده که ی، نه مر ته نها له توره
وه ده گرین، سرنجمان بۆ نه وه راده کیشیت، (نهم رپنگه یه) گرفتاری زوره، په کجار
کیشه مان بۆ دروست ده بیت، په کجار ته له ده خه نه بهر پیمان. زورمان لی
ده کوژن، صه بری ده وی مقاومه تی ده وی یارمه تی ده وی.

کۆمه کی چی؟ کۆمه کی ده ست و بازوو؟ ... نا... کۆمه کی ده روون،
کۆمه کی ره وان، کۆمه کی ئیمان. ﴿وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾، دوا ی ته وحیدی
عیاده ت نوره ی ته وحیدی (نیستعانه ت) داوا کردن دیت.

نه گهر بریار بیت مروڤیک خو ی به خواهن ئیمان بزانی ده بیت خو ی بۆ
ده ردی سهر ناماده بکات ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ (خواهن ئیمانه کان). ئیمان
جده دنگ نییه، ئیمان شیعار نییه، ئیمان له قه ب نییه، ئیمان هیزی بزوتنه ری
دهرونی مروڤه. ﴿اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾ عذیه تی زورتان ده که ن و گرفتی
زورتان بۆ دروست ده که ن. یارمه تی وه گرین له دوو شت، پایه داری و

موقاوعدت و تيك نه شكان، به لام پايددارى بو نه وه ناگاهانه بيت، بونه وه
 بې مانتق نه بې ده بې له سهرچاوه ي قودره تي هه ستي يارمه تي وه گرگيت، بونه
 ده فهرمويت (الصلاة) پاش پايددارى (كه قاعیده گشته كيه) زه خيره ي به هيږي
 نه و پايدداريه (نوږه). مروفي با ئيمان له كاتيكدا تو خه ريكي مه سئوليه تي
 ئيماني خوت نه دا ده كه يت، قودره ته نا حقه كان، زالمه كان، زور داره كان
 ده ترسن، ده زانن ته خت و عه رشيان ده كه ويته لهره لهر، ده زانن مه وجوديه تيان
 ده كه ويته خه تهره وه په له قاژه ده كهن و بهرگري ده كهن. چون بهرگري
 ده كهن؟ گوله بدن له تو و هيرش بهينه سهرت دهنگي تو خفه ده كهن. نابو
 جوړه له بهرامبه رته وه بهرگري ده كهن. به لام تو بزانه ته نها نيت، نه تو بزانه به
 رېكه وت نه كه وتويته ته سهر هم زه ويه! تو بزانه حق و باطل فهرقي هديه. نه تو
 بزانه نيزامي هه ستي نيزاميكي سهرسهر ي و پوچ نيه فهرقي نه بيت له چاك
 فهرقي نه بيت له خراپه دا. نه و نيزامه دروست كه ريكي هديه كه نه و دروستكه ره
 نيزامي پيداوه نه تو له لايه ني نه و دروستكه ره وه خاوه ني نه و تايه تمه نديت و
 هاترويته سهر هم زه ويه و بوويته خاوه ني هم زه ويه. بزانه نه و دروستكه ره
 دهنگي حقي له سروشتي هه ستيدا جيگه كر دوتوه، بزانه نه و دروستكه ره
 فيزه تي مروفي سازگار له گه ل حق دروستكر دوه، له بهرته وه پدپوه ندي له گه ل
 نه و دروس كه ره ي خوت پيدا بكه ي.

نوږ بكه، نه گهر نوږت كرد قودره ت به هيږ ده بيتوه، هه موو قودره تي
 گه وره گه وره ي دنيا له بهرامبه رته وه بچكوله ده بيتوه، نه گهر فير برويت
 سهر ي به نديا ته بو خوا بنه ونييت، نيز سهرت بهرتره له وه ي بو به نديا ته
 كردني نه ربابي دنيا بخه ونييت (بنه ونييت)، مروفي يه كتاپه رست قدت له

بەرامبەرى ھێزەو ھەنەو، زامانى مەروۇفە مەوئەنى يەكتاپەرست قەد
لەبەرامبەر زۆرەو ھێدەنگ ناییت* .

مەروۇفە بە ئیمان! ئیمان: واتە يەكتاپەرستی، واتە يەك گەرەت بێت، واتە
تەنھا لە يەك جێگەو ھەمان وەرگري، ئەویش ھەمان لە خواو ھەرگەر و
ھېچ كەسێ تر. (لانتاعت لمخلوق في معصية الخالق) ھەر كەس ھەر ھەمانەك
بەدات. زەرەيەك مەخالەفەي لەگەڵ ھەمانی خوادا بێت، ھېچ مەروۇفەك
مەوئەتی نەيە بە قەسەي بكات، ئەگەر مەروۇفەك گەرەپەرستی كرد لە ھەمانەك
كە پێچەوانەي ھەمانی خالقە ئەو مەروۇفە يەكتاپەرست نەيە ئەو مەروۇفە بەت
بەرستە، ئەو مەروۇفە تاغوت پەرستە. تاغوت پەرست بە كەسێك دەلێن، كە
لەجيانى ئەوێ گوى لە ھەمانی خوا بگري و مەسیری ژيانى خوى بە پێی
دەستوری خوا دیاری بكات، گوى پەرست بۆ ھەمانی ئەربابی دنیا بۆ زوڵم
و زۆرداران بۆ پۆل داران بزانی ئەوان چی دەلێن، بزانی ئەوان چیان پێی
خۆشەو بەقەسەي ئەوانە بكات، ئەو تاغوت پەرستە مەو ھەجید نەيە.

قودرەتێك كە نوێژ دەیدات بە مەروۇفە ئەوێ، كە دەلێت ھەزەرەتی رەسول
اللە (ﷺ) (اذا حسب هم امر فذع الى الصلاة). پێچەمبەری ئیسلام (ﷺ)
تاكە مەروۇفەكە لە باروودۆخی ئوممەت و جاھیلیەت لەسەر ئاستی دنیادا
نەك تەنھا (جەزیرەي ھەرەب) مەئەورەتی پێدراو ھەرەلەستی تەواوی
قودرەتی دنیا بكات، بەر ھەلەستی ھەموو نەزامێك ھەموو فەكرێكی باتل،
ھەموو پەيوەندیەكی باتل، ھەموو زوڵمێك ھەموو درۆیەك، ھەموو خیانەتێك

* (لێرەدا (كە ئەمەد) نەمازە بە شەیرێكی فارسی دەدات بەدەخووە ئەتوانر شەیرەكە وەرەگرت بە
ھۆی كێشەي تەكنیکییەو لە دەنگەكەیدا و رۆن ئەبوونی وشەكان.

همه موو، خه لك خه له تاندنيك بكات... نهم مروقه له مهيداني فراواني دونيادا
به تهنيا خهريكه پرووبه پروو ده بېته وه. چاك تيگه يشتبوو لهو ده ستوره ي خودا
كه ده فهرمويت ﴿استعينوا بالصبر والصلاة﴾ كاتيڪ فشاري ده وروبهر، و
دروست بووني زه حمت و دهردي سهر له دوژمنه دورو نزېكه كانه وه خهريك
بوو په ريشاني بكات، بوخاتري نه وه ي ريگاي لينه شيوت و ئيستيقامه تي
ليتيك نه چيټ فهوره ن ده چوو نويزي ده كرد. نه گهر نويزي ده كرد دوباره
ته جديدي حدياتي ده كرده وه. ده زانن چون؟

براكنا له (ته برېز، نه صفه هان، تاران، مه ج، كرماشان) دا له همه موو
شاره كاني ئيراندا موسولمانان له م ده وراني تازه ي ولاده ته دا {مه به ست
نيقلابي نيسلامي ئيرانه} نهم مه تلده به تيگه يشتن و حالي بوون (نازانم ئيره
زانييتان يان نه تانزاني بيت، به لام من خه بهرم هه بوو) نه وانه كي بوون كه
خه لكيا تازه ده كرده وه و، گيان و هيزي تازه يان ده دا به خه لك؟ نه وانه
مزگه و ته كان بوون. هدر وه ختيك كومه ليك له موسولمانان وه پي ده كدوتن
يه كيك لهو مذكره زانه ي فساديان ووردو خاش ده كرد ماندوو ده بوون و
شېرزه ده بوون و كوشته يان ده دا، دهنگي خوداي گه وره، دهنگي قورئان له
مزگه و ته كانه وه بدرز ده بوويه وه خه لكې بانگ ده كرد. خه لك ده چرون دوو
ركعات نويزيان ده كرد، يه كيك لهو په هېره دينيه موجهيدانه قسه ي ده كرد
بو نه و موسولمانانو ژياني تازه ي پنده دانه وه و ده يناردنه وه بو مهيداني
پرووبه پروو بونه وه! ناليره دا نه مه دياره ميژووي ئيمه خهريكه زيندوو ده بېته وه.
نه و ريگايه ي وا پيغه مبهري نيسلام (ﷺ) داينا دوباره موسولمانان
ده يدوزنه وه. چوار سده بوو زولم ده كرا له موسولمانان درو ده كرا له گدل

موسولمانان ړنگه و شوئييان لي ون بوو بوو نه لئان نه وه موسولمانان خهريكه ده كه ونه سهر نه و ړنگه و شوينه.

﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ﴾ نه وانه كه ووا له بهر خاتري ړنگايه كه خوا دايدنه نيته ده كوژرين پييان مه لين مردوون. ﴿بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ نه وانه زيندوون. به لام شعوري ناسايي توه له وانه كار ناكات، ژيان تيگه يشتي جياوازي هديه. شعوري ناسايي تيمه. نه كه عه قل. عه قل تيده گات، به لام شعور تيناگات، شعور: واته ده ركيكي سهر يع، ده ركيكي ساده، شعوري سهر يعي تيمه، شعوري عادي تيمه، ده ركيكي ساده ي تيمه له جوړيك له ماناي ژيان تيده گات. نه و جوړه ژيانه كه ووا به حه واسي زاهيري ده ركي ده كه ين، له وه به ولاوه به ژيان نازاين. خوي گه وره له تيمه ي حالي ده كات كه نه وانه ژيان تيكيان هديه جياواز له و ژيانه كه ده بيت به چاو بيينيت.

مرؤه و جوړه كاني وجودي

براكاهم! هر نيستا له هر فهديك له نه فرادي هم (كو مه لگه يه) دا دوو جوړ وجود (بوون) هديه:

۱. وجوديكي بي نه رزش: نه وويه وا به چاو ده بييني، جسمه كه يه، هديكه له كه يه.

۲. وجوديكي عالي: نه وويه كه ووا چاو كاري ليناكات، ناده ي نيشانم بده عه قلتي كابر، ناده ي نيشانم بده ويزداني كابر، ناده ي نيشانم بده عه واتف و نبحساساتي كابر هيچ ديار نيه. جودي عالي وايه، وجودي

عالي بانډه له وهی قابلې دهرك يټ بڼ حهيوان، نه وهی وا به چاو
دهيريت مروؤ و ناڅه دهيريت. نه وه مروؤ و ناڅه تپيدا موشتهره كه
(وهك يهك وان)، به لام نهو كاتهی وجود ندرزشی ده چيته سهره وه نيت
فهقت ليره مروؤه جياي بكاته وه و ناڅه دهركی ناكات.

ناڅه ناتواني بزاني عقل واته چي، شعور واته چي؟ ويژدان واته چي،
بیر كړنه وه واته چي، ناڅه مه حرومه له ديار كړدنې نه وانه، نه وه مروؤه
دهيت دهركی بكات. مروؤ به به شعوری نا، شعور بڼ دهركيكي خيرا به
(تدعقل) به عقل. نيمه به شعور نازانين كه شهيد زيندووه. به لام به عقل
دهزانين. خواي گه وړه نه فی حديات بڼ نيمكاني شعوری دهكات، نهك بڼ
نيمكاني عقلی! ده فرموي "شعوری نيو به وه ناشكيت، چونكه نه وهی به وه
به نيمه ناشنايه نهم جوړه ژيانه. به لام نه گهر عقل بخينه كار دهزانين نه وانه
به راستی زيندوون، دوو دانه ژيان. ژيانك دنيا هروايه (سوخت و سازه)
دهيت بريت و چتيك زيندوويته وه. هروكه له ولادته سروشته كه دا
ووتان، كه تا مندايكي ندرزش دار له دايك دهيت هزاران ميلونه ها
سيلولي زيند و خړوكه ی سې و سور دهيت بريت نه عجا نهو مندا له
دهتوانيت سالم له دايك بيت.

به شهريهت يهك واحيده يهك مه وجوده ... (مثل بني ادم في توادهم و تراجمهم
كمثل جسد الواحد، اذا اشتكا منه عضو فدعا سائر ابناء بالسهر و الحما). له
ديدگاي ديندوه يهك واحيده دهستی به حهركهت كړدوه له زه ماندا تا
وهختيك نهم كورهی زهويه ههيو مروؤ دهتوانيت له سهر نهم كورهی زهويه
ژيان بوگوزرپيت، نه گهر واييت نهم يهك واحيده دهيت نه فراديكي كوشته

بدات تا ئەوانەى مردوون زىندور بىنەو. جزرىك له ژيان كه عەقل دەرکى دەکات ئەو ەيه كه يەكه يەكه ده مرن به پىي بېرەجى زالم ئەم يەكه يەكه يا زۆرن يا كەم.

ژمارەى قوربانى به پىي ئەم دوو خالە زىاد و كەم دەکات:

يەك: نەخشەى دروس، بەرنامەى دروست.

دوو: ميزانى بى شەرەفى و نا ناكەسى زالم.

بە پىي ئەم دووانە ژمارەى كوشتن سەرو خوار دەکات، بەلام بە ھەر رېگەيەك پىت لە ھەر شەرائىتەكدا پىت ژيانى تازە مەرگى دەپىت، ئەگەر وابىت ئەو مەرفانانە وا گيانى خۆيان دەكەن بە پىشەنگ، وا بەر لە ھەموو كەسى دەمرن، ئەوانە ماپەيى (ھۆكارى) ژيانى مەللەتن، ئەوانە دەمرن ئەجا مەللەت زىندو دەپتەو، بۆيە لە راستىدا مەرگى ئەوانە سەرەتاي ژيانى مەللەتن، ئەوانە نامرن، چونكە بەبۆندەى ئەوانە مەللەت زىندو دەپتەو. لەو ەروايش ژيانىكى تىرش ھەيە بۆ ئەم مەرفە سەرسۆرپەنەرو غەربە كە ژيانى لە ژيانى ھىچ گياندارىكى دىكە ناچى دەورانى كۆتاي تەمەنى دۇنيا بەش ناكات.

خەلکىنە! سەيرى ھەر جۆرە گياندارىك بکەن، تەواوى تاکەکانى ھەر وەك يەك زىندەگى دەکەن، بەلام سەيرى مەرفە بکەن زالمىك ھەيە ھەزاران جوان دەکۆزى و شەھىد دەکا، مەرفەيكيش ھەيە بۆ ژيانى مەرفەيەتى شەھىد دەپىت. ئەو دووانە يەکن؟! چۆن ئەوانە ھەروا بمرن و بوگوزەرى؟! نە... حسابى دروستکەرى ئەم جىھانە ناوا كەشكى (بى سەروەر) نىيە! حسابى ئەم مەوجودە سەر سۆرپەنەر و غەربە وا دەتوانى ئەو ەندە عەجىب و غەرب زىندەگى بکات ھەروا سادە نىيە! مەرفە بۆنەو ەرىكى دوو لایەندەيە، كە لەو

دوۋ لايەنەى خۆى ھەزار جۆر زىندەگى بۆ خۆى ھەلبۇرېت. دەتوانىت چاك بېت، دەتوانىت خراپ بېت، لە ھەر جۆرە ژيانىكدا، چاكى لە ھەزاران پلەدا، خراپى لە ھەزاران پلەدا. دوكان دارى دەتوانىت بە ئىنصاف و بە شەرەف بېت لە ۋەختى خۆيدا شتىك كە پىۋىستى خەلگە بە نرخى واقىعى خۆى بىداتە خەلگ. دوكاندارى دەتوانى نامەردو بى شەرەف بېت لە ۋەختىكدا خەلگ پىۋىستىان ھەيە، خەلگ لىقەوماۋيان ھەيە، خەلگ مردن و زىندوۋيان ھەيە، خەلگ گرفتارىان ھەيە بە فورسەتى بزانى شتەكان لە نرخى خۆى گرانىز بكات. دوكاندارە لە ۋەختىكدا براۋ خوشكە كوردەكانغان مندالە كوردەكانغان لە (عېراق) دا تۆپ باران دەكرېن و مالىيان و پىران دەكرېت و دەر بە دەر دەكرېن و مەجبور دەبن مەرو مالىا تيان دەفرۆشن بىروات بزىيان لىبكرېت بە (۳۰ تەن)، مەريان لى بكرېت بە (۵۰ تەن). ئاۋا ھەيە، ئاۋاش ھەيە گيانى خۆى فېدا دەكات با ئەو مەزلۇمانە رزگار بن.

حاكمە و قودرەتى ھەيە، دەتوانىت ۋەك محمد (ﷺ) بېت، دەتوانى ۋەك (عومەر) بېت، دەتوانىت ۋەك فەرمان پەۋايانى مېژوۋى ئىسلام بېت، دەتوانىت ۋەك زالمەكانى رۆزگارى خۇمان بېت، دەتوانىت ۋەك ئەو مەروفاۋە بېت كە مېژوو دەبېت ھەمىشە خويى خەجالەتى و شەرەمەزارى لە جىياتى فرمىسك بېرژىنىت لەبەر خاترى ناۋى ئەو مەروفاۋە كەسېفانە لە ھەر جۆرىك ژياندا دەتوانىت چاك بېت، دەتوانىت خراپ بېت، لەبەرئەۋە خۋاى گەۋرە ۋا ئەم مەروفاۋەى دروستكردۈە كە ۋەك باقىى مەوجودات بىرېت و بىروات و تەۋاۋ بېت. كابراى زالم (۷۰ سال، ۸۰ سال) (خۋا جوانە مەركى بكات) دەۋى بە خويىن مژى و بە مەروفاۋە كوشتن و ھېچ دەرەقەتى نايدن، ھەقىكى لى ناسىننەۋە،

مەبەست ئەو نىيە ھەر يەك نەفەر لەيەك زەماندا، سەدەھا مەرۇفە لە درىژى مېژووى ژيانى مەرۇفدا لە سەدەھا شوپنى دونيادا غونەش بۆ ئەمە زۆرە. ئەو مەرۇفە دەمرىت بىن ئەوئە تۆلەي كەمترىن تاوانى لىي بىسە نرېتەو. دەي تۆ وەرە حسابى تاوانەكانى بىكە، چەندىن مەرۇفى كوشتو ئەوئەندە جار بېكوژەو، چەندىن دايكى جەرگ سوتاو كرده، چەندىن جەرگى بابى سوتاندو و چەند منالى ھەتو خستە ئائەو بىي دايك و باوك كەوتوانە ئەو جەرگ سوتاوانە چەندە زەجر دەكىشن وەرە ئەوئەندە زەجرىان بدەرەو .

چەندە مال پرووت و قوتە چەند مندا پرووت و قوتە چەندە سك برسېتەي، چەندە ھەژار و فەقير لە زستانا لە بەرامبەر سەرماو گەرما بىي دىفاعن. وەرە ئەوئەندە زەجر و گەرماو سەرماو پرووتى و برسېتەي بدەرەو، بزائە مليۆنەھا سال بەشدەكات؟ بەش ناكات. چۆن دەتوانى جەزاي زالمى وا بدەيتەو؟ تازە ئەگەر مەرۇفنىكى چاك نەيت و ئەو مېژووى پيسە ئەو دروستى دەكات راي ئەوئەسىت فەسادى ئەو ھەر نابېتەو و مليۆنەھا مەرۇفە ھەردەبېت زەجر و نازار بكىشن. بەلام ئەو مەرۇفە چاكە وادېت گيان و ژيانى خوى فېدا دەكات بۆ رزگارى خەلك (۶۰ - ۷۰) سال ژين دەگوزەرىتت بە جىھادەو، بەروو بەروو بوونەو بە تەنگ و چەلەمەو بە كوړەو ەريەو بە سەختى و برسېتەو و تونىتەو بۆ رزگارى خەلك. چۆن جەزاي ئەو بدەمەو؟! حېسابى بىكە چەندىن خەلك لە مەزايانى جىھاد و موبارەزەي ئەو مەرۇفە بەرخوردار دەبن، چەندىن خەلك لە زولمى زالم رزگار دەبن بەھوى جىھادى مەرۇفنىكى موحامېدەو! كەي زەمان بەشى جەزاي ئەو دەكات؟ دنيابەك بىي سەروبەر نىيە. دونيابەك نىيە چاكەو خراپە فەرقى نەبېت. تەمەن

زەمانیکە، مەقتەعەیکە کەبە شوێنیدا زەمانی حسابی شروع دەبێت، کاتێک زەمانی حسابی دەستی پێکرد. زەمانی ئەو کەبە گەشت کەئێر مەودای هەروا بەدەمیەو (کات بەردەوامی دەبێت) بۆ جەزای خراپەیی خراپەکاران و بۆ جەزای چاکەیی چاکەکاران، ئەو شەهیدانە نەمردون، ئەوانە وان لەژیانی واقعییدا، ئەمە دوو جۆر زیان بۆ مرۆفی شەهید.

شەهادەت چیه؟

﴿وَلْتَبْلُوْكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ..﴾ زیان سادە نییە! وتمان ولادەت دەردو ئێشی هەیه. زەجرو ئەشکەنجەیی هەیه، مەرگی هەیه و دەبێت بیست. ولادەتی بەشەریەت ئەرزیش دار ترە لە ولادەتی مندالێک. لەبەرئەو خوای گەورە خەبەر بەو دەدات "ئەو میلەت کە خەریکی زیندو بیتهو و ناوات هەیه بژیت دەبێت خۆت بۆ مەشەقەت (ئەشکەنجە — ئازار) حازر بکەیت، بۆ برسیەتی بۆ عەزیز لە دەسدان بۆ مال وێران بوون بۆ کێلگە سوتان، بۆ هەزار بەلأ و نافات دەبێت خۆت نامادە بکەیت".

زۆر هەن زەجر دەکێشن. بەلام پاشان شکست دەخۆن، چونکە پایە داریان نییە (بەردەوامی — ئەو سستاوی)، چونکە موقاوەمەتیان (بەرەنگاری) کەمە، تەنها کوشتە دان بەس نییە، تەنها زەجرو ئازار کێشان کافي نییە. پایەداری هەلبەتە لە ڕینگەیه کی راستەو.

﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ (١٥٥) الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾
 محمد (ﷺ) له ناو ئەو قورسیەى ژياندا، له ناو ئەو ئەمواجى مۆتەلاشی
 میژوویدا مژدەى ژيان بە کۆمەڵێک بگەیهنە، کە پایەدارن و موقامەتیان
 هەیە، دلێان نالەرزى و دلێان ناسک نییە بۆ "ئەى داخەکەم خۆ کوشتەماندا
 دەى با لێگەرێن بەسە"، و انالین.

﴿إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾. کاتێک بەلایەکیان
 بەسەرا دێت، کاتێک شەهید دەدەن و پێیان وانیە زەرەریان کردووە، نا...
 ڕێگایە کە لە ڕووی ئیصول و حیسابەوێ دانراوە، دەلێن "ئێمە خودا دروستی
 کردوین مۆتەعلیقین بە خودا دەبێت بەو ڕێگایە کە خودا دیاری کردووە
 ژيان بگوزەرێن، ئەگەر وایێت پاش ئەو مەسیری ئێمە هەر بۆلای خواوە با
 لەسەر ئەو ڕێگایە کە خودا دایناوە بۆ خوشگوزەرانى ژيانى خەڵک بکۆژین
 و گیانمان بەخت بکەین، پاش ئەو هەر من ئەمەرم. وەك خالیدی کۆری وەلید
 (ﷺ) له کاتی وەفاتیدا ووتی "ئەى داخەکەم ئەو هەموو تیرە بارانە کرام، ئەو
 هەموو برینە گەورەم لێکەوت، ئەلشان لە ناو جیگا بێدەسەلات خەریکە
 نەرم". مەرگ هاتە سەر ڕێگەى لەناو جیگا کەوت بوو.

مژدە بە محمد (ﷺ) مافی ژيان بۆ ئەو میلەتەى کە لە کاتێکدا بەلایەکیان
 بۆ پیش بێت لە جیاتی ئەوێ ئیرادەیان لە دەس بەدەن، لە جیاتی ئەوێ
 سست ببەوێ بە پێچەوانەوێ عەزیمیان و ورەیان بەهێز تر دەبێت! (سەبر و
 پایەداریان) بەهێز دەبێت! سەبر نەك بەو مانا کوردییە بالاو، کە
 یەعنى (پاوەستان) نەءا! سەبر، واتە ئیستقامەت، موقامەت.

صەبر و پایەداریان زیاد دەبێت و دەلێن "ئێمە پەیوەستین بە خودا و ئەوەش
 ڕێگەی خودایە، ڕێگای عدالەت کە دەبێت مەژۆ لە زۆلم ڕزگار بکات.
 خودا دیاری کردووە ئێمە لەسەر ئەو ڕێگەیە خۆمان فیدا دەکەین و (بەدەرەك)
 با پڕۆین با خەڵکی تر زیندو ببەو، با عەزیزی خۆمان لە دەست بەهین و
 مەرفایەتی زیندوو ببێتەو".

حەقیقەت ئەوەیە کە چەندین سەدە گۆزەرا، میژوو لەم وولاتەدا لە زۆر
 جێگادا ڕاکێب بوو، ئێران چەند ساڵ لەمەوبەر خەریک چەژنی (٢٥٠٠) ساڵ
 زۆلم و داگیرکردن و مەژۆ کوژی دەکرد. ئەوەمان لە بیر، لە وەو دوا
 چی؟ لە وەو دوا زۆر پائنا بە کەلکەو! زۆر سەری نا بە لەغاو، زۆر
 غرور دای لە سەری. دەستی کرد بە هەموو خودسەری و نامەردیەك، وەك
 فیرەدوێ مەشهورەکانی میژوو ووتی "هیچ گەورەیهك شك نابەم بۆ ئێوە ئیلا
 خۆم، هیچ کەسێك هەقی یاسا دانانی نییە بۆ ئێوە ئیلا خۆم". دەستی کردە
 ئێهاندەت کردن بە مەركەزە دینیەكان و هێنای میژووی كۆچی (محمدی كوری
 عبدالله)ی خەت بەسەرا كێشا (سپێهە) و میژووی (كورش) گۆڕ بە
 گۆڕی زیندوو كردهو! شوكر بۆ خرا شكستیان خوارد، پێیان
 وابوو (١٤ سەدەیه) هەولێدەدرێت ئەو میلەتە موسولمانانەیی ئێران بگەرێتەو
 بۆ میژووی نەنگی (بۆگەنی) شاهەن شاهی بەر لە ئیسلام! پێیان وابوو تازە
 میلەتە مردو، دەكرێت پێیان بڵێت ناوی (محمد) لەبەر بەرەو و ناوی
 (كورش) زیندوو بکەرەو، زۆر گەوج بوون نەیان فامی!!

میللت نه مړدوه. بهلې، نه وان گه وچ بوون، به لآم به سودی نیمه نه و او
 بووا په نگ بوو نه گهر نه و نه موباله غه (زیاده پړوی) یان نه کړدایه له
 بې نه ده پیدا میللت نه و ته کانه ی نه ده خوارد.

بهلې نه فرادیکې بې ویزدان بوون که زور زوو وهریان گرت، به لآم په کیه ک
 به و جوړه که قبولیان ده کړد که ناوی محمد (ﷺ) و میژووی کوچی محمد
 (ﷺ) بکوژیته و هو ناوی (کوروش) زیندوو بیته و، به لآم له بهرام به ره و
 میللتی موسولمانی ئیران چی؟

هه ستایه و هو قیامیکرد، ده زانن چی کرد میللتی ئیران به راستی پرووی
 میژووی به شهریه تی سپی کړده و.. میللتی موسولمانی ئیران که تاغوتی
 ناچار کرد بلت "میللت هله مکړد میژووی ئیسلام زیندوو ده که مه وه".
 له بیرمانه جه نابی (شهریف ئیمامی) خه لک خه لته تین! خه ریک بوو له
 مه جلیسدا یاسای ده خوړنده و، به پتی ماده ی فلانی قانونی نه ساسی، ماده ی
 فلانی ته و او که ری قانونی نه ساسی، میژووی نه م کی شوهره (وولاته) له
 هیجره تی (محمد بن عبد الله) (ﷺ) ده ست پنده کات، هه ر میژووی هه ک
 جیاوازی نه و میژووه قاچاغ و خیلافی قانونه. نه ی کی بوو په که مجار
 ده ستوریدا نه و میژووه لاهرن و میژووی (کوروش) دابنن؟ ناغای (شهریفی
 ئیمامی) تازه دوا ی چی نه م قسانه ده که یت!

سو پاس بؤ خوا، بې حه یایی تاغوت گه شته جینگایه ک که ئیز سه بری میللت
 برا، که ئیز مقاومتی ناما، میللت نه یتوانی قبولی بکات له جیاتی ناوی
 محمد (ﷺ) ناوی (کوروش) به سه ر میژووی ئیرانه و بنو سرتته و. نه و قیامه ی

كرد كه نابو جوړه ته ختي زولمى له رانده وه. ناتهو جوړه تازه نه وه نومېدى له دايك بوونى تازه يه و نه وه هه والى ژيانى تازه يه.

موسولمانه كان! ميله تى تيران، هه موو له دهر د ئيشى ولاده تى تازه ي ميله تدا شهريكين، هه موو زه جرمان كيښاوه، هه موو كوښته ماندا، هه موو زيندان و دوور خسته وه مان ته حملول كرد، به لام ناگات لييت ميله تى كورد، دهر ديكى هه يه سهر باسدى دهر دان! زه جري له نيوه زور تری كيښاوه! ميله تى كورد ناوړى بللى من ميله تم، ناوړى بللى من كوردم، ميله تى كورد نيجازه ي نيه به زمانى خوى له فرمانگوو له قوت بخاله دا قسه بكات و دهرس بخوښت و دهرس بلتته وه! ميله تى كورد نيجازه ي نيه به زمانى خوى رازى دهر ونى خوى دهر بريت و له سهر كاغز بينووسى.

به لى دهرانم ميله تى تريس زور هه ن له تيراندا كه نه و زه جرانه ده كيشن، به لام نيسلام ده لى چى؟

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (سورة الحجرات)

سى قانون:

په ك: قانونى په كسانى مرؤفايه تى، هه موومان فه قهت له باب و دايكيك دروس كړدوه. هه زره تى عدلى (ﷺ) نه و نايه ته ي قورناني له چهند به يتيكدا كورت ده كات "الناس من جبهة شمال اطفال ابهم آدم و لام حوا". هه نه وه نده ي مه تل به، له نه وه له وه ياساى خودا بؤ نيمه نه وه يه كه به شهر هه مووى له دايك و باوكيكه هه مووى په كسانه. هه يچ ميله تيك حه قى شانازى فروشتنى به سهر ميله تيكى ترا نيه، هه يچ ميله تيك حه قى خواردنى

ماڧى مىللەتلىكى تىرى نىيە، ھىچ مىللەتلىك ھەقى لە ناۋبەردىنى ماڧى فەرھەنگى مىللەتلىكى تىرى نىيە. دەلىل مەملەكەتى ئىسلامىيە، مەملەكەتى ئىسلامى يانى چى؟ دەلىل ئىسلام پەناھە.

مەملەكەتى ئىسلامى، واتە ئەۋە بە قانۇنى ئىسلام پەفتار بىرلىت، واتە ئەۋە تەنھا فەرمانى خودا ھوكم بىكات، بەلام بلىم چى لە مەبەستى (ئىسلام پەناھە) قەپان ناخوتى چەندە جورمە، چەندە كوفرە، پەناگايى ئىسلام فەقەت خودايە، پەناگايى مۇسلمانان فەقەت خودايە. بە دوژمنى خوداۋ بەدۇزى دىن، دۇزى تەۋھىد دۇزى ئىمان بلىم پەناگايى ئىسلام، بە ۋلايتىك كە بت پەرستى ھوكمى تىدا دەكات بلىت مەملەكەتى ئىسلامى!! {مەبەست ئىرانى سەردەمى ھوكمى شاىە، كە ئىدەى ئەۋە كراۋە ئىران ئىلام پەناىە}.

لە ياساى ئىسلامدا ماڧى مىللەتەكان يەكسانە، ھىچ مىللەتلىك ناتۋائىت بلىت بە مىللەتلىكى تر تۆ ھەقت نىيە بە زمانى داىك و باۋكى خۆت قسە بىكەى، بەزمانى داىك و باۋكى خۆت كىتب بنوسىت، بە زمانى داىك و باۋكى خۆت كىتب چاپ بىكەىت.

دەزاخم ھاۋدەردى مىللەتى كورد ھىدە لە ئىراندا، بەلام ئەۋەندە كەمن لە ۋلاتى كوردەۋازىدا دەركى دەكەم، لە ۋلاتەكانى ترا پەنگە دەركى نەكەم، دەردى كوردەۋارى زۆر دەرديكى گرانە.

لە بىرمە جارىكىان ھەينەتلىكى تەھقىق لە مەركەزى عىلمى تارانەۋە ھاتبون بۆ لای من، بۆ (سەنە)، سۈنالاتىكىان دەكرد دەربارەى كوردستان، يەكىك لە سۈنالەكانيان ئەۋەبۈۋ، ئەرى كوردەۋارى بۆ دانىشمەندۈ زانای گەۋرە گەۋرەى كوردى كەم لى ھەلكەۋتۈۋە؟

وتم: نه‌وه تۆ چي ده‌لتييت؟ به‌چي ده‌ليايك واده‌لتييت؟

وتی: به پتي ناسار و نووسراوه‌كانيان.

به‌حسي زۆرم بۆي كرد، به‌لام وتم: براله، نه‌من له‌وانه‌يه به‌قەد زۆريك له‌وانه‌ی وا قەلەم وا به‌ده‌ستيانه‌وه له‌ تارانداو ده‌نووسن، خوینده‌واريم هەبیت و خوینده‌وار تریشیم! به‌لام بۆ نانووسم؟

وتم: حالي خۆمت يي ده‌لیم، مرۆفیک كه به‌ زمانى خۆى ده‌نووسیت، يەك زەحمەتى هەيه، كه فكر ده‌كاته‌وه فكره‌كه‌ی خۆى ده‌خاته ناو پرسته‌وه، به‌لام نه‌گەر مرۆفیک به‌ زمانى خۆى نه‌نووسى و به‌ زمانىكى تر بنووسى، دوو زەحمەت ده‌كیشی، زەحمەته‌كه‌ی يە‌كه‌جار به‌ ئيزافەى زەحمەتىكى تریش، مرۆف به‌ شیوه‌یه‌كى ناسایی عاده‌تى نه‌وه‌يه كه له‌ شتيك له‌ فكريا هەيه ده‌یخاته‌ ناو زمانه‌ دايك و باوكیه‌وه، نه‌مه يەك زەحمەت، دواتر ده‌بیيت بیت نه‌و عیاره‌ته ته‌رجومه بكات بۆ زمانه‌كه‌ی تر، وتم زەحمەتى كورده‌وارى نه‌وه‌يه، نه‌من كه‌ میقداریك توناییم هەيه قەلەم به‌ده‌سته‌وه بگرم و بنووسم ناره‌زووم نه‌وه‌يه به‌كوردی بنووسم، چونكه زەحمەتى كه‌مه....

وتم: نه‌من كاتيك خه‌ريكم به‌ كوردی ده‌نووسم، چه‌مكه‌كانی زمانى خۆم، ده‌ربڕينه‌كانی زمانى خۆم خوازراوه‌كانی زمانى خۆم هه‌موو ده‌رك ده‌كەم و ده‌توانم جوان جوان هه‌مووی به‌یئمه‌ سه‌ر كاغه‌ز، به‌لام نه‌گەر من موكه‌له‌فیم به‌وه له‌جیاتی نه‌وه‌ی به‌زمانى خۆم به‌زمانى فارسى بنووسم نه‌و تواناییم له‌ ده‌س ده‌چین، چونكه وشه و چه‌مك هەيه به‌ كوردی زیاتر ده‌یزانم ماناكانی یی برزێتمه‌وه به‌ فارسى نایزانم و په‌كم ده‌كه‌ویت! شه‌وق و نه‌شاتی نامییت..

ووت: کاکە گیان! مەسەلە ئەوە نییە کە کوردەواری زانای لی
 هەلنە کەوتوو، هەر ئایست زۆر کتیی گەورە گەورە هەیه لە بابەتی
 جیاوازی کوردیدا لە کتێخانەکانی شار و دیهاتدا کەوتوون و تۆز دەخۆن،
 ئەگەر بە کوردی دەینووسی چاپ ناکریت، ئەگەر قەرارە بە فارسی بینووسی
 ناتوانی جوان بپرازییتەووە وەک زمانە دایکێکەیی خۆی، ئاسمان بەرزو زەوی
 سەخت!!

دەردی کوردەواری ئەوەیە، من ئیستا ئەگەر خەیاڵم بێت ئەو مەسائیلە
 بە کوردی دەیلێم بە فارسی بیلێم، یە کجار زەحمەت زۆر دەبێت کە ئیستا
 خەریکم بە کوردی دەیلێم.

برا ئێرانەکان، خوشکە ئێرانەکان، هاو دەردین شوکۆر بۆ خودا هیچکامان
 لەوی تر جێنەماوین. هەموو لە ئەم زەمان و حەیات و تەکانەدا وەکیەک
 زەجرو ئیش قبول دەکەین و تەحەمول دەکەین، بەلام برا ئێرانەکان لەبیرتان
 دێت ئێوەش زوولمتان کێشاون لەم میژوووە نەلگینەدا ئێمەش زولممان
 کێشاون، ئەگەر بە ئومێدی خودا ئەو دەورانی زولم و ستمە لەبەین چوو
 نابوت بوو، ئەم تاغوت و ئیستیدادانە پوختان و وێران بوون شەراکە تەکەتان
 لەبیر نەچیتەو، میلەتی کوردستانان لەبیر نەچیتەو. میلەتی کوردی
 هەروا هاو دەردی ئێوەیە لە هەموو دەردە کانتان، ئێوە دەردە گەورەبەش
 هەیه، دەردی مەحرومیت لە مافی نەتەوێ خۆی.

نۆلەیه کی بچکۆلەتان بۆ دەگێرمەو، تاقە مندالێکم هەیه کۆرپکە ناوی (حە
 ژبانە)، ئەو لادی هەموومان بۆ خێر مروەفەق بن، حەیاتیان بەسەر بەرزوی و
 نیمان تەواوە بێت، ئەوە ئەساسە. (سی سال) لەمەوبەر ناردم بۆ مەدرەسەیی

په هڅه کې هاته وه گوتی "بابه! گووتویانه ده بیت (پانتول) له پی بکه دیت"، گروتم
 "رولله گیان! نه تو منالی زور مه سته له ی وا هیه فقهه نه وه نه نده ی بهر تو
 ده که ویت، خو ت نه وه نده ی حالی ده بیت و زه جری نه وه نده ی ده کیشیت".

ووتم "رولله گیان! تا نیستا پانتول و شهروالیشت له پی کردووه، من
 پیشیارکت بو ده که م، وهره رووبه پروو بوونه ویه کی مندالانه، جیهادیکی
 مندالانه دهس پیکه، ووتی چو ن؟

ووتم: نی پانتول له پی مه که.

ووتی: ناخر لیم ده ده ن.

ووتم "رولله! نه گهر توانایی نه وه ت هیه لیت بدن، شلاق بدن بدن
 ده ستدا، خه م خوو مه گری نه و رووبه پروو بوونه ویه دهس پیکه، دهستی
 پیکرد، ده هاته وه جار جار دهستی پیشان ده دام.

ده بیوت: به کیل به و سیمه نه ستورانه داویانه به ناو ده ستدا!

ووتم: رولله گیان! نه وه مانای نه ویه هیت، نه گهر نه بو بیتایه لیان
 نه ده دایت.

ده ورانی مدرسه ی سره تایی ته واو کرد، نه م سال چوو بو ناماده یی، دیسان
 به زم دهستی پیکر ده وه.

به پړوه بهر و جیگری قوتابخانه ی ناماده یی زوریان بو هیتا به وه سیله و
 واسته کاری نه م سهر و نه و سهر، چونکه من دیفاعم لیکرد ناخری ووتم به
 به پړوه بهری قوتابخانه "نامه ویت لپرسراوی بکه ویت سهر شانی نیوه،
 مه سولیت ده گر مه عوه ده ی خوم، نیوه نامه بو من بنوسن، بنوسن نه م

کورده ی تو نه زمی ده ستوری قانونی شکانده وه". کامه ده ستور؟

ووتم: كاغه زېكم بؤ بنووسن، بلن م كورې تو بينه زمي ده كات و ده ستور
ده شكيټټ نه وسا من جوابتان ده ده مه وه، با مه ستوليده ته كه بيته نه ستوي من،
نه من گونا هم زوره با نه وهش سهر باري گونا هان بيت.

نا نه وه ماحه رايه كه برا موسولمانه كاني سهر تاسه ري ئيران، كه ني مه
گرفتاري بوو ين و تافه من دالټيكم هيه هه موو ده زانن من دال چهند
خوشه ويسته، چهند جار ديومه ناو ده ستى (تلزقي) كرده. له سهر چي؟
له سهر نه وه شهروالي له پي كرده، ميلله تي كورد زه جري ناوا ده كي شيت!!
برا كام! له بيرتان بيت نهو روزه كهوا نيشي زالمان ته وار ده بيت ميلله ت
خه ري كه مو ته وليد ده بيت و به ولاده تي ئيفتيخار و سهر به رزي و ئيمان و
نيسلامه وه، له بيرتان بيت كه كورده واري زه جري له ني وه زورتري كي شاهه، هه ر
كورده واري نا ميلله تاني تريس.

له بيرتان بيت نهو حقوقيه (ميلي) ه وا ته حقير كراوه ده بيت لهو ته حقيره
پزگاري بيت، ده بيت نهو مافه نازاد بكر ته وه. نه وه به عينو الي ته حقيري
زمانى فارسى ناليم، نه وه به عينو الي ته حقيري موباره زاتي برا فارسه كام ناليم.
ناء به عينو الي ئيهانه ت به زوولمي زالم، زالم له هه موو كهس زولم
ده كات، به لام هه ر كهس به پي شه رائي تي خوي زولمي لي ده كري ت و فارس
ته حه مولى نهو زولمه ده كات، كورديش ته حه مولى ده كات، به لوجيش
ته حه مولى ده كات، تورك ته حه مولى ده كات، نازر باينجات ته حه مولى ده كات،
هه مووي ته حه مولى ده كات. به لام نهو ميلله تالهي وا ئيجازه يان نيه به زمانى
خويان قسه بكه ن و بنووسن مه حروميه تي نه وانه زورتري، نه وه لنده تان له
بيريت، كه له روزه نازاديدا ناهو حقوقيانه ش نه سرن، هه روا كه خومان تا

ئىستىبا بە ھەموو شەيكمەنەو ھەسەر بووين، ئەو ھافە ئازاد بىكەن. نەوجار ئەى
موسەلمانەكان، ئەى بابىككە جەرگت سوتائەى براىدەك كەبراى خوت
پىشكەش كرد بۆ ژيانى مىللەت، ئەى داىكىككە جەرگت سوتائەى رۆلەت
لە كىس چوو بۆ ئەو ھەى مىللەتەك بۆيتەو. سەر بەرزى بۆتۆ، شانازى بۆ تۆ،
سەلام و پەجەتەى خوا بۆ تۆ، ئەى براى شەھىدەى، ئەى رۆلەى شەھىدەى
شانازى دەكەم كە ولاتم رۆلەى ھەك تۆى ھەى. لە كانگەى دلمەو دەلەم،
تاقە مندالەكم ھەى نەزەروم ھەى نەویش ھەك ئىو ھەى، رۆلە
شەھىدەكان. فەرقى ئىو لە گەل مندالەكانى خۆم ناكەم، بە نىمانم، بە خودام،
بە دىنەم، بە قورئانم، بە محمد... نەزەزووم ئەو ھەى كە خۆم و مندال و
خۆشەوېستم و ھەموو كەسەم لە بەر خاترى رەگەى خودا بىرن .

﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾* دوو ھەدەف:

يەك: موسولمان و گيانبازى ناكەن لە بەر خاترى رەگەى خودا، موسولمانى
بەو ھەى نالەن.

دوو ھەى: ﴿وَالْمُسْتَظْفَعِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا
أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَّنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَّنَا مِنْ
لَدُنْكَ نَصِيرًا﴾.

ئەگەر موسولمانى دەبەت گيان بازى بىكەت، گيانت بەخت بىكەت لە بەر
دوو شت:

* ﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَظْفَعِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَّنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَّنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا﴾ (سورة النساء ۷۵)

په‌ك: رېځگای هه‌واو هه‌وه‌س رېځگای تاغوت، رېځگای شه‌هوه‌ت په‌رستی، كه به‌سهر میلله‌تاندا جیبه‌جی ده‌كریت، مه‌حفی كه‌یته‌وه‌و لایبه‌یت و رېځگای خودا دامه‌زریت، چونكه فه‌قه‌ت خودا به‌نده‌كانی خو‌ی ده‌ناسی توو هه‌ر كه‌س فه‌قه‌ت له‌ حال‌ی خو‌ی تیډه‌گات ناتوانی له‌ حال‌ه‌موو كه‌س تیځگات فه‌قه‌ت خودایه له‌ حال‌ی هه‌موو كه‌س تیډه‌گات وه فه‌قه‌ت به‌رنامه‌ی نه‌وه به‌ كاری به‌شهر دیت.

نه‌وه‌لین ده‌ستوری گیان فیدا كردن، نه‌وه‌یه نه‌و به‌رنامه‌نی وا به‌شهر سازی ده‌كات هه‌ركام به‌ پی فیکر و ناوات و ناره‌زووی خو‌ی، جا بری چاك و بری خراب یا خراب ترو خراب تر نه‌وانه هه‌مووی داوون له‌ رېځگای نازادی به‌شهردا، داوون له‌ رېځگای مافه‌كانی به‌شهر ده‌ییت هه‌مووی له‌ ناو به‌چیت فه‌قه‌ت به‌رنامه‌ی خودا دامه‌زریت به‌رنامه‌ی خودایه كه‌ نیمتيازاتی تیدا نییه، ته‌به‌قاتی تیدا نییه، بان و خواری تیدانییه. ﴿...إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ

وَأُنْثَى...﴾ (۱۳) سورة الحجرات

له‌وه‌ودوا، له‌به‌ر شتیکی تر خو‌تان فیدا بکه‌ن.

﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا﴾ له‌به‌ر داماوون، له‌ به‌ر زولم لی‌کراوان، له‌به‌ر ته‌حقیر کراوان چ پساو، چ ژن، چ منداډ که‌وا ژیانیان لی‌تاریک بووه، نو‌می‌دی‌کیان به‌جی‌گاو رېځگای خو‌یان نه‌ماوه و نیشتمایان لی‌بی‌زراوه، نیشتماینک كه‌ له‌گه‌ن گیانی مرو‌ۛ تی‌که‌له‌، نیشتماینک كه‌ تانوی‌وی مرو‌ۛ به‌وه‌وه‌ گیرساوه. "هاوار ده‌که‌ن ده‌لین خوا‌یا رزگارمان بکه‌ له‌م مه‌مله‌که‌ته‌

وا فەرمان پەواكانى زالمەن، وا زۆر دارەكانى پەحم و بە زەهيان نايدت ئە بە ژن ئە بە پەياو ئە بە مندالاً خوايا ئە تەرەف خۆتەرە دۆستىك و ياريدەدەر پەكەمان بۆ بىرە". گەر موسولمان راستدەكات موسولمانە تەنھا بە خوشگوزەرانى و بە عىنانى موسولمانى و بە پۆژو نوێژ نايتە موسولمان، بە گيان فەداکردن دەبيتە موسولمان. پەغەمبەر (ﷺ) صدحابە، گيان بازيانکرد زەحمەتيان كيشا، زەجرو موشەقەتيان تە حمولتەرد تا جەقى بە شەريەت زيندو بوپەرە، تا زولم و داگيركارى ئە هەموو شوپەيتىكى دۇنيادا پروخوا، بە شەريەت هەروا بە ئاسانى پزگارى نەبوو، ئىستاش هەر وايە. دەبيت حەقەن گيان بازى بكرىت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ﴾* نازادى سەرپەرەك نىيە راخرا بيت، بلىن جا قوربان فەرموون بۆن. ناء... ئەسارەت (نەسەر) مەعلولى حالەتەكە كە ئىمە هەمانە. نازادى پەرەكەسى ئەو حالەتە پەيدا دەبيت، ئەو حالەتەدا وا ئەسیرين وا زەليلين چى مەسائيليك مەترەحە بۆ ئىمە؟ پەروحيەمان چۆنە؟ شەرئەيتەمان چۆنە؟ ئەخلاقمەن چۆنە؟ ئەو ئەخلاقيەت و شەرئەيت و پەروحيەت و سيفات و خصوصياتە بگۆرپن ئىستىحقاقى حەياتى تازە پەيدا دەبيت.

﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا﴾ (سورة الاحزاب) ئەمە نيزامىكە خواى گەرە بۆ ژيانى بە شەريەت دايمە زانسدو ئە (ئادەم) هەرە تا هەر كاتىك بە شەرە ئە سەر زەوى بىيىت ئەم نيزامە وا

(*) ﴿كُلُّ مَعْصِيَةٍ مِنْ بَنِي يَدْيِهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ﴾ (١١) سورة الرعد

دېمه زړاندوه نايگوزېت، ده بېت کاتيک حهق بېت بۆ ئيوه قبوْلې بکهن و به گيان و دل پيشوازي ليکهن، جا نه و وهخته ده توان مافي ژيان پيدا بکهن. به داخه وه هله زوره، فيکري ناصه حیح زوره! برېک کس باش تېده گن له مانای پرو به پرو بونه وه له مانای جهاد له مانای شه هادهت برېک کس خراب تېده گن. حهقائيقي ئيسلام زوره و نه ويژراوه، قهرنها نه ويژراوه بويه ميللت مردوه. له و کاته وه په هبراني دين ده سيان کردوه به وټي حهقائيق نه وه تا ميللت ژباوه ته وه، به لام زوري تریش هديه که نه ويژراوه! ئيسلام هره ته نها عباره نيه له نايذولژي، عبارهت نيه له بهرنامه يه کي فيکري، عباره ته له نيزامي سياسي، نيزامي کومه لايه تي، نيزامي نابوري، عباره ته له نيزامي په روه رده ي و نيزامي په يوه نديه کان له ناو کومه لگه دا و نيزاي په يوه نديکردلي کومه لايه تي له گه ل نه والي ديکه. ئيسلام کوي نه وانه يه...

حسابي ئيسلام بۆ حقوقي ميلله تان نه وه بوو که وټم، حسابي ئيسلام بۆ ئيقتيصادي کومه لگه دا به جوړيکي کورت کراوه بلېم* ... دوو مهرحله به شونه ده گيرمه وه، مهرحله يه کي نيزامي (ئيخاء) (برايه تي) که بۆ يه که مجار له شهرايتيکي پر له ترس و خه ته ردا، کومه لگه يه کي بچکوله و جوان و خاويني ئيسلامي که له (مهدينه ي منه وه ره) دروسده بوو پيغمبه ر(ﷺ) پياده ي کرد. نيزامي (برايه تي) برايه تي هه موو جانيک. مه به ستم زياتر برايه تي ئيقتيصادي مال. له نيزامي برايه تي دا پيغمبه ري ئيسلام (ﷺ) هره فقيريکي کرده برا به شي ده وله مه نيک، کومه ليک فقير و کم ده ست بوون، کومه ليک

* له باسه کالي دواتري هه مان به شدا باسيک ناماده کراوه ده باره ي کومه لگه و نابوري ئيسلامي.

دهوله‌مه‌ند بوون. دهوله‌مه‌ندەكان بەره‌و موسوڵمانی هاتبوون و بەدل
موسوڵمان بوون و ته‌واوی نیزامی ئیسلامیان قبول بوو، (هەلبەتە جگە لە
ژمارەیه‌کیان که نه‌وانه له‌ده‌روه‌ی ئیسلام بوون و مووافیق بوون).

پێغه‌مبەر (ﷺ) یه‌که‌مین نیزامی ئابوری بۆ ئه‌وه‌لێن کۆمه‌لگه‌ی ئیسلامی که
ته‌شکیل ده‌بێت (برایه‌تی) دیاریکرد. هەر فه‌قیرێک برا به‌شی دهوله‌مه‌نیک! یا
بڵێن ئیمان چی کرد، زۆر بوون له‌ دهوله‌مه‌ندەکان پێشیاریان بۆ برا به‌شه
فه‌قیره‌کیان نه‌کرد، "که‌ کاکه‌ نه‌مه‌ به‌م جووره‌ دیار نیسه‌ که‌تۆ زوڵمت
لێنه‌کریت، تۆ تاقه‌ نه‌فسیکی و ئیمه‌ زۆر، ئیمه‌ چەند سەر خیزاین و تۆ تاقه
که‌سێک نه‌گەر ئاوا بخۆیت و بخۆیت‌وه‌ ئه‌وه‌ که‌ی برا به‌شیه‌؟ ده‌بێت
لێگه‌رپێت دیواریک له‌ ناو ماله‌که‌ماندا دروسبکه‌ین و بیکه‌ینه‌ دوو به‌ش
نه‌قه‌له‌نه‌ ئه‌وه‌ و موسته‌غه‌لاته‌ و مالتیکه‌ که‌ ده‌کریت به‌ش‌بکریت بێته
دوو به‌شه‌وه‌، هەرچی وه‌سائیلی ناوماله‌ بیکه‌ینه‌ دوو به‌شه‌وه‌، من هەرچه‌ند
ده‌رۆم کاسی ده‌که‌م و ده‌رامه‌م بێت ئیواره‌ بێم به‌شی بکه‌م له‌گه‌ل تۆ ده‌نا
نه‌گەر به‌و جووره‌ بێت ئیمه‌ چی ده‌خوین تۆش ئه‌وه‌ بخۆیت، ئیمه‌ چوار نه‌فەر،
پنج نه‌فەر، ده‌ نه‌فەر، ئه‌وه‌ کوا برایه‌تییه‌؟! ئاوا برایه‌تیان قبول کردوه‌، که
خۆیان نه‌و پیش نه‌هاده‌یان ده‌کرد.

یه‌کیکی تر له‌ پیش نه‌هاده‌ی تر، که‌ ده‌ورانی برایه‌تی ده‌ورانیکی ئابوری پاک و
جوانی ئیسلامی بوو له‌وه‌لێ رۆژی ژبانی ئیسلامیه‌دا. ئاخ‌ر ده‌وران
ده‌ورانی (دیوانه‌) که‌ (حه‌زره‌تی عمر بن الخ‌تاب) (رضی‌الله‌عن‌ه‌) تاعینی کرد. حه‌زره‌تی
عمر، خه‌به‌ریدا به‌ شو‌رای موسوڵمانان که‌ بۆ سالتیکی تر وه‌ها به‌رنامه‌ی
ئابوری ئیسلام پیاده‌ بێت له‌ ته‌واوی سەر زه‌مینێ فراوانی ئیسلامدا له‌

نېوھى (ناسىيا و ئەفەرىقا) ھېچ مەۋقەككە لە تەۋاۋى سالّا تاقە درەھەمىكى لە مەۋقەكى تە، زىيائى نەبىت و خەرجى نەكات! زۆر بە كورتى ئەۋە نىزامى ئابورى بوو لە ئىسلامدا.

نىزامى ئابورى لە ئىسلامدا ئەۋەبە كە ھەركەس بەقەد پەيداۋىستى خەۋى دەبىت سود بىكات لە ھەقى گەشت شەتەكى كۆمەلگەدا. بەلام ھىسابى رەھبەران لە ئىسلامدا مۇستەسنايە ئەۋان ئاتۋان ۋەك خەلەك بىن، يانى چى؟

مۇستەسنا، ۋاتە ژيانەك خەشەريان بىت؟! شۇرا پەش نىارى كەرد بۆ (عەمرى كۆرى خەتاب) ۋوتى: ۋەزەى مۇسۇلمانان زۆر خەشەۋ داھاتى تۆيە كەجار كەمە خەبەرمان ھەيە مائەت چۆلە، مائەت پەۋتە، ژەنت بىرسىيەتى ئىجازە بەدە با ھەققەت بۆ دوو بەرامبەر بىكەين، خەبەرىشت ھەيە ۋەزەى مۇسۇلمانان چەندە خەشە ئىمە ئەۋەمان پە تەھەمۇل ئاكەرى كە مان و مائەلى (عەمر) بەدە سەختى و ئارەھەتەيەۋە ژيان بىگوزەرىتن {خەزەرتى عومەر ئەمە قەۋل ئاكەت}.

دواتر دەچەن بۆلەى كەچەكەى عەمر (خەفەسە) كە خەزەلى پەغەمبەر بۇۋ داۋاى لىدەكەن كە بىرۋات قەسە لەگەل عەمر بىكات، پەشان ۋوت (بانەزانى لەلەيەن ئىمەۋە ئىبراۋىت بە زمانى خەتەۋە)، چۈنكە ئەتۆ دوو پەيۋەندەت ھەيە لەگەل (عومەر) يەك كەچى ئەۋى، چۈنكە كەچى ئەۋى عاتىفە لەبەدەنتانايە. دوو خەزەلى پەغەمبەر بۇۋىت (ﷺ) لەبەدەتەۋە ئىحرامى دايكەت ھەيە بەلەى عومەرەۋە، بەدە دوو قۇدرەتەۋە بىچۆ مەيدان و باسى ئىمە مەكە، ئەتۆ خەۋت باسى بۆ بىكە، بىلى: بابە گىيان تۆ بۆ رازى دەبىت مائەلى خەمان بىراكەم خەشەكە كامە ئەۋەندە ئارەھەت بىن، (خەفەسە) ھەت بۆلەى بابى بۆلەى عومەر. كامە عومەر؟ ئەۋە ۋا شاھەن شاھى ئىران لەبەر ھەيەتەى، لەبەر ئاۋى لەرزاۋ

رووخا، ئەو ۋا پادشای ئىران كۈنە مشكى لى بوو بە عەماراۋ لە پتوالى
لە بەرامبەرى ھەيھەتى عومەردا خۆى رابگرى، ئائەو عومەردە ۋەزىى ژبانى
ئاۋايدو لە حالىكىدا قودرەتى سەرۋەرى نىسلام ئەۋەندە زۆرە.

(حەفصە) ھات بۆلای پىش نىارى بۆ کرد.

عومەر ووتى: "حەفصە تۆ ژنى پىغەمبەر بویت (ﷺ). تۆ بۆم باسكە براىم
پىغەمبەر (ﷺ) چۆن ژيانى ئەگوزەراند؟

ووتى: بابە گيانا كاتى ۋا ھەبوۋە مودەتھا گوزەراۋە ئىمە لەسەر زەوى
خەوتوين ۋ فەرش ۋ پىخەف نە بوۋە، زۆر پۆژ بوۋە كەناۋمالەتە سەر تا
ئىۋارە بۆ ئەۋەى كەمژىن خواردغان ھەيىت. زۆرىك لەمانەى تر.

ووتى: رازىت، پۆلە پىغەمبەر چاكى كرد يان خرابى كرد؟

(بەگريانەۋە) ووتى: بەقوربانى ناۋى م زۆر چاكى كرد.

زۆر چاك حالى بوو لەماناى ژيان ۋ زۆر چاك حالى بوو لە مردنى نىسانى،
نىسان دەيىت ئاۋا بىرىت. ئەك ھەر خەرىك يىت جىسمىك بىلەۋەرىنىت لە
ۋەو دوا بگەۋىتە ناۋ ئەو قەۋرە بۆ ئەۋەى مارو مېرو بىخوات.

ووتى: دەى پۆلە خەبەرەت ھەيە دۋاى پىغەمبەر (ﷺ) ۋ (ابوبكر) چۆن
زىندەگى كرد؟

باسى ژيانى ابوبكرىشى بۆ کرد.

ووتى: بابە ابوبكرىش زىندەگى كردنى جىاۋازىيەكى نەبوو لەگەل ژيانى پىغەمبەر.
دەزانى لەسەرەتاي خەلافتىدا دەچوو كرىكارى دەكردو بەپارەى كرىكارى
خۆى ۋ مال ۋ مندالى دەژياندا. تا لەكۆتايدا سەيرىان كرد ۋەزىى كۆمەلگە
زۆر جوان بەرپۆە ناچىت، ئەگەر ئەو بەيانى تا ئىۋارە بىرات كرىكارى بكات ۋ

ئىۋارە يېتەۋە بۆ مال، ئەۋجا مۇچەيان بۆ بېرپەۋە. ھېچ ھازر نەبوو ھوقۇقك
 بداتە مائەۋەۋە كەمترىن خۇشگوزەرانى بۆ مال و مندا ئەكەى فەراھەم بىكات.
 ۋوتى: ھەفەسە! رازىت لە ژيانى ابوبىكر؟ يېتۋايە ابوبىكر ھەلەى نەكرد؟ يېت
 ۋايە ئەۋ رېڭايەى ابوبىكر جيا نايېتەۋە لە رېڭاكەى محمد (ﷺ) يېتۋايە لە
 قىامەتا (محمد و ابوبىكر) لەسەر يەك مەنزلا ئەگەنەۋە يەك؟
 ۋوتى: ئىمانم ھەيە ۋايە.

ۋوتى: جا رۆلە گيان! ئەگەر ئىمانت ھەيە رېڭەى (محمد) (ﷺ) راست بوو.
 ئەگەر ئىمانت ھەيە لە مەنزلا ابوبىكر دەگاتەۋە ئەۋ جىڭەيە ۋا (محمد)
 يېڭەيشتە؟ بۆ پېشنىارېكم بۆ دەكەيت كە كەمىك رېڭاكەم لە رېڭاى (محمد)
 ۋ ابوبىكر) جيا بىكەمەۋە؟

ۋوتى: رۆلە گيان! ئەگەر كەمىك رەفاه و خۇشى بىخەمە مالى خۇم (ھەۋەسم)
 لى زىاد دەيىت. ھەۋەسم لى زىاد بوو دىم وورده ورده دور دەكەۋىتەۋە،
 نەختىك ھەۋەسم لەمندا زىاد بوو، سەد بەرامبەر لە مەئمورىنى ۋلاندا زىاد
 دەيىت، عدالەت ئەۋ كاتە لەناۋ دەچىت! رېڭەى من لە رېڭەى (محمد و
 ابوبىكر) جيا بوۋىۋەۋە ناگەمە ئەۋ مەنزلا ۋا (محمد و ابوبىكر) پى گەيشتن.

ۋوتى: رۆلە! رازىت ئەمن لە مەنزلا جيا بىمەۋە لە (ابوبىكر و محمد). رۆلە! ئەگەر
 مەنت خۇش دەۋىت پېش نىھادىم بى بىكە بەرېڭەى (ابوبىكر و محمد) ۋىل نەكەم.
 دىسان بەگريانەۋە ۋوتى: بابە گيان! چاك دەكەيت و تىكادەكەم ئەۋ رېڭايە تەرك
 مەكە. قەيناكا با براۋ خۇشەۋىستەكانى من ھەر ۋەك خۇت برىسيان يىت.

ۋاقىيەن لە كۆمەلگەى ئىسلامىدا مەرجى ئابورى جياۋازى ھەيە لە خەللىكى
 تر، خەلك دەيىت ھەمۋى ۋەك يەك يىت. بەلام رەھبەر دەيىت سەخت

يىگۈزەرتىنىت، رەھبەر دەبىت ۋەك شۈاىنىك بە ديار رانەۋە كە رانەكەى لە
ئاسايش و خوشيدا يىت ئەو لە ناخوشيدا يىت، رەھبەر دەبىت ئاۋا يىت.

دەلىن ۋلات ۋلاتى ئىسلامىيە ۋايە؟

رەھبەرى ۋلاتى ئىسلامى (مۇھەممەد ﷺ) ئەو دەۋرانە درەخشانەش ۋازلىپىننا (بەلى
ئومەيە) شاھەن شاھىيان زىندو كردهۋە لە سەر زەمىنى ئىسلامدا، ھەم ئىمپىراتورى
(رۆم)، ھەم شاھەن شاھى (ئىران) بە تەۋاۋى حسابى زولم و داگىر كارىيەۋە
خولاسە بوۋىيەۋە لە دەربارى (بەلى ئومەيەدا)، بەلام ئىنسانىكى مۇئىن لەو
خانەدانە پىسە ھەلەكەۋ كە (عمر بن عبد العزيز) بوو. (عمرى بن عبد العزيز)
ھەزرىتى شافىعى دەفەرەمۇيت "بەلى". لە لەھازى جۆرى دەسەلات گرتە دەست
خەلىفە نىيە، بەلام لەلەيەن جۆرى رەفتارو بەرپۈرەردنى ۋلاتىيەۋە خەلىفەيە".
لەبەرئەۋە بە خەلىفەى پىنجەمى دەناسى. كاتىك رەھبەر كەۋتە دەست (عمر) ئالە
باخىكى بوو كە (۲۰۰) دارىك بوو خۆى چەقاندېۋى دەرامەتى ئەو باخەى دانا
بۆ مال و مەندالى، لەۋە زىاتەر ھىچى نەبوو. بەلام پەنا بەخۋا مىۋانىك رېى
بەكەۋتايەتە (دەربار) كۆلە ۋار دەبوۋا!

رۆژنىكىان ژنىكى پىرى مىرد مردوۋ لە (مىصر) ۋە ھاتبو بۆ مالى عومەر بە
مىۋانى. چۈنكە ئەو رۆژە پىرە ژنىك ھاتبو بوۋىيە مىۋان نىزامى ئىقتىسادى
دەربار تىكچىۋا! چۈنكە حسابى ۋا كىردېۋو شەۋىك خۆى و مال و مەنالى نان
و پىازيان دەخوارد، شەۋىك نىسكى كۈلۈ ئەو رۆژە پىرە ژنىك بەمىۋانى
ھاتبو دەربار خواردنى نەما، شەۋ ھىچ نەبوۋ بىخۆن، چۈنكە خەرج كرا بوو
بۆ نىۋەرۆى پىرە ژنەكە، (عمر بن عبد العزيز) نامۆزى (عبدالملك) بوو،

ژنه كېشى كچې (عبد الملك) بوو (عبد الملك و عبد العزيز) برا بوون.
 عومهرى كورې عبدالعزیز بوو، ژنى (عومهرى) كچې (عبد الملك) بوو.
 كورې كاني (عبد الملك) هم ده بوونه ژن براى (عومهر عبد العزيز)، هم
 ده بوونه ناموزاى، يه كيڅك له كورې كاني (عبد الملك) هات بؤ مالى (عومهر)
 بؤلاى خوشك و، خوشكه زاكاني، كاتيڅك چوو بينى منډالى بچكؤله
 بچكؤله كه تهاو دانيان نه هاتووه ورده ناني رهق ماوه ته وه، قهراغه نان،
 ده يكه نه ناواو ده ينيته ده ميان نه وه ده خؤن. كابر ا پرسى چى پرويداوه؟!
 فاقمې خيژانى عومهرى بن عبد العزيز وتى "وله بؤ نيوهرؤ ژنيكى ميسرى
 ميوغان بوو، له بهر پيشواى له نهو مه جور بووين خواردنه كې خو مان
 بدينه نهو، نيستا شتيكمان نه ماوه بؤ شهو".

به نې نومېه. زؤر هه و ليان ده دا كه عومهر بخه نه وه سهر رېځگاكې خويان و
 نه ده كرا. ناموزاكې رؤشت بؤلاى (عومهر) و ده ستي كرد به نه سيحدت
 كردنى، پيو ابو نه مه رووداويكى عاتفه وروژنده وه، به لكو توزيرك دلې
 نه رم بيت و توزيرك خوشى و ره فاه بخاته ناو مال و مالى، عومهر جوابى
 ده داته وه، چونكه به ئيمان بوو ندفرينى خانه دانى به نې نومېده ده كرد،
 ده يگروتن "تنها خوله فای راشيدين حق بوون و باقى باتل بوون".

ووتى: نهو پاره ي له به يتول مالدا هيه بؤ ئدميرو خدليفه كان حه لال نييه،
 نه وه مالى ميلله تهو نه وانه ي خياندتي ليېكه ن شايسته ي له عنده تن. ناوا ده بيت
 ره به رى ئيسلام، ناوا ده بيت ئابورى ئيسلام. نه صليك زؤر درؤ كراوه
 له باره ي ئيسلامه وه. نه فرادېك و يه كه يه كديدك بوون به ناو ره به رى دين،
 كه قورئانيان گؤرپوه و مانايى قورئانيان له خه لك تيكداهه. درؤو ده له سه يان

لەجىياتى ئاياتى خودايران بە خەلک داوھ. موسولمانەکان نەخەلەتین، داخى
داخام ئەفراڭىكى نەشارەزا سوء ئیسفاده دەکەن لەوھ کە یە کە یە کە یە
بەناوى پەھبەرى دین ئەو بى دینیەوھ بى شەرمیانە دەکەن، ئەو خەیانەتە
دەکەن بە میلەت و بە خەلک. بیستومە لەم پەروەدانەى (بۆکاندا) یە کە
لە ھاورپەکانى خۆم درۆى کردوھ. (لە زەمانیکدا لە لە حەزەیدە کدا
واھەلکەوتوھ کە کەسێک لە پەھبەرانى دین دیار نەبوون)

ووتوین: خەلکینە ئەوھ گەلە دەیت تەماشا بکەن بزەن دانەپەک پەھبەرى
دینی ھەپە لە ناوماندا؟ با ئەوھمان لە بیر ییت. بى ئیصافی کردوھ خودى
شەھیدە کاغان ھینی بئەمالەى دینی بوون، خودى شەھیدە کاغان موسولمان
بوون.. سەپىرێكى تەواوى ئیران بکەن بزەن ئەوانەى دیارن و ناوى خۆیان
دەلێن و ناگادارى پلاو دەکەنەوھ بە ئیمزای خۆیانەوھ (مەبەستى ئەوھپە ناترسن
لەوھى کەشف بن و دەستگیر بکەن)، دەکوژرێن نازار دەدرێن کێن؟ ھەر
پەھبەرە دینیەکان. بزەن ئەوانە و مزگەوتەکان بە دەنگى قورئان
دەلەرزیننەوھ ئیسان و موسولمانەکان وە حەرە کەت دەخەن کێن؟ پەھبەرە
دینیەکان. بزەن ھەر لەشارى (موکریانى) خۆتاندا. لە بەرامبەر ئەو یە کە
یە کە دین فروشانەوھ و ئەمیری دەزگان، و لەبەر قەدران قەدرائیک پۆل
خیانەت بە دین و بە ئومەت و میلەت دەکەن، لە بەرامبەرى ئەوانە
نەمسالى (مەلا شەخ عیزە الدین) تان لە بیر نەچیتدوھ ئەرى براکام، ئەرى
موسولمانەکان! ئەوھ بزەن لە زەمانیکدا کە خەلک دەترسا، کەسێكى تر
نەبوو لەمەیدانى عوممیدا وتار بخوینیت تا بلى مەلا بۆ نەیکرد؟ عوممى
خەلک زەعیف بوو، عوممى خەلک تەحەمولىان زۆر بوو، وەختیک خەلک

تەخمىنەن ئەمما، پەشەنگى ھەممۇ خەلگ ھەر رەھبەرە دىنىيەكان بوون. براكانم گىشتان دەزانين (مەلاشىخ عزالدين) لەكەيەوۈكە خەرىكە و مەسائىلى ئىسلام دەلىت. براكانم! لە زەمانىكدا كەس زاتى نەبوو قەسە بىكەت (مەبەستەم ئەو نىيە باسى خۆم بىكەم، مەبەستەم ئەو نىيە بزانن مەزۇقى مەسۇلمان ناتەس). لە بىرتانە مەرحۇمى (حاجى رەھمان ناغا) ۋەفاتى كەرد بوو. لە ھىچ لايەك دەنگىكى موبارەزە (پروپەرو بولەو) نەبوو. ئەمەن ھەر لەو مەزگەوتەدا نەزىكە (دوسەت) چىم كەرد؟ لە بىرتانە تەۋاۋى ئەۋەى كە ھەممۇ مەزۇقىك لە ۋەتەن ئەلەرزە مەن ۋەتم! جەريانى مەزگى (كەك فوناد) تەن لە بىر نىيە؟ ئەو كە بوو لە (سەبەلەغ) دا ئەو قەسەنى كەرد!

چى بىكەم راست دەكەن ئەۋە ۋە دەۋرەت مەداحى و سەناخانى دەكەت ئەۋە ۋە دەۋرەت نايەتى قورئان بە ھەلە مانا دەكەت مەزەكە ۋەزنى مەن دەپت! عىبەكە شانى چۈرە ۋەك مەن تەدا ۋە دەپت! براكانم نىستە ۋە ھەممۇ زەمانىكدا ئەۋە ۋە بەرەستى ۋە نەترسانە قەسە دەكەت ھەر رەھبەرى دىنە. بەلەم بىلەم چى، پەروۋ ئەۋە پەشەرەفە پەشە پەت ۋە جاسوسە بەلەۋى رەھبەرى دىن لاپەروۋ دىن دەپت.

براكانم! ناگادار بىن لىرە بەدۋاۋە ۋە شىار بىن بەلە، مىللەت تەكەنى خواردە، مىللەت زىندە ۋە بۆتەۋە، مىللەت خەرىكە نىش ۋە دەردى ۋەلادەت تەخمىنەن دەكەت ۋە بە نىزنى خوار زىان بەشۋىيەدە دەپت، ۋەلادەت بە شۋىيەدە دەپت، بەلەم خەلگ ھەدە دوۋبارە ۋە كەمەۋە، كەدەپت ھەمەمان بىزانن ۋە لەۋ بارەدە ناگادار بىن ۋە بى نىنصافى نەكەن، ئەۋەش مەسەلە ۋە بەشدارى كەردنى مەلا ۋە مەمۇستايانى نايىيە لەجولەۋەكاندا، ھەندەك دەلەن مەلاكان

لە خۆپىشاندا ئەكاندا نامادەيىيان نىيە! ئەرى رەگە ياندەكانى مەنتان نەدىۋوۋە كە تائىستاش بەردەوام رەيدەگەيەنم، لە كاتىكدا مەن قەسەم كەردوۋە كە سىك نەبۋوۋە لە ولاتدا بىتوانىت قەسە بەكات.

كاتىك مەرحومى (حاجى رەھمان ئاغە) ۋە فەتى كەرد مەن ئايەتى (تەۋھىد) مە خەيلىدە ۋە نەفرىنى ھەموو بىت ۋە بىتخانىيە كەم دەكەرد ۋە چەندىن سەل دۋاى نەۋەش ئەۋ گەنجانەي خەيلىيان ۋە پەشان دەدەن رەۋشەنكەرن ۋە جەژنى (۲۵۰۰) سەلەيان دەگىرا! ئەۋە بۆ بى ئىنصافى دەكەن، لە ھەر بارودۇخىكدا ھەر رەھبەرانى دىن بەھىز تەربىۋەن، بۆ كەردستان مەرحومى (قازى مەھمەد) ديارە ۋە، مەرحومى (مەلا خەلىل) ديارە، ھەروا لە ھەر جۈلانەۋەيە كەدا چ بەھىز چ لاۋاز تەماشادە كەيت ھەر رەھبەرى دىن ديارە، ئەۋە بى ئىنصافىيە نەكەن. ھەي ھاۋا! ھەندىكجەر لە دانىشتە تايەتەندىيە كەنىشدا دەلەين "قەسەي نەفرەت ئەنگىز مەكەن". ئەي براكەم! بۆ ئۆۋە خۇتان لەۋ جۆرە قەسەنە دەكەن، ئىمە ئاگامان لە قەسە ۋە باسە كاغان بىت، بەلام ئۆۋە ئاگاتان لە قەسە ۋە باسە كەنتان نەبىت! جاتو خەۋا ئەۋە ئىنصافە!

ئەۋە بۆ ئەۋەندە بى ئىنصافى دەكەن كە ئىمە لە ھەموو كاتىكدا نامادەين ۋە ناھىلەن ئەۋ رەھبەتە ئىنقىلابىيە لەۋجۈدى ھەر كەسىكدا كەتتىدا بىت بەكۆرۈتەۋە، بەلام ئۆۋە (كەسە بى ئىنصافەكان) بە بۆندەي يەنىنى كەسەنىكى خەيلىنى پەستى بى شەرەفەۋە ئەۋ ھەموو مۇجەھەدات ۋە گىيان بازى ۋە نازايەتى ۋە شەھامەتە كە رەھبەرە دىنىيە سادىقەكان ھەيەنە نادىدەي بەگەن؟ جەنەمە بۆ ئەۋە ئالەم مەنتان لەسەر بەكەم، مەلەت خەيلى بىت زىندوۋ بىتەۋە دەبىت ئاگەي زۆر بىت، دەبىت بەھىز ۋە لاۋاز لەدەك جىبابكەتەۋە، دەبىت سەدق ۋە

باتل لەیەك جیا بکاتەوه، دەبێت چاك و خراب دیاری بکات، بەیەك یاسا نەبێت هەمووی خرابە، بەیەك یاساش نەبێت هەمووی چاکە! پێویستی چاک و خرابی لە زینەتی خۆیدا بچەسپێت، لە کۆمەڵێکدا چاک و تێدایەتی جیایی بکاتەوه و خرابی تێدابوو لەیەك جیا بکاتەوه! جا بۆیە ئەو یاد خستەوانە بە میلەت دەدەم، ئەگەر میلەت نائەو و شانەیی بە زماندا بێت، ئەو سێلەیی و ناسو پاسیانەیی هەبێت تێکدەشکێت!

برا کاکام! دەلێن لەو کاتەدا کە ئێمە موصیەتمان بەسەردا هات موسوڵمان دیار نەبوون! کورە ئاخەر شەهیدەکان خۆیان موسوڵمان و لە خێزانی موسوڵمان. دایک و باوکیان نوێژ دەخوێن، ئەو بۆ نابین؟ ئەوانەیی هاتوون هاو دەردیان دەردەپێن هەموویان موسوڵمان. ئاخەر بێ ئیستەقی مەکن! ئەگەر بپاری بێت ئەم قسە تەفرەقە ئەندازیانە بکەن و خەڵکی وریا بپێتەوه سەبەیی تەنیا دەکەون و کەستان لەگەڵ نامێت، بۆیە ئەو دەلێم بۆ نایندەیی خۆتان وریا بن، بۆیە ئەوانە دەلێم، چونکە ئەو ناسو پاسیانە دڵی خەڵکی سارد دەکاتەوه، راستە ئینسانی راھبەر و بەرپرس بەهەڵی خەڵکی دەست لە بەرپرسیاریتی خۆی هەلناگرێت، بەبێ گومان کەسانێکی وەک (مەلا شیخ عیزەدین و مەلا ئەبوبەکر) کە کاسەیی صەبریان پێ بوو دەستیان بە کاری خۆیان کردووە، وەک (کاک شیخ جەلال و ئاغای شافعی) کە خۆتان دەزانن لەو پۆزانەدا چ هەیە جان و تەکانێکیان داوە بەخەڵکی تازە ئەوانە ناکێتەوه و ناچنە داوا!

جائەوه بزانی، وانیه کە هەموو مەلایەك خائین بێت، واشنییه کە هەموو رۆشەنکەرێکی ئەندازیار خائین بێت، لەناو رۆشەنکەری ئەندازیاردا ئینسانی

وهك (د.علي شریعتی) و (د.یسه زدی) و (موهنس بازركان) و (موهنس
به دیع زاده گان) ههیه، له ناو مه لاشدا كه سی وهك (مه لا عیزه دین و خومه یی و
شهریعت مه داری....) ههیه ده بیټ به ینصافوه قه زاوت بكدن با تووشی
هه له نه بن و دوژمن له و فكره نابوختانه تان سوود وهر بگریټ و هیزتان
له ناو به ریټ! ههروه ها مه رجی گه وړه ی ناگاه ی نه ویه كه مرؤف هیزی
باتنی (ناوه کی) زوړتر بیټ له وه ی وا زاهیری ده دات، مرؤف هه رجی ههیه نا بیټ
بیرېژښته مه یدان، نا بیټ ته وای هیزی خوی له پوژيكدل له ده ست بدات!
موسولمانه كان نا گاداری نه وه بن شه یدان پیوښته، به لام مه تلوب له وه
نییه هه مرؤف بریټ! شه ید ده بیټ بیده یټ و بزانیټ بوجی، شه یدی بؤ
نه ویه ژیان به ده ست بهیټ، ده بیټ نا گاتان له خوتان بیټ نه گهر بریار بیټ
هه كوشته بده ن لاواز ده بن، بزنان دوژمن زالمه و بی ړه حم و شه فقه ده،
وابه سه ختی خویشاندان و نیزهاری وجود مه كهن كه تا ده توان لیتان بكوژن
و نه وانه تان وا قیمة تدارن و سه رمایه ی ناینده ن له ناو بچن، تكاتان لیډه كه م
قودره تی واقعی خوتان ړابگرن، چونكه زوړی ماوه، هیشتا نیشی زامان ته و او
نه بووه، هیشتا زه مان زوړ ده گوزه ریټ تا میلله ت بتوانیټ موه وه لید بیټ،
له بهر خاتری نه وه ی له قودره ت نه كه ون و توانایسان له ده ست دهر نه چیټ
هه موو خوینیکی خو شه ویست مه ریژن! خود داری بكهن له شه ید دالدا،
به لی شه ید ده دریټ، به لی ټینسان تا نه كوزریټ ژیان مه قودور ناكړی! به لام
ده بیټ ټینسان چه نده كوشته ده دات ده بهر امهر سوودی لیوهر بگریټ.

براکام! موسولمانه كان! نه زمیکی صدحیح و نارامشیکی معقول نه نه زمیکی
خوړپانه نه نارامشیکی ترسوكانه، نه زمه كه صدحیح و نارامشه كه مه نتقی و

مەعقول بىت، ئەنجامى كارى ئىمە چەند بەرامبەر دەكاتەو. دۇنيابن ئەو رۆژە
وا لە (تاران)دا (سى مليۆن) موسولمان لە بەيانىيەو تا ئىوارە پىادە رەويىيان
کرد و كاتىك سەربازەكانيان بينى و گولبارانيان كردن ئەو كاتە دلى زالم
زۆرتر دەلەرزە تا ئەوكاتەى وا بەردىيان دەگرتە بەرپرسەكان(سەربازەكان).
بينيان ھەرواش بوو ئەو بوو بەنى(پەتى) زالم تەحمولى نەما و سەيرى كرد
مىللەت ئەوئەندە روشدى ھەيە كە خەرىكە گول فرى دەدات بۆ
سەربازەكان! ئائەو بوو تەكاندەر و ھەوالى ناخۆش.

براكان! ھەوالم زانى كەلە ناوچەى كوردەواری خۆشان(مەھاباد)كارى وا كراو،
گولبارانى سەرباز كراو، ئا ئەوئە موقاوەمەتى مەنتقى، ئەو كارى مەعقول!
براكان! كوشتن زاتەن مەتلوب نىيە، كوشتن بە ناویشانى ھۆكار مەتلوبە،
كوشتەدان و شەھىددان بە ناویشانى پىشەكەك بۆ ئەنجام گرتىك مەتلوبە!
كە ئەتىجەكەش عىبارەت بىت لە ئازادى و نەمانى زولم و زۆرا ئەگەر بەمەنتقى
بپۆنە پىشەو ئازادى نەزىكەر دەپىتەو، ئەگەر بى مەنتقىش بپۆنە پىشەو ھەرچەند
كوشتەى زۆرتر بەدن ئازادى دوورتر دەكەوتەو. مىللەتەكان لە بەرامبەر
(جەنگىز)ھو بى حساب كوشتەياندا، بەلام بى نەزم و مەنتقى، نەزىكەى دوو سەد
سال(دوو سەدە) ياساى(جەنگىزى) حكو مەتى كرد بەسەر ناوچەى خۆرەلانى
ناوەرەستدا، ئىستاش مەسەلە ھەر ئەوئە پىتان وانەبى ئەگەر(۴-۵)كەس
بكوژرەت ئىتر ئەوان خەجالەت دەكىشن و دلىان دەسوتەت و دەلەن(ئۆزى)! چوار
مالمان عەزىبەتار و تەعزىبەبار كرد، ئە... ئەو كاتە كەيف خۆشتر دەبن بۆيە(دەقى
بى بكن)كوشتەكەم بەدن و سەركەوتتەن زۆر بكن بەنەزم و تەرتىبەو.

براكائىم! خۇپشاندان: واتە قودرەت نغاي، نەك واتە بەرد فرېدان، نەك واتە
 زىادەپۇي لہ پروبەپروو برونەوودا! خۇپشاندان: واتە بە دوژمن و دولباي پشان
 بدەيت كە ھەيەت و تەسليم ناييت و شكست ناخۇيت، نەگەر كوشتەي زۆر
 بدەيت شكست دەخۇيت ئەو كاتە ئەو خۇپشاندانەت مەنفى دەبېت. كارېك بکە
 كوشتەي زۆر نەدرېت! خۇپشاندان بکە بە مەعقولى وئارامى وەك لہو
 پۇژانەي(تاران)، كە گولبارانى سەريازەكانيان دەكردا خۇپشاندانى وا بکەم كە لہ
 ھەموو دونيادا بلېن ميللەتى ئىران ئىحساساتى نييە و مەنتقىيە، ميللەتى ئىران
 مافى ژيانى ھەيە! لہم پۇژەدا پەيوەندى ئىران لہ گەل ھەموو جىگەيە كدا زۆر
 خىرايە ھۆكارەكانى پەيوەندى كردنى جەمعى زۆر سەريە و زۆر زوو خەلكى حال
 دەبن لہ ھىز و لاوازی ئىتو، بۆيە بە مەنتقى و ئصولى كار بکەن نەك ئىحساساتى
 تكانان لىدەكەم ئىز بەس بېت شەھىددان، ئەو شەھىدانە ھەلگرن بۆ قۇناغى تر با
 كوشتە و زەرەر كەم بېت.

باسى دووم

بەرپرسىيارىتى كۆمەلەيەتى، ۋەك ئىمتىيازىكى مەۋقە بوون

مىللەتان لە مېژوۋى خۇيانا بان و خوار و چالى و چۆلى و خۆشى و ناخۆشى زۆريان يىنيۋە، تەنھا مىللەتەك مافى ژيانى ھەيە و لايەقە زىندەگى بىكات و، ۋەك ئىنسان ژيان بگوزەرىنىت، كە مەسئولىيەت و ۋەزىفەى خۆى بناسىت و لەۋەزىفەى خۆى لالەدات.

سادەترىن ۋەزىفەيەك كە ئىنسان ھەيەتى، تەننەت ھەرچى گياندارانە ھەيەنە، بىرىتە لەۋەى ئىنسان لەسەر (حەق-ماف) ى خۆى بىتە جواب و دىفاع لە حەق بىكات. مىكرۇيىكى بىچكۆلە تادەگاتە زىندەۋەرى ورد ورد، تا دەگاتە ئازەلى گەۋرە گەۋرە گىشتى ئەم تايەتمەندىيە ھەيە، كە پارىزگارى لە (ماف) ى خۆى بىكات. بەلام حەق (ماف) بۆ ئىنسان گەۋرەترە، ماف بۆ ئىنسان ھەر ئەۋە نىيە مەسەلەن (مىشەك، مېرولەيەك) چەنەك دەزانىت لەۋ سۈرەدا كورت بىتەۋە! زۆر گەۋرەترە لەۋە. ژيانى ئىنسان چەنى گەۋرەيە حەقى ئىنسانىش ئەۋەندە گەۋرەيە.

مىللەتەك كاتەك بەناۋى يەك مىللەت بەيەكەۋە ژيان دەگوزەرىنىت لە ناستى (مىللەت) ى بوونىا مافىكى ھەيە، ھەرۋەك چۈن لەسەر ناستى تاك، ھەر تاكىك مافىكى ھەيە بۆ خۆى، بۆ غۇنە چەند لەرد لەناۋ يەك خىزاندا يىكەۋە دەژىن مافىكىان ھەيە كە بەژدارن يىكەۋە. مىللەتەكىش كە لەيەك

نەبىت لە گەل ھەيواناتى تەردا، ئەگەر ئەو كەسە وا ئىجتىزامى بوو و ژيانى خۆشبوو، خۆى بە ھەيوان دەزانى و خۆى بە ئىنسان نازانى، بەلى... لەسەر خەلك نەيەتە جەواب و بىلىت (من لەچىم كەم بوو؟ چى زولمىكم لى كراو تا ئىستا لەخۆمەو نەزەيەتى دەر بىرم؟). بەلام ئەگەر خۆى بە ئىنسان دەزانىت، ئەگەر خۆى بەيەكى لەم مىللەتە دەزانى، ھەر زولمىك لە ھەر فەردىك لە ئەفرادى ئەم مىللەتە كرايىت دروست وەك ئەو ھەيە لە ئەو كرايىت. ئەگەر ئىنسانىك شەرف و ھەيىيەتى بىت، كاتىك دەرواى لە شوپىندا لە فەرمانگەيە كەدا كاريكى ھەيە، موشكىلەيەكى كۆمەلەيەتى بۆ دروست دەبىت لە لايەنى مالىيەو توشى كىشەيەك دەبىت، سەيەر دەكات ئىمتىيازىك بۆ ئەو ھەيە، وەلى ئەگەر خەلكى ھەزارو نەدار بىت وەلاميان نادىتەو، دەبىت قىنى بىت لەو ھەيە وا خۆى ماقولتەر دەگرىت لە چاوى ئەوانى ترەو، قىنى بىت لەو ھەيە وا ئىمتىياز دەدەن بەو.

ئەگەر كەسەك مەسەلەن دەرواى ناوشوپىتىك مامەلە بكات، دەرواى ناوپىزىك سوارى سەيارە بىت (بەتايەتى لەو شارانەى كە خەتى پەيەيان ھەيە و ھاتوو چۆ دەكەن) سەيەر بكات زىيادە ئىجتىزامىك بۆ ئەو بوونى ھەيە، ئەيخەنە پىش ئەوانى دىكە، ئەو ھەيە واتاى چى؟ واتاى ئەو ھەيە ھەق دەكرىت بەناھەق و ناھەق دەكرىتە ھەق، واتە لەبەر خاتىرى ئەو كەسە ھەقىكەت پىشەل دەكەن. ئەو كەسە ئەگەر شەرفەيىكى ئىسلامى و ئىنسانى ھەيىت دەبىت قىن (رق)ى بىت لەو ھەيە، قىنى بىت لەو ھەيە زىيادە رىزىكى بۆ ھەيە، چونكە وەختىك بەناو ئىنسانىك لەمەملە كەتەكەدا ژيان دەگوزەرتى ئەشى مافى بەكسانى بۆ خۆى و ئەوانى تىرىش بویت.

حه زړه تې په سول الله (ﷺ) له زه مانېكدا رېسالة تې بڅو هاتووه، نه گدر درو نه بېت وه زعي به شهر له نه مړو خراپې بووه... (نيزم نه گدر درو نه بېت)، چونكه به راستي كه م جېگه هديه له دنيا به دريژاي ميژوو به نه ندازه ي ندم ده وراني ناخيره ي ميله تې نيران ده سه لاتي كه سيف و خراپي بوو بېت، نه وپه پري فساد و خړپه كاري بووه كه نيمه ديومانه، له وانه يه زياده روي نه بېت نه گدر بلين دنياي (۱۴۰۰) سال له مېو پيش به قه د ندم ده ورانه كه نيمه ديومانه له نيراندا فاسيدو خراپه كاري بوو بېت. ته به قات، نيمتيازات، ماقولې و نا ماقول، زوردار و بي زوري، ده وله مهندي و فقيري، هدرچي جوړه ناحسابه له ناو خه لكيدا بوو. كه سيك ده وله مهند بوو، كه سيك ساحب ده سه لات بوو، خه لكې ده كوشت، مالي خه لكې تالان ده كرد، كه سيك نه بوو بلت ناحقته، مه سه له مه شهوړه كه له عه ره پيدا په يوه لندي هه بوو بهو عورفه وه به نهو ژيانه وه، (الحق لمن غلب) ((هدر كه سيك زوردار بېت نه وه حقييه)).

قانوني به شه رييه ت نه مې بوو، زور دار حقييه تې، وهك نېستا زوردار هه زاران نينسان ده كوژت، هيچ خه به ريك نيه! به لام خه لكې جنيوېك ده دهن تاوانيكې گه ووره يه! ته قريبه ن شتيك بوو بهو جوړه، نه لېبه ته نك وهك نېستا چه پل، به لام ته قريبه ن وهك نه مې بوو، هدر كه سيك زوردار بوو هدر ناحق قيكې ده كرد هيچ موشكيله يه كي نه بوو، به لام كه سيكي بي ده سه لات بوو بي سرمايه بوو هدر چيه كي بكر دايه به ناحق حساب ده كرا.

لهو كۆمډلگه يه دا، (كه نانه وه بارو دوخه كيان بوو). خواي گه ووره نوريكې نارد بڅو نينسانايه تې، هيدايه تيكې نارد بهر نامه يه كي نارد كه نهو به زم و به ساته

لەناو بېچىت، و بەشەر پېنگەي زېندەگى خۆي بدۆزىتەو. ئەم گىشتە سەر و خوارو جىاوازىيە لەناو بېچىت، ھەزەرەتى محمد (ﷺ) دەستەلاى پەيدا کرد. مىللەتېك لە لوتكەي زەلىل و بەدبەختىدا بوون، بەرزى کردنەو و گەورەيى پىدان. مىللەتېك ئەو نە مەزئوم و بى چارە و نە قام بوون خۆيان بە دەستى خۆيان خويان دروستە کردو دەيان پەرست، مىللەتېك سەرى دادەنەواند لەبەرەمبەر مىللەتەکانى ترەو، لەبەرئەو ئەو ئىنسانە زۆردار بوو، لەبەرئەو ئىنسانىكى زالم بوو کە (مەولانا ئىقبالى لاھور) (عەلەھى رەھە) لەمبەسەدا دەلەيت و باس دەکات لەبارەي وەزەي ئىنسانەو دەلەيت :

((ادم از بي بصرى بندگى ادم کرد))، چونکە ئىنسان بەصیرەتى دەرکى نىيە دەچىت ئەو نە بەندە، دەپتە کۆیلەي ئەوانى دیکە، ((گەوھەرى داشت، ولى نزی قوباد جکرد)).

شەخسەتى خۆي کردە فەيدای پاشاکان. تەفسىرېك زۆر جوانى دەکات، شەخسەتى ئىنسان لەبەرەمبەر پاشاکان و لەبەرەمبەر زالمەکانەو سەردەنەوین.

دەلەيت: ((ياعنى از خوى غلامى ز سگان پستز است، من ندیدم کسنگى پيش سگى سرخن کرد)).

(سەگ) گىشتى يەك جۆرە، ھەرگىز ئىسە بىنوتانە (سەگىك) بېچىتە سۆزدا لەبەرەمبەر (سەگىكى) دیکەو سەرداخات و ملکە چ کات؟ کەس شتى وای نەدیووە....

ئەو نە ئىنسان تەبىعەتى بەد بىت لە (سەگ) بەدتر بىت، کابرا شازە، دەوڵەمەندە، زۆرى ھەيە، مەقامى ھەيە، سەربازى ھەيە... نازام بىنوتانە؟

چۆن دەكەون بەسەرمەقولات لەبەرامبەرىسەو، چى سەگىك ئەوئەبى
شەرەفە؟ ھىچ سەگىك. ۋەك (مەولانا ئىقبال) ئىزىتى. ئاوا بەشەر بىشەرەف و
بى شەخسىەت بوو، ئاوا سەر لىشىواو بوو، ئاوا گەورەى خۆى لى و ن بوو
بوو، ئاوا سەرو خوارى تىدا دروست بوو بوو.

ئەم لىپرسراوہ ئىلاھىە ھاتوو سەرو سامانى دايە ئەم ۋەزە، غونەيەك لە
رەفتارى ئەم لىپرسراوہ ئەوہ بوو، كە خەلكى فىرى ئەوہ كرد. ئەم بان و
خوارە نەبىت، خەلكى فىرى ئەوہ كرد لە گەل ھەرچى ئەفراڊا ھەيد ۋەك يەك
رەفتار بكن، خۆى ھاتووہ خەلكى رزگار كردووہ، دەبىت ئەگەر قەرار بىت
رېز بو كەسىك بگىرىت، ئىحتىرامى پىغەمبەر (ﷺ) دەبىت چەنىك لەسەرەوہى
خەلك بىت؟ ئەو خەلكەى دەورۇ بەرى فىرى سەرو خوار بوو بوون، سەرو
خوارى دونىايى، نەك رېزى(دین) كە برىتە لەوہى كە ھەر حەقىكەت گوى
لىيە قبولى بگەيت.

ئىحتىرامى دونىا، ۋەك فەرموو قوربان، يان لەبەر كەسىك ھەلسى و لەبەر
كەسىك ھەلئەسى، فەرموو لەسەرەوہ دانىشە فەرموو لەپىشەوہ بېرۆ، ئەم
جۆرە رېزە دونىايە. خودى ئەم زاتە گەورە، ئەم شتانەى تەرك كرد
بەموسولمانان، ئەو ئەفراڊە بەوبەختە ۋا فىرى ئەو زىللەت و بەدبەختىە بوو
بوون، كاتىك موسولمان بوون پىشانىدان كە ئىز ئەم سەرو خوارە نەمىتت،
خودى پىغەمبەرى ئىسلام (ﷺ) رزگار كەرى بەشەرىيەت ھاترە لەناو
مەجلىسا دانىشتووہ، خەلكى فىر بوون يەك ئەفەريان لەبەرى
ھەلئەساوئەتەوہ، موسولمانان لەسەرەتادا لەبەرچاويان قورس بوو! ئەوان
لەبەرامبەر شاكانەوہ ھەلئەسان، ئىستە لە بەرامبەر ئەم رزگار كەرەوہ چۆن

هەلەنس؟!! لەبەرەمبەر ئەم نۆرەو ە دۇنیای تاریکی روشن کردوتەو ە
چۆن هەلەنس؟ قورس بوو لەبەر چاویان، بەلام حالى کردن و فیری کردن
که هەلەنس.

پێغه مەبری ئیسلام (ﷺ)، که دەچوو مەجلیسێکەو ە قەرار بوو کۆمەلێک
لەو مەجلیسا دانیشن، فەرموو فەرموو نەبوو جینگە خالی کەن و فەرموو
قوربان، ئەمە ی پێ تەرککردن، لەسەرەتاو ە عورفو عادیان بوو، سألەها بوو
فیری ئەو ە بوو بوون، دەهات لەهەر شوێنێکا جینگە بوايە دادەنیشت، لە
ژوو مەجلیس بوايە، لەناو ە راست مەجلیسەو ە بوايە! هەتا زۆر جار بوو ە
لەناو کەوشەکاندا دانیشتوو ە! واتە وەختێک هاتوو ە مەجلیسە کە هەرکەس
لەجینگە ی خۆی دانیشتوو ە ئەو لە کەوشکەنەکا دانیشتوو ە، کۆمەلە ی
مەجلیس کە کێ بوون؟ هەر ئەو ئینسانە بت پەرستانە بوون و اخۆ ی رزگاری
کردن و کردنیە ئینسان. توخوا نەگەر قسە لە ماقولێ بکریت، کێ بەقەدەر
پێغه مەبر (ﷺ) ماقول ە؟ لەبەر دین نالیم هەر لەبەر عەقل، عەقل حسابیکە،
کێ هاتوو ە ئەو جۆرە خزمەتی کردیبت بە بەشەر و بەشەری لەو گشتە فەساد
و زوڵمە رزگار کردبێ شەخصیەتی ئینسانی ئەو ە نە بردیبتە سەرەو ە؟! لەچی
شوێنێکی دۇنیا دەبینیت کە بان و خوار نەبیّت؟ جگە لەمە کتەبی پێغه مەبری
ئیسلاما (ﷺ) نەبیّت؟ لەچی شوێنێکی دۇنیادا دەبینیت رەهەبر و رزگار کەر،
لەگەڵ خەلکی ئاساییدا لەهەرچی بارەو ە وەك يەك ژيان بگوزەریتن؟

لەهیچ شوێنێکدا نەبوو ە و نییە، بەحسابی عەقل بە حسابی دین نالیم!
گەورەترین و خۆشەویستزین ئینسان بۆ هەر ئینسانێک، کە ئینسان دۆست
بیّت، کە بەشەری خۆش بویت عیبارەتە لەپێغه مەبری ئیسلام (ﷺ)، نەگەر

كەسەك دىنىشى نەبىت، ئەگەر كەسەك شوۋن كەۋتەى نىسلا مىش لەبەت، زۆر ھەن لە بىرىاران كەموسولمان نىن و لىكۆلىنەۋە نەنجام دەدەن لەبارەى كەسايەتى پىغەمبەرەۋە (ﷺ) ھەر لەروۋى لىكۆلىنەۋە كەۋە نەك لەر ۋوۋە كە لە دىن ھالى بن و قبوليانكردىت، كاتىك سەيرى ئەم كەسايەتە دەكەن كە چى كرد و چۆن بەشەرىيەتى نەجاتداو خۆى چۆنى رەفتار كرد، لەبەرامبەرىيەۋە سەرى رېز دادەنەۋىن، پىداگرى لەسەرنەۋە دەكەن گەۋرەترىن ئىنسانى عالەمە. ھەر لە روۋى لىكۆلىنەۋە يەكەۋە، جا بىرەكەنەۋە موسولمانەكان ئىمە پەيرەۋ لە ئەو (مەھمەد) (ﷺ) دەكەين. دەى بۆچى رەفتارمان واىە تىمە ناۋەم جەماعەتەۋە ھەلەسن لەبەرم؟! كورە خۆ خودى پىغەمبەر (ﷺ) بەھاتايە نەدەۋو كەس لەبەرى ھەلەست، رېگەى نەدەدا كەس لەبەرى ھەلەسى، ئاخىر مەن بە خۆلى ژىرى پىشەكانى ھىسەب ناكرىم، ئەو رېگەى نەدەدا كەس لەبەرى ھەلەسى مەن چى لىقەتەن كەم ھەيە؟ بەچى ھەقى، بەچى قانۇنىكى ئىسلامى خەلكى لەبەرم ھەلەسنەۋە؟ ئەمە چىيە؟ ئەمە رېگەى (مەھمەد) وىل كراۋە.

ئەمە رېگەى مەھمەد (ﷺ) نەشىۋىيە فرە قورسبوو، ھەرگىز كارى وامان نەدەكرد، كەمەن تىمە مائۇ ئۆۋە ھەلەسن، ۋەلى يەك نەفەر لەمەن بەتەمەن تر، رېش سې، بەباۋكى مەن دەشەت.. يەتە مائۇ سلا م دەكات بەلالرتەۋە ۋەلامى دەدەنەۋە، ئەمە نەخلاقى ئىسلام نىيە؟! بۆچى وامان لىھاتەۋە؟ لەبەر نەۋەى زالم و زۆردار، خائىنەكان و دىن فرۆشەكان رېگەى نىسلاميان لى تىكەداين و دووبارە رېگەى بت پەرىستان تازە كەردەۋە بۆمان. بت پەرىستى، واتە ھەر ئەو

بان و خوارە. ئەساسى ئىسلام بان و خوارى لەناوېرد، بەلام لەم (چوارە قەپنە) دا شەيتانە كان (بان و خوار) يان دروستكردهوه.

ئائەم ئىنقلابى كە لە ئىستاي ئىراندا ھەيسە، بۆ گشت شتيكە كە ئەمە غونەيە كىيەتى، ئائەمە غونەيە كى سادەيە كە گشتان لەم مەجلىسە دا دىعان، يەكيك وەك مەن دىمە ژوورەو، كە (۴۰ بۆ ۴۵) سال تەمەغە لە بەرم ھەلدەسنەو، بەلام يەكيك دىت كە (۶۰ بۆ ۷۰ سالە) لە بەرى ھەلناسنەو، توخوا ئائەمە ئەدەبە، ئەمە ئەخلاقە؟ ئەمە پى دەلەين موسولمانى!!

موتلەقەن ئەمە بۆنى موسولمانى لى نايەت، ئەگەر قەرارىيەت ھەلسانەو دروستبىت دەبىت لە بەرى ئەو (۶۰ بۆ ۷۰) سالە ھەلسنەو ئەك لە بەر مەن، ئەمە غونەيە كى بچكۆلە كە چەنيك رېنگەي ئىسلامان و نكردووه. باقى مەسائىلى تىرش ناوا، سەبرى بان و خوار بکە. تەماشای مالى خۆن و مالى كاشى بکە. سەبركە ھەر لە تەنھا شارىكدا ژيانى ئەشرافى و سەبرى مالىە كانى تىرشبەكە رەش و رووت برسى مەحرۇم.

غونەيەك كە بەچاۋ خۆم بىنيومە لە (تاران) دا بۆتانی دەگىر مەو:

لە بەردەم دوكانىكدا و ابزاق لە دەور و بەرى شەقامى (شا رەزا) بوو سەيارەيەك فرە فرە ئەشرافى و ەستا، دوودانە مندال لەناو سەيارە كەدا بوون، سەيارە كە زۆر گەورە بوو لەناو ەو. . تەقريبەن يارىيان تىدا دەكرد، كەل و پەلى يارى مندالانەى زۆر لە ناو سەيارە كەدا بوو يارىيان دەكرد.

منیش بەسەر شەقامە كەدا خەريك بوو تىدە پەرىم، سەبرمكرد دوو دانە مندالیش لە قەراغى (بيادەرو) شەقامە كەو و ەستاۋن و ەروا قسەيانندە كرد دوودانە مندالى رووت و فەقەر، مەعصوم، پاك، بى گوناھ.

حالتی ئەم منالانە کە سەیری منالەکانی ناو سەیارە کە یاندر کرد منی جەزبکرد- سرنجی ڕاکێشام-، بەراستی وەها سرنجیان ڕاکێشام لە شوێنی خۆمدا وەستام و نەتوانی بچم بەرێگەدا. هەر ڕووانینە کە یان بە تەنها بەس بوو ئەگەر قسەشیان نەکردا! هەلبەتە قسە یاندر کرد بەیە کەو، بەلام من گوێم لێ نەبوو، حەزیشم نە دەکرد بچمە پێشەوە بۆ ئەوێ قسە کە یان لێ تێک نەدەم... هەر ئەو کە دەیان ڕوانی بۆ منداڵەکان لە ناو سەیارە کا باعەسی ئەو بوو کە من لە جۆلە کەوتم و نەتوانی بڕۆم! سەیرم کرد دوو دانە دوکان بوو یەکیکیان کەل و پەلی یاری منداڵ بوو ئەوێ تریان میوه فرۆشی، کابرا هاتە خوارەوێ چووە دوکانی کەل و پەلی یارییه کەو و قسە ی نەکرد لە گەڵ منالە کا لە ناو سەیارە کا کە کامە یانی دەوێت، ئەویش بە ئیشارەت ئەبوت ئەو و ئەو، هەنێک کەل و پەلی تری بۆ کەری لە کاتی کەدا بەراستی لەوانە یە بای (۲۰۰- ۱۵۰) تەن- کەل و پەلی تری یاری لە ناو سەیارە کە دا بوو لە بەردەم دوو منالە کەدا، یەکیان دەبوت بە ئیشارەت ئەو و دەوێ و ئەو و ناوێ، ئەویش دەیهێتایە ناو سەیارە کەو. ئەو و دوو هەلێ میوه ی کەری و هێتایە ناو سەیارە کەو ئەم دوو منداڵە ی دەرەو بە موندەهای داخ و حەسرەتەو ئەیان ڕوانی بۆ منالەکانی ناو سەیارە کە، لە پاشاندا جەو کە گەرم بوو شوشە ی سەیارە کە دادرا بوو یەو یە کێک لە منداڵەکانی هەروا وەک ئەوێ تەفریح (بۆخۆشی) بەی ئەوێ هەستبکات پێوستی پێتەتی دەستی برد لە پاکەتێکدا سیوێکی دەر هێناو قەبێکی لێ گرتو فرێنی داو کەوتە ناو ئەو جۆگە ی کە ناوی پێدا دەچوو، جۆگە کەش ناوی چلکاو بوو... هەردوو منداڵە کە هەرچی داخ و حەسرەتە لە دڵیان دەر چوو ڕایان کردوو ئەو

دانەسىۋە كە قەبى لىگىرا بوو كەوتبۇويە ناو ئاۋە كەۋە!! (ئەمە شىتەك بوو بەچاۋى خۇم دىم كەتەقريبەن(۲۰) سال لەمەو بەر بوو...)

دوو منالە كە رايانكرد بەشۋىتىدا و چۈنە ناو ئاۋە كەو پىلاۋە كانيان تەربوۋ گرتيانەۋە ھىتايان و بە نۆرە، ئەو قەپىكى لى دەگرت و ئەۋى تىران قەپىكى تىرى لى دەگرت.

جا بەشەر خۇرى بەبەشەر بزانىت و ئەمە خالى زىندەگىكردنى بىت، خۇم نالىم ئەو دوو مندالە مەعصومە لەناو ئەو سەيارا گوناھ كارن، بەلام نەفرىن لەو كۆمەلگايە كە تەبەقاتىك بەو جۆرەى تىدا بىت، كە ئەو مندالانە بەئەوجۆرە، لەناو يارى و مىوا غەرق بن، قەپىك بەو جۆرە بگرن و لەبەر ناپۆستى فرى بدەن، بەلام ئەو دوو منالە كەى تر ئەۋە بەدەسكەوت بزانن و ھەرچى داخ و ھەسرەتيانە لەبىريان بچىتەۋە كە سىۋىك، كەوتۆتە ناۋچىلكاو دەرپەيتنەۋە و بىخۇن.

ئەمە ئىۋنەيە كە بۆ زىندەگى كۆمەلگەى ئىمەدا، ھەر ئەم شارى ئىمەيشە ئىۋنەۋ مەزھەپكە لەمە! تەۋاۋى ئىران ئاۋايە. ئەمە چىيە؟ ھوكومەتى تاغوتىە... ھوكومەتى تاغوت، تاغوت: كەلىمەيە كە قورئان دەفەر مۆيت، بىرىتە لەۋەى كەشتىك بىخود ئەرزى زۆرى بىبدرىت، ئەۋە پىى دەلەن تاغوت: ئىنسانىك لەئىنسانە كانى تر زياتر ئەرزى ھەبىت ئەو ئىنسانە دەبىتە تاغوت، ۋەك من براكام، ئەگەر لەبەر من ھەلەسنەۋە لەبەر يەككى تىرى ۋەك ھەلەسنەۋە منىش دەبە تاغوت، ئەگەر منىش پازى بىم، منىش نەفرىنى خوا دەمگىرتەۋە. جا با بەلایەنى كەمەۋە لەم مەجلىسەدا ئەۋەند باس بگەم ئەقەلەن نەفرىنە كە من نەگىرتەۋە.

ژىيانى تاغوتى، واتە ژىيانى كە سەرو خوارى تىدايىت، ماقول و ناماقولى تىدا يىت. كەلىمەتى تاغوت، كە قورئان دەفەرمىت لە پىشەى (توغىانە). توغىان، واتە: لە سنور و ئەندازە دەرحوون، ھەرشىك چەنىك واقىعەن ئەرزىشى ھەيدە لەوسنورە زياتر ئەرزىشى ھەيىت دەيىتە تاغوت.

كۆمەلگەيەك تاغوتى بوو، واتە دىنى نەيىت ئەم پرووداوانەى تىدا پروو دەدەن، ئەم سەرو خوارەى تىدا دروست دەيىت، جا سەرو خوار لە پرووى حقوقى مادىيەو يان حقوقى مەعنەويەو.

بان و خوار لە پرووى مادىيەو: ئەو ھەيە كەسىك فرەى ھەس، كەسىك كەمى ھەس، كەسىك لەناو خانوى دوو قاتدا زىندەگى دەكات، كەسىك ژوورېكى دەست ناكەوېت، كەسىك بۆيىباخى (۲۰۰ تەن) ى لەملدايدە، كەسىك يەخەى كراسەكەى شېرەو ناتوانىت پىندەى كات.

سەرو خوارى مەعنەوى: بىرىتە لەو ھەيە كەسىك بېچىتە ناو مەجلىسىك و خەلكى بەرزە پى ھەلسەنەو لەبەرى، بەلام كەسىكى تىرىت و كەس لائەكائەو لى.

ئەمانە گشتىان نىشانەكانى ژيانىكى تاغوتىن، كۆمەلگەى نىسلامى دەيىت رەنگى تاغوتى تىدا نەيىت و گشتى لەبەدىن بېچىت، خوا كۆمەك يىت، ھەدەفى ئەساسى ئىنسانانىك باش لەدىن تىگەيشتون ئەمەيدە، كەئەم كۆمەلگەى تاغوتىيە لەناو بېچىت و پاكۆيىت و كۆمەلگەيەك (بەكتا پەرسى) لەجىگەيدا دامەزرى. ئىنشالە. كۆمەلگەى يەكتاپەرسى لەيەك حوكومەتى ئىسلاميدا بوونى ھەيدە، واتە يەك گەورەمان ھەيىت، ئىتر گەورە لەدراى گەورە پەلە پەلە نەيدەتە خوارەو و سىلسىلە مەرتەبە نەيىت. فلان لەسەروى فلانەو و فلان

لەسەرۈي فلانئەۋە بوۈنى نەيىت، يەك گەۋرەمان ھەيە تەنھا (خۋا)، لەبەرئەۋە ئىز ئىنسانەكان حقوقيان يەكسانە ھىچ سەرۈ خۋار لە ئىۋانئاندا نىيە، يەك سىستەم و بە يەك ھۈكۈمەتەۋە كە ئىسلام و قورئان دەستورىيان دانائە، ئەۋەيە لەجىياتى يەك نەفەر بەھىزى مال و سامان و خانەۋادە و نفوس و بەھەر جۆرىك ھۈكۈمەت بىكات بەسەر مىللەتدا، يەك ژمارە لەكەسانىك كەئانگادارن لە بابەتەكانى كۆمەلگە ئەۋانە ھۈكۈمەتيان بەدەستەۋە يىت، ھۈكۈمەتى ئىسلام ھۈكۈمەتى شورايە ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾ بەو جۆرە قورئان دەفەرۈمىت، ھۈكۈمەتى تاكە كەسى نىيە، تاكە كەس مافى نىيە ئەمرو نەھى بىكات. (شورا) مافى ھەيە ھۈكۈم بىكات، شورا بەھەر جۆرىك مەيلى ھەيە تەقسىمى ئەرك و ھىزەكان دەكات بە بەشى جىاۋازەۋە، كۆمەلگەي بەو جۆرە ئەصلى ئامانچ و بەرنامەي كەسانىكە كەلە ئىسلام بەلەۋن، ۋا خۆشە كەسانىكەن كە خەرىكەن زەھەت دەكىشن و ھەۋل دەدەن و گىيان فېدا دەكەن، كە ئىسراھەت و ژيان ئەگۈزەرىن لە ئەۋەلئەۋە بزانن ئامانچيان چىيەو بۆكىي ئەكەن.

براكام! تەنھا بۆ ئەۋەي ھۈكۈمەتىك بەۋجۆرە درۈست يىت كە بتوانىت كۆمەلگەيەك يەكتاپەرستى بىخاتە جىگەي ئەم كۆمەلگە تاغوتىە. ئەۋەلەن لە كۆمەلگەي ئىسلامىدا(شاھ) بوۈنى نىيە، ئەۋ كەسە ۋا لەلايەن شورائە دەكرىتە(سەرۈكى قەۋەي قەۋەي)، دەكرىتە(سەرۈكى سوپا)، دەكرىتە(سەرۈكى قەۋەي جىيەجىكار)، دەكرىتە مەسەلەن(قەۋەي ئاموزش)، چونكە قۋات(ھىزەكان) لە ئىسلامدا قابىلى تەفكىكە، دەكرىت بىكرىتە(چۈر، پىنج ھىزەۋە) كەگىشتيان درۈست بوۈنيان لەلايەن شورائە دەيىت، ئەۋ يەك نەفەرە يىتە ناۋ مەجلىسىك بەۋ جۆرە، لەگەل فەردىك عادىيا كەھىچ كەس ئايناسىت فەرقىكيان نەۋىت.

دروست بوونى كۆمەلگەيەكى بى تەبەقائى:

كۆمەلگەيەك بەو جۆرە داواكراۋەو ئىمە ھەول بۆ ئەۋە دەدەين، لەئىستائەو زۆر تەكلىف لەسەرمانە كەكار بىكەين بۆ كۆمەلگەيەك لەو جۆرە و دەپىت زۆر ھەول بەدەين، شتى گەۋرەو ئەرزشدار زەھەتى گەۋرەو ئەرزشدارى دەۋىت، بەخۇپرايى نايەتە دەستى ئىنسان، كۆمەلگەيەك بەو جۆرە كەمەسەلەن ئەو كەسە كەئەۋەتا لەسەرى سەرۋە بەچىتە فەرمانگەيەك، لەگەل كەسكىدا كەكەس نائىنسىت ۋەك يەك لەگەلدا پەفتار بىكرىت، ئەمە ھەروا ئاسان دروست ناپىت. زەھەت و ھەولنىكى زۆرى دەۋىت، يەككى لەو ھەولئانەي كەئىنسان دەپىت بىدات، بىرىتە لەۋە كە بتوانى بە ئاسانى (پاى خۆى دەرىپىت).

مانگرتنى گشتى، جۆرىكە لە دەرىپىنى پائى، نازام بىستوتانە پىرى جەنابى (ئەزھارى) سەرۆك ۋەزىرانى تەنگ و مۇسەلسەلەك سەرۆك ۋەزىرانى ئىمان و عەقل و فەھم و شعور، تەنھا سەرۆك ۋەزىرانى تەنگ و مۇسەلسەلەك كە بىزى قەسە بىكەيت دەتكوزم*!

ئەم شتە غەرىب و عەجىبە قەسە دەكرد، چى قەسە بى ماناى دەكرد! ئەك لە ۋەزىرانى سىياسىيە، لە ۋەزىرانى ياساىيە، ياساى سادە، كە ھەر كەسەك كەمەك لە ياسا بزانىت ۋەلامى ئەم كابرايە دەدايەۋە. قور ۋەبان سەر لەو

---

* (ۋەك ديارە ئەم بابەتەي (كەك ئەجەد) لەسەرەتايى رۆژەكانى ئىنقىلابا بوۋە، بۆيە ھەندەك لاساۋەي تىدايە تايەتە بەو سەردەمە، تەنھا لەبەر گراستەۋەي رۆجى بابەتە (ئەگەر تۈنەيىتەمان!) دەستكارى لەو بابەت و دەستەۋازانە نەكراۋە..

مىللەتە كەشتى ۋا قېۋىل بىكەت، مەۋجۇدىيەك بەۋ جۆرە بىكرىتە پەھبەرى ۋ
بەرنامە دابىئە!!!

دەيۋا "ئەگەر كەسنىك مانىگرىت ۋ نەرواۋە سەر ئىشەكەى ئىژىن
پارەكەى (مەعاشەكەى) بېرن، ئەگەر غايىياتى زۆرى بېئە دەلئىن دەرى بىكەن،
چاۋەپىش دەكەين مەجلىسى شورى مىللى ياسايەك لەم بۋارەۋە دەر بىكەت".
بەپراستى قور بەسەر مەجلىسى شورا، ئەك سەرۋەك ۋەزىران، سەرۋەك ۋەزىران
ھەرچى ھەيە ھەر ئەۋەيە، بەلام مەجلىسى شورا دەبىئە چەندىك مەسخەرە
بىئە كە سەرۋەك ۋەزىرانىكى مۇسەلسەل ۋ تەفەنگى ۋا چاۋەپىش بىكەت تەقى
ئارەزۋى ئەۋ ھەرچى ھەلەيە بەناۋى ياساۋە دەرىيەكەن!!

براكەم! ھەندى ياسا ھەيە ئۆدەۋلەتتە، ۋاتە لەسەرەتادا فەكرەكە پىشكەش
دەكرىت لەۋەۋلا كۆمەلئەك دەۋلەت ئىمزاى دەكەن ۋ كارى پى دەكەن،
يەكەك لەم ياساينە (ياساى ئۆدەۋلەتەى كارە)، (كە تەسەۋر دەكەم) ۱۹-
۲۰ (سال لەمەۋ بەر مەن لە (تاران) دا بۋوم باسى زۆر گەرم ۋ گۈر بۋو.
ئىرانىش يەكەكە لەۋ دەۋلەتەنەى ئەم ياسايەى ئىمزاكرەۋە پەيمانى داۋە).

دەقى ياساى ئۆدەۋلەتەى كارە، ئەك ياساى ناۋخۆى ئىران، كە بىئە
بەئارەزۋى خۆم دەيگۈرەم، دەقى ياساى ئۆدەۋلەتەى دەلئەت "كارگەر ۋ
فەرمانبەر ھەرچى بىئە رېنگەيان پىندراۋە مانىگرن بۆ داۋاكارىيەك كە ھەيانە،
جا دۋاى دەرەكەۋىت داۋاكەيان نادروستە دەرۋەنەۋە سەر كار، يان ئەگەر
دروستە لىكۆلئەنەۋە لە قەيدان دەكرىت ۋ ۋەلامى دروستيان پى دەدرىتەۋە"
ئەمە دەقى (ياساى ئۆدەۋلەتەى مافى كار) ى ھەر كارگەرىكە.

سەرۆك ۋەزىرائىڭ ئەۋەندە دەركى نەيىت بلىت كاتىڭ من قسەيەك دەكەم با يەك نەفەرەيتت حالىم بكات! ئاخىر بىچارە كاتىڭ خوت نازايت لەم مەملەكەتەدا كەسكى شارەزا پەيدا نايىت لىي پەرسىت؟!

خوى وتى "من لە سياسەت شارەزا نىم"، كەچى ھاتوو سەرۆك ۋەزىرائى دەكاتى!! قور بەسەر، سەرۆك ۋەزىران، واتە بەرپۆۋەردنى ولات، ئىدارەى ولات بى سياسەت نايىت، ئەى ھەرگ ۋەبان سەرت سياسەت چۆنە ئىجرا دەكەيت؟ دەستورت بى دەدرىت ئىجراى دەكەيت؟ خوت ديارە جگە لەۋە ناتوايت ھېچى تر بكات. لەۋەودواش خەرىكە دەم لەبابەتى ياساين دەدات بى ئەۋەى لەياسا بزايىت، چەننىك رىسۋايە بۆ ولات، ئاخىر ئەۋ كەسانەى لە نزيكەۋە ئىرائان نەديۋە، گالتەيان لى يەت ئىزن "توخوا سەپىر كەن ئەم مىللەتە (۳۵ مىليۇنى) ئەنساننىك نەفامىك بەۋ جۆرە ۋەزىرە".

خوى رايدەگەيەنيت سياسەت نازايتت، ھەرچى باس دەكات پىچەۋانەى قانونە، خوت ئاخىر پىچەۋانەى قانون رەفتار بكات جياۋازى لەۋەى خوى بە ئاشكرا رايىگەيەنيت، پوون و ئاشكرا باسى دەكات كە دەيىت وايىت و دەيىت وايىت، لەپاشانىشدا دەليىت "چاۋەرىي دەكەم مەجلىسى شورا ياساكەش دەركات". ئاخىر نەزان و بى سەلىقە، نە خويىنەۋار، مەجلىسى شورا ديارە كە دەۋلەتتەۋ رىسۋايە، بەلام ئەۋەندەش ۋەك تۆ (سەرۆك ۋەزىران) بى شعور نين، كە سەپىرى ياساى نۆۋدەۋلەتى كار نەكەن. دەزام شەخسىيەتيان تيانىيە، يەكە يەكەيەكى تيايىت ئىستىسنايە، بەلام خودى مەجلىسەكە مەجلىسىكى خراپ و بى شەخسىيەتە، بەلام كەسكىيان تيايە چاۋى شتىك

بەینیت و کتیییک بخوینیتەوه و بزانییت یاسای نیۆدەولتەتی کار چی دەلێت.

ئەوان چۆن ئەوەند پسون بە گویت بکەن، ئەمانە گشتی بە جیگەیی خۆی!!

هەرەشە کەشی هەرەك سیاست و لە یاسا شارەزانه بوونە کەیی. فەرەموو
من (كاك ئەحمەد مەبەستی خۆیەتی) بە سەریکی بانگی تەواوی موسولمانانی
ئێران دەكەم بە مانگرتنی سەرتاسەری، دەتوانییت چی غەلەتێك بیکات، مەگەر
نەیزانیوه خەلکی موسولمان چەنێك یەكگرتوو و یەك دەستن، یەشترا ئەمەیی
حالی نەبڕوه، مەگەر دەتوانییت بەرامبەر پەهەرانی دین لەمە زیاتر بێ ئەدەیی
بکات، ئەوە ئەن دەمکوتێك بۆ ئەو، دووهمیش فرە فرە مەمنوخم و تەشەکور
دەكەم لە گشت لایەك هاوشارییەکان و فەرمانبەران گشتی بەبازاری و
دوكان دارەکان، کە یەك دەنگ بن بەراستی ئەگەر پەنجای دوكان حەتا بیست
دوكان لەم ناوشارا بکرایەتەوه، میقداریك بێ ئابروی بوو بۆ شارەكە، واتە
ئەم شارە گشتی نافامییت بەیەكەوه بە (ئیزهاری) بلیت غەلەتکرد، بەلام
کەبەکۆمەل دوكانتان نەکردەوه واتای ئەوەیە ئەم شارە بەیەكەوه دەلێن:
غەلەتکرد، ئەمەش سەرکەوتنیکی گەورەیه، ئەگەر یەكەیه کەیی کیش بووبییت
دەركی ئەم بابەتەیان نەکردەوه، لەبەر خاتری سودیکی تایبەتی خۆیان، یا
مەسەلەن پۆژی زیاتر کاربکەن (٢٠٠٠٠٠ - ٣٠٠٠٠٠ - ٢٠٠٠٠٠ - ٣٠٠٠٠٠) ئەم
بەدەست بیتن، بەراستی ئەوە ئێن عەیبیان ئەوەیە، کەسابی دەکەن لەم
میللەتە ئێن، هەتا ئێنسان ئێن، هەتا ئەرزشی میلورەیه کیان نییە، چونکە
(میلورە) لەگەڵ باقی تر هاوکاری دەکات، بێ شعوری و نائێنسانی خۆیان
پیشان داوه. لەوەو دوا، ئەمە ئەرکی تەواو هاوشارییە کاغە ئەم داوایه حالێن،
لەسەرەتاوه وتان (میللەتێك مافی ژبانی هەیه، وریا بییت و ناگاداریییت، ئەگەر

شىئى بەو جۆرە پىشەتات، نەخشەيەكى گىشتى دانرا و مانگرتىكى گىشتى ئەلجەم
 بدىت، كارتىك بەكەن يەك دەست يىت، يەكە يەكەيەك نەبەن و شېرەزەي بەكەن،
 ھەرچەند ئەمجارە شېرەزە نەكرا، يەكە يەكەيەك بوون دوكانيان كەدبووئەو،
 وتبويان، چونكە درەنگ بوو نەمانزايوئەو خەبەرمان پىئ نەگەيەو، لەگەن
 ھەواليان پىئ دان فرە زوو دوكانيان داخست، وپژدانەن كەس نەبوو دوكان
 بەكاتەوئەو پىچەوانەي رېنگەي مىللەت بچىت، بەلام نەبۆ تەنھا مانگرتن، ئەك
 تەنھا بۆ ئەم باسانە، بۆ مەبەستى تىرىش ئەمە بەتەواوئەي بەخەللى بگەيەن،
 كەكاتىك ئىمە لىقەت و مافى ئەوئەمان ھەيە لەم بارودۆخە خراپە رەزگارمان
 بىيىت و كۆمەلگەيەك پاك و تەمىزى ئىسلامى پەيدا بەكەين و لەئىستەوئە رېنگەي
 ئىسلام بىيۆين، لەئىستەوئە حازرەين واز بىيىن لە مائى دونباو لەسودى تايەتى
 خۆمان لەبەر حەق، ھەتا ئىنسانى موسولمان دەيىت لەگىانى بگوزەرەيت
 لەبەر خاترى حەق، گىانى فېدا بەكات لەبەر خاترى حەق. ئەك يەك رۆژ كاسەي،
 يان دە رۆژ كاسەي، ئەو ھىچ نىيە، ئىنسانى موسولمان موكەلەفە وەختىك ئىزى
 موسولمانم گىانى فېدابكات لە رېنگەي حەقدا.

ئومىدەوارم ئەم باسانە بۆ ئەو دەكەم دەماو دەم بگىرەتەوئە لەناو خەللىدا، بە
 ئومىد خوائ گەورە رۆژ بە رۆژ زوتەر بچىتە پىشەوئە. دلمان سارد نەيىتەوئە
 لەبەر خاترى چوار قەران پۇل، لەبەر خاترى دوو سەعات ئىسراحت و
 ئاسايش لە وەزىفەي جىھادىك كەھەمانە سەرفى نەزەر نەكەين و رېنگەي خوا
 وئىل نەكەين، لەبەر تەماعى دونبا، ئومىدەوارم وەھا موھكەم رېنگەي خۆمان
 بېرىن تا ئەو كۆمەلگەيەي حەزەرەتى مەھمۇد (ﷺ) دروستىكرد، كۆمەلگەيەك كە
 ھەرچى ئىنسانە نازادە ھەر عەقىدەو ھەر فېكرىكى ھەيە يىت بىزىتى. نەتەنھا

ئازادە ھەرچى ئىنسانە موكلەلە ھەرچى بەحقى دەزائىت بىلئىت، ئەگەر
كەسك شەك بەحق دەزائىت و نەبىلئىت لە گۆمەلگەى ئىسلامىدا گوناھى
دەگات. كۆمەلگەبەك كە بان و خوارى تىدا نەبىت، كۆمەلگەبەك زۆردارو
بى زۆرى تىدا نەوئىت، كۆمەلگەبەك دەولەمەن و فەقىرى تىدا نەوئىت
دروستىكەين و پرووى ئەوھمانە بىت بلىن ئىمە موسولمانىن. انشا اللە.

دەربارەى ئەنجامدالى جىھادى واقىعى

جىھاد بەوجۆرە كە پىغەمبەر (ﷺ)، قۇناغەكانى دىارى كردوھ سى پەلەيە:
(من راه منكم مكرًا فليغيره بیده، فان لم يستطيع فابليسان فانه لم يستطيع فابلقبه).
دەرەجەى ئەوھل لە جىھاد ئەوھە، كەبەتەوار وجودەوھ ئىنسان شەپ بىكات
لە گەل ناحەقدا، لە گەل نا حسابا.

دەرەجەى دووھ ئەوھە، كەمەوقىيەت رىگەى ئەوھ نەدات مەسلەھەتى
حق نەبىت كەبەتەوار وجودەوھ شەپ بىكات، لەم قۇناغى دووھە قۇناغىك
خوار ترە، كەباسكردنە، ئاگادار كردنەوھە، پروونكردنەوھى فەكرى خەلگە.
دەرەجەى سىيەم، كەئىز خوارترین دەرەجەى جىھادە، برىتە لەوھى ئىنسان
نارەزای خوى پىشان بدات، شوئىكەوتەبى نەكات، شوئى تاغوت نەكەوئىت
و نىشان بدات بە دل رقىدەتى لە زولم، بۆ غونە كەسك زولمىك دەكات و
قەسەبەكى خراب دەكات، ئەگەر كەسك دەرەقەتى نەبەت حەقى لى
بەنەتەوھ بەزۆر، ناتوانى قەسە بىكات، بەلایەنى كەمەوھ قەسە لە گەلا
نەكات، ئەمە كەمترین پەلەى جىھادە.

مانگرتن جۆرىككە لەمە، كاتىك خەلك مانده گرىت خو لازم لىيە گىشى
ناگادار بىكاتهو، يان شەرى چەكدارى نىيە بە تەواى وجودەو، دوكانەكە
داخت، واتە غەلەتت كرد ئاغای (ئىزھارى) - سەرۆك وەزىران -، ھىچى
نەوتو وە بەبى دەنگى پرو بە پروو بۆتەو.

بەكورتى ئىنسان پرووى پازى بوونى خوۋى پىشانى زولم نەدات، ئەو
خوارترین دەرەجەى جىھادە لە دونىاي ئەمرودا، لە پروو بە پروو بولەو وى
سىياسى ئەمرودا ناسراو بە (موبارەزەى مەنفەئى - پروبەروبوونەو وى شاراو -)،
ئەم چەمكەتان بىستو وە.

ھەركام لەمانە بە تەناسوبى ھەر بارودۆخىك ئىنسانى موسولمان لەلجامى
بەدات دەبىتە جىھادى واقىيى. لەكاتى خویدا پروو بە پروو بونەو وى چەكدارى
بە تەواى وجودەو ئەو جىھادى واقىيە. ئەو دەستى نەدا جىھادى
ناگادار كردنەو بە قسە كردن - پلەى دوو -، پىاوى موسولمان شتەك
دەزانىت بىروات بۆ مال و منداڵەكەى باس بىكات، فەكرىان پۆشەبىكەتەو،
بىروات بۆ دوو كەسى وەك خوۋى باس بىكات، ھارپىيەكى بىنىتت ھالى بىكات،
ئەمە جىھادى واقىيە. ئەمانە گىشتى لای ئىسلام جىھادى واقىين.

لەم سىانە بەرەو خوار تر ئىسلام قىرلى ناكات، ھەر وەھا كەخودى
پىغەمبەر (ﷺ) دەفەر مۆيت (وذلك اظفوا ايمان)، ئائەم پلە لە جىھاد كە
عبارەتە لە (پروو بە پروو بوونەو وى شاراو) ئەمە زەعيف ترين پلەى ئىمالە،
كەسەك ئەگەر موبارەزەى مەنفىشى نەكرد ئەو ئىز ئىمانى نىيە.

ئەو كەسە وا ئامادە نايىت پروو بە پروو بوونەو وى شاراو ھەش ئەنجامبەدات بۆ لەناو
جونى زولم كە ئىز كەمترين زەرەرى لى دەكەوئىت، قسە كردن نىيە تا بلىتت

نه مناسن و به یانی توشی گرفتاری ده‌م. هه‌لسانه‌وه‌ی چه‌کدارانه نییه تا بلیت نه‌مکوژن، زه‌عیف ترین حه‌ره‌که دو‌کانه‌که داده‌خه‌م، که‌سیک ئه‌م حه‌ده نه‌نجام نه‌دا به‌فه‌رمایشی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئیتر له زه‌عیف ترین ئیمانیش مه‌حرومه، هیچ ئیمانیکي نییه.

له‌خودی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) جیهادی واقعی ده‌ستی پیکردوه و هه‌ر که‌سیک به پی‌تواناو زه‌مانی خو‌ی له‌هه‌ر قوناغیکدا توانی و ږوو به‌ږوو بوویه‌وه، موسبه‌ت که ده‌بیته ته‌بلیغ و ئیرشادو موسه‌له‌حانه، یان مه‌نفی وه‌ک مانگرتن و دو‌کان داخستن و به‌گویی نه‌کردن نه‌مانه گشتی جیهادی واقعییه و له‌لای خوا هه‌موو قبوله.

باسى سىيەم:

هەئەشانەنەۋەى سىستەمى كۆيلايەتى لە نىۋان ئىسلامى و سىستەمى رۇژئاۋايدا.

لەم باسەدا (كاك ئەحمەد) دەيەۋىت بەشتەۋەكى ورد و ئاسان دەربارەى
بابەتتىكى زۆر تاييەت و ھەستىار بەزمانىكى واقىيى و لۆجىكى قسە لەسەر
ناشرىنترىن سىستەمى بەشەرى بىكات، كەبرىتىيە لە (سىستەمى كۆيلايەتى). ئەو
دېت بەزمانە فەكرى و فەلسەفى و زانستىيە كەى خۆى ھەموو ئەو ئىلى و
توھمە و پرسىيارانە بەروونى ۋەلام دەداتەۋە كەلەدەۋرى
بازنەى (كۆيلايەتى) لەئىسلامدا دەسۋرپتەۋە، چونكە تاۋەكو ئىستاش زۆرىك
لەخەللى بەتاييەت (گەنجان) لەبارەى ئىسلام و رۈۋبەروۋبەنەۋەى نەھىشتى
كۆيلايەتتەۋە گومانىان ھەيە و لەۋە پرسىيار دەكەن، كە بۆچى لەبارەى
كۆيلايەتتەۋە لەقورئاندا دەستورىكى سەرىخى نىيە بۆ ھەرامكردنى كۆيلايەتى
ۋەك باقى بابەتە ھەرامكراۋە كەنى دىكەى؟ ئەمەش ۋەك خالە لاۋازى ئاينى
ئىسلام قسەى لەسەر دەكەن، جا بۆ قسە كەردن لەم بارەيەۋە (كاك ئەحمەد)
بەم جۆرە دەست پىدەكات:

سەرەتا پىش چۈنە ناۋ باسەكەۋە پىشەككە باس دەكەم كەيارمەدى دەرىكى
باش دەيىت بۆ زىاتر رۈۋنكەرنەۋەى مەدەستەكان...

بەرنامە گەلىك يان مەكتەبگەلىك كەھەول دەدەن كېشەيەك لە كېشەكانى
كۆمەلگەي بەشەرى چارەسەر بەكەن بە ئىعتبارى رەوشى كار و چالاکيان
دەتوانىن بىيان كەينە دوو دەستەو:

دەستەي يەكەم: شىعارى

دەستەي دووهم: عىلاجى (چارەسەرى)

واتە دەستەيەكان زياتر پىداگرن لەسەر شىعاردان و عىبارات دروست كەردىك
كەتواناي ئەوئى ھەيىت سەرنجى خەلكى رابكېشىت، بەلام سەتقى كارايان و
كارىگەريان بۆ چارەسەر كەردنى كېشەي كۆمەلگە لەخوارەوئى ئەو شىعار و
بانگەشانەيە دەيكەن! ئەو دەستەكەي تر كە (چارەسەرىن)، واتە لايەنى بانگەشە
و دروشم مەترەح نىيە بۆيان كارايان زياتر برىتيە لە چارەسەر كەردنى كېشەي
كۆمەلگە بىن ئەوئى گەرنكى بەدەن بە لايەنى بانگەشەيى.

لەم باسەدا دەتوانىن بۆ موقايەسە كەردن غونە بەيىنەو بەكارى (پزىشك).

دوو جۆر پزىشك دەتوانىن پووبەرۋوى نەخۆشك بىنەو، جۆرلىكى ئەوئىيە
كەپىك وەك دەستەي يەكەم كەكارى تەنھا برىتىيە لە شىعار (دروشم) و
بانگەشە كەردن بۆ خۆي، جۆرەكەي ترى كارى ئەوئىيە كە چارەسەرى نەخۆش
بكات. لەھەندىك كاتدا نەگەرچى پزىشك تەنھا مەدەستى ئەوئىيە نەخۆش
چارەسەر بكات، تا سنورىك پىۋىستى بە شىعار و تەبلىغ دەيىت، لەھەندىك
كاتىشدا كەسەك كەمەدەستى برىتىيە لە شىعاردان تا سنورىك مەجبورە
كە كارىكات و چارەسەرى ھەيىت. مەبەستم ئەوئىيە كاتىك ئىژم، مەكتەبىك
يان بەرنامەيەك كارى تەنھا شىعاردانە، نەمە مانايى وانىيە كەئەو لايەندى ترى
كە (چارەسەرە) ھەر نىيەتى يان ئىژم، بەرنامەيەك يان مەكتەبىك كارى

چارەسەر كىردنى نارهەتتە كانى كۆمەلگەيە. مانايى ئەو نىيە كە ھېچ پىۋىستىيە كى بە شىعار و تەبلىغ نەبىت، جىاوازىيە كەيان لەو دەايە كە ئەملايان پىداگرە لەسەر شىعار و كەمىز تەركىز لەچارەسەر كىردنى كىشەكان دەكات، ئەولاش تەركىز لەسەر چارەسەر كىردنى كىشەكانە و كەمىز پى لەسەر شىعار و تەبلىغ دادەگىرت.

پزىشكەكان، غونەى زۆريان ھەيە لەم پەرى يانى لەو پەرى. پزىشكمان ھەيە كاتىك بانگ دەگىرت بۆ چارەسەر كىردنى نەخۆشىك لەسەرەتادا كەمىك تەبلىغ بۆ شەخسى خۆى دەكات، بەلام لەپرووى دەرمانەو بەلەبەرچاوغىرتنى ئەو ھى كەناسىنىشى نىسبەت بەنەخۆشە كەش كامىل بىت و رېگەى دەرمانىش بزانىت كەچى كارىكى حسابى و ئەساسى ناكات، بەداخەو ئەمە زۆر بلاۋە كە پزىشكانى واھەيە نەخۆش دەكەنە سەرچاۋەيەكى داھات بۆ خۆيانا كارىكى وادەكەن بەشپۆرەيەكى(بەردەوام) ئەم نەخۆشە پىۋىستى ھەبىت و سەردانىان بكات، ھەر جارىكىش سەردانىان دەكات شتىكى تازەى پىدەدەن و پارەى لىۋەردەگىرن، غونەى زۆرىشم دىۋوۋە بىستوشمە لەچەند رۆژىك پىش ئىستا باسى پزىشكىكان كىرد لە(تاران)دا، كە يەكە ژمارەى (۶۰۰) تەنى و يەك ژمارەى (۱۰۰) تەنى بەدوۋ ناۋىشان لەكەسىكى نەخۆش سەندوۋە و تاقىكردنەۋەيەكى پىداۋە كە بىروات ئەنجامە كەى بەپىتتەۋە، كاتىك كە تاقىكردنەۋەشى بىر دۆتەۋە دووبارە (۱۰۰) تەنى تىرى لىۋەگىرتوۋە! ھەر بەم جۆرە زۆر كەس ھەلدەكەۋىت نەخۆشىك بۆ چارەسەر كىردنىكى زۆر سادە و موختەسەر بەرنامەى واى بۆ دادەنەن مەجبور بىت چەندىن جىار سەردانى پزىشك

بەكەتەۋە! ئەم پەزىشكەگەلە لە گروپى ئەو جۈرە ئىنسانگەلەن كە زىاتر گىرنگى بەتەبلىغات دەدەن، لەبەر خاترى نىيەتلىكى ناسالم كەھەيانە كەئەۋىش چارەسەرى ۋاقىي كىشەى خەللىك نىيە، بەلكو مەبەستىيان سودەۋەرگىرتى خۇيانە. لەبەرەمبەر ئەمانەشەۋە پەزىشكەك ھەيە كەكەتلىك نەخۇشلىك سەردانى دەكەت تەبلىغىك بۇ خۇي ناكەت مەگەر لەسۈرۈكەت تەسەۋرى ئەۋە بەكەت كە نىيازى دەرونى ئەۋ نەخۇشە داۋاي ئەۋە دەكەت، كە ئىعتىقاد(سىقە)بەۋ پەزىشكە پەيدا بەكەت و (بۆيە شىعار و تەبلىغاتلىك لەسۈرۈكەت بۇ خۇي دەكەت) ۋاتە ئەسلى ھەدەف و بەرنامەى برىتى نىيە لەشىعاردان و تەبلىغ كەردن بۇ خۇي، بەلكو ئەسلى ھەدەفى چارەسەر كەردنى ئەۋ نەخۇشەيە. سەمىميانە چاۋدېرى دەكەت و نەخۇشەيە كەى دىارى دەكەت و دەرمانى بۇ دەنوسىت بەجۈرۈك بىتۈنەت تەنەت ئەگەر ئىمكانى ھەيىت بەبەكار ھەيىتى يەك نوسخە لەۋ دەرمانى بۇ نوسىۋە چاك بىتەۋە، لەۋلاشەۋە نوسخەى دەرمانى كەش سەخت و پەخت ناكەت لەگەل سەنتەرەكەنى دەرمانى دابەشكەردەنە و فەۋشەتنى دەرمانىدا، بەلكو بەدەرمانىگەلىكى زۆر سادە و بەتتەچۈنلىكى زۆر كەمەۋە دەرمانى پەۋست دەنوسىت بۇ نەخۇش.

مەكتەبگەلىش رەك ۋەك ئەم ئونانەن، ھەندىك ھەن ھەدەفى ئەسلىيان(شىعاردان و تەبلىغ كەردە) بۇ خۇيان، بەلام لەبەرئەۋەى شىعار و تەبلىغ بەتەنەا ناتۈنەت كەرىگەرى و قورسالى ھەيىت لەناۋ خەللىكەا ناچارن ھەندىك كىشەى چارەسەر بەكەن! ئەمەش لەدۈنەى ئەمەردا زۆر دەيىنەا مەكتەبىكى تەرىش ھەيە ئەسلى ھەدەفى ئەۋەيە كىشەى خەللىكى چارەسەر بەكەت، بەلام لەۋانەيە پەۋستى بەۋەش بەكەت كەمەك تەبلىغ بەكەت بۇ

بەرنامە كەي خۆي، ھەندىك شىعار گەل بىژى كەدەرونى خەلكى نامادە بىكات
 بۆ سود ۋەرگرتن لەو مەكتەبە. ئىسلام لەجۆرى ئىدم مەكتەبىدە كە ئىژىن
 ھەدەفى دەرمانى خەلگە نەك شىعاردان و تەبلىغ كردن، ئەمدىش لەبەر لايدىلى
 جۆراوجۆر كەيە كىيكان لە گشتيان گىرنگەرە. ئىدوئىش ئەمدىدە كە زۆرىك
 لە (مەرەزگەل) - نەخۆشى - لە كۆمەلگەدا ھەيدە كە خەلكى بەشىۋەيدەكى دەلىق
 و ورد ناتوان بوعدەكانى ئەو (مەرەزە) دەرەك بىكەن، ھەرۋەھا خەلكى توانايى
 فەكرى ئەمەشيان نىيە كەپىگەگەلى دەرمانى بەدروستى دىبارى بىكەن. ئەو
 مەكتەبە دىت پىگەگەلىك دەدۆزىتەو ۋە بەبى رۆنكردنەو ۋە تەفسىر كەردلى
 دورودرېژ بۆئەو ۋە ئەو (مەرەزە) كەلە كۆمەلگەدايە چارەسەرى بىكات و
 پىشەكەنى بىكات. ئەو ئەم كىشەيە پىشەكەن دەكات كەچى ھىشتا خەلگ
 نازان چى كراو، ھەرۋەك پىزىشكىك كەدەچىتە سەر مندالىك و ئەو مندالە
 روشد و دەر كىكى نىيە ناتوانىت لەتەبلىغ و شىعارات حالى بىيت، بەلام
 پىزىشكە كە مەبەستىيەتى ئەو مندالە چارەسەر بىكات بۆيە چارەسەرى دەكات و
 خۆشى دەكاتەو بەبى ئەو ۋە ھىچ شىعار و تەبلىغىك بەدات، چونكە ئەو
 مندالە نافامىت و دەر كى ناكات، چونكە مەوردىك بۆ شىعار و تەبلىغ
 مەترەح نىيە، لەكاتىكدا ئەو پىزىشكە ئەگەر نەخۆشەكەي كەسىكى گەدورە
 بىت و لەرووى دەرۋىيە ۋە ئىحساسى ئەو بىكات پىتۈستى بەو ۋە ھەيدە
 ئىعتىمادىك بەم پىزىشك و شىۋازى دەرمانە كەنەم ھەيدەتى بىكات، ئەو كاتە
 بەپىۋىستە بزانىت كەمىك تەبلىغى بۆ بىكات، بەلەبەرچاۋگرتنى ئەم حەقىقەتە
 كۆمەلگەبەك كە ئىسلام لەسەرەتاو ۋە پەردو ۋەردەي كەردو ۋە لەرووى
 ناگايگەلىيەو ھەرۋەك ئەو مندالە وايە (پىزىشكىك) دەچىت چارەسەرى

دەكات نىسبەت بە زۆرۈك لە كىشە كەھەبىوۋە، واتە چۆن پزىشكىك تەنھا نەۋەى لەسەرە چارەسەرى مىندالىك بىكات و ئىتەر ھىچ پتوئىستىيەك نىيە بۆنەۋەى تەبلىغ و باسكى بۆ بىكات، ئەو كۆمەلگەى يەكەمە كەئىسلام ھاتوۋە و پەرۋەردەى كىردوۋە بۆنەۋەى بارى مەسئولىيەتى ھەلگىرتى دىن و گەياندى بەجىگەگەلى تىرى دۇنيا تەعەھۇد بىكات، ھەروەك ئەو مىندالىك بىوۋە نىسبەت بەزۆرۈك لە كىشەو بابەتى كۆمەلگەى خۇى و نەيتوانىوۋە دەرەكى بىكات، ئىسلام ھاتوۋە بەتەدرىج و ھەنگاۋ لەدۋاى ھەنگاۋ دەرمان و چارەسەرى كىردوۋە بەبى نەۋەى كەئەسلىن شىعار و تەبلىغى بۆ بىكات، چۈنكە (كۆمەلگە) ھالى نەبۋە تاۋەكو ئەم شىعارى بۆ بىكات و تەبلىغى بۆ بىكات، پىش نەۋەى بىچمە سەر بابەتى (كۆيلايەتى) كە بابەتلىكى سىياسى و كۆمەلەيەتى و ئابورى گەۋرەى سەردەى خۇى بىوۋە. لەيەككى تىر لەبابەتەكان كە (دىن) ھاتوۋە و پىگەى دەرمانى بۆ دانائە لەناۋ كۆمەلگەدا لەكاتىكدا كەخەللى لى ھالى نەبۋە باس بىكەم:

لەئىسلامدا شتگەلىك كەزەرەريان ھەيە بۆ زىندەگى بەشەر و تىكەلى مادە خۇراكىيەكان بىوۋە، ساخۇد تىكەلى زىندەگى ئىنسان بىوۋە ناۋىراۋى بە (ھەرام)، بەلام ھەرامگەلىك زەرەرى مادى لەپىكەتەيەكى كەمى (گەردىلەكانىشياندا) ھەبىت ئەو ھەرامگەلە ناۋىراۋە (نەجەس)، واتە ھەرامگەلىكى (مۇزاعف) لاۋاز. شتگەلىك كەترسناك و زەرەرە بۆ بەشەر ئەگەر ترسناكى مادى ۋاى ھەبىت كەندەگەر بەشەكى بىچەكىش تىكەلى مادەيەكى خۇراكى ئىنسان بىت لەۋانەيد بىتە ھۆكارى لەقەلىدانى، ئانەۋەى تەئكىد كىردۆتەۋە و لايدەنە ھەرامىيەكى ناۋانە (نەجەس). ئىسلام دۋاى پىنى

قۇناغى جىاواز و ئامادە كەردنى بەشەر بۇ تەركى (مەشروب) لەحوكمى كۇناپدا بە (نەجس) ناوى دەبات، جابابزائىن ئەو كۆمەلگە تۈانويىدەتى دەركى نەو بەكات كە ھۆكارى چىيە (مەشروب) بە (نەجس) ناسىئراو؟

وہ لآمەكەى بەنەخىر دەبىت، كەواقىعەن نەيتۈانويوۋە دەركى بەكات! چۈنكە لە كاتىك بەمىژوۋى (فەقە) ئىسلامدا دىتتە خوارەوۋە سەيدە كەيت تاوۋە كە لىم سەدەى دوایانە (فوقەھا) سەرگەردانى ئەوۋەن كە عىللەتى حوكمى (نەجاسەت) بۇ (مەشروب) دەبىت چى بىت! بۇ ئەمەش وە لآمىكىان نەدۆزىوۋە تەوۋە. عىللەتى حەرامىيە كەى دەزانن و دەركى دەكەن ئىژن "چۈنكە مەشروب (مەستى) دروست دەكات و ئەمەش دەبىتە ھۆكارى شىۋانى دەرک و شعورى ئىنسان". ئائەمەيان دەرک كەردوۋە كەدەبىت حەرام بىت، بەلام عىللەتى (نەجاسەت) ى دەرک نەكراو، چۈنكە وتويانە بۇ نمۇنە، ئەگەر ئىنسان كەوچكىكى بىخوات مەستى ناكات و زەرەرەكەى دىار نىيە، جاكاتىكەش شىتەك بە (نەجس) ناوئرا ماناى ئەوۋەيە كە كەمەزىن بەشىشى زىانى ھەبىت بۇ زىندەگى، كاتىك (مەشروب) — واتە لىم مەوادە (كەولىانە) — مىقدارىكى كەمى زىانى ھەبىت بۇ (جەستە) ئەو زەرەرەى ئەوان دەرکیان كەردوۋە كەنابىتە ھۆكارى (مەست بوون) دەى ئىژ بۇچى دەبىت لە (حەرامى) حوكمى زىاتر بىت؟ بۇچى دەبىت بە (نەجس) ناوبىرەت؟

وہ لآمى ئەمەيان نەدۆزىوۋە تەوۋە كە چەند سالىك پىش ئىستا كە بلاو كراوۋە كان راگەيانەنى (كۆمىتەيەكى جىھانى بۇ بەرەنگار بولەوۋە لەگەل (الكحول) دا) يان بلاو كەدەوۋە، لەویدا ئەم خالەى رۈنكەدەوۋە و وہ لآمى لىم پەرسىارەى داىوۋە كەبە درىژاى (چواردە سەدە) بەشۈئىدا دەگەران، نەو

كۆمىتىەى بەرەنگار بونەوہ لە گەل (الكحول) دا ھىچ يەك كەلەبەر پەرسە
بالاكان ئىنسانىكى موسولمان نەبوون، تاوہ كو تەسەورى ئەوہ بكرىت كە
بەھۆى كارىگەرەى دىدىكى دىنىيەوہ حوكمىك دەر بكات و قەزاوہ تىك بكات
لە بارەى (كحولەوہ)، ھەشت دانە دەولەت بىرىار و پەسپۆرىكىان نارد بوو
بە شدارى لەو دانىشتە دورودرىژانەدا بكن كەلە بارەى (كحولەوہ) باس و
لىكۆلىنەوہيان ئەنجام دەدا و قەسە لەسەر زىانەكانى دەكرا لەدواى ئەو
دانىشتە و لىكۆلىنەوانە بەيانى كۆتايان راگەيانە. (ئەوہش بلىم، ھىچ كام
لەو زانكۆلىانەى بە شدارىيان كەرد بوو لەو لىكۆلىنەوہ و دانىشتانەدا پەيوەست
نەبوون بە جىھانى ئىسلامىيەوہ گشتى دەولەتى غەير ئىسلامى بوو). كۆتا
بىرورا كەنەو كۆمىتە راگەيانە، بە كورتىيە كەى ئەمە بوو "كە كحولات تەنھا
يەك قەترەشى دەبىتە ھۆى دروست كەردنى كارىگەرەى خراب".

دەى (چوار دە سەدە) تىپەرى ئىنجا بەشەر توانى دەر كى ئەم خالە دەر ك
بكات! دواى ئەوہش ئىستا ئىمە ھالى دەبن كەبۆچى لەبابەتى (كحولياتدا)
تەنھا حوكمى بە (تەخرىم) نەدراوہ، بەلكو حوكمە كەى لە ھەرامى لەسەر ترە
كەبە (نجاسەت) دراوہ وەلامە كەشى ئەمەيدە، چونكە (نجاسەت) حوكمى شىتەكە
كەمىقدارىكى كەمىشى زىانى ھەيدە بۆ سەلامەتى و تەندروستى ئىنسان، ئەمەش
زانراوہ بۆمان كە (كحول) قەترەيە كىشى زىانى ھەيدە بۆ عەقلى بەشەر، ئەگەر
وايىت حوكمى (نجاسەت) شاملى دەبىت! دەى بە سەرنجدان لەمەى
كە (چوار دە سەدە) تىپەرىبووہ و تازە بۆمان دەر كەدوتووہ ھۆكارى (نجاسەت) ى
كحوليات چىيە؟ بىر بكنەينەوہ كەبەشەر لە (چوار دە سەدەى) لەمەويىشدا
يەشەر ھىشتا (چوار دە سەدەى) ماوہ كە گەشە بكات و لەم نەيتىيە تىگات

قۇرغاقى جىياواز و ئامادە كەردنى بەشدر بۆ تەركى (مەشروب) لە حوكمى كۆتاپدا بە (نەجس) ناوى دەبات، جابابزائىن ئەو كۆمدەكگە تۈانيۈيدەتى دەركى ئەو بەكات كە ھۆكارى چىيە (مەشروب) بە (نەجس) ناسىئراو؟

و ەلامەكەى بەنەخىر دەبىت، كەواقىعدن نەيتۈانيۈو دەركى بەكات! چۈنكە لە كاتىك بەمىژۈوى (فەقە) ئىسلامدا دىتە خوارەو سەيردەكەيت تاو كۆ ئەم سەدەى دۈايانە (فرقەھا) سەرگەردانى ئەو ن كەغىللەتى حوكمى (نەجاسەت) بۆ (مەشروب) دەبىت چى يىت! بۆ ئەمەش ەلامىكىان نەدۆزىۈتەو. غىللەتى حەرامىيەكەى دەزانن و دەركى دەكەن ئىژن "چۈنكە مەشروب (مەستى) دروست دەكات و ئەمەش دەبىتە ھۆكارى شىۋانى دەرک و شعورى ئىنسان". ئانەمەيان دەرک كەردوۈ كەدەبىت حەرام يىت، بەلام غىللەتى (نەجاسەت) ى دەرک نەكراو، چۈنكە وتۈيانە بۆ غونە، ئەگەر ئىنسان كەوچكىكى بىخوات مەستى ناكات و زەرەرەكەى ديار نىيە، جاكاتىكىش شىتەك بە (نەجس) ناوئرا ماناى ئەو ەيە كەكەمترىن بەشىشى زىانى ەدبىت بۆ زىندەگى، كاتىك (مەشروب) — واتە ئەم مەوادە (كەولىانە) — مىقدارىكى كەمى زىانى ەدبىت بۆ (جەستە) ئەو زەرەرەى ئەوان دەركىان كەردوۈ كەنابىتە ھۆكارى (مەست بوون) دەى ئىژ بۆچى دەبىت لە (حەرامى) حوكمى زىاتر بىت؟ بۆچى دەبىت بە (نەجس) ناوئىرەت؟

و ەلامى ئەمەيان نەدۆزىۈتەو تاو كۆ چەند سالتىك پىش ئىستا كە بلاو كراو كەن راگەيانەنى (كۆمىتەيەكى جىھانى بۆ بەدرەنگار بوونەو لەگەل (الكحول) دا) يان بلاو كەدەو، لەویدا ئەم خالەى رۈنكەدەو و ەلامى ئەم پىسارەى دايدەو كەبە درىژاى (چواردە سەدە) بەشۈيتىدا دەگەران، ئەو

كۆمىتەى بەرەنگار بونەوۈ لە گەل (الكحول) دا ھىچ يەكەك لە بەرپرسە
 بالاكەن ئىنسانىكى موسولمان نەبوون، تاوۈ كو تەصەورى ئەوۈ بىكرىت كە
 بەھۆى كارىگەرى دىدىكى دىنىيەوۈ ھوكمەك دەربكات و قەزاوۈتەك بىكات
 لەبارەى (كحولەوۈ)، ھەشت دانە دەوۈلەت بىرىار و پىسپۆرىكىان ناردبوو
 بەشدارى لەو دانىشتە دورودرىژانەدا بىكەن كەلەبارەى (كحولەوۈ) باس و
 لىكۆلىنەوۈيان ئەنجام دەدا و قسە لەسەر زىانەكانى دەكرا لەدوای ئەو
 دانىشتە و لىكۆلىنەوانە بەيانى كۆتايان راگەياند. (ئەوۈش بلىم، ھىچ كام
 لەو زانكۆيانەى بەشدارىيان كوردبوو لەو لىكۆلىنەوۈ و دانىشتانەدا پەيوەست
 نەبوون بە جىھانى ئىسلامىيەوۈ گشتى دەوۈلەتى غەير ئىسلامى بوو). كۆتا
 بىرورا كەنەو كۆمىتە راىگەياند، بەكورتىيەكەى ئەمە بوو" كە كحولات تەنھا
 يەك قەترەشى دەپتە ھۆى دروست كەردنى كارىگەرى خراب".

دەى (چواردە سەدە) تىپەرى ئىنجا بەشەر تەوانى دەركى ئەم خالە دەرك
 بىكات! دوای ئەوۈش ئىستا ئىمە ھالى دەپن كەبۆچى لەبابەتى (كحولياتدا)
 تەنھا ھوكمى بە (تەخرىم) نەدراوۈ، بەلكو ھوكمەكەى لە ھەرامى لەسەرترە
 كەبە (نجاسەت) دراوۈ وەلامەكەشى ئەمەيدە، چونكە (نجاسەت) ھوكمى شىتەكە
 كەمىقدارىكى كەمىشى زىانى ھەيدە بۆ سەلامەتى و تەندروستى ئىنسان، ئەمەش
 زانراوۈ بۆمان كە (كحول) قەترەيدەكەشى زىانى ھەيدە بۆ عەقلى بەشەر، ئەگەر
 وايت ھوكمى (نجاسەت) شاملى دەپتە! دەى بە سەرنجدان لەمەى
 كە (چواردە سەدە) تىپەرىپوۈ و تازە بۆمان دەركەدوتوۈ ھۆكارى (نجاسەت)ى
 كحوليات چىيە؟ بىرەكەينەوۈ كەبەشەر لە (چواردە سەدەى) لەمەدوۈپشدا
 يەشەر ھىشتا (چواردە سەدەى) ماوۈ كە گەشە بىكات و لەم نەپتەيە تىگات

چ شىعارىك بىرئىت؟ چ لايەنئىكى شىعارى بەكار دەھىئىرئىت بۇ ئەو كۆمەلگەدە
لەباس و خواسى ئەمدەدا كە (كحول) (نېجس)؟ ديارە كەناتوانئىت ھىچ دەرك
بكات! دەى زۆرىك لەم بابەتەنە لەئىسلامدا وتراون و بەشەر ھالى كراو،
لەكاتىكدا بەشەر نەيتوانىوۋە فەلسەفە و رازە كەى دەرك بكات! لەھەمان
كاتدا ئەو ھى دەزانىن شىعار: برىتئىيە لەو ھى كە مەتلەبىك ئەو ھى پەرۋەردى
بى بىرئىت، ئەو ھى تەبلىغى بۇ بىرئىت كەزىاتر لەو ھى ھىدە زىھنگەل
جەزىبىرئىت (پا بىكئىشئىت) بەرەو لای. لەكاتىكدا زىھنى كەسئىك نامادەبى لىيە
كەلەپرازى يەك مەتلەب ھالى بىئىت ۋە مەكتەبىكئىش دىت ئەو مەتلەبە لىرى
خەلكى دەكات (ۋاتە خودى ھوكمە كەى نەك پرازى ھوكمە كەى لىرى
خەلكى دەكات) و دەستور دەداتە خەلكى ۋارەفتار بىكەن و ۋامەيكەن، دەى
لەم كاتەدا چۆن شتى ۋامەترەھ دەبىت، كە بىت تەبلىغ بكات و لەبارەيدەو
شىعار بدات لەبارەى بابەتە كەيدەو؟ ئەندەم ئومە بچو كەش بەسە بۇ ئەو ھى
كەلەمەو ھىلھام بگىرىن بۇ بابەتى (كۆيلايەتى).

لەكۆمەلگەى (چواردە سەدەى) لەمەو پىشدا لەناۋچەى (مەركەزى جىزىرەى
عەرەبى) دا كۆيلايەتى يەكئىك لەئەركانە زۆر زۆر گەورەكانى زىندەگى بووا
ئىسلام مەكتەبىكە بۇ چارەسەرى تەۋاۋى كىشە فەردى و كۆمەلەيتىيەكانى
بەشەر ھەول دەدات، نەك يەك بەرنامە و يەك كىشە، بەلكو تەۋاۋى ئەو ھى
ۋا لەزىندەگى و مەعنەۋى ئىنساندا مەترەھە، چ فەردى، چ كۆمەلەيتى.

كۆمەلگەى (جىزىرەى عەرەبى) و ھەروەھا دۇنيای دەوروبەرى جۆرەھا زولم
ۋە فەسادى تىدابوو، بەشەرەيت جۆرەھا زەجرگەلى دەكىش، جۆرەھا
نەمىيازات و تەبەقات بەسەر كۆمەلگەدا ھوكمى دەكرد، بەلام ئومەيەك زۆر

خوڭىنتال و نالەبار لە ناوچەى جزيرەى عەرەبى برىتى بوو لە (ستەمى
 كۆيلايەتى) نەك نەوەى كىشەى كۆمەلگە تەنھا سىستەمى كۆيلايەتى يىت نا،
 بەلكو كۆمەلگە لە ھەرچى ۋووەو ھە نەخۆش بوو، لە گەل نەوەشدا سىستەمى
 كۆيلايەتیشى تىدا بوو، واتە دەيىت مەعمولەن مەبانى شتىك لە كۆمەلگەدا
 تەحەقۇقى ھەيىت، پاشان ئەو شتە شىۋازى كردارى پەيدا بىكات!
 كۆمەلگەيەكى سالم ئەگەر كىشەيەكى ھەيىت ھەل دەيىت، بەلام ئەگەر
 كۆمەلگە سالم يىت ئىمكانى نىيە كىشە لەو كۆمەلگەدا پەيدا بىيىت و شىۋەى
 تەحەقۇق پەيدا بىكات. لەسەرەتادا كۆمەلگەو ئىنسانگەل و فېكر و دەرگەل
 و دەرۈنگەل ناسالم لە پاشان يەك مەرەزى كۆمەلەيەتى لە كۆمەلگەيەكدا
 تەحەقۇق پەيدا دەكات. كۆمەلگەكانى دۇنيا گشتى ناسالم بوون لە ناویشياندا
 ناوچەى مەرکەزى جزيرەى عەرەبى كەبەبۆندى ناسالمىيەو ئەم كىشەيەى تىدا
 پەيدا بوو كە برىتى بوو لە (كۆيلايەتى) و چووبوويە ناو لايەنە جياوازەكانى
 ژيانپانەو، كاتىك كە ئىسلام ھاتووە و ۋووبەۋو دەيىتەو مانايى ئەوە نىيە
 كە لە گەل كۆيلايەتدا ۋووبەۋو دەيىتەو، بەلكو ۋووبەۋو ۋىر خانگەلىك
 دەيىتەو كە لە عەقىدە و دەرک و فېكر و فەھم و تاييەتەندىيەكانى ئەخلاقى
 ئىنسانگەلدا نفوزى كردووە! ئەو نەخۆشىگەلە دەرمان دەكات تاوہ كر
 بتوانىت وردە وردە بابەتگەلىك كەلە سەتخى كۆمەلگەدايە چارەى بىكات.
 زووتر قسەم لەبارەى (ژىرخان) و (سەرخان) ھوہ كردووە، كە (ژىرخان):
 خودى ئىنسانە، بەلام نەك جىسمى، واتە دەرۈنى ئىنسان ژىرخانى ھەر بابەتگە
 بۆ تاك و بۆ كۆمەلگە. لىرەشدا بە كورتى باسم كردووە، كە (ژىرخان) نەخۆش
 كەوتووە و وا بۆتە ھۆكارى سەرھەلدانى ئەم گىشتە نەخۆشىيەى

(سەرخان) كەلە كۆمەلگەدا دروست بوو! واتە دەروونی بەشەرەت كەنەویش (زانینگەل و تاییەقەندی و ئەخلاقى)، واتە دەروونی ئینسان لەم دوو بەشە پێكهااتوو. ئەم دوو بەشە ناسالم بوو بۆیە كۆمەلگەش تووشى ئەو نەخۆشیگەلە جۆراوجۆرە بوو. جابەشەرەت لەهەر شیۆ و سیستەمىكى كۆمەلایەتیدا كاتێك لەپرووی دەرونییەوه ناسالم دەبێت كێشدى جۆراوجۆرى كۆمەلایەتی تیدا دروست دەبێت.

بەلەبەرچاوگرتنى ئەم حەقیقەتەو بەلەبەرچاوگرتنى ئەوێ لەبیربووچوونی ئیسلامدا ئینسان خۆیەتی عاملى دیارى كردنى نەخشى زیندەگى و بەرنامەى خۆى باقى بابەتەكانى تر گشتى مۆتەعەلىق بەئینسان و مەسائیلی ئینسانە نە ئابوورى، نە سیاسەت و دین و مەزھەب هیچ كام لەو مەسائیلانەى لەكۆمەلگەدا (ژێرخان) نین، بەلكو گشتى سەرخانە و ژێرخان خودى ئینسانە. ئەو ئینسان خۆیەتی ئەم بابەتانە لەكۆمەلگەى خۆیدا دیارى دەكات چ باش، چ خراب، ئەگەر ئینسان خۆى خراب بوو بابەتەكانى كۆمەلگەشى خراب دەبێت، ئەگەر ئینسان خۆى باش بوو بابەتەكانى كۆمەلگەكەشى باش دەبێت. كۆمەلگەى ئینسانى هەر نەخۆشێكى هەبێت رێگەى چارەسەر كردنى ئەو نەخۆشییە ئەوێە كەخودى ئینسان چارەسەر بكەیت، چونكە نەخۆشییەكە لەخودى ئینساندا یە بۆیە وا نەخۆشى كۆمەلایەتی دروست بوو، هەروەها لەپرووی كردارییەوه هەر قوتابخانەىك لەدونیای ئەمڕۆدا كاتێك سەرنج لەكۆمەلگە دەكات و گەرەکییەتی سیستەمىك لەناو ئەم كۆمەلگەیدا جێدەجى بكات، ئەمەلەن لەم رەوشتە سودووەردەگرن كەدێت ئینسانگەل چارەسەردەكات. لەسەرەتادا دێت كار لەسەر دەروونی ئینسانگەل دەكات و ئەو

دروست دەكات، ھەرچەند لەناونىشانى مەتلەبەكەيدا بەوشۆەيەش نەلەت و ئىنسان بە ژۆرخان حساب نەكات و بۆ غونە (نەتەو)، ئابورى، سىاسەت (ھۆكەمەت)، يان ھەر جۆرە بابەتەكى تر بۆژىن و ئەو بە (ژۆرخان) حساب بکات، بەلام ەمەلەن كاتەك دەرواتە مەيدانى كارەو سەيرەكەيت پىشانى دەدات لەبىرو بۆجۈنى ئەويشدا (ژۆرخان) بريتە لەخودى ئىنسان و دەرونى ئىنسان، بۆئەو بۆتوانەت بەرنامەكەى خۆى جەبەجى بکات دروست دەستەكەتە پەروەردەكردنى دەرونى ئىنسان و كار لەگۆرپى دەرونى ئىنساندا دەكات. لىرەو رەگە خوش دەكات بۆ خۆى بۆئەو بۆتوانەت بگۆرپەت و فۆرمەكى تر دابەت.

ئىسلام ئەم واقعەتە دەرك دەكات و دەزانەت ئىنسان خۆى حسابە و كاتەك كۆمەلگەيەك نەخۆشە لەبەرئەو بە ئىنسان خۆى نەخۆشە، فەكر و ئەخلاقى نەخۆشە! بۆيە دەست دەكەتە دروست كردنى ژۆرخان {واتە دەستەكەت بە دروستكردنى ئىنسان، ئەويش بە پەيدانى زانىارى و تايەتمەندىيە ئەخلاقيەكان}. سىانزەسەل سەردەمى پەروەردە بۆنەو بەكەمى ئىسلام بو، (سەردەمى ژيانى پەغەمبەر ﷺ) مانەو بەكەكەدا) كەلەو (سىانزەسەل) دەا بەماناگەلى جىاواز ھىشتا كۆمەلگەيەك دروست نەبوو بو، بەلكو ھەستەيەكى مەركەزى و ژۆربىنايەكى بەھىز و دروست بۆ دروست كردنى كۆمەلگەيەك بەوجود ھاتبو، ژمارەيەك لە ئىنسانگەل كەلەرووى دەرونيەو لەھەرچى لايەنەو بەھىزبوون پەروەردە بوو بوون كەئەمان بۆنە بىنە پاىە بۆ دروست بوونى يەك كۆمەلگەى راست و دروست و محكەم.

(سەرخان) كەلە كۆمەلگەدا دروست بوو! واتە دەرونى بەشەرەت كەنەوېش (زالىنگەل و تايەتمەندى و ئەخلاقى)، واتە دەرونى ئىنسان لەم دوو بەشە پىكها توو. ئەم دوو بەشە ناسالم بوو بۆيە كۆمەلگەش تووشى ئەو نەخۇشىگەلە جۇراو جۆرە بوو. جابەشەرەت لەھەر شىۋە و سىستەمىكى كۆمەلەيەتەدا كاتىك لەرووى دەرونيەو ناسالم دەيىت كىشى جۇراو جۆرى كۆمەلەيەتى تەدا دروست دەيىت.

بەلەبەرچاو گرتنى ئەم حەقىقەتەو بەلەبەرچاو گرتنى ئەوئە لەبىرو بۆجۈرنى ئىسلامدا ئىنسان خۆيەتى عاملى دىيارى كەردنى نەخەشى زىندەگى و بەرنامەى خۆى باقى بابەتەكانى تر گشتى مۇتەئەلىق بەئىنسان و مەسائىلى ئىنسانە نە ئابوورى، نە سىياسەت و دىن و مەزھەب ھېچ كام لەو مەسائىلەندە لە كۆمەلگەدا (ژۇرخان) نىن، بەلكى گشتى سەرخانە و ژۇرخان خودى ئىنسانە. ئەو ئىنسان خۆيەتى ئەم بابەتەنە لە كۆمەلگەى خۆيدا دىيارى دەكات چ باش، چ خراب، ئەگەر ئىنسان خۆى خراب بوو بابەتەكانى كۆمەلگەشى خراب دەيىت، ئەگەر ئىنسان خۆى باش بوو بابەتەكانى كۆمەلگەكەشى باش دەيىت. كۆمەلگەى ئىنسانى ھەر نەخۇشىكى ھەيىت رېنگەى چارەسەر كەردنى ئەو نەخۇشىە ئەوئە كەخودى ئىنسان چارەسەر بىكەيت، چونكە نەخۇشىەكە لەخودى ئىنساندايە بۆيە و نەخۇشى كۆمەلەيەتى دروست بوو، ھەرۋەھا لەرووى كەردارىيەو ھەر قوتابخانەيدەك لەدونىاي ئەمىرۇدا كاتىك سەرنج لە كۆمەلگە دەدات و گەرەكەيەتى سىستەمىك لەناو ئەم كۆمەلگەيەدا جىيەجى بىكات، ئەمەلەن لەم رەوشتە سودورەدەگەن كەدەت ئىنسانگەل چارەسەرەكات. لەسەرەتادا دەت كار لەسەر دەرونى ئىنسانگەل دەكات و ئەو

دروست دەكات، ھەرچەند لە ناو نىشانى مەتلەبە كەيدا بەوشىۋەش نەلىت و ئىنسان بە ژىرخان حساب نەكات و بۆ ئىنسان (نەتەۋە)، ئابورى، سىياسەت (ھۆكەمەت)، يان ھەر جۆرە بابەتتىكى تر بىژىن و ئەۋە بە (ژىرخان) حساب بىكات، بەلام ەمەلەن كاتىك دەرواتە مەيدانى كارەۋە سەيردە كەيت پىشانى دەدات لە بىرۋىچۈرنى ئەۋىشدا (ژىرخان) بىرئىيە لەخۇدى ئىنسان و دەرونى ئىنسان، بۆئەۋەى بىتوانىت بەرنامە كەى خۇى جىيەجى بىكات دروست دەستدە كاتە پەرۋەردە كەردنى دەرونى ئىنسان و كار لەگۆرپىنى دەرونى ئىنساندا دەكات. لىرەۋە رېگە خۇش دەكات بۆ خۇى بۆئەۋەى بىتوانىت فۆرمىك بگۆرپىت و فۆرمىكى تر دابىت.

ئىسلام نەم واقىيەتە دەرك دەكات و دەزانىت ئىنسان خۇى حسابە و كاتىك كۆمەلگەيەك نەخۇشە لەبەرئەۋەيە ئىنسان خۇى نەخۇشە، فەكر و ئەخلاقى نەخۇشە! بۆيە دەست دەكاتە دروست كەردنى ژىرخان (ۋاتە دەستدەكات بە دروست كەردنى ئىنسان، ئەۋىش بە پىدانی زانىارى و تايىبەئەندىيە ئەخلاقىيەكان). سىانزەسال سەردەمى رۋوبەروو بۈۋەۋەى يەكەمى ئىسلام بوو، (سەردەمى ژىيانى پىغەمبەر ﷺ) مانەۋەى لەمەككەدا) كەلەو (سىانزەسال) ەدا بەماناگەلى جىاواز ھىشتا كۆمەلگەيەك دروست نەبوو بوو، بەلكو ھەستەيەكى مەركەزى و ژىربىنايەكى بەھىز و دروست بۆ دروست كەردنى كۆمەلگەيەك بەوجود ھاتبوو، ژمارەيەك لە ئىنسانگەل كەلەروۋى دەرونىيەۋە لەھەرچى لايەنەۋەيە بەھىزبوون پەرۋەردە بوو بوون كەئەمان بىتوان بىنە پاىە بۆ دروست بوونى يەك كۆمەلگەى راست و دروست و محكەم.

لەپاشاندا (ھىجرت) دەستى يېڭىرد لە (مەككە) ۋە بۆ (مەدىنە) ۋ كاتىك ھىجرت كرا ۋردە ۋردە بىنەماي تەشكىلى يەك كۆمەلگە لە (مەدىنە) مەۋرە (دا فەراھەم بوو. ئەگەر كەمىك دىقەت بىكرىت لەبارەى بەرنامەى چالاكى يىغەمبەر ۋە (ﷺ) ۋ بىزانرىت ئەو كاتە ئەو كەسەى لەبارەى (كۆيلايەتى لە ئىسلامدا ۋ نەمانى ئەم سىستەمە) ھەر پىرسارىكى بۆ دروست بىت دەتوانىت ۋەلامى خۇى بداتەۋە ھەرچەندە من لە كۆتايدا بەدرىژى دەيلىم.

ۋقان، سىانزەسالى يىغەمبەر (ﷺ) لە مەككەدا تەنھا ئەو ھەستە مەركەزى ۋ ژىرخانەى يەك كۆمەلگەى ئىسلامى پەروەردە كرد، ۋ لەپاشاندا ھىجرتەى كرد بۆ مەدىنە. كەھاتىش بۆ مەدىنە دەتوانىن بلىين لەلايەكەۋە گروھگەلىك دابەش بوو ھەبوون بۆ رۆبەرۋو بوونەۋە لەگەل ئىسلامدا، واتە تەنانت شارى مەدىنەش دەرەستى يەك كۆمەلگەى ئىسلامى نەبوو، لەپاشانىشدا ۋردە ۋردە ۋ كەم كەم ئىسلام پەرىسەند ۋ نفوزى كرد بۆ دەۋرۋەدر. دواتر ئەۋەش دەزانىن كە ئىسلام مۇتەئەقىد بەيەك كۆمەلگەى بەستەى جوگرافىيى نىيە (ۋاتە لەروۋى جوگرافىيەۋە نەك فەرھەنگ ۋ فەكرىيەۋە)، ۋاتە مۇتەئەقىد بە نىزامى دىارى كراۋى جوگرافىيى نىيە، كەۋاتە (مەرز) بوون ناناسىت {ۋاتە سنورداربوون ناساسىت}، بەۋ نىسبەتە كە مۇتەئەقىد نىيە بە (مەرز) بوون لەسەردەمى خۇدى يىغەمبەردا (ﷺ) مۇرەتەب سەرزەمىنى ئىسلام (گۈستەرش) ى پەيدا دەر كىرد بەۋ مانايدى كە مۇرەتەب لەدەۋرۋەردەۋە خەلكى رۋويان دە كىردە ئىسلام ۋ مۇسۇلمان دەبوون، لەسەدەمى (دە سالى) مانەۋى يىغەمبەر (ﷺ) لەمەدىنەدا ھەرگىز كۆمەلگەيدەك بە سنورىكى جوگرافىيەۋە ۋ جۇدى نەبوۋە، دۋاى ئانەم كەمە لەروونكىردنەۋە نىمە

دەتوانىن دەركى ئەم نۆكتە بىكەين: كەلە-ئالېكدا كۆمەلگەيدەك بەسنورىكى جوگرافىيى مۇسەلەم وجودى نەبىت، جىيەجى كۆمەلگەيدەك سىستەمى كۆمەلگەيدەك بەشېۋەيدەكى تەۋاۋەتى نامەعقۇلە، تەسەۋۋۇرىكى پۈۈچ ۋە ھەلەيدە! ئەم باسە كۆلىيە ئىزم جالەۋەدۇا رۈۈنكۆرئەۋەشى باس دەكەم.

ئىسلام ۋە رۈۈبەرۈۈ بۈۈنەۋەي سىستەمى كۆيلايەتى

كۆيلايەتى، بەشېۋەيدەكى كەباسم كۆر نەساسىكى فەۋقەلئادە بەھىز ۋە گىرگى بۈۈ سىستەمى كۆمەلگە، لەۋانەيدە لەۋرۈۈى ژمارەيدەك نامارەۋە(ھەلەبەتە بەشېۋەيدەكى دەقىق نا، چۈنكە ئىنسان ناتوانىت ژمارەيدەك دەقىق لەبارەي كۆيلەكانەۋە لەۋ سەردەمەدا پىش لە ئىسلام بەدات بەدەستەۋە)، بەلام لەۋرۈۈى ھەندىك ژمارەي جىۋازەۋە كەھدەيە لەۋانەيدە ئىنسان بتوانىت بىژىت (يەك لەسەر سى) كۆمەلگە لەۋ ھەرىمە مەركەزىيەدا ۋە لەۋ شارگەلەدا كە لايدەنى ئەشرافى وجودى ھەبۈۋە بىرىتى بۈۈۋە لە(كۆيلە) تەنانەت لەۋانەيدە(يەك لەسەر سى) ش كەمىك زىاترا!

ئەۋەش دەزانىن كە لەۋ كۆمەلگەلەدا سەرجاۋەي سەروەت ۋە دەرامەت كەم بۈۈۋە ۋە بەۋنەيدەشەۋە كار ئىجگار كەم بۈۈۋە، ئەگەر ئىسلام گىرمانەي نەمە بىكەين سنورىكى جوگرافىيى دىارى بىكرادىيە ۋە مەرزىكى(سنور) بەدەۋردا بىكىشايە(نەمە گىرمانەيدە، چۈنكە كارى ۋە نەكردۈۋە) لەدۋاى ئەۋەي گىرمان كە سنورىك ۋە جوگرافىيى دىارى كۆر، ئەگەر لەسەرەتاۋە بەھاتايە بەيدەك فەرمانى گىشتى كۆيلايەتى ھەلەۋەشاندايەتەۋە ۋە پەيۋەندى(مالك ۋە

كۆيلە)ى بېرىيە يەكەمىن كۆمەل و دەستە كەلەتەيان دەخوارد خودى(كۆيلەكان)بوون! چونكە دەتوانىن ئونە گەلەنكى دونىاي ئەمىرۆ يېنىنە بىرچاۋى خۇمان، بۇ ئونە ھەر لە كۆمەلگەدى خۇمان سەپىرە كەيت ئە گەر نىسانىك پەيۋەندىيە كى كارى و بەرھەمەنەرى كەلە كۆمەلگەدا ھەيدەتى ئانەۋەى لىۋەربىگىرەتەۋە بەتەۋاۋەتى لەكار دەكەۋىت. لەو سەردەمەشدا سەرچاۋەكانى سەرۋەت ئىجگار كەم بوو، ھەرۋەھا ئەو مىقدارە كەمەى كەھەبوو خەلكى(ئازاد) و (كۆيلە)ش لەو سەرچاۋە كەمە سوديان ۋەردەگرت و زىندەگى خۇيان دابىن دەر كىرد، ئە گەر ئىسلام بەدىئى ئەۋەى بتوانىت سىستەمىكى كامىل ۋە ھەمە لايەنە جىبەجى بىكات لەناو كۆمەلگەدا، بەدىئى ئەۋەى بتوانىت ئمورى كۆمەلگە گىشتى بىگىرەتە دەست يىت و راپىگەيەنەت كۆيلەتە قەدەغدىە و كۆيلەكان گىشتيان ئازادن.

۱. يەكەمىن كىشە كە سەرھەلەدەت ئەۋەىيە، كە فەرموون كۆيلەكان ئازادبوون چى بىكات؟ خۇ لە كۆمەلگەدا(كار)نەى، بۇيە يەكەمىن كەسىك كە توۋشى لەتە دەيىت خودى كۆيلەكەيە! چونكە كار نەى بىكەن لەبىرساندا دەمرن.

۲. ئەمان(موسولمانەكان) يەك بەشى بىچوكن لەناو يەك كۆمەلگەى گەۋرەى بى سنورى جوگرافىيەى، ۋەك ئەۋەى باسەم كىرد ھەرگىز سنورى جوگرافىيەى وجودى نەبوۋە بۇى مۇرەتەب لەھەر زەمانىكدا لەھەر خەتەكەۋە ئىسلام كەمىك پىشكەۋتوۋە ھەر نوكتەيەك بوۋە لەناو سەتەنكى گەۋرەدا باقى بەشەكانى تىرى كۆمەلگە ھىشتا موسولمان نەبوون. بەشەكىش لەسەرچاۋەى داھات و سەنتەرى كار و سەروەتەش

لە ئیختیار و دەستی ناموسولمانەکاندا بوو، دەی ئەم بێت و بۆ موسولمانگەلی ئیعلام بکات کە کۆیلا یەتی هەلۆهشاوەتەووە خو غەیرە موسولمانەکان قبوڵی ناکەن، خو ئەو کۆمەلگەیەک لە ئیختیاریدا نییە تاووەکو ئەوەڵ تا ناخیری گشتی بەفەرمانی ئەو بگەرێت {واتە هەموو کۆمەلگە لەژێردەستی موسولمانەکاندا نەبوو، و فەرمانی هەموو کۆمەلگە ی نەکردوو}. بەشیک لەناو کۆمەلگەدا لەژێر فەرمانی ئەودایە و دەتوانیت بەپێوی بەریت باقی بەشەکانی دیکە لەئیختیار و لەژێر فەرمانی ئەودا نییە، چۆن دەتوانیت مەسەلەن لەشاری (مەدینە) دا یەک ژمارە ی دیاریکراو موسولمانی لە ئیختیاریدا، بەلام باقی تر کە بەشی عومدە ی ناموسولمان، (یەهودی، نەصارا، موناڤقین). موناڤقین: واتە ئەوانە ی کە بە روخسار دەیانووت موسولمانین، بەلام لەبابەتی گرنگدا هەرگیز پەڕەویان لە ئیسلام نەدەکرد، بۆ تە کلیفی سادە مەسەلەن (نوێژ) بکەن خۆیان بە موسولمان پێشاندەدا، بەلام بۆ بەرنامەگەلی قورسی کۆمەلایەتی پەڕەویان لە ئیسلام نەدەکرد وەک زۆربە ی مەسولمانانی ئەم سەردەمە!

بەلە بەرچا و گرتنی ئائەم واقیعه لەو کۆمەلگەیەدا کە ئێمە دەرکی دەکەین دەزانین ئەگەر ئیسلام بەهاتایە و فەرمانیکی دەرکردایە کە (کۆیلا یەتی هەلۆهشاوەتەووە) تەنھا ئەو بوو یەک و شە ی مەسخەرە ی دەووت، واتە و شە یەک کە ئەسلەن قایلی جێبەجێ کردن نییە! فەرموو ئەو فەرمانیشی دەرکرد کەس بەگوتی ناکات! یەک ژمارە ی دیاریکراو موسولمان هەیه کاریگەر یەکیان لەسەر کۆمەلگە نییە کە کۆیلە نازادە بکەن یان نەیکەین.

لەبەرچاۋگرتنى ئەو دوو ھۆكارە:

كەم: ئىسلام چارەسەرى كۆمەلگە دەكات نەك شىعاردان.

ووەم: موسولمانگەل بەشتىك لە كۆمەلگە نەك تەواۋى كۆمەلگە،
 ھەرۈھە مۇرەتەبىش ھەر لەگۆشە و كەنارى جىاۋازەۋە ئىسلام خەرىكە
 بىشپەۋى دەكات. بەلام ھەرگىز لەيدەك سىنورى جوگرافىادا نەۋەستاۋەتەۋە
 ھەم دوو ئەۋلادەۋە ئىمە مۇتەجىھى ئەۋە دەيىن كەتەرخى ئەۋەى "ئىسلام بەھاتايە
 لەيدەك رۆژدا ئىعلامى نېھانى بىكردايە. كەكۆيلە نەمىنىت" ئەۋلەن شىكە
 شىۋازى يەك شىعارى پوچ و بى مانا پەيدا دەكات! كەكەمەترىن ئەرزىشى
 كۆمەلەيتى نىيە و ئىمكانى جىيەجى كەردنى نىيە بەدەر لەۋەى كە زەرەرى بۆ
 خۇدى كۆيلە ھەيدە.

بەكى دەگوتىت كۆيلە؟

جا با ئىستا بىن لەلەيەكى ترەۋە لە كۆيلەۋ كۆيلەيتى بىكۆلىندەۋە، بزانىن
 لەباسى كۆيلەيتىدا ئەۋەى وا گىرنگە تەنھا ناۋىشان و دەرېرىن و وشەيدە،
 ياخۇد مەتەۋا و مەسائىلى پەيۋەست بە ناۋىشان و دەرېرىن و وشەيدە؟ ئاىا
 ھەرنەۋەندە ئىنسان ناۋى كۆيلە نەبۇر پىيات وت (ئازاد) بە (اسم) - ناۋ -
 مەتەلەب حەل دەبىت؟ ھەرنەۋەى كە ئىنسان ناۋى كۆيلەبۇر ھەرچى كىشە
 ھەيدە رۆۋبەرۋەى دەبىتەۋە؟ ۋەلامەكان نەخىرە! لەئىستادا زۆرىك لەخەلەك
 ھەيدە لەدونىادا بىيان ئىژن (ئازاد) و سىستەمى كۆيلەيتى بوۋنى نىيە، بەلام
 خۇزگە بدو كۆيلەنەى ۋالەسەردەمى ئىسلامدا زىندەگىيان دەكردا فەھمى

صحيح و دقيق نهويه نهو شتگه له وا وشه ده لاله تي له سهر ده کات
له نه زه ردا بگريت ، نهك خوردي وشه و ناو نيشان نهو ی وا کزيلايه تي
خويتال ده کات بريتيه له نيستسماري نينسان! له مه دا چوار بابته گرنگه:

(۱) خوراکی جیواز بیت، له گهل خواړه نه کهیدا.

(۲) جل و بهرگی جیوا از بیت، له گه لّ خاوه نه که ید ا.

(۳) شوینی نیشه جي برونِي جیلاواز بیت، له گهل خواهنه که یدا.

٤) نه‌ندازه‌ی کاری هەر کۆیله‌یه‌ك زیاتر بیت له‌ئه‌ندازه‌ی کاری هەر نازادێك كه‌وه‌ك خۆی بیت له‌رووی شاره‌زایی و توانایی و جسمی.

ئەو ھەي وا مەفھومى كۆيلايەتتى خويىتال و ناپەسەند دەكەت ئەم چوار خەسلەتەيدە. ئەگەر كەسىك ناوى كۆيلە بوو، بەلام لەگەن نەربابەكەيدا(خاوەنەكەيدا)،(جلوبەرگ و خوراك و شوپى نىشتەجى بوون و حەوانەو و كارى وەك يەك بوو) نايا دەكرىت ئېمە ئەو بەناونىشانى يەك شتى ناپەسەند ناوبەرىن؟ وەك ئەو كار بكات، نان بخوات، جلوبەرگ بېوشىت، شوپى حەوانەو ھەي وەك ئەو بىت، ئەويش بەلەبەرچا و گرتى بارودۇخى ئەو كۆمەلگەي كەكارى تېدا دەست ناكەوېت خو ئەگەر كەسىك خوى نازاد بىت و بىروات كار ھىشتا ھەر (بىرى و مەمرە) يەكىشى دەست ناكەوېت، بۇ غونە كۆمەلگەي ئىران لەبەرچا و بگرين پىش ئەو ھەي بەو جۆرەي بەتالان(نەوت)ى بەھىرىتە دەرەو و بفرۆشريت بە دونيا و ئەم گىشتە پارە بېرىتە ناو ولات و گىشتى بەدبەخت بكات و خەلكى دل خوش بكدن بېژن كار زۆرە! بىرلە پىش ئەو بەكەنەو و بزائن (۱۵ سال) لەمەويش كە ھىشتا ئەم چالاكى(نەوت) دەرھىتان و فرۆشتى ئەو ئەندە نەچو بوو يە سەرەو

لە زۆرۈڭ لەم كوردەۋارى خۇمانەدا بزانن خەلگى چەنېك بارودۇخى ئال بوو؟ سەبىرت دەكرد لەهېچ شۇئېڭىدا كەسېك كارى دەست نەدەكەوت، تا كەسېكى بى كار داۋەزىت و بېڭ نان بەدەست بەئىت، بەراستى زۆرۈڭ لەئىنسانگەل پازى بوون بېۋن لەمالېڭىدا كار بگەن و بىرى و مەمرە كاربگەن تەنەت بە پەستېن (خراپېن) مەرجىشەۋە! ئامادە بوو بېۋات لەمالېڭىدا داۋەزىت (نانەبەن) (بەدەرېنى كوردىيەكەى خۇمان) ھەرئەۋەندە ئانىكى بەدەنى ئىز ئەگەر (پاش خۇراك) ىش بىت، جلە شېرە و شۇئېڭى ھەبىت تېيدا بىخەۋىت، دەى (۱۵-۲۰ سال) لەمەۋبەر ئائەمە لەكۆمەلگەى خۇماندا ھەبوو كەزۆرۈڭ لەخەلگى ھەبوون كەلە دېھاتەۋە دەھاتن بۆ شارپان لەشارەكانىشدا زۆرۈڭ ھەبوون تەنەت خۇئىدەۋارىش بېۋانامەشيان ھەبوو، خواخوایان بوو لەشۇئېڭىدا داۋەزىن و ھەرئەۋەندە تېكە نانېك بىخۇن، ھەتا ئەگەرچى جىۋازىشى ھەبىت لەخۇراكياندا لەگەل خاۋەن مالەكەدا، بارودۇخەكە بەو جۆرە بوو كە خۇئىدەۋارىڭىش بەۋە پازى دەبوو، دەى ھېشتا كۆمەلگەى ئېمە لەچاۋ ئەو كۆمەلگەىدەى كەخەرىكېن باسى لېۋەدەكەىن زۆر زۆر پېشكەۋتووترە لەپروۋى ئابورى و كاركردنەۋە، بۆ ئەو كۆمەلگەى ئەۋكاتە بەراستى ئەگەر (كۆيلەيەك) بەيانى تا ئىۋارە كارى بگردايە و زەھەتى بگېشايە ھېشتاى ئاسانتر و باشتر و ئاسودەتر بوو، تاۋەكو ئەۋەى بېۋايەتە ئىنسانىكى ئازاد و بېۋشتايە لەناۋ كۆمەلگەدا كارى دەست نەكەۋتايە، ۋەك (۱۵ سالەكەى) لەمەۋىشى ئېمە! بەۋجودى ئەو بارودۇخە كۆمەلەيەتېيەيە يەكەمېن حوكمېك كەئىسلام بۆ موسولمانگەلى دادەنېت، چونكە خۇ كۆمەلگە گىشتى پەپرەۋى لەبەرنامەى ئەۋ ناكات، تەنھا ئەۋانەى

واموسولمانن و قابىلى جىيەجى كۈردنى بەرنامە كەن، ئەم ھوكمەى بۆدان
كە (كۆيلە) لە گەل ئەربابى خۇيدا:

۱/ خۇراكيان وەك يەك.

۲/ جلو بەرگيان وەك يەك.

۳/ شوئى نىشتەجى بوونيان وەك يەك.

۴/ ئەندازەى كاريان وەك يەك.

ئالەم بابەتەدا چىرۆكىكى كورت دەگىر مەوە كەلە گەل ئەوەى كەمىك
لەئەصلى باسە كەش دوور دە كەوينەو، كەبۇ پروونكر دنەوەى بابەتە كە گرنگە.
لەسەردەمى خەلافەتى ھەزەرەتى (عومەر) دا (ﷺ) كابر ايەك (ھوشى) يىكى لى
دزرا بوو، كەوتە شوئى و سەيرى كرد لەدەشتىكدا ھوشى كەى بەدەست
كابر ايەكى ترەوەيە، كابر اي گرتوو بە (ھوشى) كەوە ھىنايەوە بۇ شار و چوو
ھەوالى دابە عومەر.

وتى: من ھوشى ئىكم ون بوو و كابر ايەك دزىر يەتى.

عومەر وتى: بانگى بكە و بزانم.

ھات بۆلاى و وتى: "ئەم قسدىە راستە".

كابرا وتى: راستە.

(جائەمەش شىئىكى تايەتە! لەئىسلامدا سىنور دىارى كراو، كاتىك
ئىنسانگەلىك خىانەت بكەن بە كۆمەلگەيەكى سالم دەيىت ئەوانە تەمى بكرىن،
بەلام بەمەرجىك كۆمەلگە سالم يىت ئەمە نوكتەيەكى جالبە! كاتىك
كۆمەلگە سالم بوو نايىت كەسىك ناپەھەت و ناپازى يىت، لەبەرئەوە ئىسلام
ھەشت شوبھەى دىارى كردوو بە برونى ئەوانە (ھەد) ئىجرا ناكرىت، يەكىك

لە ھەدگەل ھەدى (دەست بېرىن) ى دزە، چ كاتىك دەستى دز دەپرىدەت؟
 كاتىك كۆمەلگە واقىعەن پاك و تەمىيز و سالم بىت، ھىچ دەلىلىك نەبىت
 بۆنەۋەى كابرا نەم دزىيە بكات، كاتىكىش نەم دزىيە دەكات خەرىكە وردە
 وردە رېنگەى ئالودە بوون و فاسىدبوونى كۆمەلگە دەكاتەۋە، بۆيە
 نەم (تەمى) كۆرەنەى ئەو دەپتە ھۆكارى ئەۋەى كۆمەلگە بەرەو ئالودە بوون
 نەچىت، چونكە ئالودە بوون كەم كەم دەست پىدەكات و ھەرلەبەرەۋە زۆر
 دەبىت. كۆمەلگەى سالم ئەۋە نىيە لەيەك لە ھزەدا ناسالم بىت! بەلكو كەم
 كەم بەرەو نەخۆشى دەچىت. كاتىك كۆمەلگە بەۋجۆرە سالم بوو، بەلام
 ئىنسانىك خەرىكە دزىيەكى تىدادەكات، ياخود باقى ئەو شتانەى كەلە
 ئىسلامدا سنورىان بۆ ديارى كراۋە ئەو كاتە خەرىكە خىانەت لە كۆمەلگە
 دەكات دىسۆزى كۆمەلگە ئەۋەيە بىزى دەبىت ئەۋە كەسە تەمى
 بىكرىت، ھەر جۆرە تەمىيەك، بەلام مەرجى ھەيە. مەرجەكەشى ئەۋەيە
 كە ھەقىقەتەن ئەو كەسەى دزىيەكەى كۆرۈۋە لە دەست كەۋتەكانى
 كۆمەلگەى سالم بەرخوردار بوۋىت، لەبەرئەۋە (عومەر) پىرسىارى
 لەتايەتەندىيەكانى كابرا كۆرۈپاش ئەۋە كاتىكى ديارى كۆرۈ
 دىۋاى (۱۵-۲۰ رۆژ) كە دانىشتى رەسمى دادگا تەشكىل بىت بۆ گەشتى
 بەھەلى كىشەكە. بەراستى لەنەزەرى خەلكىدا ئەمە شىكى ئىستىنائىيە بۆچى
 دەبىت دادگا تەشكىل بىكرىت، واتە رۆۋبەرۋو بوونەۋە لەنۆۋان دوو ئىنساندا
 دروست بىت؟ نا ھىسابىيەك لەناۋ كۆمەلگەدا بىكرىت؟ ئەو كۆمەلگەيە
 لە (۱۴ سەدە) لەمەۋبەردا ناھىسابى نەدەبىنى، نادروستى نەدەبىنى، چونكە
 كۆمەلگە سالم بوو، كاتىك باسكى وا بلاۋ دەپتەۋە كەۋزىك دادگا

دادەنىشەت زۆر زۆر جىگەى سەرغى خەلكى بوو. (بەلام پېرۇن ناو دادگەى شارى سە بېيىن ئانەو بۆ يەك مەملەكەت بوو! لېرەدايە جىاوازى سىستەمى كۆمەلگە ئالەمانەدا دەرەكەوېت).

عومەر، بۆ ئەوماوۋە دورودرېژەى دىيارى كەرد، لەملاوۋە كۆمەلەك كەسى راسپارد كەپېرۇن لەبارودۇخى ژيانى ئەو كۆيلەيە لېكۆلېنەوۋە بىكەن، دواى ئەوۋەى ئەوان لېكۆلېنەوۋەى خۇيان تەواو كەرد و گەرانەوۋە بۆلاى عومەر. رېژى دانىشتى دادگا ھاتە پېشەوۋە و خەلكى بە ئىشتىاق و شەوقى زۆرەوۋە ھاتن كەيەك مورافەعە بېيىن. ژمارەيەكى زۆر لەناو مزگەوتدا دانىشتېرون، ھەرۋەھا كابرەى دز و كابرەى مان دزراو ھەردووكيان ئامادەپرون، عومەر لەبەردەم كۆمەلەكەدا پرسى لەكابرەى (مان دزراو) كە ئىدعات چىيە؟

كابرەى مان دزراو وتى: شتىكى وارويداۋە (مالم دزراۋە).

عومەر وتى: كابرەى دز تۆ ۋەلامت چىيە؟

كابرەى دز وتى: ۋەلامىكم نىيە و راست دەكات.

عومەر لەناو مەجلىسەكەدا پىروى كەردە كەسىكى تر و وتى: بەبۆچوونى تۆ حوكمى چىيە؟

كابرەى پرسىارلېكراو وتى: خۆ مەعلومە، حوكمى دەست بېرە.

عومەر وتى: دەستى ئەو دزە بېرىن؟

خەلكى سەريان سورما! كە عومەر بۆچى لەو دەپرسىت.

عومەر پىروى تېكردو وتى: ئىسلام لەبارەى پەيۋەندى لەگەن كۆيلەدا چى وتوۋە؟

تۆ خۆت بەناۋى موسولمان ناساندوۋە، ئىسلام، وتوۋىتە. كەدەيىت (كۆيلە

لىباسى ۋەك لىباسى ئەربابى، خۇراكى، مەسكەن، كار كەردنى دەيىت ۋەك ئەو

بەيت)، بەلامن لەموكاتەى ديارىم كىردوۋە خەلگەم ناردوۋە بۆلاى لەو ناۋچەيەى كە تۆى تىدا دەژىت و لىكۆلىنەۋەيان كىردوۋە، دەر كەوتوۋە كە تۆ (دە نەفەر) كۆپلەت ھەيە، كەئەمە يە كىكىيانە. ھەروەھا بارودۆخى (خۇراك، مەسكەن، لىياس، كارىان) ناعادىلانە و غەيرە ئىسلامىيە. ئەگەر وايت تۆى عاملى دزى كىردنى ئەم كۆپلە، نەك خودى ئەم كۆپلە، بەلام چۈنكە تۆ راستەوخۇ بەشدارىت لەم كارەدا نە كىردوۋە لەجىاتى ئەۋەى دەستى تۆ بىرم جۆرىكى تر حوكم ئىجرا دەكەم.

"دە كۆپلەكەت گشتى نازادە و ھەر يە كىكىشىان يە كىك لە (خوشتر) ھەكانى تۆ بەناۋىشانى مولك دەبەت بىيەن، تاۋە كىر بۆن كاسى پىۋە بىكەن و سودى لىۋە بىگىرەن".

ئەم داستانە كورتەم بۆيە گىتراپىۋە سودى لىۋە بىگىرەن بۆ باسە كەمان، لەسەرەتادا دەتوانىن (سى) شت لەم باسەدا ھالى بىيەن:

يەكەم: لەكاتىكدا ھۆكارەكانى فەساد و ناھسابى و ناراستى خەلگى ھەيە، مۇجازاتى خودى خەلگى ناكىرەت، بەلكى دەبەت ھەم (ھۆكارەكە) مۇجازات بىكرەت، ئەمەش مەسەلەن بابەتتىكى فەرىيە لەناۋ ئەم حوكمەى ھەزەرەتى (عومەر) دا.

دوۋەم: ئەم حوكمە (ئىجماعى) بوو، واتە دواى ئەۋەى حوكمە كەيدا شورائى ئىسلامى قىلىيان كىرد كەبەلى، چۈنكە ئەم مەرجانەى كەئىسلام دىيارى كىردوۋە بەجى نەھاتوۋە ئەم (كۆپلە) نەگەر دزى كىردوۋە خەتائى (نەرباب) ھەكەى بوۋە نەگەر وايت دەبەت ئەو نەربابە تەمى بىكرەت.

سەيھەم: بەراستى ئەگەر ئەو مەرجانەى وا ئىسلام بۆ پەيوەندى لەگەل
 كۆيلەدا دىارى كەردووە، ئەگەر ئەو مەترەح بىت ئەصلەن ئىتر چ
 مەفھومىكى نالەبار و ناشرىن لەوشەى (كۆيلە - بەندە) دا دەدۆزىتەو؟ ئەوئىش
 بەلەبەرچا و گرتى ئەو كۆمەلگەيەى كەبارودۆخەكەى بەو جۆرە بوو و اباسمان
 كەرد، كە زۆر زۆر قورسەر و تالەر بوو لە كۆمەلگەى (۱۵-۲۰ سال) ى پىشترى
 ئىمە! كە (۱۵-۲۰ سال) لەمەوبەر ئەك تەنھا مەردمى نەخويندەوارى دىھات،
 بەلكو خويندەوارى شارستانگەل نامادە بوون بە (نانەسكى) لەشويتىكدا
 كەربەكن، دەى چ كىشەيەكى خودى (زاتى) دەمىتتەو لەم باسەدا؟ بەدەر لە
 ناوئىشان، ئەگەر كارمان بەشيعار و روالەتەو نەبىت، ئەگەر بىن و
 بارودۆخى كۆمەلگە لەبەرچا و بگرىن و سەيربەكەين حوكمىكى بەم جۆرە
 لەبارەى (پەيوەندى لەگەل كۆيلەدا) دەرچوو ئىتر واتى كۆيلەتەى چ شتىكى
 نامەتلىوى دەمىتتەو؟! خۆ ئەگەر ئازادىش بىت ئەصلەن كۆمەلگە كە لەم
 ژيانە باشترى نىيە، چونكە هىشتا كۆمەلگە كە لە كۆنرۆلى ئەودا نىيە ئەو
 دەتوانىت تەنھا بۆ ژمارەيەك لەخەلكى حوكم دەرەكات كە موسولمانن، ئەك
 ئەوئى بىت كۆمەلگەيەك رىكبىخات كە موسولمان نىن و غەيرە
 موسولمانىشى تىدايە، كە زۆرتر و بەهترتر!

ئەمە يەك مەتلەب. لەپاشانىشدا بەو تەرتىبە كەوتمان ئىسلام كارى دەرمان
 كەردنى نەخوشىيەكانى بەشەرە ئەك شيعارىان بۆ بدات، خۆتان موقايەسە بەكن
 لەبارەى كۆيلەو كە دوو حوكم دەرچوو يەككىيان لە (چواردە سەدە)
 لەمەوپىشدا، يەككىشىيان لە (سەدەى ۱۹) دا. ئىسلام بەرنامەى

(*) ابراهم لينكزلن، له (۱۶۲۱ فوریه ۱۸۰۹)، (هاوکات له گڼ هل دايک بورنی داوړين) دا له خانوادېده کی هزار له ناورچې (ای چوبی) له کینګه (مینګینګ اسپرینګ) هاته دونیاهه. باوکی (نرماس لینکزلن) دایکی (نسی هالګن) هردوکیان نه خوښه وار بوون. ابراهم په څو ځلې له خوی گهره تری هه بوو به ناوی (سارا لینکزلن) که له سالی (۱۸۰۹) له دایک بووه.

پژویک کبیکی کۆ که (مشک) لئی عواربدوو بدهستهو بوو، که بریتی بوو له شمرسی ژباتی (واشطن)، نمو کتبهی به ووردی و دیقهتهو خویندبوویهو، بۆیه وایندهچیت فکر و کهمایهتی له ژیر کاریگری نمو نهو دا بوویت....

ابراهم لینکۆن، له تهمنی (۱۸ سالی) دا له دوکانیکی بچکۆله دا دهستی به کارکردن کرد، له گهتهوه شدا کاتیک هه مانگی دادگا کرایه و، هه نلێک پژۆ به یانیا ن زوو بۆ بین و بیستی قسه کانی دادوهر و داستانی تاوانبار و بین تاوان ده جووه دادگا و تا ئیوانی درهنگ لهو ده مایه و دوای ده گه رایه ماله و. لینکۆن له گه ن کرایه کالیدا زۆر به جوانی رهفتاری ده کر، جاریکیان به هه له (۶هه سته) ی وهر گرتوو، بۆیه شهو نزیکه ی (۳میل) پێگه ی کر تاوه کو پاره زیاده که به گه رتیه و بۆ کرایه که ی.

ابراھم لینگولن، كە لەخاڤە وادەيەكی هەزار پنی خستە دونیاه بە درێژی تەمەنی زۆر ناكاسی پووبەرووی بووبەوه، لە هەشت خولە هەلبازاردندا بۆ سەروك كۆماری ئەمەریكا شكستی هێنا و دوو جاریش لەكاری بازرگانیدا. چەندین جار پووبیادەو هەموو شتیکی ئەدەست داوه و دووجاری تەسلیم برون بۆتووه، بەلام عۆزی تەسلیم نەكردوو و زۆر قارەمان بوو هەرگیز یاس و ناوێند نەدەبوو، بۆیە لە كۆتایدا لە سالی (١٨٦٠) لە تەمەنی (٥١) سالییدا گەشتە پلەیی سەرووكی وڵاتە یەكگرتووەكانی ئەمەریكا و بروبە شانزەهەمین سەرووكی ئەمەریكا. لە سالی (١٨٦٥) لەكاتی دووبارە عۆزكانید كردلەوه بۆ سەرووك كۆماری تیرۆكرا.

خۇزى دەلت: "زىنگايەكى مەندۇركەر و پىروكتىرەپىرو، يىنەكم ھەلگەت و كىشاي بە يىنەكەي ترمدا تاوھەكو پىنگەي تىرىشم لى رىم و رۇشەن بىكەت، بەلام مەن بە خۇمدا چومەو و تىم ئەمە تەنھا يىن ھەلگەتلىكە ئەك لى يىن كەتەن".

لەبراھىم، كورەي پايونكى پىلاساۋ (يىنەچى) پىرو، ئەركەتەي سەرۋەك بىو لەكاتى پىشكەشكەردى و تارىكىدا روىسەروى لەشراپەكان بويەو، ديارە لەشراپەكان ھەمىشە قىن لە دىن. لىنكۇن، لەو رۇۋەدا كە رۇشت بۇلەوۋى يەكمە و تارى دەستەكار بولوى رەك سەرۋەك لەبەردەم (مەجلىسى مەنای ئەمەرىكى) دا بۆلۈشمە، لەكاتەدا لەشراپى زەدەبەك لىي ھەستايە سەي و رولى "كاكى لىنكۇن! ھەرچەند تۇ بەرلىكەت بۇسى سەرۋەكەتەي ئەم كىشورەت وەرگرت، بەلام لىيادەت ئەجىت ھەمىشە بەھارۋەتەي لىمەن باوكدا دەھاتىپە مالى لىنە، تاوھەكو پىلاۋە كالى خالەوادە كامان چاك و پاك بىكەپسەو.

هەلۋە شاندەنەۋى كۆيلەي راگەياندا، (سيانزە سال) تېپەريوۋە و لەم (سيانزە سەدەيە) دا ورده ورده ھەرلەبەرەۋە بەشەر بەرەۋە پېشچوۋە و روشدى زياتر بوۋە و دەرک و شعورى چۆتە پېشەۋە، واتە دەيىت ئەگەر ياسايەك بۆ نەھىشتى كۆيلە دوای سيانزە سەدە راگەيەنرېت ورد و نفوزى چەند بەرامبەرى ئەۋ ياسايە يېت كە (سيانزە سەدە) پېشەر دانراۋە، كەخەلگى لەبارودۆخى سەرەتايدا راگەيەنراۋە. دەى جائەۋەى (ئابراھەم لينكۆل) راگەياندا كارىگەرى چى بوو؟ خۆ خەلگى ھېچيان لەبىر نەمايىت كارى سې پېستەكەيان لەبىرە دەربارەى رەش پېستەكان، لەبەر خاترى ئەمەى كە كەمىك فشار لەلايەنى حوكمەتەۋە ھەبوو كە دەبوايە شتيك عادلانە و

ئېسا ئىزدە زۆرېك لە سېنازەكان نامادەن كە باوكت پىلاۋەكانى پىنانى دروستكردوۋە، لەبەرەۋە ھېچ كات لەمىلى خۆت لەبىر نەچتەۋە.

لەم پياۋە وابىرى دەكرەۋە قەكانى لەبراھەم تەحقير و نابوت و خەجالەت دەكات، بەلام ئەو ۋەلامى داپەۋە: "من زۆر سوباسى تۆدەكەم كە دروست لەكاتى يەكەمىن وتارمدا لەبەردەم (مەجلىسى سەنا) دا باوكت خستەۋە بېرم باوكم چەنك سەلىقەى جوانى ھەبوا چەنك ھولەرمەندىكى ئەخلاقى بوو، كە ھېچ كەس ناتوانىت ەك ئەۋ پىلاۋى جوان دروست بكات. مېش دەتوام كارى باش لەنجام بەدەم و سەرۆكىكى باش م، بەلام ھەرگىز پېشى ئەۋ نادەمەۋە لەبەرەۋە لە ئۆي لەشرافى زەدەكان داۋادەكەم ئەگەر پىلاۋى دەستكردى دەستى باوكم قاچقان ئازار دەدات، من ھەمان ھولە لەژىردەستى باوكم فېر بوم (ھەلبەتە من پىلاۋسازىكى باش نېم)، بەلام بەلايەنى كەمەۋ دەتوام پىلاۋەكانتان چاك بگەمەۋە، بۆيە تەنھا ئەۋەندە بەسە پېم راگەيەن تاخۆم بەتايىبەت پېمە مالتان بۆ ئەۋكارە."

دوۋاى قەكانى لەبراھام لينكۆلن بى دەنگىيەكى قول مەجلىسى تەنى!

لينكۆلن، ھەلىكى زۆرىدا بۆلەۋەى (كۆيلەيتى) راگىرېت و بەتەۋاۋەتى (كۆيلەفرۆشى) بېنەبىر بكات. لەسالى (۱۸۶۲/۹/۲۳) دا بە ئەندامانى كاپىتەكەى غزى ووت "من پەيمان بە خىۋاى خۆم داۋە و ئەم كارە لەنجام دەدەم". بۆيە ئازادبونى كۆيلەكانى راگەياندا و لەۋ سەرۋەندەشدا (۴ مىليۇن) كۆيلە ئازادبون، ئەم دەستپېشخەريەى (لەبراھەم لينكۆلن) بە گەۋەتەين روۋداۋى سەدەى (۱۹) لەژمارد دەكرېت.

لە (۱۶/۱۱/۱۸۶۵) دا لە كاتژمىر (۱۰) چەند دەقىقەيكى شە) دا پىنج رۆژ دوای كۆناى ھاتن بە جەنگى جوار سالى ناوخۆى لەمەريكا، يارىزىكى تەمەن (۲۶) سالى (تەلاتىر) لەلايەنگرانى (كونفراسيۆنى ئەمەركا) پىرايىدا و جىروە مالى (يىكۆلن) ەۋە كە لەگەن خىزانەكەى دانېشتوۋ لە دورى مەترونيۋىكەۋە يەك گوللەى نا بە پىشتەسەرى (لەبراھەم لينكۆلن) ەۋە و ئىزورى كرد.

لۆژیکەر لە گەل (رەش پێستەکان) دا ڕەفتاریان بکردایە، ئەوان دژە کاریان
 ئەوەندە شەدید بوو دەستەبەکیان دروست کردبوو بۆ ئازاردان و
 ئەشکەنجە دانێ (رەش پێستەکان)! شیعارە کەشیان ئەوە بوو، جلۆبەرگی
 رەسمیان بریتی بوو لە جلیکی سەرتاپا سپی، بەجۆرەها شیۆه رەش پێستانیان
 سزادەدا، لەبەرئەوێ چونکە دەوڵەت ئیترت دەبێت رەبەتیان بکەن و
 کەمێک مافەکانیان نزیك بێت لە مافی (سپی پێستەکانەو)، ئائەم وشەیدە
 بەبۆجورنی سپی پێستەکانی (ئەمەریکا) ئیھانە بوو! کەئەو گروپە تاوانکارەیان
 دروست کردبوو لەھەر شوێنێکدا (رەش پێستیکیان) دەست کەوت بەجۆرەها
 ئەشکەنجە و ئازار دەیانکۆشت، لەکاتێکدا کۆمەلگەش یەك کۆمەلگە بوو
 ئیسلام ناوا کۆمەلگە یەك یاسای و رەسمی دروست نەکرد بوو کەبێت ئەو
 بەرنامەیدە ڕابگەیەنێت، ھەروەھا باقی باس و کێشەکانی تریش مەترەحە،
 لە (سیانزە سەدە) لەمەوپێشدا خەریکی کارکردنە، بابھاتیە و وەك (ئابراھەم
 لینگۆل) ڕای بگەیەندایە کە (کۆیلا یەتی) قەدەغەیدە، دەی ئەمە بۆئەوێ لەم
 پۆژەدا زەقی شیعار و پەسەندی ئیمە بیژی "ماشەلا، راستە، دەستت خۆش".

وادەستی پێکرد، کە (ئابراھەم لینگۆل) کاتێک ڕایگەیاند و یاسایی دانا بووبە
 مەسخەرە، زەجر و فشار و عەزاب بەرامبەر بە کۆیلە رەش پێستەکان چەند
 بەرامبەری جارێ بوو، بەھاتیە بەو جۆرە ی بکردایە باش بوو؟ لەبەرئەوێ
 زەوقی خەلکی بە ئیستلاخ (پۆشنفکر) ی ئەمڕۆ پەسەندی بکات؟ ئا ئەو بە
 یان ئەوێ کە بەرنامە یەك دابنێت کە یەك (سەدە) نەگوزەرێت و کۆیلە
 نەمێنێت؟ بەبێ ئەوێ کە مەزین زوڵم بکەیت! نەك کە مەزین زوڵم! بەلکەر
 بارودۆخیکی وا دروست بکات، کەھەر لەو سەدەیدەدا پساوێکی گەورە کە

تا نەبەد و قیامەت ئۆستازی ئومەتی (محمد ن ﷺ) کە عیبارەتن لە (قورائى سەع - حەوت قارىئە کە) شەش دانەیان (کۆیلە زادەن) کە بەبۆنەى ئىسلامەو نازادىيان دەست کەوتوو، بەو جۆرە بەرنامەى ئازادکردنى کۆیلە پیادە بکات کەتەنھا شیعار و تەبلیغیک و ھەراو بەزمیک نەبیت، بەلکو سەدەبەك بگوزەریت و دانەبەك کۆیلە نەمیت و بارودۆخى کۆمەلایەتى واجۆر بکریت و دەرونى خەلکی وائامادە بکریت، ئائەمانە (کۆیلانە) و اجاران پەستزین چینی کۆمەلگە بوون نەمۆز ببە ئۆستازی ئومەت! بەدەرلە (بیلالی حەبەشی) چونکە تەنھا باسی (حەوت قارىئە کە) دەکەم، چونکە (بیلال) ئۆنەبەك بوو بۆ ئەو کارە ئەساسیە کە ئىسلام کردی، ئەویش لەزەمانیکدا کە ئىسلام خواوەنى کۆمەلگەبەك نەبوو لەو سەردەمە سەرەتایەدا بوو لە (مەککە) دا کەتەنھا تاکی موسوڵمان نامادەیان ھەبوو، (ئەبەبە کر) کە پێشتر بازارگانیکى ئىستىمارگەر و خوین مژ بوو بە بۆنەى ئىسلامەو بووبە ئەو موسوڵمانەى کە تەواوی سەرۆهتی لەرێگەى (ئىسلام) دا خەرج کرد، یەکیك لەوانە کەپنەو و نازاد کردنى (بیلال) بوو، کە لەژێر ئەشکەنجەى ئەشراڤەگەلى مەککە نازادى کرد و پاشان (بیلال) بووبە ئەو شەخسەى گەورەبە لەمێژووی ئىسلامدا، کە بەجۆرەها لایەنى جیاواز نەك تەنھا لەبەرئەوێ کە کۆیلە بوو، ھەرۆھە لە خوارترین چینی کۆمەلگەدا جێگەى گرتبوو، بەلکو بەلایەنى جیاوازەو لە کۆمەلگەدا تەحقیر و ئیھانە دەکران! چونکە کۆیلەکانیش تەبەقاتى بوون ئەوێ کە مەسەلەن کارى تايبەتى دەزانى موحتەرەمتر بوو، یان ئەوێ کە ھەیکەل و بالای بەھێزى ھەبوو، لەبەرئەوێ (پەش پەستان) سێ چینی، چینیکیان زۆر لەم سێ پەستە

نەژاد(ئارىيى - يان ھىندوئەوروپايى) درېژتر و قەۋى و ھەيكەلەرن، ھەيائە
 ھەرۈەك ئىمەن، ھەشيانە زۆر ورد و بچكۆلەن، كەبەغەرەبى(*) (پىدەۋتن، كە
 گەۋرەترىن ئىھانە بوۋا (بىلالى) فەقىر لەو جۆرەى سىيەميان بوۋ ھەر نەۋە
 نەبوۋ كە كۆيلەيەكى نەخويندەۋارى بى كارىگەر بوۋ، بەلكو لەكۆمەلە زۆر
 ورد و بچكۆلەكان بوۋ، جالەو كۆمەلگەيەى پىش ئىسلامدا،
 كە(ئەبۇبەكر) چوۋ (بىلالى) كرىيەۋە لە پەستىزىن چىنى ئەم كۆمەلگەيە بوۋ،
 ئەۋە ھىچ لە ئىسلامدا بوۋيە ئەو ئىنسانە بەرزە گەۋرەيە، باقى كۆيلەكانىش
 بە تەدرىج لەكۆمەلگەى ئىسلامدا بەئامادەگى دەرونيەۋە ھاتوون جىگەى
 خۇيان كەردۆتەۋە، لە ئوستازگەلى ئومەتى(مۇھەممەد ﷺ) كەبە(ھەۋت قارىنەكە)
 بەئەۋبانگن، شەش دانەيان لەۋانەن كەبەبۆنەى ئىسلامەۋە گەشتونەتە پەلىدى
 ئازادى، كاتىكىش پىتى گەيشتوون چوۋنەتە ئائەۋ پەلە بەرزە لەروۋى
 مەغەۋىيەۋە، جا ئىستا ئەم جۆرە دروستە يان ئەو جۆرەى ياسا راگەيەنەت و
 ھىچ كارىگەرەيەكى نەبىت؟ ئىسلام لە كام پزىشكە؟ ئەو پزىشكەيانە
 چارەسەرى نەخۇش دەكات، نەك ئەۋەى كەشعار بەدات بۆ نەخۇش ۋەھەر
 نوسخەى بۆ بنوسىت و پارەى لىۋەرەگرىت و زياتر نەخۇشى بىخات.

(*) لىزەدا (كەك ئەمەد) وشەيەك بەكاردەھىتەت، كە بەداخەرە تواناى تىگەيشتىنمان نەبوۋ لىتى و
 نەدەتوانرا بىكرىتە نوسىن، بەلام ۋەك خۇى دەلەت وشەيەك بۆ ئىھانە و گالەكرد بەرەش پىستەكان
 بەكارەتئراۋە.

بەرنامەى تايبەتى ئىسلام بۆ ئازاد كەردنى كۆيلە:

جا داواى ئەمانە ئىتر ئىسلام ورورده ورده هات بەرنامەى دانا بو
ئازاد كەردنى كۆيلەكان، ئەوئش لەم رېگانەوه:

يەكەم: كەفارهتى گوناھ

جا داواى ئەمەش بەرنامەگەلى جوزنى ئىسلام لەپاش ئەوئى مافى كۆيلەى
يەكسان كەرد لەگەل مافى ئازاددا كەئەوه ئەوئى مەتلەب بوو. بانئزىن پلە
بوو بۆئەو كۆمەلگەيە كەئىتر واقعەن مەفھومىكى بۆ وشەى كۆيلە
نەدەهېشەئەوه. لەپاش ئەمانە ئىسلام هات ورده هەر لەبەرەوه بەرنامەى
دامەزراند بۆ ئازاد كەردنى كۆيلە بەناونىشانى (كەفارهت)ى گوناھ هەر جورە
گوناھىك كەفارهتى ئازاد كەردنى كۆيلەبوو. هەر جورە زولمىك كەفارهتى
ئازاد كەردنى كۆيلەبوو، واتە لەپىش هەرچى شتەوئەيە كۆيلە ئازاد كەردن،
ئەمەش هەر ورده ورده، چونكە هەر ورده لەناو كۆمەلگەدا زۆر
دەبوو، هەر بەتەدرىجە خەرىكە شتوئى كۆمەلگە دەگرىتە دەست، كارگەل و
سەرۋەت و سامان دەگرىتە دەستى، بۆيە بەتەدرىجىش كۆيلەتەى بەرەوه
ئازادى هېئا، ئەمە جورىكى.

دوۋەم: ياساىى مكاتب:

جورىكى ترى كە (جورى كۆتايەتى) برىتى بوو لەوئى كەداواى ئەوئى
كۆمەلگەيەكى دروست كەرد تەقربەن لەلايدنى جىاوازەوه لەژىر ئىختىارى
خۆيدا بوو، كۆمەلگەيەك كەبەياساى خۆى بەرپۆە بچىت يەك ياساى لە

مەۋرىدى كۆيىلەكانەۋە راگەياند. كەياساى(مكاتب)بوو يان(كتابات).
لەسەرەتاۋە ئەۋە دەزانىن كەلەۋ ماۋە دورودرىژەدا رۆحىيەتى كۆيىلەكانى
ئامادە كردۈۋە بۇ ئازادى، چونكە شەرتى يەكەم ئازادى رۆحىيەتى خودى
كۆيىلەيە، بەراستى لەئىستادا زۆرىككە ھەن ناويان ئازادە، بەلام ئەگەر بىتۈۋ
لەۋ يىگە نەنگىنە ۋا(مادە) دەخەنە بەردەميان بيانھىيەتەۋە بەرەۋ مەقامى
ئازادى ئىنسان، پىيان بىژى، زىندەگى بىكەن(دېق) دەكەن، چونكە تەنھا لەۋ
يىگەيەى خۇياندا دەزانىن زىندەگى بىكەن، گىرنگ ئەۋەيە ئەۋ ئىنسانە
لەسەرەتادا لەپروۋى دەرونيەۋە ئامادەى بىكەيت بۇ ئازادى.

ئىسلام بەدرىژاى ئەم ماۋە دورودرىژە ئەۋانەى ۋا كۆيىلەگەلى موسولمان
پرويانكردۆتە جىھانى ئىسلام ئامادەگى رۆحى پىداۋن بۇ ئازادى، لەپاش ئەۋە
يەكە ياساى دامەزراندۈۋە ئەۋىش ياساى(مكاتب). پىشتىۋانى ئەم
ياسايش(بىت المال)ى ئىسلامە، ۋاتە(ۋەزارەتى ئابۋورى ئىسلامى)،(ۋەزارەتى
دارائى) ھەرشىككە بىژىت فەرق ناكات، بەدەستورى قورئان لانى كەم يەك
لەسەر ھەشتى سەرۋەتى(بىت المال)ى ئىسلامى لە(دەرامەتى گىشتى
ئىسلامى)تايىت كرا بەژيانى كۆيىلەكانەۋە، كەھەر كاتىك پىۋىستى كرد
بەشىكىيان بىدرىتى بۇ ئازادكردنيان، ھەرۋەھا بەشىكى تىرى بۇ دۋاى ئازاد
بۇيان ئەۋىش بۇ بەرپۈۋەبىردنى ژيانى خۇيان، چونكە كار كەم بوو. ۋە
زۆرىنەيەكىش ھەبوۋن لەكۆمەلگەدا كەلە حقۇقى(بىت المال)يان دەخوارد،
چونكە لەپروۋى ئىسلامىيەۋە نايىت لەكۆمەلگەى ئىسلامىدا ئىنسانىكى بەتالۋ
بىرسى تىدا بىت، نايىت ئىنسانىكى گىرقتار ۋ دامۋاى تىدايىت، لەسەر(بىت
المال)تەكلىفە ئەۋ ئىنسانە بژىنەيت، كەيلى خۇيەتى ئەگەر دەتۋانىت كارى بۇ

بدۆزىتەو، ئەگەر ئەو نەتوانىت دەيت يىزىنەيت و ژيانى بۆ بىات بەرپەو، كاتىكىش كۆيلەيك لەرېنگەي (مكاتب) ەو ەو يان لەھەر رېنگەيەكى ترەو ئازاد دەبوو يەك لەسەر ەشتى دارايى موسولمانگەل كەبەلايەنى كەمىيەو بوو ديارى كرابو بۆنەو ەي يان كارى بۆ فەراھەم بكات يان حقوقى بداتى و ژيانى بۆ تەئمين بكات. جا ئەمە ماناي ئەو نىيە (يەك لەسەر ەشتى بيت)، بەلكو بەيى جياوازي پىداويستىيەكانى كۆمەلگە تا (يەك لەسەر چوار و يەك لەسەر دوو) قابىلى بەكارھىنانە، واتە نىرەي تەواوى دارايى حوكمەتى ئىسلامى دەكرىت سەرف بكرىت بۆ ئازادكردنى كۆيلە و بەرپەو ەردنى ژيانى ئەگەر ەيت!

(مكاتب) قەرار دادەكەي سەرەتايەتى، (مكاتب) چى ئىزىت؟ ئىزى ەەر كۆيلەيك ئارەزووى ەيە خۆي ئازاد بكات بە ئىختىيارى خۆي، بەلام واقعەن ئەو بوو زۆرىك لەخانەوادەكان ەبوون و ەزار و فقير و ەتپو، ئەگەر بىتوو بەزۆر كۆيلەكەيان لىسەنرېتەو ئەو كاتە ئەمان دەبوون بە كۆيلە و ئەمان فەلەج و بەدبەخت دەبوون! بۆيە دىت پارەي موكاتب دادەيت و ئىزىت ئەگەر تۆ مەيلىت ەيە خۆت ئازاد بكة و قەرارداد بىستە بۆ ئازادى خۆت، ئەمەش بەوجۆرەيە كەبۆ غونە (مانگىك - دوومانگ - دەمانگ) ەەر جۆرىك كە بگەنە (تەوافوق) پروا كارى ئازاد بكات بۆ خۆي و كار نەكات بۆ ئەربابەكەي، لەم كارە ئازادەي پارە بھيتىت و بەيى ئەو تەعاھودەي پىرى كردۆتەو مانگانە بيداتە ئەربابەكەي، ياخود نا... ئەگەر كارى دەست ناكەويت (بيت المال) ئەو مانگانەيە لەنەستۆ دەگرىت و بىراردەدات پارەكەي بدات، بۆيە كۆيلە دەروات قەرارداد لەگەل

ئەربابەكەيدا دەبەستىت بۆلۈمۈنە لەماۋەى (۱۰-۱۵-۵۰ مالگ) دامالگى
(۱۰-۱۰۰-۱۰۰۰ تەن) (ھەر جۆرىك بەگۈرەى بارودۇخ، ۋەزەى
كۆمەلگە، پارە دەدرىتە خاۋەنى كۆيلەكە، بە قىستىك، يان بەدوۋان و
سيان...) بەھەر جۆرىك خۆى مەىلى ھەيە قەرارداد بەستىت، خۆ ئەگەر
خۆى ناتوانىت پارەكە پەيدا بكات (بىت المال) دەيداتى و ئازاد دەبىت لەپاش
ئەۋەى ئازاد بو، (بىت المال) دوبارە نانى پىشكەش دەكات، خۆ ئەگەر
خاۋەنى كۆيلەكە رازى نەبىت ئەۋكاتە (بىت المال) قەراردادەكەى بۆ پىشكەش
دەكات تېقى پىۋىستى سىستەمى ئەۋ كۆمەلگەيە.

بەلەبەرچاۋگرتنى ئائەم سىستەمە كۆتايىەى دۋاى باقى سىستەمى
موقەبىماتگەلىك كەئىنسان داچەزراندن دەزانىت كەئىر مانەۋەى كۆيلەكە لە
ژيانى كۆيلەتەيدا تەنھا بەبارودۇخى خۆيەۋە پەيۋەستە، ئەگەر دەتەۋىت بىژى
من ياسايەكى سەرىچم گەرەكە، كەبەگشتى رايىگەيەنىت و بىژى "كۆيلەكان
گشتى ئازادن" ئەمە ئەۋ ياساگەلەيە، بەلام لاينە شىعارىيەكەى تېدانىيە||
ياساى (مكاتب) يان (كتابت) كە دەستورىكى گشتىيەۋ بەخودى كۆيلە دەدرىت
و ئىختىيارىشى پىتەدرىت و (زامنى ئىجرا) بوۋنىشى كە خودى حوكمەتى
ئىسلامى دەيكات چ ياسايەكى كاملكە بۆ ئازادى كۆيلە!

ئەگەرەش دۋاى ئەم ياسايە كۆيلەكە لە كۆيلەتەيدا بىيىتەۋە ئەۋە نىشاندى
ئەۋەيە كەبەرەستى ئەۋ كۆيلەيە بەرژەۋەندى لەۋەدايە ھەر كۆيلە بىت، يان
لەرۋى دەرونىيەۋە يان لەرۋى بابەتى شەخسى و عاتقىيەۋە لەگەن
خاۋەنەكەيدا جۈرە! ئەگەرنا تاكاتىك دەبەدرىت ئازاد بىت فەرموۋ ئەۋە رېنگە.

بۆيە لە كۆتايدا دەيلىنىنەو بەلەبەرچاۋگرتنى ئائەم(ئىصول)ە كەۋتم ئىسلام
 لەسەر تاۋەي بەۋ تەرتىبە دەست دەكەت بەچارەسەر كەردنى كۆمەلگە
 لەھەموو لايەنكەۋە و دەرونى كۆمەلگە نامادە دەكەت بۆ چاكسازى و
 ئىنقلاب لەتەۋاۋى پىنكەتە و بەشەكانىدا. لەسەر تاۋە بۆ كەسانىك كە تابەي
 پەپرەۋى خۆين ئەۋ نىزامە بەۋ كەيفىيەتە دادەمەزىت كەنەۋ شىتەي ۋادەبىتە
 ھۆكارى نارەھەت بوۋنى كۆيلە لەناۋبەجىت، كۆيلە بارودۇخىك پەيدا بىكات
 ۋەك ئىنسانگەلى ئازاد لەپاشاندا ۋردە ۋردە ھەر لەبەرەۋە رېگە دىارى
 دەكەت بۆ ئازادبوۋنى كۆيلەكان لەكاتىكدا كەخۆي دەسەلات پەيدا دەكەت
 كەنەگەر كۆيلەيەك ئازادبوۋ پەكى نەكەۋىت و لەبەرساندا نەمەرىت، چونكە
 ئىتەر خۆي(بىت المال)ى پەيدا كەردوۋە و دەسەلاتىكى ئابورى پەيدا كەردوۋە،
 لەدۋاۋى ئەۋەي ئەم دەسەلاتەي جىگىر دەبىت ئەۋ ياسا كۆتايە رادەگەيەنەت
 ياساى(مەكاتب) كە ئىتەر ئىختىيارى بەخودى كۆيلەگەلە. جا ئەمە مەتلۇب و
 دروستەرە بۆ چارەسەر كەردنى ئەم نەخۇشىيەي لەكۆمەلگەدا ھەيە يان ئەمە
 كە مەسەلەن لەسالى يەكەمى ھىجرەتدا رايگەيەنەت كۆيلە دەبىت ھەموۋى
 ئازاد بىت و كۆيلەدارى قەدەغەيە(خۆ ئەۋە دىيارە ئەم رايگەيەندە ناكەرىت
 بلىين پىش ھىجرەت رايگەيەنەت ھىچ كەسك ئەۋەندە گەمژە نىيە قەسەي
 ۋابىكات، چونكە پىش ھىجرەت كۆمەلگە نەبوۋە و دواترتاكي بۆ پەروەردە
 كەرد. يان ئەم رېگەيە ۋابەۋ جۆرە دەستى پىنكەد كەئىتەر ئىختىيار درا بەخودى
 كۆيلەگەل و دەۋلەتى ئىسلام بە ھىزى سىياسى و ئابورى خۆيەۋە پىشتىۋانى بۆ
 ئازادى كۆيلە كەرد كارىكى لۆزىكى ترە؟.

باسى چۈرەم:

ئىسلام ۋە مەسەلەي (جاريە)

گرفتە كانى كۆمەلگە ۋە رېنگە چارە كان.

من ليرەدا زۆر بە كورتى و بەناونىشانى پىشە كىيەك ھەندىك لىم بارەيدە
قسەدە كەم*.

جاريە، بەشىكە لە (كۆيلايەتى)، چونكە بە پىاو وتراۋە (كۆيلە) بەزلىش
وتراۋە (جاريە). بەگشتى ئەم دوو ناۋەيان ھەبوۋە. سەرەتا ئەمەتان لەلا
رۆشن بىت بۆ چارەسەر كىشەي ئىنسان دوو جۆر رېنگە ھەيدە:
رېنگەيەكى مەسنوعى ۋە فشارى ۋە (مىكانىكى) بە زۆر ۋە زۆر كاريە، ۋەك
ئەۋەي دەۋلەتلىك بەزۆرى ياسا بىھەيت بابەتلىك سەپىت بەسەر خەللىدا ۋە
پىيان ئەنجام بدات رېنگەيەكى تىش بەگرتەبەرى تەھەولات (ۋە چەرخان)،
كە بەشىۋەيەكى سىروشتى خەللىكە لەگەل تەرح ۋە بەرنامە تازە كەدا
ھەمامەنگى دەيىت ۋە قبولى دەكات. لاي ھەموۋان ئەۋە ئاشكرايە ئىنسان
مەوجودىكى عاقلە ۋە خاۋەنى ئىختىيارە ۋە بە پەروەردە كىردن دەيىت ۋە
لىيىت كە خرابى نەكات ۋە خرابى قبول نەيىت، نەك بەو جۆرەي كە بەزۆرى

---

* (ۋەك (كەك ئەھد) خۆي نامازەي پىدەكات، بابەتى (جاريە) سەر بە بابەتى كۆيلايەتيە، بۆيە ۋە
دەردە كەۋىت ھەندىك لە باسەكە ۋەك دووبارە دەرىكەۋىت، بەلام ئەمە دووبارە باسى پىشورتر لىيە،
بەلكو ۋەك تەۋاككەرىكى ئەۋ باسە ۋايە، ھەر لەبەر ئەمەشە لىمە بەشۋىن يەكدا دامانناۋن بۆئەۋەي
خوتەر زياتر لەم بابەتە تىگات ۋە زۆر تر بۆي رۆشنىتەۋە.

ياساۋ و كۈتەك پۈۋەپۈۋى بېتەۋە و بابەتى بەسەردا بەسەپىرتىت! مەگەر لەيەك كاتدا ئەۋەى وا رېگە مەعقۇلە كەى پىرايىت {بەسەرياندا جى بەجى كرايىت} و يەكەيەكەيەك ھەين قىۋلى نەكەن، ئەو كاتە كېشە نىيە بۆ يەكەيەكەيەك بەزۆر ياسا بەكاربەپىرتىت و پۈۋەپۈۋى بۈۋنەۋەى قەھرى (بەتۈۋەى) بىكەيت، بەلام بۆ ھەموو ئىنسان بە پۈۋەپۈۋى بۈۋنەۋەى قەھرى كارىكى باتلە. خەيالت وايىت ھەر بەزۆر ياسا و سىستەمىك بەسەپىت بەسەر مەجموعى ئىنسانىيەتدا، لە دىندا ئەۋە قىۋل نەكرەۋە، بەلكو (دىن) ھەۋلەدات ئىنسانىك لە جاھىلىيەتەۋە كە قىۋلى ياسا و بىرپار و ئاداب و رىسوم و ئەفكار و ئەخلاقى جاھىلىيەتە تەكان بدات و روشد (گەشە) يى بدات و بېھىت بەرەۋە لاي ئىسلام كە خۆى نازاد بىكات لە ھەموو ئەۋە شتەنى وا لەلەيەن بەشەرەۋە دەسەپىرتىت بەسەريدا، جا چ سەپاندنىكى ناناگاھانە و بەزۆر، چ سەپاندنىكى تەدرىجى و وردە وردە كە بەبۆنەى تەلقىنەۋە قىۋلى كىردۈۋە كارى دىن ئەۋەيە كە ئىنسان لەۋ جاھىلىيەتەۋە بىتتە سەر رېگەى ئىسلام و ئەۋە نازادە گىيەى پى بدات كە ئەۋانەى وا دروست كەرى ئىنسانە، كە ئىنسان ئەھلىيەت و لىياقەتى ئەۋەى نىيە كە بەرنامە دابىت و بىسەپىت بەسەر ئىنسانىيەتدا، ئەۋە لە پىششىرى و خۇبەگەۋرە زانىنەى كە ھەندىك ئىنسان ھەيانە پۈچە، دىن ھات ئىنسان ئالەۋانە رىزگار بىكات. لەدۋاى ئەۋەى كە ھەۋلى خۆى دەدات، ھەرەكەت دەدات بەئىنسان، تەكان و روشد پەيدا دەبىت لەناۋ ئىنسانىيەتدا وردە وردە خۇبان لە جاھىلىيەت رىزگار دەكەن كۆمەلگەيەك پىك ھاتۈۋە لەيەكەيەكەيەك لەتاكەكانى ئىنسان ھالەتتىكى تر پەيدا دەكات، بەلام ھىشتا

مومكىنە كەسانىڭ ھەبىن بەيپچەۋالدى بەرژەۋەندى كۆمەلگە بۆ مەدەستى پەستى خۇيان پىيان خۇش بىت ئىنسان دووبارە بىيىتەۋە بەدىلى بىرۈبۈچۈن و تىۋرىيەكانى ئىنسان دووبارە ژمارەيەك لە تاكەكان حوكم بىكەن بەسەر ژمارەيەكى تردا، حوكم بىكەن بەسەر كۆمەلگەدى ئىنسانىيەتدا! جا بەدەرپىزايى مېژۋوش ھەر وابوۋە ئەمەدە واقىيەتتە، ھەمىشە واقىيەتتىكى پەيدا كىردوۋە ھەمىشە واقىيەتتە پەيدا دەكەت، ھەر وابوۋە (دەين) ھاتوۋە بەشدرىيەتى رېزگار كىردوۋە، گەشە و دەرەكى پىداۋە و لەئەسارەت و زىلەتتى تاكەكانى ئىنسان و قبول كىردىنى حوكم و ياساى ئىنسانى رېزگارى كىردوۋە كەچى لەپاشاندا كەزەمان گۈزەرا ئىنسانى (خۇۋىست) و (پەلە و پايسە وىست) وردە وردە دووبارە ئىنسانىيەت كىردۆتدە دىلى بىرۈبۈچۈن و تىۋرىيەكانى خۇيان! ھەلەتتە زۆر بەكەمى ئەم كارەيان بە ھىز و زۆر كىردوۋە، زۆرترىن كەت لەرپىگەدى فروفېل و بەكارھىتەنى عىبارەت و دەستەۋاژەى واكە ئىنسان باۋەرى پىدەكەت و قبولى دەكەت (زولمى تەزۋىر ئىجگار زۆرترە تا زولمى زۆر و ھىز) كەمىكى بە زۆر و ھىز بوۋە زۆرترىنى بە فروفېل بوۋە ئىستاش ھەروايە و لەمەدوداش ھەروا دەپت. ھەرواكە دىن ھەول دەدات ئازادى بەلەۋە تاكەكانى ئىنسانىيەت و لەئەسارەتى بىرۈبۈچۈننى ئىنسانەكانى تەرەۋە رېزگار بەكەت، ھەر لەخۇدى ئىنسان تاكەلەك ھەن ھەول دەدەن دووبارە ئىنسان بىخەندەۋە ژىر بىرۈبۈچۈن و تىۋر و لىكەندەۋەكانى خۇيان و ئەفكارى خۇيان بەسەپىنن بەسەرياندا، ئەمەش ھەمىشە بوۋە!

جا گرنگ ئەۋەيە مۇتەۋەجىھ بىيەن ئەگەر ئىنسانىيەت بەدو شىۋەيدەش مەسخ و پۈچ بىيىتەۋە و ھەموو لەبەرەمبەر بىرۈبۈچۈننى تاكەلەك لە ئىنسانەۋە

سەرخەۋىيىت نايىت بە (زۆر) يىژى وامەيە، بە زۆر يىژى بىن بەرەو ئازادەگى و سارەتى ئىنسانى ۋەك خۆت ۋەرە دەرەۋە، نايىت ۋا بىكەيت، بەلکە دەيىت (متحەۋلى) بىكەيت، تەكانى تىدا دروست بىكەيت، زەن و ويژدان و فەكرى بگۆرپىت و ئازادى بىكەيت كە يىتە دەرەۋە لە ژىر نەو فەشارەدا، ئەمە رىنگەي (دين)ە، خۆنەگەر لەدۋاى ئەۋەي ۋامانكرد يەكەيە كەيەك ھەبۈن ديسان ھەر خەيالىيان ھەبۈو خۆيان بىسەپىن بەسەر خەلکيدا و ئىستىسمارى خەلک بىكەن، چ مادى و چ مەعنەۋى ئەو كاتەيە دەيىت بەتۈرەي رۈۋبەرويان بىتەۋە. ئەمە كولى بەرخوردى (دين) لەگەل ئىنسان و كىشەكانى ئىنساندا.

جا (كۆيلايەتى) يەكەيە لەو كىشە ئىنسانيانەي كە جاھىليەت دروستى كردۈۋە! كە بەھۆى شەر و زۆرەۋە كەسانىك لە ئىنسانەكان دەسەلات دەگرن بەسەر كۆمەللىك لەئىنساندا زياد لەۋەي كە خەيالى و فەكرىيان دەستگىر (تەسخىر) بىكەن جىسمىشان دەستگىر (تەسخىر) دەكەن، كە ۋاقىعەن (تسخىر)* بەدىلگىرن و كۆنۈزۈن كەردنى جىسم لەچاۋ بەدىل و كۆنۈزۈل كەردنى فەكردا شتىكى بچۈكە، ئىنسانىك بىيەت و زىندانى بىكەيت زۆر كەم زەرەرتەرە تاۋەكو ئەۋەي يىت فەكرى بگۆرپىت و دىلى بىكەيت. لە جاھىليەتى دولبايى ئەم رۆژەدا ۋەك جاھىليەتى درىژايى مېژوو (تسخىر) و دىلى فەكر دەكەن كە ئەۋە بەدبەختىيە، ئەو قوتابخانە بەشەرى و ياسا و سىستەمە بەشەريالە زۆر زالىمانەتر كاردەكەن لە چاۋ ئەو ئەشكەنجانەي لە زىندانەكاندا دەدرىن! چۈنكە (جسمى تسخىر) ناكەن {دەست بەسەر جىسميدا ناگرن}، بەلکە (دەرولى تسخىر) دەكەن {دەست بەسەر دەروولىدا دەگرن}، جا دەرون

* تسخىر: داگىركارى، كار يان رەۋىيى داگىرن و دەستبەسەردا گىرن.

گەرنگەرە تا جىسىم، ھەر كە دەرون تىسخىر كرا تازە ئىتر ئىنسان لىيە! جىسىمىش شۈپكەوتەى دەرونە و بە قىسەى دەرون و فېكرى دەكات.

فېكرىكەرەو ۋۆردارىك وا خەيال دەكات دوو دانە ئىنسان تىسخىر بىكات، يەككىيان لە دل و فېكرەو تەسلىم بوو، بەلام ئازادە، ئەو پىريان لە دل و فېكرەو تەسلىم نەبوو دەبىيات دەپخاتە زىندان و دەپخاتە زنجىرەو دەى لەم دووانە كاميان ئازادترن؟ بەدلىيەو ئەو ئازادترە وا لەناو زنجىرەكەدايە كە زەنى ئەسەر نەبوو، ئەو ئەسەر و بەدبەختە كە ئازادە و بەم لاو بەو لاوا دەپرات، بەلام بەدل و زەن و وىژدانى خۆيدا تەسلىم بوو ئەسارەت و بەدبەختى ئەو يە! اجا لەو بگوزەرەين لە (سىستەمى كۆيلايدەتى) دا ئەو جۆرە زولمەيە كە جىسمى كابرا ئەسەر دەكات و دەيكاتە شوپن كەوتەى خۆى! ديارىشە بۆيە دەتوانىت بەو جۆرە جىسمى تىسخىر بىكات، چۈنكە بەرپەتەكەشى گرتووە، كە فېكرەكەيە. و رەدە و رەدە لەناو سىستەمى كۆمەلگەدا بە زۆر و پۇل و فېروفېل كارىيان كەردووە و خەلكىش بېروايان پى كەردووە و ناسىويانە و قېولىيان كەردووە! بۆيە ئەو نەدە پەدەكات و... ئەم سىستەمە دروست بوو بۆتە عورفى گشتى ئەو كۆمەلگەيە دەى دەبىت چۆن بەرخوردى لەگەل بىكات؟! ئايا ياسايدەكى تەحويلى رابگەيدەنيت و كۆيلە ئىتر تەواو دەبىت؟ يان و رەدە و رەدە بىنايى فېكرى و دەرونى ئىنسان بگۆرەى، چ ئازادە زاھىرەكان، چ كۆيلەكان؟ ديارە ئەم رېگەى دوو مە (رېگەى بىنا كەردنەو فېكر و دەرونى ئىنسانەكان) مەعقولە نەك رېگەى يەكەم*.

* (بۆ خويىندەو زىاتر لەم بارەيەو بەگەرەو بە باسى پېشورتر.

جارىيە، ۋەك چارەسەر

جا ئىستا بايىنە سەر مەسەلەي (جارىيە). لەرېنگاي جياواز جياواز ۋە پراستە ۋەخۇ و نا پراستە ۋەخۇ (دىن) دىت و تەكان بە ئىنسانى جاھىل دەدات و دەيگۆرېت، كە ئەۋەلېن و ئەساسىن و لە ھەمووى گرنگىز ئەۋەيە دىن فەكرى شركاۋى و بت پەرستانە لادەبات و فەكرى تەۋھىدى پىدەدات ئىژن "تۆ تەنھا لە گەل خالقى خۆت و ھەستى جىھان پەيۋەندى بچوك و گەۋرەت ھەيە بۆيە گۆرپايەللى ئەۋە ئىژ گۆرپايەللى غەيرى ئەۋ مەبە ھەر شىتېك خىلافى ئەۋ بوو قىۋللى مەكە" جا ئەمە ئىژ ھەموو زىنجىرېك دەقەرتىت و ھەموو قەيد و بەرەستىك بەتال دەكاتەۋە! تەۋھىد بىنا و پايە و ئەساسى ئازادى ئىنسانە! ئىنسان لەرېنگەي تەۋھىدەۋە ۋايلېدىت سەرى بۆ ھىچ شىتېك دانەنەۋىتت غەيرى ئەۋەي ئە جىھانەي دروست كەردوۋە "خلىق"، چۈنكە غەيرى خالقى عالم ھەموو ئەۋانى دىكە يان ھاۋپلەي خۆيەتى كەدەكاتە ئىنسانەكان يان غەيرى مادەيە (ماۋەراي ئىنسان) ئەۋەي كەلەم جىھانەدا ھەيە ئەگەر ئىنسانە ئەۋە ھاۋپلەي خۆيەتى، ئەگەر غەيرى ئىنسانە (مېھوللى خۆيەتى)! بۆيە تەنھا سەر بۆ خالقى خۆي دادەنەۋىتت كە دروست كەرى عالمە! جا لېرەدا قسە لەۋەيە ئەم تەۋھىدەيە تەنھا بە قسە (لەفز و كەلىمە) نەبىت، ئەگەر ئىنسان بەپراستى (مەۋھىد) بىت واتە ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (۵) اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿۶﴾ بەندەگى و گۆرپايەلېمان تەنھا بۆ تۆيە و چاۋەرۋانى و كۆمەك لە (ماۋەراي عالمى شەھادە) و پەيۋەندى زاهىرى تەنھا لە تۆيە، ئەگەر ئىنسان ناۋاي لىھات زۆر گەۋرەيە ئىژ ھىچ شىتېك نىيە بتوانىت گەۋرە بىت بەسەرىدا، ھىچ شىتېك بتوانىت ئەمەر و نەھى بەسەردا بىكات.

دین لە ئەصلیکە ئاوا بونیادییەوه دەست دەکات بە دروست کردنی تەحەول (وەرچەر خان) لە ئێساندا، ئێسان لەو جاهیلیەت و پەستییدەوه کە دیلی یاساکانی ئێسانە (جانیستا تۆ ناوی یاسای زانستی دەنییت، ناوی مەکتەبی لی دەنییت، ناوی زۆر و زۆردار دەنییت) هەر ناویکی لێدەنییت. لەو حالە جەهالەتیەوه پزگاری دەکات و دەبەنییت بەرەو ئەوێ کە ئێر هیچ شتیکی لە هیچ کەسیک قبۆل نەکات غەیری ئەوێ کە ئێسان و نەم عالدەمە عەجیبە خەلق کردووه. دیاریشە جگە لەوێ نەم جیهاندی دروست کردووه باش دەتوانییت بەرنامە بۆ ئێسان دابنیت، چونکە مەخلووقی خۆیدەتی و باشی دەناسییت و باش دەزانییت دەبییت چۆن بەرپۆی بەریت! جا نەمە گرنگترین دروستکردنی وەرچەر خان (تەحەولە) لە ئێساندا لە پاشاندا وردە وردە لەلایەنی تریشەوه مۆتەووەجی و یژدان و فکری ئێسان دەبییت و بەهەموو باریکدا دەیگۆریت لەناو ئەوانەشدا مەسەلە (کۆیلە)! مەسەلە کۆیلەش بەجۆریکی کاری تێدا دەکات، کەلەیدە لایەندا وازی لێناهییت و کاری تێدا ناکات، بەلکۆ لەچەندین لایەنی جیاوازا کاری لەسەر دەکات لە قولاوی و یژدانی ئێسانەوه دەست پێدەکات کار لەسەر ئەو دەکات ئەو و یژداندە بۆچی رازییە کۆیلە بییت؟ دیارە چونکە شیواو و باتل کراوەتەوه بۆیە سیستەمی کۆیلایدەتی قبۆل دەکات، فکر و شعور و عەدواتف و یژدانی و ئیحساساتی هەمووی باتلە بۆیە ئەو سیستەمە زالمەندیە قبۆل دەکات.

نەم و یژداندە باتلە وردە وردە پاک دەکاتەوه لەو خەدوش و خالە نەنگینە، پاکێ دەکاتەوه و ئەواندی لی لادەبات دەیشواتەوه و تەمیزی دەکات، جا بەشیک لە (کۆیلە) — جارییەیه — هەروا بۆ مەجموعی مەسائیل لەلایەنی

جىاوازەوۋە داخلى وىژدانى ئىنسان دەبىت، ھەروا كەبۇ كۆيىلە لەلايەنى
جىاوازەوۋە داخلى وىژدانى ئىنسان دەبىت بۇ مەسەلەى جارىيەش ھەر بەو
جۆرەيە. لەلايەنى جىاواز جىاوازەوۋە داخلى وىژدانى ئىنسان دەبىت و
وەرچەرخانى تىدا دروست دەكات.

ئەو گۆرانكارىيەنى دىن دەپھىتت بەسەر كەسىكى (جارىيە) دا:

يەكەم: گۆرانكارى بولىدى فەرھەنگى ئىنسانى

يەكەمىن تەھەول (وەرچەرخان) ىش ئەوۋەيە كە تەماشى دىد و بىنىشى سەردەمى
جاھىلىيەت بەرامبەر بە (جارىيە، واتە ژنى كۆيىلە) بىكەين و بزانين چۆن بوو؟
بزانين چى بىنىش و تىروانىيىكىان ھەبوو دواتر دەزانين بەبۆنەى ئەو
تىروانىيەنەوۋە رەفتارىان چۆن بوو بەرامبەر (جارىيە) جا دواى ئەوۋە بزانين
ئىسلام ھات چى كرد و چى سىستەمىكى ھىنايە جىگەى ئەوۋە.

بەپراستى شەرم ھاوۋەرە ئىنسان بىت بەشپۆيەكى دور و درىژ باسى لىۋە
بكات! لىدرووى مەسائىلى جنسىيەوۋە ەك حەيوان زۆر نەنگىن تەماشى
جارىيە دەرگرا، ھەروەك چۆن لە بىرېك ئىنحرافات (لادان) ى جنسىدا. لەناو
ھەندېك لەخەلگىدا نىسبەت بەحەيوان جۆرىك لە كەردەوۋەى نادروست
ھەيە، لەناو ئەوانىشدا (سەردەمى پىش ئىسلام) بەرامبەر بە جارىيە بەو شپۆيە
ماملەھيان دەكردا ھەتا مەسەلە تەنھا بەرخوردى زەرەرمەند و نەنگىنى
خاوەن جارىيە لەگەل جارىيەدا نەبوو... جارىيەيان دەدايە كرى! دىيان نارد
بۇ كابرايەكى دەولەمەند و سەعاتىك دوو سەعات، شەوئىك دوو شەو
ھەرچەند مەيلىان ھەبوو لەلاى دەبوو دوايش ئەو پارەى دەناردا! ئا ئەمە

بەرنامەى ئەوان بوو ھەم پەيۋەندى جىنى ناسرىن و پەست و تەحقىرنامىزى
خۇيان، ھەم بە كرىدانىان بە كەسانى دىكە، بەراستى زۆر ناخۆشە ئىنسان
ئاتوانىت ئەو دەرېزانە زۆر سەرىح و رۆشن بىزىت، زۆر نەنگىنە زۆر
رەسۋايە بۆ بە شەرىيەت!! ئىستا بۆ ئىمە گىرانە ۋە كەى نەنگىنە، كەچى ئەوان
ەمەلىان پىدە كەرد! بە ھەموو شىۋەيدەك رەفتارىان لە گەل دە كەرد (بە رەن،
بە كرىدان...) ئىسلام دىت لە گەل ئەم دوو جۆرە ئىنحرافە جىسىيە رووبەرۋو
دە بىتدەو. سەرەتا لە گەل ئەو بەرنامانەدا كە چ خۇيان و چ غەدىرى خۇيان
بەزۆر (ئىتر جارىيە رازى بىت يان رازى نە بىت قەيدەك نىيە) بەزۆر ئىنحرافى
جىسىان پىدە كەردن و بەپارە دەيان دانە كەسى تر ئىتر رازى بوون بە ھىچ
شىۋەيدەك لەناو باسدا نەبوون، فەرموۋى ﴿...وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ
إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتُّوْا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا...﴾* ئەو كەچە جارىيانە (ئەو ژنە
جارىيانە) كە پىيان خۆشە شەخسىيەتى خۇيان محكەم رابگەرن بەزۆر واپان
لەينە كەن ئىنحرافى جىنى نەنجام بەدەن، چ لە گەل خۇتان چ لە گەل كەسى تر.
ئەمە جۆرىك لە دروست كەردنى گۆرانكارى لە وىژداندا جالەو
ەبارەتەدا ﴿إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا﴾ زۆر ئىلھام بەخشە!! ئەو پىي خۆشە ۋە كەو
شەخسىيەت كە جارىيە، شەخسىيەت لە بىرو بۆچۈرنى ئەودا ئەرزشى ھەيدە،
بەلام تۆكە خۆت بە ئازاد دەزانى شەخسىيەت لە تىروانىنى تۆدا ئەرزشى
نىيە؟! نانەمە زۆر تەكاندە ھەيدە لە دەرۋون و وىژدانى ئىنساندا ئەو بەشەى ﴿إِنْ

* {وَلِئَسْتَغْفِرَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ بَٰحَا حَتَّىٰ يَغْفِرَ لَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَالَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الْكِتَابَ مِنَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَآتَوْهُمْ مِّنْ مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ
تَحَصُّنًا لِّتَبْتُّوْا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} النور ۳۳

أَرْدُنْ تَحْصُنَا، كە ئەگەر قەرار بېت بۆ ئەرزشى گەورە گەورە رېز قايىل بېت
ئۆە كە بانگەشەى ئازادىتان ھەيە و ئەوانىش بەدىل و بى ئەرزش و تەبەقەى
خوارەو و پوچ دەناسن خۆتان دەبېت زىاتر بۆ ئەو ئەرزشە گەورانە رېز قايىل
بن تانەوان، ئەوان ئەرزشى بۆ قايىل بن ئۆە قايىل نەبن بۆى؟! ئەمە جۆرىك لە
تەحەول (وەرچەرخان) بوو لە بونىادى فەرھەنگى ئىنسانىدا جانەك لە خودى
فەرھەنگە كەدا، فەرھەنگە كە روالەتتە كەيە لە بونىادە كەيدا، لە
بناغە كەيدا (عواتف - فېكر) وەرچەرخانى لەوەدا دروست كەردا

دووەم: بەرەو ھاسەرگىرى

مەرحەلەيەكى تىرى دېت تەكانىكى ئىجگار گەورە دروست دەكات ئەویش
بىرىتتە لە «ئىزدواج». لىرەدا بەتەواوەتى ئەو جۆرە پەيوەندىيە جىنسىيە ھەتا
ئەگەر جارىيەش پازى بېت بەتالى دەكاتەو! گرېمان جارىيەش پازىيە لە گەل
خاوەنە كەى يان لە گەل كەسىكى تر پەيوەندى گرت ئەویش بەتال دەكاتەو!
ئەگەر جارىيەكان كەسوكارىيان ھەبوو بە ئىجازەى (پەزامەندى)
كەسوكارىيان، ئەگەر نەبوو حوكمەت ئەو كارە دەكات و مەرەيان دەكات،
جا ئەمەش (كاتى نىيە) ۋەك ئەوۋى (مەزھەبى شىعە) ھەيانە ئىمە شتى وامان
نىيە، چۈنكە تىروانىن و بۆچۈنى ئىمە (ئەھلى سۈننە) دا زەواج ھەرىكە جۆرە
جا ئايدەتە كە دەفەر مېت «وَأَتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ» ئەوۋەش نەك ھەر ئەوۋى مەرەى
بېرىت، بەلكو ھەر ۋەك ژنىكى ئازادە مەرەى ئەوانەى لەسنورى ئىمكانىيات و
دەسلەتتى پىاوە كەدا دەبېت (ھەرۋەك چۆن بۆ ژنىكى ئازادە مەرەى دىارى
دەكات بۆ ئەمىش كە جارىيە مەرەى دىارى دەكات). جانەوۋەش بلىم لە پىش

ئەمدەشەوۋە دروستكردنى گۆرۈنكارىدەكى تەرلە بىناغەدى فەدەھەلگىدا
 كە(ئەفكار و عوائفى ئىنسانىيە) دروست دەكات، ئەدۈش ئەوۋەيدە كە پىش
 لەوۋە بەوشىۋە تەكان بەدات و وردە وردە ياساى بۆ دابىتت دىت (جارىيە)
 دەكاتە ھاومالى (ژن)! ژن مەبەست زەوجى پىاۋە كە دەيكاتە ھاومالى ئەو
 زەوجە جائەمە ئىت تەكانىكى زۆر گەۋرەيە كەلەسەرەتاۋە دەست پى دەكات
 وشەى جارىيە لەگەل (زەوج) بەكار دەھىتت! چونكە فەكرى ئەوان فەكرىكى
 تەبەقاتى (چىنايدەتى) بوو بىنترىن (بەرزترىن پىلە) تەبەقە ئەشرافى خاۋەنى كۆپلە و
 جارىيە بوون پەستترىن و خوارترىن تەبەقەش بەندە و جارىيە بوون. تەبەقات
 شىتەك نەبوو ھەروا ئاسان يىت ۋەك لە دونىايى ئەم رۆژەدا ئىمكانى ھەيدە
 كەسىك لە تەبەقەى ئەشراف (ئەشرافى) زەواج بەكات، لەگەل كەسىكدا
 لە تەبەقەى خوارو، نا... ئەوان جىگە و پىگەدىان دىبارى كراو بوو ۋەك
 سەردەمى ئىرانى شاھنشاهى. كورە ھەروەك ئىستانى ئىران! مەلاكانى شىعە
 بە كچى موسولمان ئىژن عىبادەتە (سىغە) بەكن و شوو بەئىمە بەكن دەى (بە
 مەلاى دوابراۋ) بلىن نەگەر عىبادەتە كچەكانى خوتانىان بەدەنى! دوابراۋە،
 شەيتانە، خەلەتتەرانە بۆ كچى موسولمانان عىبادەت و سواب و چاكەيدە
 يىت (سىغە) بەكن بە ئىۋە، بەلام ئىۋە پىان عەيدە جارەك كچ و كورپى خوتان
 بىژن و بە سىغە تەركىزى ئەوۋە بەدەن بە تەمدىيان خوتان نايەكن و بە نەنگىنى
 دەزانن! ئەمدە ھەر بوۋە! تەبەقاتى پىشت زۆر خراپت بوۋە لە ئىستاش مافىكى
 كەمىان بوۋە ھەروەك چۆن ئىستاش (سىغە) كەردن بەرنامەيدە كە بۆ خەلەك
 بەتايىدەت ھەزار و فەقىران، چونكە كچە ئەشرافىش سىغە ناكات شتى وايان

نییه و کەسیکیش باسیان ناکات، مەلایەك نالیت بە کچیکی ئەشرافی ناوەرە(سیغە) تەنھا هەر هەژاران.

چۆن نیستا دەبینن ئاوا دەکریه کە ئەمەش کاری مەلایە ئەمە پەیوەندی بە مەزەهەبەو نییه و تایبەتە بە کاری مەلای فزول و فیلبازە، دووبارە بۆیه دەیلیمەو، بۆ ئەوێ نەبێتە تەوھین(ئێھانە)، بە مەلای بەتەقرا و بە ئیمان، بەلام بۆ کچی خۆیان عەدیە! نایستا یەك نەفەر(عوامی شیعه)بلیت بە مەلایەکیان"بێزەحمەت کچە کەت بدا بە سیغە"، بزانی چۆن جوابی دەداتەو پڕ جینیوی دەکات، چونکە هەرچەندە نایلین و رویان نایەت بیلین، بەلام لەناخی دلێانەو ئەم یاسایە تەحیل دەکریت بە هەژار نەك بۆ خۆیان! جا ئەو کاتەش هەبوو شتیکی پەسمی بوو و بە زمانیش دەوترا و هیچ عەیب و پەخنیەکی تێدانەبوو! خاوەن کۆیلە تەبەقەیهك بوون لەو سەری سەرەو هەموو ئیمتیازاتیکیان هەبوو کۆیلایەتی و جارییه تەبەقەیهكە بوون لەو خواری خواری بە هەموو مەحرومیەتیکەو. لە سیستەمیکی ئاوا چینیایەتیدا ناکریت ئیژی(ژنی نازادە)لەگەڵ(جارییه)ناو بریت! بازۆر دوور نەپۆین ئەو مالانە و مندالدارن بلیت بە کابرای خاوەن مال(ژنە کەت و مندالە کانت بنێرە بۆ فالانە کار)بزانی چەنێك پێی ناخۆشە و سل دەکاتەو لە پستەیهکی وا(ژنەکی و مندالەکانی)بەدیه کەو دەکاتە هاو پلە و هاومان! یان سەیر بکە و بزانی ژنی ئەو کابرایە چەنێکی پێی ناخۆشە، یانی چی ژنی کابرایەکی ئەشرافی لەگەڵ مندالەکانیدا ناوی دەبریت. هەر ئیستاش کە گوايدەموسولمانین و سیستەمی چینیایەتی بەو محکەمیە کۆنی لەناوماندا نییه(جا

بدخه‌يالي خومان واده‌زانين و يده‌شيوه‌يكي ره‌سمي و ياسای نيينه، به ياسا ديارى نه‌كراوه! به‌لام هيشتا نه‌وړنده له زهنماندا جيگه‌ي هديه‌...).

نا... تو بړو بويره ژنى كابرا و مندا له‌كاني به‌ي‌كه‌وه بړ كار و جهره‌يانيك ناوېره و بيانكه هاويله بزانه شتى واتد حمول ده‌كرت! دهى بړ نه‌و زه‌مانه‌ي كه‌دېت ژنى كابرا و جاريه ده‌كاته هاوما ل زور تالتر بووه، قورئان يه‌كه‌مجار دايانده‌جله‌كيتيت گويچكه‌يان ده‌زرنگيته‌وه ده‌لېت (ازواج له‌گهل ماملكت ايمانكم) زور دووباره‌ي ده‌كاته‌وه "ژندكانتان، جاريه‌كانتان... (ده‌يانخاته لاي يه‌كزى هدلبته له‌سهره‌تاوه زور سلده‌كه‌نده‌وه و نه‌صله‌منه‌وه، نه‌مه چييه نه‌مه بړ گه‌وره و بچوكى نه‌ماوه؟! ده‌زانن چړن نه‌شراف قسه‌يان به پيغمبر (ﷺ) ده‌دا كه‌تو گه‌وره و بچوك نه‌هېلا، نه‌ده‌ب و حه‌يا و شدرمت له‌ناو برد دياره نه‌و گه‌وره و بچوكى و حه‌يا و شهرمدى وانه‌وان بوويان نه‌و شه‌يتانيه پسده مدلعونيه كه ده‌بيت هدر له‌ناو بچيت!

جانه‌شراف له‌سهره‌تاوه بدراستى بدو شيوه‌يه سلپانده‌كرد لدم وشانه‌ي قورئان ده‌تدزين ﴿ازواجكم او ماملكت ايمانكم، ازواجهم. ايمانكم...﴾ ده‌يانووت نه‌مه چييه؟! بړچى واده‌كات و سدروخوار ناهيليت؟ بړ ماقول و ناماقول و گدوره و بچوك ناهيليت؟ انه‌و هدموو گلديديان له دانيشته تايديتى و (په‌يماني ناشتى بدسنت) دا ده‌كرد له پيغمبر (ﷺ) و صدحاييه‌كان له‌ده‌ره‌وه‌ي نه‌و دانيشته‌نه‌شدا نه‌و هدموو جنيوه‌يان ده‌دا ده‌يانووت (محمد) هات و دوني‌اي شيواند و سدروخواري كرد... قورئان ديت له‌سهره‌تاوه بدو جوړه راپانده‌شه‌كيتيت ده‌ي بابسلده‌مي‌نده‌وه و جنيو بدن و هاوار بكدن و بقيرپنن، كه‌يفى خويانه تاماوه‌ي‌كه‌اده‌ي ورده ورده ده‌گاته نه‌وى جيگه‌ي‌دى ده‌لېت،

﴿فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ﴾ تادەگاتە ئەۋەى ھەرۈەك ژنىكى ئازاد ھەقىكى بۆ ديارى دەكرىت، ۋەك كچى كابرا بخوازىت ﴿وَأَتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ﴾، دەى ئائەمە رەۋىشت و رېگەى دىنە لەكاتى پۈۋبەرۈۋ بونەۋەى لەگەل تەۋاۋى كېشەكانى ئىنساندا. ئاۋاى لىدەكات لەھەمۈۋ لايەكەۋە دەست دەكات بەكارلەسەرکردنى و وردە وردە ئەۋ وىژدانە پىسەى وا توانىۋىتەتى ئەۋ سىستەمە پىسە قبول بىكات مۈتەھۋلى دەكات و دەىگۆرپىت و دەىكاتە وىژدانىك كە بتوانىت سىستەمىكى باش قبول بىكات.

ياساكانى جارىيە لە سەردەمىكدا كە ئىسلام ھىزى پەيدا كەرد

{ھەمۈۋ ئەۋانەى لە پىشەۋە باسكرد لەكاتىكدا جى بەجىدەكرا كە ئىسلام ھىزى نەبۈۋ، ياساكانى ئىسلام ھۈكمى تەۋاۋى كۆمەلگەى نەدەكردا} جە نەم جارەيان ۋاى لىدەت دەگاتە ئەۋەى كە ئىتر ئىسلام قودرەت پەيدادەكات. ئەۋ ياسا و بەرنامەىە بۆ زەمانىك بوۋە كە ئىسلام ھىز و قودرەتى پەيدانەكرد بوۋ، بۆيە يەكەيەكەيەك لە ئەفرادى موسولمان ھەن لەناۋ دەريايەك لە جاھىلىيەتدا وردە وردە ھىدايەت ئاراستەى ئەمان دەكرىيەت، خۆ باقىيەكەى تر بەقسە ناكرىۋا بەلام ھەر ئەۋەندەى مەتلەبىك بىچىتە ناۋ كۆمەلگەۋە، ھەرۈەك ئەۋە ۋايە بەردىك بىخەتە ناۋ ئاۋ شەپۇل دروست دەكات مەۋج دەداتەۋە لە كۆتايدا وردە وردە دەگاتە ئەۋەى ھەمۈۋ لايەك دەگرىتەۋە و كۆمەلگەش مۈتەھۋول دەبىت بەمەرجىك نەم بەردە لەسەرىيەك لەسەرىيەك فرىۋى بەدەيت تا لە بىنەماۋە ئەۋ دەريا لە زەلكاۋ پىر دەبىت و لادەچىت و ھەمۈۋى دەرژىت بەملاۋ بەۋلادا ئەۋ فەرھەنگە پىسە ھىچى نامىت.

كاتىك ئەو كىشەنى لە كۆمەلگەدا بونىيان ھەيدە، ئەو مەسائىلەدى كە بونىيادى و ئەساسىيە، ئەصلى عەقىدە، دەبىئىي ئىسلام لەسەرەتاۋە لەنەصلى (عەقىدە) ۋە دەست پىندەكات، چونكە عەقىدە بىناسە بۆ تەۋاۋى دەرونى ئىنسان. لەۋىۋە دەست پىندەكات و وردە وردە دىتە پىشەۋە... تادەگاتە ئەۋەى كۆمەلگە بۆتە كۆمەلگەدىكى ئىسلامى، لە پاشاندا كۆمەلگەى ئىسلامى ئىتر ياساى بۆ دادەنەت، ياسايەك بۆ خودى حوكمەت ئەو ياسايەنى لەسەرەتاۋە كە ئاراستەى شەخسەكان دەكرىت بەرامبەر بە جارىيە، كە مەنەى تەجاۋزە، يان ئەو ياسايەى كە مازەيان بىكەن ئەۋە تايىدە بە تاكەكانى كۆمەلگەۋە، بەلام ئىستا ياسا بۆ حوكمەت دادەنەن، كە بەلەيدى كەمەۋە (يەك، ھەشتەمى) دارايى حوكمەت دەبىت دابىن بىكرىت بۆ ئازاد كەردنى كۆپلەكان، چونكە ئىتر حوكمەت دروست بوۋە ۋە ھىز ھەيدە و (بىت المال) و ئابۋورى ھەيدە ۋە دەتوانىت كار بىكات. تاۋەكو دەگاتە ئەو ناستەى سەپرەكەيت كىشەى (كۆپلەيتە) تەۋاۋ بوۋە ۋە خەل بوۋە.

جا (يەك، ھەشتەمى) دارايى داينىكەردن بۆ ئازادكەردنى كۆپلەكان لەيدىنى كەمەيتە دەتوانىت (تا يەك، چۈرەم و تا نىۋەشى) بەخەشىت، تا ئەو ئەندازەى كۆپلە بوون ھەيدە ۋە پىۋىستى پىتەتى. ھەروەھا دەبىت (بىت المال) ئاۋا كاربىكات و كۆپلە ئازاد بىكات يان نايسان بەداتى، يان كارىيان بۆ پەيدابىكات، چونكە لەروۋى ئابۋورىيەۋە كىشەى گەۋرە ئەۋە بوۋ، كە ئەگەر كۆپلە ئازاد بىكرەيدە لە بىرساندا دەمەرد، چونكە كارىك نەبوۋ بىكات و ناينىك پەيدا بىكات.... جا ئىتر خۆ ئەمەدى لە ئىسلامدا دەكرىت لەگەن ئەۋەى لەئەمىرىكا دەكرىت بەراۋرد بىكەن! كە ئىنسانىكى بە ئىمانى مەسىھى

دەلسۆزى خەير و ويست، وەك (ئابراھام لىنكۆل) ھەولیدا بۆ ئازاد کردنى كۆيلە
چەندىن سال ھەولیدا، بەلام ئەسەرى چى بوو؟ چونكە دەويست بە ياسايەكى
بەزۆر ھەرچەند رېتمائى زۆرى دەکرد و كەسكى دانىشمەند و بە ئيمان بەتەقوا
بوو لە ديانەتى خۆیدا كە مەسىحى بوو، ھۆشداريەكى زۆريان کرد و ھېزىكى
باشى ئاگادار كەردنە و ھەيان لە دەستدا بوو، بەلام چونكە تەقريبەن رۆوبەرۆو
بونەو ھەيكى ئاگائى بوو، داغلى رۆوبەرۆو بونەو ھەيكى تەحقىرانە بوو دەي
لە گەل كۆمەلگەدا بەو شېو ھە بەرخورد ناكريت، بەلكو دەيىت لەسەرەتا
كۆمەلگە مۆتەخەويل بکەيت سەپردەكەيت خودى (كۆيلەكان) زياتر بەدبەخت
بوون بە ھۆى ئەم ياسايەو! ئەو ھەموو كوشت و كوشتار و ئازاردانە كە دواي
دەرچوونى ئەم ياسايە دەستيان پىکرد لە پىشدا كارى و ايان بەرامبەر بەردەكان
نەدەکرد، راستە لە ھەو پىش وەك سىستەمى كۆيلەيەتى دەيانكوشتن، بەلام
ئەمجارە بوون بە داخ لەدل دۆى كۆيلەكان لەزەتيان لەو دەبرد كە بەرنامەي
ئەشكەنجەدانيان بۆ دروست بکەن...

ئىستاش دواي ئەو ھەموو سەلەش ھىشتا باس ھەر ماو! ھىشتا لە كۆمەلگەدا
جىگەي نەگرتو، دەي لەو كاتەدا چى؟ لەو كاتەدا، چونكە بونىادى فەرھەنگى
دەگۆرپىت، كە برىتيە لە (فكر، عەقىدە، ئەخلاق، شعور، عەوائف، ئىحساسات)
وايلىدپىت كۆيلەيەكى وەك (بىلالى حەبەشى) دەيىتە شەخسىيەتى دوو ھەم لەدواي
پىغەمبەر (ﷺ)! دەيىتە گەيەنەرى فەرمانەكانى پىغەمبەر بە تەواوى موسولمانان،
دەيىتە زمان و موبەلىغى ئىسلام! بەلى كارىكى بونىادى بكرپىت دەرئەنجامىكى
ئاواي دەيىت، كارىكى غەيرى بونىادى بكرپىت، چونكە لە گەل مىزاجى ئىنساندا
سازگار نىيە ئاواي لىدپىت.

باسی پینچەم:

بنەما و سەرەتاكانی ئیقلابی فەرەهەنگی و گۆرانیکی ریشەیی له كۆمه‌لگەدا.

باسی ئیقلاب یان (تەصفیه‌ی) فەرەهەنگی یاسیكه دورودریژە، و له لایەن موسوڵمانانەوه دیقەتی لەرا دەبەدەر و شەدیدی گەرەكه بە تایبەت دەربارەیی: قسە كردنمان، ئەدەبیاتمان، هونەر، و زیندەگیمان، پەيوەندیمان لەگەڵ خەڵكدا، هەرچی شتمانە دەبێت له بیژنگی بدەین، ئەشی پالفتەیی بكەین، ئەوه وا پاشاوه فەرەهەنگی دژی بەشەریه، پاشاوه‌ی فەرەهەنگی (شاهەن شاهی كۆنی ئێران) و دووبارە زیندو بۆتەوه و له فەرەهەنگی ئێمەدا وجودی هەیه دەبێت فرەیی بدینه دەرەوه، لەبەرئەوه بەراستی قسە كردن لەبارەیهوه زۆر درێژە دەكێشێت!

هەندێك له باسه فەرەهەنگیەكان زۆر گرنگەو پەيوەندی به تەواوی موسوڵمانانەوه هەیه و موسوڵمانگەل دەبێت هەولێ بۆ بدەن ئەویش ئەوه‌یه، كه ئەو (ناواندی) وا یادگاری (شاهەن شاهی ئێران) ی بەر له ئیسلامە و ئەو میژووه كۆنە زیندو دەكاتەوه، و بیرەوه‌ری ئەو دەورانه پێسه تازه دەكاتەوه بۆ موسوڵمانگەل، ئەو ناوگەله دەبێت لا بڕێت! ئەمه كاری گشت موسوڵمانگەلیكه، هەر موسوڵمانێك ئەگەر ناو خۆی، ناو خانەوادەگی، ناو منالەكانی، ناوی كەس و كاری، یادگاری ئەو میژووه پێسەیه بكەوێتە هەول و تەلاش بۆ گۆڕینی. بۆغونە كەسێك ناوی (خوسرەو، پەروێز، فەرەیدون) هە

نالەم جۆرە ناوگەلە... بکەونە ھەول و تەلاش بە جۆریکی گشتی ئەم ناوە
 ییسگەلە لەناو کۆمەڵەى ئیمەدا بچیتە دەرەو، چونکە وەختیک منالى من،
 خۆشەوێستم، یا شەخسى خۆم ناوی یەکیک لە (شاكانى ئێران) یان یەکیک
 لە قارەمانگەلى ئەفسانەى ئێران کە یادگارى دەورانى (شاهەن شاھى) و
 سیستەمى شاهەن شاھى بەر لە ئیسلامە لە ڕوومانەو بوو ئەو ھۆى ئەو یە
 کە ھاوبەستەگى ئیمە لە گەل ئەو سیستەم و جۆرى زیندەگىدا نەپچریت و
 بەردەوام بیت! ھەرەو ھا ئەو سیستەمە بتوانیت لە ڕینگەى ئەم عەناصرە
 فەرھەنگیەو کە ھەیتى لەناو فەرھەنگى گشتى ئیمەدا ھۆکارێک بدۆزیتەو
 بۆ تازە کردنەو ژیانى خۆى. وەك پێشزیش وترومە "گیاپەك ھەرزە لە ناو
 بیستانیکدا سەوزەبى، ئەم گیا ھەلە کەنى ئەگەر ڕەگ و ڕیشە کەى
 ھەلە کەنى ئەم ڕیشە یە کە خواردن و ڤیتامین (تەزغیە) لە گیا ئەصلیە کان
 وەرەگرن و ردە گەشە پەیدا دەکەن و دووبارە دەبنەو بە بژارێ قەوى
 کە گیا ئەصلیە کە لە بەین ئەو ھەن". ھەر بەو جۆرە ھەر ڕوداوێک بەبۆنەى
 عەناصرى فەرھەنگى خۆیەو دەتوانیت تەزغیە بکات لە مەوجودیەتى
 میللەتیکدا و ئەو تان و پۆگەلە وا ھەیتى ئەگەر لەناو فەرھەنگى ئیمەدا
 بچیت، ناخرى ھەر زیندەو دەبیتەو، ھەرەو ئەو کە ئیسلام (شاهەن
 شاھى ئێرانى) لە لەناوبرد و میللەتى ئێران گەشتە ئازادى و گەورەترین
 ئازادیەك کە میللەتى ئێران دەزگیرى بوو ئەمە بوو، کە توانى حەقى خۆى
 لە نووسینی، خویندن بپرتە دەس، ئەمە فرە ئازادیە کى گەورە بوو، بەلام
 میللەتى ئێران دەقیقەن تەعقیبى ئەم قەزییەى نەکرد کە ھەرچى وابەستەگیە

بەفەرھەنگى كۆنەۋە ھىدە لە بەدىنى بوات، ئاخىرى دووبارە سەيدە كەين
شاھەن شاھى زىندو بويەۋە!

ئىسەشە براكام! مەسلەلى ئىنقلاب مەسلەلى شوخىيەك نىيە! مەسلەلى
ئىنقلاب، كاتىك گەرەكمانە لە سەمىمانە و رېشەو جەدى بى، ئەمە نىيە
دەستەيەك فەقەد دەستەيەك لە بەين بوات، نا .... ئەشە فېكر و پاشماۋە و
فەرھەنگى و فەكرى ئەو لاپەرىت لەناو كۆمەلگەدا، ئىنجا لەناۋچونەكە
ئەسەرى ھىدە، ئەگەرنا ھەزار جار سىستەم و، ھوكومەتەك لە ناۋبەرە، تا
ئەو سىستەم و ھوكومەتە لە فەكر و فەرھەنگى خەلگىدا نفوزى ھەبى ئاخىرى
دووبارە سەر ھەلەدەتەۋە.

ئەم جۆرە شتەكە لە ناو (ناۋى خانەۋادەگى) يەكەكە لە عدۋامىلى ئەۋەى كە
رېشەلى فەرھەنگە كۆنەكە تەغزىيە دەكات لە ژيانى خەلەك و دووبارە ئەو
گىا ھەرزە سەوز بىتەۋە. بەلام كارىكى مىقدارىك قورسە ئىنسانگەل گەشتىان
بەكونە ھەۋلەدان و ھەرچى لەو ناۋە خراپانەدە كەبە خۇيانەۋە يان مەنال و
كەسۋكارىانەۋەيە بېگۈرەن، جا ئەمە ئەگەر بە تەشريفاتى ئىدارى ئەنجام بەرىت
زۆر درىژە دەكەشەت، {ۋاتە ئەگەر بىت و ھەموو ئەو رېگاو شۈپنەندە
لەروۋى ياساى و رۆتەندە پۈيەستە بگىرەتە بەر بۆ گۈرپىنى ناۋەك، ھەموو
ئەۋانە ئەنجام بەرىت كارىكە پۈيەستى بەكاتى زۆرە}، زۆرىك لە برا
ئىدارىيە كاغا لەم ماۋەيدا زەھمەتى فرەيان كېشاۋە، خەمەتى فرەيان كەردگە،

بە ھۆى ئىنسانىيەت و زەھمەتى ئەوانەيە ئەمرو* جەنابى (ئەزھارى) ھەرەشەى دەکردو كوتەكى دەدا بە زەويدا، ئەويش لەبەرئەوھى ئەگەر كەسيك لەوانەى لە دائىرەدا كاردەكەن نەپواتە سەر كار حقوق (مەعاش)ى ئەوړين و چى دەكەين و چى دەكەين ... ھەرگ وەبان سەر ئەو ميللەتە، وائىختيارى دەكەويته دەست يەك دانە نيزامى كە لە يەكەمين دانىشتنى (مەجلىس)دا ئىژى "وەلا من لە سياست بەلەو نيم"، ئاخى ئەى دوا برياگ، سياست نافامى بۆچى ھاتووى دەيتە (رەئىسى دەولەت). رەئىسى دەولەت، واتە موجرىيەى سياست. ھەر بەو جۆرە كە لە ئىعلامىيەكاندا وتوومە، خوتۆ ئەچيت سياستەتيك ئىجرا بگەى وەختى نافامى كەواتە بۆت دەنووسن، سياستەت بۆ دەنووسن و ئىجرا دەكەيت. ئەوېش ھىچ! لەولاولە ئەوھ بىشعور و نەفامە ئەوھنە نابەلەدە لە قانون كە نەفامى (مانگرتن) ناويته ھۆكارى دەرکردنى كارمەند، ناويته ھۆكارى بړينى حقوقى كارمەند(مەعاش). ھەرەشەى فەرمووه! "كە ئەگەر ھەر كارمەندى مانبگري، ھەر كارمەندى نەپواتە سەر كار حقوقى بېرن و لە كۆتايدا دەريكەن".

غەلەتى فەرموو، مەگەر شارەزا نىيە لە قانونى ئىران. بەلئى، نيزام و حوكومەتەكە نيزامى قانونى نىيە. قانون مەترەح نىيە، بەلام كاتيك مەسدەلە مەسدەلەى ھەزاران ئىنسانە و تەواو كارمەندالى ئىدارى گشتيان مانيانگرتووه،

---

* (ديارە ئەم وتارەى (كاك ئەحمەد) لەسەر بەندى رووداى ئىقلابدايە و دەستلاى (شاھ) بەتەواوھنى نەرووخاوه، بۆيە لىرەدا (كاك ئەحمەد) ناماژە بەو ھەرەشەيە دەكات كە سەرۆك وەزىرانى حوكمەتەكەى (شاھ) ئاراستەى فەرمابەرالى دامەزرانە حوكمىيەكانى كردووه.

مەلەت دەكەت، ئەم تەھدىدە ئىجرا دەكەت! "ئەگەر كارمەندى مانىگرت بىن
نقۇقەكەي قەتەكەن".

راكائىم! نىگەرەن نەون براگەلى ئىدارى وا مەزانن ئەم ھەرەشانە ھىچ كارىك
دەكەت، ئەم ھەرەشانە، ۋەك ئەو لەشكر كىشىيە، ھەرۋەك ئەو لە سەرەتاۋە
خودى دەۋلەتى نىزامى ھاتە سەر كارو گولەي موسەلسەل* (رەشاش) ى گرتە
مەردم، كە ئەگەر مەردم قسە بىكەن دەيان كۆژم، بەلام خەلكى كارى خۆى
كرد و بەردەوامى بە ۋوبەۋوبو بونەۋەكانى خۆيدا، فەقەد بە تەغىرى
رەنگەۋە. لە ھەر ۋەزەيكدە جۆرىك و لە كۆتايىشدا ھەر شەكستىان خوارد.
ھاتن زىندە بادىيان دروست كرد ھەر شەكستىان خوارد. ئىستاش ھەرەشەى
كردوۋە ھەر شەكست دەخوات، ئەلبەتە ئەمە ئاخىرىن ئىقدام (دەستىشەخەرى)
نىيە كەمەن لىرەۋە ئىزمى ئىقدامى (دەستىشەخەرى) جەدى دەكەم بە ئومىدى
خوای گەۋرە.. نىگەرەن نەون، مۆتەقەن براگەلى ئىدارى نىگەرەن نەون وا
بزانن ئەم قسە موفتە كە (ئىزھارى) كەردى قەرەنلىك دەھىتتە! كەمەرىن
ئەرزىشى نىيە، ناتوان ھىچ غەلەتلىك بىكەن. ھىچ كاتلىك ناتوان بە عىنۋانى
مانگرتن ھەقى يەك نەفەر و فەرمانبەرى ئىدارى، حقۇقەكەي (ھەتا ئەگەر
چوار مانگ مانىگرت و كار نەكەت) ناتوان حقۇقەكەي بېرن.

جا بە لەبەرچاۋگرتى ئەمە، كە كارمەندگەلى ئىدارى زەھمەت فرەيان
كىشاۋە و، ئىنسانىيەت فرەيان كەردگە لەم بابەتەيشدا كە چاۋەرپى ئەۋەدەكەم
ھەرچى زووترە بېرۆن و ناۋە خراب و بەدەكانى مېژوۋى رابردوۋ لە

* جۆرىك نامىرى شەر گەرمە، كە فېشەك بە رېز دەدەقېتتە. تىرباران، ئاگراران، شېستىر....

كۆمدەلگەي ئىمەدا لاپەرن. كەسىك بەناوى (فەرەيدون و كۆرش) و ئەم جورە
ناوہ گۆر بەگۆرە مۆتلەقەن نەمىنى و ناوگەلىك صەحىح و پەسەندىدە،
ناوگەلى ئىسلامى جىگەيان بگرنەوہ! ناو ئىسلامى واتە چى؟

واتە ئەمە كە يا خاترى ئىنسانگەلى خاس زىندو كاتەوہ، لە زەمانى زووتردا
ناوى پىاوانىك باش بوويىت، كە ئىنسان بۆ منالى خوى ئىنتىخابى بكات، يان
واتايەك خوشى ھەيىت، گرنگ ئەوہ نىيە ناو ئىنسانگەلى باش بىت، نا
مەسەلەن كۆر ناوبى (ھەلۆ)، واتە بە قودرەت، يان ناوى بنى (شىر)، ناوى
بنى (پلنگ) ئەمانە ناوى خوش و ماناداريان ھەيە! يان كەنىشك مەسەلەن ناو
بنى (شەتاو – ئاسۆ) ئەمانە ناوى ئىسلامىن، واتە ئىسلام خوشى تى لەم
ناوگەلە، خوشى تى لەناوى يان خاترەي ئىنسانگەلى باش زىندو بكاتەوہ، يان
ويئەيەك لە ھەستىدا كە بگۆنجىت لەگەل پىاوا يا ژندا بىرئە زەنى ئىنسانەوہ.
ئەم ناوگەلە پى ئىژن ناوى ئىسلامى، ئەو ناوگەلە وا خاترەي كۆنى ئىرانە
گشتى بسپرىتەوہ. جا ئەمدى پىويستى بەوہ ھەيە ئەو برايانەي لە بەشى ئامار
كاردەكەن گەورەو بچوك ھاو كاريمان لەگەلدا بکەن، ئەگەر لە رېگەي
ئىدارىيەوہ ئەم كارە بكرىت و ئەنجام بدرىت و، بچىتە دادگا و چەند مانگىك
درېژە بكىشى بە مورافەعەو ئستىدلاو شاھىد كار ئەنجام بدرىت خەلكى ياس
(بىتاقەت) دەبن. داوام ئەوہيە لە براگەل! كارمەندگەلى ئامارا لىرەوہ لە ھەر
شارىكى تردا كە خەلكى ئەم مەتلەبە دەرکەكەن و پىشوازي لى دەكەن بە
سورەت كار بۆ خەلكى ئەنجام بەدەن. ھەر كەسىك دەرۋات و گەرەكىيە
ناوہكەي بگۆرپىت، يان ناو خانەوادەگىيەكەي بگۆرپىت بى تەشرىفاتى ئىدارى
(رۆتىن) فەورەن بۆي ئەنجام بەدەن. جا ئىتر رېگە چارەكەي لاي خويانە چۆن

نەم كارەيان بۆ ئاسان دەكەن، چونكە مەن شارەزا نەم و نازام چۈن دەكرى
تا كارى وابكەن كەبى تەشرىقاتى دورو درىژى ئىدارى نەم داواكارىيە لە
مەردم قبول بكەن. داوام نەوہسە زەنى خۇيان بىخەنە كار تەقى زەوابت و
قەواعتىك كە ھەسيان كارىك بىكرىت كە مەردم فرە ياس نەوى. مەردم
پىشوازي دەكەن لە ئىدارەى ئامار، بىرۈن زوو ناوگەلى خۇيان و ناوگەلى
خانەوادەگى بىگۈرۈن، نەوانىش نەم ھەمكارىشە بكەن كە فرە بەپەلە نەم داوايە
نەنجام بەدەن و كارى مەردم بىخەنە رى. چاوەرپى نەوہش لە خەلكى دەكەم
سەعاتىك لە كاتى خۇتان بىگۈرۈن ئىشكالى نىيە بىرۈن ھەر ناوېك كەخاتەرگەلى
كۆن زىندو دەكەتەوہ لە تەرەف ئىدارەى ئامارەوہ بىگۈرۈن..

ئىنقلاب بۆ گۈرۈپنى فەرەھەنگى نەشرافى:

لە بابەتى ئىنقىلابى فەرەھەنگىدا، دوو مەتلەب زۆر گىرەنگ و نەساسى و
تەقرىبەن فراوانە و كۆمەلگەى ئىمەى گىرەتار كىردوہ كە يەكجار گىرەنگە
ئىستە ئامازەيان بۆ بكەم:

يەكەم: رەنگدانەوہى نەشرافى لە زىندەگىماندا: لەتەواوى زىندەگىمان لە
بابەتە تايبەتى و كۆمەلەيەتتەكاندا.

دووەم: ھالەتگەلى غەرب زەدەگى.

لە بارەى رەنگى نەشرافىدا، ئامازە بە ھەندىك شەبەكەم، نەوہ و ئىمە لە
قورئاندا دەبىن لە بارەى ھەرەكەتى تەئرىخى بەشەرىيەتەوہ، لە بارەى
ئىنقلابگەلى دىنيەوہ تەماشە دەكەن كورت دەبىتەوہ لەمەدا: كە جەماعتىك
نەشرافى و خۇشگۈزەران ئىستىسمارى خەلكىان كىردەگە! نەم نەشراف و

خۆشگۈزەرانە لە تەئەبىئى ئىسلامدا بەناۋى دوزمنى خەلک دەناسرىنەن. بەناۋى دوزمنى پىغەمبەران (عليه الصلاة والسلام) موسته کىرىن، موترەفین، یان ناوہ گشتیہ کہ یان (مەلەء). ئەمانە بە درىژى میژوو کارىکیان کردگە لە رینگەگەئى جۆراو جۆرەوہ بە فرۆ فیلگەئى جیاواز، وورده وورده بەرھەمى رەنج و زەحمەت و تەلاشى خەلک بێتە لای ئەوان، خەلک تەنگى بى، نارەحەت زىندەگى بکات، بەلام ئەوان خۆشگۈزەرىن!! با ئائەم نوکە لە میژووی ئىسلام بگەرپنمەوہ.

ئىنقلابى ئىسلام وەك باقى ئىنقلابگەلى دىنى، جىھەتگىرى کرد عەلەبەھى ئەشرافیەت، ئەوہ وا بە شیوەى ئەشرافیەت لە کۆشكى سەلتەنەتەوہ بیگرە تا سەرۆكى عەشرەتەکان، لە کۆمەلگەکاندا دەبىنرا ھەولیدا ھەمووی بسپرتەوہ و لەناۋى ببات! جا شوکور بۆ خواى گەورە لە ماوہیەكى کەمدا ئىنقلابى ھەزەرەتى پەسول اللہ (ﷺ)، زۆر کارکرا و، لە پاشانىشدا لە سەردەمى (خولەفای راشیدین) یشدا کەم یا فرە جەرەیان تەعقیب کرىا، بەلام بەداخەوہ زەمان زۆر نەگۈزەریا خوگەئى ئەشرافى، غەفلەتگەئى ئەشرافى وورده وورده ھاتەوہ و پرووی کردەوہ ناو کۆمەلگە، یەکیک لە سىفاتى ئەشرافى کە ئىسلام نەفرىنى دەکات ئەمەیە ساختمان (بیان) یک رازاوہ تربیت لە ساختمانى موتەوہصیتی زىندەگى مەردم! مەردم بە شیوەیەكى ئاسایى چۆن زىندەگى دەکەن ھەدى موتەوہصیتی زىندەگى خەلک ھالە چى ھەدیکدا، ئىنسان ساختمانى خۆى لەوہ ئەشرافى تر و رازاوہ تر دروست بکات، جۆریک بیت کە ھەد (سنورى) موتەوہصیت (ناوہراست) ی زىندەگى خەلکى نەتوانى دروستى بکات. ئەمەش لە نەزەرى فیکر و شارستانییەتى ئىسلامیەوہ شتیكە

نه‌نگین و خوین تال له‌ناو کږمه‌لگه‌دا. دیق‌دت بکه‌ن نه‌گدر یه‌ک نه‌فدر له‌ناو
شه‌قامدا بچیته به رپگه‌دا دانه‌یه‌ک (کلکه رپوی) بکاته بان سه‌ریدا و چه‌ند
ناوینه و زهرق و به‌رق به‌م شان و نه‌و شانیدا ناویران بکاته‌وه!! نانه‌مه
له‌نه‌زهر خه‌لکیدا شتیکی خوین تال و خراپه. له‌به‌ر چی؟! چونکه فدره‌ه‌نگی
کږمه‌لگه شتی به‌وشپوه‌یه قبول ناکات! نیستا له کږمه‌لگه‌ی نیمه‌دا جوړه‌ها
کوژشک و زولم و نیستیدا دگهل ده‌بینین، به‌لام چ خوین تال نیه! چ فره‌یه‌ک
له نیسانگهل نه‌فرینی ناکه‌ن و قیزیان لپی نارپشپته‌وه ناره‌زوو ده‌که‌ن و
ده‌لین "ناخ من شتیکم بوايه وهك کژشکی سه‌عد ثابات، ناخ شتیکم بوايه
وهك کژشکی مه‌رمهر، شتیکم بوايه وهك مائی فلانه نه‌شراف" نه‌وه له‌به‌ر
چییه؟ له‌به‌ر نه‌وه‌یه که فدره‌ه‌نگمان نه‌خوش که‌وتووه و نالوده بووه! نه‌گه‌رنا
له فدره‌ه‌نگی نیسلامیدا نانه‌و (کوژشکانه) مه‌زه‌ری بی‌شه‌ره‌فی و خوین تالیه
(موسولمانه‌کان نه‌م فه‌مه له خوتاندا زیندو بکه‌نه‌وه، کاتیک داموده‌زگایه‌ک
نه‌شرافی ده‌بین به‌شپوه‌یه‌کی نایدیال که ناره‌زوی بکه‌ن ته‌ل‌دقی مه‌که‌ن،
به‌لکو به‌شپوه‌ی له‌که‌ی له‌نگیه‌ک، خراپه‌ک بیته به‌ر چاوتان). {وهك نه‌و
که‌سانه مه‌که‌ن}، که نه‌چوون به‌حه‌ماسه‌ت سه‌راییه‌وه (به‌حه‌ماسه‌ت‌ده‌وه)
وینه‌یان ده‌گرت، مه‌سه‌ل‌ن له‌ت‌دختی جه‌مشید، یا مه‌سه‌ل‌ن له‌ت‌اقی
(مه‌داین)! نیشانیان ده‌دا به‌مهردم که "سه‌یربکه‌ن بکه‌ن گوزه‌شته‌ی نیمه
چه‌نیک پر نیفتیخار بووه"، نه‌مه له‌چی کاتیکدا؟ به‌ناو نیفتیخار ده‌کریت
نیشان بدرپیه‌ن؟ له‌کاتیکدا فه‌می خه‌لکی نه‌وه‌نه دزی دینی بی‌که
نه‌شرافیه‌ت به‌گه‌وره بزائن، به‌نیحترام بزائن، به‌ماقولی بزائن، به‌لام
کاتیک فه‌می دینی زیندوو بوو نه‌شرافیه‌ت، واته نیشانه‌گه‌لک له‌خیانه‌ت،

واتە نىشانە گەللى لە دووشەنى بەرامبەر بە خەللىك، نەك واتە لە فەرەهەنگى كۆمەلگەى ئىمە ھەركەسى زىندەگى ئەشرافى بىت ئەو دۆزمنى خەللىك بىت، نا... ئەساسى ئەشرافىيەت دۆزەننىيە لە گەللى خەللىكدا، جا لەناو كۆمەلگەدا پەيوەندىيەك نىزامىك پىادە دەبىت، خەللىكەنىك خۆشى گەرەك نىيە خىيانتەت بىكات، مەبەستى نىيە خىيانتەت بىكات، بەلام نىزامە ئىدارىيەكە واى لى دەكات مەسەلەن فلانە كەس، كارمەندىكە مۇجەبەكى زۆرى ھەيە و لە ئىدارەيەكدا دامەزىياو ھەقۇقى زۆرى ھەيە، خىزانەكەشى بەھەمان شىو ھەقۇقى زۆرى ھەيە و مانگى (پانزە، بىست، چل، پەنجە ھەزار تەن) مۇجە وەرەگرن، ئەگەر تەخەصۇصاتىكىان ھەيە ئاسايە، مانگى (پانزە بىست ھەزار) تەن لە سەتخىكدا، (چل پەنجە ھەزار تەن) لە سەتخىكدا زىندەگى ئەشرافى دروست دەكات، ئەو شەخسە خەتاي نىيە، ئەو شەخسە ئەگەر سودوۋەرەگرىت لە ئەم پۇل و ھەقۇق و دەرەمەتە و دىت مالى ئەشرافى و زىندەگى ئەشرافى بى دروست دەكات، ئەو كەسە زاتەن مۇقەسسىر نىيە لە كارەكدا، بەلكو (سىستەمى كۆمەلگە و پەيوەندى ئابوورى كۆمەلگە) كەسىف و چەپەلە و ئەو شەخسە دەتوانىت و بىكات!! چۆن؟

بۆ ئۇنە كرىكار يان كارمەند لەو كارگە يان لەو دامەزراوۋەدا كار دەكەن ئەو مۇھەندىسە يان ئەو تەكنىككارە، يان ئەو مۇتەخەسسىسە كار دەكات، سىستەمى ئىدارى مەملەكەتەكە واى كىردوۋە كە ھەقۇقى كەم دەدرىت بە كارمەند، ھەقۇقى كەم دەدرىت بە كرىكار، و خەمەتگوزارەكان، بەلام ھەقۇقى فرە دەدرىت بە فلانە مۇتەخەسسىس، ئەمە سىستەمى كۆمەلگەكە واىكردوۋە نەك ئەوۋە ئەو مۇتەخەسسىسە خاين بىت! نا ئەو مۇتەخەسسىسە

لدم كارا خيانه تي نه كړدوه، به لكر سيسته مي كۆمه لگه خه تاباره. صدها
 نيساني زه هه تكيښ ده بېت بهرهم و زه هه تيان بچي ته گيرفاني فلان
 ده وله مهنده وه، بويه نه مه ماناي نه وه نيه نه و كه سه ي كه ئيستا ده وله مهنده
 بووه له نه م سيسته مه دا خو ي خيانه تي كړد بېت، نه صلي سيسته مه كه
 به وشيويه دامه زرياگه كه ورده ورده له رېنگه گه لي موته خه ليفه وه بهرهمي
 ده ستره نج و زه هه تي مه رده م بلزريته وه، مه سه له ن نه گهر له و واحيده
 ته وليديا (په كه ي وه بهرهيان) دا له و دامه زراوه يه دا، (سه د) نه فخر كرده كه ن
 نه گهر له پدپوهندي نابووري سالي ئي سلا مي دا حساب بكرېت له سالي كدا
 (۱۰۰ مليون تمه ن) خه رج ده كړېت له م دامه زراوه يه دا، نه شي بفهرموون
 هه ركام له م خانه واده گه له (ميليونيكي) پي بدريه ت، نه گهرنا مه سه له ن (۱۰
 هزار، ۲۰ هزار، ۵۰ هزار) ده ده ن به هه نديك له خانه واده گه له به لام
 به يه كيكي تر له خانه واده كان (۲ ميليون، ۳ ميليون) ده درېت، نه مه ده بېته
 هو كاري نه وه ي هه نديك كات زينده گي نه شرافي بو نه شخصيك دروست
 ده بېت! به لام نه وه نه گرنگه ئيمه بزاني له نه ساسدا زينده گي نه شرافي په مزي
 خه يانه ته، خو ي زاته ن. زاته ن خه يانه تكرياگه له م كۆمه لگه يه!!

بۆچي له كۆمه لگه دا هه نديك كه س ماله كه ي (مه ر مه ر) و هه نديكيښ
 نه صله ن مالي نيه تييدا دانيشيت؟! كابرا (۶۰ سال ۷۰ سال) ته مهن ده كات
 هيشتا هه ر كرانشينه!! له ملاو له ولاوه. ده بېت هه ر خه ريك ي ماله و مال و
 مه حله و مه حله بېت و باربكات. نه مه پدپوهندي فاسدي كۆمه لگه كه
 كارېكي كردگه كه نه م كاره حقو كه كه ي دزراوه و دراوه به كابرا ي نه شرافي
 (جا موميكه فلانه شه خصي نه شرافي كه ئيستا زينده گي نه شرافي ده كات

خوۍ راسته وخو نديدزيي مومكينه فلان كدس زينده گي نه شرافى دروست كړدیت، به لآم خوۍ راسته وخو خه تاي نه بیت! كه صدهدمه گي باندیته نهو ميلله ته فقيره وا (۶۰، ۷۰ سال) تهمنه كدى هدر به كوزره وهرى و دهر دسر نه ژين، به لآم واقيعه تى مد تلذب نه مدهسه، نه گدر چى نهو شه خصه خوۍ خه تاي نيه كه (۴۰ - ۵۰) هزار تمه موچه وهرده گريت، يا (عايداتيک) فرهى هس له سيستمى بازر گاني مه وجودا و ده توانى مالى نه شرافى دروست بكات. به لآم دواچار نهو خانووى خه لکى كاگليه (خوله)، و ماله كدى نهو نه شرافيه نهو واته نه ماله (كا گليه به) چووه لهو ماله نه شرافيه دا سهر ف كرياكه!!! واته نه گدر نه م دوو ماله هدر كام (۱۰۰۰ تمه نيان) تيدا خه رج بکريايه، نه م دانه يانه (بيست هزار تمه) ي تيا خه رج كراوه و (ههشتا هزار) ه كدى چووه ته سهر نهو ماله نه شرافيه و لهوا خه رج كراوه. بويه نهو ماله نه شرافيه (ههشتا هزار تمه) هى ماله فقيره كديه.

بؤغوونه، دوو دانه مال هدر له نيزامى ئيقتصاديدا نه م ماله هدر كام (۵) نه فدر خيترانيان هديه، بؤ نانى نيوه رؤ (يهك كيلو گوشت) له بان سفره كديانه وه بيت له نيزامى ئيقتصادى ئيسلاميذا نه شى و ابى (ناو گوشتى) دروست بكن به (يهك كيلو گوشت)، به لآم ته ماشا ده كدين له يه كيک له ماله كاندا (كيلويهك گوشت) دروست كرياگو (هيلكه و رؤنيكيش) نهو ته له پاليدا، بى گومان كاتيک (هيلكه و رؤنيك) ئيزافه بووه بؤ نهو (كيلو گوشته) نه شى نه م ماله ي تر له (كيلو گوشت) ه كدى كه م بوويته وه {واته نهو ماله ي ته نها (كيلويهك گوشت) له سهر سفره كديانه نهو ماله كدى

تەردەيىت (سېچارەك گۆشت و ھىلكەورپۇنىك) يىت، چونكە ئەوان (ھىلكەو رۇنىكى) زىادەيان ھەيدە، تا ئەم مالىە تر لە (كىلۇ گۆشت) ەكەى كەم نەكات ئىمكانى نىيە دانەيەك (ھىلكەو رۇن) ئىزافى يىت، لە تەواوى مەسائىل ئىقتىسادى كۆمەلگەدا بەو جۆرەيە! ئەشرافيەت نىشانەى ئەوەيسە لە رېنگەگەلى راستەوخۇ و ناراستەوخۇو دزى كراوھ ز خىانەت كرىاگە لە ئەفراى كۆمەلگە! زۆرىك لە خانەوادەگەلى فەقىر كەوتون و مەزئوم بوون، بى تان، بى زىندەگى، بى مال و پروت وە حقوقى ئەمانە چوۋە لەولاولە وەك (قارچك) ھەلتۇقياۋە، بۆتە مالگەلى ئەشرافى! بوۋتە زىندەگىگەلى ئەشرافى! بەو تەرتىبە دووبارە تەكىد دەكەمەۋە نە بەماناى ئەمە يەكە يەكەى ئەم ئىنسانگەلە خۇيانن خائىن، نا... سىستەمەكە خائىنە، سىستەمەكە كارى بەوشىۋەيدى كەردوۋە كە بەشىۋەيدىكى ئاساىى حقوقى مەردم نەگاتە دەست مەردوم. ئەشى مەسەلەن (۱۰۰) دانە جۆگە دروست بىكرى ھەركام (ھىكتارى) زەۋى لەبەر دەمىدايە تاۋەكو ئاۋدارى بكات، ئەم (۱۰۰) دانە جۆگە مەسەلەن ھەر دانەيەكيان (۲ ئىنج) ئاۋ بىەن بۆ سەر ھىكتا زەۋىيەكە، سىستەمى ھوكمەتەكە ئىقتىسادىكى ۋا ئاسالم دروستى دەكات لە جياتى ئەم (۱۰۰) دانە جۆگە ئەپروات سىستەمەكە ھەموۋى تىك دەدات بەسەر يەكاۋ نا عدالەتى دروست دەكات....

بۆيە كاتىك ئەشرافى دەيىن ئەشى بى بىكەنن و مەسخەرەتان لىيىت، ئابەو جۆرە فەھمى ئىسلامى لە پروۋى پەيۋەندى ئابوورىيەۋە جىگەى ئەم فەھمە خراپە بگرىتەۋە، كە لە كۆمەلگەى ئىمەدا بوونى ھەيدە ھەرچى كەسە ھەولەدات بەشكوم زىندەگىيەكەى خۇى يىتە ئەشرافى، بەشكوم نەمىش

بتواني بگاته فلاڼه ناغاو فلاڼه ناغا پله پله تا ده چيټه ژووره وه! نهم فهمه له دهك دهر كي صه حيحي ئيسلاميډا سازگار نيه! نه وه بزنان كه كه سيك كه دهر كي صه حيحي ئيسلامي هه بيټ كاتيڪ زينده گي نه شرافي بينيت قيزيه ته وه، چونكه ده زاني نه وه شويني خيانه ته، نه وه شويني دزيه، نه وه شوين كلاو نانه سهره، جا چي خودي ئو شه خصه ده خالته تي تيدا هه بيټ، چي ده خالته كي تيدا نه ويټ و خه تاي ده ولت بيت. ده ي بزنان چون كارپكيان كرد نهم فهمه ئيسلاميه له بهين بجيټ، نهم دهر ك و شعورو ئيسلاميه له بهين بجيټ، كه مەردم وه زيفه يان نه وه سه قيزيان بجيټه وه له زينده گي نه شرافي، كارپكيان كرد كه مەردم قيزي نه چيټه وه لبي و خوشه ويست بيت بوي، چون؟

نه گهرينه وه بو ميژووي سهره تاي ئيسلام حه زره تي ره سول الله (ﷺ) مزگه وتي دروست كردوه ته ماشا ده كه ين، مزگه وتي كه كه خودي پتغه مبر (ﷺ) و هاوه لان دروستيان كردگه هه روهك زينده گي مالي كريكاره كانه! نمونه ي ماليكه كه كريكاره كان هديانه و هنيچ فدرقيكي نيه. له وه ودوا زه مان نه گوزه ريت ورده ورده وه ختيك ته ماشاي مزگه وته كان ده كه ين، هدي هو.... چي بوته شتيكي تر، نه وه لين خديانه تي كه كه نه وانه وا فهره نكي ئيسلامييان گوړي و كرديان به رامبه ر به كو مەلگدي ئيسلامي نه مه برو كارپك بكن، هه تا مەراكيزي ئيسلامي (سه نته ره ئيسلاميه كان) نالوده بكنه وه به ره نكي نه شرافي! كاتيڪ موسولمانگدل هه ميشه سه نته ري دينيان، هه ميشه مزگه وتگه لبيان ره نكي ئيسلامي بووايه، كي شده بوو خوي نه شراف په سه ندي، خوي نه شرافييه ت له ناو مەردما جي بگريټ، چيان كرد؟

به نې نومديه، به نې عه باس، هاتن مزگه وتگه ليكيان دروستكرد ړنك له شيو هې كوشكي خويان، سدير بكن چي خيانه تيك گه وره؟! ئيسلام ئيزي نه ميني، ئيزي به ده، ئيزي ناوړو چونه نه شرافيه ت. نه و ناوا حديق ده سيپيته وه له ئيسلام، ئيزي ده بيت سخته ره دينيه كه ي خوت نالوده بكم. ئيسلام په نكي نه شرافيه ت و كوشكه كاني نه وي له بهين برد، به لام نه و هات مزگه وتگه لي ئيسلامي به شيو هې (كوشك) دروست كرد. نا ئيستا تهماشا بكن به سه بو نشانلداني گه رانه وي فره نكي كومه لگه ي ئيسلامي، به سه بو نشانلداني نه مه كه موسلمانگه ل چه نيك له فره نكي ئيسلامي دور كه وتونه ته وه! تهماشاي (مسجد حرام و مسجد نبی) بكن له مه كه و مه دينه دا.

ههركه س دهروات تهماشاي (بهيت) ده كات، تهماشاي (مسجدی نبی) ده كات وه لا له (كوشك) ده چيت!! بوچي حه زره تي په سول الله (ﷺ) ئيجازه ي نه دا مالي موسولمانگه ل ناوا خه رج بكريت و وهك (كوشك) دروست بكری؟ بوچي ته واوي خه لك ده يتواني مالي به و جوړه هه بيت ئا ئيستا بيت به ناو مزگه وت به ناو سخته ري ديني نه م شته نه شرافيه دروست بكری؟ ئانه مه په كيك له خيانه تگه ل بوو كه (به نې نومديه و به نې عه باس)، ياني (نومه يه گول و عه باسيگه ل) ده ستيا نپي كرد بو له بهين بردني خصوصياتي فره نكي ئيسلامي.

كاتيك مزگه وته گه وره كان، سخته ره ئيسلامييه گه وره كان وورده وورده په نكي فره نكي ئيسلامي ون ده كه ن و په نكي نه شرافي ده گرېن ئيتر ناسايه خوړن تال نابي له بهر چاوي خه لكی } ئيتر ژياني نه شرافي خوړن تال و نابووت ده رناكه وېت له بهر چاوي موسولمانانه و، چونكه نه وانه مزگه وت و سخته ره

دېنيە كانيان بەوشىۋەيە ئەشرافى دروست كراۋه!!}. كاتىك خەلىكى دەچنە (مسجد الحرام) دەچنە (مسجد النبى) ئەم گشتە زەرق و بەرقە ئەۋىتن ئىژن (ماشا الله، اللهم صلى على محمد وعلى اله محمد). خوين شيرين ئەۋىت لە بەر چاۋيان!!! غونەيەك بېكۆلە بگېر مەۋە، لە (مەشھەدا) بووم چوين بۆ زيارەتى حەزرىتى (پەزاق). پىشەر ئەۋە بلىم، (كە زۆر تىرت بەرسى و شرەكە رۆينى ئىمە بۆ زيارەتى ئەمانە، زيارەت ئەۋەسە كە دەروىت دوعاى خىر دەكەيت بۆ ئەۋ شەخسە كە مردوۋە. بۆ ئەمە كە بتوانى وورده وورده رۆحيەتى خۆت مونتەبقى بىكەيت لە گەل رۆحيەتى ئەۋدا، لە گەل خصوصياتى ئەۋدا، نە ئەۋە بېيت داۋاى خىرى لىكەيت، ئەمانە كوفرە، ئەمانە شىركە).

بەھەر حال چوين بۆ زيارەت حەزرىتى (پەزاق)، كاتىك ھاتتە دەرەۋە، بەچاۋى خۆم عەيان، عەيان چاۋم پتوۋە بو، جۋانىك خوينەۋار و تىگە يىشتىر ۋە خكايتىك خەرىك بو ئەھاتە دەرەۋە بەبى ئەدەبى ئەزانى پىشت ھەلبىكات لە حەزرىتى (پەزاق) بېيتە دەرەۋە. بەلام تەماشام كىرد نە، چاۋى ئەروانىت بۆ گومەزىيە تەلاكە (ئالتون) و سەردائەخات، بەپاستى ئىز ۋەك عەين ئەمە بوو لە قالبى كەلىما ئەم مدەنا ئەدا بىكرىت، كە بەبى ئەدەبى ئەزانى پىشت لە ئالتونەكان بىكات، ۋە سەرى دائەخست. خۆ ديار نەبوو خودى قەبرى حەزرىتى (پەزاق) كىرى كەۋتوۋە، بەلام چاۋم بەچاۋەۋە بوو ئاۋا سەرى لە بەرامبەر گومەزىيە ئالتونەكانەۋە دا ئەخست!!

ئاۋايان كىرد كە مەردم لە فەرھەنگى ئىسلامى يىگانە بىكەت. ئىنسانگەلى موقدەسى گەۋرە بىرن، قەبرە كانيان بىرن بە پىستىن نەۋى ئەشرافىت

بپرازينه وه. نه مه په كيكه له حه قايقي ميژووي نيسلام. حه زره تي (علي)
(كرم الله وجهه) په كيك له مه نموريه تگه لي نه مه بووه، سالي په كجار
حه زره تي په رسول الله (ﷺ) ده ستوري پي فهرمووه بږو بگهړي به
قه برسانه كاني موسلماناندا بزانه نيمتياز له ناو قه برسانگه لا نه وي، نيسلام
نيژي له ناو زيندوگه لدا نيمتياز نه وي، چ جاي بږوي له ناو مردوگه ليشدا،
بږوي مه سه له ن مردووه كه ي خوت بپرازينته وه به سه كو و ساختمان و
به زه رق و به رق!!

حه زره تي (علي) سالي په كجار چووه سه رداني قه برساني كرده، نه گهر
دانه يه ك كوچكيكي نيزافي، زه په يه ك نيمتياز بو قه وريك هر نيسانيك بيت
لاي برده و قه بره كاني وه كه لي كرده وه، نه مه به رنامه ي نيسلامه. جا
ته ماشا نه و به رنامه له كوي، و نه مه له دواي حه ياتي پيغه مبه ر (ﷺ) دواي
موده نيك دوران نه گوزه ري له كوي؟! بزانه هه تا بو خودي مرقه دي
پيغه مبه ر (ﷺ) بو خودي (مسجد النبي، خودي مسجد الحرام) چيان كرد؟
چون په نكي نه شرافيان هيتاوه ته وه؟!

به دريژاي ميژووي چهندين سه ده، و له وه وودوا ته ماشا بو قه بری نيسانگه لي
گه ووه، ناخر نه گهر نه نيسانه گه ووه و موقه ده سه زه خيره كردن ﴿وَالَّذِينَ
يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ﴾ * تان بيسته و، خوي گه ووه له عنده ده كات له و
كه سگه له واه سه ووه ت پاشه كه وت ده كهن و له ده سه مرمدي دهره كهن،
خصوصه ن ته لاو نو قره (زيرو زيرو) نه نيسانه، نيساني گه ووه په واته له

* يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْأَخْيَارِ وَالرُّهْيَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ
اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا ينفقونها فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ {العوبة ٣٤}

رەۋى ئىسلامدە پىلانى گەۋرە بوۋە. ئىستا تۆ ئىزىت تەلۋ نوقرە
پاشەكەوت ئەكەيت بەسەر قەبرسانەكەيەۋە؟! تۆ دىت ساختمانى ئەشرافى
دروست ئەكەيت بە عىۋانى مەقبەرى؟! بزانن چى خەيانەتېك كراۋە بە
فەرھەنگى ئىسلامى!

كاتېك كاپرا دەچىت بۆ زيارەتى يەكېك لە پىلانى ئىسلام چەند رەنگەلى
ئەشرافى دەينىت. دەچىت بۆ گەۋرەترىن مەركەزى شارستانىيەتى ئىسلامى:
كە برىتيە لە (مسجد نبى لە مەدىنە و مسجد الحرام لە مەككە)، چەنىك
رەنگەلى ئەشرافى دەينىت، چكە، چكە لە خۆيەۋە ئەلاقەيەك پەيدا دەكات
بەۋ رەنگ و خصوصياتە. واتە ئەشرافىيەت مەقبول و مەتبوع ئەۋىت بۆى! لە
جىاتى ئەمە خوين تال و خراب بىت بۆى!! ئەگەر كۆمەلگە كۆمەلگە
ئىسلامى بوايە، ئەگەر مسجەدەكان گشتى مەسجەدى ئىسلامى بوايە، رەنگى
ئەشرافىيەت نەبوايە، فرە ئاسان بوۋ بە مەردم بىزى"لە ھەر كاتېكدا نىشانەيدەك
لە ئەشرافىيەت دەينن قىزتان لىي بىتەۋەۋ نەفرىنى بكەن"، بەلام ھەى ھاۋار،
بەم مەردمە چۆن بىزى كە تۆ نەفرىنى ئەشرافىيەت بكە لە كاتېكدا ھەرچى
سەنتەرى دىنى ھەيە خۇيان وان!! ئاھ. سەيرى ئەم مەزگەۋتە ئەمە گشتى
ئاسارى ئەشرافىيەتە پىيەۋە، ئەمە گشتى خىاندەتە بە فەرھەنگى ئىسلامى.
فەرھەنگى ئىسلامى تىكدراۋە.

جا براۋ خوشكەكانم! ئەۋانە تا ئىسە ئەنجام درياگە موشكەلە بۆ ئىمە كە
گەرەكمان بىي بىگۆرېن، بەلام بەلايەنى كەمەۋە جارى فەكرەكەى خۇمان
بگۆرېن لە ھەر شونىكدا دەينن ئىنسانىك جلىكى فرە ئەشرافى لە بەردايە،
دەينن خانىك مەسەلەن، موسىلەى چەند (سەد ھەزار ئەدى) لە دەستدايە،

يا مەسەلە ئاغايىنى دوا بىرپاۋە كەدى (بالىنى سادرات) كەلگەۋالەندى (۲۷۰ مىليۇن تەنى) لەدەستدايە، لە ھەر كاتىكدا مەزھىرىككە لەمە دەيىنىن قىزىمان بېتەۋە، نەك ئەۋەى چاۋمان ئەبلىق بېت و زاقىيەۋەۋە بە تەحسىن و سەرسۇرمانەۋە تەماشايى بىكەين. بەسەر سۇرمان و گىرنگىيەۋە سەيىرى رۇخسارى ئەشرافى مەكە.

ئەۋە بزانن خەللىكى يەك تەمەنە مەعلۇلى فەرھەنگى غەير ئىسلامىن، ئەگەر فلاڭە ئىنسان موسۇلمانى بە ئىمانى بە سەفاۋ سەمىمى دەيىنىت كە تەماشايى دەكەى ماشا اللە پانتۇلى ئوتو كراۋ، ماشا اللە يەخەيى ئوتو كراۋ. ماشا اللە بۇيىناخ ، (دوور لە ئىسە. ۋەك پانزە يان بېست سال لەمەۋەر خۇم). ئۇنەى جوان پۇشى دەيىنىت قىزىت لىي بېچىتەۋە*. نە ئەۋەى كە بە تەحسىندەۋە تەماشايى بىكەيت. كە ئەۋ جۆرە سەير كىرگەنە دەيىتە مابەيى ئەۋە كە ئەۋ ئىنسانە ھەزەكات و لەزەت دەبات لەۋ جىل و بەرگە پىر زىق و بىرقەدى پۇشويىەتى.

ئىستە لەم دانىشتەدا زۆرىككە دەيىنم و چاۋم ھايىيەنەۋە ئىنسانگەلى واقىيەن بە ئىمانن، بەلام غەرق بوون لەناۋ فەرھەنگى ئەشرافىيەتى كۆمەلگەدا، ئىستە

---

* (لىرەدا پىرېست دەكات ئەۋە پوۋنىكەيىنەۋە، كە مەبەستى (كەك ئەجەد) ئەۋەنىيە كە ئىمە لەگەن خىز جۈانگەردن و جۈان پۇشيدا ئەيىن، ۋەك بەداخەۋە كە ھەندىككە لە موسۇلمانان لىي ھالى بوون و خىز رېكخەست و تەنسىقكەردن بە شىكىكى نا ئىسلامى دەيىنن لە كاتىكدا ئىسلام نەلى پىنچەۋانەكەى دەكات، بەلكى مەبەستى (كەك ئەجەد) ئەۋ ئىسراف و پارە خەرج كىرگەنە كە ھەندىككە لە موسۇلمانان دوۋچارى بوون و بۇ كىرپى تەنھا (كراستىك) پارەى سى كىرس خەرج دەكەن، ھەرۋەھا مەبەستى ئەۋ رۇخىيەتەيە كە لە ناخى ئىنساندا دروست دەيىت و بەر رۇخىيەتە ئەشرافىيەۋە دېت و جىل و بەرگ دەپۇشەت و رەۋت و رېنگا دەكات....

چارۋى ھارە ناۋ چاۋيانۆ، غەرق بوۋى و رېڭگەيان و نەكردو، لە ھەمانكەدا
ئەنەنى ئىنسان و ھەداقە و پاكىن. ئەوانە ۋا بېردە كەندەۋە كە عەيىبە ئەگەر
دەچنە زانكۆ، ئەگەر دەچنە ئىدارە، ئەگەر دەچنە قوتابخانە، ئوتۇي
پانتۆلە كەيان ناتەۋاۋ بى عەيىبە، يەخە كەيان ئوتۇ نە كرايىت، عەيىبە
چاكە تە كەيان پاك و تەمىز نەۋى، راسىشە كەن ۋاقىعەن عەيىبە، بەلام تە كەيىكى
گەرەكە، بىن مەردو مەردانە ئەم تەكانە ھەمۇوتان دەستىيەكەن.

براكەم! دەستورى ئىسلامى ئەۋەيە ئىنسان ھەرچى دەلىت بە خەلكى، سەرەتا
خۆى دەست بى بىكەت بەراستى كام لەناۋ ئىۋەدا جەل ۋەبەرگى زۆر ئىشراقى
ترە، جەل ۋەبەرگى مەن (۱۵-۲۰ سال) لەمەۋبەر لە گىشتان جۋانز و، ئاورو
بەرتر بوۋا لە گىشتان زىياتر دژى ئىسلامى بو، بەلام لەبىرتان دىت كەسانىك
كە دەمناسن لەسالى (۱۳۴۳) (۱۹۶۳) ھاتومە تەۋە ئىرە {مەبەستى كاك
ئەھمەد لە (سەنە) يە بۆ زىياتر خويندەۋە لەم بارەيەۋە بگەرپەرەۋە بۆ (كىتەبى
يەكەم) *} لەسەرەتادا ۋەردە ۋەردە شەروائەم كەردە پىم، ئەۋىش لەناۋ مالى
خۆماندا، ھىشتا كۆمەلگە ھەزمى نەدەكەرد، ۋ دەيانووت "عەيىبە تۆ لە ناۋ
مالدا بۆچى شەروال ئەكەيتە بى؟!"

ھەتا ئەمدىيان دەۋوت "عەيىبە خەلكى بە چىۋارت دەزانن" .. دەى باشە با
چىۋار بىن چ عەيىبە ھەيە؟! لەۋەۋ دۋا ۋەردە ۋەردە لە مال ھاوردەمە دەرەۋە و
بەردەرگا، ناۋ بازار سەرجادە... دەى ۋەردە ۋەردە مالى دراۋسىكەمان، مال
خەزمە كام، مال رەفەقە كەم. ۋەردە ۋەردە ئىدارە، ۋەردە ۋەردە ئەم شارو ئەۋ شار.

* (سەرۋەت عەبدوللا: كاك ئەھمەدى موفتى زادە ۋ دەروازەك بۆ خەباتىكى نەناسىراۋ (كىتەبى يەكەم)،
چاپى يەكەم ۲۰۱۰، چاپى دورەم ۲۰۱۱.

لە كۆتايدا شكور بۆ خوا دەينىم لە (۱۴، ۱۵ سال) ە فرەيەك لە گەنجان
 شەھامەتيان پەيدا كىردوو، خويىنەوار و مامۇستاي زانكۆم، پزىشك با
 شەخسەت لە كۆمەلگەدا پىيان عەيب نىيە جلى كوردى دەكەنە بەرا!
 دانەيەكى تىرىش تەكان بەدن، بەتايەت ئىنسانە پىش رەۋەكان ئەۋە وا زەرق و
 بەرقە و رەنگى ئەشرافيەتە لای بەرن. چونكە بزانن لە نەزەرى ئىنسانى ەك
 مندا و لە نەزەر ەركەسىكدا كە ناشنايى بە فەرھەنگى ئىسلامى ەبىت
 رەنگى ئىشرافيەت خويىن تالە، رەنگى ئىشرافيەت نىشانەى دزى و خيانەتە،
 ەرجەندە ئەۋ كەسە خۆى خەتاي نەۋىت، بەلام لە كۆتايدا دزى و خەيانەتى
 كۆمەلگە بوۋەتە ھۆكارى ئەۋەى ئەفراد رەنگى ئەشرافيەت پەيدا كەن. بۆ
 گوزەشتەمان لەمەۋلاۋ و رەدە و رەدە تەلاش ئەكەين، بەلام بۆ ئايندە ھىمەتى
 ئىنسانى پىشەرەۋى گەرەكە، فلانە خويىنەوار بکەۋىتە پىشەۋە و كراس و
 شەروالەكەى ەك من بىت، فلانە مامۇستاي زانكۆ كە ئونەى شەخسەت و
 موسولمانىيە لەناۋ خەلکدا بکەۋىتە پىشەۋە و رەنگى ئەشرافيەت لە خۆى
 بکاتەۋە. (دەسى خۆش بىت ئەۋە كەراۋاتەكەى فرىدا، ئىنتىزار ئەكەم ەەر
 لەم مەجموعەۋە شىروعى بکەن (بۆينباخ) ەكانتان فرى بەدن .....
 ئەوانە وا مەزھەرى شەخسەتن، ئەوانە دەتوانن بن بە سەرەشق بۆ كۆمەلگە،
 ئەوانە وا ئىنسانگەلىكن كە بە زاستى ئەھلىيەتى ئەۋەيان ەس فەرھەنگى
 ئىسلامى قبولكەن، چاۋم پىيانەۋەيە كەراۋاتەكەيان فرىدا، ئومىدەم ەس بە خۋاى
 گەرە نەپۆن بەرەۋ مال و وورده وورده، لە مۆدىلەكەيان، لە ئەشرافيەكەيان
 لە كۆت و شەروالەكەيان لە ەەرچى شتيان ەديە بگەرپنەۋە.

لەوانەییە لەسەر تادا کەمێک قورسیبێت ئەم کارە ئەنجام بدەن، چونکە کۆمەلگە فیزی ئەشرافیەت بوو، بەلام کاتێک زەمان گوزەرا و انامینی، (من ئەوێم لەبەرە چەنێک تانەوتە شەریان لی دەدام کە بە شەر و آڵووە دەهاتنە دەرەو! بەلام ئیستا کەس تانەم لی نادات). کاتێک زەمان گوزەریا، کاتێک حەقیقەت کەوتە روو و باسکرا ئەمانە {ئەو کەسانەی لەسەرە تاووە دەست دەکەن بە لا بردن و گۆڕینی فەرھەنگی ئەشرافی} بە عینوان پیشەر و گەلیک ئینقیلابی ئیسلامی دەناسرێن.

ئێستە چەنێک خۆت ئەوێ و خۆت ئەکوژی، خۆت ئەدەیتە دارو بەردا، بۆ ئەمە بتوانین مەسەلەن بە ئیستیلاحی ئەمڕۆ (دیکۆراتی مائە کەت) بگۆڕی ئەو و بەو بەدبەختی و زیڵەت و کوێرە و ەریبە تەحەمۆلی دەکەیت بۆ نەخش و نیگاری مائە کەت، کورە لایبە، دوو دانە بەرە داخە، فەرشیکی سادە داخە، جا لەو و دوا خۆت ئەزانی چەنی خۆشە ئەصلەن لەزەتی ەییە، ئەو گشتە مانوبونەت بۆ دەگەرێتەو، ئەو گشتە کار و زەحمەت و ەوڵدانە دەگەرێتەو بۆت.

{لەم بارەییەو غونەییەکتا بۆ دەگیرمەو} بە یدکیک لە خانمانم ووت، کە ەم خۆی خانمی فرە موسوڵمانە، ەم شوو کەیی فرە مووڵمانە، جاریکیان دەعوەتانی کردبوو، سەیر دەکەم سفرویدەک (بی ئەدەبی ئەوێت لە خزمەتیا) سفرویدەکی شاهانەیی داخستو.

ووتم: ئەمە چ وەزعیکە؟! بۆچی وا دەکەیت؟! میقداریک قسەم کردوو دوا دوو سی دانیشتن ناخری. ووتم بێ، "خوشکە کەم! تۆ دەبیت چەند سەعات کار بکەیت تا ئەم سفرە شاهانە دادەخەیت، لەو و دوا چەند سەعات کار

بەكەيت تا پەسىيە كان پاك دەكەيتەو، كاسەو كەوچكە كان دەشۆيت و داى دەنييت، دەى خوشكە كەم تۆ مندالى زۆرت ھەيە، تۆ خۆت جوانيت و پتويست بەو ھەيە كايە بەكەيت، مرۆڭ تا تەمەنى (۶۰ بۆ ۷۰ سالى) پتويستى بە كايە كردن ھەيە و ئەشى ئينسان ھەميشە كايەيى ھەييت، خۆ ناييت بەرنامەى ژيانى ھەر خۆكوشن و كار كردن ييت بۆ پۆل دەرھيسان، نەشاتي گەرەكە، رۆح دەييت نەشاتي ھەييت، جيسم دەييت جولانى ييت، كايە كردن بەعينوانى نەشاتي رۆحى و وەرزشى بەيەنى لازمە بۆ تەمەنى (۶۰ - ۷۰ سالى). جا تا جوان ترە كايەو وەرزشەكەى قورس ترە، وەختى تەمەنى گەرە دەييت، وەرزشەكەى سوڭ تر دەييتەو.

ووتم خوشكە كەم! تۆ ئەو ئەن خۆت كايە تگەرەكە، ئەو يەك. دوو ھەم: منالە كانت كايە يانگەرەكە، منال كاتيك منالى تۆيە كە تۆ كايەيى لە گەلا بەكەيت، خوشەويستيت ييت لە گەلا، فاصيلە گەلى و جيابورنەو لە نيوانتالدا نەميئي، منال نەترسى لیت، سام و ھەيەتى نەوى. بيتە رەفيق لە گەل منالەكەى خۆتدا، كە منال ھەر موشكىلەيەكى ھەيە ھەر رازو نيازىكى ھەيە ييت مەترەحى بكات (باسى بكات) لە گەل تۆدا.

ووتم: خوشكە كەم! تۆ بۆ سفريەك وا دوو رۆژ لەو ھەو بەر زەحمەتى خۆت دەدەى، رۆژىك داى ئەو ھەش زەحمەتى خۆت ئەكىشى ئەمە بۆچى؟! سفريەك و داخستوو تا چەند نەفەر ييت و بلين "ماشا الله چەنىك رەنگينە". ئەو ئەن، كاتيك داواى ليپوردنى كرد، ووتى "خەجالەت خۆم".

ووتم: ئەشۆم بىلا ھەقتە بلييت خەجالەت خۆم، چونكە خۆ من (شاھ) نيم مرۆڭىكم بۆچى وات كردوو؟

ئەمە ئەو ھەلەن جار، سەرەتا چاوەرپى ئەكرد من بلىم، نەخىر وا مەلى ماشا الله
زەھەت باشت كىشاو، دەستت خوشى سفرەكەت رەنگىنە. ئەو ھەلا
ووتم "واقعەن جىگەدى خەجەلەتتە سفرەى بەو جۆرە، سفرەىكە شاھانەس،
ناوئ لە مالى بەشەرا داخوئ، ئەشۆم بىلا ئەشى ئىنسان خەجەلەت بەكىشى
كاتى سفرەى واداخات!!"

ئەمە يەك، دوو ھەمىش: ئەم گەشتە ھەختە تۆ سەرفت كەردو ھەى پرۆ بھوئەو ھە
و مۆتەلەكە بەكە، شت فېرەبە، فېر بون بۆتۆ گەرنگەزە تا خواردن، تەو ھەكو
خواردن دان بە خەلەك ئەوئش (خواردن) لازەمە، بەلام بەو ئەندازەىدى
پىداوئستى لاشە پەيدا ھەكات، ئەك شتى رەنگاۋ رەنگ و پەزەرق و برق
دانان لەسەر سفرە. مەلەكەى تۆ سالم بىت، مەلەكەى تۆ يارى بەكات
لەگەلتەدا، مەلەكەى تۆ خۆشەوئستىت لەگەلا پەيدا بەكات گەرنگ تەو، ئەمە
ئىژم تەنھا بۆ داىكان نىيە، بۆ باوكانىشە. ھەوار لەم كۆمەلگەىدى ئىمە!! كە
باوكى بى چارە ھەروا ھەروە لە بەيانى ھەو تا نىو ھەرو خۆى ئەكوئى دواى
دەتەو ھەو مەلەو ھەروە پەرىشان، خەستەو مەردو مەلە سەلامى ھەكات بەھال
تواناى ھەيد ھەلامى سەلامى مەلەكەى بەتەو ھەو! دواى نىو ھەرو ھەلا
ماندوبون ھەو ھەتەو مەلە مەلە دىت بەرەو ھەرو مەسەلەن ھەيدەوئ
مەھەبەتەك (خۆشەوئستى) بىنئەت لە باوكى ھەو چى باوكى بىچارە تاقەت و
تواناى مەھەبەتى نىيە باوكى چى، ئەو ھەكەى باوكە؟! خۆ من ناىژم خەتەى
شەخسى ئەو، بەلكو پەيو ھەنە كەسەف و پەسەكە وەى كەردو ھەو ھەبەت ئەو
بەيانى تا ئىوارە زەھەت بەكىشەت بۆئەو ھەى مەلەكەى شەتەكى كەم نەوئ
لەمالى فلانە دراوسى، فەرشەكەى كەم نەوئ پىداوئستەكانى چەشت

خانەكەى كەم نەۋىت، كاسەۋ كەۋچكى كەم نەبىت موبىلاتى كەم نەبىت ۱۱
 ئەۋ بىچارە مەجبۇرە ۋا دەكات، بەلام لە ئىستائەۋ وورده وورده تەكانى بىدەن
 لە خۇتان. ئەى مەردم و ئەھلى كۆمەنگەيەك ۋا خەرىكن بەرەۋ حوكومەتى
 ئىسلامى دەچن لە ئىستائەۋ چكە چكە ئەۋەى فەرھەنگى ئەشرافيەتە فەرەى
 بىدەن، ئەۋە ۋا فەرھەنگى ئىسلامىيە دايمەزىرتىن لەناۋ خۇتاندا. ئەگەر ئەۋ پيارە
 فەقىرە ۋا بەيانى تا ئىۋارە دەچىت خۇى دەكوژىت و خۇى ماندوو دەكات
 ئەمە بۆچى؟ لەبەر ئەۋەى دىكۆرى مائەكەى بگۆرپىت و نەخش و نىگارى
 زۆر تر بىت، لە جىياتى ئەۋەى بىت دانىشىت دوو قسەى خۇش بكات لەگەن
 ژنەكەيدا، دوو پروۋداى ژيانى دەرەۋەى خۇى باس بكات و بىگىرپتەۋە بۆ
 ژنەكەى، گۆى بگىرپت بۆ ژنەكەى دوو كىشە لە كىشەكانى خىزان باس
 بكات بۆى، دوو بابەت لە بابەتەكانى پەرۋەرە كەردنى مندالەكانى باس
 بكات بۆى، ئەۋ ۋەختە باۋكە. بۆچى باۋك يەنى ئەۋە تەنھا منالى بىت ۱؟
 ئەگەر ۋا بىت ھەرچى ھەيوانە باۋكە، مەقامى باۋكى (پەلى باۋكى) يان پەلى
 داىكى زۆر گەرەبە، داىك و باۋك لە مەنتقى ئىنسانىدا، ۋاتە مەسئولىيەت
 لەبەرەمبەر مندالەۋە، ۋاتە ئەۋە كەداىك بتوانى مەزھەرى عاتىفە(سۆزو
 خۇشەۋىستى) بىت بۆ سالم كەردنى پەۋانى مندال ۋاتە ئەۋە كە باۋك بتوانىت
 مەزھەرى فېر كەردن و تەعەھۇدى لېپىر سىراۋىتى بىت بۆ پەرۋەرە كەردنى
 دەرۋنى مندال بۆ ناگاھى زىاد برونى. ئەگەر باۋك و داىك كاريان ھەر ئەۋە
 بىت ئەۋ بىرۋاتە دەرەۋە جا ھەر كاميان بىت فەرقى نىيە، ھەر ھەۋل بىدەن و
 پارە پەيدا بكەن، با سەپارەكە ۋا بىت، با فەرشەكە ۋا بىت، با يىناكەمان
 ۋا بىت، منالى بىچارە چى مەنتى بكات باۋك و داىكى ھەبە ۱؟ نان و ناۋ

ھونەرلىكى نىيە، جل و بەرگ ھونەرلىكى نىيە، باوك و دايكى راستەقىنە ئەۋەيە
كە صەفاو موحىبەت و گەرمى دەدەنە مندال! ئەۋەيە كە نەشاتی رۆحى دەدەنە
مندال، نەك تەنھا نان و ئاو پىندان، دراوسىيە كىش دەتوانىت نان و ئاو بدات.

ئومىدەوارم ئالەم لە حەزەۋە وورده وورده ئەو ئىنسانانەى بە غىرەترن، ئەو
ئىنسانانەى وا رابردۈيە كيان ھەيە، ۋەختى دەركى ئەم مەتلەبە دەكەن، كە
نەشرافىيەت خراپەو شانازى نىيە، دىكۆراتى مائەكە ۋايىت و فەرشەكە ۋايى
نیشانەى خيانەتى كۆمەلگايە، نالېم خيانەتى خودى ئەو فەردە نیشانەى
ئەۋەيە كە كۆمەلگە خيانەتى كردۈۋە. ۋا لىرە زەرق و بەرق ھەلتۆقۇيەۋ ۋەلى
لەو لاۋە مائەكان گلکاری و خۆلن.

ئومىدەوارم كەسانىك كە ئەمە دەرك دەكەن لای خۇيانەۋە دەست پىكەن،
دەست پىكردنى جەددى بە تەصفىە كردنى فەردەنگى (پالۋتنى فەردەنگ) لە
كۆمەلگە كەماندا، (من ئەزانم چەنىك جىاۋازى لە نىۋان خىزانە كاندا ھەيە،
چەنى رۈۋبەرۈۋ بونەۋەۋ ناخۆشى لە نىۋان ژن و پىساۋا ھەيە، من پىۋانىك
نەناسم ھەن كە لە شەۋو رۆژىكدا جارېك چاۋيان ناكەۋىت بە مندالەكانيان
لەبەر چى؟ نە لەبەر جىھاد، نە لەبەر لىپرسراۋىتى گەۋرەى كۆمەلەيەتى،
نەۋەلا لەبەر مادىيەت، لەبەر پارە پەيدا كەردن. من دەزانم دايكانىك ھەن كە
خەۋسەلە (تاقەتيان) نىيە يەك كەلىنمە خۆشەۋىستى پىشانى مندالەكانيان
بەدن، گشتى تەنھا لەبەر نەشرافىيەت، لەبەر ژيانى نەشرافى).

ئەو ئىنسانە ھۆشيارانە بىنە پىشەرە سەر مەشق دانىت بۆ ئەو ئىنسانانەى كە
ھۆشياران كەمە، يان ئەو ئىنسانانەى كە تواناى پلان و نەخشە دانانان
كەمە، بەپلان دانانى بەھىزيان ئەۋە ۋا زەرقەۋ بەرقەۋ پىۋىست نىيە، ئىنسان

پىۋىستى پىي نىيە لايىدەن لەمالى خۇيانداۋ فرىتى بىدەن، ئەۋەش ۋا پىۋىستە
 بىتت لە قىمەتى (نازلدا) تەھىيە بىكەن، چى جلوبەرگ، چى ۋەسالىلى
 ناۋمان، چى پىخەف، چى ھەرشى تا لە ناخرو خۇيان سەيركەن ژيان سەير
 خوش دەبىت... ۋاقىيەتەش ئەمەيە بەراستى ئەۋ دايكە ۋا لەجياتى ھەمىشە
 بەدىارى خواردنۆ بىت، ۋا ھەمىشە پروات لە ئىداراتدا بە نارەحەت پارە
 بىتتە مالەۋە لە مالدا خەرىك بىت چىشت دروست بىكات كارگەلىك زىادە
 ئەنجام بدات، ئەگەر ئابەۋجۈرە مىقدارىك خەرىك بىت ژيانى خۇي بچوك
 بىكاتەۋە ئەشراپىيەت ۋ زەرق ۋ بەرق لابات، ۋ لە جياتى ئەۋە كايە بىكات
 ۋ شۇخى بىكات لە گەل مندا ئەكانىدا، سەير دەكات مالى دەبىتە مال ھەروەھا
 پىۋانىش ئەگەر بىت لە جياتى ئەۋە موحىيە لە گەل ژنە كانىاندا بىكەن، گۈپكە
 شىكەن بۆ دەردە دلى ژن، گۈپچكە شىكەن بۆ كىشەيەك كە ھەيدىتى
 لەبەرامبەر مندا ئەۋە، لە بەرامبەر خەللى گەرەكەۋە، لە بەرامبەر
 دراۋسىكانىيەۋە، لە ئەسناى كارى فەرمانگە كەيدا، لە ئەسناى كارى مالىدا.
 بزائن ئەم ژنە چى دەردە دلىكى ھەس؟ با كەم بىتتە گرى لە دلى منالۋ لە
 دلى خودى پىۋايشدا، خوشى دانىشيت دەردە دلى خۇي بگىرپتەۋە. ئەۋ
 كاتە تەماشە كەيت پەيوەندى ئەۋەنە گەرەمە كە دەكرىت پىي بلىين "بەك
 خىزانى ئىسلامى". بەلام ئا ئىستا داخە كەم يەكجار كەم ھەمانە خىزانكى
 ئىسلامى، كە بەراستى پەيوەندى خوشەۋىستى لە نىۋان تاكە كانى خىزانە كە
 گەرم بىت.

دهرباره ی غه ربه ده گی

په کیکی تریش له هوکاری به د به ختی نیمه له نه خوشی فرهه نگیمان بریتیه له (غه رب زه ده گی)، یدک که لیمه له باره ی غه رب زه ده گی وه ده لیم. جا له وه و دوا موراجه عه بکدن به کتیبی (جه لالی ال احمد) به ناو نیشانی (غه رب زه ده گی) هه رچند که میك قورسه، به لام به پتی پیویست، سرنچراکیش و گرنکه، به نه نذازه ی واقعیه تی کوم لگه ته صویر ده کات بو ئینسان که نه گه ر ئینسان خویننده وه ی زور نه د بویت به له و بیت له شیوازی نویسی (جه لال ال احمد) خو ی ده توانیت سود له و کتیه بینیت.

نهم بابه ته زور گرنکه که ده کریت له کاتیکي ترا به دریژی باسی لیوه بکریت و دهرباره ی نه وه ی بزجی ده توانیت په یوه نندی له گدل میلله تیکي غدیری میلله تی خو یا په یوه نندی به ستیت؟!

هوکاری په دابوونی نهم نه خوشیه له کوم لگه ی نیمه دا که بزجی په یوه نندی په دیدا ده کات به فرهه نگیك جیاوازی فرهه نکه که ی خو ی، باسیکه تولانی، به لام نه وه نده ده لیم: له ناو کوم لگه ی نیمه دا هه رشتیک بینن که ده لیلیکی نیه، زیاده یه و خه لکی له خو یانده ده یکه ن و نه نجامی ده ده، سه یر ده که ن زووتر له کوم لگای نیمه دا نهم کارانه بوونی نه بروه، نه مانه مه زاهیری غه ربه ده گی، که نه گه ر نیستا به ویت بجه ناو باسه که زوری دریژه ده کیشی.

هه ر شتیک زیاده یو له پیداویستیه کانی زیان نیدو هه روه ها فرهه گی کون و نالوده ی خو مان ناشنایی نیی له گدل نه و شتانه دا نه وه مه زاهیری غه ربه ده گی، له په فتارمان، له قسه کردغان، له جل و بهرگمان، له ملوانکه له مل کردغن له (جاکه جوینمان له ناو بازاردا) له نه داو

ئەتۈرمان لە مەجالى جىاواز جىاوازا، ئەمانە گىشتى رۇخسارېكن
 غەربزەدەگى، ئومىدەوارم لە فورسەتېكدا بتوانىن بەيەكەۋە باسيان بېكەن .
 ئەۋە واموھىمە ئەشراپىيەتەكەيە كەۋا ئىشارەتقان بۆ كىرد ئەۋە ۋا لېش
 ئەمەسە كە لە زىادەۋ لە ھەدى ئىمكەنى مەردم ھاتگەۋ لە جېھەك
 كۆبۆتەۋەۋ ژيان زەرق ۋ بەرقى پەيدا كىردۈۋە. ئەۋ شتە زىادەلى كە
 دەرەۋەى عادەت ۋ تەقالىدى خۇمانە غەربزەدەگىيەۋ ھەۋل بىدەن ۋردە ۋر
 كارى بۆ بېكەن با پاكۆ يىت ۋ نەمىيىت.

ھەرۋەھا دەرېرىن ۋ وشەۋ موستەلەھاتىشمان ئالودە بىۋە بە ھەرھە
 ئەجنەبى، ئەۋە بىۋ كەلە (خوسەين) ەدا باس كىرد نىشانەيەك لە ئالودە بىۋ
 ھەرھەنگەن ئەۋەيە بۆ پىغەمبەر (ﷺ) ئىژن بۆ غونە "شاھى فلان... شا
 مەدىنە" استغفر الله. نقلى كوفر كوفر نىيە!!! چى كوفرىك، چى ئىھانەتېك!!
 ئىنسانىك كە لە تەرەف خواۋە مەئورىيەتى پى دراۋە نىزامى پى دراۋە "
 (شاھن شاھى) لەۋاۋەرىت، تۆ ھەستىت پى بلىت (شاھ)!! يا مەسەلەن
 كەسىك ۋەك (ھەزرىت حسين) يان (ھەزرىت عومەر) پىيان بلىت (شاھ زادە
 ئەمە يانى چى!؟

ھەر بەۋجۆرە كەسىك تەعارف دەكات لە گەل كەسىكدا، پى ئەلىت (
 قوربانىم. ئۆكرتم)، يان ۋەك ئەۋانەى لە سەردەمى (شاھ) ۋەك (د. ئىقب
 لەكاتى (سەرۆك ۋەزىرىيەت) ھەرچى نامەى دەنۋوسى بۆ شاھ دەنۋوس
 (غولامى خانە زاد). دەزانن غولامى خانە زاد يانى چى!؟ ھەرگ ۋەسەر
 خۆ لەبرسا نامرىت!! ۋەزىرى بۆچى دەكەيت، ۋاتە لە مال ئەۋانا لەدا!
 بىۋە!! بە كوردى خۇمان ئىژن (ھەرام زادە).. بەدبەخت. جا ھەر ئەۋ جە

فەرھەنگى چىنايەتتىيە ئەمە دروست دەكات. ئاخىر براكەم درۆ دەكەيت،
وہ لا بدقوربانم نابيت، بۆچى من تەنھا ئىژم چۆنى، تۆ ئىژى بە قوربانىم؟ دەى
ئاخىر درۆمەكە.

ئىژى نۆكەرتەم، كوا؟ چى نۆكەرىدەك، چى زەھەتلىك ئەكىشى بۆ من؟! ئائەم
وشانە نىشانەى ئەو فەرھەنگە نەخۆشەيە، با وورده وورده ئەمانىشە لە
فەرھەنگىدا لا بەرىن.

بە ھەر حال دەزانم ئەمە كارى يەك دانىشتن و دووان نىيە، كارى يەك بەھس و
دووان نىيە، فەقەت ئەوەى كە لە كوردى خۆماندا ئەللى (كەسى، كەسە
ھەرفى بەسە). بۆ ئەوانە ۋەزىفەدىان ئەوەيە رەھبەرۈ پىشپەرەۋى كۆمەلگەبن،
ئومىدەوارم ئەم يەك جەلسە كافي بىت.... ئومىد دەكەم لە ئايندەدا
فەرھەنگى خۆمان پالفتە بىكەين و ھەرچى شتى غەير ئىسلامىيە بىكەينە
دەرەۋە. ئومىدەوارم ھەم من مەۋەقەم لە جەلەساتى ترا باسى بىكەم، ھەم
ھەركەس لەناو كۆمەلگەى ئىمەدا ئەم مەسئولىيەتە ئىحساس دەكات لە
ھەموو بارودۇخچىدا زىاد لەوەى خۆى كارى بى بىكەت وورده ووردهش پەدىامى
ئىنقلابى فەرھەنگى لەناو كۆمەلگەدا بىگەيدىرەتتە گۆنچەكەدى خەلكى.

باسى شەشەم:

ئابوورى ئىسلام، و بىنە بىر كىردى (مەوداكان) * ئە كۆمە ئگەدا

دەربارى ئايەتى ﴿أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ﴾

سەرەتا يەك لايەنى ئەم ئايەتە لە بەرچاۋ دەگرىن كەنە و بىر
لە فەزى (أَنْفِقُوا) كەيە كىك لە بىر يارانى ئىرانى دەربارى و شەى (انفاق) :
تەفسىرىكى جوانى كىردوۋە، گەپراۋە و رىشەى واقىعى و شەكەى دۆزىۋەتەۋە
(انفاق) بەماناى (دەستگىرى كىردن و كۆمەك كىردن نىيە)، بەلكو بەماناى
(پىر كىردنەۋەى مەودا "فەۋاۋىل" ە، بەو جۆرە ۋادىۋمانە لەژيانى ئىنساندا لەبە
ئەو جىۋاۋى و ئىستەداتەۋەى ۋا ھەيە جىۋاۋىيەكى دەرەجەى دروس
دەپت كەلە جىھانى ھەيۋاناتدا نىيە، چۈنكە ھەيۋان ھە
بەسىستەمى (غەرىزە) دەۋى و خودا سىستەمىكى تىرى پىتەداۋە بەجۆرىك
ئاساى زىندەگى خۆى بەرپۆرە دەبات و ھەر جۆرەشى لە ھەيۋان لەبەك پەلەدا
بەلام ئىنسان جۆرىكە ئەو جىۋاۋى ئىستەداتەۋەى ھەيە، ئەو عەقل و دەرك
شەۋرەى ھەيە، لەبەرئەۋە سەپىرە كەيت ئەگەر بەتەنھا (غەرىزە) زىندەگى
بكات ئائەم بەدبەختى و ئەۋزاع و ئەحوالىدە كەۋا تىپدا گىرى كىردوۋە ۋە
ئەم ھەموۋ فەۋىلە و كەم و كورتىيە كەلە زىندەگى ئەفراۋدا بەو جۆرە دىت
(انفاق) ۋاتە پىر كىردنەۋەى ئائەۋانە... ھەقىقەتە ۋە لە رىشەى (نفاق) ھاتوۋە

* (مەودا: نفاق = فەۋىلە

(نەقق) يەش: واتە (فەسىلە) بەدىن و شەكەو (مەودا). لەزىندە گى ئەفرا ددا
 نە گەر (دەن) نە بىت بەھۆى ئەو جىاوازى و ئەستەدەدەو ەمەشە (نەقق) و جودى
 ەدە، بۆيە (ئەقق): واتە پەر كەرنەو ەى فەسىلە، نە گەر واپىت بەشەو ەى كى
 نەسى جىاوازىدە كە دروست دە بىت بەھۆى ەدول و ئەستەدەدى جىاوازى
 ئەنسانەو ە بۆيە ئەمجار نۆرەى ئەو ەدە بەرنامەدە كى بۆ بىت كەئەم فەسىلانە
 پەر بىتەو ە، بۆيە دە بىت بەم پىيە بىت ئەو ەى لەبارەى (ئەققو) وەو دە و تەرت
 بەمانەى (كۆمە كى) بەكەن بەدە كۆرى نەد و ئەو مانەدە ەلەدە! بەلەك
 نا... كۆمەلەدى مەسولمانان مەكەلەفن كۆمەلگەدەك بۆ خۆيان دروست بەكەن
 كە دىن دەدەو ەت ئەيان، واتە (فەسىلەى تەدا نە بىت) ەمەشە كە
 نەو ەرت (ئەققو) غەبرى مانەى (كۆمەك) كەرنە، واتە مەھىلەن لەناو
 كۆمەلگە تاندا تەفەوت (جىاوازى) و فەسىلە بوونى ەدەت ئەدەو لەناو بەرن،
 نەصلى مانەى (ئەقق) ئەو ەدە، ئەمە لەلەدە كەو ە، لەلەدە كى تەرەو لەئەستەدا
 ئەمە پەرەتە كى صەحەب نەدە دەستمانەو ە بىن تەماشە بەكەن بزانەن بەرنامەدى
 ئەبورى ئەسلام چۆن ئەجرادە كەرت خۆمان بە كۆمەلگەدە كى ئەسلامى دەزانەن
 لەكەتەكەدا سەستەم و حەكەمەتەكە ئەسلامى لەولەتە كەماندا بوونى نەدە، بۆدە
 زۆرەك لەو پەرسەرانەدى دەربارەى ئەبورى ئەسلام دە كەرت كەتەك وەلەمى
 دروست دەدەرتەو ە كەبزانەن تەكلىفات و خەتاب بۆ (كۆمەلگەدە كى ئەسلامى
 لە كۆمەلگەدە كى ئەسلامەدا خۆ تەكەكان ئەجازەيان نەدە، ئەيان پەنادەرت)
 وەزەفە مەلى لازم و وەجب كەلەسەر شانەانە خۆيان ئەدەى بەكەن و بىگەدەنە
 دەست ئەشەخەسى تر. بۆ نەونە، ئەگەر كەبرا مەكەلەدە سەلى (۲۰ ەزار ئەمەن)
 پارە ببات بۆ (ئەقق)، واتە لەناو بەرنى فەسىلەدى تەدەقەتى ئەجازەى نەدە خۆى

بيات و بيرېژيټه ده ستې خه لکې، له لايه كه وه به نيسي به تي نهم (منه ت) دروست ده بېټ، له لايه كي تره وه به نيسي به تي وه رگره وه (ته حقير) دروست ده بېټ، بويه به موله قې نهمه له پرووي ئيسلامييه وه دروست نيه! ده ولته تي ئيسلامي موكه له فې بهم كار وه، كا برای پاره دار موكه له فې ته واوي نه وه ي له سه ر شانيه تي بيدات به (مه ثموري ده ولته ت) جا له قه و اعيدې فيقهيدا باس له مه سائيليك كراوه، به لام چونكه ئيستا كۆمډلگه ئيسلامييه كه بووني نيه سه يره كه يت به شيويه كي سه تحيانه ده رده كه وېت كاتيک نهم باسي (قه قبض و اقباض) كه له باسي (سهر فيزه و زه كاتدا) هيه (كه نه وه من نه وه نده ده رامه تم بووه نه وه نده زه كاتي ده كه وېت نه وه دامه تۆ... من نه وه نده من دالم هيه نه وه نده سهر فيزه م ده كه وېت نه وه دامه تۆ...) بۆ كۆمډلگه ي ئيستا ي ئيمه هه له يه، چونكه نه وه بۆ كاتي كه كه ثموري ده ولته تي ئيسلامي نزاره ت ده كات له مه سائيلي نابوريدا كه ده بېټ رۆشن بېټ مه ثموره كه چي وه رگر تروه و كا برا چي پيدا وه، تا بزانرېت نه وه ي نه و له سه ري بووه به ته واوي داويه تي، مه ثموره كه ش به شي (بيت المال) ي به ته واوي وه رگر تروه يان نا... به لام كاتيک كه كۆمډلگه يه كي ئيسلامي نيه موته وه جيه ده بين نه و شيعاره ته شريفات و زاهير يانه هه مووي هه له و زيا ده يه كا برای هه ژار يان فه قير ئيستا له كۆمډلگه ي ئيمه دا كاري ده ولته ته كه نه مجام ده دات و خوي نصولي نه و موله با ته ده كات له ده ولته مه نده كان، چ كاري هيه به وه وه كه كم دراييتي يان زور درايت، كوا ده توانيت ته حقيق بكات بزاني نهم كا برا ده ولته مه نده راست ده كات زور يدا وه يان كه م؟ نه گهر وايټ ده بېټه شتيكي سياسي!!

بۆیە بەم پێش ئەم ئىصولانە بۆ کۆمەڵگەیه‌کی ئىسلامى دانراوه‌ واتە
کۆمەڵگەیه‌ک کە حوکمەتێکی هەيئەت يينا لەسەر بەرنامە و پەوشیک کە
ئىسلام دايناوه‌ تاک بەرپۆه‌بەریت و کۆمەڵگە بگەرێن، لە کۆمەڵگەیه‌کی بەو
جۆرەدا ئیتر پرسىارى ئەوه‌ دروست ناییت کەبۆچی دەيئت کۆمەڵیک
دەولەمدند هەبن (کۆمەك بکەن) بە کۆمەڵیک فەقیر؟ وانییه‌! لە کۆمەڵگەیه‌کی
ئىسلامى تەواوی وەزائیفى مالى دەولەتى ئىسلام وەرده‌گیریت، هەروەها
تەواوی ئەوانەى حەق وەرده‌گرن لەدەولەتى وەرده‌گرن بۆیە لەپرووی
ئىسلامییه‌وه‌ موستەحەق چ وەزیریک، چ هەتیویکی بچووکى کەم توانا، چ
ئىنسانیکى ئیقلیج، فەرق ناکات! موستەحەق، واتە ئەو کەسەى کەدەيئت
لە (بیت المال) بەشى پێدريت.

ئىستحەق و لییاقەتى ئەوه‌ی هەیه‌ لە (بیت المال) بەشى پێدريت لەسیستەمى
ئىسلامیدا تەواوی ئەوانەى واپاره‌ دەدەن دەيئت بە حوکمەتى بەدەن ئەوه‌ش
کەپاره‌ وەرده‌گیریت لە حوکمەتى وەرده‌گیریت ئەگەر واییت ئەو
تەصەوراتەى دەرپاره‌ی دەولەمدند و کۆمەکی کردنى هەزاران تەصەورێکی
هەلەید و لەئىسلامدا شتى وامدترەح نییه‌.

جاباسى شتیکی تريش بکەم کەئەوه‌ دەزایم ئەگەر بەدویت بەوردی باسى بکەم
زۆر دورودرێژه‌، ئەوه‌یش ئەوه‌یه‌ کەلە سیستەمى نابوری ئىسلامیدا نوکەشەى
تەركیز (ئىفاق)ە، واتە لەناوبردنى فەواصیل تەبدەقە، تەبدەقە و جودى نەمیيئت.
سیستەمى نابوری ئەركان و ئىصولی هەیه‌. ئەركانىك کە ئىسلام دايناوه‌ سابتە
و دەستکاری ناکريت و ناگۆريت، بەلام شیوه‌ و ئەشکالی دەکريت بگۆريت
و جۆراوجۆر يئت هەدەفى نابوری ئىسلامیش وەك وتم (ئىفاق)ەکەیدە واتە،

نەبوونى فەواصيل كە مىلاكى دەبىتتە (خەدى وەھەت) لەھەر كۆمەلگەيە كىدا
 ئابورى ئىسلام ھەول دەدات كەھەر كۆمەلگەيەك تەواوى تاكەكانى لەخەدى
 مۇتەوھەبىتدا بەھرەدارى بىكەن، خەدى وەھەتتى كۆمەلگەش جىاوازە و بەپىي
 جىاوازى كۆمەلگە لەگەن يەكترى و بەپىي جىاوازى زەمان دەگۆرپىت، بەلام
 مىلاكى خەدى مۇتەوھەبىت لەدۇنيائى ئەمرودا ئاسانە بە ئامارىك دىبارى
 دەكرپىت لەجەمەيەتتى جىگايەك لە دەرامەتتى وجودى حساب دەكرپىت
 كەمەسەلەن سەرانەى ھەر كەسىك چەنىكە ئەمەش لەدۇنيائى ئەمرودا زۆر
 ئاسانە. مەقبول لەئىسلامدا ئەوھە كە سىستەمى ئابورى ئىسلامى جۆرپىك
 ئىجرا بىكرپىت كەھەموو خەلك بىگاتە (خەدى مۇتەوھەبىت) زىندەگى بىكەن بۆ
 ئەمەش ئەمە روویدات دوو مەتلەب مەترەخە:-

يەكەم: ئەركان.

دووەم: شىۋە و ئەشكال.

ئەركان سابتە و ناگۆرپىت، بەلام شىۋە (صور) گۆرپاۋە و دەگۆرپىت.
 ئەركان لەئابورى ئىسلامىدا زۆرە، بەلام بىرىكى ئەساسن بۆ باقىيەكەى تر،
 لەئەصلى نەوعى فەعالىيەتتى تەولیدیدا (سى) شت ھەن ئەوانە دەبەھە ھۆكارى
 دروست بوونى (نقق)، واتە پەيدا بوونى فاصلە، فاصلە لەناو خەلكدا:
 ۱. بەپارە، پارە پەيدا دەكەم: ھۆكارپىكى گەورە و ترسناكە بۆ (نقق) بۆ
 پەيدا بوونى فەواصيلى تەبەقاتى.

۲. ئىختىيار: دىارە ھەرزانى و گرانى (جنس - شەك) لەھەر زەمان و
 كۆمەلگەيە كىدا پەيوەندى بەتەناسووب يان عەدەمى تەناسوبى (عەرزە و

تەقازا) - (عەرز و تەلەب) عەرز، واتە مىقدارىڭ لەو شتاندەى وايتويستى خەلگە لەئىختىيارى خەلگدا قەرار بەدرىت.

تقازا: واتە يتويستى خەلگ بەو شتانه، ئەگەر عەرز بەئەندازەى تەقازا بيت گرانى پەيدا ناييت، بەلام ئەگەر تەقازا ئىحتىياج و زۆر بوو، بەلام شەك كەم بيت و كەم عەرز بكرىت خود بە خود شەك گران دەبيت زۆرىنەى كات لەحدەى كافىدا بەو ئەندازەى خەلگى ئىحتىياجى پيەتى بوونى ھەيدە، بەلام كەسانىكى بى ئىنصاف بۆئەوھى كە ئىستيفادەى زۆرتر لەسەرۈھت و مالى خەلگى بكن جۆرىك (نەفەق) دروست دەكەن بەيدەك فيكرەى موزەويراندە كەنەويش (ئىحتىكارە)، واتە ئەو شەكەى لەكاتىكدا يتويستى خەلگە عەرزى ناكەن (نايخەنە بازارەوھ)، نايەن بەخەلگى ئەوھ دەبيتە ھۆى ئەوھى كە (تەقازا) زۆر دەبيت خەلگ ناغىلاجن بۆئەوھى بەدەستى بەيىن پارەيدەكى زۆرىش بەن تادەگاتە ئەوھى واخاۋەنى ئەو سەرمایەن ھەر لەبەرەوھ دەولەتمەند دەبن و باقىيەكەى ترى دپتە خوارەوھ بەمە (نفق) فاصیلە دروست بوو بۆيد ھۆكارى دووھم برىتيە لە ئىحتىكار.

۳. گران فروشى: واتە ھەرچەند ئەو بازارە دروست كراۋە فرەى بۆ تەقازا بوونى نەبيت و دروستى نەكات، بەلام كابر شەكگەلىكى ھەيدە بەنيسبەتى ئەوھ كەچەنىك ئەرزىشى ھەيدە نرخی دەباتە سەرەوھ زىاترى ببات گرانى، جاگرانىش يەك نەواخت نىيە، بۆيد يەك جۆر شەك لەواندەيدە يەك لەسەدى نرخی بچيتە سەرى ھيشتا ھەر گران بيت بۆ شەككىكى تر لەواندەيدە سەد لەسەد، دوو سەد لەسەد نرخی بچيتە سەرى ھيشتا ھەر گران نەبيت، ئىستا لەئىراندا يتوهرىكى ئىجگار ئەھمەقاندە ھەيدە كە حساب

ده كهن، بړ غونه حدودی (له صه دا ده يان پانزه يان بېست) نه فعیکه
 نينسانينکی کاسب له شمه کيک ده يفر و شيت و هريگريټ، له کاتيکدا هديه!
 چونکه هه نديک جوړی شمه ک هديه که ته وليدی (به ره مه پيانی) ناسانه بړ
 غونه کارگه يه کی نو توماتيکی هديه له هه مان کاتدا هه رچه ند بمنيته وه
 له ناو ناچيت نانه مه نه گهر له (صه د يه ک) يش نه فعی لی بخوات هيشتا هه ر
 زوره، به لآم هه نديک شمه کی تر هديه به ره مه پيانی نيچگار گرانه، بړ غونه
 کاری دارتاشی، خه ياتی... نه م جوړه کاره ده ستiane که هديه له وانه يه
 مه سه له ن (خوم له سه فريکی مه ريواندا بينيم) کابرايه کی پری ريش سپی
 به پي پته خه ريکه به ناو ريگه دا ده گه را (نانه شان) ی له سه ر شان بوو
 که هه ر نانه شانیک به (پنج تمه ن) سه يريکه ن له سه ره تاوه تا ته واو کردنی
 چه نيک زه حه تی ده پيتا ده پيت بروات توله کانی له داریک بريت پاشان
 پاک کردنی پاشان چين له کوتايشدا به و جوړه به سه ر شان بگه رپيت و
 به پي خاوس ولا ته و ولا ت بگه رپيت و بيداته پنج تمه ن! به راستی نانه مه
 نه گهر (له صه دا پنج صه د) نه فع بخاته سه ری هيشتا هه ر که مه، واته (دوو
 هه زار، پنج هه زار ده ر صه ديش) بخاته سه ری هه ر که مه، به لآم فلانه
 کارخانه (ماشینی په يکان) دروست ده کات گريمان رپوژيک صه د ماشینی
 دروست کرد، يه که م، خراب نابيت. دوو هم، زه حه ت و هه وليشی
 ناويت. بړ فروشتی به ناسانی هه ر که سيک بيه ويټ ده توانيت
 له فروشگاگان و هريگريټ به يی که مزين زه حه ت نه گهر قه رار بيت نه و
 کابرا نه و (نانه شانه) به هه موو زه حه ت و مه شه قه ته وه به (پنج قه ران) يش
 توله که ی بکريت و دواتر بيداته (پنج تمه ن). کابراش نه گهر (په يکانیک)

بە(دەھەزار تەن) بۆى تەۋاۋ بۈۋە بېداتە(دە ھەزار ۋەدە تەن) واتە ۋەدە

تەن بىخاتە سەرى كە دەۋرۈبەرى(لە ۋەدە يەكە)ھېشتا ھەر گرانى داۋە!

(كار، زەمان، ئىنرۇ ئىنسان) ئەمانە (سى) ھۆكارن بۆئەۋە(ئەرزى شەك)دىارى بىكەن، خۇدى شەكە كە حساب نىيە بېژى چەندى تېچۈۋە، لە ۋەدە دەى، لە ۋەدە بېستى، بىخە سەرى لە ۋەدە ئىسلامىيە ۋە ئەمە مەترەح نىيە (ئىنرۇ ئىنسانى)خۇى ئەرزى ھەيە، زەمان ئەرزى ھەيە، خۇدى شەكە كەش ئەرزىكى ھەيە.كار: كە بېرىتە لە مىقدارى ئىنرۇ ئىنسانى لە زەمانىكە لە ۋەدە شەك كە ۋە ئەمە تەفاۋت ۋە دەۋرە جەى ھەيە، كابر لە سەبەتە كە(دە نەشان)كە دە بېنىتە ۋە، (لە ۋەدە دە، بېست، پەنجا، ۋەدە)ئەۋلى شەكە كە كارى ئىنسانە كە، واتە كۆى ئىنرۇ لە زەمانىكە كە بۆى سەرفكراۋە ئەرزى ھەيە ۋە زۆرترە لە ئەۋلى شەكە كە، بەلام لە ماشىنە كە دە كارى ئىنسانى نىيە ئەگەر حسابى بىكەت كارى ئىنسان، ئەۋە كارى كارگەرە كانە. بەلى، ھەرچەند ۋە بىگىت بۆ كارگەرە كان ئاسايە، بەلام دۋاى نەۋى كارگەرە كان(لە ۋەدە يەكەش لە ھەزارا يەكەش) بېنىتە ۋە بۆ خاۋەنى كارگە لەۋانە يە زىادە... زىادە لەۋەى كە لە ۋەدە ئىسلامىيە ۋە ۋە بېرۈۋچۈۋى زۆرەك لە بېرىارنى ئىسلامى ئەۋلى ناكىت(كارگە)شەخسى بېت، چۈنكە لە ۋەدە مۇۋەدە يېغە مەردا(ﷺ)ھەيە(سى شەت)گەشتىن ۋە نابە مۇلكى خاس:

يەكەم: ئاۋ

دوۋەم: لەۋە

سېيەم: ئاگر

جا(ناگر) مەبەست (كارگەيە) نەك ناگرى ئەو(سۆبا يان غەلادىن)ە، كە
ئىستا من دايگرسىتم، يان مەجبور بىم لەتىكى بىتىرم بۆ مالى خەلك بۆيە
مەبەست لە ناگر (كارگەيە)، چونكە لەو سەردەمەدا چەمكىكى وەك كارگە
بوونى نەبوو.

بۆيە لەم پۈۋە زۆرىك لەبىريارنى ئىسلامى ئىستا و ھەتا زووتىرىش
وتوويانە، ئەگەر كار وايلىھات لەچالاكى ئىسلامى كەم سوودى وەرگرت و
بەشپۈيەكى(ئۆتۆماتىكى)ئەنجام درا ئەو ئىز فەردى نىيە و فلائە سەرمایەدار
كارگەيەك بىكائە مولكى خۆى... بەدەر لەمەش ئىستا ئەگەر لەمە بگوزەرپىن
لەسىستەمى ئىستادا كەلە(ئىران)دا كارگە بوونى ھەيە حسابى ھەرزانى و
گرانى بىكەين خواوەنى(پەيكەن) لەسەدا ھەزارى لەوۋى واخەرجى
تېچوۋە(مەبەستىم خەرجى مەوادەكەيە، خەرجى كارەكە ئالېم) لە(ھەزارا يەك
نەف) بۆخۆى وەر بىگرت ھىشتا ھەر زىادە، بەلى، لەئەسلى شەكەكەدا
تېچوۋە، گرمانەى ئەو بىكە كەلە سەدا پەنجاي، لەسەدا سەدى
وەرەگرت بۆ كارگەرەكان(كرىكارەكان) ھىچ موشكىلەى نىيە، بەلام قسە
لەبارەى نەفى خۆيەوۋەتى ھەلبەتە لەروۋى ئىسلامىيەوۋە بەوجۆرەى كەباسم
كرد نايىت نەفى كارگە بۆ فەرد(تاك)بىت، بەلام ئىستا كە ھەيە لەحسابى
گرانى و ھەرزانىدا لەھەزار يەكش وەر بىگرت ھىشتا ھەر گرمانە، چونكە بۆ
غونە بە(دە ھەزار تەن) ماشىنىك تەواو دەبىت گرمانە كرىكارىش(پىنج ھەزار
تەن)بىات(ئەمە گرمانەيە ھەرچەند نايىات) ئەمە دەكائە(پانزە ھەزار تەن) لە
سەدا يەكى ئەم پانزە ھەزار تەنە دەكائە (سەد و پەنجا تەن)پوۋى(سەد دانە
سەدوپەنجا تەنى)دەزانن چەنىك زۆرە؟! لەكائىكدا پىموايە زۆر زياتر لە(سەد

ماشىن) بەرھەم دەھىن، بەلەم سەيرى كەبرى سەبەتە (نەھەشەن) دروستكەر
 بىكەن، ئەگەر حسابى بىكەت بەدو جۆرەى باسكەرد لە ھەزارىش
 واتە (سەد بەرامبەرىش) لەقىمەتى ئەھلى وەرگىرىت ھىشتا ھەر كەمە،
 چۈنكە چەنىك كاتى دەروات و بەجى كۆپرە ھەرى و زەھەتەك و شاربەشار
 گەران تەمەسەلەن لەرۆژىكەدا (چوار بۆ پىنج) نەھەشەن بەرۆشەت! يان بۆ غونە
 لە (سەوزە فرۆش) ئەگەر (لەسەدا پانزە يان بىست) زىاتر نەفە ھەردەگىرىت
 بۆ شەكەك دىن جەرىمەى دەكەن، بەلەم خاوەن كارگە كە
 دەرووبەرى (لەسەدا سەد) ھەردەگىرىت (بەدو جۆرەى بىستومە پەيكەنىك
 مەسەلەن دە ھەزار تەمەنى تىدەجەت، پىنج ھەزار تەمەنىش بۆ كرىكارەكان
 بەنەسبەتى ئەمانە ھىشتا (لەسەدا سەد) (سى ھەزار تەمەن) زىاتر
 ھەردەگىرىت!.. بۆيە لىرە ھەردەكەوت يەكەكى تر لەھۆكارەكانى دروست
 بوونى (فەواصىلى تەبەقاتى) برىتە لە گران فرۆشى، گرانفرۆشىش واتە ئەگەر
 تەسەورى مەجموعى ئەم سى ھۆكارە (كارى كەبرا، نىرژى و كات، ھۆكارى
 ئەھلى شەك و كوتالەكە) كەنەمانە بەگشتى دەبە سىيان كارەكە دووانە و
 باقى شەكەكەش يەكەك ئەمە سىيان، كۆى ئەم سى ھۆكارە لەگەل يەك
 حسابى بىكەت و بىلەنەتە پال يەكەزى چەنىك نەرزى ھەلدەگىرىت بۆئەو
 زىندەگىيە مەتەوھەتەكە والە نەسەلەدا مەتەوھە لەندەبوونى فەواصىلى
 تەبەقاتى چەنىك ھەلدەگىرىت ئەوئەندە (نەفە) بچەتە سەرى لەو زىاترەو دەبەتە
 گران فرۆشى كاتەكەش گران فرۆشى بوو (نەفەق) دروست
 دەبەت... سەبەدەكەت كەبراى (نەھەشەن) فرۆشى فەقىر ئەوئەلەجى پەلەيەكى
 زىندەگىدا و كەبراى خاوەن (ماشىنى پەيكەن) ئەوئەلەجى پەلەيەكە!! ئەم سى

رۈكنە لە ئابورى ئىسلامدا (مەنى نەزور، مەنى ئىحتىكار، مەنى گرانفرۆشى) لە ھەر كات و بارودۆخ و شۆھە كى ئابورىدا ئەم سىانە ئەساسن ھەئەتە فەرع ھەيە نىسبەت بە ئەم ئەر كانە، ئەوانىش (فەرە كانىش) ھەر ئەر كانن، بەلام لە بەرامبەر ئەم سىانە ۋە دەبنە فەرع لە ھەر كۆمەلگەيە كدا ئەم سىانە مەنە كرا (پى لىگىرا) ئىمكانىيە نەفەق فەواصىلى تەبەقاتى دروست بىت. ئەۋەش بلىم ئەم سىانە پەيۋەندىيان بە ژۆرخانى ئابورى كۆمەلگەۋە لەزەمانى بەرھەمەئاندا ئىنجا لەدۋاى تەۋلىد (بەرھەمەئان) مەسەلەى بەرھەردارى (سوود ۋەردە گرەت) لەپارە دىتە پىشەۋە شىتەك كەزىيان بەخش ۋە عەزاب و نازارە بۆ كۆمەلگەى ئىسلامى برىتيە لەۋەى لە (بەرھەردارى پارەدا) ھالەتى نەفەقەكە پىشان بەرەت و دياربىت! واتە ھەندىك كەس بەرھەردارى زىاتر بكات و ھەندىك كەم بۆ ئەمىش (سى رۈكنى سابت-جىگىر) لە ئابورى ئىسلامىدا ھەيە كەبە ۋە جودى ئەۋ سى رۈكنە ئىمكانى نىيە (نەفەق لە بەرھەردارى) دا دروست بىت، ئەۋ سى رۈكنەى كە ناھىيەت نەفەق لە بەرھەردارىدا دروست بىت:-

يەكەم: كەنز مەنوعە، كەنز: واتە پاشەكەۋتى غەير قابىلى ئىستفادە پاشەكەۋت دوۋ دانەيە:

۱. جۆرىكى ئەۋەيە كەكابرا دەرامەتى رۆژانەى (۳۰ تا ۵۰) تەنە ناتوانىت لەم دەرامەتە رۆژانە مال دروست بكات ۋەردە ۋەردە پاشەكەۋت دەكات و مالى پىندروست دەكات ئىنسان سالى دوۋجار ۋە سائىلى مالى تەھىيە دەكات، دىت پاشەكەۋت دەخات بۆ ئەۋانە، خولاصە پاشەكەۋت كەردن بۆ ئەۋ شتەندى ۋاپۆيىستى زىندەگىن پاشەكەۋت كەردن قېۋلە.

۲. بەلەم پاشەكەوتىك دەكات بۆ(مەسرفە)، واتە پارەى زیادى ھەيە و ناتوانىت بېگىزىت دەروات لە(بانكەكاندا)دەيخەوينىت يان لە سندوقى خويىدا دەيخەوينىت ئائەمە(كەترى) پىندەلەين و لەئىسلامدا مەمنوعە! واتە كاتىك ئىنسان ئەوئەندە پارەى زيادەى ھەبوو نەيتوانى بېگىزىت ئەو ئىتر تازە پارەى ئەو نىيە و شەرەن پارەى(بىت المال)، (بىت المال)ىش نوپنەرى كۆمەلگەيە واتە پارەى كۆمەلگەيە.

دووەم: تەبىزىر: ئەمىش مەمنوعە، واتە كابر پارەى ھەيىت و شىتىكى خەرج بكات لەزىندەگى ئىنساندا پىويست نىيە، بۆ نمونە پارە بۆ(قۇمار، مەشروب...) سەرف بكات لەرووى ئىسلامىيەو ئەمەش مەمنوعە.

سىيەم: ئىسراف: واتە خەرج كردنى زيادە لەپىويست، بەلەم بۆ شتى گرنگا ئىنسان پىويستى بە خۇراك ھەيە لەم خوراكە واپىويستە يان بەسودە بۆ ئىنسان بىت لەمانە مەسرفە بكات، بەلەم زياد لەئەندازە و مۆتەوھىتى كۆمەلگە، مىلاكى ئىسرافىش دىتە سەر ئەو دەرامەتەى بەئامار دەزانرىت واوتم لەھەر كۆمەلگەيە كدا و لەھەر زەمانىكدا مەعلوم بكرىت كە دەرامەتى مۆتەوھىت چىيە لەوە زياتر دەيىتە ئىسراف و مەمنوعە، ئەگەر لەو سئورەدا بوو ئازادە... جا لە كۆمەلگەيە كدا ئەگەر لەئەصلى تەوليددا ئائەو(سى) روكنە لەبەرچاو بگىرىت لەوەودواش لە(مەسرفە و خەرج كردن)دا ئەم (سى) روكنە لەبەرچاو بگىرىت خود بەخود ئىتر ئىمكانى نىيە نەفەق دروست بىيت، چونكە وەك وتم نەفەق لەتەوليددا بەھۆى يەكىك لەم سىانەوە دروست دەيىت لە بەھرەدارى و مەسرفەيشدا بەھۆى يەكىك لەو سىانەوە

دەبێت، ئەوێ کە قورئان دەفەرمێت (أنفقوا) مەبەستی ئەوێ ئەم بەرنامەیە ئیجرا بکەن کۆمەڵەی موسوڵمانان قسەش بۆ کۆمەڵگەیە ئەک بۆ ئەک کۆمەڵێک کە کۆمەڵگە و حوکمەتێکی ئیسلامییان هەیە.

﴿أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ﴾ فەواصیل لەناو بەرن بەو سەرۆکەتێ کە ئێمە داوامانە بە ئێو بە مەجەعی ئێو، چونکە ﴿مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً﴾، تەواوی ئەو و لەزەویدا بە تەواوی ئێو خەڵک فەراھەمان کردووە ئەک بۆ ئەکێک هەری زۆرتر و بێک کەمەر ئەو و لەزەویدا هەیە و لە دەست پەسی بەشەردا هەیە، چ سەرۆک لەسەتھی زەوی، چ معادن ئیستخراج بکری تەممووی بۆ هەموو ئێوێ ئەگەر وایێت کۆمەڵگە، واتە هەیکەلیک مۆتەرە کەب و مۆتەشەکیل لەتاکێ بەشعور و عاقل و مۆختار وەخواوەنی ئانەم تەکلێفە ﴿أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ﴾ بەچی؟ بەلای کەمەو ئەو ئەرکانە ئێر سەرفی ئەزەر لەشیوکان شیوێ ئابوری هەر جۆرێک بێت گەنگ نێه لەئیسلامدا شیوێ جیاوازان بوو بۆیە گەنگ نێه شیوێ کە چۆن بێت ئەم ئەرکانە سیانی بەلایەنی کەمەو ئە تەولیددا سیانی لەمەسەرفدا لەبەرچاو بگێرێت. ئانەمە بە ئەو بەرنامە دینیە و اوتم کە ئەگەر بێت ئێر ئانەم گەرفتاری و بەدەختیانە بۆ خەڵکی دروست نابێت، بۆیە ئەساسی مەسەلە لەبەرئەوێ ئینسان ئەناسراو، پێداویستی ئینسان دەرک ئەکراو، ئینسان مەخلوقیکە بەو جۆرە... ئەمەلەن دەبینن ئەگەر سیستەم ئەبێت فەواصیل دروست دەبێت، بەلام سیستەمێکی هەیە بۆ ئەوێ ئەو فەواصیلە لەناوبچێت و بێت سەر سیستەمێکی دروست زیندەگیەکی یەکسان و خۆش و پەرلەخێر و سەعادەت بۆ هەموو کەسێک ئەک بۆ بێک کەس پێگاکەشی بریتیە لەو (إنفاق) ی

كەمانايان خراب لىكدادەتەو و بەناونىشانى رەخنە سەيدەكەن و دەلىت (بۆجى دەبىت لە كۆمەلگەدا پرىك شت بدات بەپرىكى تر).

يەكەم: فەقىر و دەولەتمەند ئەو شتە تەبەئىيە وا باسەكرد.

دوومە: دەبىت بەسىستەمى دىن بەرنامەى ئىنسان پرىكخەرىت، سىستەمە دىنىيەكەش ئەوئەيە كە دەولەتلىك دىت (إنفاق) دەكات، ئەو إنفاق و تەعاون و ھەمبەستەگىيە واخەللىكى دەيكەن بەھىزى دەولەتەكە پرىكدەخەرىت... دەولەت دىت ئەوانەى لەخەلگەو زىادە جائەو دىت ھەر لەسەرەتاو نەھىلىت ئەو سى پرىكە لەناوبەجىت لەپاشاندا مەسرفىش نەھىلىت ئەو سى پرىكە لەبەرچاۋ نەگىرىت كاتلىك بەم جۆرە كراۋ ئەم سىستەمە ئىجاد كرا ئىز خود بە خود فەواىل لەناو دەجىت...

دىن، واتە پرىگە و رەوش و بەرنامە بۆئەوئەى ئىنسان لەعەقلى و ئىختىيارلىك كە نىسبەتى بە عەقلىكەى ھەيەتى و ھەسا سىرود و ھەرىكەت بۆ خۇشى و بۆ خەللىكى تىرىش خەير و سەعادەتى تىدايىت، نەگەر وايت ئىنسان بەناونىشانى مەوجودىكى كاملىز لەھەيوان بەتەنھا (سىستەمى سىرۋىش) ناۋى، چۈنكە كە ھەيوان كاملىز بوو لەباقى مەوجودات نەدەۋىيا، ھەيوان ئىحتىياجى بە غەرىزە بوو ئىنسان غەرىزەشى ھەيە: واتە ھەيوان سىستەمى سىرۋىش غەرىزەى ھەيە، ئىنسانىش بەھەمان شىۋە سىستەمى سىرۋىش غەرىزەى ھەيە ئەم دوو.. بەشىكى زىاتىرىشى ھەيە كەزىاترە لەھەيوانات ئەوئەى دىنە بۆيە ئىنسان بەسى نىزام دەۋى:

يەكەم: نىزامى سىرۋىش، بەشەكەنى وجودى ئىمە، گۆشت و موو و ئىسك و ئەو شتە، ئەو چالاكىيە سىرۋىشەى خۇيان نەنجامى دەدەن بەبى ئەوئەى لە

ئىختىيارى ئىمەدا بىت، واتە بۆ ئونە (مووى سەر) گەشە دەكات، ئىسكە كالى جەستە بەشپۆهەكى سىروشتى گەشە دەكەن بەبى ئەوەى لە ئىختىيارى ئىمەدا بىت واتە بەبى ئەوەى بەعەقل يان غەرىزە دەخالەتى تىدا بكەين خۆى نەمجام دەبىت.

دووهەم: نىزامى غەرىزە، خۆ ئىمە بەعەقل و فەلسەفە حالىمان نابىت (بەرسىمانە يان تونىمانە) گەرما يان سەرمانە ئىش و ئازارىكمەن هەيدە بەلكو ئەمانە بەحوكمى غەرىزە حالى دەبين، ئەمە دوو بەشيان و ئەگەر لىم دوو بەشەدا وازبەيىن ئەو ئەو كاتە تەنھا حەيوانىكىن! چۆنكە مەوجودىكىن كاملەر زەهنىكى ئاوا پەر توانامان هەيدە زىادە بەشانەيە كمان پىندراوە كە ئەویش دىنە.

سەيەم: دىن، ئەگەر دىن لە ئىنسان وەرەگىرتەووە وەك ئەو وایە غەرىزە لەحەيوان وەرەگىرتەووە! كاتىك حەيوان كاملەر بوو لەباقى مەوجوداتى تەبىعى، ئەگەر غەرىزەى نەبىت ناژى، چۆنكە كاملەرە، دەى چۆنكە كاملەرە پىوستى بەنىزام و مەنەجىكى تر هەيدە كە غەرىزەى، ئىنسانىش كە كاملەرە لەحەيوان ئەگەر زىادە بەشانەيەكى نەبىت ئىمكانى نىيە بتوانىت ژيان بگوزەرتىت! هەر دەبىتەووە حەيوان و ژيانىكى بۆ نابىت بەناوى (ژيانى ئىنسانى) ئەوەش كە ئەم ژيانە ئىنسانىيەى پىدەدات (دىن) هەرچەند لەرووى مادىيەووە زياتر پىشەكەووت. بەلام ئا ئەو مەتلۆب و مانايەى كە ئىمە هەمانە لەزىندەگى ئىنسانىدا كە سەعادەت و ئاسايش و ئارامىشكى فكري و پۇخى بۆ كەسك ئا ئەو ئىمكانىيە بەبى (دىن) بۆ ئىنسان فەراهم بىت هەندىك كەس باش لەماناى سەعادەت تىناگەن ئىستاش مە نامدووت بەروونى و دورودىزى باسى بكەم... هەرئەوئەندە دەلىم: سەعادەت: برىتيە لەو (ئارامش و ئاسايشەى واهەموو كەس بەلىسبەتى ژيانى خۆى وژنى و منالى هەيدەتى و

ھېچ نېگەرانى وخەمىكى نەبىت سەعادەتتىكى واقىقى واتە ئەو... ئا ئەو
 جۈرە سەعادەتە بە زىندەگىيەك مەدى ئىمكانى نىيە فەراھەم بىت ئەگەر دىنى
 لەگەل نەبىت! ئىستا ئەگەر سەرىكى دۇنيا بىكەين بۆ غونە، لەجىگايەكى
 ۋەك (ئەمەرىكا) كە باشىن غونەيە دەتۋانين پىشانى خەللى بىدەين
 كۆمەلگەيەكى زۆر پىشكەوتوۋ لەپروۋى زىندەگى مەدىيەۋە، لەپروۋى
 تەكىكەۋە دەۋىن ۋەك (سور پىستەكان) بەراۋردىكى بىكەين لەگەل
 كۆمەلگەيەكدا كەلەپروۋى مەدىيەۋە زۆر كەوتۆتە دواۋە سەپىرەكەيت
 لەپروۋى زىندەگى مەدەنىۋى و لەپروۋى مەفھۇمى زىندەگى ئىنسانىيەۋە
 ئەو (ئەمەرىكا) زۆر لەدواترە، پەيۋەندى تاك لە كۆمەلگەيە (سور پىستەكان)
 كەوتۆتە دواۋە زۆر ئىنسانى تر و مەنىقى تر و مەقۇلۇزە، تاۋەكو پەيۋەندى
 ئىنسانەكان لە كۆمەلگە (سې پىستەكان) دا... كەواتە ئەو بابەتە ئىمە
 واخەرىكىن قەسى لەسەر دەكەين كە ئىنسانە، بەمەنھەج و بەرنامەيەكەۋە
 ژيانى كامىل دەبىت و ژيانىكى ئىنسانى بۆ فەراھەم دەبىت، ئەو مەنھەجەش
 بىرىتيە لەو شتەى وا لايەنى (مەدەنىۋى زىندەگى) بۆ تەئىمىن بىكات. لايەنى
 مەدىيەكەى ئەۋەتا ھەۋلى بۆ دەدات بەبى ئەۋەى كە زىندەگى مەدەنىۋى
 فەراھەم بىت يان نەبىت، لايەنى مەدى ئىمكانى ھەيە و ھەۋلى بۆ دەدات،
 بەلام ئەۋەى واگىرنگە بۆ ئىنسان كە سەعادەت و بەختەۋەرى بۆ تەئىمىن بىكات
 بىرىتيە لى لايەنى (مەدەنىيەكەى) ئەو لايەندەش بەبى بەرنامە و مەنھەجىك
 ئىمكانى نىيە خۇش بىت، جا ئىستا ۋەرن سەپىرەكەن و ھەلۋىستەيەك لەسەر
 ئەۋە بىكەين كەلەى زۆرىك لەخەللى بۆتە پىسار كە "بۆچى خۋاى گەۋرە
 بىرىكى دەۋلەمەند دروست كىرۋەۋە ۋېرىكى لەقىر؟". لىرەدا ئەۋلى مەۋزۇع

هډله يه! خوا برېکي دهوڼه مه ند نه کړدوو و برېکي فه قير، به لکو خوا نېساني دروست کړدوو نېساني عاقل و خاوه نې زېهن و فيکر دروست کړدوو، پاشان ته کليفي ليکړدوو به ته ناسوبي نه وه ي که عه قل و فکر و زېهني قهويه و ده توانيت چاکه بکات ده توانيت خراپه بکات به رنامه ي بؤ داناوه نه گهر تبقي نه و به رنامه يه ره فتار بکات نيمکاني نيه نه و نيختيلا فاته بيټ! ده ي به پېچه وانه شه وه تبقي نه و به رنامه يه کار نه کات نه و به دبه ختيانه ده بينيت وا ده بينيت!

بؤيه باسه که لډم نوکته يه دا کورت ده پته وه که نانه مه درؤيه خوا برېکي دهوڼه مه ند دروست کړدوو و برېکي فه قير، به لې، نه وه ش راسته که خوا جياوازي کړدوو له و نيستعداده ي به نېساني داوه، نه مه راسته که نيستعدادي جوړ جوړ هډيه له نېساندا. بؤ غونه، دوو نېسان له بابده تپکدا نيستعداديان هډيه مومکينه يه کيکيان بانر بيټ و نه و پريان خوارتر، که په پيدا بووني نېساني (نابغه) شاهيده بؤ نه م باسه و نه و يشده ليلي هډيه که نا کړيت نيستا باسي بکهم، چونکه له بابده ته که دوورده که ومه وه که بؤ چي خوا دهره جدي بان و خوازي نيستعدادي* داوه به خد لکي؟ له پاشاندا هډله يي دووهم نه وه يه که جياوازي نيستعداد هډيه، واته هدر کو مه لک بؤ بارېک نيستعداديان هډيه نه و يش نه گهر باسي بکهم زور دورودريژ ده بيټ!

به لآم زور به کورتي نه وه نده ده ليم (زينده گي نېساني پتويستي به م دووانه هډيه، هډم بان و خوازي نيستعداد، هډم جياوازي نيستعداد، "هدر کو مه لگيدک بؤ بارېک") زينده گي نېساني پتويستي به وه هډيه. نه وه راسته خوا نه و کاره ي

(جياوازي نيستعداده کان: بؤ زياتر شاره زابون و حکمه تي نه م جياوازيانه بگه پره وه بز باسه کالي (م: ناصري سوبحاني) له خلقي ناده م+ نابوري).

کردوووە ئەوەش سەحیحە کە لە ئەنجامی جیاوازی نێستعدادەوهیە جا
 لەباری چاکەداییت یان لەباری خراپەدا، کەدیک نەفەر زۆر دەوڵەمەند دەبێت
 یەک نەفەری تر بێ سەرۆت و سامان دەبێت ئائەمە دیارە کە لەبەرئەو
 نێستعدادەوهیە کەخوا بەتاکەکانی بەخشیوو، بەلام لەسەرەتاوە تەسەوری
 نینساغان کرد کە دەبێت چۆن بێت نەك بۆ ھەر مەوجودیکی سروشتی یان
 نەك ھەر بۆ مەوجودیکی (سروشتی و غەریزە) وەك (حەیان) دەتوانین
 گرێمانە بکەین، بەلكو مەوجودیکی موکەلف و عاقل بۆیە ھەرچەند خوای
 گەورە نێستعدادی زیادی دابێتە ئینسان، یان نێستعدادی جۆر جۆری دابێتە
 ئینسان پاشان ئەمە دەبێتە ھۆکاری ئەوەی کەھەندیک لەژیاندا لەرووی
 زیندەگی مادییەوه پێشە کەون و برێك لەدواوە دەمێنەوه، بەلام مەتەلب
 لێرەدا تەواو نابێت! دواي ئائەمانە شتیکی تریش مەترەحە،
 کەئەوہیە(ئینسان)مەوجودیکی عاقلە و تەکلیفی لەسەرە، حەیان کەکەمێك
 کاملتر بوو لەباقی مەوجودات بۆ فەردی خۆی تەکلیفی لەسەربوو
 بەشیوہیەکی غەریزەیی لە ھەمان کاتدا تەعاونیشی(کۆمەك)ی کردنیشی ھەیه
 لەگەڵ یەكتردا ئەمیش ھەر بەشیوہیەکی غەریزەیی ئینسانی کاملتر
 لەحەیانوات تەکلیفی زۆرتەری ھەیه، ھەم بۆ تەئینی ژیاانی فەردی، ھەم بۆ
 تەئینی ژیاانی کۆمەلگەکە، بۆیە کاتیك بابەتیکی بەو جۆرە مەترەح
 دەکریت کە بۆچی برێك لەخەلکی دەوڵەمەند و برێك فەقیر ئەوہ بزائین
 ئەمە پەیوەندی بەو نێزاموہ ھەیه کە دەبێت لەناو کۆمەلگەدا ئیجرا بکریت
 و ئیجرا نەکراو! نەك بەوجۆرە تەحی مەسەلە بکەین کە بۆچی خوا برێکی
 دەوڵەمەند خەلق کردوو و برێکی فەقیر؟ ئەمە ھەلەیه و پرسیاریکی زۆر

ناشاۋانەيە، خوا جىاۋازى ئىستعدادى داۋە و لەبەرئەمە سەپرەكەت
 كەسەك لەبەر ھەولتى خۆى رزقى زۆرى دەست دەكەۋىت، بەلام ئەمە تەلھا
 لایەكى قەزىيەكەيە، لىرەدا كەبەم جۆرە باسى ئىنسان دەكرىت تەلھا
 لەشپۆەى ھەيۋانىكدا گریمانە كراۋە (وہك ھەيۋانىك تەماشى كراۋە) لایەكى
 تری قەزىيەكە مەترەحە كە فەرماۋشكراۋە، ئەۋىش برىتییە لەۋەى كە
 ئىنسان (مەۋجۇدېكى عاقلە) و بەرنامەى دەۋىت، دەى كاتىك باسى بەرنامەكە
 ھاتە پىشەۋە ئىز لەم ئىستعداد و ھەۋلەدانە جىاۋازى ۋاھەيە سەعادەتى
 تەۋاۋى كۆمەلگە تەئىمىن دەبىت، بۆيە لىرەۋە ھەلەكە دەردەكەۋىت
 كەئەۋىش ئەۋەيە، كاتىك تەرحى ئەم بابەتە دەكرىت، ۋا سەپرى ئىنسان
 دەكرىت كە مەۋجۇدېكى عاقل و مۇختار نەبىت ھەروا بەشپۆەيەكى سىروشتى
 و دەۋلەمەند و فەقىر دروست كرايىت لەكاتىكدا ۋانىيە. لەلایەكى تىرىشەۋە
 مۇتەۋەججەبى ئەمە بوۋىن، كەئەمە ۋاقىيەتە ۋەھەيە، كەبىرەك بەھەۋلى خۇيان
 دەۋلەمەند دەبن و بىرەك كەمەر دەى نەگەر ۋايت چارەسەرى چىيە؟ دىسان
 ھەر لەم رېگەيەۋە مۇتەۋەججەبى ئەۋە دەبن كەچارەسەر ئەۋەيە بەرنامەيدەك
 ھەبىت كە ئىنسان بۆئەۋەى بگاتە ماناىى صەحىحى زىندەگى ئىنسانى لەپروۋى
 تاك و كۆمەلگەۋە تەقى ئەۋ بەرنامەيە بەرپۆە بىچىت، چۈنكە كاتىك
 بەرنامەكە نىيە ئانەۋە پۈۋدەدات كە دەبىنىت. جگە لەۋەش خۇدى ئەۋ
 پىرسىارەى كەمەترەح دەكرىت (لەبارەى دەۋلەمەندىبىرون و فەقىر بوۋلى
 ھەندىكەۋە) شاھىدى ئەۋەيە كە پىرىستمان بە بەرنامەيدەك ھەيە، (بۆئەۋەى
 ئەۋ جىاۋازىيە نەھىلىت)، بەلام ئەۋەى ھەلەيە لىرەدا تەرحى پىرسىار و
 باسەكەيە، كەۋا تەرح دەكرىت و باسەكرىت كە ئىنسان بەشپۆەيەكى

سروشى واىە، دەى بەشىۋەيەكى سروشى فەقىر و دەۋلەمەند نىيە و ھەمۋى وەكو يەك لەدايك دەبن، بەلكو بەشىۋەيەكى سروشى جىاۋازى ئىستعداد بوۋنى ھەيە ئەم جىاۋازىيەش ئەنجامەكەى ئەۋەيە كەيەكىك بۆ غونە لەروۋى جىاۋازى مادىيەۋە سەردەكەۋىت و يەكىك لەدواۋە جىدەمىيەت لىرەۋە سەيردەكەين دەبىن ئەمە واقىيەتە يەكىك ھىز پەيدادەكەت و يەكىك بى دەسەلاتە... كاتىك دەبىن ئەم جىاۋازىيە واقىيەتەكە و ھەيە دەبىتە شاھىد، بۆئەۋى بلىن ئائەم مەۋجودە ئەۋەندە جىاۋازى و ئىستعداد و پەلى ھەيە و ۋەكو حەيۋانات نىيە، پىۋىستى بە بەرنامەيەك ھەيە كە صەحىح ئىدارە بىت و ئائەم كىشانە دروست نەبىت. دىن، واتە ئەۋە. لىرەشەۋە دووبارە دەگەپنەۋە بە ئەۋەلە (چۈنكە ئىنسان مەۋجودىكى كاملىرە بە نىزامە سروشى و غەريزەيەكە ئىدارە ناىت، بەلكو نىزامىكى تىرىش پىۋىستە لەبارەى زىندەگى مەعنەۋى لەروۋى تاك و كۆمەلگەۋە تەنزىم بىكات).

ئىستا زۆر بەروۋى دەردەكەۋىت كەھۆكارى سەرھەلدانى ئەۋەى كە يەكىك دەۋلەمەندە و يەكىك فەقىر پەيۋەندى بەۋەۋە ھەيە كە (سۈئ ئىستىفادە) كراۋە لەو جىاۋازىيە ئىستعدادىيەى ئىنسان ھەيدەتى، بۆئەۋى چارەسەرى ئەۋ (سۈئ) ەش بىكرىت دىن كار بە (لەزمى دىنى) دەكەين و ئەۋ چارەسەرى ئەۋ جىاۋازىيانە دەكەت كەلە عەقلىا دروست دەبىت.

جانىستا لەبارەى چارەسەرى (دىن) بۆ ئەۋ فاصىلە و جىاۋازىيەى كەدروست بوۋە (بەشىك دەۋلەمەند و بەشىك ھەزار) بە پىشت بەستىن بە ﴿أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ﴾ دەبىت!!!

بهشي چوارهم

چهند باسيكي فيكري و فلهسفي

باسى يەكەم:

ھەدەف لە دروستبوونى مروۋ لە نىۋان سوبحانى و موقتى زادەدا.

يەكەك لەو پرسیارانەى بە درېزى ژيانى ھەر تاكىكى كۆمەلگەى مروۋايەتى درېژدەبېتەو، بە ھىچ جۆرىك پەيوەندى بە (كات و شوین) ھو نىيە (بەتايىت دواى ئەوھى بابەتى دین و خوا و ئىلتزامات بە فەرمانەكانى خواو ھەر ھەلەدەن) بریتىيەلە (پرسىار كەردن لە ھەدەف لە بوونى مروۋ)، واتە (نامانجى خودا لە دروستكردنى ئەم جىھانە چىيە؟)

دىارە ئەمە زۆر جەوھەرىيە بۆيە دەبىنن زۆربەى زۆرى، و بگەرە بىرىارى دونىاي ئىسلامى نىيە ئەم پرسىارەى رۆبەرۆو نەكرابىتەو، و ئەویش بە بىر كەردنەو و تەئوئل و تەھلىلى خۆى و ھەندىكجار بە پشتبەستن بە پىشېنانى ۋەلامىكى نەدايتەو، ئىمە لەم باسەدا ھەولەدەدەين لە ناو كاروانى بىرى ئىسلامىدا تەنھا دوو دانە لەو بىرىارانە بەئىنن و ۋەلامەكانىان بخەيە رۆو، ئەوانىش زانای كورد (مامۇستا ناصرى سوبحانى و كاك ئەحمەدى موقتى زادە)ن.

ھەندىك پىنانوایە ھەدەفى خودا لە دروستكردنى مروۋ ئەوھى: كە (عبودىيەتى) بۆ بکەن، بۆغونە (نوئىش)، بەلام ئەو دەزانن كاتىك ۋەلامى

پرسىيارىك لە بەرامبەر پرسىيارەكەو قېلىدەكرىت، كە وەلامەكە نەبىتە سەرچاۋە بۆ كىردنى پرسىيارىكى دىكە، وەك ئەۋەى (ئەى خودا چى كارىكى بەۋە ھەىە ئىمە نوڭزى بۆ بكەىن؟)

ھەرچەندە وەلامى ئەم پرسىيارەش روۋنە، چونكە ئەۋە ئىمەىن ئىشمان بەۋە ھەىە نوڭز بۆ خودا دەكەىن، بەلام لەبەرئەۋەى لوتقى "خودا ئەۋەندە زۆرە رىگەى پىگەىشتن و لى نرىك بوۋنەۋەشى پىتوۋىن كە نوڭزە، ئەمەجگە لەۋەى خودا بە زمانى حال پىمان دەلىت "بەشەرىيەت! ئەگەر پىتوۋ رىگەتان پىيشان نەدەم بۆ عبودىيەتى خودا، ئەۋا وەك ھەمىشە يەكىك لەخوتان دەكەن خودا و دەپەرستىن و نوڭزى بۆ دەكەن..." بەلام وەك دىيارە ئەمەش ناپىتە وەلامى سەرەكى پرسىيارەكەمان، چونكە ئەگەر تەماشە بكەن ئىمە ھاتىن لە رىگەى بەشكرىنى پرسىيارەكەۋە چەندە وەلامىكى فەرىيمان دايەۋە نەماتۋانى ئەصلى مەتلەب رۈنكەىنەۋە! لەبەرئەمەىە دەپىت ئىمە ئەم پرسىيارە وەك خۆى بگرىن و قسەى لەسەر بكەىن. لە كىتەبى (مەسەلەكانى ئافرەت)دا لە (مامۇستا ناصرى سوبخانى) دەپرسىن "ناپا ئايەتى - ۵۶-ى سورەتى - الزارىات - ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ ناكرىتە ئىستىلالى (حىكمەتى) دروست بوۋنى مرؤفە؟" مامۇستاش لە وەلامدا دەلىت "ئەم ئايەتى باس لە بابەتى (كارى مرؤفە) نەك (حىكمەتى) دروست بوۋنى". پىش ئەۋەى رۈنكرىنەى باسەكە ئەۋە بلىم، كە (مامۇستا ناصىر) لە جىاتى (ھەدەف - نامانج-) وشەى (حىكمەت) بەكاردەھىت، كە لە روۋى ناۋەرۈكەۋە ھىچ جىاۋازىيەك لە باسەكە و ئەصلى مەبەستدا دروست ناكات، چونكە لە ھەردوۋ بارەكەدا قسە لەسەر نەزانراۋىكە، ھەۋەك چۆن ئەگەر (مرؤفە) يان

(عالمى ھەستى - جىھانى بىنراو-) بەكاربەيتىن ھىچ فەرقىك ناكات، واتە بلىيت ھەدەف لە دروست بوونى مرؤف چىيە؟ يان ھەدەف لە دروست بوونى جىھانى ھەستى چىيە؟ لە خودى پەرسىيارە كەدا جىاوازيە كى وانايت و دەتوانرەيت لە رېنگەي قسە كردن لەسەر يە كىيان بگەيت بە وەلامىك كە بۆ ھەردوو كيان بەكاربەيت، چونكە ھەروەك و تم قسە كردن لەسەر ھەدەفە كە كە نەزانراو، نەك مرؤف يان جىھان...

لە ديدى (مامۆ ستا ناصرى سوبخانى) ھەو مرؤف لە كاتى كردنى ئەم جۆرە پەرسىيارەدا بابەيتىك ھەيە دەيت دەركى بكات و بە گەنگ وەرى بگريت، كە دواجا شارەزا بوون و جىا كەردنەو ھى ئەم بابەتە دەيتە يارمەتى دەرى لە دەستكەوتنى وەلامە كەندا، ئەویش برىتيە لە بابەتە (لەپەرساوتى مرؤف و پەيوەندى بە توانا كەنيەو)، واتە كاتىك مرؤف پەرسىيارەك بە زەھىدايت و دەست دەكات بە لىكۆلنەو و گەران بە شوين وەلامە كەيدا، لەسەرەتادا دەيت ئەم قاعىدە ئەساسىيەى لە بەرچا و بىت، كاتىك خواى گەورە مرؤفى وەك جىتەين لەسەر زەوى دانا بۆ دوو مەبەست بوو:

يەكەم: تەبىقى بەرنامەى خوا لەسەر زەوى.

دوو: ئاوەدان كەردنەو ھى زەوى*.

ئەگەر كەمىك ورد بىنەو و تەماشابكەين دەبين ھەر خودى (خەلىفە) بوونە كەى برىتيە لە (بەرپەرسىيارەيتى)، جا بە خویندەو و قۆلبوونەو ھى (سوبخانى) لە قورئان ئەو ھى دەرك كەردو، كە خواى گەورە

(*) بۆ زياتر شارەزا بوون لەم بارەيەو خوینەر دەتوانيت بگەريئەو بۆ باسى (خەلق آدم)، مامۆستا

ناصرى سوبخانى، CD.

بۆئوهی مروؤ ههستیت به نه نجامدانی نهم بهرپرسياريتيه و نه ركه كانی
 سهershانی لهو دوو زه مينه ده دا راپهړننيت كۆمه لتيك له توانايي و نيستعدادي
 پيه خشيوه. نهم (توانايي و نيستعداد) انهش به ناماده بووني (كۆمه لتيك له
 نيتحيات) واده كهن له مروؤ به بهرده وامي له حه ره كه تدا بيت و هه ولبدات و
 كۆشش بكات، له كۆتايشدا له م ريگه يه وه (جيئشين بووني خوئی) نه نجام
 بدات و نه ركه كانی سهershانی جيئه جي بكات، جا به بهروای (ماموستا ناصر)
 له بهرئه وهی خوای گه و ره خواوه نی (صيفاتي ره حمان و ره حيم)* ه هاتووه
 ته و اوای نه و توانايانهی مروؤ له م دونيايه دا بۆ نه دا كرنی مه سئوليه تی
 پيؤیستی پيه تی پي به خشيوه و مسقاله زه ره يه ك له (توانايي) نيه مروؤ بۆ
 نه نجامدانی كارنكي پيؤیستی پي بيت و نه و پي نه دا بيت!! ليره شه وه
 (سويحانی) ده گاته نه وهی بيت خويندنه وه يه كي تايهت بۆ با به ته كه بكات و
 ده ربارهی نه و پرسياره وه لامي تايهت بداته وه..

كه واته به پي نهم قاعیده به بيت، ده بيت نيمه كاتيك ده مانه ویت كارنك نه نجام
 به دين، يان پرسيارنك بكهين نه وه له بهرچاوبگرين، كه نایا نهم كار و پرسياره
 چي په يوه ندييه كي به نه نجامدانی بهرپرسياريتيه كه مانه وه هديه؟ له خومان
 پرسين نه گهر وه لامي نهم پرسياره نه زانين تا چ نه ندازه يه ك ده پيته ريگر
 له بهرده م كاره كاغاندا؟ نایا نهم پرسياره په يوه ندي هديه به لپرسراو تيمانه وه
 يان نا؟ نه گهر په يوه ندي هديت نه وه بئ گومان خوای گه و ره له گهل دروست
 بووني مروؤ فا نه و تواناييه پي به خشيوه و ده توانيت نه و كاره نه نجامدات، يان

(*) بۆ زياتر شاره زا بوون له م باره يه وه خو تهر ده توانيت بگهړي ته وه بۆ باسي (اثبات وجود، نظامی
 سياسي، اسماء الحسنی)، ماموستا ناصری سويحالی، CD.

وه لآمی نهو پرسیاره ی دهست بکه ویت، نه گهر په یوه نندیشی نه بیټ نه وه هیچ
پټو هیست ناکات خوی زه همت بدات و به شویت وه لآمه که یدا بگه ریت،
چونکه خوی گه وړه توانایی نه وه ی پټ نه داوه وه لآمی نهو پرسیاره ی
دهست بکه ویت.

جا نیستا با بټین پرسیاری (همد هف له دروست بوونی مروؤ) به پټی نه
قاعیده له دیدی (ماموستا ناصری سوبحانی) هوه ناراسته بکه ین.

ماموستا ناصر، ده لټت "پرسیاری نه م جهانه بۆچی دروست بووه؟ په یوه نندی
به لټ پر سراویتی مروؤ هوه نییه، که په یوه نندیشی نییه خواش توانایی پټ نه داوه
دهر کی بکات و بیزانیت". نهو دټت بۆ زیاتر رو نکر د نه وه ی باسه که
نونه به کی ساده ده هټیت نه وه، که له رټ گه یه وه هه ولده دات ناسانکاری بکات بۆ
تټ گه یشتی نهو که سانه ی ناوا پرسیاریک دټت به زیه نیاندا.. ده لټت "من له
ماله وه دانیشتم له په نجه ره وه ته ماشایی (خیابان) - شه قامیک - ده که م،
که سیک هات و به به رده می مندا تټپر بوو، واته له بهری شه قامه که وه چوو
بۆ نهو بهری شه قامه که، منیش نازام نه م که سه بۆچی ده چټت، حکمه تی
چوونی نهو به م رټ گه یه دا چیه؟ هو و پالنه ری نهو حدره که ته دی چیه و
کو تایی نه نجامی نه م حدره که ته ی چی ده بیټ؟ جا نهو که سه کاره که
نه نجامه دات هدر خویه تی و ده شانیت بۆچی ده چټت. ده ی به من چی؟! به لآم
که سه که چونکه کاره که هی خویه تی ده شانیت بۆچی ده چټت و حکمه تی
چوونه که ی چیه، به لآم چونکه کاری من نییه، نه م نه زانی نه دی من له
چوونه که ی نهو هیچ له کاره که ی که م ناکاته وه! له هه مان کاتدا نه گهر
خوی نه زانیایه بۆچی ده چټت نهو کاته چونه که ی هله ده بوو، یان

نەدەرپۇشت، يان سەرگەردان و بىمەبەست دەرپۇشت"^۱. كەۋاتە لىرەۋە تىدەگەين، لەبەرئەۋەى زانىنى من ھىچ پەيۋەندىيەكى بە چوون يان نەچوونى ئەۋە نىيە، كەۋاتە من پىۋىستىم بە زانىنى ۋەلامى ئەۋ پىرسىيارە نىيە، كە دەلىت (ناخۇ ئەۋ پىاۋە بۆجى چوۋە ئەۋ بەرى شەقامە كەۋە؟).

ئەۋەش بلىم، كاتىك (تۆ) لەمالى خۆت دانىشتوت و سەيرى خىيابان دەكەيت، ئەۋە بزائە لەۋ كاتەدا (تۆ) بەرپىرسىيارىت لە ئەنجامدى كارتىك بۆيە بۆت گرنگە ۋەلامى ئەۋ پىرسىيارە بزائىت، چۈنكە دەيىت لىرەدا لەۋە ئاگادارىت، ئەگەر تۆش بەبىمەبەست لە چوون و نەچوونى رېۋاران پىرسىيار بىكەيت بەبىئەۋەى ھىچ پەيۋەندىيەكى ھەيىت بە ئەداى مەسئولىيەتەكەتەۋە، خەلىكى بە جۆرىكى تر تەماشات دەكەن، لەۋانەشە ھەر پىرسىيارىش نەكەيت، بەلام لە ھەمان شوپىندا دابىشت و ئەمجارە پىت بلىن "چاۋدېرى ئەۋ دوكانەى بەرامبەرت بىكە"، ئىستە لەبەر ئەۋەى چاۋدېرىكردن نەرك و بەرپىرسىيارىتيە دەيىت زۆر گرنگە زانىارى تەۋات ھەيىت لە چوونە زوۋرەۋەى ھەركەسىك بۆ دوكانەكە، ئەگەر ئەۋ زانىارىيەت نەيىت ئەۋا تۆ نەتۋانىۋە بەرپىرسىيارىتيەكەى خۆت راپەرىت. بۆيە (مامۇستا ناصىر)، دۋاى رۈنكردنەۋەى بابەتەكە دەلىت "دۋاجار پىۋىست ناكات من زەنم مەشغول بىكەم، بۆجى من نازانم ئەۋ كەسە بۆجى دەچىت؟ چۈنكە ئەۋ كارەكەى بە نەزانىنى من پەكى ناكەۋىت. دەيىت من ھۆشى ئەۋەم ھەيىت كارانىك لە سەرشانن زانىارىم لەبارەيانەۋە ھەيە، پاشان چۆن بەرنامە دادەنىم بۆ

^۱ (مامۇستا ناصىرى سوبخانى: مەسەلەكانى ئافرەت، نامادەكردلى، سالم بىت، چاپى يەكەم.

جىيە جىكەردىيان، كەۋاتە دروستكردنى ئەم جىھانە بە مەۋقەشەۋە كارى دروستكەرى ئەم جىھانەدە، كە تەنھا خۇي دەزانىت بۆجى دروستى كەردوۋە و لە خۇي نەزانراۋ نىيە، بەلام مەن تەنھا ئەۋەندە لىپرسراۋم بزانم بەندايەتى دروست بوۋم چۆن ئەنجام دەدەرىت؟ كەسىك بلىت ھەردەيىت ۋەلامىكەم دەستبەكەۋىت لە حىكمەتى دروست بوۋنى ئەم جىھانە، ۋەلام ئەۋەيە ئامازەم بۆ كەرد، مەۋقە دەيىت قەدرى خۇي بزانىت، لەبەرەي خۇي پى زىاتەر رانە كىشىت، ئەگەرنا ۋەك ئەۋ كەسە دەيىت كە دەلىت "چونكە مىكروپ ھەدە دەيىت بە چاۋ بىيىم" ! با ھەشتا سالى تەمەنى سەرف بىكات و تەماشايى دەستى بىكات ھەرچەندە مىكروپى پىۋەيىت، بەلام ھەرگىز ناتوانىت بىيىت! نىدى ھەم لە كارەكانى تىرى دەكەۋىت، ھەم بەرەمەشى دەستناكەۋىت".

كەۋاتە بەپرۋاي (مامۇستا نەصرى سوبخانى) ئىمكانى نىيە مەۋقە بەم توانايى و بەرپرسيارىتتەي ئىستا ھەيەتى بتوانىت ۋەلامى ئەۋ پرسيارە دەست بىكات و بىزانىت، ھۆكارە كەشى نەتھا لەبەر ئەۋەيە زانىنى ۋەلامى ئەۋ پرسيارە پەيۋەندى بە (بەرپرسيارىتى) مەۋقەۋە نىيە، كەۋاتە خوداش توانايى زانىنى ئەۋى پىتەداۋە، چونكە لاي خودا ياسايەك كاردەكات كە دەلىت "ھەمو ئەۋ توانايى و ئىستعدادەي پىۋىستە بۆ ئەنجامدانى بەرپرسيارىتى مەۋقە لەسەر زەۋى پىمان بەخشىۋە، ھەرشتىكىش پەيۋەندى بەم توانايى و ئىستعدادەۋە نەيىت پىمان نەداۋە و ناشتوانىت بىيىت و دەستى بىكەۋىت...".

ئەۋەي تا ئىرە خويىندەۋە شەۋقە و ۋەلامى (سوبخانى)، لىرە بەداۋە دىين بىرو بۆچوون و لىكەندەۋەكانى (كاك ئەحمەدى موفتى زادە) دەخەينە ۋەۋو. ئەۋ لە كۆبۈنەۋەيەكى تايىبەتيدا كە ئىستا بە باسى (ھەدەف لە خەلقى

ئىنسان) بەناوبانگە دەربارەى ئەم بابەتە بەم شىۋە دەستدەكات بە
وہ لآمدانەوہ و پروونکردنەوہ:

ئەو پرسیارەى بۆ كۆمەلئىك لە براو خوشكان دروست بوو، مەسائیلی
گرنگن و گرفتاری جۆر جۆرى زهنى و فكريان دروستکردووە، ئارەزوومان
ئەوہ بەئومىدى خواى گەورە بتوانين پروونکردنەوہ يەك بەدەين كەئەو كيشەو
گرفته زهنيانەى دروست بوون پرەوتەوہ....

يەكئىك لە پرسیارەكان كەلە زۆرىنەى خەلگەوہ دەبيستم ئەمە يە كە (هەدەفى
خواى گەورە لە خەلقى جيهان بەگشتى و بەتايەتى خەلقى ئىنسان چيە؟
خوا مەبەستى چيە و بۆچى ئەم جيهانەى دروست کردووە؟ بۆچى ئىنسانى
دروست کردووە؟

بەكورتى پروونى بکەمەوہ لە زەمىنەى مەسائیلی بەم جۆرەدا، واتە هەدەفياى
(نامانج لەبارەى هەر شتيكەوہ) بۆژم جالەوہودوا دێنە سەر ئەصلى مەتلەب.
بەشىۋە يەكى ئاسايى ئەمە لەخەصلەتگەلى موهمى ئىنسانە كەهەميشە ئەوہ تا
لە تەعقيبکردن و پەيداکردنى هەدەفى دروست بوونى شتەكاندا، شتگەلئىك
كە دەيىنيت لە مەوجودات، ياخود لەروداوگەلئىك كە پيشديت بۆى گرنگە
كە بزائيت هەدەف چيە ئەم مەوجودە بۆچى دروست بوو، جاج
مەوجوديكي سروشتى و ئاسايى، چ مەوجوديكي دەستکرد (دروستكراوى
دەستى مەزۇف)، ياخود روداويك رويداوہ، يان ئىنسانئىك هەستاوہ بە ئەنجامدانى
كارئىك، جۆلە يەك لە كۆمەلگە يەكدا دەستى پى کردووە، ئەمانە بۆ چ
مەبەست و هەدەفئىك بوون؟

ئەمە لە تاييەتمەندىيەكانى ئىنسانە و زۆرىش گرنگە و فرەش ئەرزىدارە ئەم
(هەستى بە شوئندا چوونە) لە وىژدانى ئىنساندا بۆ دەركى ھەدەف لە
دروست بوون و رودانى روداوەكان خەسلەتتىكى فرە ئەرزىدارە كە خىواى
گەورە بە ئىنسانى بەخشيۋە. ھەروەھا بەزۆرى پازى بزاوتبۈنى (ھەرەكەت
بوونى) ئىنسان (پوويا بوونى ئىنسان) ئەم خەسلەتتە! {واتە يەكلىك لە ئەو
ھۆكاراندە كە بۆتە ھۆى ئەوھى مەۋۇ ئەوئەندە بزاو گەپۈك يىت بەشوئىن
شتەكاندا و دەست بۆ كەشقى ھەموو شتىك بەرپىت ئەوھىيە كە خەسلەتتى
ئەوھى تىدايە ھەوللەدات نامانج لە روودانى شتەكان بزانىت}. ھەلبەتتە زۆر
شت ھەيدە كە ھۆكارە بۆئەوھى كە ئىنسان (پووياس)، ناتوانىت پاكىن و
ساكىن يىت ۋەك باقى مەوجوداتىك كەدەيانناسىن. بەگشتى ئىنسان بە
پىچەوانەى تەواۋى مەخلۇقاتەو ھەمىشە ئەوھتا لە ھەرەكەتدا و بەرەو
كەمال دەروات ئەمە ھۆكارى زۆرى ھەيدە، بەلام يەكلىك لە ھۆكارە
بەدەتتەيەكانى ھەر ئەم خەسلەتتەيە كە لەنپھادىدا لە وىژدانىدا جىگەى
كراۋەتەو، (ھەدەفيايە)، واتە بە شوئىن ھەدەفى شتەكاندا دەگەپىت! ھەول
دەدات ھەدەف و غايەتى شتگەل بدۆزىتەو. جا غونە گەلىك لە(نامانجدارى)
لەلايەنى كردارىسەو مەتالەدە بىكەين و كارىگەرى و جىكەوتەى ئەم
(بەشوئىن ھەدەفدا چوونە)دا لە دوو بارودۆخى دژ بەيدەكدا، بىخەند بەرباس و
لىكۆلىنەو(ئەو كاتە زۆر شتمان بۆ رۈن دەيىتەو). لە ھالەتتىكدا كە ھەدەف
بۆ ئىنسان دەرەكەوتىت ياخود ھەدەفى دەرەكەوتىت. لە زەھنى خۆتاندا
ئىنسانىك تەصدور بىكەن كە ھىشتا پەيۋەندى لەگەل دونىاي ئىنسانى ئەم
رۆژەدا پەيدا نەكردوۋە، بۆ غونە (لە جەنگەلەكانى ناوەرپاستى ئەمەرىكا يان

نه فریقا) زینده گی ده کات و هیشتا خه لکی ریگه یان نه که ووترته نه و شویندوه و (نازان له شوینیکی وادا خه لکی ده ژین)، ههروها نه و خه لکی له وینه په یوه ندی له گه ل خه لکی دهره ووی خویدا نه کردوره تا نه و مه سانیلانه ی بؤ نینسانی دویای نه مړوش پیشهاتوره دهر کی بکات. به شیویه کی (جهنگه لی) و نیوه وه حشی یاخود ته و او وه حشی زینده گی ده کات. نه ووش بلیم نه و نینسانه ش هه ر خاوه نی خه صله تی (به شویندا چوونی هه ده ف) ی هه یه هه ر چه ند زؤر زؤر سه ره تای بیټ. هه لبه ته نه مه ی که ده یلین به شیویه کی گریمانه یی نینسانیکی به وشیویه ته صدور بکه ین خو له راستیدا ده کریت نه مه واقعیه تی هه بیټ و نیستا که سانیک هه بن به و شیویه بژین، چونکه له نیستادا ته وای جیگه کانی دنیا هیشتا نه ناسپنراوه و که شف نه بووه بؤ مروفی شارستانی و پیشکه و توو، ده کریت له گۆشه گه لیکی دویادا نه فرادیك له نینسانگه ل هه بیټ که په یوه ندیان له گه ل نینسانه کانی دیکه دا په یدانه کردبیټ و به شیویه ژبانی سه ره تای مابیتنه وه، چونکه حه ره که تی زینده گی حه ره که تی که دهسته جه معی، نه فرادیك که دابراون له کومد لگی به شه ری ئاسای نه و حه ره کد و پیشکه و تنه ی کومد لگی به شه ری ده یکه نه و ان نایکه نه، جا چی نه مه واقعیه تی هه بیټ، چ نه ی بیټ مه سه له که قابیلی ده رك و ته صه وره، نه گهر واقعیه تی نه بیټ ده توانین گریمانه ی نینسانیکی به و جوړه بکه ین. له و فزه زیه یی وا نه و نینسانه زینده گی ده کات به ته نها و بی بوونی په یوه ندی له گه ل به شه ری به تی پیشکه و توو دا ته صه وری نه وه بکه نه؟ ده زگای (رادیو) ی ده ست که و بیټ (به هه ر جوړیك بیټ ری لی که و بیټ) نه و نینسانه کاتیک ری لی له م (رادیو) به ده که و بیټ به هزی خه صله تی

(هدهد فيايي) (به شوين هدهد فدا چوون) و گهړان بؤ دؤزينه وهی مدهست و هدهد فې شته كان سهرنجي راده كيشيت بؤ نهو دزگای راديويه و نارهزوو پيدا دهكات كه بزائيت ندم دزگا چيه و به كاري چي ديت؟ چ هدهد ف و مدهستيك هديه له دروست بووني ندم دزگايه دا؟

دوو حالته په پيچدوانه كهي سهره تا وتم له مه وردی ندم شخصه دا و پرو به پروو بوونه وهی له گهړن راديؤ و ههولندانی بؤ دؤزينه وهی سود و هدهد فې راديؤ له زيهني خوتاندا تصوير بكن، حاله تيكي ندمه ييت كه كه سيك نديت پي بلت "نمده دزگايه كه بهم كديفيه ته و كاري نهويه" حاله تيكي تري نهويه ييت كه كه سيك بؤي بهيان بكات و بؤي پروون بكاته وه. لهو كاته ي كه كه سيك نيه پي بيژي كه ندم دزگايه چيه و به كه لكی چي ديت ندم نينسانه ده كه ويته ههول و ماندوبوون (بؤنه وهی هدهد فه كهي دهست بكديت) نهویش به پي نهو توانايانه ي كه هديه تي بؤنونه، له سهره تا دا ديت و هدر سهيري روخساري دهره وهی (راديؤ) كه دهكات، ندم ديو نهو ديو، سهره وهی، خواره وهی.. به ته واوی نهو هيژه زيهنيدي كه هديه تي ده كه ويته گهړان له پرووی روخساري ندم دزگاوه كه چاوی پي كه وتووه رازی سودو مدهست و هدهد فې دروست بووني ندم دزگايه كه شف بكات، كاتيك شتيكي دهست نه كدوت ده كه ويته دهست دان له (بارچه كاني له دوگمه كاني) ورده ورده نه گهر كدشفي نه كرد ده كه ويته ته شريح و كردنه وهی و دهست دهكات به گهړان له ناويدا، تاوه كو له كوتايده نهو حيسه نهو تا له وجوديدا نيرزای بكات، چاچ بگاته كدشفي يان نه گات پي، مدتلدب نهويه نيه كه نايا سدر كه وتوو دهبيت له زانيني دزگای بدردهستي يان سدر كه وتوو نابيت،

ھەولەدەدات بۆنەۋەي كە مەبەست و ھەدەفى دروست بوونى ئەم دەزگايە
بدۆزىتەۋە، ئىستا شىۋازى كەسى دوۋەم بەيئەنە بەرچاۋى خۇتان ئەۋەي كە
دەيزانى ھەدەف لە دروست بوونى دەزگا كە چيە:

لە كاتىكدا كەنەم ئىنسانە بەتەۋاۋى شەۋق و ئارەزۋە ئەۋەتا لە ھەۋلى ئەۋەدا
بەشكۈم كەشقى ئەۋە بىكات كەنەم دەزگا بۆچى دروست بوۋە؟ يەك نەفەر لە
مەردىمى دىنباي ئەمرو بىروات و رېگەي بىكەۋىتە ئەۋە (جەنگەلە) و پەيۋەندى
پەيدا بىكات لە گەل ئەۋە ئىنسانەدا، سەرفى نەزەر لەۋ رۈۋبەرۋو بوۋەۋە
ئەۋەلىيەي كە يەكەجار دەيىن... (لېرەدا قسە لەۋەدايە كە گەشتۋتە ناشىباي
و يەكەزىيان ناسى) و توانيان بەھۆكارىكەۋە لەزمانى يەكەزىيە، شىتېكى
بەۋ شىۋەيە تەسۋەر بىكەن، بۆغۈنە يەك نەفەر لە قەيلىيە ئەۋە ئىنسانە
كە بەشۋەي ۋە شىگەرى زىندەگى دەكات، ۋافەرز بىكەن لە مەندالېدا، لە
گەنجىدا لەۋ فەزايە ھابىتە دەرەۋە و پەيۋەندى لە گەل دۇنيىا پىشكەۋتودا
پەيدا كەردىت و شتەگەلىك فېرۋوبىت و گەراپىتەۋە ناۋ جەنگەل پەيۋەندى
پەيدا بىكات لە گەل ئەۋە فەردە جەنگەلىيەدا، (ئەمە بۆ ئەۋە ئىژم كەنەم
تەسۋەرە دروست نەبىت ئاخىر چۆن دەبىت ئىنسانىك لە دۇنيىا پىشكەۋتودا
بىروات رۈۋبەرۋو بىتەۋە لە گەل ئىنسانىكى بەۋ شىۋەدا و بىكرىت تەفەھۇميان
بىت؟! بە چ زمانىك قسە بىكەن؟ لەبەرئەۋە دەيلىم ئەگىنا پىتۋىست ناكات،
ئەم فەردە دەرۋات و چاۋى دەكەۋىت بەۋ ئىنسانە ھەۋلى ئەۋە ئىنسانە
جەنگەلىيە دەيىت بۆ كەشقى سود و مەبەست و ھەدەف لە دروست بوونى
ئەۋ دەزگايەدا، دەست دەكاتە رۈنكەرنەۋە بۆي ئىژى "بەلى ئەمە يەكەكە
لەكارەكانى بەشەر كە مەركەزگەلىك دروست دەكرىت بەناۋى (ۋىستەگەي

راديؤى) و له وړه كه سانيك قسه ده كهن و به وسيله ي نه و ويستگه وه
 شه پل بلا و ده بيه وه ده زگايه كى و ادروست كراوه پى نيزن (راديؤ) نه م
 راديؤيه كارى نه وه يه كه نه و شه پلانه جاري كى ديكه ده كاته وه به ده ننگ و
 دواى گهړان و كه نال گورين، نه و ده ننگه ي خوى مبه ستيه تى ده سنى
 ده كه وى ت و گوڼى ليدنه گري ت. شتيكى به و جوړه روون ده كاته وه بؤ نه و
 نينسانه جه ننگه ليه، جاليره دا حاله تى نه و نينسانه بيون له گهل حاله تى
 يه كه مدا، كه كه سيك نه بوو بؤى روڼكاته وه نه م ده زگايه چيه؟ (ببركه نه وه)
 بزائن چنه د فارق ده كات؟!

سه د و هه شتا دهره جه حاله ت و تير و انين و هه و لدانى نه م نينسانه ده گزي ت!
 چو ن؟! له سه ره تا وه هر به حوكمى نه و نه نگره يه يى نه وه تا له دهر و نيدا هر
 هه و لده دات و هه و لده دات... به شكوم هو كاري نه وه بدو ز ي تده كه نه م
 ده زگايه به كاري چى دى ت، به لام له گهل بؤى روڼكرايه وه كه نه م ده زگايه
 خاسيه تى نه وه يه نيز هه و لدان ته واو ده يى ت و له هه و لدان ده وه ستي ت، نيز
 كاريك ناكات. بؤچى؟ له بهر نه وه ي هه ر چنده ناسينى مه وجود يك خو شه،
 به لام ناسينى مبه دست و پدى پير دن به نديجه نه وه نده گرنگه كه نيز نه و
 مه سائيله مو هيمه ده كه و يته نيوان هه و لدان و نه نجام گري سده، له كار
 ده كه و ي ت مه سائيله كاني (ناو رپنگاش) نه و ناسينانه يه كه ورده ورده حاصل
 ده يى ت تا وه كو نينسان به هويانه وه بگاته كه شفى نديجه و سود له به وجود
 هاتنى ده زگايه ك، كاتي ك كه نينسان ده گاته نه و نديجه گرنگه و حالى ده يى ت
 هه ده ف و مبه دست له دروست بوونى ده زگايه ك، يا خود پشه هاتنى رو دا و يك
 چيه، نه وه نده نه و مه تلده به گرنگه تازه نيز هه و لدانى به چكوله به چكوله ناو

ړنگا گشتی دوهو ستیت! نه مېشه به شیوه کی بهر چا له زینده گی گشتماندا ده یینن، له نیستا ئینسانگه لیک که ناشان به رادیو و دزگای رادیویان هدی و سودی لیوړده گرن، چونکه مېه ست و هدهف . ددروست بوونی رادیو دوزانن هم نه نگیزه یان له وړداندا نیه که هه ولېدون بو ناسینی به شه کانی رادیو! مه گړ که سانیك به تایه تی هدهف کی تریان ه بیت بو غونه، گره کیان بیت بڼه (رادیوساز) نه وه مه سه لیه کی تره . به لام به شیوه کی ناسای بو ئینسانیه ت هم هه ولدانه نیتر نامینیت (کاتیک که هدهفیان بو روشن برویه وه) هدرچی ماله ته ماشا ده که یت دزگای رادیوی هدی و سودی لیوړده گرن و دوی گوینگرتن لینی ده یکوژینه وه و ته ووا نیتر هه ول و ته لاشیک نیه بوئمه که شفی هم رادیو بکدن و جوزئیاتی بناسن، تاوه کو رازی نیهانی دهر که ویت بو یان. رازی نیهانی که دهر که و تووه ی نیتر شته سهره تایه کان گشتی له بیر ده چیته وه.

جائسته بیڼه سهر وه لامدانه وه ی پرساری نه صلی، که هدهف چیه له خه لقی ئینسان؟ یان گشتگیر تر هدهف له خه لقی ته ووی هم هدهف چیه؟ وتمان دوو دانه شیوه هدی بوئمه وه کی کد کاتیک ئینسان پرساری بو دروست ده بیت له باره ی هدهف له دروست بوونی شیکه وه، شیوه کی نه وه یه که بو ی روڼ بکړیته وه هدهف چیه، شیوه کی دیکه ی نه وه یه که بو ی روڼه کړیته وه و خوی هه ولېدات هدهف که بدوژینه وه، له شیوه ی یه که مدا که بو ی روڼ بکړیته وه نیتر هه ولدانیکي نامینیت و چالا کی راده وه ستیت، به لام له شیوه ی دوو مدا که بو ی روڼه کړیته وه هدر هه ول دوات و هدر نه کوشی تاوه کو به شیوه کی کوتای بگاته ندو مېه سته ی که هدی ته ندویش نه وه یه

سودى دروست بوونى ئەو دەزگايە بزائىت، زانيمان كەئىنسان مەوجودىكە پېر تەحدېرك و پېر جولەجول! حەرەكەتى ئىنسان دەتوانىن بىكەينە دوو دەستەو: يەكەم: دەستەيەكە ھەولڈانە بۆ زانين.

دووەم: دەستەي دووەم باقى ھەولڈەكانى ئىنسان بەگشتى.

ئەساسى حەرەكى بوون (پويابى) ئىنسان دەستەي يەكەمە، كە ھەولڈانە بۆ زانين، باقى ھەولڈەكانى تر (واتە دەستەي دووەم) كە زىندەگى ئىنسان داگىر دەكەن گشتى دەگەرپتەو ھەولڈەكانى رېشەي عەلاقە بەزائىنى رازەكان (واتە دەستەي يەكەم)، عەلاقە بە زانينىش پەلەي جياوازى ھەيدە، يەكەيكەن: عەلاقە بەزائىنى شتەگەلى بچوك و فەرەيى يەك رۈوداۋە، يەكەيكە تىرىش: ئەو دەرەجەي نېھائىيە يەكەيە...

مەجموعەيەك كە ئىمە پىرسىارمان ھەيدە لەبارەيەو ھەدەفەكەي بزائين عىبارەتە لەتەواۋى ھەستى، ياخود نا.. بچوكتر بېژىن عىبارەتە لە (ئىنسان). ئەمە پىرسىارمانە. بزائين ھەدەف و سود لە دروست بوونى ئىنسان چىيە؟ ھەدەفى دروست بوونى ھەستى بەگشتى چىيە؟ ئەگەر لە كاتىكدا كە ئىمە بەرپەگەوھىن و حەرەكەت دەكەين بەرەو زانينى ئەم ھەدەفە پىمان بويژرەيت "ھەدەف چىيە؟" ھەرۈەك ئەو ئىنسانە ھەولڈەكانى جەنگەلەيەكە ھىنامانەو ھەردوو شىۋەكەمان باسكرد. نەتىجە دەپتە چى؟ لە كاتىكدا ئىمە لە ھەولڈاندان، واتە تەواۋى بەشەرىيەت لە ھەولڈايدە بۆ زانينى فەرەيى كە ئومىدى نېھائى ئەم ھەولڈانە ئەوھەيدە كە زانينى ئەصلى بزائىت، واتە پەيدىردن بە سودى ئەساسى لە دروست بوونى ئىنسان و تەواۋى ھەستىدا، لە كاتىكدا ئىمە خەرىكىن و حەرەكەت دەكەين و ھەولڈەدەين بەو جۆرە كە ھەمومان

دەزانىن.. تەۋاۋى بەشەرەيەت لە ھەۋلى ئەۋەدايە كە زانىنى زىياد بەكات، عىلم و مەعرفەت و شىناختى نىسبەت بەۋە ۋالەم ھەستىيەدا ھەيە، چ خۆى چ غەيرى خۆى... ھەمىشە بەشەر خەرىكى ھەۋلدانە و ئەكۆشى كەبەشتىك لە ھەۋلى ئىنسان كەۋتەن بىكەينە دوو دەستەۋە، ئەم دەستەيە زانىنگەل، ئەگەر لەم كاتەدا ۋابەشەر ئەۋەتا لە ھەۋل و ھەرە كەتكرەندا، ئەۋەتا لەناۋەراستى رېگەدا كەبەرەو زانىنگەلى كۆتايى بېراۋە پېشەۋە پىى بويژرەيت كە سود لە دروست كەردنى مەۋۇ چىيە؟ يان سودى دروست بوونى ھەستى چىيە؟ بەنەزەرى ئېۋە چى پېش دېت بۇ ئىنسان؟! ديارە خۇ! سكوت كەردن و نەمانى ھەرەكەت! ئەمە بۇچى؟

چونكە كاتىك بانەزىن زانىن، زانىنى كۆتايى بۇ ئىنسان ھاسىل بوو كە برىتيە لە پەيىردن بەسود و مەبەست و ھەدەف لە بە وجود ھاتنى شىتەك تازە ئىز زانىنە فەرعىيەكان لەناۋ رېگەدا ھىچ نەرزشىكى نىيە، ۋەك كاپرا ۋەتەن، كاتىك دەزانەت (رادىۋ) بۇچىيە ئىز ھەۋلدان بۇ ناسىنى بەشەكانى (رادىۋ) و كەيفىيەتى كارى و پەيۋەندى ئەم پارچانە لەگەل يەكردا ئىز مەتلۇب نىيە، ئىز ئىنسان ھەۋل نادات و ئەۋ زەھەتەنەى دەيدات بۇ ناسىنى بەشەكانى (رادىۋ) دەۋەستەت!

جا لەۋانەيە بىژن ئەگەر لەبارەى تەۋاۋى ھەستىيەۋە بۇ ئىنسان رەنكەرىتەۋە كە ھەدەف و مەبەست چىيە، ھەۋلى ئىنسان رابەۋەستەت، بەلام ھەدەف لە دروستبوونى تەنھا ئىنسان، تەلاشى ئىنسان راناۋەستەتەت باشە... لەبارەى ناسىنى خۆيەۋە ھەۋلدانى نەمىتەت، بەلام خۇ خۆى ھەمرو ھەستى نىيە، ھەۋلدانى بەردەۋامى ۋەردەگرەت لەبارەى باقى بەشەكانى تەرى ھەستىيەۋە

كە ھېشتا نەيناسىۋە و مەبەست و ھەدەفەكانى بۆ دەرنەكەوتتوۋە، بەلام ئەمە ھەلدە! نەگەر ئېمە بتوانىن تەنھا ھەدەف لە دروست بوونى ئىنسانى بزانىن ئەو ۋەكە ئەو ۋايە ھەدەفى دروست بوونى تەۋاۋى ھەستىمان زانىيىت! ھېچ جىۋازىيەكى نىيە بۆمان ئەمەش لەبەر دوو دەلىل:

دەلىلى يەكەم: ئېمە ناسىنى ھەستىمان بۆ چىيە؟ دەى ديارە بۆ خۆمانە بۆ خودى ئىنسانەكە كە خۆمانىن، ھەستى شىناسى بەو ئىعتىبارەى كەبۆ ئىنسان نەرزىشى ھەيە و مەترەھە و ئېمە ھەۋلى بۆدەدەين، بۆيە كاتىك خودى ئىنسان ناسرا ئىز ئەو شىگەلە ۋالە وجودى ئىنساندا ھەيە دەيىتە ھەمىل بۆ ەلاقە بەكەشقى رازى دروست بوونى ھەستى جەۋجوللى لە وىژدانماندا نامىيىت! ھەدەكەت و ھەۋلدانمان رادەۋەستىت بۆ ناسىنى باقى ھەستى، ۋاتە ناسىنى ئەو بەشانەى كە موقەدەمەن بۆ ناسىنى مەبەست و ھەدەف.

دەلىلى دوۋەم: ئەمەى كە ئىنسان رەۋدەۋى عومدە و مەھىمى ئەم ھەسىيە، ھەروەھا لەناو ئەم ھەستىيەدا تائەۋ ئەندازەى ئېمە ئاشنايمان ھەيە و دەتوانىن ئاشنايى پى پەيداۋەكەين تەنھا مەۋجۇدەكە كەئەم خەۋلەتەى ھەيە، كەبەھۆى ئەو ھىزانەۋە كەلە وجودىدەيە ھەۋلدەدات بۆ ناسىنى تەۋاۋى ھەستى ئىنسان تەنھا مەۋجۇدەكە بەم جۆرە ھەۋل دەدات! ھەروەك ئەو ۋايە تەۋاۋى ھەستى نەيا بۆ ئەو بىت، ۋاتە ھەۋلدەنى بۆ ناسىنى ئەم ھەستىيە بە جۆرەكە ۋەك ئەۋەى ئەم ھەستىيە دراۋەتە ئەو كەبىناسىت راسىيەكەشى ھەرنەۋەيە، ئىز باسى ئەو بەشانە ناكەين لەم گەردونەدا ھەيە و ئېمە لى شارەزا نىن، تەنھا قسە لەسەر ئەو بەشە دەكەين كەلى شارەزاين جازۆر شارەزا يان كەم ۋاقىعەن ۋەك ئەۋە ۋايە دراۋىتە دەست ئىنسان كە فەرموۋ "ھەۋلەدە و بىناسە

پەيوەستە بە خۆتەوہ". بۆيە ئىنسانىيەت كەمەوجودىكى بەم شىۋەيەيە
 كەموتەصەرىفە لەم ھەستىيەدا و ھەستى پەيوەندى بەوہوہ ھەيە ناسىنى وەك
 "ناسىنى كۈللە نىسبەت بە جۈزئ". وەك ناسىنى سەد دەر سەدە نىسبەت بە
 پەنجا دەر سەد، ئەگەر لەرووى مادىيەوہ ئىنسان دەر سەدەيەك كە زۆر بچكە
 و لاوازە لەم ھەستىيەدا لەرووى (مەعنەويەوہ) كەئەم خەسلەتگەلەيە والە
 ئىنسان و ھەستىدا دەيىنەن كە (زۆر بە كورتى) وەك ئەوہ وايە ئىنسان وەك
 (صاحب و مالىكى) ھەستى لى ھاتوۋە ھەولەدەدات بۆ ناسىنى ھەستى و
 تەصەروۋ كەردن لەناو ھەستىدا ئالەو لايەنى مەعنەويەوہ بېگىرەت وەك
 ئەوہيە ئىنسانىيەت و جەلەكانى، جەلەكانى بەشىكى بچوك و پەيوەندىدارە بە
 ئىنسانەوہ، كاتىك ئىنسان ناسرا ئىز ناسىنى جەل و بەرگ چ سودىكى
 دەمىيەت؟! جەل و بەرگ بە ئىعتىبارى ئەوہى بۆ ئىنسان ئەرزى ھەيە، كاتىك
 دەزانەن ئىنسان پەيوەندىيەكى بەو جۈرەي ھەيە لەگەل ھەستىدا كە وەك
 ئەوہيە خاۋەنى ھەستى يەت، وەك ئەوہيە ھەستى درايتە ھەستى ئەو و ھەول
 بەدات بىناسىت و تەصەروۋى تىدا بىكات! ئەگەر ئىمە بەشىۋازىكى نېھانى
 ئىنسانخان ناسى، واتە (زانىمان ھەدەف و مەبەست لە دروست كەردنى ئىنسان
 چىيە ئەمە عومدەكەمان زانىۋوہ) ئەو بەشەكەدى تر كەھەدەف و مەبەست
 چىيە لە دروست كەردنى باقى بەشەكانى تىرى ھەستى لەچاۋ دروست كەردنى
 ئىنساندا فەرىقى و تابىيە (شۈيەن كەوتەيە) ناسىنىكى بچكۆلەيە دەي ئىز ئەمە
 چ گىرەنگىيەكى دەمىيەت؟ لە كاتىكدا بەو رۈنكەندەوہى لەسەرەتاۋە دامان
 ھەرچىيەك ھەيە لە ھەستىدا بە ئىعتىبارى سودى بۆ ئىمە ئەرزى ھەيە، ئەگەر
 لەبەرئەوہ نەبىت سودى ھەيە بۆمان (ھەرگىز) ھەول نەدەين بۆ ناسىنى ھىچ

شتیک له م ههستییه دا، هر بویه نه صلی نه نگیزه ی حره که تان بۆ زانینی شتیک له بهر نه وه په نهو زانینه به سوده بۆ مان، نیمه و ههستی وا خهلق کراوه که نه م ههستییه به سوده بۆ مان له بهر نه وه هه ولده ده ی یناسین. کاتیک نیمه مه سه له ی نهانی خۆمانان بۆ حل بوو بۆ مان (واته هه ده فی دروست بوونی خۆمانان بۆ که شف بوو) ئیتر شته کانی تر گشتی بچوکن، نه گهر قهرار بیت له ده ره وه (وجودیک) بیژیت به ینسان که هه ده ف له دروست کردنی تو (ینسان) چیه، هه روک نه وه په پی وتبیتی هه ده ف له دروست کردنی کوللی ههستی چیه، نه م دوو پیوتنه یه که نه تیجه یان هه یه! نه تیجه کهش نه وه یه که کاتیک مه تلله بی کو تایی له باره ی رووداو یکه وه زانرا مه تالبه فهر عیه کان {نه وانه ی له کاتی حره که ت کردن به ره و مه تالبه کوللییه که دینه سهر ری} نه وانه ئیتر نه زرش و گرنگی خویان له ده ست ده دن! نه گهر وایت ئیتر ئینسانیک که زانی هه ده ف له دروست بوونی ینسان چیه، حره که ت (جوولته) ی نامیتیت! باشه ده ی خو ده زانین ئینسان به م جوولته و حره که ته وه ئینسانه! ئایا باش یان خراب؟ یان ئایا وه که باقی رووداو و دروست کراوه بی گیان و گیانداره کان بووایه باشتر بوو یان نه مدی که ئیستا هه یه؟ نه وه بابه تیکی تره!! به لام بلفعل ئینسان نه مده ی که ده زانین، و نه م ینسانه بدم که یفیه ت و خه صله ته وه که ده یناسین به بۆنه ی نه وه وه که هه میسه له هه ولدان و جوولته و کامل بووندایه نه رزشی و هه یه و ئینسانه، نه گهر هه ولدان و حره که ت و کامل بوونی لیسه نه ریته وه ئیتر که ی ئینسانه؟!

نه گهر قهرار بیت خوا یه که که ئینسان و ههستی خهلق کردووه و نه م خه صله تگه له ی داوه به ئینسان بیژیت به ئینسان و له وه حالی بکات که

هدهد ف له دروست کردنی نهم ههستییه چیه، راسته وخو و پیچه وانه و (دژ) دهیته وه و له گهل نه وه دا که ئینسانی بو خهلق کردووه. (ئیمه ده زانین خوای گه وره) ئینسانی بو (خهلاف) جینشین خهلق کردووه هیز و توانا گه لیکی پیداوه که له قیسمه تیک له ده ره وه ی نزامی عام و حاکمی ههستی، (که نه وه ئیتر جه بره) به تاره زووی خو ی بزانی و ته صه روف بکات. ده ی کاتیک نه و ئینسانی بو نه وه خهلق کردووه و خهلافهت و ئیختیاری پنده دات کار بکات له وه لاهه پی پی بزی و سودت نه وه یه و هدهد ف له دروست کردنی تو نه وه یه، نه مه مو عازر و دژ ده یته وه له گهل نه وه ی پیداوه بو چی؟ چونکه هه رنه وه نده ی که زانی هدهد ف و مه به ست چیه له دروست بوونی ئیتر حه ره که تی نامی ویت و له هه ولدان ده که ویت خو نه وه ش ده زانی و غیری خواجه که ئینسان و ههستی دروست کردووه هیچ شتیکی تر نییه که به توانیت (هدهد ف له دروست کردنی ئینسان و ههستی) بزانی و نه گهر قه راری ویت به ئینسان بو تریت، مه گهر ته نها له لایه ن نه و که سه وه وائینسان و ههستی خهلق کردووه پی بو تریت، هه رگیز له جیگه یه کی تره وه ئیمکانی نییه. نه ویش ئینسانی ناوا خهلق کردووه له حه ره که ت به رده وام بی و زانی هدهد ف و مه به ستیش ئینسان له حه ره که ت ده خات ده ی نه گهر وای ویت له پرووی لوژیکیه وه ده بی و خوای گه وره ئینسان ناگادار نه کاته وه له هدهد ف و مه به ستی نهانی له دروست کردنی ئینسان و جیهاندا، چونکه له گهل ناگاداری کرده وه ئیتر نهم ئینسانه نییه و نهم حه ره که ت و هه ولانه ی ده بی و بیدات، ته و او ده بی و له ده ست ده چی و که نه میش له زه ره ری ئینسان ته و او ده بی و.

جبا ئیستا بدروویه کی تر دا ته صوړ بکدین بیژین نه گهر خو مان هډول بدهین ناخو ده گدینه نه ووی که هدهف و مدهست له دروست کردنی ئینسان و جیهان به شیوه کی گشتی که شف بیټ بومان؟ باشه نه وه له لایه ن خوا وه بد نیمه نه و تراوه که هدهف له دروست کردنی ئینسان و نهم جیهانه چیه؟ بدلام نایا لهم هډولانه دا که خو مان هه مانه مومکینه بگهین پی و رږژیک نه وه بزاین؟ وه لامی نه ویه (بددهر له ووی که مومکین بیټ بگهین یان نه گهین) هدر کاتیک گدیشتن پی تازه ئیز نیمه نهم ئینسانه و نهم مه وجوده نایټ که ههین ئیز حهره که تمان نامینټ و دهینه مه وجودیکي ترا! بیا له سهر نهم ده توانین بیژین که نه خیر ناگهین ندهی لدر ووی عده لیده وه چ کاتیک نیمکانی هده بگهین؟ نمونه ی (رادیو) که مان باسکرد ههر له ونونه یه ورد بینه وه نه گهر که سیك نه بیټ بیژتسه کابرای جدنگه لی تانهم رادیویه به و شیوه به کاریهت و به کاری فلانه شت دیت و هدهف و مدهست له دروست بوونی نهم رادیویه دا نه ویه نه و کابرا جدنگه لیه ده بیټ چی بکات تابگاته هدهف له دروست بوونی نه و رادیویه؟ ده بیټ بی نه ندازه کار بکات و هدمو و به شه کانی نهم رادیویه سهر و ژوور بکات و نهم دیونه و دیوی لی بکات و تدواوی به شه کانی به شیوه کی یه کسان بناسیت و پدیوه ندهی هدر به شینکی له گه ل به شه کانی تر دا بزانیټ و لدولاشدوه کاریگه ری هدر به شتيك به سهر به شینکی تره وه که شف بکات و له نه نجامدا لدم هډول و گدرا نه دا نه و تایه دتیه نه یهائییه کی (رادیو) هده تی بیدوزتسه وه و که شفی بکات! بویه تا وه کو نو کته یه کی شاروه لهم ده ز گایه دا بیټ نهم ناتوانیت بگاته نه و نه نجامه که نهم رادیویه به کاری چیه ت. جابه ده ر لدم ده ز گایه شتگه لیکي تریش هده کیه که

درېزه ده كيښت باسي بكم)، واته نه گهر هيچ نوكته يه كي څاروه له ناو نه م
 دوزگايه دا نه مينيت هدر مومكينه نه گاته نه ووي بزانيت هه ده ف له دروست
 نه م دوزگايه چييه بوجي؟ چونكه نيمه نه وه دوزانين نه وه دوزگايه (راډيو)
 په يوه ندي هديه له گڼ نه وه دا وا دهنگي بډونه نيرت هديه له گڼ شه پولا نيكدا
 كه نه وه دنگانه دونه نيرت ده بيت نه وانهش بدوزيته وه بينا له سهر نه مانه نه گهر
 ته واوي خانه كاني راډيو به شيوه ي دنكه دنكه ياخود به شيوه ي په يوه ندي نه م
 خانانه له گڼ په كږيدا و كاريگه ريان له سهر په كږي هه موو نه مانهش بزانيت
 هيشا ناگاته نه وه هه ده ف كږتايه ي كه راډيو بډي دروست بروه، جاله مهش
 بگوزهرين به گشتي بلين كه كاتيك نيمكاني هديه (كابراي جه ننگه لي) هه ده ف
 له دروست بووني نه م راډيو په دهر ك بكات كه هه و له كاني ته واوي به شه كاني
 نه م راډيو په گرتيته وه له هه رچي لايه نه وه نه وه كاته نيمكاني هديد، ده ي نه گهر
 وايت كاتيك نيمكاني هديه هه و له كاني نيمه بگاته نه وه نه تيجه مه تلوب و
 كږتايه، كه وه لامې نه وه پرسیاره بدوزيته وه ته واوي هه ستي كه به شيكي برتتیه
 له نينسان به وردی و به ته واوي به شه كانيه وه به ته واوي بارودوخيه وه
 به زانيني په يوه ندي و كاريگه ري ته واوي به شه كاني به يه كدوه بډنيمه
 زانرايت و كه شف بوويت، كه هه لبه ته وه كه له غوندي راډيو كدا ناماژه م پيدا
 ليړه شدا ناماژه ي پي بدهم به گرماندي نه وه شه وه (واته هه موو نه وه شتانهش
 كه شف بکين و بيزانين) هيشا مافي نيه بډنه ووي نيمه هه ده ف له دروست
 كردني هه سيمان بډه ربه كه ویت هيشا هدر دهرناكه ویت، چونكه هه ستي
 به ته نيا خوی هيچ نيه به لكو شتووني له نه نجامي نه وه نيراده وويه كه وا حاكمه
 به سهر يده وه و ده بچوليتيت، (هه ووه كه راډيو كه له نه نجامي نه وه شه پول و نيره رانه

بۆتە شت). بەلام لەو لايەنەش دەگوزەرىن و بەگەورە نايگىرىن! ئەگەر بەئىمە بە ئىمە نەوترىت سود و ھەدەف لە خەلق کردنى ئەم ھەستىيە چىيە و ئىمە گەرەكمان بىت خۆمان وەلامى ئەم پىرسىيارە بدۆزىنەو ھەبىت ھەولەنەکاغان ئەو ھەندە درىژە بکىشىت کە ھەرچى گەردىلەى ھەستىيە لە ھەرچى لايەنەو ھەبىت کەشف بوو بىت بۆمان ئەو کاتە دەكرىت تەسەورى ئەمە بکەين ئىمکانى ھەبىت (ھەدەف) لە ھەستىمان دۆزىتەو! ھەبىت جا چى بگەينە ئەم سەورە و چى نەگەين، بىرىکەنەو ھەبىت ئەمە لەكرى و دەست گەيشتن بەزانست و زانىارى دەربارەى گەردىلەى تەواوى ھەستى لەكو! ئەمە شتىکە ئەسەلەن قىاس ناکرىت و نابىت، ئىمە ھىشتا دەربارەى واقىيەتى ھەستى نازانين، ئەگەر وايت گرىمان لەزەمانىکدا بەشەر بەتواناى خۆى ئەو ھەندەى زانىيت لەبارەى ئەم ھەستىيەو ئىمکانى ئەو ھەبىت بوو بىت ئەگەر پىرسىيارىكى واى بۆ پىشىت و بەھەقى دابىن و بەپىرسىيارىكى مەنتقى حسابى بۆ بکرىت، بۆ ئىستايى ئىمە کە يەكەم، دەزانين لەلایە کەو ھەبىت نەوتراو ھەبىت زانىشمان بۆ پىمان نەوتراو ھەبىت، لەھەولەکانى خۆماندا بۆ ناسىنى ھەستى چەنىك لەسەرەتاي رىگەداين!

بىنا لەسەر ئەمانە دەزانين بۆ ئىمە پىرسىيارى بدو شىو ھەبىت مەترەح نىيە زىھنى ئىنسان پىرسىيار دەکات، بەلام ھەندى پىرسىيار لەئەسەلدا ھەبىتە بۆ ئونە (لەواندە مامۇستايانى) (پىرسىيارى) چەندىن جار ئەمان بىستىت) "کەنايا ناتوانين بلين (مالانىيە) بەبى نىيە بە ئىزافە يەك؟"

مامۇستا لەو ھەلامدا دەلىت (لەبى نىيەت لەسەرتر نىيە).

شاگردەكە (قوتايىيەكە) دەلىت "بۆجى نا! دەتوانىن بلىن بى نىھايەت بەدەلاۋەى يەك، بى نىھايەت بەدەلاۋەى نىھايەتتىكى تر".

ھەموو ئەمانە دىن بەزىھندا، بەلام ئەمە ماناى ئەو نىيە ھەرچى ھات بەزىھندا ماناى ھەيىت و لۆژىكى و دروست بىت، نە... كاتىك كەدەلىت (بى نىھايەت) ئىز وتى بەدەلاۋەى يەك ھەلەيە، چونكە ئەگەر وتى بەدەلاۋەى يەك، واتە (موتەناھىيە) ئىز بۆجى (بەدەلاۋە) قبول دەكات؟ ئەگەر بى نىھايەت بىت چۆن (بەدەلاۋە) قبول دەكات؟!

ھەروەك ئەو پىرسىارە وايە كەدەت بەزىھنى ئىنساندا (باشە تەواۋى ئەم ھەستىيە خوا دروستى كىرۋە ئەى خوا كى دروستى كىرۋە؟

بەلى ئەم پىرسىارە دىت بەزىھندا، بەلام ھەلەيە، چونكە تاكاتىك مەخلۇقىت (مەخلۇق بوون) مەفھۇمى ھەيەكە (نەقص) وجودى ھەيىت، كە ئەو شتەى لەبارەيەو پىرسىار دەكەين شتىكى (لاموتەناھى) نەبىت، كاتىك ئەو شتەى والەبارەيەو پىرسىار دەكەين (بى كۆتايە) و نەقصى نىيە ھەرچەند پىرسىار دىت بەزىھنماندا، بەلام ھەلەيە... خودى پىرسىارەكە ھەلەيە، ئەم پىرسىارەش لە ئىستادا بۆ ئىمە (ھەدەف لە دروست بوونى ئىنسان و جىھانى ھەستى چىيە؟) لە خودى خۇيدا ھەلەيە، جائەگەر لە خودى خۇيدا لەروۋى لۆژىكىيەو ھەلە نەبىت ئەو لايەنى غەمەلى و واقىيە ھەلەيە. ئەوۋى وترا (بەئەندازەى بى كۆتايى بەدەلاۋەى يەك، ياخود دروستكەرى خوا كىيە؟) ئەمانە ھەلەن لەروۋى لۆژىكىيەو، بەلام بەروۋى غەمەلىيەو ھەلەيە! ھەروەك ئەو وايە بلىت ئەگەر كابرايەك چىنگ بىكات بە (ئەلبورزا) بىخاتە دەستى راستى و چىنگ بىكات بە (شاخى ھىمالايا) دا و بىخاتە سەر

دەستى چەبىي ئاخۇر تاجەند سەعات دەتوانىت بەو شىۋە دەستى راۋەستىت
و بەريان نەداتەو؟

ئەم پەرسىارە لەپرووى لۆژىكىيەو ھەلەننە، بەلام لەپرووى ەمەلى و
ەدەننەو ەدەننەو خەدى پەرسىارە كە ھەلەنە، بۆيە ئەم پەرسىارە ئىمەش لەبارەى
كەشقى ەدەفى دروست بوونى ئىنسان و ەستىدەو، ئەگەر لەپرووى
لۆژىكىيەو ھەلە نەبىت، بەلام لەپرووى واقعەت و ەنناتەو كەسەرى
دەكەن دەننە زانىنى ەدەف و مەبەست پىۋىستى بەو ەدە كەشقى
تەواى نەپنى و تايەتەندەكەنى بەشەكانى ەستى و ەروەها زانىنى ئەو
كەننە لەبارەو ەنەك كەم دەزانن ئىتر ئالەم لایەنەو پەرسىارىكى ئاوا
ەلەنە. بۆيە پەرسىارى ئاوا زۆر زۆر لەو گەورەترە (پەرسىار بەكەت ئاخۇر
لەكەشكەشەنى ەوتەم و ەشتەمدا چەند دانە (سەپارە) بوونان ەدە؟ دەى
كاتەك تۆ كەشكەشەنى (چوارەم) ت نەناسىو ە چۆن دەبارەى كەشكەشەنى
(ەوتەم) پەرسىار دەكەت ئەویش دەبارەى ژمارەى سەپارە لەو؟! ئىمە
لەكوى و پەرسىارى لەو شىۋە لەكوى!

دەبىت ئىنسان تەوانى خۆى بەو شىۋە ەلە واقعەدا بوونى ەدە، نەك (خەيال
پلاۋانە) بەراورد بەكات و لەو ەدوا ەوتەرىب لەگەل ئەو تەوانەدە ەول
بەدات بۆ كەشقى نەپنىەكان، كەشقى نەزانراۋەكان بەكات. بەلام ەنگاۋ
لەپرووى ئەو ئەولەو ەنرەت. ئىنسان ەنگاۋى يەكەم دەنەت لەدواى ئەو
ەنگاۋە ەنگاۋى دوو ەنەت، لەكاتەكدا ەنگاۋى يەكەم نەنرا بىت
نۆرەى ەنگاۋى دوو ەنە. ەدرجۆرە قەسە كەرنەك لەبارەى ەنگاۋى
دوو ەو ەلەنە، ەرەكەتى دەست خەستى زانەست ەروەك ەنگاۋانە

لەشۈيىن و مەصرىڭىدا وردە وردە ھەول دەدەيت و ھەنگاۋىڭ دەنييت بەرەو نەزانراۋىڭ و كەشفى دەكەيت، بەبۆنەى كەشفى ئەو نەزانراۋەو تۈنابى پەيدا دەكەيت بۆ كەشفى نەزانراۋىڭى تر ھەرەكەتى ئىنسان ئابەم جۈرە، دەى ئىمە ئەو تەين ئالەم سەرەتاي رېڭايەو پەرسىاربەكەين دەر بارەى كۆتايى رېڭا چەنېڭ ھەلەيە؟! جابۇيە زۆر زۆر گرنگە بۆ ئىنسان تۈنابى زېھنى و زانستى خۆى بزانييت و ھاوتەرب لەگەل ئەو تۈنابەدا ھەول بەدات و پەرسىاربەكات، ئەگەرنا ھەولگەلى ئىنسان بە فېرۆ دەچىت، زەھنى ئىنسان بىى خود ماندوو دەييت لەگەل شتەگەلىڭىدا كەھىچ سودېڭى نىيە جائەمە ھەر بۆ ئەم باسە تايەتايە نايلىم.

(رحمە اللہ امرأ ترك مالايعنيه لما يعنى) ئەمە دۇعايە كە كەپتەمبەر (ﷺ) بۆ ئىنسانگەلىڭى دەكات، كەئالەم لايەنەو كەبزەن چ شتېڭ (مەقدورە) و لەدۋاي ئەوۋى (مەقدورە) مەتلۈبىشە، چونكە زۆر شت ھەيە مەقدورە، بەلام مەتلۈب نىيە، ئېۋە دەزان چەنېڭ بەشى عىلمى لەدۋنابى ئەمپۇدا دروست بوۋە! ئىنسانىڭ كەدەرۋاتە بەشىگەۋە دەست دەكات بەھەولگەل تىيدا (شتەگەلىڭ زۆر ورد و نىھانى ھەيە لەبەشەكانى تردا ئەمە مەتلۈب نىيە بۆ ئەم) بىنا لەسەر ئەم ئەگەر كىيېڭ دەخوئىتەۋە دەر بارەى بەشەكەى خۆى لەپەر كىيېڭى تر دەكەۋىتە بەر دەستى پەيۋەندى بەبەشەكەى خۆيەۋە نىيە و نايەۋىت لەو بەشەدا زانىارى پەيدا بەكات ھەلەيە زەھنى معطوفى ئەوە يىت و دەست بەكات بە خوئىندەۋەى ئەو و ئەو كىيەى تايەتە بەبەشەكەى خۆى بىخاتە ئەو لاۋە، كەسېڭ سودمەند دەييت لەرەجەتى نىلاھى (رەجەت لەم لايەنە گەۋرەۋە) كە فېوزاتى زانين مۇرەتەب بېرژىت بەسەر زېھنىدا، ياخود

فيوزاتى سەرگەوتن بېرژىت بەسەر كارەكانىدا كەئەو واداوئەكراو لىي بىخاتە نەولاولە و بگەوئە شوپن ئەو واداوای لىكراو، كەهەلەتە ئەوئەش گىرنگە (چ شتىك داواكراو بىت؟) دەبىت ديارىكردنە كە دروست بىت (خۆ ئەگەر باسى ئەوئەش بگەم درېژە دەكىشىت!) چونكە بەزۆرى شتىكە لىك دەبىتە داواكراو بۆ نىسان هاوتەربىب نىيە لەگەن ئىستىعداد و توانايدا، هەلەيە... لەكۆتايدا ئەو بلىم لەهەر زەمىنەيە كەدا ئەو دۆعا خىرەى پىغەمبەر (ﷺ) لەبەرچاوتان بىت زەنتان بگىرن بەشتىكەو كەداواتان لىكراو.

بەگشتى نوكتەى تەركىزى قسە كردن ئەو بۆو كەبەهەر شىوئەيەك و بەهەرەو كارىك نىسان زانى هەدەف و سودەكانى (رادىۆ) چىيە ئىيەر هەولئادات و زەحمەت ناكىشىت بۆئەوئەى بەشەكانى رادىۆ بناسىت، بەلكو زەحمەت و هەولئادانى تاكاتىكە كە هەدەف و ئەنجامى نەزانىو جەهەدەف و ئەنجامەكەى خۆى بىدۆزىتەو يان كەسىكى تر بىي بلىت، يان بەشىوئەيەكى ئىتفاقى يا نەتىجەى تەحقىقى خۆيەتى. لىرەدا ئەم دوو شتە گىرنگە:

يەكەم: هەولئادان تاكاتىك بەردەوام دەبىت، كەهەدەف لەدروست بوونى شتىك نەزانرايىت.

دووەم: هەولئادان كاتىك دەوئەستىت كەهەدەف لەدروست بوونى شتىك زانرا. جائىستا بېرژىنەو سەر ئەنجامگىرى كۆتالى ئەو فەرمايشتەى پىغەمبەر (ﷺ) كەتەكلىفى ئىمە رۆشن دەكاتەو، ياخود بەعبارەتىكى تر كەلەفەرمايشتى ئەو ئوستازە حەكىمە كە (رحم الله ان عرف قدرة و لم يتعدد طور) "رەحمەتى خوا لەگەن ئەو كەسەدا بىت وائەندازەى توانای خۆى دەزانىت و لەو سنورە تەجەوز ناكات و دوچارى خەيال پىلاوى نايىت، هىزگەلى خەياللاتى

بۆخۆي تەسەۋر ناكات،" بىناش لەسەر ئەمە پرسیارگەلى ئايدىيالى و خەيالاۋىشى بۆ دروست نايىت، بەلكو بەيىتى سنورى تواناي خۆي ھەول دەدات و لەو سنورەشدا پرسیارى بۆدروست دەيىت و ھەول دەدات نەزانراۋەكان كەشف بكات، ھەر ئىنسانىك وانەيىت لەو رەھەتەي خوا كەپەيۋەندى بەم (باسانەۋە ھەيە) بەھرە نابات. جا بۆمامەلە كردن لەھەر جەرەيان و روداو باسىكدا (خۆتان بناسن) ئىۋە كىن؟ چىن و تواناتان چەنىكە؟ لەو ھودوا لايەنى دىكە دىتە پىشەۋە، ۋەك خەير و مصلەحتەي راستى بۆخۆتان و بۆ ئەۋانى تر؟ دواي ئەمانە پرسیارتان بۆ دروست يىت يان ھەولبەدن. ئەگەر وانەيىت ئەو پرسیارگەلەي وا پىشكەشم كرد(مەبەست پرسیارى"ئەگەر كىۋىك بخاتە دەستى راستى و رايكىشىت بىخاتە دەستى چەپى، ئايا تاچەنىك دەتوانىت بەدەستىيەۋە يىت...) نالەو پرسیارانەتان بۆ دروست نەيىت و خەيالى پلاۋى نەكەن.

باسى دووهم:

حه قيقه تى دين، پيغه مبهه، قورئان.

بابه تى قاديانى و به هائيه كان له دونيائى ئىسلامى و موسولماناندا يه كيكه لهو بابه تانهى چى له پوى سياسى، چى له پوى ميژووى و فيكرى و ئاينيه وه شوينگه خوى دايجير كردووه و به بهرده واميش شاينهى قسه له سهركردن و ههلوسته كردنه بهرامبهه كارو ئاكار و بيروراو مهبهست و نامانجيان. قسه كردن و نووسينى بيرياران و ميژوو نووسان ده بارهى ئهم دوو رهوته ئاينيه به دريژايى ميژووى دروست بوونيان هديه و بهرده واميشه، چونكه ئهمان له مهيدانى دين و ته رر حكردى بيرۆكهى دينيدا له گه ئشه وهى پينگه و توانى قسه كردنيان له پوى هيزه وه به پيى ناوچه كان كهه و زياد ده كان، به لآم هه بهرده وامه و بوونيان هديه. كوردستانى خوژشان له فيكرهى ئهمانه بى بهش نه بووه، به لآم له بهر نه وهى سوپاس بوخوا به دريژى ميژوو (كاك نه حه ده) ه كان زۆر سوون نه يان توانيه وه به ناسانى جيگه خوژشكهه و ژه هريان برپژنه ده رباى بيرى ئىسلاميه وه، چونكه هه ميه به پيى سهرده مه كان كه سيك بووه بهرامبهه نياز و مهبهسته كانيان بووه ستيته وه وه لآمى گومان و پرسيار و نه گه ره كانيان بداته وه...

نېمه له م نووسينه دا هډولده د هين د هرباره ي (بهائى و قاديانى) ه كان نه گهر به كور تيش بووه عقيده و بېرو باوه رپانه وه بخهينه پوو*، و پاشان له رېنگه ي (كاك نه حمده ي موفتى زاده) وه د هرباره ي چهنه د پرسيار و گومان يكي نه مانه

* قاديانيت: دېنيكه له كڅا يي سده ي نژده يمي ميلادى له لادىي قاديان، كه په كېكه له لادىي نزيكه كاني (پنجاب هندستان) سدى هملدا. په سړپه رشتي (ميرزا غلام سيد نه حمده ي قاديانى)، كه به هاو كاري و بڼ پارتو گاري كړن له ده سكه وتوو و بهر وه ونديده كاني ټينگلز كاري ده كړد. عه قيده و بېرو باوه ي قاديانيت:

۱. : باوه يي ته واوى به د ژنداؤن (تاسخ اواج) ه ميه.
۲. باوه پيان وايه، كه خوا وژده كات و پڅو و ده گرت و ده خويت و له وټو هله ده كات. ميرزا ده لټ خوا يي وتم: من رڅو و ده گرم و نوڅ ده كم و بيدار دهم و ده شخوم*.
۳. باوه پيان وايه كه نبوت به حزه رهي محمده (ﷺ) كڅا يي ناهت، بو لكو بهر ده وامي ه ميه، خودا هدر كاتيك بيه وټ به يني پټيست پټغه مېرى خوى ده نيرت له ناو يشياندا (ميرزا محمده) له باشو ينيانه و، حزه رهي جوهر نيل بهامي و نيلهامي بڼ هټاوه كه همدان نه وور لانه يه.
۴. ده لټن: قور لان به شټك نيه له وى كه (غلام نه حمده) هټاويته، هدر وه ها فرموده يه كيش نيه جگه له وى له كټبه رټمايكه ر و فتر كراوه كاني نه و، وه پټغه مېرټك نيه مه گهر له ژير سړوهر ي (غلام نه حمده) دا يټ، هدر وه ها له ر باوه رده دان كه كټي نه وان له لايه ن خودا وه نير راوه و ناريشي (الكتاب المبين) و جيا وازه له قور لاني كه ريم.
۵. برويان وايه نه وان په پېره واني دين و شهر مېتي تازه ن و هدر وه كه نه و صه ابانه نه كه له گن پټغه مېر (ﷺ) بوون. له (لعل، ژماره ۹۲) ده لټ "هېچ جيا وازيه كه نيه له نيوان هاوه لاني پټغه مېر (ﷺ) و په پېره واني ميرزا غلام نه حمده دا*.
۶. باوه پيان وايه حه جى گره برتبه له سدر دانكردن قاديان و زياره نكردن گڅو ي قاديانى. له كټبه كه ياندا هاووه، كه له سدر زه ويدا سن جيگه پير زه (مه ككه، مدينه، قاديان) له كټبه كه ياندا بلاو كراوه ته وه "حه ج كړد بڼ مه ككه به يي حه ج و سدر دانكردن قاديان هېچ سوډيكي نيه و قبول نيه*.
۷. شراب و نه ليون و ماده بڼ هڅشكه ركه كان حه لالن.
۸. ته واوى موسولمانا، لا كاتيك ديني قادياني قبر نه كنه كالرن، هدر وه ها كچ پندان و كچ ماله كړدن لټيان هدر كالر بووه له.

۹. قادياني باوه پيان وايه خوا كه يان ټينگلزه بڼه ټينگلزي قسه له گن ده كنه

۱۰. به هېچ جوړټك باوه پيان به جهاد و غزا كړدن نيه.

۱۱. باوه پيان وايه ټينگلز ولى نه مري موسولمانانه.

بڼ زانباري زياتر سدر داني لم پنگه يه بكه:

<http://www.paldf.net/forum/showthread.php?t=۶۳۰۶۴>

قسه دهك بکهین. له راستیدا نهم بابه تهی (كاك نه هه د) وهك له له خویندنه وهی درێژهی بابه ته كه دا ده رده كه ویت بریتیه له قسه كردنیکى كورتى نهم بیراره له یه كێك له مزگه وته كانی (مه ریوان) دا، كه به باسی به هائییه كان به ناو بانگه. موختى زاده لیڤه دا ویستوویه تی له و كاته كورتیه له به رده ستیدایه وه لأمى پرسیارگه لێك بداته وه كه به راستی پرسیارانیکن له و كاته و له ئیستا و له ناینده شدا به به رده وامى ئاماده یان ده بیټ و زیهنی هه موو تاكیکى هۆشیاری كۆمه لگه ده گرنه وه، كه نه وانیش پرسیارانیکن ده رباره ی (قورئان و پیغه مبه رایه تی پیغه مبه ر و پیوستی پیغه مبه ران له سه رده مانى پیوشو و گرنگی بوونیان له ئیستادا و پیوستی مرۆف به قورئان و توانی قورئان له چاره سه رکردنی كیشه كانی سه رده می مۆدیرنه دا...). هه رچه ند بابه ته كه ی (موختى زاده) له سه رده میكى میژوویدا كردوویه تی، به لām وهك وتمان ئاماده ی نهم باسانه په یی بارودۆخه كانی كۆمه لگه به به رده وامى له تازه بوونه وه و سه ره لدانه وادایه! بۆیه ناتوانین له چوارچیویه میژوویه كدا قه تیسی بکهین... كا نه هه د، بۆ ده ست پێ كردن به باسه كه ی سه رتا له ناساندنی تاكیکى موسوڵمانه وه ده ستپیده كات، و قسه له سه ر ئه وه ده كات، كه ئایا موسوڵمان كێیه و به كێ ده لێن؟ نه و ده لیت:

(موسوڵمان بوون هه روا نییه، كه لیان پرسى تۆ چیت بیژیت، یان له سه ر (کیلى گۆره كه ی) بنوسن موسوڵمان، یا نه گه ر نوێژیکى كرد، نوێژیکى دزی نه وه به س نییه، موسوڵمان بوون نه وه نییه، موسوڵمان بوون ته کلیفاتی زۆره، ده ردی زۆره، كه به هه مووی نه وانه به جارێك ده بیته موسوڵمان.

موسولمان لەو تۆره دەستێ دەكات، كه خواى گەوره يەكێك له ئينسانە
خۆشەويستەكانى خۆى بەناوى حەزەرەتى (محمد بن عبد الله) (ﷺ) دەكاتە
مەئمور، تاوێكو بەشەرەيەتى سەرگەردانى و سەر لى شىواوى مەزئومى
بەدبەخت هيدايت بەدات و ڕيگەى هەق و عدالەت و نوورى پيشان بەدات،
جا بۆ ئەمە بەشەر بەگاتە سەر ئەو ڕيگا حەق و عدالەت و نووره، قاعيدەو
دەستورى بەرنامەيەكى فيكرى و عەمەلى بۆ دادەنێت. بە بەشەر حاالى دەكات
دەبێت عەقيدە و فەكرت چۆن بێت، لە پاشاندا كە فيكرو عەقيدەى پاك
كردووه بى نيشان دەدات كە دەبێت ئەخلافت چۆن بێت، ڕى و شوپى و
بەرنامەى زىندەگى چۆن بێت، لە گەل خەلێك چۆن
مامەلە (هەلسوكەوت) بكەيت. لەسەرەتاو عەقيدەو فيكرەكە، لەپاشانىشدا
ئەخلاق و عەمەل دەست بى دەكات، ڕيگەو شوپى ئىسلام دايناو بۆ
تەريپەت و هيدايتى خەلێك، ئەوێهە لەسەرەتاو لە دەرونەو ئىنسان دەبێت
بە ئىنسان، ئەگەر ئىنسانىك لە دەرونەو ئەيىتە ئىنسان هەزار ڕووالەت و
هەزار عەلامەتى تێدا ئاوێزان بكە ئيمكانى ئەوێهە نىيە ناوى بنرێت ئىنسان،
ئەگەر كەسێك لە دەرونەو ئەيىتە بە موسولمان، هەزار مەداليياى
موسولمانى لێدە ئيمكانى نىيە بىت بە موسولمان، مەدالى حاجيگەرى لى
بەدە، مەدالى شەهادەتى لىدە، مەدالى مەلايەتى لىدە، مەدالى
سۆفیهى (شېخيەتى) لىدە هەزار تابلۆ دروست كات بلىت من موسولمانم
، من لە ئومەتى (محمد) (ﷺ) بەمانە نايىتە موسولمان!!

خوای گەوره لە سەرەتاو وتوێهەتى دڵ دەبێت موسولمان بێت، دلى
موسولمان كامەيە؟

پەرستى، پەرە لە دۇنيا پەرستى ... ۋەختىك بەراستى دەتوانىن بلىين (موسولمانىن) ۋە خوا پەرستىن، ئەۋ چەك ۋە پىسى ۋە شتانه كە ھەموۋى ھىنى دۇنيا دۆستىيە، ھەموۋى لەبەر دۇنيا دۆستىيە ئەنەشتە تەختى دلمان ھەموۋى لايەين ۋە دلمان تەكەين تەنھا خوا دۆستى ۋە خوا پەرستى تىدا بىيىتەۋە. جا لەدۋاى ئەۋە خوا دۆستى ۋە خوا پەرستى بەراستى لە دلى ئىمەدا دامەزرا، ئەمجار نۆرەى ئەۋەيە كە رىگا ۋە شوئىمان چىيە؟

رىگا ۋە شوئىمان ئەۋەيە كە خراى گەرە لە رىگەى مەئمورانى خوى نارۋىيەتى بۇ ئىمە ۋە ئىمەى ھالى كردۋە. لە زەمانى (ئادەم) ۋە تا گەشتۋە زەمانى (محمد بن عبد الله - ﷺ) - خراى گەرە (بە جۈرە مۈتەۋالى) پىغەمبەرنى نارۋىيە، ئەمانەى كردۋە كارمەند بۇ ھىدايەتى خەلەك، خەلەك ئەگەر ھىدايەتى خراى نەيىت، گەرەترىن عالم بن، گەرەترىن دكتور بن، گەرەترىن مۈھەندىس بن گەرەترىن شارەزەبن لە ۋەزىفەى دىن ۋە دۇنيا ئاخىرى ھەر گومرا دەبن، فەقد ۋە فەقد ... لە رىگەى خوا پەرستىيەۋەيە دەچن بە رىگەى راست ۋە دروستدا.

ئىستا ئەى خەلەكىنە ئەم جىھانە ھەموى گومراۋ بەدبەختە، بىرەك لە خويىنەۋارەكان دەلەين: خويىنەۋارى نىيە، بۆيە ۋايە، بەلام ھەلدە دەكەن لەبەر نەخويىنەۋارى نىيە، ۋەلاھى زۆر زۆرمان ھەيە دىتمان كە خويىنەۋارى ۋە مەلۇماتى تىدا نىيە، زۆر سالم ۋە زۆر راستن، زۆر دروستن، بەلام ئەوانە ۋە دكتورى گەرە گەرەن، يان مۈھەندىسى گەرە گەرەن ۋە يەكجار خويىنەۋارن ئەوانە تالانى خەلەك دەكەن، ئەوانە دوژمنى خەلەك! ئەگەر

حساب بىكەيت ئىستا ھەرچى نەگبەتى و بەدبەختى ئەم كۆمەلگەيە بەدەست
خویندەوارە كانەوہیە.

ھەموو خویندەوارە كانن بوونەتە ھۆكارى سەر لى شىواندى خەلک، بەتەنھا
خویندەوارى كار دروست ناپىت و، كار جى بە جى ناپىت، وەختىك خویندەوار
بە كار دىت كە لەگەل ئیمان پىت، چەكىك پىت بە دەستى ئیمانەوہ، بەدەستى
خو دۆستىيەوہ، ئىنسانىك بوو بە دىكتورىك، ئەگەر خواناس بوو، ئەگەر
ئىمانى بوو سەیر دەكەيت ئەو (ماستەر) ئەو (دىكتوراى) چەكىكە بە
دەستىيەوہ كە سودى لىوہردەگرىت و ھەرچى خراپە وردى دەكات و
دەيكاتە كۆمەك بۆ حەق، بەلام ئەو كەسەدى ماستەرى ھەيە يان دىكتوراى
ھەيە و ئىمانى نىيە سەیر دەكەيت دەپتە دوزمنى مىللەت، دەپتە مىكرۆب بۆ
مىللەت و خەلک تالان دەكات و مال و سەرۋەتى خەلک بە خوراپى دەبات،
بە ھەموو جۆرىك يارى بە ژيان و موقەدەساتى خەلكى دەكات.

ئەمە كورتەيدەك بوو بۆ ئەوہى سەرنىجتان بۆ ئەوہ راکىشم كە بە تەنھا
خویندەوارى كار دروست ناپىت ئەوہ قىسەيدەكى ھەلەيە، پىش لە
خویندەوارى و زانىارى، دەپتە دەرون ئاوەدان پىت بە ئیمان بە خواناسى بە
تەوحىدو بەخو پەرستى، جا دواى ئەوہ دەرون ئاوەدان بوو بەمانە، ئەوسا
خویندەوارى بە كار دى، ھەتا دەتوانىن موقايەسەى بىكەين كە ئىنسانىكى
نەخویندەوارى بە ئیمان لەگەل ئىنسانىكى خویندەوارى بى ئیمان، ئەو ئىنسانە
نەخویندەوارە بە ئیمانە يەكجار باشزە بۆ مرۆفايدەتى تا خویندەوارە بى ئیمانەكە،
فالانە دىكتورى خویندەوارى بى ئیمان گىيانى خەلكى لەناودەبات و مالى
خەلكى تالان دەكات، بەلام ئەگەر نەخویندەوارى ئىمانى ھەبوو، بە

كۈيىكارى بى، بە ھەمالى بى، بە ھەرشىك يىت ھەر خىزمەت بە خەلک دەكات و زەرەرىشى بۇ خەلک نايىت، ئەگەر وايت خودى ئيمان چەكىكى نەرزىش دارە بۇ خەلک نەك خويندەۋارى، بەلام ئەۋەلى ئەۋەل ئيمان.

قۇناغى ديارىكردنى مەنھەج:

لە دۋاى ئيمان، ئەم بابەتە مەترەحە، كەمن چۆن بزانم خوا چۆنى پى خۆشە و جى رېگەيەك بەباش دەزانىت پيدا بېچم؟

خۆ خويندەۋارەكان رېگەي دروستيان نەدۆزىۋەتەۋە، ئەۋانە وا خويندەۋارتىن ئەۋانە ترسانكەرتن لەناۋ كۆمەلگە، ئەگەر وايت رېگەي خويندەۋارى نىيە، رېگەيەكى ترە. كامەيە ئەۋ رېگەيە ؟

ئەۋەيە كە پىغەمبەران لە لايەن خواۋە دەيھىتن و پىشانى دەدەن بە خەلک، كاپرا خويندەۋار يىت يان نەخويندەۋار بە رېگەۋ شۈينى پىغەمبەراندا بېچىت راست دەۋرات، خۆ ئەگەر لەرې و شۈينى پىغەمبەران لابات ھەلە دەچىت.

لەسەرەتاۋە خوا كە ئىنسانى لەسەر ئەم كۈرەي زەمىنە دروست كىردۈۋە بەرنامەي بۇ ناردۈۋە پىغەمبەرانى بۇ ناردۈۋە لە ھەزرىتى (ئادەم) ھەۋە بەرنامە ھاتۈۋە بۇ بەشەر تا گەشتۈتە ھەزرىتى (مۇھەممەد ﷺ).

ئىستا مەسائىلىكى زۆر ھەيە قسەۋ باسى لەسەر بىكرىت، لەناۋ ئەۋ ھەمۈۋ مەسائىلە دوۋ مەسئەلە باس دەكەم.

يەكەم: ئايا دۋاى (مۇھەممەد بن عبد اللە) پىغەمبەرى دىكە پىۋىستە؟

دوۋ: ئەي دۋاى (مۇھەممەد بن عبد اللە) دۋاى ئەۋەي ئەۋ گەرايەۋە بەرەۋ رەھمەتى خوا، كى ۋەزىفەي ھەيە ئەۋە وا رېگەۋ شۈينەۋ خوا داينارە بە ئىمەي ھالى بىكات؟

لەبارەى بابەتى پرسیاری یەكەمەوه:

مروڤى بىسەلىقه يان لادەر، فيل زان و كهكە باز، لهوانه يه بلين، خوا
لهسەرەتاوه (ئادەمى) ناردوو تا حەزەرەتى (محمد) ﷺ لهووەولاش دووبارە
دەبیت مەئمور بنیريت، پتەمبەر بنیريت یەكێك لەناو ئەو فیلزاناە يان ئەو
لادەرانه (بەهائىیەكانن)!!

بەهائى، كۆمەلێكن مۆتەقەلىب (لادەر و فیل باز) كە لە ئەسلى ریشهوه،
زەمانى خۆى (پوس) بەرلەنەوان كاپرايەكى مەئمورى نەفامى لادەرى خۆى
هینا، هەم نەفام بوو لەبەر خوێنەوارى و زانیاری كەم، هەم لادەر بوو لەبەر
ئەو رینگەو شوێنەى كە نیشانیان ئەدا، بەناوى ((محمد على باب)) ئەوێ
كرده مەئمور لە ئێراندا بۆ خەلك گومرا كردن، كە بەلى (محمد) ﷺ
خاتەمى پتەمبەرەن نیه و لەدواى ئەویشەوه هەیه.

لەوێ دوا سەیریان كرد ئەو كاریكى باشى پى ناكريت، لە ئینگلستان
خەسوسى ئینگلیز، كە ئەو وەختە كاری زۆر بوو بۆ تالانى ئێران و هیندو
باقى ئەم ولاتە ئیسلامیانە لەم دەورو بەرا، فەكریان كردهوه كە (محمد على
باب) نەیتوانیوه كارەكە بە تەواوەتى ئەنجام بدات، نەیتوانیوه فەكرى
موسولمانان بە تەواوى بشیونیت ئەگەر وایە با بەكەسیكى تری بستیین،
كاپرايەکیان هەلبژارد بەناوى (بەهائو الله) مەلا شەرەیهك بوو مۆختەصەر
مەعلوماىكى بوو، ئەمما یەكجار كەم، عەجیبیش ئەوێە كە ئینگلستان بەو
هەموو مەئمورەوه بەو هەموو خائینەوه نازام بۆ نەیتوانى ئینسانىكى خوێنەوار
تر لە (بهاء الله) هەلبژیریت بۆ مەئمورى خۆى؟! بۆ نەیزانى پتەمبەرێكى
تێگەشتو ترو خوێنەوار تر دروست بكات؟ ئا ئەو پتەمبەرە نەخوێنەواره چى

بوو!! بەھەر ھال، سوپاس بۆ خوا، ھەتا ئىنگلىستان بەدو ھەموو فىل و تەلەكە بازىيەو ھەختىك دەيەوئەت دەخاھت لە كارى خوا بىكات ئاوا سەرى ئى دەشيوت. لە ناو ئەو ھەموو مەئمور و جاسوسانە وا ھەيدەتى لە كورەى زەمىنا (بەھائو اللە) ھەلدەبۆئەت بۆ پىغەمبەر، باسى ئاكرەت، ئەرزىشى ئەو ھى نىيە (بەھاء اللە) باسى لىو بەكەيت.

تەنھا كەلىمەيەكى سادە دەلەيم، ھەموو مالى قورئانى تەدايە، بەھائىيە لادەرو فىل بازەكان ھەلدەسن بە جووتە جووت لەلەي ئەم كەس قەسەيەك و لای ئەو كەس قەسەيەك نەخەر فەرموون (ئىقان و ئىتيقان و ھەوت پەيكەر) ئانەو قەسە موزەخەرفاتە ھىچ و پوچانە وا (بەھاء اللە) نوسىويەتى لە قەسە شەيتىش ئەھمەقانە ترە، ئەوانە چاپ بىكەن و لەناو خەلكىدا بلاوى بىكەنەو، پىويست ئاكات لە لای ئەم يەكەو قەسەيەك و لەلەي ئەو يەكەو قەسەيەك، ئازاى ئەو قەسە مەخسەرەنە (بەھاء اللە) وتوئەتى، ئەوانە چاپىكەن و لەناو خەلكا بلاو بىكەرەو.

چى بۆ ئىو بلىم دەربارەى ئەو كىتەنە، كە چەند ئەھمەقانە نوسراون!! ئەى روى (ئىنگلىز) رەش بىت بۆ پىغەمبەرى، ئەى روى (روس) رەش بىت بۆ كۆمەكىك كەردى بە ئىنگلىز، كە تەھدىدى ئەو پىغەمبەرەيت كەرد. پىغەمبەرەك دروست ھەك شەت ئەو ھەك ئىنسانى نەخەنەوارىكى سادە، ھەك شەت دەكەوئە ناو كەلىمەيەك و خۆشى لەو كەلىمانە يەت. سەير دەكەيت دەيدات بە يەكدا و لەرپەشەى ئەو كەلىمە پەنجا كەلىمە دروست دەكات، ھىچى ماناى نىيە! ئەمە مەسەلەيەك تايەت بە (بەھائى) و تەم كە (بەھائى) ئەرزىشى ئەو ھى نىيە باسى بىكەيت، بەلام جگە لە (بەھائىيەكان) یش ئىنسانى

نریش هەن وا لەبەر فێلبازی یان لەبەر نەزانی دەلێن چۆن و بۆچی رێسالتی نیلاهی لە حەزرەتی (محمد) دا تەواو بیت؟

هەزاران سال گۆزەشت خۆای گەورە پێغەمبەرائی نارد با لەدوای پێغەمبەر (محمد) پێغەمبەری دیکەش بیت. ئەمە قسەیکە کە دەیکەن. بەلام موسوڵمانەکان باش ناگاتان لە خۆتان بیت با کلاوی ئەم قسە نەچیتە سەرتان، کابرایەکی بەهائی یان کابرایەکی وریایی مۆتەقەلبی لادەری فێل زان، لەوانە بەم قسە بتان خەڵەتیت، بلێت "ئەمە چیە بۆ بەهائی (محمد) ئێر تەواو بوو؟ بۆ دەرگای رێسالت بەسرا؟ بۆ خوا مەئمووری دیکە نانیریت؟" ووریا بن و باش وەلامەکە ی بزانی، خۆای گەورە پێغەمبەرانی بۆچی دەنیریت؟ بۆ هیدایەتی خەڵکی، بۆ روشن کردنەوهی فکری خەڵکیان دەنیریت، لەوه زیاتر ئێر کارێکیان نییە پێغەمبەرانی کاتێک زهنی خەڵک روشن کرایوه، بەرنامەیکە درا بە خەڵک کە ئێر بەسی بیت، ئێر کاری پێغەمبەرانی تەواو دەبیت .

بە کورتی و سادە عەرزان بکەم، لەزەمانی خەلقێ حەزرەتی ئادەمەوه، بەشەر وەك مندالتیک بوو کە تازه تازه لە دایک ببیت، ئائەو مندالە فەهمی ئەوهی نەبوو کە خوا کامل ترین دینی بۆ بنیریت و رای بگریت و دەست بەدەست بیگەیهنیتە زەمانی ئایندەو نەصلى ئایندە، خۆای گەورە لەو ئەندازە کە قابیلی تیگەشتن بوو ئەو توانی رپگرێ ئەوەندە بۆ نارد لەوهو دوا زەمان گۆزەرا ئینسانی مۆتەقەلب و حوقەباز یان رەهەرائی دینی خائین، یان مروّقی دونیا پەرست دەخالەتیا کرد لەو حەقائیکەدا وا (حەزرەتی ئادەم) هینا بووی زەمان چوو بەرەوه پێداویستیهکان گۆران و برون بە شتیکی دیکە.

ههروهك مندالتيك تازه له دايك دهيتت و بهرنامهيه كي بۆ دا دهيتت، سالتيك له ته مهني تيده په رپت برپك شتي تريشي دهويت، هه ندي قسه كردني دهويت، نازو سۆزي دهويت، دهبيته دوو سال برپك شتي تري دهوي، دهبيته چوار سال ههروا پينج سال ههروا شهش سال تهواو دهكات و دهرواته جهوت سال قوتابخانهي دهويت، له قوتابخانه سالي ئهوه له دهخوينت ميقداريك زهني دهكرتتهوه، پاشان دوو سي، چوار و پينج ههزرا .

به شهر ئه وهخته مندالتيك بوو تازه له دايك بوو بوو، خواي گهوره تهنها ئه وهندهي مندالتيكي تازه له دايك بوو پيوستى پييه تي، ئه وهندهي به وه سيلهي ههزرتي ئادهم ته علماتي نارد بۆ به شهر .

زه مان گوزهرا پيداويستى بووبه وهي دوو باره زانياري له لايه ن خوا بنيررتتهوه، هه م ئه و زانياريانهي وا ههزرتي ئادهم هيتا بووي دهست كاري كرا بوون، هه م به شهريش ژياني گۆرا بوو، ته علماتي تازه پيوست بوو، واته پيغه مبهريكي تر، دووباره هه ر به و نه وعه كه مه گه ر له عيلمى خوا بيت چهند سه د ههزار سال گوزهرا يان هه تا چهند مليۆن سال معلوم نيه، به لام خولاسه يهك له ته عريفى ئينساني پيش له پيغه مبهري ئيسلام (ﷺ) ئه مه يه كه به شهرى به ر له ئيسلام هيشتا نه گه يشت بوويه رشدي كاملي (گه شه ي كاملي) خو ي، به لگهش بۆ نه وه ي نه گه يشتبويه گه شه ي كاملي خو ي، ئه وه يه وا ته علمات له ته ره في خوا وه ته هات هه مووي، يان له ناو ده چو يان ده سكارى ده كرا. سه يريكه ده لىن (١٢٤٠٠٠) پيغه مبه ر له ته ره في خوا وه ها تووه، ئه لبه ته نه مه ده ليلي حه قى نيه يان قورنان فه رموييتي يان پيغه مبه ر (ﷺ) حه قه ن فه رموي بيت، مه معلوم نيه وابت يان وانه يت، به لام به هه ر

حال نهوه دياره پيغه مبه رانی زور له تهره فی خوازه هاتووت، غه یری (تهورات و ئینجیل) نه بیئت کوا یه کیك له بهرنامه ی پيغه مبه ره کان ماوه؟

همه مووی له ناو چوو بۆ؟ چونکه به شهر نهو منداله بوو که ئیمرو ته کلیفی بۆده کهیت و بۆی ده نوو سیته وه به یانی دراهو و فرییداوه، نهو به شهره به که لکی نهوه نایهت نهو شته که ده بیئت تا کو تایی ته مه نی له لای بییته وه بیده یته ده سی.

له ناخره وه وورده وورده ریشدی (گه شه) په یاکرد گه یشته زه مانی حه زره تی موسا و حه زره تی عیسا، به کاری نهوه هات تۆزیک رای گریت له لای خو ی، (تهوراتی و ئینجیلی) نارد، که کامل ترن نسبهت به ته وای ئه وی له بهر ئیسلام نارد بوی به لām هیشتا ریشدی به شهر هه ره نه وه نده نه بوو که بتوانیست سالم و ته میزو پوخت بهو جو ره که خوا ناردویه تی رایگریت و نه هیلیت ده سکاری بکریت، ئه لشان سه یر ده کهیت ئینجیل به ره نگی جیاوازو شیوازی جیاواز نو سراوه ته وه، تهورات شتی وای تیا به که ته وای نا شکرا نا شکرا دياره که قسه ی فلا نه ده سه لات دار یان سه روک عه شیره تیک، یان مالیکیک و، نه رباییک بووه، یان مه سه له ن (مالوم) مه لایه کی په بهری یه هو دی که بۆ مه سه له حه تی خو یان ده ستکاریان کردووه .

تا بهر له زه مانی حه زره تی (محمد) (ﷺ) به شهر قوناغ به قوناغ هات گه شه یکرد، گه وره بوو وهک گه یشتیته (۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، سالان ۲۰) سالان، به لām نه وه نده ریشد و گه شه ی په یدا نه کرد بوو که به که لکی نهوه بیئت کامل ترن بهرنامه که ی بۆ بنیتریت و بتوانیست رایگریت و نه هیلیت ده سکاری بکریت و له ناو، بهو ده لیله هه تا (تهورات، ئینجیل) که ناخیرینیان (ئینجیله)، واته که زه مانیکه که ئیتر ریشدی خه ریکه کامل کامل بیئت ده سکاری کردوو

كەلیمەكانی گۆرا، ئیتر تەكلیفی تەورات مەعلومە لە كاتێكدەكدا كە ئینجیلیك سەدەها ساڵ دواى تەوراتە دەسكاریان كردییت مەعلومە كە دەبیّت تەورات چى وهزەئىكى بەسەرا هاتییت، بەلام بەشەرى زەمانى (محمد) ﷺ تا بلیت جاهیل بوون، تا بلیت سەر لى شیواو بوو، تا بلیت پر لە زولم و زور بوو، بەلام پێگەیشتو گەیشتبویه تەمەنى (۲۰ سال). ئیمە دوو جوړ رشد (گەشە كردن) مان هەیه:

۱. گەشە كردنیكى سروشتى، كە بریتیه لەوێ كە ئینسانێك دەگاتە تەمەنى (۲۰ سال) جیسمى سالم و هیزی هەمووى هەمەجوړو فكري كامل و ئەوانە.

۲. گەشە كردنیكى تەربیتی (پەرورە دەی)، كە بریتیه لەوێ ئینسان بە بۆنەى خوێندن و دەرس یان هەر جوړە بەرنامەیه كەوێ فیری دەبیّت. بەشەرى زەمانى حەزەرەتى محمد ﷺ رشدی بوو ئەمما كام رشد؟ رشدە تەبەئیه كە (گەشە سروشتیه كە)، واتە وەك جوانیكى تەمەن (۲۰ سال) وا بوو. بەلام رشدە تەربیتی و تەعلیمیه كەى (گەشە پەرورە دەیه كە) نەبوو، لە هەموو دەورانىكى بەشەرییەت بەد بەخت ترو مەحروم تر و بى سەواد ترو نەفام ترو مەزلۆم تر بوو، ئەو رشدە كە برونى رشدە سروشتیه كە بوو، چونكە رشدی سروشتى گەیشتبویه دەورو بەرى (۱۸، ۹۱، ۲۰) سال جوانى، ئیتر وەختى ئەوێ گەییوو، وەختى هیدایەتى ئەدەیت و زەهنى روشن دەكەیتەوێ ئەو بەرنامەیهى وا بەكارى تیت تا ئەو كاتەى بەشەر هەیه بەكەلكى یدەت بۆى بنیريت.

خواي گه‌وره وه‌ختيک پټغه‌مبه‌ري نارد (ﷺ) له زه‌مانپکدا ناردی که به‌شهر
 نه‌وه‌نده رښدی په‌يدا کرد بوو وه‌ك جوانه (۲۰ ساله) که وای لپه‌تابوو (نو‌کته)
 (سهروبور) بو قورنن دېنيت و حه‌رف و که‌ليمه ژمي‌ري قورنن بکا، که وه‌ختيک به‌شهر
 ناوای لپه‌ت تازه کام لاده‌رو حوقه باز ده‌توانيت ده‌سکاري قورنن بکات و ده‌ستی
 لي بدات، له‌وه‌ودوايش به‌درېژای ميژوو خو خه‌لکي هه‌ژارو فقير نه‌بوو کتيه
 ناسمانيه‌کانيان ده‌سکاري کردووه گورپويانه، موته‌قه‌ليب و حوقه‌بازو
 زورداره‌کان بوون به‌سودی خويان بو کهر کردنی ميله‌ت ده‌سکاري کتيه
 ناسمانيه‌کانيان کردووه، نه‌وه هوکاري چي بووه توانيويانه؟ له‌به‌ر نه‌وه
 بوو کتيه ناسمانيه‌کان ته‌نها له‌ده‌ستی نه‌وانه‌دا بووه نه‌يان هپشته
 بگاته ده‌ستی خه‌لکي، له‌وه‌ولا چي؟ له زه‌ماني حه‌زه‌تي محمد (ﷺ) چي؟
 وه‌ك له‌سهره‌تاوه ووتم، هه‌موو مالپک قورنانيکي تپدايه، جا فهرموو
 چي زور داري، چي مه‌لايه‌ك، چي حوقه‌بازو موته‌قه‌ليپک چي شيخيک
 نه‌توانيت ده‌ست بخاته ناو قورنن؟

نه‌وه يه‌ك، برؤن بگه‌رپنه‌وه بو سهره‌تاي ميژووي نيسلام، (باسه‌که زور دورو
 درېژه، کات نيه هه‌موويتان بو باس بکه‌م!) کاتيک که خواي گه‌وره قورناني
 نارد به‌شه‌ريه‌ت له لايه‌ني رښدی تيگه‌يشتن و په‌روه‌رده‌يه‌وه زفت (کلؤل)
 بوو، رښدی ته‌بيعي فه‌قد کامل بوو وه‌ك جوانيکي (۲۰) ساله که هپچ
 نه‌فامي، هپچ ده‌رك نه‌کردوه، که له‌رووي ته‌بيعيه‌وه سالمه‌وه هه‌رجي پي
 بليت ده‌توانيت باش وه‌ريگرئت و زه‌بتي بکات، به‌لام هپچي لي حالي
 نه‌بوو. به‌شهر ناوا بوو، ته‌به‌قات و نيمتيازات بي‌حه‌د و حساب بوو، جا
 هه‌موو کوره‌ي زه‌مين نه‌ك ته‌نها (عه‌ره‌بستاي سعودي) نه‌وه وا له‌ميژووي

ئىسلامدا دەلىن جاھىلىيەت، جاھىلىيەت بە تەنھا (غەربەستانى سەئۇدى) ۋە نەبو ۋە ھەموو جىھان بوو، بۇ ئىران بوو بۇ رۇم بوو بۇ كورەي زەمىن بوو .

جاھىلىيەت چىيە؟

جاھىلىيەت ۋە نەقامى ئەوھىيە كە خوا وئىلكەين ۋە شوپىن خەلك بىكەويت، چى شىتەك لەو ۋە خراپەزە!! بەشەرى ئەو ۋە خەتە ئاوا بوو، لە جىياتى بەندەي خوا يىت بەندەي خەلك بوو، بەندەي فلائە پەھبەرى دىنى بوو، بەندەي فلائە ساحىبى سەرۋەت بوو، بەندەي فلائە ئەرەباب بوو، ئەمەيە جاھىلىيەت، جاھىلىيەت بە نەخوتەنەۋارى ئالەن، جاھىلىيەت بەو ۋە دەلىن لە ئەساسى تىرىن بەرنامەدا دووچارى ھەلە يىت، رېتى خواي لى بشىۋىت ۋە بىكەۋىتە شوپىن رېتى ھەۋا ۋە ھەۋەس .

جاھىلىيەت ئەوھىيە كە ئىنسان خوا كە ساحىبى نىزامى عالمەۋ ئەو بەرنامەيە دەئىرەت بۇ بەشەرىيەت كە تا ھەزاران سال بىگوزەرىت ھىچ ئىنسانىك ناتوالىت پەخنەيەك ۋە نوقتە زوعفەك، لە قورئان بىگرىت لە دىنى ئىلاھىدا بدۆزىتەۋە. ئەو ۋە من لىرەۋە دەلىم بە ھەموو ئەۋانەي دۆى دىن، بە ھەموو بەھائى، بە ھەر كەسەك كە لەبەر جاسوسى ۋە تەلەكە يان لەبەر نەزانىيەتى، كىيە دۆى دىن؟ كىيە زۆر خوتەنەۋار فەرموۋ لە گەلەن قەسە بىكات.

جار جار دەبىسم بېرىك لە بەھائىيان يان لە جواناي مۇنخەرىف، ئەلەن قورئان كۆن بوو ھى زەمانىكى تر بوو، پېر بوو لە ھەلە، ئەرى بۇ يەكەك لەو بەھائىيە مۇتەقەلىبانە لەو جوانە خوتەنەۋارە مۇتەقەلىبانە نايەن بە من بلىن با مىنىش بزانم قورئان ھەلەي تىدايە . ۋەلاھى ئەگەر قورئان ھەلەي تىدا يىت كەلامى خوا نىيەۋ نامەۋىت فەرى ئەدەم، بەلام ئاخىر ھەي ھەۋا مىنىك

عومړيکه مواتله عه قورئان ده کهم و نيسټيفاده ي لیده کهم و شاگردی قورئانم من بو هه لیه کم لي نه دوزيه وه؟! به لام جه وانیکي نه زان و نه قام، جدوانیکي به هائي نه حمه قی بی شعور، بو له من شاره زاتره له قورئان؟! بو نه و ده زانیت قورئان هه لیه تیډایه و من نازانم؟

کوره هه خه لکینه، من عومرم فقهه له گه ل قورئان سهر ف بووه له دواي قورئان له گه ل باقي مه سائیلی تر، من نه و هه مووه زه حه تم کی شاره تو سقاليك خه وش و نیرادم لي نه دوزيه ته وه، نازانم کابرایه ك که هیچ خه بهر و ناگای له قورئان نییه، نازانم جار جار له تاقیکدا دیبتي یان جار جار به نه خوښه واری کردیته وه لي حالی بوو بیت یان نه بوو بیت! نازانم نه وه بو ده توانیت هه له له قورئاندا بدوزيته وه؟! نه وه به ناماده بوونی نیوه ده یلیم، کی له (میریوان) دا هه یه به هائی، لاهه زه به هه کسک هه یه، ده ک پرووی رهش بیت، نه گهر قسه له گه ل من نه کات. با نه یه یت و کلاو نه نیته سهر خه لک، خه لک نازانیت و شاره زانین، نازان قورئان چیه، نه گهر نازانیت و راست ده که یت قورئان ره خه ی تیډایه بیت من هیډایه بکات و بیت من حالی بکات که قورئان نیرادی تیډایه.

جا نه و وه خته من با باشه خه لکی حالی بکه م که به لي راسته قورئان هه لیه تیډایه. قورئانیک نیرادی تیډا بوو، قورئانیک هه لیه تیډا بوو قورئانیک غه لته و په لته بوو قسه ی خوا نییه، که لامی خوا نیرادو هه لیه تیډا نییه، نه و کابرا نه گهر راست ده کات پرپه تی له هه لوه نیشتیاه، چونکه وام بیستوه، نه و به هائیانه وا باس ده که ن که قورئان پره له هه لوه تازه به کاری نه م روزه نایه ت....

دهی وەرن ئەوه وا پرە له هەڵە دانەیه کی پیشانی من بدهن، وه لاهی تهنها دانەیه کم پیشان بدهن و بۆم دەرکهوێت هەڵەیه، به تهواوی پشت له قورئان هەڵده کم، به لām پروویان رهش بیت بۆ نایەن له گەل منی شارەزا له قورئان قسه بکهن؟ بۆ له گەل جوانیک یان ئینسانیک ریش سپی که خەبەری نییه له قورئان دەستی خالی، گو مرای ده کهن و سه ری لی ده شیوین؟!

ئەوه بزانی ئەو که سانه وا پسه پس له ملای لا قسه ده کهن، ئەوه بزانی ئەوانه حوقه بازن، ئەوانه کلای بهردارن، ئەوه مۆته قەلین، ئەگەر راسته ده کات بیت ناوا وهك من قسه بکات. که سیك که لـهك نه بیت له کاریدا، حوقه بازی نه بیت و حسابی دنیا به رستی نه بیت، پله و مقام نه بیت راست قسه ده کات له ناو خەلکا بۆ ئەوهی هەموو کهس بیستی، ره ئیس ده بیستی بیستی، پشت خزمەت ده بیستیت بیستیت، خوێنه وار ده بیستی، نه خوێنه وار ده بیستی، سەید ده بیستی، مه لا ده بیستی، هەر کهس ده بیستی که یفی خوێنه تی، حەقیقه تهو ده یلیم و له کهس ترسم نییه، به لām ئەگەر پسه پسم کرد، به دزیه وه چوم به لای ئەوه وه که لیمه یهك، به لای ئەوه وه که لیمه یه کم ووت.... ئەوه فرو فیلک هه یه له کارمدا.

مرؤة و پیوست بوونی به دینیکی دیکه:

ئێستا وەرن قسه دەر باره ی ئەوه بکهین، بزانی نایا حەقیقه ت له دوا ی قورئان پیوست هه ی که خوا ی گه و ره دینیکی دیکه بنی ریت بۆ به شه ر یان پیوست نییه؟ به و رپگه و شوێنه ی که له سه ره تا وه رۆشمان کرده وه، که خوا ی گه و ره پیغه مبه رانی بۆ نارد وه، چۆنی نارد وون (علیهم السلام)؟

تيگه يشتين، كه له كاتيكددا به شهر بوو به جوانيكي خاوهن هيز و، بتواني نهوه
وا ده دريته دهستي رايگريت و نهيه لیت تيك بدریت، نالهو كاته دا خواي
گه و ره ناخر بهرنامه ي بۆ ده نيريت، يهك نوكته كه گرنگه ناليه را ناماژه ي پي
بدهم، نهويه كه بزاني نالهو به شهره ي كهوا له رووي رشدي
تدريتيه وه (گه شه ي پوره ده ييه وه) نه و نه ده له دوا بوو به بۆنه ي ئيسلامه وه
چي ليهاه؟ دواي چي رشتيكي ته علمي و ته ربتي پيدا كرد؟!

وهك باسيكم كردو چومه سهر باسيكي ديكه، ته به قاتي يه كجار زۆر له
جهزيره ي عه ره بي و له كوره ي زه ويدا زۆر بوو، زولم زۆر حه دو حسابي
نه بوو، له ناو جهزيره ي عه ره بدا مه حروم ترين ته به قه بريقي بوون له
به رده (كۆيله) نه وانه وا به نده ي خه لك بوون، نه وانه مه حروم ترين و په ست
ترين ته به قات بوون.

حه قه من نه وانه وا ده خو ئنه وه بيستومانه، وه ده زاني ياني چي، مومكينه
نه وانه ش وا نه خو ئنه وارن و زۆر مواته عه يان نه كرديت ههر بيستيتيان،
له ته واوي موسولماناندا حه وت ماموستامان هديه له خو ئنده وه ي قورئان و
ته له فوزي قورئاندا، حه وت ئوستاز، كه پيسان ده ليين (قراء السبع)، واته
خو ئنه راني قورئان كه حه وت كه سن: نه و حه وت ماموستايه مان هديه له
ميژوي ئيسلامدا، له دواي پيغه مبه ره وه (ﷺ) تا ئيستاو تا قيامه ت ماموستاي
نومه تي (محمد) بۆ ته علمي ته له فوزو عيباره تي قورئان و خو ئنده وه ي
جياوازي قورئان حه وت كه سن، كي ئنه م حه وت كه سه؟ يه كيك له م حه وت
كه سه به رده (كۆيله) و به رده زاده نيه، نه و شه شه كه ي تر به رده و به رده
زاده س، جا ته باره كه الله سه يركه ن ئينقيلابي ئيسلامي چي ده كات؟! نه و

بەردەو بەردە زادانە وا لە جۆرەها تازارو مەحرۇمىيەتدا تازارىيان دەكىشاور
 ژىانيان دەگوزەراند، شتىك پىيان دەوت ژيان، نىسلام هات، وازىندو بوونەو
 وا بەرز بوونەو كە ھەوتن قورنان خوينەكان، مامۇستاكانى ئومەتى محمد
 (ﷺ) ھەوتن، شەشيان بەردەو بەردە زادەى تازاد كراو، كە لەرىنگەى
 نىسلامەو گەشتونە نىعمەتى تازادى! بەشەرىك ئاواى لىھات كە زەعەف
 ترين و مەحرۇم ترين تەبەقات ھەلىسەت بىيە ئوستازى ئومەت. تازە
 موتوقەلىبەكان كىن ئەچن دەسكارى ئەو قورنانە بكەن؟ كىن ئەو رىگە پەيدا
 دەكەن؟ وەختىك بەردەو بەردە زادەكان، مەحرۇم ترين تەبەقە ئوستازى
 قورنانن و قورنان بە نىمە ھالى دەكەن، كام دەستەلات دار؟ كام خوينەوار؟
 كام موتوقەلىب، نىمەكانى ئەو ھەى ھەى بروت ھەرىكى قورنان سەرەو خوار
 بكات؟ كەلىمە ھەكى لى لايات يان كەلىمە ھەكى لى زىاد بكات؟

لە سەرەتارە و تم، ئەوانە وا ئەھلى جاھو جەلالن و سوديان لەو ھەدا دەست
 دەكەوت، سوديان لە گەوجى خەلکدا ھەى، ئەوانە كە كىيە ئىلاھىيەكان
 دەگۆرن، خۇ خەلکى ھەزارو فەقىر دەسكارى كىيەكان ناكات، بەلام لە
 دواى ئەو ھەو قورنان هات، لە دواى ئەو دىنى نىسلام هات بو ھەزەرەتى
 محمد (ﷺ) خەلکى ھەزارو فەقىر ئاوا زىندو بوونەو! كە فەقىر ترين و
 مەحرۇم ترين ئىنسانەكان بوونە مامۇستاي ئومەتى محمد (ﷺ) تا رۆژى
 قىامت. خەلکىك ئاوا و رىا بىيە تەبەقەى ئاوا مەحرۇم بکەوتە سەر و بانزىت
 تەبەقاتى تەربىيى، ئەلبەتە تەبەقاتى كۆمەلەيتى يان تەبەقاتى نابورى لە
 نىسلامدا نىيە تەبەقاتى عىلمى و مەعنەوى ھەى. مەحرۇم ترين كەس بکەوتە

سدرترین تەبەقاتى عىلمى و مەعنەۋى لە كۆمەلگەى وا، كام حوقەباز كام دىنيا پەرست دەتوانى دزە بكاتە ناو قورئان؟ ناو ئەو پەيامە ئىلاھىيە؟

ئەمە لە لايەكەۋە، كە شايەتە بۆ ئەو كە بەشەر گەشەى كردوۋە. جا ئەو ەشتان ەرز بكام ئەگەر لە زەمانى ئادەمىشدا بەشەرىيەت ئەو ەندە رەشى ببايە كە ئەو ە وا خوا دەنيرى بۆى ەموۋى زەبەت كات و راپگرىت و بىگەيەنئە جىلەكانى دواترى ئىر خوا پىغەمبەرانى دىكەى نەدەنارد، خو پىغەمبەران بۆ سەرگەرمى نىن، بۆ شەرو كىشەو جەدەل كردن لەگەن كەسانى تردا نىن بۆ ەيدايەتى خەلكن، پىغەمبەران مامۇستان نەك مامۇستەى فلانە دەرس و فلانە بەرنامە! مامۇستەى زەن رۆشكردنەۋەن، مامۇستەى چاكسازى و بابەتەكانى كۆمەلگەن، مامۇستەى رزگار كردنى خەلك، مامۇستەى ئەوانەن، ئەگەر لە زەمانى (ئادەم) ىشدا پىغەمبەران ەاتون خەلك بىتوانايە تەعلیماتەكە رابگرن ەتا بەشەر ەيە لە كورەى زەمىن ەر ئەۋەن پىغەمبەرى دەناردو ەچى تر، بەلام ەكو ووتم بەشەر ئەو رەشەى نەبوو نەيدەتوانى ئەو تەعلیماتى ئىلاھىيە راپگرىت، ەختىك گەشتە زەمانى ەزەرەتى محمد (ﷺ)، بەشەر بەلى مەزلوم، بەلى ستم لىكراو، بەلام رەشى تەبىعى نامادەيە كاتىك خۋاى گەورە دىنى بۆ دەنيرىت قورئانى بۆ دەنيرىت، نزم ترين تەبەقاتى كۆمەلگەى بى دەكەۋىتە سەرەۋە، دەكەۋىتە بان و ئەۋىتە مامۇستەى قورئان، تازە ئىر رىگەيدەك نامىيىت بۆ دەسكارى كردنى قورئان، لەدۋاى ئەۋەش بەرنامەيەكى ئابەو جۆرە لە لايەن خۋاى گەورەۋە ەات بۆ خەلك كە ئىنسان بۆى نەيىت دەسكارى بكات، دەى ئىل ناردنى پىغەمبەران بۆ سەرگەرمىيە؟ مەگەر فەلمى سىنەمايە ەر رۆژى بىگورپىت؟ مەگەر

پوژیکه وه که خوی گه وړه ئینسانی هاورده پووی نهم کوره ی زه مینه نهم کوره ی زه مینه ی دروست کرده، دوی نه وه داویه تیه ده ست ئینسانده، ئینسانی نه وه ختیشه سودی بینوه له کوره ی زه مین ئینسانی هه زار سالی له وه دوا، سه د هه زار سالی له وه دوا سودی بینوه و ئینسانی ئیستاش سود ده بینیت، تاکاتیک مروؤ له سر زه وی بمیت و نهم کوره ی زه مینه عومری باقی بیت نهمه هر هیده و به شر ئیستفاده ی لیده کات .

هوکاری چیه؟ نه ی بۆ نالین ناخر کوره ی زه مین هی ده هه زار سال له مه و بهر بو تازه کو نه و به کار نایه؟ اده بیت خوا شتیکی دیکه بنیریت بۆ مروؤ، بۆ نه وه نالیت؟ له بهر یه که ده لیل (هوکار) و نالین، یه که ده لیلمان هیده، چیه ده لیل که؟ خوی گه وړه کوره ی زه وی به مه واده وه دروست کرده و داویه تیه ئیمه، کوره ی زه وی به (ناوان و ده ساوان و ده ساپرو..) نه وانه وه دروست نه کرده و پاشان داییتییه ئیمه. خوی گه وړه به ناسن و ناو خاک و مه وادی جیا وازه وه نهم زه مینه ی دروست کرده، له سه د هه زار سالی له مه و پشدا خه لکی سودی لی بینوه، بۆ مونسبی ژبانی خوی له ده هه زار سالی لیرو به ردا سودیان لی بینوه بۆ ژبانی خو بان و ئیستاش سودی لی ده بینن و له مه و دواش سودی لی ده بینن .

زه مانیک بوو سوده که ی به شر له م زه وییه نه وه بوو تده نا گیا و به ربومی داره کانی ده خوارد، زه مانیک بوو بریک که و ته پشه وه به ردی ده تاشو کاری جوړ جوړی لی ده کرد، زه مانیک بوو (فلزات) یشی هتایه ناوه وه، فلزی دروست ده کردو چه قوی دروست ده کرد، مه سلدن نیره ی دروست ده کرد، (که مانی) له دار دروست ده کرد له م جوړه وه سائیلانه که و توتسه نه مروؤ

(تەسجیل) (ریكۆردەر) دروست دەكات، رادیۆ دروست دەكات ئەنواعی وەسائیلی فەنی دروست دەكات، تا دەگاتە ئەو موشەكانە و دەیانئیرت بۆ فەزا، تا دەگاتە ئەو مانگە دەسكردانە و بەدەوری فەزادا دەگەرێن و دەپۆنە كوراتی ترو دەچنە مانگ و كۆیو كۆیی تریش، ئەمانیشە دەپۆ، ئەگەر بەشەر خۆی نەبێتە بەلا بۆ گیانی خۆی، عیلمی خۆی نەبێتە ئافات بۆ خۆی، وەك بەللی میروودەبێتە بەلای سەر، عیلمەكەى نەبێتە باعەسی ئەو نەتۆم دروست بكات بۆمب و تفەنگ دروست بكات و ناریجۆك دروست بكات خۆی پێ لەناو بیات زۆری ماوە و هێشتا وا بەپۆ، هێشتا هیچ حالێ نەبوو، هێشتا هیچ پێش رەفتێكى عیلمی نەبوو! دەگاتە زەمانێك نایستە وەك گرو گال كردن وایە، ئەوەندە عیلمی پێش دەكەوێت، دەگاتە زەمانێك هەر بەناو نیشانی قورئان.... كە هەى هو! مانگ و ئەوانە هیچ نین دەگاتە زۆر مەراحیلی گەورە لە زانست.

كۆرەى زەوى بەكارى ئەو كاتانەش دەخوات، هەروا كە بەكارى ئیستا دێت، هەروا بەكارى هەزار سال و سەد هەزار سالى لیرو بەر هاتوو بەكارى سەد هەزار سالى تریش دەخوات، بۆ؟! لەبەر ئەوە خواى گەورە بەشیوەیەك دروستى نەكردوو كە تەیارە بێت یان تەجیل بێت یان رادیۆ بێت، نا... ناسن و مەوادى مەعدەنییە، پێتخۆشە (ئەوان و دەساوانی) لى دروست بكە، ریکۆردەر و كۆمپیوتەری لى دروست بكە! چۆنت پێ خۆشە دەگونجێت و بەكار دێت.

بۇ باری زیندەگى ماددى، خوای گەۋرە زەمانى داۋەتە بەشدر ئابەم شىۋە،
بە مەۋادەۋە بەشدر لە ھەر زەمانىكدا چەننىك روشتى بىت ئەۋەندە سود
ۋەردە گرىت لە زەۋى.

بۇ ژيانى مەعنەۋى:

ژيانى مەعنەۋىيە، بەشدر ئاخىر خۆ ھەر ھەۋلى مادى نىيە، ھەر جىسم نىيە،
دەزانىن كە حەيۋانات ھەر جىسم بەسە بۆيان ھىچى تر مەترەح نىيە، بەلام
ئاشكرايدۇ بەلگە ھىئانەۋەى زۆرى ناۋىت ھەموممان دەزانىن بەشدر بە تەنھا
ژيانىكى مادى ئىدارە نايت. بەشدر دەر كى دەۋىت، تىگەيشىتى دەۋىت،
دەيىت بزائىت چى دەكات، نىسبەت بەخۆى چى دەكات، نىسبەت بە خەلگ
چى دەكات. ئەۋە وا نىسبەت بەخۆى چى دەكات و نىسبەت بە خەلگ چى
دەكات ئەۋە پىى دەلېن بەرنامەى مەعنەۋى، ئەۋە وا لايەنى پىداۋىستى
مەعنەۋى خەلگە ئابەۋ بەرنامە مەعنەۋىيە تەئىمىن دەيىت .

خوای گەۋرە بۇ ئەۋە چى كەردە؟ بۇ ئەۋەش ۋەك ئەۋە مودەتھا زەمانىك
بەشدر ېشىدى نەبۋ نەيدەتۋانى رايگرى مامۇستاي دەنارد كە پىغەمبەران
بوون (عليه السلام) ۋەردە ۋەردە دەستى بگرن تا بىگەيدەننە زەمانىك كە
ېشىدى بىت راي گرىت، ۋەختىك گەيشە زەمانى ېشىد، قورئانى بۇ ناردەۋە،
قورئان بۇ ژيانى مەعنەۋى ئىنسان ۋەك زەۋىيە بۇ ژيانى مادى ئىنسان، ھەرگىز
ئىمە راست نىيە بلىن ئەى ۋەلا زەۋى خۆ ھى ھەزار سال لەمەۋبەرە كۆنە
ۋازى لىيىتە، ئەى ھەۋا، عەيب نىيە، خەلگى يەك مىليۇن سال لەمەۋبەر
ھەۋايان ھەلمزىۋە ئىستا ئىمەى پىشكەۋتو ھەر ھەۋا ھەلمزىن؟! سەد ھەزار

سال لەمەدوبەر ئاويان دەخواردەوۈ عەيب نىيە منى سالى قەرنى ئەتۆم و قەرنى
 فەزا ھەر (ئو) بۆمەوۈ؟ كەس قەسەى وا (كەرانە ناكات)، ئەى بۆ ئەوۈندە
 قەسەى كەرانە دەكات ئىژى، ھەى ھو خوا چواردە قەرن لەمەدوبەر قورئانى
 ناردوۈ، ئىستا من گوى راپەلى بكم. ئەم قەسە بەقەد ئەو قەسە كەراندەيە كە
 كابر بلىت "وەلا بۆ من عەيبە چۆن چواردە قەرنى لىرەو بەر، سەد قەرنى
 لىرەو بەر مەردوم ھەر (ئاويان) خواردۆتەوۈ ئىستا منىش ھەر وەك ئەو كۆنە
 پەرستانە ىم ھەر ئو بۆمەوۈ".

برالە! ئو ھەر ئاوۈ ئاسن ھەر ئاسنە مەوادى ئەوۈلى ھەر ئەو مەوادە
 ئەوۈلىيە. نەوعى سود وەرگرتن لەوانە دەگۆرئت، دەرۋات تىرئت لەو ئاوۈ
 شەربەتى جۆراو جۆر دروست دەكات زەمانىك ئەوانەى نەزانىوۈ ھەر ئاوپكى
 سادەى خواردوۈ، ھەر بەو جۆرە ھەموومەوادەكانى تر .

مەسەلەى سود وەرگرتنى ئىمەش لە قورئان، سودى بەشەرىيەت لە قورئان
 ئەوۈيە، قورئان وەك زەمىنە بۆ زىندەگى مادى، بەلام قورئانەكە بۆ لايەنى
 ژيانى مەعنەويە خوى گەورە جوزئياتى بەيا نەكردوۈ كە لىياسەكەت
 واپئت، كەوشەكەت واپئ، كلاشەكەت واپئ، مزگەوتەكەت دىۋارى واپئت،
 حوكومە واپئت موعامەلەكە واپئت، جوزئيات بەيان ناكات، ئوصول بەيان
 دەكات، كولىيات بەياندەكات، واتە مەواد بەيان دەكات. چۆن بۆ ژيانى
 مادى ئو ئاگرو ھەواو خۆل و فلائە شت دەداتە بەشەر، بۆ زىندەگى بەشەر
 ھەروا كولىيات دەداتە دەستى لەجىياتى جوزئيات، جوزئيات ناداتە دەستى،
 مەگەر بړىك جوزئيات ئەويش تا بەشەر بەشەرە پړۈستى بەوانە دەپئت،

ئەگەر نا باقیە کە ی تری کولییاتە، جا وەزەفە ی ئینسانی تر و کۆمەڵە ی ترە کە فەهمی ئەم کولییاتە بکەن.

خوا ی گەورە بەشیوە ی کولییات دەیداتە بەشەر، بەشەریش لە هەر سەردەم و زەمانیکدا چی بە کاری زەمانی خۆ ی بێت و لازمە ئەو هەڵدەهەنجیت لە قورئان، ئەو دەردەهێتیت لە قورئان، عەینەن ئەو کابرا بلیت "چواردە قەرپی لەمەو پیش ئەمە بە کاری خەلک هاتوو و ئیستا من برۆم بکەومە شوێنی قورئان؟ دەبێتە کۆنە پەرستی"، هەروەک ئەو یە بلیت "ئە ی بابە چواردە قەرپی لێرەو بەر خەلکی ناویان خواردووە ئیستا منیش هەر ناو بخۆم؟! ئەو وەلا بۆ من عەییە دەبێتە کۆنە پەرستی."

عەین ئەو یە، بۆ؟ چونکە قورئان هەر وەک بۆ ژبانی مادی خوا مەواد ی کولی ناردووە ئەو ییش هەلگری مەواد یکی کولییە وەک کورە ی زەویە، شتانی جوژنی دیاری نەکراوە بۆ ئینسان، بەرنامە ی کولی زیندەگی ئینسانەو ئەم بەرنامە کولییە دەبێت سود ی لی وەر بگێرێت.

قورئان و پێگەو شوێنی سود وەرگرتن لێی:

جا دەمێتەووە سەر شیوازی سود وەرگرتن لەم بەرنامە کولییە، پیش ئەو ی باسی شیوازی سود وەرگرتن بکەم لەم سیستەمە کولییە، یەک شتی تر بلیم، دەربارە ی ئەم مەتلەبە دوای (قورئان) پێغەمبەرانی دیکەش دین، یەک کەلیمە هە ی کە پێویستە هەموومان بزانین.

پټويستی هانتي پټغمبهريك دواى پټغمبهري نيسلام (ﷺ):

دهلین خهلك پټويستی به دپانه تيكي تر {پټغمبهريكي} تر ههيه، چونكه ژيان گوزاوه، و پيشكه وتووه، له بهر نه وه مه سله ن (بهاء الله) هاتوه بوته پټغمبهري (جا پټغمبهري — لهنده نى — نه وه باسيكي تره و به جيگه ى خوۍ ...
 باشه قبولمانه فرزه كين پټغمبهريكي ديكه بيت و بهرنامه بهييت، به لام براكان، نه گهر قهراره پټغمبهريكي تر بيت دهيت چي بيت؟ دهيت واييت كه (قورنان) ناقص بيت، ناتهواو بيت، نه توانيت به شهریهت بهرپوه بيات، نه و پټغمبهريه بهرنامه يه كي كاملر بهييت، نه گهر بهرنامه يه كي وا كاملر پټيه وهره باسي بكه، به لام بير بكه نه وه ... ناخر نپوه همووتان تواناي نه وه تان نپيه موتالعه بكن و كتيه كان بخوښنه وه، فكر بكه نه وه نه وانه وا زور خوينه واران توانايان نپيه كتيه كاني (بهاء الله) بكه ويته دهستان، بؤ ۱۱؟

من له (تاران) دا دوانزه جهلسه له گهل نهم لادهري فيلبازاندها به جسم بوو، ناخرين جار توانيم (سى) كتييائم دهسكهوت، (دووه ميان) لى دزعه وه (سى) كتييائ دهس كهوت (حهوت وادى و ثيقانا و اشراقات) *، نهم (سى) كتيه يانم

* (كتابه كاني بهاوله:

۱. كتابى القدس: نهم كتيه به زمانى عهده يى له شارى (عه كا) نورسراوه، په كم كتيه نى كه و نويوتى وه حيه و دابه زيوه بؤم، هه وليداوه له رسته كاني له رسته قورنان بچن. له (۴۷۰) نايهت پيگهاتووه. همرو بهما و له حكام و سنوره كالى نايى (بههالى) تپدايه.
۲. كتابى ايقتا: له وروخساردا به فارسى نورسراوه، به لام زورتر وشه و رسته كاني عهده بيه، بهاوله دهلت نهم كتيه ي به وهى بؤ دابه زيوه و هه لگري حه قانيه و ده سبه كار بو نپيه نى وهك باب و نبوه و اصولى دينى و استدلالى تپدايه.
۳. كتاب اشراقات: نهم بيان ههروهك كتيى (بيان) — سيدعلى محمد د باب — كه به زمانى فارسى و عهده يى نورسراوه و شاملى له حكام و سنوره كاني دينى بههاليه.

دەسكەوت (دووه ميان) دزىيەو، دەى دواتان بېرېت! ئەگەر راستدەكەيت، ئەگەر دىنەكەت كاملتەين دىنە نادەى پىشانى بدە؟! بېھتە بەردەسى خەلك كىيەكان بلاوبكەرەو بە خەلك بزانى وایە، مۆتەقەلىبى حوقەباز بۆ كىيەكانت ناكەوېتە دەستى خەلك؟

بۆ ئەگەر بەلای كەسكەرەو بىت دەيدزىتەو؟! ئەو پياوانى زانا، ئەو گەنجانى خوینەوار، كى تا ئىستا لەچى كىيەخانە بەكداو لە مالىكدا توانىويەتى كىيى ئەو پىغەمبەرە لەندەنىيە بىيىت؟! بۆ نىيە؟ لەبەرئەو پىروى ئەو نىيە بىتە ناو خەلك، لەبەرئەو ئاپروى دەچىت، رىستەى وای ھەيە ھىچ شىيەكى ئەحمەق رىستەى وا ئالىت، سەرفى نەزەر لەو ھىچ مەتلەبىكى خوینەوارانە نىيە و ھىچكى تىدا نىيە، رىستەى وا ھەيە كە بەراستى بەھىچ جۆرەك ماناى بۆ دروست نابىت، ھەر كەلىمە بە ئاوتى بەيەكەرەو، بۆ غونە ((الناس والمنصور متنصرو مۆتەنەصرو موفتار)) دەى دەى چى كەلىمەى (نون و ص و پى) ئەوانەى وا عەرەبى دەزانن ئەو دەزانن. ئەم شىتە سەرگەردانە كە دەستى پى كەردو ھەى پى نەگىراو تەو، وەك سەيارە بەك ئىستۆبى تىدا نەمىيىت ھەر گىزەى ھاتووە و ھەر كەلىمەى رىز كەردووە (ھىچى ماناى نىيە!!)

۴. كەبى ھەفت وادى: ئەمەى بۆ (شىخ عبدالرحمن كركوتى) نووسىو، چۆنكە كركوتى ھەى لە شىخ و صولەكان بوو، بەھاو اللە چەمەك زاراوھە صولە و عارفانەكانى لەویدا بۆ نووسىو.

مەتبەى (الواح السلاگىن): بە زامانى فارسى و عەرەبى نووسراو، كە بىيە لە نامە و الراحانەى كە بەھاو اللە بۆ پاشا و كاربەدەست و سەركە و لاھانەى نووسىو نىيەكى (۶۶ لەوح). بۆ خویندەلەو ھى زىاتر لەبارەى مۆزووى ئەم گروپەو سەردانى ئەم پىگەبەكە (۴-<http://www.bayanebahaian.blogspot.com/۱۳۸۵/۰۵/۲۳/post>)

دهی (مەنصوری) * موده‌قه‌لیبی حوقه‌باز، مالی خه‌لکت تالان کرد به‌ست نییه؟
 هه‌ی روره‌ش، هه‌ی نه‌علت له‌وه و تو‌ی ناردده مه‌ریوان، وای ئیجازه‌ی
 پیداویت له مه‌ریواندا دانشی، ئیستا خه‌ریکی فکری خه‌لکی تالان ده‌که‌ی،
 ئیمانی خه‌لکیش تالان ده‌که‌ی، کوره هه‌ی خه‌لکینه وریا بن ئه‌مانه دوژمنی
 ئیوه‌ن، ئه‌مانه زالون و مالتان ده‌به‌ن و ئیمانیشتان ده‌به‌ن و هیچتان بۆ
 ناهیلنه‌وه ناگاتان له خۆتان بێت، نه‌یه‌لن و کلاو نه‌چیته سه‌رتان، به‌لێ
 مه‌زلۆمن، به‌لێ فه‌قیرن و هه‌موو که‌س قسه‌تان له‌گه‌ل ده‌کات و ده‌تان
 خه‌له‌تینی، به‌لام زه‌ره‌یه‌ک بچنه‌وه به‌خۆتانداو وریابینه‌وه نه‌یه‌لن تا ناخیرین
 حه‌د تالانتان بکه‌ن، نه‌یه‌لن کابرای (به‌هائی) موده‌قه‌لیب به‌بۆنه‌ی ئیوه‌وه
 هه‌زاران هه‌زارو ملیۆن ملیۆن و خستۆته سه‌ر یه‌ک... سه‌روه‌تی ئیوه‌ی
 برده‌وه ئیوه‌ی هه‌موو فه‌قیر خستوه ئیستا بێت ئیمانیه‌که‌شتان تالان بکات،
 عه‌قیده‌که‌شتان تالان کات.

نه‌گه‌ر راست ده‌که‌ی جه‌نابی (مەنصوری) ته‌بلیغ ده‌که‌یت بۆ پیغه‌مه‌ری
 (له‌نده‌نی به‌ه‌اء‌الله) ده‌لێت خوا پێویسته‌ دوا‌ی (حه‌زره‌تی محمد) (ﷺ)
 دووباره پیغه‌مه‌ر نێرێت، به‌لێ نه‌گه‌ر به‌ه‌اء‌الله به‌رنامه‌ی هی‌ناوه کام‌ل‌تر
 له‌به‌رنامه‌ی هه‌زره‌تی (محمد) (ﷺ) باشه قبۆلمه، به‌لام چی هی‌ناوه؟!

من له‌و سی چوار رۆژا که مه‌جالم بوو نه‌و کتێبه موزه‌خه‌ره‌فه چه‌ندانم
 ده‌سکه‌وت، له‌ناویدا تی پهریم ته‌صله‌ن شتی وای هه‌یه پره له شتی هیچ و
 پوچ که ئینسان هیچ سه‌ری له‌به‌رده‌ر ناکات، وورده وورده مه‌سه‌له‌ن که

* وه‌ک له‌ قسه‌کانی (کاک نه‌حه‌د) دا ده‌رده‌که‌ویت، مه‌نصور یه‌کێکه له‌و که‌سانه‌ی که هاتۆته شاری
 مه‌ریوان ئیدعای دینی به‌هائی ده‌کات و له ناو خه‌لکدا بلاوی ده‌کاته‌وه....

ده گاته نهزم و بهرنامه، تهواوی بهرنامه يک که (بههء الله) دایناوه له ئیران، عهینی نهوویه که (مهلا میرزا سید نهحمدهی قادیانی) له (هیندستان) داینا. ههردووک پیغه مبهری لهندهن و ههردووکیان له تهره فی لهنده نهوه مهقامی (سیر - Sir-) واته مهقامی ئه ربابی گه و ره دراوه پییان، (سیر بههواو الله) چی (سیر میرزا سید نهحمدهی قادیانی) وهختیک ناوی (لهندهن) بهیت، وهختی ناوی ئینگلیز بهیت ههروهک نهوهی ئیهانهت پی کردبن، بههائییه کان نهوه نه پییان ناخوشه.

جانه عهلت له (ئینگلیز) با هه ر پییان ناخوش بیټ، نهو دوو نهفه ره مهئموریه تیان پتدرا، له یهک کاتدا، (داخه کم ده بیټ میژوویه کی دوورو دریزتان بۆ باس بکه م)، به کورتی نهویش له کاتیکدا بوو، ئینگلستان و فهره نسا موسولمانیان خه له تاند بوو بهریاندا بوونه گیانی یه کزی و خۆیان هاتبوون حوکومه تیان ده کرد، به لام یهک نوکته له ئیسلامدا هه بوو که نهیده هیلا نه مانه به ئاسانی حوکومی خۆیان بکه ن، نهویش نهوه بوو که له ئیسلامدا (جیهادی) تیدا یه، یه کیک له وهزیفه کانی سابت (نه گۆری ئینسانی موسولمان (جیهاده)، ئینسان موکوله فه به مه که (جیهاد) بکات، ئینسانی موسولمان ناتوانیټ ده ست له (جیهاد) هه لگریت. نهم مه سه له ی (جیهاده) بووه هۆکاری نهوهی ئینگلستان و فهره نسا نه یانده توانی به دلخو شیه وه له ناو سهر زه مینی موسولماندا دانیشن، نه گهر وایه چی بکه ن؟ پیغه مبه رانیکی تازه بنیرن (جیهاد) باتل بکه نه وه، که به راستیش وایان کرد*. تاکه هه ولتی

* (دهراره ی عه لیده و باوه یی بههائییه کان:

۱. خودا له ماخلقه کانیدا ده رده که ریت، یه کیک لهو ماخلرقانه خودا خزیی تیدا پيشانداره (باب)ه

ئەم دوۋانە (مىززا سەيد ئەھمەدى قادىيانى) و (بەھتۇ اللہ)، كە ئەھ (ھىندى) بوو
ئەمىش (ئىرانى)، ئەھە بوو (جىھاد) بەتەلەكەنەھە! دەيانووت "جىھاد گوناھەو
ھىچ كەس مافى ئەھەى نىيە جىھاد بىكات". ئەمەتا فروفىئەل كەوتە دەھەھە بە
دەھەپىنى خۇمان (كلكى كەلەشپەرە كەوتە دەھەھە).

ئەھە مەعلوم بوو كە (لەندەن و روس) لە زۆرىەى كاتەكان، شەھەريان بوو
بەيەكەھە لىدەدا يەكران بۆ كۆمەكى (بەھاو اللە)، چونكە ھەردوۋ لە
جىھادى ئىسلام دەترسان لەوانەيە (۵۰) سەلەكان لە بىريان بىت (روس)
لەلەيەكەھە دەھات و (ئىنگلىز) لە لایەكەھە دەھات بۆ ئەھەى مالى (ئىران)
و ئەم سەر زەمىنە ئىسلامىيەنە بۆن، ئەمە بەرنامەيەكى دوورو درىژيان بوو
راستە دوژمن بوون و پروپەروۋى يەككەبوونەھە، بەلام بۆ بەھەز كەردنى

۲. باۋەريان بە تەناسۇخى ئەپواج ھەيە.
۳. باۋەريان ۋايە ھەموو دىنەكان راست و (تەورات و ئىنجىل) دەستكارە نەكران، ھەھەرا دەبىت ھەموو دىنەكان ئە
يەك دىندا كۆپكەتەھە كە دىنى (بەھاۋ اللە).
۴. بىرويان ۋايە، دىنى (بوزا، كۆنەشۋىز، ابراھىما، زەردەشت) دىنى دەسەلتەدارانى (ھىند و سىن و ئىران) ن.
۵. ھاوران لەسەرلەھەى كە ھەزەرتى مەسح لە خاچ دراھە.
۶. ئىنگارى بىرونى (پەرۋەردىس، فرىشتە، جن) دەكەن، ھەھەك ئەھەى ئىنگارى بىرونى (بەھەشت و دۆزەخ)
دەكەن.
۷. بەھەمووشپەرەك حىجابى بۆ ئافرەت ھەرامە و مەھە ھەلەلە.
۸. دىنى (مەھەد عەلى باب) دىنى پەھەمبەر مەھەد (مەھەد) ى نەسخ كەردەھە.
۹. ئوۋى جەماعت جاليز لىيە تەنھا بۆ ئوۋى مردو نەبىت.
۱۰. ژمارە (۱۹) پىرۋزە لەلەيان، بۆيە مانگەكانى سال (۱۹ مانگە) و پۆۋەكانى مانگ (۱۹ پۆۋە).
۱۱. ئىنگارى كۆتەى ھەتتى پەھەمبەر دەكەن! بۆكە دەلەت ھەتتى پەھەمبەرەن بەردەوامە.
۱۲. جىھاد و ھەلگەرتى چەك ھەرامە.
۱۳. ھەجكەرد بۆ مەككە باتلە، بەلكە دەبىت رەببەرتە كۆپى (بەھاۋ اللە) لە بەكا لە فەرلەستەن.

<http://www.paldf.net/forum/showthread.php?t=۱۲۰۶۱>

(بهاءالله) هاوړا بوون، بۆنه وهی به موسولمانان بلیت "جیهاد مه کەن، جیهاد حەرامەو گوناھە، جیهاد نازاردانی مەردومەو، بۆ نازاریان دەدەیت له خەلک؟ نارامبه، خوش ږووبه، میهره بانبه... ئاخر چۆن وا دەیت؟! کابرا زولم لى بکات، کورم بکوژیت، بگرام بکوژیت سەرزه مینم داگیر بکات منیش بلیت "به قوربانم یم بپزه حەت وا مه که".

کوره ئەدەم له ورگی و هەلی دەدەرم، ئەو ئینسان نییه ئەو ږتویه، ئەو (مەیمونه). ئینسان دەیت ته گەر له بهرامبهری ئینسانی مەزلوم و فەقیر وه له (شیر) نەرمی بیت، له بهرامبهری ئینسانی زالم و موقه‌لیبه وه له (شیر) درنده تر بیت، ئینسانی موسولمان ئەمە وه زیفه یه تی.

به لām (به‌هاوالله) له ئیران، (قادیانی) له هیندستان، خەریکن ئەم بەرنامه له موسولمانان بستیڼه وه، که جیهادهو جیهاد حەرام ده کەن.

له داوی نەمانی جیهاد ته‌مجار باسی حیحاب:

یه کینکی تر له داواکاریه کانی ئەم دوو به کریگرپراوه بریتی بوو له وهی که (حیحاب) له ناو ئافره‌تانی موسولماندا نه‌مییت و هەلبگیریت، ئەمەش وهك پالېشتیهك بۆ بابەتی جیهاد و زه‌عیفکردنی ئەو بابەته، جا (كاك ته‌جه‌دی موفتی زاده) لیږه به‌دواوه هه‌ولده‌دات زۆر به‌کورتی باسی پدیوه‌ندی نیتوان (جیهاد و حیحاب) بکات و که‌شفی ئەو پیلانه بکات که دوژمنانی ئەم دینه دایان‌ښتووه و به‌دریژی میژوو کاری له‌سەر ده‌کان. ئەو به‌م شیویه درېژه به‌ باسه‌که‌ی ده‌دات "دواتر پشته‌وانه‌یه‌ك بۆ جیهاد داده‌نیت، ئەویش نەمانی (ناموس و حیحاب) ئانه‌مه داواکاری ئەم دوو له‌نده‌نی و حوقه‌بازانه‌یه.

(قاديانى و بهاءالله). له دواى (جيهاد) (حيجاب) نه ميئيٲ، تا حەديكى وا

كه هيچ له بهرى ئافرهتدا نه ميئيٲ، بۆچى؟!

بهلگه‌ى دورودريژ ناهيئمه‌وه، بۆئەوه‌ى سەرتان لى نه‌شيويٲ، هيچكاميكتان له نه‌زەرتاندا عەجيب نه‌ويٲ و زوو حالى بىن، له‌ناو هەموو جيليكتا (دايك) به رەحمەت له‌گەل مندالى خۆى، نه‌گەر باش بيركه‌نه‌وه كاتيكت شه‌هوت ديتە پيشه‌وه دايك له‌وانه‌يه وه‌لامى نركه و ئالەى منداله‌كه‌ى نه‌داته‌وه! نه‌گەر منداله‌كه‌ى نه‌خۆش بيت هاوار بكات و داواى ئاو بكات له‌وانه‌يه له‌وه‌ختى مەسه‌له‌ى شه‌هوتدا وه‌لامى منداله‌كه‌ى نه‌داته‌وه و ئاوى نه‌داتى! دايك له‌وانه‌يه له‌كاتى ئاسايدا (جەرگى) خۆى دهرينيٲ و بيرژينيٲ و بيخاته ده‌مى منداله‌كه‌يه‌وه، نه‌گەر بزانيٲ باشه‌و خۆش ده‌بيته‌وه، به‌لام كاتيكت شه‌هوت زۆرى هيتا له‌و كاته‌دا وه‌لامى منداله‌كه‌ى ناداته‌وه. كه‌ليمه‌يه‌كى پس هەيه له‌ناو ئەده‌بياتى كورديدا كه، ئاخ ئەو ئينسانه گۆراني بيژانه بتگرتنايه‌و زمانت بپرنايه‌و وا ئەو جوړه وشه‌ پيسانه ده‌خه‌له‌ ناو ئەده‌بياتى ميلله‌تيك!! ده‌ليٲ "هەى پۆله‌ سەردل خپريت، باب مردو بيت شه‌و دره‌نگه‌ بۆ جيژ وانيت" ئەمه‌ دايكه‌ به‌مندالى خۆى وا ده‌ليٲ!!

ئەمه‌ شه‌هوتە، له‌گەل شه‌هواتيه‌ت و جنس دەرکه‌وت و مەسه‌له‌ى وا هاته‌ پيشه‌وه ئينسان پوچ ده‌بيته‌وه، غيرەت و شه‌هامەت و رەحيەت نامينيٲ! تا حەديك دايكيكت كه‌ ئاماده‌يه هەموو شتيك فيداى منداله‌كه‌ى بكات، دەر‌وا دۆعاى شه‌ر له‌ منداله‌كه‌ى ده‌كات! ئا ئەوه‌يه مەسه‌له‌ى شه‌هوت!!

له‌ندنه‌ن كاتيكت (به‌هاو الله و قاديانى) ده‌نيريٲ و ده‌ليٲ "با موسولمانان جيهاد نه‌كه‌ن، جيهاد گوناوه‌و حەرامه‌و خەلكى ئازار دانه‌". هەى هوا هيشتا

گارێگەری نییهو خەڵکی باش لەدین حالی بوون، هەرچەند زۆریش
 نەخۆتە واریت، بەلام ئەو دەزانیت دەیت بەغیرەت یت. لەناموس و مال و
 حەیسەتی خۆی دیفاع بکات. موسوڵمان لەمە حالی بوو و
 زەحمەتە(بەهاوالله و قادیانی) ناتوان ئەم کارە لەناو بەرن.

شتیک کە خەڵک نازانی و خۆشی لیت و پێی دەخەڵەت ئەمەیان بۆ
 پیشیار دەکەین، کاتیک ئەمە دامەزرا هەموو کاریک حەل دەیت، ئەویش
 لەمانی((حیجاب)). بێسنەرو بەری و پرووتی و بەرەلای. ئائەمە داوا
 کاریەکەیه کە ئۆتۆماتیکی دەیتە زەعیف کردنی جیهاد. کێ جیهاد دەکات؟
 جیهاد واتە بەمال و گیان فیداکاری بۆ دیفاع لە حەق، کێ جیهاد دەکات؟
 پیاو جیهاد دەکات، خۆپێ جیهاد ناکات! (پێوی) جیهاد ناکات، ئینسانی بە
 شەقامەت و شوjaعدەت و بە ئیمان دەیت جیهاد بکات، بەلام کاتیک باسی
 شەهووت هاتە بەرەو، ئینسان وای لیدیت کە دایکت پەحی نامیت و جێو
 و دوای شەر دەکات لە مندالی خۆی.

لە(۱۲) جەلەسەدا کەمن لەگەڵ (بەهائی) باس و قسەکردنم هەبوو، کە
 چەند رێگای جیاوازیان هەیه بۆ قسەکردن، جگە لەو پەلە پەلەیان هەیه
 لەکاتی تەبلیغاتدا، تەبەقەیی سی و تەبەقەیی دوو تەبەقەیی یەک. من گەیشتمە
 تەبەقاتی یەکیان لە تەبلیغات، واتە موبەلیغی پەلە یەکیان. لە تەبەقاتی دوو دا
 بوو کۆمەڵیک کەس بەناوی (پەزاییەو مۆتەحیدە) و ئائەو مۆتەقەلیبە حەرام
 زادانە لە (تاران) دا سەرۆتی ئەم ولاتە بەتالان دەبەن لە بەهائییەکان،
 مەجالییی ئەوان مەجالییی تەبەقەیی دوووەمی تەبلیغاتی بوو، شەوێک لەمالی
 ئەو (پەزاییە) ئەو موبەلیغە دەرەجە دوووەدا، ئیمە دانیشترین، سەیر دەکەم

ئەو شەۋە جىۋاۋز لە شەۋەكانى تر، گۆشەيدەك (دە، دوانزە) نەفەرى،
جوانترىن ژنان و كچان ئەمانە دانرا بوون و باقى مەجلىسەكەو
موبەلىغەكانيان و منىش بە تاك و تەنھا.

خەيالىم نىيە چىكايەت بگىزەۋە، چونكە (سى سەعات) قسە كرا،
دەستمانكرد بە قسە و باسكردن لە كۆتايدا وام پروبرد (ژن)ەكان، كۈنە
مشكىيان لى بوۋىسە غەمارە، نەيان دەزانى چۆن خۆيان بشارنەۋە لەم
خەقارەتى و پەستىيە ۋا بەسەرى خۆياندا ھىنا بوو، كە (بەھاۋاللە)ى
موتەقەلىب بەسەرياندا ھىناۋىيەتى. ژنەكان لەۋىدا باش ھالى بوون
كەزولمىيان لىكراۋە و باش خەلەتتەراۋ و چىيان بەسەردا ھىنراۋە.

نوكتە ھەر ئەۋەندە سادە دەكەمەۋە!! كاتىك ناموس نەما كاتىك شەرەفىيەتى
خىزان و بىنەمالە نەما، كاتىك ھەيسىيەت نەما لەنىۋان ژن و پىاۋا، غىرەت
نامىتى، نازايەتى نامىتى، جىھاد بەتال دەيتەۋە. لەبەر ئەو ھۆيە بوو
(بەھاۋاللە) و (جەنابى قادىيانى)، دۋاى بەتالكرەنەۋەى جىھاد ھىنايان جىجابى
ئىسلامىيان بەتالكرەۋە، كەمەردم ۋاى لى بىت كە ئىز بەشەقىش تىي
ھەلبەت ھەلنەستىتەۋە و نەتوانىت جىھاد بكات و نايىشكات. پىرواۋان بىت
ئەو مۇۋفەقى ۋا كەۋتە شۈپن شەھۋەت تىي ھەلدەۋ بەزۆر پىي بلى ھەستە
جىھاد بكة و لە ھەق دىفاع بكة لە دىن و ناموس دىفاع بكة (ھايى ھو
سەرەبى يەت) و ناتوانىت.

ئەمە قىلى دووھەمى (بەھاۋالە) بوو، ئەو بەرنامە ئىنقىلابىيە كە ئەم ھەرام زادانە ھېناۋىانە بۇ موسولمانان ئەۋەيە كە دەلىن كە (سەدەمى بېستەمى زائىنى) * ۵ قەرنى حىجاب نىيە. دىيانەتتىكى تر لازمە، دىيانەتتىكى تىرىشىيان ئەۋەيە كە بلىن "جىھاد مەكەن" و لەۋەو دوا بۇ ئەۋەمى جىھاد نەمىنىت بلىت "حىجاب نەمىنىت، حىسىيەت و ئەدەبى ژن و پىاۋ نەمىنىت". ئەمە تەۋاۋى بەرنامە ئىنقىلابىيە كەڭەش (بەھاۋالە) يە! (مەنصور) يان ھەر ئىنسانى مۇتەقەلىب ئاۋا ھەقىقەتتە دەرەخەم كە (بەھاۋالە) چى ھېناۋە بۇ بەشەر، جا فەرمۇ جگە لەم دوۋانە چى غەلەتتىكى تىرى كىردوۋە؟ لەندەن چى غەلەتتىكى پىداۋە تا ئەو بېگەيەننى بە خەلەك؟ ۋەرە بەمەن بلى خوقەبازى مۇتەقەلىب دەست لەسەر فەقىر ھەلگەرە!!

مىللەت! ھەر كەسەك بەقەدەر زائىنى خۇى تەكلىفى لەسەرە تەكلىفى مەن ئەۋەيە، ئەگەر زىمانىشەم بىر ئەۋە ووتەم و دەپلىم خوام بەسەر، ئەگەر عىدامىشەم بىكەن، لەۋەو دوا بەسەر بەرزى دەگەرپەمەۋە بۇلاى خوا، زۆر لە ئەصحاب و خۇشەۋىستانى پىغەمبەر. كۆززان و عىدام كران، بەلام ئىستاش لە ئىمە سەر بەرز ترن و لە ئىمە زىنو ترن و پىاۋ ترن، مەنىش ئەۋەندەم زانى و ئەۋەندەم دەرەك پى كىرد ووتەم و ھەرچى بوو بوو، بەلام ئىۋە ئەۋەتەن تەكلىف لەسەر نىيە زۆر سادە.

ئەۋەلەن مەخەللەتتىن، دووھەم بەمالى خۇتان كۆمەك مەكەن بە دوژمنى خۇتان. ئەۋە بزانن كە ئايەتى قورئان لە بارەمى ئەم مۇرتەدە مەلەۋەنەۋە، كە دوژمنى

* (دىيارە (كەك ئەمەدى مۇقتى زادە) ئەم باسەمى لە (سەدەمى بېستەمى) كىردوۋە، بۇيە ئامازە بەر

سەدەمىيە دەدات، ئەگەرنا ھەمەۋان دەزانن ئىستە (سەدەمى بېستەمى) يەكە)....

دين و هه لگه پراونه ته وه دژي دين، خيانت به دين و نومه تي محمد-
(ﷺ) ده كهن. نه فهرمويت "ومن يتلهم منكم فهو منهم"، هه كه سيك
دوستايه تيك و رابسته يه كي ساده ي له گه لدا بگريت دروست وه كو نه وي لي
ديت، نه مه تان پي بلنيم موسولمانه كان، بو موسولمان دروست نيه سهلامي
بكات، بو موسولمان دروست نيه جوابي سهلامي بداته وه، بو موسولمان
دروست نيه نه گهر له بهر سه رنښه خهريك بيت بگريت و قهرارليك بدات
حه بيكي لي بگريت، نه مه شتيكه كه به سه ر خوما هاتووه.

ته نها كورپكېم هه يه زورم خوشده ویت (حه ژيان) نه وانه وا دؤست و ناشنمان
ده زانن چه نيك خوشم ده ویت. وه لاهي نه وه نده نه خوش بوو خهريك بوو
ده مرد، جوله كه يه كي مه لعون له ساعات (۱۱) ي شه ودا، شتي بوو
وتيان "ته نها نه و نه و ده زمانه ي هه يه، ته وای ده رماغخانه كان به سزاوه"،
هاتمه وه ووت "نيمكاني نيه ناپه یتيم، به نيزني خوی گه وړه سه عاتيكې به سه ردا
تي پدري و پاشان (حه مه ژيان) چاك بو ویده وه ده رمانيشم له و نه كړی".

خوا ناگای لييه چاوه رتي نه ووم ده كرد بگريت، به لام ناچمه لای جوله كه،
به لام هه له تينه گهن، مه سيحي و نيه، بت په رست و نيه، (جوله كه و
به هائي) ته نها دوزمني موسولمانان له ته بليغات و، له (فله ستين) دا
خه ريكن موسولمانان ده كورن ناگاتان لييت كه سيك دوستيان بيت، كه سيك
سه لام و خوا حافيزيان لي بكات، كه سيك برواته دوكانيان كه سيك
په يوه نديان له گه لدا بگريت وه كه نه وان حساب ده كړيت، نه مه هيچ
مه جاليكي تيدا نيه و نايه تي قورنانه و ته فسيري قورنانه. موسولماني به مه نالين
بلت "من موسولمانم و له ناو پتناسه كه مدا نوسراوه موسولمان به وه نالين

بەيت لە مزگەوتا نوپۇزىك بەكەيت يان لەمالى خۇتدا نوپۇزىك بەكەيت، يان بەياني تا ئىوارە ھېچ نەخۇيت. موسولمانى بەو دەلىن نەركەكانى خۇت بەباشى بزانىت بەموو ۋەزىفەكانت و لىيان لاندەدەيت. ئەمە يەكەك لەۋەزىفە گىرنگەكانە كە ئىنسان كۆمەكى دوژمنى نەكات.

بەھانى دوژمنە، جولەكە دوژمنە، تەنھا باقى ئەھلى دىنەكانى دىكە ھېچى دوژمنى ئىمە نىن، ئەم دووانە. ھەر موسولمانىك پەيوەندى لەگەل ئەمانەدا ھەبەت ئەۋە دوژمنى ئىسلامە. جولەكە لەبەر ئەمە ئەھلى دىانەتە ئەگەر نا ئىستا ۋا لە (فەلەستىن) خەرىكن مان و منالى ئىمە دەكوژن، مان و منالى موسولمانانى ئەۋى مان و منالى ئىمەن. فەرق ناكات. ئەۋ كەسە ۋا دەچىت بۆ دوكانى جولەكەكە، پارە دەدات ھەيكە دەكرى يان دەزىسەك دەكرىت گۆشەيەك لە گولەيەك يان ساچمەيەك زىاد دەكات تا بىدەن موسولمانىكى پى بكوژن. دەى براكانم كى رازىيە بىروات موسولمانانى (فەلەستىن) بكوژىت؟ تۆ ئاگات لىي نىيە پارەت دەچىتە گىرفانى موساى و بەھانى و بەۋ پارە دەۋژن فەلەستىنى دەكوژن!! دەى لەمەۋلا وريابن.

قورئان ۋەك كۆتا بەرنامەى ئىلاھى:

خو كۆتا بەرنامەى نارد كە قورئانە، قورئان ئەۋ مەۋادە كوللىيەكە كە تا قىامەت بەكەلكى بەشەر دىت و لە ھەر سەردەمىكدا بەشەر پىۋىستى بە چىيە لە ئەۋ مەۋادە كوللىيەكى قورئان دەريھىتەت و ژيانى مەنەۋى خۇى پى نىدارە بكات. بەلام كى؟ مەگەر ھەموو كەس ئەمەى پى دەكرىت؟ نا....

خۆ هەموو كەس ناتوانیٲ دكتۆر، و ئاسنگەر بیٲ، هەموو كەس ناتوانیٲ دارتاش بیٲ، هەموو كەس ناتوانیٲ كالا شكەرو بەرگ درو بیٲ، هەروا هەموو كەسیكیش ناتوانیٲ زانای دینی بیٲ. تاكە تاكە یەك ئینسان هەن كە دەتوانن ئەم بارە بگرنە سەرشان، و ئەم بارەش لە هەموو گەورە ترە لەباری دكتۆری و خەباتی و دارتاشی، بەلێ ئەوانیش گرنگن و خزمەت بە خەلك دەكەن، بەلام خزمەتیك كە ئەوان دەیکەن بە خەلك تەنها تەئینی ژبانه مادیە كە دەكات. مروفی زانای دینی، ئەگەر بەراستی زانای دینی بیٲ و بە ئیمان بی، عالم بیٲ، واتە بزانیٲ خوای گەورەو پێغەمبەر (ﷺ) چیان وتوو بە ئیمان بیٲ، واتە هەرگیز نەتوانیٲ لەو كە خوا پێی خوشە لابەدات، ئەگەر ناوا بیٲ ئەو (نوورە)، ئەو خێرو بەرەكەتە بۆ بەشەر، ئاین ناوا بە كاری خەلك دیت، ئەو كە خوای گەورە بەو سیلە ی پێغەمبەرەن ناردوین، خصوصەن ئەو كە بە وەسیلە ی كۆتا پێغەمبەر كە حەزەرەتی محمد (ﷺ) ناردوین، ئەو ئەركی كۆمەلێكە لە مروفەكان كە پێیان بلین زانای دینی و پێشپەوی دینی و باشی لی حالی بن و موخلیسانە بەیانی بكەن بۆ خەلك. بەلام زۆر بەد بەختیە كە كاپرا بەخۆی بلیٲ پزیشك و لە پزیشکی نەزانیٲ، بەخۆی بلیٲ دارتاش و لە دارتاشی نەزانیٲ، بەخۆی بلیٲ بەرگدرو لە بەرگدروی نەزانیٲ یان ئەگەر بەرگدروی دەكات جەكە ی خراب و لارو گێٲ دروست بكات، مەلای دینیش پەهەری دینیش هەروایە، پەنا بە خوا لەو ی بەخۆی بلیٲ مەلای دینی و كەچی لە دین بەلەد (شارەزا) نیە. یان ئەگەر بەلەدە خۆی دەدزیتەو و عەیداری دەكات و خرابی دەكات، كاتیك زانای دینی خوشەویستی خوا بەو پەهەری ئومەتە خەپرو

بەرەكەتە بۆ ئومەت، كە ئەوە خوا پێى داوہ ئەنجامى بسات. خواى گەورە
قورئانى داوہە عالمى دينى و ئومەتى محمد (ﷺ) داوہە عالمى دينى. ئەمانەتى
ئاوا گەورە گەورە وا بەدەستىوہ خيانەتى لى ئەكات. ئومەت ئەمانەتە بەلای
عالمى دينەوہ قورئان ئەمانەتە بەلای عالمى دينەوہ .

هەرکاتىك ئومەتى محمد (ﷺ) توشى هەلەيەك دەبيت و کيشەيەكى هەيە
عالمى دينى موخلىصانە چارەى بکات. ئەگەر ئاوا بوو عالمى دينى چارە،
خۆرەتاوہ و نوورە، ئەگەر وانەبوو پەنا بەخوا شەپرو تاريکيە. ناغايانى
عولەماى دينى من ئيمرۆ ميوام و هاتومەتە خزمەتى ئيوہ مووہفق نەبووم زۆر
لە خزمەتتاندا بچيمەوہو زۆر يەکڑى بناسين، من مسافر هاتم سەيرم کرد
خەلکى (مەريوان) نەخۆش و ميکروڤى (بەهائى) سەرى تىکردوہ ئەمە
تيگەيشتم، رانەوہستام و تاقەتم نەگرت من برۆمەوہو ئەم ميکروڤە بييت، وتم
با ئەگەر سەعاتىکيش وام لە (مەريوان) دا چارەيەكى ئەم نەخۆشيانەى
خەلکى (مەريوان) بکەم، ئەوہ من دەرۆم بەلام خۆ دينى خوا نەپروڤيوہ، خۆ
قورئان نەپروڤيوہ خۆ خوا ئاگادارە، تکتان لى دەکەم يەکە يەکەى زانای
(مەريوان) نەك تەنھالە مەسەلەى (بەهائى) دا لە هەموو مەسەلەيەکدا ئانەو
دەمودەزگايانەى وا بەناوى شىخيتى دروست بوون ئەو دەم و دەزگايانە وا
بەناوى شىخيەتى و تەسەوف و دەرويشى و هەر جۆرە شتيك دروست بوون،
بىر لە رەفتارو کرداريان بکەنەوہ ئەگەر مال و پارەى تىدايە درۆيە، ئەگەر
نەخوينەوارى تىدايە، عالمى دينى يانى کەسيك کە قورئان و سونەت دەزانيت
کەسيك کە قورئان و سونەت دەزانيت نيت چى کارىکى بەوہەيە پروات لە
شىخ سودوہرگريت و پشتگيرى بکات.....؟!

باسى سۈيىھەم:

فەلسەفەى شىرك و تەۋھىد لاي كاك ئە ھەمدى موقتى زادە* "شىرك، ۋەك دايكە دەردانى كۆمەنگە؟"

ھەمىشە لە كۆمەنگەدا كە دەردەكان زۆر دەبن و كۆمەنگە دەبىت بەيەك پارچە لە دەرد ئەو كاتە قورسىتىن كار ئەۋەيسە تۆ بىت دەردىك دىارى بىكەيت و قسەى لەسەر بىكەيت، چونكە دەردى بەشەر جۇراوجۇرە بىرك دەرد ھەيە(دايكە دەردانە)، دەبىتە بناغە و ئەساسيات بۆ دەرد و نەخۇشى دىكە، بىرك دەرد ھەن بىچكۆلە بىچكۆلەن، لق و پۆلن، بەپشت بەسەن بەم قاعىدەيە من لەبارەى دەردىكەۋە قسەتان بۆ دەكەم كەۋلاتى ئىمە و زۆرىك لە ۋلاتانى داگىر كىردوۋە، كە دايكە دەردانە و بناغەيە بۆ ھەموو نەخۇشىيە كانى دىكە، ئەو دەردەش(شىرك)ە.

شىرك، ۋاتە شەرىك بۆ خودا دروست كىردن، مەعنەى سادەى وشەكە دەبىتە ئەۋە، بەلام ئەى مانا دەقىق و دورودرىزەكەى چىيە؟ ئىستا بە رۋالەت لەۋانەيە ھىچ كەس باۋەر نەكات كە خۇى موشرىكە، بەلام ئەگەر بىن و بەو جۇرە لەماناى(شىرك) تىيگەين كە قورئان باسى كىردوۋە بۆمان، بەراستى كەم نىسان ھەيە موشرىك نەبىت! لە كاتىكەۋە كە بەشەر موختەسەرى خۇى

---

* ئەم بابەتەى كاك ئەھمەد بىرىتيە لە ۋاتارىكى كە لە كۆتارۋۇزى سالى (۱۳۵۶) لە مزگەۋى گىرلدى (مەرخوز) لە (بۆكان) پىشكەشى كىردوۋە و بەناۋىشالى (شىرك و تەۋھىد) بە ناۋابگە....

ناسىۋە و فېرى ئەۋە بوون كە دەستە جەمەئى لە جىگە يە كەدا كۆينەۋە و
يىكەۋە زىندەگى بىكەن، لەۋكاتەۋە زولم و زۆردارى دەستى يىكردوۋە!
ئەساسى زولم و زۆردارىش ئەۋە يە كە يە كە يە كى ويستويانە زەجەتتى كەمىر
بىكىشن كەچى لەخەللىكى ئاسوودەتر زىندەگى بىكەن! ئالەۋكاتەۋە كە يە كە
يە كە يەك كەۋتە ئەۋ فەكرە كە خەللىك زەجەت بىكىشن و كۆپرەۋەرى قبول
بىكەن، و تىكە ئانلىك بەدەستەيتىن ئەمانىش ئاسوودە دابىش و بىخۇن،
ئالەۋكاتەۋە جوړەھا بەدبەختى پروى كېرد لەبەشەر، بەلام ھەموو ئەۋ
بەدبەختيانە لقوپۇي ئەۋ نەخۇشە ئەساسىيە كە (شېرك) ھا چونكە بەشەر
پىچەۋانەي تەۋاۋى گياندارانە، ئەگەر ھەروا بەرەلەي بىكەت بوخۇي
ئاتوانىت دروست زىندەگى بىكات، ھەر جوړە گياندارلىك سەپىرە كەيت
دەبىنىت ھەموۋيان ۋە كۆپەك زىندەگى دەكەن، سەپىرى سەد
دانە (گورگ) بىكە، دەبىنىت يە كىان چۆنە ھەموۋيان ھەروا زىندەگى دەكەن جا
ھەر حەيۋانلىكى دىكە بىگىت ھەروايە، بەلام ئىنسان دەتوانىت بەھەزار جوړ
زىندەگى بىكات (چاك، خراب) يان بەۋ جوړەي ۋەم لەكاتىكەۋە فېربوون
يىكەۋە زىندەگى بىكەن، زولم و زۆردارى دروست بوو، لەبەرئەۋە خودا
ئىنسانى ۋەك گياندارانى دىكە بەرەلە نەكردوۋە بەكەيفى خۇيان زىندەگى
بىكەن، چونكە دەتوانن زۆر فېرۋېل و زولم و زۆر بىكەن لەخەللىك لەبەرئەمە
خودا بەرنامەي بۆ ناردوون، جا ئەم بەرنامەيدى بۆ دوو شت ناردوۋە:-

يەكەم: بەشەر ئەۋ شتانەي ۋا ئەصل و پېۋىستىن بيانزانن.

دوۋەم: رېنگە و شۈبھىكى چاك بزانن بۆ زىندەگى كېردن.

خودا له‌به‌ر ئهم دوو شته ههميشه به‌رنامه‌ى بۆ به‌شهر ناردوو، پتغه‌مبه‌رانى ناردوو (درود و سهلامى خوايان له‌سه‌ر بێت) كه له‌لايه‌ن خوداو زانياريه‌ كيان هتياوه بۆ خه‌لك كه‌ده‌ركى نه‌و شتانه بكه‌ن وا پتويست و گرنگن، پاشان رېنگه و شوپى پىكه‌وه زينه‌گى كردن و زولم و زۆر و ناعه‌داله‌تى نه‌كردن فېربن. له‌گه‌شه‌وه‌ى ناوبه‌ناو ههميشه خودا پتغه‌مبه‌ران (درود و سهلامى خوايان له‌سه‌ر بێت) ناردوو نه‌و ئىنسانانه وا وتم كه‌ئاره‌زويان نه‌وه به‌وه كه خويان ههچ هه‌ولنه‌ده‌ن و خويان ماندوو نه‌كه‌ن، به‌لكو خه‌لكى زه‌حمه‌ت بكېشېت و ده‌ستى ره‌نجى زه‌حمه‌تيان بېت بۆ نه‌وان و بېخۆن و پاشان ناز بفرۆشن به‌سه‌ر خه‌لكيدا و خوش و ماقولتزر له‌خه‌لكى بژين، ئا نه‌و كۆمه‌لانه له‌دواى هاتنى پتغه‌مبه‌رانىش هتيا هه‌ر ده‌ستيان هه‌لنه‌گرتوو، له‌زه‌مانىكدا كه پتغه‌مبه‌رىك ده‌ستىكردوو به‌ بانگه‌وازى به‌رنامه‌ى خوى بۆ نازادكردنى خه‌لك و رزگاركردنى خه‌لك له‌ده‌ستى شريك و هيدايت كردنيانى بۆ لای ته‌وحيد له‌وكاته‌دا ورده ورده نه‌وانه‌ى وا زولم و زۆر و شيركيان دامه‌زراندوو له‌ناو خه‌لكيدا شكستيان خواردوو و چوونه‌ته كه‌ناره‌وه، به‌لام پاشان له‌هه‌ر كاتىكدا كه‌مزين هه‌ليان ده‌ست كه‌وتبېت (نه‌و شه‌يتانانه) سه‌ريانى هه‌لداوه‌ته‌وه!! جا ههميشه‌ش به‌ديه‌ك ره‌نگ نا، به‌لكو هه‌ر جاره‌ى به‌جۆرىك، رېنگايه‌ك، هه‌ر كه‌سيك به‌ فروفيلتېك ده‌ستى كردوو ته‌وه به‌ شريك بلاو كردنه‌وه!

پيش له‌زه‌مانى پتغه‌مبه‌رى ئىسلام (ﷺ) به‌شهر به‌ گشتى رېشد (گه‌شه) و شاهه‌زايى و وريايى كه‌م بوو، له‌به‌ر نه‌وه نه‌و كۆمه‌له زالمانه وا ههميشه هه‌ولياندوو خه‌لكى له‌ ته‌وحيد دوور بچنه‌وه و بيه‌ينه‌وه به‌ره‌و لای شريك و

بت پەرستى بە پىي بارودۇخى جىاواز و بەرنامەى جىاواز و ئارەزووى
جۆراو جۆر كەھەمووى ھەر دەبىتە ئەوھى كەخەلك بەندايەتپان بىكەن،
ھەركام بەرپىگايەك، بەجۆرىك لەدواى پىغەمبەران ھەوليانداوھ ئەو دىنە، ئەو
بەرنامەى ۋا پىغەمبەران ھىناوئانە دەستكارى بىكەن و پاشماوھ كەى لەناو بىەن.
زەمانى ۋاھەبووھى رىشى خەلكى يەكجار كەم بووھ، ئەوانە بەجارىك ئەو
دىانەت و بەرنامە و دەستورەى ۋا پىغەمبەرىك لەلايەن خوداوھ ھىناوئەتى ئىر
لەناوئان بىردووھ. ئىستا ناوى چەندىن پىغەمبەر دەزانىن، بەلام كەس نازانىت
كوا ئەو كىتب و بەرنامەى لەلايەن خوداوھ ھىناوئانە؟ چى لىھات؟ لەھىچ
لايەكەوھ ديارنىيە. پاشان ورتە ورتە تىگەيشتن و ئاگايى خەلكى زىادى كرد
دوژمنانى خەلكى نەياندەتوانى ئەو كىتابەى ۋا لەلايەن خوداوھ دىت بۆ
پىغەمبەران بەتەۋاۋەتى لەناوى بەرن ئەى چىيان كرد؟ نايان دانىشتن و تەۋاۋا؟
نەخىر. ورتە ورتە دەستيان كىردە دەستەۋازە گۆرپىن و ھەندىكىان لى لادەبىردو
بىرپىكىان بۆ زىاد دەكىرد، چونكە ئەگەر بەو جۆرە بىايەتەۋە كە خودا
ناردوئەتى ئەو كاتە(شىرك) جىگەى نەدەگرت و ھەموو خەلكى لەبەرەمبەر
خوداوھ يەك جۆر دەبوون، بۆيە پىويست بوو بۆئەۋەى ئەوان بىتوان دووبارە
دىانەتى شىرك تازەبىكەنەۋە دەبىت دەستكارى ئەصلى ئەو كىتب و بەرنامە
بىكەن كەلەلايەنى خوداوھ ھاتوۋە، تاۋەكو ئەگەر ئىنسانىكى ورىا و
خوئىندەۋار و دىلسۆزى خەلكى وىستى دووبارە خەلكى ھىدايەت بداتەۋە
نەزانىت رىگەى خۆش بەختى ۋەھىدايەت كامەيە، بەو دەلىلە دىسان خودا
ھەر پىغەمبەرانى دەنارد و دەنارد، تاۋەكو گەيشتە زەمانىك كە رىشى بەشەر
ۋاىلىھات كە ھەزەرەتى محمد(ﷺ) رسالەت و مەئمورىيەتى بۆ ھات بۆ

رەزگار كەردنى خەللىكى لە شىرك و ھىدايەتى خەللىك بۆلەي (تەۋھىد) لەو كاتەدا
خودا قورئانى نارد بەئەو بەلئىنەۋە كە ئىدى تازە ئەو قورئانە دەستكارى
ناكرىت، زالم و زۆردار ناتوان دەستى بۆ بىدەن، ناتوان بەمەيلى خۇيان بەو
شىۋەيە بىگۆرۈن كە بىتتە ھۆكارى ئەۋەي كە دووبارە خەللىك لە تەۋھىد دور
بىخەنەۋە و بىگەپئىننەۋە بەرەو لاي (شىرك)، ئالەم زەمانەدا خىۋاي گەۋرە
قورئانى نارد. جا بەراستى رېنگەي زۆرىك لە فېل و تەلەكەي جەماعەتى
زالمى بەرامبەر بە خەللىك بەست! بەو جۆرەي كە دەزانىن لەدۋاي ئەۋەي كە
قورئان بە ھۆي پېغەمبەر (ﷺ) نازل بوو ئەۋانەي ۋا قورئانپان پىت بە پىت و
ۋشە بە ۋشە لەبەردە كرد و بەو خويىندەۋە و لەھجە جىۋازانەي
ۋاپېغەمبەر (ﷺ) تېگەياندېۋون، زۆرىنەي ھەژارتىن چىنى خەللىك بوون. ھەتا
(ھەوت كەس) لە مامۇستا گەۋرەكانى مېژۋوي ئىسلامدا ھەن لەۋانە كە
موسولمانپان فېرى خويىندەۋارى قورئان كەردۋە ئەۋانە لە زەغىفېرىن و
مەزئوم تىرىن چىنى خەللىك بوون، ۋاتە شەش كەسيان كۆيلە و كۆيلەزادە
بوون و پېشەر لە نەصلى كۆيلە بوون كە بەئۆنەي ئىسلامەۋە ئازادىيان
پەيدا كەردۋە و دۋاجار بوونە رەھبەرى خەللىكى، بوونە زامان و ئەمىنى ماف و
خۆشەختى خەللىكى! پېش لەھاتنى پېغەمبەرى ئىسلام (ﷺ) لە كاتىكدا خودا
دىانەتېكى دەنارد لە گەل پېغەمبەرە كە ۋەفاتى دە كرد و لەناۋ خەللىكىدا نەدەما
سەيرت دە كرد يەكسەر كۆمەللىكى فېلبازى زالم دەھاتن كىتېبە ئاسمانىيە كەيان
دەخستە ئىختىيارى خۇيانەۋە، يان ھەروەك پېشەر ۋەم لەناۋيان دەبرد، ياخود
ۋردە ۋردە دەستكارپان دە كرد، بەلام لەپاش رسالەتى ھەزەرەتى
محمد (ﷺ) خودا كاتىك قورئانى دابەزاندى خەللىكى بەشىۋەيەك ۋرىا بوونەۋە

کە ئەوانە و زەعیفترین بوون بە (حافظ) و مامۆستای قورئان، کە ئێڕ تازە زالم و زۆردار پرووی ئەوەیان نامینێت دەستکاری بکەن ئەوانە و زەعیف بە یەقینی دەستکاری ناکەن، چونکە بەرنامە ئیلاهیە کە هەمیشە بۆ رزگارکردنی خەلکی زەعیف هاتوو، ئێڕ ئەو چۆن دەستکاری دەکات؟ ئەوە چاکتر چی دەوێت و خودا ناردووەتی بۆ رزگاری بەشەریەت؟! ئەوانە و دەستکاری کتیبه ئاسمانیەکانیان کردوو کە سانیك بوون و یستویانە تالان و تەحقیقی خەلک بکەن و نەیسەت بە خەلک ئیمتیاز پەیدا بکەن، لەبەرئەوەش توانیویانە دەستکاری بکەن، چونکە خەلکی نەیان توانیویوە ناگاداری دین و کتیبه ئاسمانیەکانی خۆیان ببن، بەلام پاش ئەوەی کە قورئان نازل بوو بۆ پیغمبەر (ﷺ) هەر ئەوە خەلکە و بەبۆنەی قورئان و جیهادی حەزەرەتی محمد (ﷺ) رزگاریان بوو لە شیرک و هاتن بەرەو تەوحید هەر ئەوانە خۆیان بوونە حافظ و مامۆستای قورئان و خەریک بوون قورئان و ئایات و وشەکانی قورئانیان ژمارە دەکرد بۆیە ئێڕ تازە رینگەیی ئەوە نەماوە وەک سەردەمی پیشوتر زۆرداران و سەمکاران و خەلک خەڵەتینەران و پارەداران دەستکاری ئەو بەرنامە ئیلاهیە بکەن لەبەرژەوێندی خۆیان. جارێک یان لەناویان دەبرد یان دەستکارییان دەکرد، بەلام ئێستا مەجالی هیچ کاریکیان بۆ نەماوەتەو، چونکە هەر ئینسانێکی موسوڵمان لە هەزارترین چینی وشە بە وێست بە پیتی قورئانی لەبەربووا جگە لەوەش زۆر کەس هەبوون بەشیکی زۆر یان بەشیکی کەمیان لە قورئان نوسیویوە کە ژمارەیان سەدەها هەزار ئینسان دەبوو بۆیە، ئێڕ ئینسانێکی فیلبازی زۆردار لە کوی دەتوانیست دەستکاری ئەو قورئان و بەرنامەیە بکات کە بەشەر ئەوەندە دەک و ناگایی پەیدا کردوو،

نه وړاندې وړيا بڼه وه وشه به وشه ئې نه و بهرنامه ئې واخودا ناردويه ئې له بهرې كړدووه و ژماردوويه ئې؟! بويه مه جالي نه وه نه ما. ئه ئې نه و بهر دې خته مه زلومانه (به خه يالي خوږيان مه زلومان) چي بكه ن؟ نه وانه ئې وا فيرېوون هه مېشه په حجت و ناسوده دانېشن هېچ كاريك نه كهن و نه وه ئې خه لكې ده ست په نجيه ئې و به ده ستې هېناوه بېته به رده ستيان و زور خوشتر له خه لكې رابوړون له پاشانېشدا ناز و غرورېش بفرۆشن به سهر خه لكېدا! نانه مانه چي بكه ن؟ خو قورناتن مه جالي نه وه ئې نه هېشوتنه وه و بهرنامه ئې قورناني زور زور ناشكرايه له حقيقتدا هدر نه و بهرنامه يه يه كه ته واري پتغه مېهران (دروود و سلا مي خوايان له سهر بېت) هېناويانه، به لام نهم بز به شريكي كاملتر و روشدي زور تر له بهر نه وه بهرنامه كهش كاملتر و روشنتره. بهرنامه نه ساسيه كهي هدر نه وه بوو (خه لك له شرك رزگاريان بېت و فيري ته وحيد بېن)، واته له چهند خودا په رستي رزگاريان بېت و فيري نه وه بېن په ك خودا په رستن. نه ساسي بهرنامه ئې ته واري پتغه مېهران نه مېده. به و شيويه ئې قورناتن ده فهرميته كه ده ستوري داوه به پتغه مېهر (ﷺ) كه بانگه شه ئې خه لكې ده كات به تا بيه ته وانه ئې كه ده لېن ئېمه نه هلي ديانه ئې زو ترين نه و ديانه ته ئې واخودا ناردويه ئې ئېمه شو ئې نه و كه و تروين ده فهرميته بېان بلې كه ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾*، محمدا بلې به عالم، بلې نه ئې كه سانيك خوږتان به په پړه وي كتي به ناسمانيه كاني پشتر ده زانن وهرن ئېوه ده عوه ته ده كم به ره و لاي

(*) ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ (٦٤) ال عمران

مەتلەبىك (حەقىقەتلىك) كەلەنئۆان ئىمە و ئىوھدا مساويە (يەكسان) ە، خودا بۆ
تەواۋى پتەمبەران ھەر ئەو مەتلەبەى ناردوۋە، كە چىيە؟

غەيرى خودا بەندەگى كەس نەكەين. بەندەگى، واتە تەنھا نوپۇز و پۇزۇو
گرتن؟ نەخىرا! بەندەگى بەرامبەر لەگەل وشەى (عبادەت) * "ألا نعبد إلا الله"
عبادەتى غەيرى خوا نەكەيت، عبادەت: واتە قبول كردن و گوپرايەلى
كردن بەگيان و بەدل بەبى ھىچ جۆرە تېبىنى وقەيد و بەربەستىك، عبادەت

* مامۇستا ناصرى سوبخانى لە تەفسىرى سورەتى (يونس) دا كاتىك باسى چەمكى (فَاعْبُدُوْهُ) دەكات
بەم شۆيە شەرحى دەكات:

فَاعْبُدُوْهُ: لە كەلىمەى (عَبَدَ) ەو، كە لەئەسلىدا واتە (گەردنكەچى)، گوپرايەلە. ئەم مەعناى
گەردنكەچىيە دەپتە چەند بەشكەو، خوارترین پەلەى ئەمەيە كە كاتىك ئىنسان عبادەتى شتىك
دەكات خۆى لەبەرامبەر ئەو شتەو بە مەوجودىكە وەھا بدائە قەلەم كە مافى ھىچ جۆرى
پرىياردانىكى نىيە، بەجۆرىك تەسلىمى ئەو لايەلە بىت كە ئىجازە بەخۆى ئەدات كەمەين پرىار
لەبارەى خۆيەو بدات، كاتىك ئەم مافى پرىاردانە لە خۆى دادەپلەت مەعناى ئەو، بە لە جۆلە كەوتە
و ئىز مافى نىيە ھەلگاوئىك بىت و يەك جۆلە بكات! خۆ جۆلە كردنیش بۆ ھەموو مەوجودىك
بەتايەت ئىنسان دەپتە بچوئىت و پروات بەرەو ئەو خالەى بۆى دىيارىكراو، دەى چۆن بچوئىت
لەكاتىكدا پرىارىداو خۆى ھىچ جۆرە جۆلەيدەكى ئەپتە مادام لە بەرامبەر ھۆزىكى سەرورتر لەخۆيەو
قەرارى گرتوۋە؟

چاۋەپ: دەكات ھەر جۆرە پرىارىك لەلەيدن سەرورترىيەو بىت و بەتەواۋى وجودىيەو گوپرايەلى
لىكەت، واتە بەلەرمانى ئەو دەكەوتە جۆلە، خۆى ھىچ تەسلىم گىرى و پرىارىكى نىيە.... بە كورتى
و تەرتىب مەعناى عبادەت و عبودىيە دەپتە بەسى بەشەو:

يەكەم: داپلىنى مافى پرىاردان لە خود

دوۋم: گوپرايەلى تەواو لەئەو كە لىنسان لە بەرامبەرىيەو خۆى گەردن كەچ كردوۋە.

سەيەم: بۆ نامادە كردلى پتەستىيەكان و لا بردنى رەنگرەكان پەتای بىببات و ھاۋارى لىكەت و داۋاى
سود پىنگەياندن و لا بردنى زىالى لىكەت. پەروانە: مامۇستا ناصرى سوبخانى، تەفسىرى سورەتى

يونس، ۲۰۹، لا ۶۸-۶۹.

تەنھا نوپۇز و رۇزۇو ئالەين، ئەگەر ئىنسانىك لەسەر سەفرەيەك دابىشىت دەزائەت ئىنسانانە نان بخوات بىرى خەلكى تىرى ھەيىت كە نىيانە بخۆن ئائەو ھە عىبادەتە ئەگەر ئىنسانىك جەلەكانى دەباتە لای بەرگ دوورەك بۆى بدورىت لە فەكرى ئەو ھە دابىت كە فەخر نەفرۇشىت و ناز و ئەتوانر و دەعيە بەسەر خەلەكدا نەفرۇشىت و خەلكى تەحقىر نەكات، ئا ئەو جەلەبەرگ پۆشىنە عىبادەتە ھەروا لە تەواوى كارەكانى تىرىشدا لە ھەستان و دانىشتن و خەوتندا.

عىبادەت، بىرىتتە لەو ھەي ئىنسان تەقى بەرنامەى خوداى خۆى رەفتار بەكات. ئا ئەو ھە عىبادەتى سەھىسە لەو ھەش لايدا عىبادەتى غەيرى خوداىيە. عىبادەت و بەندەگى، واتە گۆپرايەلى كەردن، ئەگەر ھەر ئىنسانىك بەرامبەر بە غەيرى خودا ھالەتى گۆپرايەلى ھەبوو، جەگەلە خودا نەفسى خۆى بى، زۆردارىك بى، فەلەبازىكى زۆرزانى پارەدار بى چى پەخۇش بىت ئىنسان ئەو كارە بەكات وا پى خۆشە ئەو دەپتە عىبادەت. بۆ ئونە، خودا دەستورى داو ھە لالە پىنگەدا (مەوقىع) دا بەو شىو ھە رەفتار بەكەيت، بەلام لەبەرئەو ھە يەك كەسى ماقولتى دونىاي ھەيە بەو جۆرە (واى خودا دەستورى داو) رەفتار ناكەيت ئائەو ھە عىبادەتى غەيرى خودا دەكەيت! عىبادەتى غەيرى خودا، واتە لەو رېوشوین و بەرنامە وا خودا دايناو ھەلەپت بۆ رېوشوین و بەرنامەى غەيرى خودا ئەو پى دەلەين (عىبادەتى غەيرى خودا). جا زۆرەك لە خەلكى لە ئىستادا دەلەين "و ھالا ئەو ناكەيت ئىستا ئەو بۆتە قاعىدە و دەستور"، واتە تۆ دەلەيت "خودا بەم شىو ھە دەستورى داو ھە ئىو ھە بەكەن"، ئەو ھە لەبەرئەردا دەلەيت "ئاخر تازە ئەو بۆ قاعىدە و بەم بەئىمە تىك نادەيت". ئا ئەو ھە عىبادەتى غەيرى خوداىيە. بەپىغەمبەر (ﷺ) دەفەرەمىت، بىلى بەوالەى

كه نه هلی كتيبن (خويان وا به خه لکی ده ناسين كه شويته وتەي كتيبه
پيشوه كانن). كه ﴿تَعَالُوا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ﴾.

یه کهم: ﴿أَلَا نَعْبُدُ إِلَّا اللَّهَ﴾. یه کهم وشه که تهعه هود (په یمان) بدهین
که گوێرایه لی جگه له خودا نه کهین، زۆردار و پاره دار و پيشهوا بلی... هه
ئینسانیک (عادهت و تهقالید و عورف) پینچه وانە ی رینگه ی خودامان پی بلیت
ئیمه قبولی نه کهین و گوێرایه لی نه کهین.
دووهم: ﴿وَلَا تُشْرِكْ بِهِ شَيْئًا﴾:

له و صیفاتە دا که تایبەت به خودای گه وره یه هیچ شتيك نه که یته شه ریکی
نهو. ته نه خودایه خاوه نی قودرهت له هه ستیدا ته نه خودایه ناگا و شاره زا
له ئموری جیهان، ته نه خودایه خاوه نی ئه وه ی به رنامه بۆ به شه ر دابیت،
ته نه خودایه که خۆشبه ختی و به دبه ختی دویا و ناخیره تی خه لکی له
ده ستیدایه. له م بواره دا جگه له خودا هیچ کهس نه ناسین و باوه ر به هیچ
که سیکی دیکه نه کهین.

سیهم: ﴿وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ﴾:

فیری ئه وه بن و په یمان (تهعه هود) ی ئه وه بدهین که هه ندیکمان هه ندیکی
دیکه مان نه کهینه (ئه رباب) ئه رباب جه معی (رب)* و اتاکه ی به کوردی خۆمان
ده بیته (خودا). هیچ که سمان هیچ کهس نه کاته خودا. مه گه ر نه هلی کیتاب و
دینه کانی دیکه به که سیکیان و تووه ئه وه خودایه !! نا... به عه مه له ن
نه یانوو تووه (خودا) یه، واته خاوه ن و دروستکه ری (ههستی) ه، هیچ موشریک و

* بز زیاتر شاره زا به ون له بهاری چه مکی (رب) و نهو مانانه ی له قورئالدا هاتوه و به چه لد مانا دیت
بگه رتروه بۆ کیتی (له لسیری سوره تی (یولس) ی مامۆستا ناصری سوحنای.

ست په رستنيك نه وهی نه و تروه! له كاتيكدا قورئان به نيمدی حالی ده كات ﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾*، نه وان پيشه وای دينيه كانی خويان به (نه رباب) به خود ايانتيك حساب ده كه ن جيا له خودای واقعی نهم جيهانه! نه مه يان چو ن ده ووت، نایا ده يان ووت نهم پيشه وای دينياله ی نيمه خودان؟

به دلنیا يسه وه نه خير! به لكو ده چو ن له سدر ده ستی نه وان (ته و به) يان ده كرد، ده چو ن رازو نيازی دلی خويان به لای نه وانه وه ده ووت، ده چو ن وینه و پديكهری نه وانيان دروست ده كرد و بؤ به ره كه ت له مالي خو ياندا له عياده تگا كاندا دايانده نا! له مالي خو ياندا ها واريان له و په هبه ره دينياله ی خو يان ده كرد! خوا ناله و كارانه به شيرك داده نيټ.

﴿وَلَا يَتَّخِذْ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾. مه به ستی نه و كار و كرده وانه يه خو نه وان هدر گيز نه يان و تروه نه و په هبه ره دينيه ی نيمه خودايه، به لآم خود نانه و جوړه كارانه به مانايی شيرك داده نيټ، واته نه وانه ی واهواريان ليده كريت و وینه و پديكهريان بؤ به ره كه ت داده نريت و ريز له وینه و پديكهريان ده گيريت نه وانه واته (خودا). ناخر حه قيقه ت نه ويه نه و كا بر هدر چنده گه و ره بيت جسمی وه ك جسمی باقي نينسانه كان وايه. نه و جسمی له دنيا دا به و مادانه گه شه ده كات و پره له جوړه ها نه جاسه ت و پسي ج هدر نينسانتيك بيت بؤ نمونه نه گه ر خو يتيك له ده ستی به ر بيت نه و خو يتيك پيسه، نه و نينسانه پاش نه وهی ده مريت له گوردا ده رزيت نيت چ ندرزشينكي

* (اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنِ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَ إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ (۳۱)).

هوى هډه وینه و پډیکه رى دروست بکه پته وه و بهر پزه وه له بهرام بهریدا
وه ستی؟! چ نه رز شیکى نه وهى هډه به خه یالى خوت بو بهر که ت بهیتیت
مالی خوتی ناویران بکهیت؟!

ودا نانه وانه به شیرك دایانده نیت، ده لټن نانه وانه له بیرو بږځونى نیوه دا خودان
استه تر نالیت نه و وینه یان نه و پډیکه ره که ناویرانت کردوه خودایه و
پزه وه له بهرام بهر راده وه ستی، به لام واقعیته تی نه وهیه نه و کاره ی که تر
هیکهیت خودا نه وهى ناوانه شیرك و به خودای حساب کردوه.

شیرك به شپوهیه کی ساده ده پته نه وه داستانیکى گه وړه و گرنگى میژووی هډه،
که هم مو جیهان له و کاته دا که (په یام) بو حه زره تی محمد (ﷺ) له لایه ن خودا وه
سات له جوړه ها شیرك و به دبه خیدا نوقم بوو برو که وهك وتم (شیرك
دایکه ده ردانه!) کاتیک خه لك دوچارى شیرك بوون نه وه نیتر هم مو وده رد و
نه خوشیه کانی تیدایه، جا کهم و زیادى هډه و په نگ ده گوړیت، نه گهر نا هم مو
نه خوشیه ک هډه له ناو خه لکید. عالم هم مووی گرفتاری نه وه بوون (دنی
ته وحید و ته نها خودا په رستى کردن) له سهره تادا هات و له (مه که) دامه زرا چهند
سان (رسول الله - ﷺ) زه همتی کیشا کوچیکرد و ته شریفی هینايه (مه دینه) چهند
سالیس له (مه دینه) که ژبانی به رده وام بوو هه ولیدا و ورده ورده خه لکی له شیرك
و له په رستى چهندین خودا و نه رباب رزگار کرد و که وته سهر پښگایى (ته وحید) و
په رستى ته نها خودای واقعی عالم نیتر هم مووی به تال بوونه وه. پاش نه وانیش
نینه سانی گه وړه گه وړه (موئمین) هه بوون که نه و پښگا و شوینه ی وا حه زره تی
محمد (ﷺ) دیاری کردبوو به رده وامیان پیدا و هدر له سهر نه و پښگا و شوینه ی
روشن و ورده ورده بو نازاد کردنی خه لکی دیکه و مه رد می مه زلوم و شیرك
زه ده ی ولاتى دیکه هه ولانده دا!

(جا ئەگەر سەپىرىكى ئەو نامانە بىكەين وا حەزرىتى محمد ﷺ) لەژيانى خۇيدا بۆ تەۋاۋى زالم و زۆردارى دۇنيايى ناردبوو وەك ناردنى بۆ پادشای (ئىران و رۆم) لە زەمانى حەزرىتى (عومەر) دا مەنمورانى جىھانى ئىسلام و خەلافەتى ئىسلامى كەۋتە رى بۆ ئەو ولاتانە يەكك لەو كەس و سەفيرانەى كەلەلايدن حەزرىتى (عومەر) ەو دەئىردران (موغەيرە) بوون، كەيەكك لە ھاۋەلانى زانا و خويندەۋارى پىغەمبەرە ﷺ).

موغەيرە، ھات بۆ ئىران كە تازە پاشايەكى گەنجى، جوانى، بى رشدى، بى سەلىقىدى، ھىچ نەفام لەسەر تەخت دانىشتبوو، سىستەم و حوكومەتەكە وابو بە (ئىرث) بەۋى دەگەشت و كەردبوويانە پاشا، بەلام لە حەقىقەتدا ھەموو كار و خاۋەن دەسلەلات كاپرايەكى فېئەبازى زۆردار بوو بەناۋى (رۆستەمى فەروخ زادە) لەبەرنەۋەى (شا) خويندەۋارى وعەقل و ئەزمون و شعور و ئەزمونى نەبوو لە ئىران بەرنامەيان وا رېكخست كە نوپنەرى (حەزرىتى عومەر) بىت چاۋى بە (رۆستەمى فەروخ زادە) بىكەۋىت، رۆستەمىش زۆر بەھىز بوو، چونكە ھەر ئەو (شاى ديارى بوو لەبەرنەۋە بە كەردەۋە ھىزى لە (شا)ش زۆرتەر بوو، بەلام لەبەرنەۋەى سىستەمى ئىران وابو كە بىنەمالەى شاھى نەبوو نەيدەتوانى بىتە پاشا، چونكە حوكمەت لەئىراندا لەسەردەمى جاھىلىدا بە (ۋىراثة) بوو، كەس بۆى نەبوو جگەلە بىنەمالەى شا و بەتايىدەت ئەگەر كورپكى ھەبىت بىتە (شا) ھەتا ئەگەر لەبىنەمالەش بىت، لەبەرنەۋە ئەو كرابوۋىە (شاھ)، بەلام (رۆستەمى فەروخ زادە) ھەمدە كارە بوو. بەرنامەيان بۆ حەزرىتى (موغەيرە) ديارى كرد و ھاتن چاۋيان كەدوت پىتى. سەپىرى كرد عەجەب جاھەو جەلالىكە زۆر سەپىرە لەۋلاۋە قودرەت و

عەزىمەتى (حەزرەتى عومەر) دەبىئىت، كەچى لەناو خانويە كى بچو كدا زىندەگى دەكات، كەچى لىرە سەيردەكات ئەم خوڧرىيانە ئەم پىر فروفىل و بى كارانە ئانەو دەم و دەزگاۋ جاھەۋجەلالىانە! ھەر پۆشت و سەرسەرايە كى بىرى و دانەيە كى دىكەھات، ھەر پۆى... پىر زەۋق و بەرقىز... تالە كۆتايىدا گەيشتە سەرسەرايەك كەئىر لەۋىدا خودى (پۆستەم) ى لىبىو، لەسەر تەختەو دانىشتىو وتيان دەبىت سەردانەۋىتت و بە (ركوع) ەو بەجىتە ژورەو.

وتى: بەلى!!

وتيان: ئەمە نىزامى ئىمەيە بەو شىۋەيە.

وتى: بۆ من وابەستەم بە نىزامى ئىۋەو؟! من دەست پەرورەدى نىزامى نىسلام. سىستەمى (تەۋحىد) بە من دەلىت لەبەرامبەرى (پۆستەمى فەروخ زادە) ەو سەردانەۋىتە!؟

ھەستا بگەرپتەو، بەلام ئەوان ترس و لەرزىان ھەيە و دەزانن ھىزى نىسلام و ھىزى (عومەر) چى دەكات!

وتيان: قەيناكات مەگەرپتەو فەرمو.

پۆشتن وتيان بە (پۆستەم) ئەو كابرايە سەيرە و لەو ئاداب و پىسومدى ئىمە نازانىت و نەفامە! بە خەيالى خۆيان بەۋانە دەلىن نەفامى و نابەلەدى، ئىنسانىك كەئازادە و دىنى تەۋحىدە ناسىۋە ناتوانىت جگەلە (خودا) ھىچ كەس بەگەرە بزانىت (ھەر بەۋجۆرى من جارجار بە ئىۋە دەلىم كەبەو شىۋەيە لەسەر چۆك دانىشتن و ئەو جۆرە پىزە تەنھا لەبەرامبەرى خوداۋە دەبىت، كاتىك نوپز دەكەيت لەبەرامبەرى خوداۋە وادانىشد و لەبەرامبەرى خەلىكى دىكەۋە وادامەنىشە! موغەيرە! بەو شىۋەيە فېربو بو.

بۆيە (رۆستەم) سەيرى كرد چارە نىيە بزانن و نەزانن ئىدىمان ترسيان لەدلدایە
 پىيان خوشە ئەو سەفیرە بىت و قسەى لەگەل بکەن بۆيە وتى: قەيناكات بابىتە
 زوورەو، ھات و راستەوخو رۆشت لەسەرەو لەسەلای (تەخت) ھو
 لای (رۆستەمى) فەروخ زادە) دانىشت، جائەو زۆر ئىھانت بوو، بەلام ترسيان
 لەدلدابوو بى چارە بوون دەبىت قبولى بکەن، خەلىكى زۆرىش لەئەم لاو
 کۆبونەو لە خەلىكى گەورە گەورە ئەك لە خەلىكى سادە! لەو بىنا
 گەورەيدا كە رۆستەمى لىبوو. رۆستەم پرسیارى كرد لە موغەيرە.

رۆستەم: ئیو بۆ ھاتوون بۆ ئیرە و کارتان بەسەر ئیمەو چىيە؟
 موغەيرە دەستىکرد بەبەسىكى دورودرێژ جامن يەك رستەى دەگێرمەو.
 وتى: ئیمە بۆ سى شت ھاتووين:

يەكەم: خەلك لەبەندەگى ئىنسانەو رزگار بکەين بۆ بەندەگى خودا، لەولایى
 ئیو ئىنسان بەندەگى بۆ ئىنسان دەكات لەكاتىکدا ھەموو ئىنسانەکان
 لەبەرامبەر خوداوە يەك دەرەجەيان ھەيە، ولایى ئیو کەسانىك بوون بە
 خودا و ئەوانى دیکە بەندەگىيان دەکەن. بەرنامەى ئیمە ئەو يە خەلك ئازاد
 بکەين لەو بەندەگىيە، ھاتووين مەلەتە ئىران لەبەندەگى ئىنسان و کەسى
 فەلەباز و زالم رزگار بکەين و بیان خەينە سەر رێگای بەندەگى خودا.

دووەم: ھاتووين خەلىكى لە سىستەمى ھەواو ھەوەس بگێرینەو بۆ سىستەمى
 عدالەتە ئىلاھى. ئائەو سىستەم و ياسایاندی وادانراون بۆ خەلىكى ھەمووی
 لەرووی ھەواو ھەوەسەو و لەسەر بىناى ئارەزوو و ئاواتى کەسانى زۆردار
 دامەزراو و ھەمیشە بۆ زولم لە مەزلوم ئەو بەرنامانە رێکدەخريت، ئیمە
 ھاتووين خەلىكى لەدەستى ئەو بەرنامە زالمانە رزگار بکەين. سێھەم: ئیمە بۆ

ئەو ھاتووين خەلكى (ئىران) لەئەسارەتى سەر زەمىنى نەخشەى جوگرافىيەى
ئىران رزگار بکەين و لەرووى کورەى زەمىندا ئازادىان بکەين، چونکە دىن
وايە ھەموو دىنىك ھەر وايە بەتايەتى دىنى ئىسلام کە ئىتر ڤوونە و قورئانمان
لەبەر دەستدايە، دىن ئەو ھىلانە بەدەورى بەشەردا ناکىشیت کە بەشى بکات
ئەو بەشە بۆ ڤالانە کەس و ئەو بەشەش بۆ ڤالان خۆ بەشەر مەر و مالان
نیه (ئاوا ھىلى بۆ بکىشیت)!

کابرایە کى مەسیحى، مەسیحیەك کە بىر یارىکى عەرەبە، بەلام و ردە و ردە
لەئۆلئەو و خۆئەندەو و لە دىنى ئىسلامدا کردووە، قەصیدەى کى زۆر
جوان و گەورەى لەم بارەدا نوسیووە، لە شۆئیکدا دەلێت "ئەو سنورانەى
وادروست دەگریت، ھىچ پەيوەندىە کى بە عورفى ئەو (محمد) ھو (ﷺ) نییە،
چونکە ئەو (محمد) ھاوونى مامۆستایى جیھانى ئىنسانىیە و لە ھەر جىگەى کدا
ئىنسان ھەبێت ئەو مامۆستاىەتى و دەستى دەگریت پەرۋەر دەى بکات و
رزگارى بکات، دەى سنور و ڤىگر لەم کارانە".

جا (حەزەرەتى مەغەیرە) بەم جۆرەى کرد وتی: "ئیمە ھاتوین ئەو مىللەتانەى وا
لەسنورىکى دیارى کراودا زىندانى کراون و شورایە کيان بەدەوردا کیشراو
لەو ئەسارەتە ئازادىان بکەين و بەکەیفى خۆيان لەسەر کورەى زەوى
بگەرڤن و زىندەگى بکەن".

ئەوانەى بۆ دەخۆئەندەو دەوانن بابەتیک ھەبە کە بریتىیە لە یاساىەك
بەناوى (مافى مروؤ) کە لەلایەن (شورای ئەمىنیەتى سازمانى ملەل) ھو بەتەواوى
جیھان راگەىەنراو ھىچ وشەىە کى زیاتر نییە لەو وسەى کۆتایىەى
وا (مەغەیرە) وتی! کە (خەلک ئازاد بن). تەواوى مافى مروؤ کورت دەبێتەو

لەو رېستەي (موغەيرە) دا كە خەلكى ئازاد بن! بەم جۆرە لەلايەن
موسولمانانەو لە ھەموو لايدكەو ھەولدارا كەبەو شىۋەيدى خۇيان
رېزگاربان بوو لە دىيانەتى شىرك باقى بەشەرى سەر زەوى رېزگاربان بىت
تاوەكو كاتىك رېنگا و شوئىنى ئىسلام بەر جۆرەي پىغەمبەر (ﷺ) رۆشنى
كردۆتەو بەردەوامى ھەبوو نەم ھەولەش ھەر بەردەوام بوو بۆيە ھەر پۆۋە
وولاتىك ئازاد دەبوو.. تاوەكو كاتىك رېنگە و شوئىنى ئىسلام گۆرا و ھەوا و
ھەۋەس و زولم و زۆر دەستى پىكرەو نەو كات ئەواندى وائازاد بوون و
لەسەر دىيانەتى تەۋحيد قەراربان گرتبوو وردە وردە نەصلى ئەوانە گەرانەو
بەرەو دىيانەتى شىرك.

جا مەتلەبىكى نەصل و گىرنگ كەدەبىت باسى بىكەم ئەۋەيە كە بەر جۆرەي
كە خودا مانايى شىرك بۆ ئىمە ديارى دەكات بەراستى ئىمە موەجىد نىن!
ھەموو موشرىكىن! پىش لەۋەي باس لەم بابدە بىكەم، يەك شتە بچوك
بگىر مەۋە لە (سە) لەناو كۆمەللىكدا باسيان لە كابرايەك كىرەبوو يەك نەفەر
بەناۋى ئەمەۋە كە رەھبەرى دىنيە، مەلايەكى پەيۋەست بە دەزگاي پىسى
شاھەۋە و تېۋى "لېگەر پىن باسى مەكەن نەو كابرا موەجىدە!" زۆر سەيرە!
كابرا ناۋى رەھبەرى دىنە، غەمەلەن رەدى ئىنسانىك دەكاتەۋە بەتۆمەتى
ئەۋەي كە حەقىقەتى دىن ھەر ئەۋەيە كە دىن تەنھا عىبارەتە
لە (تەۋحىد) يەكتاپەرستى، ئەساسى دىن ھەر ئەۋەيدە و ھەموو لق و پۆيى دىن
لەسەر ئەۋە دادەمەزىت، كابرا خۆي بە مەلا و رەھبەرى دىن دەزانىت
دەلەت، فلان كەس ئىعتىبارى نىيە، چۈنكە موەجىدە، زۆر سەيرە!!

جانه مه نه و بابه تديه كده د هيت باسی بكم، له دواي پغه مېر (ﷺ) نه وانه ي وا
 به بونه ي هاتنی نيسلامه وه هم موو نيمتيازاتيكيان له ده ستدا برو، هم موو
 ده سه لاتيكي يان زيا ده يان ليه نه را بويه وه و وهك خه لكي دي كه يان ليه اتبو،
 به يي سر و خوار و ده وله مهنده و هه ژار، هم موويان و ايان ليه اتبو و ماقول و
 ناما قوليان تيدانه ما برو، ئا نه مانه دل بريندار و نار ه حهت بوون،
 نه سل (نه وه ي) نه وانه ش هر و ابوون، دواي نه وانيش هه روا بوون، بويه هر
 نيسانتيك زور موئمين و موخليص نه بيت به يه كسانى نار ه حهتي ده بيت و پي
 خوشه نيمتيازاتيكي هه بيت، بي خوشه هيچ نه بيت قوربان قوربانتيكي پي
 بلين، چونكه نه وه له زه تيكي پنده گه يه نيټ، به و جوړه يه تا ته وواي
 نيمتيازاته كانی ديكه!

نانهم جوړه نيسانانه كه وټنه هه ولدان (جا زور به كورتي بوتان باس ده كم)
 ورده ورده به ته دريچ هاتن ده ستيان كرد به قسه كردن و درو و ده له سه
 دروست كردن به زمانى پغه مېر وه (ﷺ). شتي و ايان دروست كرد ريشه ي
 ته وحيد ده ربه نيټ و تووي شيرك و بت په رستي له دلي نيسانه كاندا
 به چيټ، بهم جوړه ورده ورده نه و درو و ده له سه يان دروست كرد، به لام
 سه يريان ده كرد و اچهنده قهرن ده گوزه ريت هه نديك له خه لكي به حه ديسي
 درو ده خه لتي و ماقول و ناما قول ده بنديك، كه نه وه مه زه هري شيركه.
 ديسانه تي شيرك به رو بومه ده ره كييه كه ي كه به چاو بيبيټ نه وه يه، كه كزمه لتيك
 ماقول بن و كزمه لتيك ناما قول، نانهم په مزي ضاهر (پروخسا) ي شيركه! ورده
 ورده خه لكي فيري نه وه ده بن، به لام خو قورئانه كه هر له به رده ستياندا يه و
 لي ده زانن، نه گهر قورئان ده خو ټينه وه سه يريده كه يټ نه و درو و ده له سانه

لە بەرامبەرە ۋە ھېچى پىناكارىت، دەى ئەگەر وايت چى بىكەين؟ بۆيە ھەستان
كەم كەم دەستيان كىر بەدروست كىردنى درۆ و دەلەسە كىردن بۆ قورئان،
چونكى ئەو ھىيان دەزانى كەناتوان دەستكارى بىكەن و تەنەت ناتوانى يەك
ۋەشەى سەروخوار بى بىكەن، بۆيە دەستيان كىر بەو ھى بلىن، قورئان ئاۋايە و
شىتىكى گەورە ۋە شىتىكە زۆر بانەرە لە عەقلى بەشەرى ئاسايى و ئىنسانى
ئاسايى ناتوانىت لىي ھالى بىيت، ئەگەر ھەزار زامانى عەرەبىى بزانىت تاۋە كىر
ئىلھامىكى خۋايى و ئىمتىيازىكت نەبىت ناتوانىت لە قورئان ھالى بىيت ئابەم
جۆرە لەم شىۋە قسانەيان دروست كىر! ئەنجامە كەى گەشت بەو ھى كەچەند
قەرن گۆرەراۋە لە ئىستادا كۆمەللىكى چەند ۋەدە نەفەرى كە لىرەدا
دانىشتۋون بەدلىنەيە ۋە دەتۋانم بلىم لەم چەند ۋەدە كەسە دوو كەسىيان بە
ھسابى (باشى) قورئان نازانىت، پانزە كەسىيان ھسابى قورئان نازان! دەى جا
خۆ ھىچ مالىكىش نىيە قورئاننى تىدانەبىت، ھەموو مالىكى موسولمان
سەپىرە كەيت قورئاننىكى تىدايە دەى بۆچى باشە؟ ئىۋە بىر لەۋە بىكەندە ۋە

(*) مامۇستا ناصرى سوبخانى لە كىتەبى (لادانەكانى بەشەرىيەت و ژيانى مولمىنە)دا، دەربارەى كىتەب
ئاسمايەكان بەگشتى و قورئان بەتايەت، و ئەو ئەرك و كارانەى بەو كىتەبە سىپىرراۋە و لە پاشاندا
چۆن مرۆڧ لى لاداون دەفەرمۇت " لە پىروا (ئىعتقاد) بە كىتەبەكانى خۋادا لادان و ئىتحراف بەم شىۋەيە
بۈۋ كە: ئەو كىتەبەنى و بەرنامەن بۆ ھىدايەتدانى مرۆڧ لە ژياندا، بۈۋ بۈۋن بە ھۆكارى (تەبەرىك) -
تەبەرىك) و بەكارھىتايان لە جىي ئەو ھۆكارانەى و دىيارىكاربۈۋن.

بۆغۈنە: بۆ لاپردنى نەخۋشى و ترس، بۆئەۋەى باران بىبارىت، بۆ دەستكەۋتى ھەر نىعمەتتىكى تر لە
نىعمەتەكانى خۋاي گەورە! بە كورتى بۆ لاپردنى ئەو شەپانەى و تەمەللى يان جەھل (نەزانى)
نەيدەھىشت كە ھۆكارەكەيان بەكار بەتەرىت، ھەرۋەھا بۆ دەستخستى ئەو (بەرۋەندەى)
مەنفعەتەنەش كە ھەر ئا بەو شىۋەيە بۈۋن تىدا.

قورئاندا مان بۆچىيە؟ ئەو دوعاى چاۋە زارە ۋا لەمالئەو دامانئاۋە، ئەوە
 حەب ۋ دەرمانە، ئەو بەكارى چى دىت؟ قورئان خۆى، خۆى دەناسىيىت
 كەبۇ ئەو بەكاردىت كە خەلك بىخوئىننەو ۋ لىي رامىتن ۋ لىي حالى بىن،
 تاۋەكو لە شىرك رزگارىان بىيىت. شىركىك كەھەمىشە دوژمنانى خەلك
 بەدرىزى مېۋو تەۋجىھى دەكەن ۋ دەيسەپىتن بەسەر خەلكىدا، خەلك
 نەگەر لە قورئان حالى بىن لەدەست ئەو شىركە رزگارىان دەيىت.

قورئان بەئىمەى حالى دەكات كە(ئرس)بەھۆى سى شتەو دادەمەزىت:

۱. زۆر: ئىنسانى بى ئىمانى فاسدى ۋا ھەن كە زۆر ۋ دەسەلاتى سىياسى ۋ
 ھىز پەيدادەكەن ۋ خەلك ناچارەكەن بەھۆى رەمىزى تەۋھىد ۋ
 يەكتاپەرستى بگۆرۈن ۋ وردە وردە عىبادەتى ئەۋان بىكەن ۋ فېرى ئەو بىن
 گوى بۆ ئەۋان رابگرن، ئەۋانى چىيان بى خۆشە ئەو بلىن.

لە ھەمان كاتدا كە ئىتقاد بەھەبۈر كە ئەمانە كىتىي خان، بەلام بەو شىۋەيە مامەلەيان لەگەلدا
 ەكرد، كە كىتىي تەبەرۈكن ۋ خوتىدەنەۋەيان تەنھا بۆ ئەۋەى كە بەرەكەت بىارېت بەسەرلاند، نەك بۆ
 ەۋەى فەھمىكرېن ۋ ەھمەل بىكرېن (لىيان تىگەن ۋ كارىان بى بىكرېت) " بەلام پىتەمبەر (ﷺ) ھاتو
 ە خەلكى خالىكر كە "ۋا مەزانە ئەو قورئانەى كە بۆ تۆ نىردراۋە بۆ ئەۋەيە كە بىنىت بە سەرچاۋە ۋ
 ە(تەبەركى) بزانىت، يان ۋەختىك دەپۆى بۆ سەفەر، سەر بىكەيت بە ژېرىا ۋ رەو بىت ۋ بەس! بە ھىچ
 پىۋەيك ۋا مەزانە كە بۆ ئەۋە ھاتوۋە.

ئەۋە بەرنامەى ەھمەلئى (كردەى) ژيانە، نەگەر يەك مىليۇن سال بىنىت بە سەرئەۋە ۋ بىخەيتە سەر
 ناوت، بەلام يەكەك لە ھوكمەكانى قىولنەكەيت، ئەۋە خوا لىتى قىولنەكەيت، بەلام نەگەر
 ەكەمەكەى جىيەجى بىكەيت ۋ گوى بۆ فەرمانەكانى بىگريت ۋ رەچاۋى بىكەى، تەنھا جارىكەش
 ەت نەكردىت، ئەۋا خوا موھاكەمەت ناكات لەسەرى". بىروانە: مامۇستا ناصرى سوبخانى:
 دانەكانى بەشەرىيەت ۋ ژيانى مولمىنانە، ئامادەكردنى (سەرۋەت ەبىدول)، چابى يەكەم، چاپخانەى
 ىما، سلىمانى. ۲۰۱۱.

۲. پارە: بېرىك لە خەللىكى ھەر لەرىنگەى فروفیللەوہ (پارە) لەلای خویمان
كۆدەكەندەوہ و لەئەنجامى ئەو پارە زۆرىيەوہ خەللىك ناچار دەكەن، چونكە
پتوستان بەپارەكەى ئەوان ھەيە فىربىن رېزىكىيان بۆ دەربىر و
لەبەرامبەريانەوہ قوربان قوربانىيان بۆ بکەن تاوہ کو پارە و قەرز و ھەر
جۆرە كۆمەكىيان بەدەنى، جا كۆمەكەكە دروست بېت يان نادروست
لەلایەن ئەوانەوہ بەخەللىك بەدرېت.

۳. بە قسەکردن: دەستەيەكى ترھەن ھەر بەقسە خەللىكى زەوج دەكەن!!
وہك ئەوانەى ئەو ھەموو خەدىسيان بەدەمى پتەمبەرەوہ (ﷺ) دروست
کرد، قسەى پېرىچ و قەمچ دروست دەكەن و حەقىقەتى پوون و
ناشكرای قورئان لەخەللىكى دەشارنەوہ. كارىكى وادەكەن كەھەتا خەللىك
قورئانى لەباوہشدا بېت و دژى قورئانىش قسەى بۆ بکەيت بە خۆى
نەزانېت! ھەر وہك ئەو پەندە كوردیە "مالم پرە لە رازيانە بەدەست دل
ئېشە دەمرم!" چونكە رازيانە بۆ دل ئېشە باشە، واتە مالم پرە لە رازيانەو
بەدەردى دل ئېشەوہ دەمرم ئەمە زۆر سەیرە! كابرا مالى قورئانى تېدايە
كەچى خەرىكە بەدەردى شىرك و بپەرستییەوہ دەتلیتەوہ!! ئەمەش
ھۆکارەكەى ئەوہ بوو كەھاتن وتیان بەخەللىك "نامان! ئیوہ دەست
لەقورئان مەدەن، ئیوہ لىي حالى نابن، دەخیل كوفرە نەيخویننەوہ، دەخیل
ھەولنەدەن بۆ خویندنەوہى قورئان!" ئەمدى ئیستا بۆتان دەگېرمەوہ
ماجدرايەكە لە زیندەگى خۆمدا دیوومە كەماوہیدەك پېش ئیستا بووہ
نېنسان دەروشت ئەو ھەموو زانستەى دەخویند بە خەيالى خۆى بېتە
رەھبەرى دینی لەناو كتیپك لەكتیپەكاندا، نەگەر بگەشتنايەتە سەر

نايەتتىك لە نايەتە كانى قورئان يە كەسەر مامۇستاكەن دەيانووت جالەوہ
گەرپن ئەوہ (نايەتى قورئانە)، زۆر سەيرە! ئەو كىتپە گەورە لە سەدرە ئاۋە
تا كۆتايى وشە بە وشە بەو ھەموو قەيد و قويد و حاشىيەوہ بىخوئىنەوہ و
لىيى خالى بىين يەك وشەى خودايى تىدايە ئىمە لىيى گەرپن و كارمان
بە سەدرەوہ نەبىت!!

لەچەند قەرندا ئەو فروقىلەيان كرد ھەتا ئەوہى وا خۆى پەرۋەردە دەكات
بۆ ئەوہى بىتتە پەھبەرى دىن و خەلكى لە قورئان خالى بكات ناۋىرست يەك
نايەتى قورئان خالى بىتت. ئاۋايان كرد تا دووبارە بتوان خەلكى لەدەپى
تەوھىدەوہ بگىرپنەوہ بۆلاى دىنى شىرك و تپەرستى! دياربوو بەجۆر و
رېڭاكانى دىكە پىيان نەدەكرا نەياندەتوانى قورئان بەتەواۋەتى لەناۋەرن و
حەرفە كانى بگۆرن كەواتە دەبىت ئەم رېڭايە بگرنەبەر كەباشە باھەموو
مالىك قورئانى تىدايىت، بەلام خۆ قورئان(بەرگ و كاغەز و
پوخسارە كەى) بەرەكەتى نىيە بۆ خەلك، بەلكو ئەوہ مەعنەيەتى بەرەكەتى
ھەيە بۆ خەلك و رىايان دەكاتەوہ و زىندوويان دەكاتەوہ! با قورئان لەمالاندا
ھەبىت، بەلام خەلك لىيى نەزانن و لىيى خالى نەبن، (كەر) يك بەيئە پەنجابار
قورئانى لىيى بزانە ھىچ سودىكى ھەيە بۆ ئەو كەرە! ھاتن خەلكيان
ئاۋالىكرد ھەروەك ئەو كەرە ھەموو مالىك قورئانى تىدايە، بەلام كەس لىيى
خالى نايىت!

(جا قورئان خۆى ئەم تەشبيھە دەكات كاتىك باسى) بەنى ئىسرائىل و
پەھبەرە كانيان دەكات بەتايىبەتى ﴿مَكْلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا الثُّرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا
كَمَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا بِئْسَ مَكْلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا

يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥﴾ سورالجمعة) ئەوانە (تەوراتيان) بۆ نيردرا و خوشيان واپشاندا كەنيمە حافز و ھەلگري تەوراتين، ئەمىنى خەلگين كە تەوراتيان فېربكەين و تيان بگەيەنين كەچى لە حەقىقەتدا بەخيلافى رېنگەدى تەورات رەفتاريان دەکرد و خيانەتيان لە تەورات دەکرد دەفەرميت "حالى ئەوانە ھەروەك ئەو واپە كەرېك بەيت و بارى گەورەى كتيى لېيتت" جا دەى ئەمە سودى چيە؟! ئەوان ھاتن واپانكرد لەو خەلگە كە ھەر وەك ئەو كەرەى لېيتت قورنانيان لە باوەشدا بيت، بەلام ھيچى لى حالى نەيت لەسەر تاق دانرا بيت، بەلام سودى ليوەنگيرت تەنانت نەويرت سەبرى بكات و وشە وشەيەكى لېيخوئيتەو ھەرواى زانستە عەرەبىيەكان فېربيت، بەلام نەويرت لای ماموستاكەى دابيشيت و بليت ئەدى ماموستا پيمبلى بزانم خودا چى بۆ نيمە ناردووە؟! ناخري مەگەر ئەو قورنانهى بۆ كى ناردووە؟ بەكارى چى ديت؟!

جا سەبەردە كەيت كاتيك كەنەيانتوانى لەناوى بەرن و دەستكارى بگەن، بەلام توانيان ئەم فيلە دروست بگەن كارېك بگەن خەلگى قورناني ھەيت، بەلام نەزائيت و لى يىگانە بيت.. نابەو فروفيلە كارېكى واپان كرد كە بەرپاستى نويز دەخوينين و رۆژو دەگرين و خوشمان بە موسولمان دەزانين، بەلام ئەگەر موسولمانين ناندەو ھەزەرەتى محمد (ﷺ) زەھەدى بۆ كيشا و ھينايى و بەخەلگى حالى كرد بەرپاستى ئيت نيمە موسولمان نين! ئەگەر موسولمان بەدە دەلن كەبەو جۆرەى قورنان دەفەرميت بە پەغەمبەر (ﷺ) بەخەلگى رابگەيەند، بەو جۆرەى كە (موغەيرە) بە (رۆستەمى) وت كە "ھيچ ئينسانيك بەندەگى غەبرى خودا نەكات، ھەموو كەسك بەندەى يدك گەورە بن

كەئەوە خودايە". (وھلّا ئىمە ئەو موسولمانەى نىن سادە سادە تەماشايى ژيانى خۇتان بکەن (بەكورتى باسەم کرد بەندەگى واتايى چيىە؟)

وتم: كەبەندەگى بە نوپۆ و پۆژوو نالین، بەلكو بەو دەلین كە ئىنسان لە جوزئیات و كولیياتدا وەك بیروبۆجۈونى كەسێك رەفتار بکات، ئەگەر ھەر وەك ئەو بەرنامەيەى وا خوا رايگەيانەدوو رەفتار بکات ئەو بەندەگى خوايکردوو و موحیدە، ئەگەر يەك تۆز لەو بەرنامەيە لايدا و پى خوش بوو بەرنامەيەكى دیکە لەجیگەى ئەو بەرنامەيەى خودا دابنیت ئەو (موشريك)ە. ئەگەر بەو حسابە پیت ئیمە ھەموومان موشريكین! چونكە ئەگەر نوپۆ و پۆژوو بۆ خوا دەكەین خۆ موشريكەكانى دیکەش، خۆ يەھود و نەصارا و باقى پەپرەوانى دینەكانى دیکەش ھەر بەو جۆرە عیبادەتيان بۆ خوا نەنجام دەدا، ئەوانیش نوپۆ و پۆژوويان ھەبوو كە چى خوا پىيان دەلیت (موشريك). بەلئى، رەھبەرە دینی و دونیایەكانیان لەجياتى خودا حسابیان دەکردن و شوپى ئەوان دەكەوتن و دەستوریان لەوانەو ھەردەگرت و ھاواریان لەوان دەکرڤا خودا ئائەوانە بە موشريك دادەنیت...

جا بیرى بکەندو و بزائن چەنێك رەنگى شیرك لەناوماندا ھەیدا جا چونكە درۆى زۆر كراوہ تاوہكو ئەو شیركانە تەھیل كراوہ بەسەرماندا زۆریش زەھمەتى دەویت كە دووبارە لەرپەگەى شیرك و شەیتان لابدەیندو بەرەو رپگەيدەك كە پىغەمبەر (ﷺ) ھینایى زۆر زەھمەتى ھەیدا ئەو زەھمەتەش زەھمەتى جەماعەتى مەلاكانە، بەلام كامان نازانین ئەگەر مەلايەك قەسەى خودا و پىغەمبەر (ﷺ) دەگيرپتەوہ بۆ خەلك و ئەو حەقىقەتەى واخودا دەستورى داوہ كە بەخەلكى ھالى بكریت، ئەگەر ئەو بەيان دەكات، مەلاى (صەو)ى

دېكە دىن، ئار بەخەلكى دەنن و دەلن "ئەو لەمەزەبىيە و ئەو وەھابىيە و ئەو چىيە و ئەو چىيە..." "ئەو جۆرە تۆھمەتەنە، بەلام بەوجودى ئەو حەقىقەتە رەفعى مەسئۇلىيەت لەسەر شانى مەلا موسولمانەكان لاناچىت حەزەرەتى (رسول اللہ ﷺ) كاتىك هات دىنى خودا و دىنى تەوحىد بەخەلكى رابگەيەننەت ھەرۈك مەلايان و رەھبەرانى دىنى ئىستا دەيانگوت ئەو (كافەر) ئەو ھاتوۋە دىنمان لىتەكبەدات. قورئان دەيگىر پەتەو لەھەر سەردەمىكدا ھەر پەغەمبەرنەك ھاتىت يەكسەر و تەووانە ئەو ھاتوۋە خەلەك لەرېگەى دىنى خۇيان لابتات! ئىمە ئەژداد و ئابادى خۇمان دەناسىن ھەموو بەو رېگەيدا رۆشترون و دىنى ھەموويان ئەو ھەموو ئىستا تۆ دەتەوئەت ئىمە لەرېگەى دىنى ئەژداد و ئابادمان دورور بختەتەو؟ دەتەوئەت دىنى ئىمە و ئەوان جيا بەكەيتەو؟

قورئان دەيگىر پەتەو ھەر پەغەمبەرنەك ھاتوۋە وىستەوئەتى دىنى خودا بگەيدەننەتە خەلەكى ئەو تۆمەتەندىان بۆ دروست كەردوۋە ئاخىر بىتەرسەكەنىش (دىنيان ھەبۈۋە)، بەلام دىنى دونيا، دىنى زۆردار و پەلدار و رەھبەرانى دىنى بوو، نەك ئەو دىندى كەوا پەغەمبەران لەلايەن خوداۋە ھىتاۋيانە. دىنى پەغەمبەران ھاتوۋە بۆئەۋى دىنى ئەربابى دونيا لەناۋەدەت، ئەو دىندى ئەوان دىنى شىرك بوۋە و دىنىكىش كەلەلايەن خوداۋە ھاتوۋە بۆ لەناۋە بردى دىنى ئەوان، دىنى تەوحىد بوۋە، كەھەموو يەك پەلە بن و ھەموو لەيەك (مەبدە) دەستور ۋەربگەرن، گۆرپەلەئى فەرمانى ئەو بەكەن و تەنھا ئەۋبە خاۋەنى ھىز و دەسلەت بزانن لە ھەستىدا...

هډروك باسڼ كړد له نيستادا (وايلپها تروو باسه كان ناوه ژوو بونه ته وه) خوځم
له (سنة) بيستوومه له مه جليسيكدا باسي نه فدرنك كرابوو مه لايه ك
وتبوي "لتي گهرين نه وه موه حيده" به مونته هاي بې حه يايه وه هډنديك مه لاي
دونيا په رستي، دين فروشي، خائين هډن كه خوځيان فروشتووه به نهربابي دونيا،
به فلاڼه وه زير و رهئس و بهرپوه بدر و فلاڼه شيخ، گوپرايه لتي هډريه ك له وانه
ده كډن تنها گوپرايه لتي خودا ناكډن، ده زانن مه لاي به و شيويه زورن. بويه
نيوه نه ي كڙمه لاي مه لاكان نه گهر خه يالتان بيټ نه و رپنگه يه ي وا
پتغمه مېدان پيدا روشتن نيوه ش پيدا برؤن و دووباره ديني ته وحيد زيندوو
بكه نه وه، يه قينه ده بيټ چاوه رپي نه وه بكه ن جنيوتان بدرپتي! ناخر مه گهر
نيوه له پتغمه مېدان (درو و سلامي واين له سرپيت) ماقولنن؟ ماقولتي كاتيكه كه
له رپنگه ي نه وانه وه بچن، بويه هيچ ناز مه فروشن به سر خه لكيدا، هيچ
ته وه قوعيتكان له خه لكې نه بيټ و به و جوړه كه پتغمه مېدان په فتاريان كړدووه
په فتار بكه ن و نه و رپنگه كه نه وان وتوويانه روشتي بكه نه وه بو خه لك. هډروا
كه پتغمه مېدان ايش نازاردان، زوريش له (نه نبيا) نه ك (ره سول)، چونكه په سول
خودا وه عدي پاراستني پيداو، زورنك له (نه نبيا) په ده ستي مه لاياني دين فروش
كوژراون، چونكه مه لايان واته په هډري ديني نه وانش په هډري دينيان
هډروو كه ده يانوت نه مانه ي كافرن و نيمه كافر ده كډن بابيڼ بيانكوژين،
له گډل نهربابي دونيا و زورداراندا ده ستيان تيكه لاو ده كړد بو كوشتني
نه نبيا كاني خودا.

زوربه ي زوري نه و مه لايانه له هډر لايه كدوه سه يري ده كډيت نو كډري
بولدارو زوردارن، بويه جنيوتان ده ده ني، تډشيران ده كډن و نازارتان ده ده ن،

لەوانەش نەگەر ئێوە زۆر ئینسانی چاك بن خەلكیشتان لێهەڵەنن و لیشتان بدەن، جائەو جار ئێر ئێوە دەبنە ئینسانی چاك، ئەدو نیشانە ی چاکی نییە کابرا لەمالی خۆی رەحەت و ئاسودە دا بنیشیت و پلاو و گوشت بخوات و جار جار بەئەدا و ئەتوارەو دوو کەلیمە قسەبکات بۆ خەلك! ئینسانی چاك ئەدو یە سەیر دەكات خەلكی بەدەختە، گرفتارە، سەدری لیشیواو و دینی خودای لیسەنراو تەو و کەوتۆتە سەر دینی بپەرستی، هەولەدات ئەو خەلكە مەزگومە رزگار بکات. ئێر ئەو کاتە یە رەمزی پێغەمبەرەن پەیدا دەکەیت و پرووت هەیهە بلێت (من وارسى پێغەمبەرەن)، چونکە پێغەمبەرەن بۆ رزگار کردنی خەلكی زەجر و سەمیان تەحەمبول کردووە تۆ دەتوێت هیچ نەکەیت و بلێت (من) وارسى (میراتگری) پێغەمبەرەن! ئاوا نابیتە میراتگر.

جەماعەتی مەلایان! ئومێدەم هەیهە لەم ساتەو رێگە ی قاتە و روشن بۆ خۆتان تەئمین بکەن، دەزانم شوکر بۆ خوا لەم ولاتەدا ئێوە روشنایە کتان خستۆتە ناو خەلكەو، ئێوە توانیوتانە کەمێک زیهەنی خەلكی روشن بکەنەو، بەلام ئەمە کەمە! نەگەر کابرا نەخۆشیەکی بییت دەرزیهەکی لێدەدەن، بەلام کاتێک کابرا خەریکە جەلە لێ دەدات، کابرا کۆلەوارە و لەدەست و پێ کەوتووە، دەستوی (شعور و دەرك) ی کابرا لەم کاتەدا بەدەرزیهەك رزگاری نابیت، بەلكو دەبییت بەتەواوی وجودەو هەولێ بۆ بەدەیت...

پزیشکیکی دڵسۆزی خەلك شەوئوئو دەکیشت و خۆی زەحمەت دەدات کە ئینسانی گوند و ولات و ناوچەکە ی خۆی چاك بکاتەو. ئێوە زۆر گەورەترن لەو پزیشکانە ی وا جەستە ی خەلكی چاك دەکەنەو! لێرە رۆحی خەلك نەخۆشە، ئیمان و فکەر و شعوری خەلك نەخۆشە،

ئىۋە (مەلاگەل) پىزىشكى چارەسەر كىردى ئەو نەخۇشيانەن بۆيە مەرد و مەردانە
 ھىمەت بىكەن ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ﴾*
 موغامەلەيەكى بەو شىۋەيە بىكەن واز لە نەفسى خۇشتان بەيىن، دور
 بىكەنەو لەمال و ئىحرام و جاھە و جەلال، ھەولبەدەن ئەو خەلەكە نەخۇشە
 وا بەھزار دەرد موبتەلايە كە ھەموو ئەو ھەزار دەردە تەنھا لەبەر ئەو
 ئەصلەيە كەتووشى شىرك بوون و دىنى خودا پەرسىيان و ئىلكردوۋە
 و كەوتوۋنەتە شوین دۇنيا پەرسى. ھەولبەدەن چارەسەرى ئەوانە بىكەن ئەمەش
 شەوئخونى و زەجر و مەشەقەتى دەۋىت! بەلام خودا مامەلەي بەو شىۋەتان
 لەگەل دەكات لەوھش گەورەترا! (ورضوان من اللہ اكبر)...

دەى دۇنياش دەيىن چى تىدايە، نەخۇشى و زەجر و ھەسرەت و ئازار ھەيە و
 لەدواي ئەمانىشەوە مردن، بەلام ئەگەر پىگەى خودا بگىرت ھەرنەو كاتە
 يە كسەر بەرەو خۇشەختى دەجىت، ئەمە لەلايەكەو، لەلايەكى تىریشەوە
 ئەو و ۋاھەر ئەو ھەيە لە دۇنيا و ئاخىرەتدا جا لەپاشاندا و رىيا دەبىتدەو و
 سەپىردەكەيت باقى تر ھەموۋى پىسە و ھەرنەو قودرەتى ھەيە كە خودايە
 نەۋىش لىت رازى دەبىت. ۋەك خوداي گەورە دەفەرمىت "بۇ ئىنسانى عاقل و
 دانا لە بەھەشتىش گەورەتر رەزامەندى خودايە". ئەگەر خۇت يە كىلاي
 بىكەيتەوە بۇ رىزگار كىردى ئەو خەلەكە نەخۇش و ھەزارە، كە پىغەمبەران بۇ
 ئەو ھاتوون ئەو تۆ ھەم بەھەشتەكە ۋەردەگىرت و ھەم رەزامەندى خودا

* إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ
 وَغَدَا عَلَيْهِمْ حَقٌّ فِي الثَّرَاةِ وَالْإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ
 وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (سورة التوبة)

وەرەدە گرىت، دەى ئىتر چىت دەۋىت؟! تۆرە زامەندى خودا وەر بگىرە! دەى

ئىتر با شەيتان و وەرە شەيتان نارازى بن. چاۋيان دەرىت!!

تەكەتەن لىدە كەم! تەكەتەنكى توند تر بەدەن با يەكەمجار ئەو مەلەيانەى واخائىن و

دەنفروش و دونيا پەرسەن زىاتەر پەرسا بن، چونكە لەگەرمەى جىھادى دىنىدا

ئىنسانى خائىن دەردە كەۋىت! ئەگەر وەرە وەرە قەسە بەكەتەن ھەرگىز ئىنسانى

خائىن دەردە كەۋىت، زۆر توند حەقىقەت بلىى بازۆر توند ئىنسانە خائىن و مەلا

خائىنەكان پەرسا بن و خەجەلەت بىنەۋە، ئەگەر ئىۋە بەو توندىيە جىھاد بەكەن

ھەم زۆر زوۋتر خەلەك ورىا دەپتەۋە، ھەم يەكەيە كىش لەناۋ ئەو مەلەيانەدا

ئاخىرى خەجەلەت دەپتەۋە و دېن بەرەو پىگەى حەق.

جەبە ئىۋە ئەى خەلەكى ئاساى (مەلەنەن). ھەزاران دەرد ھەيە بائەۋەتەن پىى

بەلەم، جارىكەن كەبەرىيەكى گەنج لەسەر پىگەدا دارىك ھەلدە گرىت و

دەكەشەت بەسەر كەبەرىيەكى تردا و خۇنناۋى دەكەت خەلەكى كۆدەپتەۋە و

دەلەن تەماشا ئەو گەنجە چەند بىى حەدىا و بىى ئەدەبە، سەير چۆن لەو پىاۋە

پىش سىپە دەدات؟! بۆيە دەپۆن دەستى دەگەن و ناھىلەن ئىتر لىى بەدات،

لەپەر ھاۋارى لىبەرز دەپتەۋە و دەلەت تۆ سەير ئەم خەلەكە ناھىلەن باۋكى

خۆشت تەربىيەت بەكەت!

جا خەلەكىنە پەھبەرى دىنى دەپتە لەبەۋەك لەپەشەر پىت، دەپتە لەبەۋەك

شارەزاتەر پىت، بۆيە ئىۋە باۋكى خۆتەن تەربىيەت بەكەن، مەلاكان تەربىيەت

بەكەن! نەۋان تەربىيەت بەكەن و خەلەكى خۆتەن بىخەندەكار، كەتەك قەسەيە كەن

كرد خودا ياساى دانائە كەخەلەكى (مەنمورانى) خودا لە (مەنمورانى) دونيا

جىابەكەندەۋە پەھبەرانى دىنى (دونيا پەرسەن) لەيەك جىابەكەندەۋە. ئەۋەى كەتەك

قەسە دەكەن بۆ سوود و بەرژەۋەندى خەللى قەسەدەكەن و نەك بۆ
 بەرژەۋەندى خويان ئابەم پۈرە سادە كە خودا دىارى كىردوۋە دەتوان
 جىيان بىكەنەۋە، كام لەمەلايان بۆ خودا قەسە دەكەن و ئازارىيان دەدرىت و
 ھىچ چاۋەپىيە كىان لەخەللى نىيە، نە سەرۋەت و سامان و پەلە و پايسە و
 ماقوللى و جاھ و جەلالىيان دەۋىت، ئەۋانە لەگەل خەللى راست دەكەن.
 بەلام ئەۋانى تر نەسىحەتى خەللى دەكەن بۆئەۋەى ھەدىيەيان بۆ بەرن
 لەسەرەۋەى خەللىكەۋە دادەنىشن، لەسەر سفرەى رەنگاۋ رەنگ دانىشن!
 ئائەۋانە درۆ دەكەن... ھەركاتىك دەبىنن مەلايەك بەناۋى دىنەۋە بۆ دۇنيا
 ھەۋلەدات نەفرىنى بىكەن و رسۋاى بىكەن و، كۆمدكى ئەۋەش بىكەن بەرەۋ
 دىنى تەۋھىدى خودا بانگتان دەكات.

باسى چوارەم:

مانەۋى مادە و ووزە لە بووندا

سەرەتا دەيىت ئەۋە جيا بىكرىتەۋە مەسەلەى قانون لە گەل مەسەلەى تيۇريا(نضرية) دوو شتى جياوازن لەيە كۆزى! تيۇريا مەتلەبىكە بەزىھنى ئىنساندا دىت، ئىز لەرووى بەلگە ھىنەۋە و بىنەۋە يان لەھەر پرويەكى ترەۋە پىي ئىژن تيۇريا تاۋە كو كاتىك بەتەجروبه(ئەزمون)ى زانست دەسەلمىتريت. بۆيە مەبەستى خەلقى(مادە و ئىنرژى)ئىصولەن تەجروبه پەزىريەك نىيە تاۋە كو بىتە قانون(ياسا)، نەك ئەۋەى ئىستا قانون نىيە، بەلكو بەگشتى ناتوانىت بىتە قانون! چونكە(دېقەت لەم نوكتەيە بىكەن)كاتىك تيۇريەكى زانستى دەيىتە ياسا كە چەندىن جار تەجروبهى بىكەيت و سەپرى بىكەيت كەبەللى ھەموو جارەكان ھەريەك ئەنجام دەدات بەدەستەۋە ئەو كاتە پىي ئىژن ياسا، بۆيە ئەگەر شتىك ئىمكانى نەيىت تەجروبه بىكرىت نابىتە ياسا. دەى ئىمكانى نىيە تيۇرى(خەلق لە عەدەمەۋە)مەسەلەى(خەلقى مادە يان ئىنرژى)بىتە قانون، چونكە ئىمكانى تەجروبه كەردنى نىيە، ئىمكانى نىيە بەشەر بتوانىت لە(نەبوون - عەدەم)ۋە جارەك، دوو جار، سى جار، خەلقى بىكات تاۋە كو تەجروبهى بىكات بزانىت دەكرىت يان ناكىرت، دەيىت يان نابىت، چونكە ئىمكانى نىيە ئەۋە تەجروبه بىكات لەبەرنەۋە بەدريژى تەمەنى ئىمكانى نىيە بىتە ياسا، تەنھا تيۇريە، جا تيۇريەك كاتىك لەلايەكەۋە دەلىلى قەتەى و يەقىنى ھەيە بەخلافى ديارە كە باتلە! لەولاشەۋە ئەۋەش كە پىي

ئېژن(ياسا) ھەر دووبارە لەرووی زانستىدە ھەر گەر وشەى ياسا دەقىق مانا بىكرىت ناتوانىت بىي يىژىت-ياسا-دەرىپىنە كە دەرىپىنكى ھەلەيە، چونكە بەشەر تواناى ئەوھى نىيە(مادە) يان (ئىنرژى) بەرەو(عەدەم) نەبوون بەرىتەوھ پاشان چەند جار ئەم مەتلەبە تەجروپە بىكەت تاوھ كر بىنىت دەيىت يان نايىت، ئەو ئەوھەندە بەفەلى لەواقىيەتەكدايە كە(مادە و ئىنرژى) لەناو ئەم واقىيەتەدا جەرەيان پەيدا دەكەت ھەرچى پەيوەندى ھەيىت بەم واقىيەتەوھ كەھەيەتى نەك بەرەردووى واقىيەتەكە كاتىك كەنەبووھ نەك بەنەيندەى ئەم واقىيەتە فەرزەن كاتىك دەيىتەوھ عەدەم، بەدەر لەم دووانە ئەوھى كەپەيوەندى ھەيە بەم واقىيەتەوھ كە فەلەن جەرەيانى ھەيە، دەتوانىت تىۆرى پىشكەش بىكەت و دواتر تىۆرىيەكە بىكەتە ياسا، ئەويش يان(راست) يان(ھەلە)، چونكە ھەر تىۆرىيەك لەمەجالى(ئەزمون) كەردەدا(راست) دەرناچىت كاتى واھەيە بەتال دەيىتەوھ، تىۆرىيەكى زانستى پىشكەش دەكرىت كاتىك تەجروپە دەردەكەويىت كە دروستە كاتى واش ھەيە كە دەردەكەويىت ھەلەيە.

ئەوھى وا داخلى مەحدودەى وجودى مادە و ئىنرژى بىت نەك پەيوەست بە ئەم پەرى، واتە كاتىك كە ھىشتا مادە و ئىنرژى نەبووھ. ئەو پەرى، واتە كاتىك(مادە و ئىنرژى) لەناو دەچىت، ئا ئەو لەمەحدودەى كارى ئىمە خارىجە. ئىمكانى ئەوھەمان نىيە دەست بىكەن بەتەجروپە كەردن لەبارەيەوھ، بىنا لەسەر ئەمەش ئەگەر ماناى وشەى(ياساى زانستى)-قانۇنى عىلمى-بزانىن چىيە ناكىرىت بەسەدەتاكەى ھىچ و بەناخەرەكەى كەئەو پەرىيەتى ھەر بلىيت(ياسا). وشەى ياسا بەكارناھىتەرىت بۆ شىتەك كە ئىنسان تىيدا دەسلەلتى ئەوھى نەيىت كەتەجروپەى بىكەت و بزائىت وايە يان وانىيە. دەى خۆ ناتوانىن

تەجروبهى بگەين بزائين ئەم تيۆرييه كە ئىژى"مادە و ئىنرژى لەناودەچن تيۆرييه كى دروست يان هەلەيه"، چونكە ناتوانين تەجروبهى بگەين بۆيه نابيتە ياسا ئەوهى پى ئىژن ياسا ئەوه خۆهەلخەلەتاندە! هەروا كەبۆ ئەو سەرى ناتوانين بۆ ئەم سەريشى (بۆ رابردووى) بەدلىيايهوه ناتوانين، لە توانايى ديارى كراوى ئىمە خايرجە بۆيه بەشيوه كى گشتى بەكارهينانى وشەى (ياسا) لەرووى زانستيهوه بۆ مەتلەبى (وجود و عەدەم) لەبارى (مادە و ئىنرژى) يەوه بەكارهينانى باتل و رەدكراوهيه.

هەولبەدەن بە وشە و چەمك مەخەلەتەين، زۆر وشە و چەمك هەيه لەرووى زاھرييهوه بەھيژ، هەتا وا دەبينریت كە دەلييان هەيه، زۆر شت هەيه لەمەسەلەى (فەلسەفى و كۆمەلایەتى و سیاسى) ئىستدلالى زۆر دەكریت و وا پيشان دەدات زۆر بەھيژ، بەلام هەر شتىكى روالەتیه و واقعیه تىكى نیه و باتلە. لەمەتالى سیاسى و كۆمەلایەتى كە پەيوەستن بەئىنسانەوه ئەمانە دەيانينين كورەى زەوى هەمیشە خەرىكە مەتاليتىك بەناوينشانى حەقيقەت و مۆسەلەمات دەداتە دەستى خەلكى و هەمیشە باتلە، لەرووى زانستيهوه هەر بەو جۆرە، بۆيه بەوه مەخەلەتەين كە شتىك بلىن ياسا! دەيیت حالىتان بىت كەچ شتىك دەيیتە ياسا ئەوهى كە شەرتى تەواوه و دروستە بۆ بەكارهينانى وشەى (ياسا) هەيدە يان نیه؟ ئەگەر مەرجى دروست ئەنجام بوو، واتە ئەو ئەنجامەى لەدواى تەجروبه بەدەست هاتوو موافىق بوو لەگەڵ تيۆرييه كەدا ئابووە بىژن (ياسا)، بەلام ئەگەر مەقدور نەبوو پى مەلین قانون، يان مەقدور بوو، بەلام بالفعل ئەنجام نەدرا تاوەكو دەر كەوت واید يان وانیه ئەو كاتەش پى مەلین قانون (ياسا). بەوهى كەسێك ئىژى (ياسا) يە تۆ

مەخەللەتتى، ۋە كۆ ھەندىك لە تېۋرىيە كەنى (داروين) لە ۋ سەرەتاۋە ئە ۋ ئىنسانە خەللەتاۋانە كە ھەر قەسەيە كى تازە دە كرىت شۋىتى دە كەدون، چۈنكە ئەمە شتىكە لە دەرونى ئىنساندا ھەيە (ھەموو قەسەيە كى تازە لەزەتلىكى ھەيە بۆ ئىنسان) ئەوانە ۋا خەللەتابون ھەندىك نوكە كە (داروين) لەبارەي تەكامۇلە ۋە دەيانلىت بە ناۋىشانى بەدەيى تىن بەدەيىيات دەيانوۋت! دەي ھەر كەمىك دۋاي (داروين) تەقىقاتى عىلمى دەرىخست بىرلىك لە تېۋرىيە كەنى ھەللەيە تائىستاش ھەر لىكۆلىنە ۋە دە كرىت دەردە كەۋىت ھەندىك موسەللەمە ۋا باش تىگەشتۋە ۋە كەشى عىلمى گەۋرە گەۋرەي كىردۋە، بەلام بىرلىكىشى دەردە كەۋىت كە ھەللەي كىردۋە. ئەوانەي ۋالەسەرەتاۋە بە ۋجۆرە بەرخورد دەبوۋنە ۋە لەگەل باسە كەدا بەرخوردلىكى سەتخاندەبو بە ناۋىشانى موسەللەماتى عىلمى باسيان دە كىردا ئەمەش تەنھا لەبەرنەۋەي تازە بو، جازىيەتتى ھەبو، بەلام دۋاتر دەركەۋت كەۋانىيە. ئىستاش ئەم ۋشەيە بەكار دەھىترىت كە ئەم ياسايە كى زانستىيە (مادە ۋ ئىنرژى) لەنەبوۋنە ۋە نايەتە بوون، ئەمە ياسايە كى زانستىيە كاتىك مادە ۋ ئىنرژى بوۋىان ھەبو ئىتر بۆ نەبوۋن ناگەرەتتە ۋە نەمە مەخەللەتتىن بىژن ياسا ۋ تېۋرى زانستى ماناي چىيە؟ دەي كاتىك ئىرە توانىشان كارى تەجروپە كىردن بەھىنن بەسەر ئەم دۋو مەتلە بەدا:

يەكەم: بەوجود ھاتن يان بەوجود نەھاتن مادە ۋ ئىنرژى لەنەبوۋنە.
دۋوھم: چۈنە ۋە يان لەچۈنەۋەي مادە ۋ ئىنرژى بەرە ۋەدەم (نەبوۋن).
ئەگەر ئىرە توانىشان ئەو كارە كە پەيۋەستە بە (قانۇنلىكى عىلمى) لەم زەمىنەيەدا نەنجام بەدن، تاۋە كۆ بىي بوترىت قانۇنلىكى عىلمى، {ئەۋە كارىلىكى

باشه و باوه‌ری پێکه‌ن {، خۆ نه‌تانتوانیوه و هیچ کاتیکیش ناتوان ئه‌وه نه‌نجام
 بده‌ن ده‌ی بۆیه هه‌رگیز نابێت به‌مه بێژن یاسای زانستی (قانونی عیلمی). جا
 ناگاتان له‌وه بێت لی‌ره‌دا هیشتا قسه له‌وه نییه دروست یان هه‌له‌یه، واته
 نالین (ئه‌م راسته یان هه‌له‌یه) نه‌مه تیۆرییه که ده‌کریت راست بێت ده‌کریت
 هه‌له‌ش بێت، چاوپۆشی له‌واقیعه‌تی مه‌تلەب ده‌که‌ین و قسه له‌یه‌ك وشه
 ده‌که‌ین نه‌ویش نه‌وه‌یه به‌م مه‌تلەبه ده‌لین (یاسا)، ئه‌وه هه‌له‌یه پێی بلێیت
 یاسا، چونکه (تیۆریایه) و هیچ کات نا‌کریت ب‌کرێته یاسا، جا راسته یان
 هه‌له‌یه ئه‌وه به‌شوێنیکێ تر و به‌جێ خۆی.

زاتی به‌کارهێنانی وشه‌ی (یاسا) به‌و جو‌ره له‌جیاتی (تیۆریا) هه‌له‌یه، چونکه
 قاییلی ته‌جروبه کردن نییه ئه‌وه له‌لایه‌که‌وه، له‌لایه‌کی تره‌وه یه‌قیینیاتی تر له‌م
 لاوه هه‌یه که مه‌ده‌نی عالم به‌و جو‌ره که قورئان ده‌فه‌رمیت "دو‌که‌ل"ه و خوای
 گه‌وره دروستی کردووه، دروستکه‌ری ئه‌م عاله‌مه به‌وجودی هێناوه نه‌ویش
 له‌ پله‌ی یه‌قیندایه، چونکه له‌هه‌موو لایه‌نیکه‌وه (یه‌قین) بۆ ئینسان که ئه‌هلی
 ته‌حقیقه حاصل ده‌بێت به‌وه‌ی که ئه‌م قورئانه له‌ لایه‌نی دروستکه‌ری ئه‌م
 ئینسانه‌وه هاتووه، که زۆرێک له‌ ده‌له‌یله‌کانی په‌یوه‌سته به‌و زنجیره باسانه‌وه‌ی تا
 ئیستا وتوو‌مانه ئه‌و باسانه‌ی تایبه‌ت بوون به‌ (نوور و مردن و ئه‌شیعه...) جا
 ئه‌و باسانه‌ی له‌م باره‌یه‌وه له‌ قورئاندا کراون دواتر ده‌رکه‌وتوون که به‌بێ
 که‌م و زیاد ئه‌وه‌یه که قورئان وتویه‌تی ئه‌م جو‌ره باسانه ناگادار کردنه‌وه‌یه که
 بۆ حه‌قیانییه‌تی قورئان که نا‌کریت له‌لایه‌نی ئینسانه‌وه نوسرا بێت، به‌ل‌کو
 له‌لایه‌نی ئه‌و دروست کراوه‌وه بوو که شاره‌زایه له‌سه‌ره‌تای دروست بوونی
 ئه‌م جیهانه‌دا! هه‌له‌به‌ته ئه‌مه مه‌سه‌له‌یه‌کی فدرعییه و مه‌سه‌له‌یه‌کی ئه‌ساسی

ئىيە لە قورئاندا ئەمدەش لەبەر ئەو رازەى كە قورئان خۆى ئىشارەتى بۆ
 ئەكات كە ﴿سُورِهِمْ آيَاتِنَا فِي الْفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾*
 بۆئەوئەى لەئاياتدا ئەم نىشانانە دەر كەوئە ئەو ئىنساناندى ۋا گومانىان ھەيدە
 بە بۆندەى نوكتەى تازە تازەو ھەدقانىيەتى قورئانىان بۆ دەر دەر كەوئە، ئەگەرنا
 مەتلەبى قورئان ئەو ھەيدە ئىنسان لە پوۋچى ۋ خراپى بەئىتت بەرەو ئىنسانى
 ۋاقيەى ۋ باش، ئىنسان لەدەستى جاھىليەت رەزگار بكات ۋ بەئىتت بەرەو
 ئىسلام ئەساسىياتىشى لەم زەمىنەشدا ديارە (۱۴۰۰ سال) كار كراو
 لەمەودواش ھەر كار بكرىت ھەر پۆژ بەرپۆژ زياتر ھەقانىيەتى قورئان
 دەر دەر كەوئە ئەم كۆمەلە بەناۋى (كۆمەلەى قورئان) يەقنىيە ۋ مەتالىي
 بەرجەستەيە ۋ جىگەى شك ۋ گومانى ئىيە! دەى ئىستا يەك شت و تراو كە
 ھىچ تېۋرىيەك بۆ سەلماندى يان نەفى كردنى ئىيە لەگەلدا، شتىكى تر و تراو
 كە دەلىلى سەلماندى لەگەلدايە، ئەگەر ۋايتت ئەم باسەى يەكەم بى
 ئىعتبارە، ئەم باسەى دوو ھەم كە دەلىلى لەگەلدايە بە ئىعتبارە، بۆ غونە: دوو
 ئىنسان لە (سەقز) ھە ھاتوون بۆ (تاران) كە لە (سەقز) دا مەتلەبىك پىش
 ھاتوۋە يەككىيان بىنيويەتى ۋەك فلانە رۇداۋ تەقەنەو ھە شتىك رۇسداۋە
 ئەم بىنيويەتى ئەويزيان ئەمەى نەبىنيو ۋ ناگادارى ئىيە. ئەوئەى كە ھەۋال ۋ
 ناگائى لى ئىيە ھىچ ئىعتبارىكى ئىيە، بەلام ئەوئەيان كە بىنيويەتى ۋ بۆتە
 يەقنى بۆى ئەو مەبنايە ۋ ئىعتبارى ھەيدە.

* ﴿سُورِهِمْ آيَاتِنَا فِي الْفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفُرْ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 شَهِيدٌ﴾ (سورة فصلت ۵۳)

له لايه كډه عيلم ديت و باسي دروست بووني يان دروست ندبووني (ماده و
 نيرزي) ده كات، باسي له ناو چوون يان له ناو نه چووني (ماده و نيرزي)
 ده كات، به لام تواناي نه وي نيه كه ده ليليكي (موسدلم -
 بهر جهسته) بهيښته وه باقي قه و اعدي عيلمی دهری بخات كه وايه يان واييه.
 وتيشمان هيچ كات ناتوانيت و توانايش نيه نه وه بكات هه لېته نه وه
 له بهر چاو بگرن مه سه له ی سهره تاي په يدا بوون و دروست بوون
 له نه بوون نه وه (عه ده مه وه) جيا وازه له مه سه له ی بهر و نه بوون (عه ده مه) چونه وه
 (دين) نيرزي، بهر و نه بوون ناچي ته وه، به لكو نه فی ده كات له جاهيليه تدا
 ده يان ووت بهر و نه بوون (عه ده مه) ده چيت و نابوت ده بيت، به لام قورنان
 مه سخره يان پده كات نيرزي نابوت نابيت، به لكو موله لاشي و شي ده بيت نه وه
 نه وه نيوه واده زانن نابوت ده بيت! بزيه ندم دووانه له يه كه جيا وازن ندم
 يه كه يه كه يان به و لايه نه دا هه ماهه ننگه له گهل ندم تيوريه دا كه (ماده و
 نيرزي) نابوت نابيت له دواي نه وه كه دروست بروه، به لام نه وي تزيان كه
 ده رباره ی سهره تاي دروست بووني ته ی جيا وازه له گهل ندم تيوريه دا نيرزي
 به وجود هاتو وه! ده ی شتيكي يه قينمان هديه مه تلل بېكمان پده ليت، شتيكي
 تريشمان هديه كه ناتوانيت نه صلن بگاته نه قين و مه تلل بېكمان پي بدات،
 نه وه كه ناتوانيت بگاته يه قين واته ناتوانيت نه ندم لای نه نه و لای سابت بكات
 نه وي تزيان بهر جهسته ده و بديه قيني ده ليت نه میان راسته.

جا نه توانيت شتيك ته جروبه بكه ديت و يه قيني پي بيه خشيت بي ته فاوته،
 ليره دا قسه له سهر (زانا) نيه واته فلانه زانا قسه ده كات و شتيك ده ليت
 نه مه غديري عيلم به بؤ غونه، (زاناي ديني) شتيك ده ليت نه مه غديري

دېنە(مەلا درۆى زۆر دەكەت بەدەم دېنە) جا مەلاى بى ئېمان نەك مەلاى
خوئندەوارى بە ئېمان، نەگەر خوئندەوارىش نەبىت ھەر بە ئېمان بىت باشە.
جا بۆيە قەسى زانا شىكە و زانست شىك، بىر يارىك دە بىر يان ئىژن ئەمە
ياسايە، بەلام عىلم ئىژى ئەسلەن ناكىرت بىتە ياسا دەى جا شىك ئەسلەن
ناكىرت نەئەم لای و نەئەم لای سابت بىكىرت(بەتل)دەردەچىت. لە پرووى
زانستىيە(مساوى ئىرفىن). زانست ناتوانىت ئەمە ئەزمون بەكات
لەنەبونە ھاتوۋە يان نەخىر لەئەزەلە ھەبۋە بۆيە ناتوانىت ئەو دەرك
بەكات بۆيە ئىعتىبارى نىيە، بەلام ئەمىان ئىعتىبارى ھەيە و ئىژى لەلايەنى
دروست كەردە ھە ھەروست كراۋە.

مادە لە نىوان وجود و توانايى حىيات(ژيان) پەيدا كەردە:

{نەوەى كەدەلەن مادە وجود و خودى ژيانە وانىيە، بەلكو مادە شىكە
كەتوانايى پەيدا كەردنى ژيانى ھەبە}، واتە توانايى نەوەى ھەيە نەك واتە
وجودى ھەيە، مادە حەيات نىيە، بەلام توانايى ھەيە حەيات پەيدا بەكات، ئەمە
كەتوانايى ھەيە حەيات پەيدا بەكات ماناي نەوە نىيە واتە حەياتى ھەيە.

شەرائىتى مۇناسىبى بۆ پىش دىت ئىزافە دەبىت، بەلام نەمەش لە بەدەياتىكە
(مادەى بە ئىزافە حەيات) شىكى ترە غەبرى (مادەى مەنا حەيات) نەم شە
كە ئىزافە بوو خودى مادە نىيە، چۈنكە مادەى (مەنا حەيات) واتە چى؟ واتە
(مادە) مادەى بە ئىزافە حەيات، واتە غەبرى مادە، بابەتى يەكەم تەنھا مادەى،
بابەتى دوۋەم مادەى بە ئىزافە حەياتە، بابەتى دوۋەم غەبرى بابەتى يەكەمە.

ئەم بابەتی دووھەم، بریتییە لە بابەتی یەكەم بە ئیزافە شتێك، با بۆلێن (مەوزوع) (بابەت) بە ئیستیلاحی فەلسەفی.

مەوزوعی یەكەم بە ئیزافە شتێك، كە (حەیاتە)، بەلێ مەوزوعی یەكەم توانای ئەوەی ھەیە كە مەوزوعی دووھەمی بێ ئیزافە بێت، بەلام مەوزوعی دووھەم خودی مەوزوعی یەكەم نییە، واتە (حەیات). حەیات خودی مادە كە نییە، مادە ئەھلییەت و توانای ھەیە حەياتی بێ ئیزافە بێت، بەلام خۆ خودی حەیات نییە! بەلكو حەیات شتێكە بە ئیزافە مادە، لە مەوجودی زیندە كەدا كە دوو دانە مەوزوع ھەیە، ھەم مادە ھەیە، ھەم حەیات ھەیە. ئەمە كە دەبینێت مەوجودی زیندو ھەیە، مەوجودی زیندوش واتە مادە بە ئیزافە حەیات بۆ ئێمە دەرەخات كە خارج لە عالەمی مادە، ئیرادە بەك ھەیە كە شتێك ئیزافە دەكات بە مادە، تا مادە بێ حەیات دەبێتە مادە بە حەیات! مادە (منھا حەیات) دەبێتە مادە بە (ئیزافە حەیات)، و ئەوە كە ئیستیعدادی ھەیە، مانای ئەوە نییە واتە خودی مادە كەید، ئەو حەیاتە و ئیزافە دەبێت، واقعیەت ئەمەیدە كە بەو جۆرە تەوزیحەدا... شەیتێك، منھا شەیتێكی تر (شتێك لەناو شتێكە تردا)، ئەگەر ملیارەھا گۆران كاری بەسەردا بەیتیت تا ئەو شەیتە كە تر لە خارجدووە ئیزافە نەبێت، نابێتە ئەو شەیتە بە ئیزافە ئەو شەیتە كە تر...

ئێمە بە مادە دەلێن (أ)، ئەلف ھەرچی ئینفیعال و گۆران كاری جۆراو جۆرە بەسەردا بەیت، تاوەكو لە خارج (ئەلف) ھو، (باء) ئیزافە ندییت بۆ ناویتە (ئەلف بە ئیزافە باء)، بەلام دەبێت (ئەلف) ئیستیعداد (ئامادەگی) ھەرگرتنی (باء) ی بێت. ئیزافە بوونی (باء) بە (ئەلف) یەك مەرحلە بە خارجه

لەوێ (كە) (ئەلف) تەنھا (ئەلف) هە (كە) یه، هەروەها ئەمە لە خاسییەتی خودی (ئەلف) دا نییه كە خۆی بكاتە (ئەلف) به (ئیزافە بـ) نیرۆو قابیلیەتی ئەمە ی هەیه كە بێتە (ئەلف بەئیزافە بـ)، بەلام خۆی نییه بێتە (ئەلف بە ئیزافە بـ) لە خۆیهوه نییه، خۆی نییه كە (ئەلف) دەكاتە (ئەلف) یش و (بـ) یش، چونكە (ئەلف) بە هەزار و تەحوولات (و) هەرچهرخان (هەر) (ئەلف) ه ئەو ه كە بـ (بـ) ی بۆ ئیزافە دەبێت، وە بەلێ لە پێشدا (ئەلف) ئیستیعەدای بیلقووی هەیه بۆ ئەو (بـ) ی بۆ ئیزافە بێت، لەبەر ئەوەیه كە ئێرا دەكە خارج لە (ئەلف) و (بـ) هەیه كە (بـ) ئیزافە دەكات بۆلای (ئەلف).

بۆ نمونە شەكر، با شتیکی بەرھەستی و زۆر سادەو بچكۆلە بڵێن بۆ روژن بونەوی قەزییە كە.

هەرچی تەحوولاتە بەسەر (شەكر) دا بهێنە، ئەگەر شتیکی دیکە خارج لە (شەكر) جا (هەوا بڵێت، یان گەرما بڵێت یان شتیك كە قابیلی كۆنترۆل و تەشخیص بێت بۆ ئێمە یان قابیلی نەبێت) تا شتیکی دیکە ئیزافە نەوێت بۆ (شەكر)، ناوێتە (شەكر) بە ئیزافە ی شتیکی تر، مومكینە شەكرە كە كە شیوازی جیاواز پەیدا كات، بەلام هەر ئەو ماھییەتەیه و ناوێتە ماھییەتیکی تر بە ئیزافە شتیکی تر، مەگەر واقعەن شتیکی تری بۆ ئیزافە بێت، وەك (گەرما).

شەكر، بە ئیزافە (گەرما) دەبێتە شتیکی تر، یان ڕتوبەت (شی)، (شەكر) بە ئیزافە (شی) دەبێتە شتیکی تر. عەنەصری جوړاو جوړێك كە لەم هەستییه دا هەیه، چی ئێمە پێی بزاین چی ئێمە پێی نەزاین، شتیکی تر ئیزافە دەبێت بە شەكر، كە دەبێتە شتیك غەیری شەكر، ئەوێ كە شەكر بە ئیزافە ی شتیکی تر بێت. واقعەت ئەوێ كە شتیکی دیکە ئیزافە بوو پێی، بەلێ شەكر

ههيه دیت ئەم شته ئیزافه دهکات بۆ ماده، لهوهو دوا مهخلوقی زیندوی جوړ جوړ به ئیزافه‌ی حیات به ئیزافه‌ی شعور به ئیزافه‌ی ته‌عه‌قول به ئیزافه‌ی ته‌فه‌کور. به ئیزافه‌ی هه‌ر شتيك که له ئینساندا ده‌بینیت. ئەمانه گشتی ئیزافه بووه خو خودی ماده نیه بۆته ئەمانه، چونکه ماده ناوێته ماده به ئیزافه شتی تر به‌و جوړه که پرووغان کردهوه.

دهی ئەمه که ئیزافه‌س له ماده‌وه زه‌مینه‌ی ماده بووه چی پشان ده‌دات به ئیمه؟ پیمان ده‌لێت که ئیراده‌یه‌ك هه‌یه ئەم تواناییه له ماده‌دا ده‌گۆرێت بۆ فیعلیه‌ت. ئیمه خو نازانین حیات چیه، ئیمه ته‌نها پرواڵه‌ت‌که ده‌بینین و قه‌زیه پۆشنه بۆمان، که ده‌وینین دوو دانه کرم دانه‌یه‌کیان دروست ده‌که‌ین له (مۆم) و دانه‌یه‌کیان کرمی راستی، له پال یه‌ک‌دا دایان ده‌نێن. یان دوو دانه نمونه به‌رجه‌سته و دیار، که (منها که) زۆر گرنگ‌ره له (عه‌لاوه‌که)، کۆمپه‌ته‌رو میکروبیك کۆمپه‌ته‌ر زۆر ده‌زگایه‌کی موهیم و گرنگه به‌ زاهیر، میکروبه‌که‌ش شتیکی ساده‌یه، ته‌ماشای ده‌که‌ین ئەم میکروبه‌ ئەو شته‌یه که کۆمپه‌ته‌ری لی دروست بووه به ئیزافه شتیکی تریش ماده‌یه به ئیزافه‌ی حیات. ئیمه ئەوه‌نده‌ی دیاری ده‌که‌ین، ئیز حیات چیه؟ خو عیلم ئەمه نازانیت. ده‌زانیت له فلا‌نه شه‌رائه‌تدا ئەم گۆرانکاریانده به‌سه‌ر ماده‌دا دیت و ئەه‌لییه‌ت و شایسته‌گی حیات په‌یدا ده‌کات، ته‌نها ئەمه‌نه ده‌زانیت. ئیمه ته‌نها پرواڵه‌تی دیاری ده‌که‌ین و ئەمه‌ش شتیکی زۆر ئاسایی و ئاسانه، ئیمه ده‌بینین ئەو میکروبه‌ شتیکه زیاتر له ئەو کۆمپوته‌ره، واته ماده‌ی کۆمپوته‌ری هه‌یه، که خودی ماده‌یه، به‌لام به ئیزافه‌ی شتیکی تر ئەوه‌نده

مه حسوسه بۆ ئيمه (دهرکي بې ده کهين) و کار يگهري و جيکه و ته دی دياره و ناسايش دياره.

به هر حال مه تلنه به که به ديهيه بۆ ئيمه هر چنده توانای ناسيني ده قيقی بې پيدا نه کهين، مه تلنه به که چيه؟ حيا ته، وجودی حيا ته له موجوديکي زيندودا نه مه به ديهيه بۆ ئيمه که حيا تي تي دايه، به لام نيمکاني نيه ناسين و معرفه دی دروست پيدا بکهين به حيات و بزاین چيه!

تازه نه گهر ده قيق تر بيژين ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ﴾* نه که حيات، خودی ماده که زه رفيکه حيات قبول ده کات نيمکاني نيه بتوانين به جوړيکي نيهايي بناسين!! (ده سته کهيت به گهران و ناسيني ده ورو بهر) ورد ورده ده گه يته مه له کو تيدت، ورد بهر وه ده گه يته عونصور گه ل و ورد بهر وه بهر وه خوار ده بيته وه ده گه يته (نه توّم) و له وهش وورد بهر وه ده گه يته (نه ليکوژون) و پرؤ خواره وه مه رحله له دووای مه رحله. هر وورد بهر وه ده گه يته جيگه يدک (نور)، هر نه وه نده ده يگه يتي، به لام نايان ئيمه ده توانين به جوړيکي نيهايي خودی ماده بناسين؟ هيچ عونصور يک له عناصري ماده به جوړيکي نيهايي بناسين؟ بگه ينه نه و پري معرفه ت؟ نيمکاني نيه و نه م تواني به به شدر نه دريا وه. به شدر توانای نه وهی بې درا وه حره کهت بکات بهر وه بې نيه اهدت. به لام ناييت بگهين، نه گهر گهين بې نيه اهدت نيت بې نيه اهدت

* (اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ (٢٥٥) البقرة

نېيە تازە!! (بىنېھايەت(بىن كۆتايى) كاتىك بىنېھايەت، كە ئىمە پىن نەگەين،
ئەگەر بگەينە بىنېھايەت واتە بىنېھايەت نېيە!)

توانى ھەرەكەتى ئىنسان بە شىۋەيەكى ديارى نەكراۋ دراۋە، بەلام ھېچ
كاتىك گەشتن پىن نېيە. مەبەست لە تەكامول (كامل بوون) پىنگەيشتن نېيە،
ئەگەر پىنگەيشت ئىز ئەۋە مۈتەناھى بوۋە. ھەر كاتىك تۆ گەشتىتە ھەدىك
ئەۋ ھەدە ئىز مۈتەناھىيە لە كاتىكدا مەبەستەكە نا مۈتەناھىيە، ھەرەكەتە
بەرەۋ نا مۈتەناھىيە.

مۈتەناھى مەبەستەكەيەۋ ئىنسان بەرەۋ لاي دەپروات، واتە بەشەر بەپىنگەۋەيە
بەرەۋ نامۈتەناھى دەپروات، بەلام پىنگەيشتى نېيە. جا مەبەستم ئەۋەيە ئىمە
ئاتوانىن تا ئەۋ پەر لە مەۋردى ھەر شىك لە شتگەلى مادەۋ ھەر عنصورتىك
لە ەناصرى مادەۋا بگەين. چ جاي لە مەۋردى ھەياتەۋە!! ئاتوانىن بزائىن
ھەيات چىيە.

لەبارەى رۆحەۋە

ئەۋەى لە ھەيات گرنگرە (رۇح) و ئاشتوانىن بزائىن رۇح چىيە! ئىمە تەنھا ديارى
دەكەين و دەلىين ئەمە مادەيە زۆرىش ھەۋل بەدەين كۆمەلىك شت لەبارەى مادەۋە
بزائىن ديارى دەكەين لەم مادەۋا(ھەيات) چىيە، بەپىن ھەرەكەتەكەدا ديارى
دەكەين لەم مەخلۇقە زىندوۋەدا كە(مروۋفە) مادەش ھەيە، ھەياتىش ھەيە، رۇحىش
ھەيە. ئەى رۇح چىيە؟

رۇح: ئەۋ جىۋاۋزى و ئىمتىيازاتەيە كە مروۋ ھەيەتى لەگەن باقى گياندارگەلدە.
سادە بىلىين بۆ ئىمە ناسىنى ھەيات ئاسان نېيە، چ جاي ناسىنى (رۇح)!

له سەدرە تاۋە باسماكرىد، كه پيش له حەيات ناسىنى نىھائى مادەش مومكىن نىيە بۆ ئىمە. جا دىقەت بكەن ئىمە رۆح چۆن بناسىن؟ ئايا تەدرىفى بكەين، و تاييە نەندى و موشەخەساتى بلىين؟ نا.... تەنھا دەتوانىن كارىگەرى ديارى بكەين، چۆن جياوازى مەخلوقىكى زىندوو، لەگەل مەخلوقىكى بى حەياتدا ديارى دەكەين ئەوئىش بە روالەت شتيكى عەينى و لەبەرچاۋە بۆمانە، كه ئەم مەخلوقە حەياتى ھەيە بەم بەلگەنە، بەلام ئەو مەخلوقەكەى تر حەياتى نىيە، ھەر بەو جۆرىشە جياوازى ئىنسان لەگەل باقى گياندارانى تردا ديارى دەكەين، دەبينىن مەرۆڭ كۆمەللىك شتى دىكەى ھەيە، ئەو ئامادەگىە عەجىبەى ھەيەو لە باقى حەيواناتدا نىيە، كه دەتوانرئەت بە بارى خاسىدار بە بارى خرابى دا، بە سىفەتگەلى پۆزەتيف و بە سىفەتى نىگەتيف، كەم و زۆر بى حساب {ئەنجامى بدات} و كارىگەرى ھەيت. ئا ئەمە شتيكە كەئىمە لە مەرۆڭدا دەيىنى و، كۆمەللىكە كه مەرۆڭ جياۋەكاتەۋە لە باقى گياندارەكان. ئا ئەو مەجموعە، يان ئەو نىروە كه ئەم مەجموعە پەيوەستە پىئەۋە پى ئىژىن (رۆح). ئەۋە شتيكى زۆر بەدەيىي كه ئىنسان رۆحى ھەيە، واتە ئىنسان حەيوانە بە ئىزافەى شتيكى دىكە.

ئائىستە ئىمە مەرۆڭ دەبينىن جياۋازە لە گياندارانى دىكە. رۆح چىە؟ رۆح: ئەو مەجموعەيەيە كه مەرۆڭى جياكردۆتەۋە لە باقى حەيوانات. ئەساسەن لە تەعبىرى قورئانىشدا لە زۆر شوئندا ئىمە دەيىنىن. واتە (لۇب) واتە (ئەرزىشى ئەساسى). رۆحى ئىنسان واتە ئەۋ شتە وا (ئەرزىشى ئەساسى) ھەيە بۆ ئىنسان. لە فرە ئاياتى قورئاندا بە تەشريع و بە لۇبى تەشريع دەفەر مۆيت (رۆح). بە ئەرزىشى گەۋرەى ھەر شتيك مەسەلەن (گەۋما) بۆ (ئاگر) رۆحە.

(روح فىھا باذن ربهم من كل امر) رۆح لە ھەرچى شتە. ھەرچى شتە رۆحى ھەيە. يان لوبى ھەي. جا لوب و رۆح تەقربەن ۋەك يەكن، واتە ئەوشتە وا نەرزىش. ۋاقيعى ئەو شتەيە .

ئىنسان نەرزىشە ۋاقيىيەكەي وجودە مادىيەكەي نىيە، ئىنسان نەرزە ۋاقيىيەكەي ھەياتەكە نىيە شتىكى ترە لەسەرۋە ئەمالەۋە، غەبرى مادەكەو غەبرى ھەياتەكە شتىكى تر ھەيە، كە ئەو نەرزىشى ئىنسانە، ئەو پى دەلئەن (رۆح).

دەربارەي مادە، مادە بە ئىزافەي ھەيات، مادە بە ئىزافەي ھەيات و رۆح: جا بابىنەۋە سەر باسى سەرەتامان، ئىمە سى جۆرە قەبىلەي گەۋرە دەبىنەن. دەستە بەندى بکەين:

قەبىلەيەك، كە ھەر مادەيە بەبى ئىزافەي ھىچ شتىك . قەبىلەيەك، كە ھەر مادەيە بە ئىزافەي شتىك، كە ئەو شتە پىدەلئەن (ھەيات) نازانين چىە، بەلام كارىگەرەيدەكەي دەزانين. قەبىلەيەك، مادەيە بە ئىزافەي ئەو شتەي وتمان پى (ھەيات) و نەمانزانى چىەو كارىگەرەيەكەيمان بىنى، بە ئىزافەي شتىكى تر كە (رۆح)ە، نازانين چىەو كارىگەرى دەبىنەن. ئىمە ئەم سى شىۋەيە دەبىنەن .

ئەمانە (بالقوۋە) ھەن، ئائەو (دوكلە) ۋا لە ئەۋەلەۋە دروست بوۋە ئەو دوكلە تواناى ئەۋەي بوۋە، ئەو ئىستىعدادەي پى دراۋە كە بۆ رۆژىك بگۆرئەت بۆ مادەي بە ئىزافە ھەيات و بە ئىزافە رۆح ، بالفعلىش ئىمە ئەم سى شىۋەيە دەبىنەن.

بالقوه، واته ئىستيعدادى بووه ليړه دا تنها ته عبره كان ده گورېن، نه گينا بالقوه و ئىستيعداد يه كيكن. ئىستيعدادى بووه، واته توانايى نهمه ي هه بووه، كه كاتيک كه شهرانيت جوړ بوو نهم خه سلته تيه پي ئيزافه بيت نهم خصوصيه ته ي پي ئيزافه بيت، بالقوه ش له ئىستلاحي (مەنتيقدا) هه نهم مانايه ي هه يه.

بۆيه ليړه دا ده گه ينه نه وه ي هه ر مەوجوديک شتيكه نه و نەرزشي پيداوه و کردوويه تيه نه و مەوجوده به نەرزشه نا نه وه (روح) ه. وه ئيلا مەوجوده كه به عيوانى ماده گشتى يه كيكن، فلانه شت. نه و عى ماده يه و نه و شته كه ي تر نه و عيكي ماده يه و نه وى تر نه و عيكي تر، نه مانه جياوازن و بوونه ته چەند جوړيک له بهر خاترى كۆمه لتيك خه سلته ته كه نه مانه ي جيا كړدۆته وه له يه ك نه و كۆمه له خه سلته ته ي بۆته مايه ي نەرزش دان به م شته نه وه (روحى نهم شته يه).

نه و ش له سهره تاوه له كاتى دو كه له كه دا بوونى هه يه به عيوانى ئىستيعداد (بالقوه) بوونى هه يه، نه ك به عيوانى (بالفعل)، واته ئيمه (بالفعل) ده بينين نهم شته حدياتي پيدا کردووه وه ده شزانين كه نهم شته حدياتي پيدا کردووه، دووشت (ماده و حديات)، نه و ش ده شزانين (ماده ي بى حديات، ماده ي به ئيزافه حديات نيه - نه مه ش له به ديهياته - ده ي ئىستا وه لامي نهم پرسياړه ماده ي بى حديات چۆن ده بيته ماده ي به ئيزافه حديات؟

هه رچى له ناو ماده دا بگه رپييت وه لامي نه مه ت ده ست ناكه وپت. وه لامي كه ش نه مه يه: نيراده يه كي خارج له ماده هه يه، كه هه روا ماده ي خهلق کردووه، هه ر به و جوړه ش ئىستيعداد (بالقوه) ي نهمه ي بى داوه له شهرائيتيكا حدياتي

بى ئىزاڧە بىكەت، ئىستىعدادى پىداۋە لە شەرائىتىكىدا (بارودۇخىكىدا) ئەۋە ۋا بى دەلىن (رۇخى) ئىنسانى بۆى ئىزاڧە بىت.

جا مەبەستىم شىتەكە ئىمە وشەى (رۇخ) بۆ ۋاتى (ئەخەفى) بەكار دەبەىن بۆ ئەۋ شتە ۋا لەئىنساندا ھەىە ۋ لە شتى دىكەدا نىيە، ئەمە ماناى (ئەخەفىيە)، ئەۋەش كە باسكىرد لەۋاتى گشتى رۇخدا باش تىيگەىن، لەۋاتى گشتى رۇخدا بەۋ جۆرە ۋا لە قورئاندا باسىدەكەت، ۋاتە (لوى) ئەرزى ئەساسى ھەر شىتەك، بەلام ئەم رۇخە تاپەتەى كە لە ئىنساندا ھەىە جىاۋازە لەۋ رۇخانەى كە دەلىن ئەرزى ئەساسى ھەر شىتەك ئەۋە تەنھا لە لايەنى دەلالەت ۋ مەفھومى لەفرەۋەىە، ئەۋ تەبىرە عامەى كە ۋوتم لەبەرئەۋە بوو تىيگەىن ۋ زەنمان رۇشن بىكەتەۋە كە ئەمە ۋا لە ئىنساندا ھەىە بۆچى بى ۋتراۋە رۇخ، چۈنكە ئەرزى ئىنسان ئا بەمەۋەىە، بەلام ئەمە كە ناۋى نراۋە رۇخ ماناى ئەۋە نىيە ۋاتە ئىمە تواناى ئەمەمان ھەىە بە بۆنەى ئەم ۋوشەىەۋە، ئىز مەعرفەت بە مەدلولەكەى پەيدا بىكەىن ۋ بە تەۋاۋەتى بىناسىن، ...نا...زۆر وشەمان ھەىە مەدلولى ھەىە، مەدلولىك مىقدارىك قەبل دەرەك بۆ ئىمە، بەلام زۆرىكى غەىر قەبلى دەرەك، مەدلولى عام ۋ موشتەرەكى رۇخ ئىمە دەزانىن چىە، بەلام مەدلولى خاسى رۇخى ئىنسانى نازانىن چىە، مەفھومە عام ۋ ھاۋبەشەكەىە كە تەنھا قەبلى دەرەك بۆ ئىمە، ئەۋەشە كە رۇغەكرەۋە ھەر بۆ ئەمەبوو، بۆئەۋە كە مەفھومى عامى ئەم وشەىە تىيگەن. بۆ دەرەكى مەتلەب بوو، كە ئەۋ تەبىرە عامەى رۇخان ۋوتم، بۆئەۋەى بزانن ئەمە لە عورفى دىندا چى مانايەكى ھەىە. جا جۆرى (ما صەدەقى) ۋوشەى رۇخ لە ئىنساندا لەگەل غەىرى ئىنساندا ئاسمان تا زەۋى بەىنىان ھەىە (جىاۋازن لەىەك).

بۆ ۋەلامى ئەم پرىسارەش كە ئايا خردى ئىستىعدادات جۆرىك لە وجود(قوەتەىان)

ھەىە، يان نا؟

وجود دوو مانايى ھەيدە، ئەگەر وجود بەماناي وجودى (بالفعل) بىت، كەچى زەھنى بىت و چ خارىجى (واقىيى)، ئەو ھەلا وجودى نىيە و ديارنىيە عەدەمە، خۇ ئەگەر بىن ئىمە ھەر لە سەرەتاۋە وجود تەنھا بەماناي وجودى (بالفعل) لىكېدەينەۋە، كە دابەش دەبىت بۇ وجودى (زەھنى) و وجودى خارىجى يان (واقىيى)، ئەو ھەر لە سەرەتاۋە ھەلەمان كەردوۋە! وجود ئاۋادابەش مەكەن، ئەو تەنھا وجودى (بالفعل) قابىلىيەتى دابەش بوۋنى ھەيدە بۇ ئەم دوو جۆرە وجودە (وجودى زەھنى و وجودى واقىيى) لە سەرەتاۋە وجود تەنھا بەماناي (وجودى (بالفعل) مەگەن، بەلكو گشتىز (عامر) بىگەن. ئىمە جۆرىكى دىكە وجودمان ھەيدە، ئەۋىش وجودى (بالقوۋە) ئەمەش لەبەرئەۋەي (بالفعل) نىيە ناتوانىن موختەصاتى بلىن، كاتىك شتىك فىعلىيەتى پەيدا كەرد، چى زەھنى و چى خارىجى (واقىيى) وجودىك ئابەو مانا خاصە دەتوانىت باسى موختەصاتى بىكەين، بەلام كاتىك ھىشتا پەيداي نە كەردوۋە ناتوانىت موختەصاتى (عەدەم) بلىن. بالفعل (عەدەمە) بە ئىعتبارى بالفعل، بەلام بالقوۋە (وجودە)، واتە دەبىت لە سەرەتاۋە ئەو دابەش كەردنە مەنتىقىيە لە زىھندا دەر بىكەيت كە دەلىل "وجود، يان زەھنىيە يان خارىجىيە (واقىيە)"، خەرىكەن ئەم دوو جۆرە وجودە تەسۋور دەكەيت، ئەمەش ھەلەيە .

لە سەرەتاۋە بزانن (وجودى بالفعل) دەبىتە دوو بەشەۋە:

۱. وجودى زىھنى.

۲. وجودى خارىجى (واقىيى).

واتە، ئەمە وجودى بالفعلە دەبىتە ئەم دوۋانە، واتە ئەو ۋا بە واقىيى ھەبىت، چى لە زەھنى ئىمەدا و چى لە خارىجى ئىمەدا (ئەمەش ھەر جىگەي

قسه له سهر كړدنه)، چونكه وجودى زهنش ههر وجودى خارجيه ههر رېاليسته (واقعيه)، چونكه له كړتايدا له م عالمه دا ههر هديه، جا نئستا دريژى پياده م و دوورى بڅمه موه.

نايدىاليزميش ههر رېاليزمه، جا لايه نى ديكه پيدا ده كات، نايدياليزميش دوو لايه ن پيدا ده كات :

۱. نايدياليزمى واقع بينانه.

۲. نايدياليزمى غير واقع بينانه و (ته خه يو لى).

به ههر حال با زور دوور نه كه وموه نه و باسه زور دوورو دريژوه .

قسه له مديه نه وه وا له مدنيتدا تو ده بخوئيت و ده بينيت و (وجود) دابهش ده كڼ بو دوو بوعد، يه كيك (زهنى) و يه كيك (خارجي - واقعي) نه وه واته كي تايه تي له وجودى گرتو ته وه كه وجودى (بالفعل)، له سهره تاوه لقيك له وجود گرتو وه و هاتو وه دابهشى ده كات (تو برو پيش نه م لقه، نه گهر له ناو نه م لقه دا كار بكديت (نيمكاني نيه (قوه) بدوزيته وه)، چونكه جوړى زهنى و خارجي نيه، واته ده بيت برويته سهره وه و نه م لقه به جي بهي ليت و برويته مانايى گشتى وجود.

جا ليړه سدير ده كه ديت قابلى دابهش كړدنه بو دوو لق:

۱. لقي (وجودى بالقوه)، كه ههر يه كسانه به (عده م)، به لام نه ك عده ميك

لباسى (جل) وجود نه كاته بهر، عده ميك كه لباسى وجود بكاته بهر.

۲. لقي (وجودى بالفعل)، جا وجودى بالفعل ده كړيته دوو به شه وه:

أ- وجودى زهنى.

ب- وجودى خارجي (واقعي).

جا خالىئەك گرنگە ھەيدە نىسبەت بەم باسانەو گشت باسيئەكى دىكەدا پىويستە
 نامازەى بۆ بىكەم، ئەويش ئەوھىيە كە تەنھا يەك وشە لەناو يەك رستەى دوورو
 دريژدا تواناى ئەوھى ھەيدە سەر لەبەرى ماناى ئەو رستەيە بگۆرپت بەجۆرئەك
 كە ئەصلەن بە تەواوھتى ماناى يەكەمى رستە پىچەوانە بکاتەو، لەباسيئەكى
 ەك باسى (وجود)دا، ئەگەر بوتريئە"مادە زاتەن ئىستيعدادى ھەيدە
 بگۆردريئە بۆ شتيئەكى دىكە"، كاتيئەك دەليئت (زاتەن ئىستيعدادى ئەمدى
 ھەيدە) ئاگادارى وشەى (زاتەن) بىە، ئەگەر بەو مانا بىليئت كە ئىرادەيەك
 خارج لە مادە بەشدارى تيئا ناكات، واتە بە بى ئىرادەيەكى خارجىيە ئەم مادە
 تواناى ئەوھى ھەيدە بگۆرپت بۆ مادەيەك بەئىزافە شتيئەكى تر ئەمە غەلەتە،
 زاتەن بەم مانايە غەلەتە، ئەگەر (زاتەن) بەماناى ئەمەيە، واتە ئەم
 ئەھليئەتە(توانايىە) دراوہ بەم شتە، كە ھەر كاتيئەك ئەم ئىرادە خارجىيە مەيلى
 بىيئە، مەسلەن ئەو دارە سەوزە، دەلييئت ئەم دارە (زاتەن) ئەھليئەتى ھەس
 (تواناى ھەيدە بىيئە پەنجەرە، ليئەدا مەبەستت چىە؟ ئەگەر زاتەن مەبەستت
 ئەوھىيە بەبى ئىرادەى خارجيەك بىيئە پەنجەرە قەسدى غەلەتتەكر، ئەگەر
 مەبەستت لەمەيە زاتەن ئىستيعدادى ھەيدە بىيئە پەنجەرە، ئەمە ماناى ئەوھىيە
 ئىرادەى خارجيەك بەشدارى تيئا بکات و بەشيۆەى پەنجەرە دەرييەيئەت، بەلئى
 ئەمە راستە، ئەگەر ئابەو جۆرە ئىستيعدردگەل لە مەوجوداتى ماديدا، يان
 لەمادەى گشتيدا دەگرىتە نەزەر و دەلييئت (زاتەن) توانايان ھەيدە كە بىنە ئەم
 شتە جۆراو جۆرە بە ئىزافەى حەيات و ھەر شتيئەك، و مەبەستىشت ئەوھىيە
 واتە خۆى بە تەنيا خۆى و بەبى ئىرادەيەك خارجىيە بتوانيئەت بىيئە ئەمانە، ئەمە
 قەسەيدەكى راستەو بەو جۆرەيە، بەلام ئەگەر ماناى ئىستيعدادى (زاتى) لەم

ماده دا بو گوراني به شيوازي جوړ جوړ كه ئيستا هه ن و به وهى بزاني
نيرادهى خارجي به شدارى تيدا نه كړدوه نه مه غه له ته، هه ر وهك نه و
غونډه ي كه ووم، داريك زاته ن بيته په نجه ريهك، نه گه ر به م مانا بلييت
نيرادهى خارجي به ژدارى تيدا ناكات .... نا...!!

جياوازي نيوان ئيستعداد و مه صيره كان له نيوان ئينسان و شته كاني ديكه دا:
ليړه شدا پتويسته نه وهش باس بكم ئيستعداد و مه صيره كان له نيوان ئينسان
وشته كاني ديكه دا جياوازه، نه گه ر بيت و دهرك به مه نه كريت، نه وه پرسیاري
جوړ جوړ سر هه لده دات، به لام گرنگه بزاني كه مه سه له له ئينساندا
نوكته يه كه، كه ئينسان جياده كاته وه له (دروستكراوه كاني ديكه) له و شتانه ي
غديري ئينسان، ئيستعداد له دروستكراوه كاني ديكه دا ته نها يهك مه سيري
هده، به لام له ئينساندا دوو مه سير هدى ﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ
نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ (۲) سورة الإنسان يان ﴿فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا
وَتَقْوَاهَا﴾ (۸) سورة الشمس. جياوازي ئينسان له گه ل بارگه لي تر دا نه وه يه،
كه مه وجوداني جياوازه سهرده كهيت يهك مه سيري ئيستعدادى هده، بوته
ندو باره... ندو باره كه ي ترى نيه، به لام مروؤ وانويه كاتيك ده بيته نه م
مه وجوده كه بريته له ماده ي به ئيزافه حيات و به ئيزافه روح له هه ر
باريكا تو بلييت ده توانيت نه م باره كه ي بيت يان نه و باره كه ي بيت.

له بارى به غى و به خششدا، ده توانيت رشد (گه شه) بيت، ده توانيت سه خى
بيت. له بارى ته دهلوقى زيه ن به واقعيه ته وه، ده توانيت نه زان بيت،
ده توانيت زانا بيت، له بارى په زرشى واقعياتدا ده توانيت (موثمين) بيت،

دەتوانىت (كافىر) بىت، لە بارى كارى جەستەيەو، دەتوانىت دارتاش بىت، دەتوانىت دارتاش نەبىت، دەتوانىت ۋەستا بەنا بىت، دەتوانىت بەنا نەبىت، بە جىاۋازى باقى مەوجودات كە ئىستىعدادىيان يەك مەسىرىيە، ئەۋەلەن ئەم چەند مەسىرىيە، جگە لەم چەند مەسىرىيە، لىرەشدا (ۋاتە لەم چەند مەسىرىيەشدا) دوو رېنگەى ھەيە، يان بەملا يان بەۋلا. ئەمە لە ئىنساندا ھەيە دەبىت ناگادارى بىت بە جىاۋاز لە ھەموو مەوجوداتى دىكە.

كات و شوپن لە دونىاي (رۇح)دا:

لىرەدا دووبارە ئەۋە رۇشنىكەمەۋە لە بارەى (مادەو رۇحەۋە) لەسەرەتاۋە باسەم كەرد، كە شايت ھەندىك باس ھەبىت لاي خەلكى رۇشن نەبىت و ھەر ئەم رۇشن نەبوۋنەش بوۋىتە مايدى كېشە بۆ دروستكردن و كۆمەللىكى كەمىش لەناو كۆمەلگەدا ئەمەيان كەردىتە سەرداو لە بەرامبەر موسولمانانەۋە قەسەى پىكەن و كۆمەلگەى پى لاۋدەن، كە دەكرىت ئەۋ كەمىنەيە بەتايەت لەگەلئان دابىشىرىت و قەسەيان لەگەل بىكرىت. دەربارەى زەمان و مەكان (كات و شوپن) لەلاى مادەو رۇح جىاۋازە، كاتىك (رۇح ئايدىيالىزمى) بە تەنبايە زەمان و مەكانى بۆ نىيە، بەلام كاتىك بە تەنبا نەبوۋ، لەگەل مادا بوۋ، كە ئائەمە —ئىمە بالفعل— ھەين ئىز بە بۆنەى ئەم تەركىبەۋە زەمان و مەكانمان بۆ ھەيە، كاتىك رۇح لەناو ئەم جىسەمە مادىيەدا سنورى ھەيە ھىچ فەرقى نىيە، ھەر كاتىك رۇح لە جىسەم چوۋە دەرەۋە ئىز شىتىك بەناۋى زەمان و مەكانەۋە بوۋنى نامىت، زەمان و مەكان قەيدىكە حاكەمە

كار، دەر كى عىلمى تەحقوق پەيدا ناكات، چونكە ھەيوان بىدە تاقىگە بزانە شتىك ھالى دەبىت، كە تۆ ھالى دەبىت، نا.... بۆيە مەدەستەم ئەو ھە بوو ئىمە بەشىۋەى فەلسەفى دەتوانىن ئەمە دەر ك بىكەين كە غەيرى مادە پىۋىستى بە (كات) نىيە، قەيدى (كات) ھاكم نىيە بەسەرىدا، ھەروا كە قەيدى مەكان (شۈين) ىش ھاكم نىيە. بەكورتى لە ماۋەراى، مادەدا شتىك بە ناۋى (شۈين و كات) وجودى نىيە، ئەو ھەش كە دەلىين ئىمە ناتوانىن ماۋەراى مادە بناسىن و تواناى ناسىمان نىيە، لىرەدا پىۋىستە ئاگادارى ئەو ھە بىن، كە دەوترىت رۆح ناسىن لەبەر ئەو ھە نىيە، كە رۆح ئەو خەسلەتە غىر قابىلى ناسىنەى ھەبىت، واتە رۆح خەسلەتتىكى ھەيە ئىمە ناتوانىن بناسىن، نا بەلكو ئىمە مادەش ناسىن، ھەياتىش ناسىن، كاتىك تۆ مادەو ھەيات نەناسىت ديارە كە ناتوانىت رۆحىش بناسىت. جا بۆيە ئەو تەسەوراتانەى ئىمە ھەمانە لەبارەى رۆحەو، ھەرچىيەك دىن بە زەنماندا لە كارو چالاكىيەكان سەير دەكەيت زەمانى لەگەلدايە لەبەر ئەو ھە لەبارەى خودى (رۆح) بە تەنھا نىيە، بەلكو جەستەش —مادە— شى لەگەلدايە، بەلام كاتىك رۆح تەنھا كرايەو ھەوتە دەرەو ھەوى ئىرادەى خۆمان، جا لەو كاتەدا چونكە مادە نىيە —كات— ماناى نامىنەت، لە كاتىكدا چونكە زەننى ئىمە خۆى برىتە لەمادەو رۆح و لەوان پىنكەتوۋە، دووبارە ھالەتتىكى زەمانى پەيدا دەكاتەو. جا بۆيە ئائەم تەسەوراتە كە ئىمە ھەمانە لەبارەى (رۆح) ھەو ھەرچىيەك دىت بە زەنماندا لە كارو چالاكىيەكانى سەير دەكەيت زەمانى لەگەلدايە، لەبەر ئەو ھە بەتەنھا لە بارەى خودى (رۆح) ھە نىيە، لەبەر ئەو ھە زەنمان لە جەستە (مادە) و رۆح پىنكەتوۋە و بۆمەجالى مادىيەكەى زەمان مەترەھە، بەلام دەكرىيەت ئەو

كاتەى (رۆح) له ئىراەى خۆماندا نامىنىت و لىمان وەرە گىرێتەو شتى تر
 رۆوبادات، چونكه كاتىك ئىمه (بىرەكەينهوه) ئەم بىر كەرنەو هيه به ئىراەى
 خۆمانه و رۆح و مادەش تىيدا بەشدارى دەكەن، بۆيه لىرەدا بەم مايه رۆح له
 ئىراەى خۆماندايه، بەلام كاتىك لىمان وەرە گىرێتەو و خارج له ئىراەى
 خۆمان مومكىنه (رۆح) تەنها بکریتەو و موجهرەد بکریتەو {لەدەرەوہى
 مادە}، جا كاتىك وایلیکرا مادەم لەدەرەوہى ئىراەى خۆمانه ئىتر زەمان
 مانایى نامىنىت، بەلام له كاتىكدا له ناوئىمه و زەنى ئىمه دایه دووبارە دیتەو
 ژێبارى قەیدى زەمانەو!

باسى پېنجەم:

لە نىۋان ئىرە و ئەۋىدا

ناونىشانى ئەم باسە لە راستىدا بىرىتتە لە (حور و غىلمان و وىلىدان)، كە دەزانىن سىخ ناۋن لە قورئاندا ھاتوون و بىرىتىن لە جۆرىك لە دروستكراۋى خۋاى گەۋرە لە بەھەشتدان و تايىتەن بە موسولمانان و ۋەك پاداشتىك بۆيان نامادە كراۋە لەپاى ئەو كىرەۋە چاكانەى كە لە دونىادا ئەنجاميان داۋە، بولام ئىمە لە ئىرەدا ناونىشانە كەيمان گۆرى، چونكە بەراستى لەم باسەدا (كەك ئەھمەد) وردەكارى و سىرنج و تېيىنىيەكى زۆر تايىتە دەربارەى جياۋازىيەكانى ئەم ژيانى مادىيەى كە ئىستا ئىمە تىيدا دەژىن، لەگەل ژيانىكىدا كە بە نىسبەت ھەر تاكىكىمانەۋە بە بى ئىختىيارى خۇمان پۈۋەپۈۋ بۆى دەپۈۋىن و پۇۋانە كەسەكانى دەۋرۈبەرمان پى دەگەن! ھەربۆيە مەبەستمان لەو ناونىشانە (لە نىۋان ئىرە و ئەۋىدا) ئەم ژيانە و ژيانى بەرزەخ و قىامت و بەھەشتە. دەتوانم ئەۋە بلىم ھەر كەسىك ئەم باسە و باسەكانى پىشەر كە دەربارەى مەسەلەى (مادە و ۋوزە) كراۋە، بەۋردى بىخوئىتتەۋە بە كۆمەللىك ھەقىقەت و قەئەدەت دەكات دۋاجار دەبىتە دەروازەيدەك بۆى لە زۆر گومان و نارۋوۋى رىزگارى دەكات! ئەۋەى (موفتى زادە) لەم باسانەدا ورۇژادۋىيەتى لە كۆى گىشتياندا بەرچاۋرۋوۋىيە كە دەربارەى ژيانىك كە قورئان لە زۆرىك لە ئايەتەكانىدا باسى كىرەۋە، بەلام بۇمان پۈۋن نىيە، پىغەمبەر (ﷺ) لە چەندىن

فەرمودەدا دەربارەی قیامەت و ژيان لە بەهەشت قسەى کردوو و باسى
 حالى جەهەنمىەکانى کردوو، بەلام زۆرىك لەو فەرمودانە ئەگەرىيت و
 كەمىك لەسەرى رابىتين دوجارى سەرىشەو تىنەگەشىتيكى زۆرماندەكات!
 بە تايەت ئەو فەرمودانەى باس لە شەوڕەوى (ئیسراو ميعراج) دەكەن، لە
 شوئىيكا دەفەرمويت بە (بىلالى حەبەشى) "گويم لە تەقەى نەعلەکانى بىلال
 بوو لە بەهەشتدا". لە شوئىيكا دەفەرمويت "جەهەنمىان پىشاندام"، يان ئەو
 فەرمودانەى باسى بەهەشتداكەن، بۆغونە دەفەرمويت "لەبەهەشت جوتيارىك
 بەيانى گەنم دەچىيت و ئىوارە دەيدورىتەو!" چەندىن فەرمودەمان هەيە كە
 باس لە گەورەترىن گۆرپانكارىيەكان دەكەن كە لەدواى مردن بەسەر مەوفا
 روودەدەن، و باس لە جىاوازی ئەم دوو ژيانەدەكەن. لە فەرمودەيەكدا
 هاتوو ئەستورى پىستى دۆزەخىەكان سى رۆژ رىگايە! يان ناسكى ئافرەتانى
 بەهەشت، يان گەورەى فرىشتەكان، يان جىاوازی ئاگرى دونيا و ئاگرى
 دۆزەخ، جىاوازیەكان زۆر دەتوانن بگەرىنەو بۆ ئەو فەرمودانەى دەربارەى
 بەهەشت و دۆزەخ و قىامەت و ئیسراو ميعراج هاتون. هەردوو ئىمام لە
 صەحىحەكەياندا بە سەندەى خۆيانەو لە قەتادەو، لە ئەندەسى كورى
 مالىكەو، لە مالىكى كورى صەعدەو لە فزەكەشى هى بوخارىيە
 رىوايەتكراو كە پىغەمبەر (ﷺ) باسى ئەو شەوئەى بۆ كردون كە شەوڕەوى
 پىكراو، بۆغونە دەفەرمويت "ولأخىكى سېيم بۆ هيترا كە لە ئىستى بچوكت
 و لە گوئدرىزىش گەورەتر بوو، جاروود لى پرسی (بورا قە ئەى ئەندەس؟)

ووتی بهلۍ، تا کوۍ چاو برې بکات به ههنگاوېک دهیگاتۍ^۱. ئالیره ده توانریت نهو هی لی فه همبکریټ که تایه ته به مه سه له ی کات و جیاوازی کات له نیوان هم دنیا و نهو دونیادا! که به بروای نیمه ئیمکانی نیه بتوانریت تیگه یشتنی ورد و قول له باره ی جیاوازی نیوان تیره و نهو یوه بزائریټ، نه گهر بیت و ده باره ی کات و فلسفه ی کات نه زائریټ. جه وهه ری جیاوازی نیوان تیره و نهو ی بریتیه له (کات)، قورئان له دوو جیگه دا باسی نهو جیاوازییه ده کات، که له یه کیاندا ده فرمویټ (خسین الف سنه) له ویتړاندا (الف سنه)، جا ماموستا (ناصری سوبحانی) ده فرمویټ نهو ژمارانه بۆ (تکثیر) نهک (تحدید)^۲، واته بۆ نهو یه پیمان بلیت پروژه کانی قیامت جیاوازی له پروژی هم دنیا یه و زور زوره نهک به دیاریکراوی (په نجا هزار سال)، نهو ده فرمویټ نه مه به لاغیه و وهک نهو وایه بلیت "لهو شه قامه ی نهو به ره وه (۱۰۰۰) کهس وه ستابوو"، خو توه چویت بیان ژمیریت و رېک هزار که سیټ، به لکو مه به ست نهو یه قه ره بالغیه که زوره! یان له فرموده یه کی صه حی می موسلیما هاتووه، که میقدادی کوری نه سو ده بۆ سه لیمی کوری عامری گپړاوه ته وه، پتغه مبه ر (ﷺ) فرموویه تی "له پروژی قیامتدا خوړ له خه لکی نزیک ده بیته وه تا به ندازه ی میلیکی ده میټ بوی"^۳، نهو هی لیره دا ده رده که ویت نهو یه، سه ر ه تا نهو ئیمکانی نیه هم خوړه ی نیستا بیت، چونکه (سوبحانی) و ته نی خوا ی گه و ره له

^۱ (حبيب محمد سعيد: ژبانی نازیزمان، بهرگی یه کهم، چاپی یه کهم، ۲۰۰۷، چاپخانه ی مه هارت،

تهران

^۲ ماموستا ناصری سوبحانی: مونازه ری عیلمی، سیدی تو مار کراو.

^۳ زکی الدین عبدالعظیم بن عبدالقوي المنذری: پرخته ری صه حی می موسلیم: و. لیژنه یهک، بهرگی دووه، ۲۰۰۷.

قورئاندا دەفەرمویت ئەم خۆره و زەوی و مانگیش دەدەین بەیەكدا! كەواتە خۆریكى دیکەیه و مروّفه كان جوړیكن كە بەرگەى ئەوه دەگرن خۆر تا ئەو ئەندازەیهش لیان زیك بیتهوه و تەنها عارهق بکەن نەك بسوین و نەمیتن! لە راستیدا زۆرن ئەو بابەتەنى جیاوازییه ورده كانی ئیـره و ئەوئ پـشاندهـدات، ئیـمه لەم بابەتەدا دەروازەیهك دەخەینە ڕوو لەم ڕینگەیهوه دەكریت مانایەكى قول و فەلسەفى تر بـهـخـیـشـنـهـوه بە ئایەت و فەرموده كان و ئەو ناروونیهى دەربارهى ژبانی بههەشتی و دۆزهخیه كان هەیه بۆ تیگەیشتنی ئاسانتر بکەین، چونكه لە میژە خەلك سەرقالئى ئەوهیه، كە ئاخۆ چۆن بكریت من بە هەمیشەى لە بههەشتدا بە ئاو ناز و نەعمەت و خوشى و بى تاقەتیش نەبم! دەبیت ئاگامان لەوه بـیـت قـسـە لەسەر ئەوهیه بۆ هەمیشەى، واتە ئەوسەرى نییه و چاوه‌ڕێى مردنیش ناکەیت! جا لەم بارهیهوه زۆر بیرو را خراوه‌ته ڕوو، بەلام ئەوه‌ندهى من پـتـى گەیشتم تاوه‌كو ئیستا هیچ بیریارو فەیلەسوفینکم نەدیوه و نەم خویندۆتهوه هێندەى (كاك ئەحمەدى موفتى زاده) بتوانیت ژیرانه و لوژیکیانەتر قسە بکات و لیكدانەوه بۆ ئایەت و فەرموده كان بکات و باسە كان لە دونیایى عەقل نزیک بکاتەوه. ئەوه ئەوه فێرتەكات لەسەر ڕوودا و بابەتەكان هەلۆیست بکەیت و ڕینگە نەدەیت شتەكان لەدەره‌وهى تیگەیشن بسەپین. ئیـمه لیـره بەدواوه واز لە قسە كردن دەهێنم و گوی بۆ (موفتى زاده) شلده‌كەین، بزاین ئەو دەربارهى ئەم باسانە چى لە هەبگەیدا هەیه!

بوو چۆن بە وجودمان هێناوە دووبارە دەیهێنەووە سەر ئەو حالەتە، بەم
 کەیفییەتیدە کە هەرچی نیروووە لەناو دەچیت، بینا لەسەر ئەمە بەشائیک کە
 نێستا بە شیوە گەلیکەووە وجودیان هەیە هیچیان بەم شیوەیە بوونیان نامینیت،
 ئەک بێژین تەنها (مەنصومە) هەسارە گەورەکان لەناو دەچن، ئەک بێژیت تەنها
 کورە گەل و ئەستێرە گەل لە مەدارێ (خولگە) خۆیان لادەدەن و لەناو
 دەچن، لەوانیشە فرە بچوکتر. هەتا (نەتۆمەکان) یەش لەناو دەچیت!
 نەتۆمەکانیش لەسەر ئەو شەکل و خصوصیاتانە کە هەیانە نامین.
 ئەلکترۆنگەل لە خولگە خۆیان دوور دەکەوێنەووە، چونکە نیروی فرە فرە
 گەورە هەیە کە ئەتۆمیک چاودێری دەکات، ئەلکترۆنگەل دانە و دووان و
 سیان هەرچەتێک بیت ئەو هەتا بە دەوری ئەو هەستیە خۆیەووە و لە مەدارێ
 خۆیدا دەگەڕێت، لە ئەو مەرحەلە ئەو ئەو (قیامەت) دا هیچ نیرویەک
 نامینیت، جگە لە نیروی حەرارەت، ئەگەر واییت هەتا دانەیک ئەلکترۆن
 ناتوانیت لە خولگە هەستی خۆی بمینیت، گشتی لەناو دەچیت، جا لێرەدا
 نیشارەت بکەم بە نوکتەیک، لەچەند نایەتێک لە قورئاندا لەبارە
 (دەریاکانەووە) کە دەفەرمیت ﴿وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ﴾ (٦ سورة التکویر) ئەو
 مەرحەلە ئەو ئەو قیامەتە، کە دەریاکان دەبنە بلیسە ناگر، مەبەست ئەو
 نیە واتە گەرم دەبێت و ئاو داخ دەبێت، نا... ئەصلەن (ئاو) دەبێتە شتیکی
 تر، دەریا نێز ئاو نییە، بلیسە ناگرە، ئەمە مەسەلەیکە زۆر تازە ماناکە
 زانراوە، چەند سال لە مەو بەر هیچیکمان نە دەزانای، ئەمە یانی چی! بەلام
 لەو وەدوا لە مەتالەعاتی عیلمیدا سەرئەنجام ئەمەماندا کە بۆمیکی (هایدروجنی)

كاتىكە دەتەقېتەۋە، چى فەل و ئىنفعالاتىك دروست دەكات! ئەو قودرەتە گەۋرە ئاگرىنە لە چى دروست دەبىت؟ بەشىۋەيەكى سادە بىژىن ئەلكىرۋىنگەل لە دەۋرى ھەستە كانىان (خولگە) دوور دەكەۋنەۋە، ئەم جىابوونەۋەيە لە دەۋرى ھەستىدا بەئەندازەيەك نىرۋ وجودى بوو وەرەردە گشتى دەكاتە نىرۋى ھەرارەت، ئەگەر وا بىت (ئاۋ) داخ نايىت ئاۋ دەبىتە ئاگر، دەبىتە بلىسەى ئاگر ئىستە ئەمە مەعلومە.

ھەربەو جۆرە باقى ئەتۈمگەلى زەرەتى ھەستى تەراۋى زەرەتى عالەمى مادە، گشتى بەوجۆرە تىكەدەچىت و تەنھا ماددەكە دەبىتەۋە بەشىۋەى دوکەلىك لە گەل ئەو ئىنرۋىيە ھەرارەتىيە. جالىرەدا رۈۋىگەردەۋەيەك بەدەم، كە عىلم ئىژىت (گاز) ئەۋە دەۋرانى ئەۋەلى دروست بۈرە لە گاز ئاۋدەبەن، بەلام قورئان دەفەرەمىت، (دۈكەل) ئەم دوۋانە كامىيان زانستى ترە؟ كەمىك ورد بەۋە لەمەۋپىش و تەمان مادە دەمىتەۋە تەنھا بەيەك ئىنرۋىيەۋە ئەۋىش ئىنرۋى ھەرارەتى. جا (گاز) ماناى ھەرارەتى لە گەلدانىيە، بەلكو دوکەل ماناى ھەرارەتى لە گەل دايە بۆيە دەبىت تەعبىرى قورئان عىلمىيە و راستە!!

مەرحەلەى ئەۋەلى قىامەت ئەمەيە. (ئەلبەتە ئەۋىش دەۋرانى موختەلىفى ھەيە). لەتەقىنەۋەى سەرەتاۋە تادەگاتە ئەو قۇناغەى كە دەبىتە (دۈكەل) دەۋرانى فرە تولانى دەپرىت، گۆرانی جۆراۋجۆرى بەسەردا دىت، بەلام بەشىۋەيەكى گشتى تەماشاي بکەين ئەم كۆمەلە تا كاتىك دەبىتە (گاز) پىي ئىژن دەۋرانى ئەۋەل و ماددە بەتەۋاۋەتى لەبەين چوۋە، بەلام بەگشتى ھەستىيەك كە دووبارە دروست دەبىتەۋە يەك دانە ئەتۈم ئالەم ئەتۈمانەى كەبەشدارن لە دروست كەردنى ئەم عالەمى ئىستامان وجودى نىيە! كەبىژىن

ئۇ دەپتە بىلەنمە بۇدروسى بونى زەپاتى جىھانى ماددە لى ئەتۈمىش
چوكتە، ۋەختىك بەوجود دىتەۋە، چۈن بەوجود دىتەۋە؟ بەتەشكىلىكى
ۋە، چۈنكە ئەگەر ئەتۈمەكان بىلەن بەساقى، ئىتھمالى ھەبو تەسەۋر
كىدىن دووبارە عالمى ماددە تازەبونەۋەيەك پەيدا بىكاتەۋە بەمىقدارىك
بەتەندى ئەم دەورانەۋە كەتتەستە ھەيدەتى، ئەلبەتتە ئەك سەد دەرسەد،
بونىكە تەرتىبى ئەتۈمەكان دەزانىن، كەنەم گىشتە شتە گەۋرەيە لىي دروست
ەيت، بەلام ئەگەر بەھەرھال ئەتۈمەكان ساق بىلەن، مومكىن بوو ئىمە
،سەۋر بىكەن ھەستى دۋاى ئەۋەي تىككەچىت و دووبارە دروست دەپتەۋە
بىقدارىك لىيەك چۈنى ھەيە بە ھەستى ئەم دەورانە، بەلام راستىيەكەي
،ۋەيە كە ھەتەيەك دانەش ئەتۈم نامىتتە!

یه له بیناوه تهرکیبی ماده فەرق دەکات. فەرق و جیاوازیەک کەله تهرتیبی هورانی دووهمی ههستیدا ههیه نېسهت بهئهم دهورانە ئهوهلای ئیستیای بیهان، له قورتان و سونهتدا ئیمه حالیمان دهییت، ئەمەیه که تهرتیبی فعلی الهمی ماده تهرتیبیکێ ههیه، به دەرپرینه فەلسەفیه کە ی تهرتیبی (کهون و ،ساد) یان (بهوجود هیټان و لهناوچوون) ئەمه تایبهتمندی فعلی عالمی ادهیه، دوی ئهوه ناوا له ناوچوو بویه دوکەل، ئیرادهی خرای گهوره کاتیك روستی دهکاتهوه بهجۆرێک دروستی دهکاتهوه ئەم خاصیهتهی نییه. واته ناسییهتی (کهون و فساد) یان (بهوجود هیټان و لهناوچوون) نییه، ناسییهتی تهرکیبی مادیی لهدهورانی دواتردا خاصییهتی (بهقایه، ماندهویه. م خاصییهتی تغیر و تدهولاته مدعلولی تهرکیبی فعلی ماددهیه. مادده وا

دروست بووه هدر له سهره تاوه (له نه ترمه كان) هوه كه نه م ده بټ نه م
 تايه قه ندييه ه بټ، كه ته غير بكات و دروست بټ و له ناو بچټ، به لام
 نه مجاره به جوړيك دروست ده كړته هوه كه نټر خه صله تي له ناو چووني نيه!
 نه م يه ك جياوازي كوللي له نه و مه رحله له پيدا بوون، له گه ل نه م
 مه رحله دا، كه له ده وړاني دو كه له هوه نه م مه رحله دروست بووه به م
 خصوصيه تي ته غير هوه، به لام له ده وړاني دو كه لي به عديده و (واته له
 قيامه تدا) هه ستي به وجود ديته هوه به م خصوصيه ته وه كه ته غيري نيه. جا
 دواي نه وه نه م نو كته يه مان زاني ته فاوتي حياتي نينسان، له ده وړاني دواتر
 له گه ل نه م ده وړانه دا ده رك ده كه ين و حاليمان ده بټ...

جياوازي ژياني نينسان له هدر وړو دنيادا:

خه صله تيك له ژياني نينساندا له م دنيا هه يه، به ته ناسوبي نه صلي (تخريب)
 عياره ته له وه ي هدر له به ره وه چينيك موه وليد ده بټ و گه وړه ده بټ و
 ده وړات و چينيك ديكه دټ، به قايي جوړ له هه ستيدا به م كه يفيد ته يه،
 جوړه كاني گياندار گه ل به م جوړه به قاين هه يه، كه نه مه يش به بوندي يه ك
 خه صله ته وه ته عين بووه كه خواي گه وړه دايناوه له ناو گياندار گه لدا
 كه نه و يش خه صله تي (غهريزه ي جنسيه)، به بوندي غهريزه ي جنسيه وه
 نااگاهانه بي ئرا ده و نيختياري گياندار گه ل له وجودي گياندار گه لدا هه يه،
 هدر له به ره وه وه چدي تازه موه وليد ده بن. كاتيك وه چه يه ك له ناو ده چټ
 نه م وه چه تازه يه دټه مه يدان نټر ته ماشا ده كه ديت جوړه كاني گيانداران
 به رده وامي هه يه و ده مي نټه وه له هه ستيدا به م بوندي هوه، به م كه يفيد ته به قاي

گياندار گەل و لەناوېشاندا بەقاي ئىنسان تەعین دەيىت، چونكە ئەم دونيا
 :ولاي تەغیرە يەكەنك لەشېۋەكانى (تەغیر) لەزىندەگى ئىنساندا ئەمەيە كە
 :مەريت، ئەگەر غەريزە نەبوايە جۆرى ئىنسان دەيتوانى بىيىتەۋە؟ نەى كاتىك
 نەصل لەم ھەستىيەدا لەم عالەمى مادىيەدا عىبارەتە لە تەغیر و ئىنسانىش
 ە حوكمى ئەصلى تەغیر دەمريت، ئەگەر غەريزە نەبوايە چۆن ئىمكانى
 ەبۇو كە كاتىك ئىنسانگەلەك مۇتەۋەلىد بۇون (لەسەرەتاۋە بەوجود ھاتن)،
 ەمانە لەناو بچنۇون، جىنشىيان بىيىت؟ لەچى رېگەيەكى دىكەۋە؟! بەچى
 ەركىيىكەۋە؟ ئىمكانى نەبۇو. رېگەي ئەمە تېقى (تەغیر) كە ئەصلى ئىنسان
 ەناو دەچىت و چەندىن جۆرى دەمىيىتەۋە ئەمەيە كە غەريزەى جنسى دراۋە
 ، ئىنسان دەيىتە مەوجودىك دروست كەرى (نەسل و ۋەچە) لەرېگەي ۋەچە
 ەستەۋە ئەم جۆرە بەردەۋامى پەيدا دەكات.

ەى خۇرۇمان لە ئاخىرەتدا تەركىبى مادە جۆرىكە كە ئەصلى تەغیر مەترەح
 ە بۇى! بەم شېۋەيەى كەئىستا ماددە ھەيە بە وجود نايەتەۋە لەبەرنەرە ئەم
 ەصوصىيەتەشى نىيە كە خصوصىيەتى (تەغیرە). مەگەر ئىرادەى خواى گەرە
 ەك لەناو ببات، ئەگىنا لەناو چوونى نىيە خەصلەتى لەناو چوون نىيە...

ەريزەى جنسى مەۋلە لەئىۋان دونيا و قىامەتدا

ەتەك ئەمە دەزانىن (كە غەريزەى جنسى بۇ مانەۋەى نەصلى بەشەرە و ئەم
 ەدەۋش لە ئەنجامى گۆرانی بەردوام دروست دەيىت) لەۋە تىدەگەين كە
 ەسلەى جۆرى ئىنسان لە قىامەتدا لەگەل جۆرى ئىنسان لەم دونيادا
 ەدا جىاۋازى ھەيە، كەلىرەدا مەسلەى غەريزەى جنسى بۇونى ھەيە!

بۆجى؟ چۈنكى غەرىزەى جىنسى لەبەر يەك مەسئۇلىيەتە كە شكّل و خصوصىيەتى (هەستى) و مادى ئىستا داواى دەكات. غەرىزەى جىنسى بۆ ئەو ەيە كە (هەستى) ئىستا بەسروشى خصوصىيەتى تەغىرەو بەوجود ھاتوو، ئىنسانىش تېقى ئەم سروشى و خصوصىيەتە كە (هەستى) ھەيەتى ھەر لەبەرەو دەيىت لەناو بېچىت و غەرىزەى جىنسى ئەركى بەردەوامىيەتى وەچە خستەو جىيەجى دەكات. دەى كاتىك تەغىر نىيە لەناو باسدا و (وچە) ئىنسان لەناو ناچىت ئىز غەرىزە چ كارەيەكى ھەيە لە قىامەتدا؟ ھىچ! ئەم باسە لەوئ مەترەح نىيە، مۇتەقەن مەفھۇمىك بۆ غەرىزەى جىنسى لەئەو دەورانى پەيدا بونەو ەيەدا نامىنەتەو، مەفھۇمىك بۆ مىندال برونى مەردمىش نامىنەتەو! چۈنكى غەرىزەى جىنسى نىو ەندىكە لەنىوان وەچەى يەكەمدا بۆ وەچەى دوو، نەسلى ئەو ەل (وچەى يەكەم) بەبۆنەى غەرىزەى جىنسىيەو ئىمكانى بەوجود ھاتى نەسلى دوو، فەراھەم دەكەن، كە نەسلى ئەو ەل لەبەىن دەچىت، نەسلى دوو، دىتە جىگەى.

لەقىامەتدا ئەسەكە كە (تەغىرە) وجودى نىيە، ئەگەر وا يىت وەچە خستەو ەش نىيە، و غەرىزەى كىش كەواستەيە لەنىوان نەسلىكدا بۆ نەسلى داواى خۆى ئەو ىش وجودى نىيە، بۆيە دەزانن لەبەرەمبەر پىاو ەو (ژن) لەم دونىاي مۇتەغىرەدا كەتەسەورى دەكەىت وجودى نىيە، لەبەرەمبەر (ژن) ەو لەقىامەتدا پىاو ەك بەم مەمورىيەت و خصوصىيەتەو لە دونىايى ئەمۇدا ھەيە وجودى نىيە.

مەفھۇمى (ژن و پىاو) لەئاخىرەتدا جۆرىكى ترە بەتەناسوبى ھاسىل نەبونى خصوصىيەتى تەغىر، چۈنكى خصوصىيەتى تەغىر وجودى نىيە و ھاسىل نىيە

لەبەرئەو مەفھومى ژن نىسبەت بە پياو ئەمە نىيە كە ئىستە ھەيە، ھەرۈھە مەفھومى پياو نىسبەت بەژن ئەو نىيە كە ئىمە تەھەورى دەكەين.

دەي باشە ئەي چى دەمىتتەو لەمەسائىلى بەينى (ژن و پياو) كە پياو ھەز دەكات بە ژن و ژنىش ھەز دەكات بە پياو لە قىامەتدا؟ خو غەريزەي جنسى نىيە ئەو چ خصوصىيەتتىكى ترە بوونى ھەيە، ئەگەر غەريزەي جنسى نەيىت، ھىشتا ئەو سۆز و موحىيەتە ھەر دەمىتتە؟ جا ئىستە شتىك دەقىقتە ماشاى مەعنەي (زىندەگى) بکەين، تەماشاي ماناي خانەوادە بکەين، تەماشاي ماناي پەيوەندى نيوان (ژن و پياو) بکەين.

ئىستە ھەروا ئىشارەتتىكى كورت و مەختەصەر بکەم، بەم باسە.
لە جىھانى ئازەلە كاندا دوو جۆرە حالەتتى جنسى دەبينىن، مەسەلەن حالەتتىكى جنسى دەبينىن كەلەناو ھەشەرەتدا يان لەناو ھەيواناتتىكدا ھەيە، كە فەقەد لەلە ھەزەي نىيازى جنسىدا دوو جنسى جىاواز لەيدەك (جنسى موخالىف) دەگەن بەيە كەتتى، بەر لەو بەيگانەن بەيە كەتتى و ھىچ كارىكيان بەيەك نىيە، لەو كاتەدا دەگەن بەيەك و دواى ئەو بەيگانە دەبنەو بەيەك و پەيوەنىيە كيەن بەيەكەو نامىتتە، ئەمە جۆرىك لە پەيوەندى جنسى لە جىھانى گيانداراندا. جۆرىكى تىرىش دەبينىن لەناو شارگەلدا و لەناو فرەيەك لە دىھاتگەلىشدا گىشتەمان (كۆتر) مان دىووە. (كۆترى زەوجى) بەجىاوازی لەو جۆرە لەمەود جوداتە كان كەوتەمان پەيوەندى جنسىيان تايىدەتەندى دىكەي لەگەلدايە، وەك جۆرى يەكەم نىن، كەتەنھا لەساتە كانى نىيازى جنسىدا لەيەك نىزىك بىنەو لەمەودوا بىگانە بن بەيە كەتتى ... ئە...

واقع‌ن لایه‌نی فره فره زهریف له‌په‌پوهندی نیوان دوو (کوټر) دا هدی، هر به‌شیوه‌ی خانه‌واده نه‌مانه ده‌کونه یه‌ک و زینده‌گی ده‌ک‌ن، تا کوټای چ له ساتانی‌کدا که‌نیازی جنسی پیته‌تی چ له غه‌یری نه‌و ساتانه‌دا، گشت‌مان نه‌مه‌مان بینوه و قه‌زیه‌یه‌که رو‌شنه و پیوستی به روون‌کردنه‌وه نیه، که چه‌نیک په‌پوهندی هدی له‌نیوانیاندا، له‌جیهانی ناژه‌ل‌اندا و نیمه‌ نه‌م دوو جوړه په‌پوهندی جنسیه ده‌بین .

نه‌صلی په‌پوهندی جنسی له نیوان مرو‌لدا:

په‌پوهندی جنسی ئینسان چونه؟ نایا ته‌صه‌ور ده‌کړیت بشوبه‌تیریت به‌و په‌پوهندی جنسیه له‌ناو ناژه‌لی به‌ره‌ل‌اگه‌لدا هدی، که دور له زه‌وق و کو‌مه‌ل‌ایه‌تی و مه‌ده‌نیه‌ته، یان ده‌بیت بشوبه‌تیریت به په‌پوهندی کی جنسی که له‌ناو بالنده‌گلی وه‌ک (کوټر دا هدی) بی هی‌چنیک و بی‌له‌سه‌ر نه‌وه‌ی ده‌یزانین کوټر چه‌نیک نیسبت به ناژه‌ل‌گه‌ل له‌تیف ترو عالی تره له‌و ساته‌ی په‌پوهندی کردن و خانه‌وده‌ه دروست کردند، ئینسان چه‌نیک کامل‌ره له (کوټر) به‌و نه‌ندازه‌ش ده‌بیت په‌پوهندی جنسی له‌نیوان ئینسان‌گه‌لدا له نیوان ژن و پیاودا له مه‌عندویه‌ت و جه‌فا و صه‌میمه‌ت و موحیه‌ت زیاتر سرود و هر‌گړیت، نه‌گه‌ر به‌و جوړه نه‌بیت په‌پوهندی جنسی له نیوان ئینسان‌گه‌لدا وه‌ک نه‌م هر‌زه‌یه و فه‌حشا بیت که‌له دنیا هدی، به‌راستی خیال‌فی ئینسانیه‌ته! ده‌بینین که ناژه‌ل‌انیک به شیوه‌یه‌کی غه‌ریزی و به‌بی فه‌م خه‌صله‌تی خانه‌واده‌یان پیدراوه له‌تد‌ره‌ف خواوه فه‌حشا و به‌ره‌ل‌ای و به‌دجنسی نیه له‌ناویاندا، کوټر‌گه‌ل به‌ره‌ل‌ای جنسی نیه له‌ناویاندا، چونکه

به شتویه کی غه ریزی خوی گه و ره وا دروستی کردوون که به خانه واده گی
 زنده گی بکه. دهی نایا ئینسان موده مه دین (شارستانی) تره چاکتره به شتویه
 گروپ و خانه واده گی زنده گی بکات، یان (کووتر)؟! ناسایه که ده بیت
 ئینسان سه ده ها به رامهر لهم خه صله ته دا قهوی تر بیت له (کووتر). دهی
 چه نیک نه نگیه بۆ ئینسان که نهو خه صله ته واله کووتر دا ههیه له مدها نه بیت،
 نهو خه صله ته موسبه ته. چاو له حه یوان و دوور له زهوق و خصوصیه ته
 مه ده نیه کان بکات، تووشی بی بهند و باری و به ره لایی جنسی بیت! واته له
 ساته کانی پێداویستی جنسیدا بینه ناشایی یهک و به ره له وه بێگانه بن له یهک
 دوا ی ته و او بوونی نیازه کدهش بێگانه به وه به یهک! به راستی دووره له نه رزش و
 شه خسیه تی ئینسان وه، سه رفی نه زهر له وهی که چی زو لمیکه له ژن
 ده کریت، زاته ن بۆ نه رزشی ئینسانی عه جیب ناسازگارو ناجۆره کاریک بهم
 جۆره! جا له م عاله می هه ستیه دا نه گهر ئینسان موخه ریف نه بیت
 به خصوصیه تیک که هه یه تی که فره تر مه ده نی ترو شارستانی تر و
 خانه واده گی تره له (کووتر)، (بێ گومان ده بیت له په یوه ندی نیوان ژن و پیاو دا
 زیاد له مه سائیلی جنسی نهو لایه نه مه عده ویه تگه له زۆر زۆر کامل تر بیت،
 بگاته نهو ناسته که قورئان نیزدواجی ئینساگه لی موسو لمان بهو
 خه صله تگه له وه رۆن ده کاته وه له نیوانیادا (مه وه ده ت) و (ره حه مت) بیت،
 واته خو شه ویستی و دلسۆزی، (مه وه ده ت): واته خو شه ویستی.
 (ره حه مت): واته دلسۆزی.

یه کتریان خو شگه ره ک بیت و دلایان بسو تیت بۆیه کتری... جیا وازیه کی فره
 ههیه له نیوان خو شه ویستی و دلسۆزیدا، ده بیت به نه نده زه یهک نه مانه نزیک

بن له يده ك و بڼگانه گيان نه بيت نيسبت بديده ك، بگاته نه و ناستدى ﴿هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ﴾*. تانه و ناسته هاو به سته گي له نيوان ژن و پياودا كامل بيت ټينجا په يوه ندى نيوان هم (دوو جنسه موخاليفه) ندرزشى نه وه پديددا ده كات پي بيژن په يوه ندى ټينسانى، نه گهرنا واقيعه ن ټينسانى نيه نه گه شت بته نه و ناسته كه مه وه دوت و رځه مت له نيواناندا بيت. پياو (لباس) بيت بو ژن، ژنښ (لباس) بيت بو پياو، نه گهر له و ناسته دا نه بوو هيچ ندرزشيكي نيه. به شيويه كي زور كورت نه و نه نجام گريه يي ټيمه لسم نو كته ده يگرين نه مه يه كه زياد له غه رائيږي جنسي نو كته گه لي عاتفي فو قه لعا ده زه ريف له نيوان ژن و پياودا وجودى هه يه كه ده بيت زور زور زه ريف تر بيت له و په يوه ندى عاتفي هه يه له نيوان دوو دانه كو تر دا وجودى هه يه. له راستيدا غونه گه لي تر يشمان بينوه ژن و پياو گه ليك كه نه صلن مه سائيلي جنسي له نيواناندا ناميتيت. به لام له فريده ك له ژن و پياو گه لي جوان، صه ميميه ت و موحبه تيان نيسبت بديه ك تر يان زور تره، رځه ابتي نه و ژن و پياوه په يوه نيه كي سالم و ټيسلا ميه، نه ك په يوه ندى ژن و پياو يك، كه وه ك نه و حديو انانه كه ته نها له ساته كاني پيدا وي ستي جنسي دا كاريان هه يه بديه كتر و ټيتر له وه و دوا بڼگانه ن به يه كتر كه دا خه كه م زور يندى خيژانه كاني ټيمه به و جوړه يه، به راستي په يوه ندى ژن و پياو گه لي په يوه ندي هه كي حديو اني په سته، نه ك

(*) أَجَلٌ لَكُمْ لَيْلَةُ الصَّيَامِ الرُّفْتُ إِلَى سَابِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَلَوْنَ أَنْفُسَكُمْ فَجَابَ عَلَيْكُمْ وَعَقًا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَسْبِقَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (سورة البقرة ١٨٧)

ھەيۋانچىكى ئاسايى ھاۋشيوھى جىھانى (كۆتر). لەكە مۆرىندا ئەگەر لە ئاستى
 كۆتردا بوۋايە شتيك بوۋ پەسەند، لەكاتىكدا پەيۋەندى كۆتر نىسبەت بە
 ئىنسان ھەر ئازەلىيە دەبىت پەيۋەندى جنسى نىۋان ژن و پىسە لەعالمى
 ئىنسانىدا فرەفرە كاملىر بىت بەۋەى وا لەناۋ ئازەلانىدا بەشيوھەكى
 خانەۋادەگى زىندەگى دەكەن و وجودى ھەيە، بەلام راستىيەكەى ئەۋە لەبەر
 دوورىان لەپەرۋەردەى نىسلام و دەرک و شعورى ئىسلامى دەبىت چەنىك
 پەيۋەندى لە نىۋان خانەۋادەگەلدا پەست و خراپە، ئەۋە لايەنە عاليە
 نەرزىدارە وجودى نىيە! بەلام بەپى ئەۋە غونەگەلدا كە دەبىننن ئىمە ئەم
 نرۈكە دەرک دەكەين، كە شىرازەى پەيۋەندى نىۋان ژن و پىۋىك كاتىك
 پەيۋەندىيەكە پەيۋەندىيەكى فرە عالى بوۋ لە سنوورى نەرزى ئىنساندا دوو
 شتە:

يەكەم: نەركى مانەۋەى جۆر (ۋەزىفەى بەقاي ئەۋە).

دوۋەم: ئەۋە عدۋاتىفە زەرىفەى كە ئەۋەتا لەنىۋانلىدا.

ئەم دوو شتە ھەيە، كە ئەگەر يەككىيان ئەما نەخۇشى پىرى و ھادىسەگەلى
 جۆراۋجۆر بەشيوھەكى كاتى يان بۆ ھەمىشە غەرىزەى جنسى لەناۋ دەبات،
 پىۋىداۋە چەندىن جار ژن و پىۋىك ئەۋەندە ئەۋە لايەنە مەعنەۋىيەيان بەھىز
 بىرۋە كە لەگەلئەۋەى ئەۋە لايەنە ماددىيەيان لەناۋ چۈرۈ و لايەنى (نەركى
 مانەۋەى جۆر) يان ئەماۋە، ئەۋە موحىبەت و عاتىفەيان ھەروەك ئەۋەل ماۋە و
 كەمى نەكردەۋە غونەى وامان زۆرە، بەحال مەردم سەرنجيان
 داۋە، كە ھادىسەيەك پىۋىداۋە ك مەسەلەى جنسى لە نىۋان ئەم ژن و شوۋەدا

نەماوە، بەلام ئەو عەواتف و موحیبه ته هەر ماوه له غدیری پەيوەندی جنسیدا
 تۆنەى عەواتف و موحیبه ت زۆر دەبینن بەدەر لەو هی که فەکری پەستی مادیه ت
 و (دەروناسی فرۆیدی) که ته صەور دەکات موحیبه تی دایکیش نیسه ت به
 کۆرە که ی هەر له سه رچاوه ی غەریزه وه سه رچاوه ده گریت، که ئیتر چه نیک په سه و
 فەکری مادی ئینسان په سه ت ده کات، که دیمان هه تا له ناو (کۆتر) دا نه رزشگه لی باهر
 له غەریزه ی جنسی وجودی هه یه، چه جای له ناو ئینساندا! ئەو هه تا وا ته سه و
 ده کات، که په یوه ندى دایک و کۆر په یوه نییه کی جنسیه، که به شه وه یه کی نا نا گاپاله،
 به هه ر حال ئەى په یوه ندى دایک و کهچ چیه، براو برا چیه، خوشک و خوشک
 چیه، هاوړی و هاوړی چیه؟

جا خولاسه ده رکى مادی ئابه و جۆره دووره له واقعیه ت و ئینسان ده خاته
 ناو خه یالاته وه، جا چ خه یالایتیک؟! نه ک خه یالایتیکى (عیرفانی) که ئەویش هەر
 دووره له واقعیه وه و خلافی واقعیه! به لام به هه ر حال ئینسان به ره و نه رزشه
 عالییه کان پێنمونی ده کات، ئەم ده یخاته ناو خه یالایتیکى دوور له واقع، به لام
 به ره و په سه ترین ده ره جات و له خوار په سه ترین حەیاناته وه، ده رکى مادی
 نه وه نده ده بیات به ره و خوار.

جائه وه ی که ئیمه له م باسه دا نه تیجه گیرى ده که ین، ئەمه که له نیوان ژن و
 پیاو داغه یری غەریزه ی جنسی که وه زیفه یه که بۆ به قای نه سل بۆ ئەم دنیا
 به کار دیت په یوه ندىیه گه لیکی تریش وجودی هه یه که نه و په یوه ندىیه عاتفییه
 عالییه له قیامه تدا نه وه ی وا ساز گاره له گەل دنیای موده غدیری نه مړۆدا ئەوه
 ئیتر نامینیت، به و جۆره که وتمان، ئەى چی ده میتیت؟ ئەو په یوه ندىیه عاتفییه

سۆزدارىيە دەمىيىتەو، چۆن لە ھاورپىكە لەزەت دەبات لە ھاورپىيەتى ھاورپىيەكى، لە شۆخى ھاورپىيەكى، ھاورپىيە سەمىمى، دوو براى سەمىمى، لەزەت دەبەن لە چاۋ كەۋتەيان بەيەكەزى بەھەمان شىۋە لە قىامەتدا ئەو لايەنە سۆزدارىگەلە لەناو ژن و پياۋدا دەمىيىت نەك لايەنى جەنسى .

لەلەيەكى تەرىشەو ھالەتگەلى عاتفى بەتەناسوب شەرئىتى جۆرجۆر شەكۆفە دەكات و لەزەتى پىدەگات، ئەم شەرئىتە يەك جۆر نىيە بۆ غونە تۆ لە جۆرىك شۆخى لەزەتتەك پىدەگات لە جۆرىكى تر شۆخى لەزەتتەكى تەرت پىدەگات، شۆخىيە كەنىش يەك جۆر نىن جىاۋازن لە ھالەتتەك لە قىافەيەك لەزەت دەبەيت و خۆشت دىت خوين شىرىنە لەبەرچاۋت لە قىافەيەكى تەرىش خۆشت دىت و خوين شىرىنە لەبەرچاۋت كەچى تەماشە دەكەيت ئەم دوو قىافەيە لە يەكەزى ناكەن و فەرقىان ھەيد، لەتەماشە كەردنى (دلىك) لەزەت دەبەيت و لەتەماشە كەردنى دلىكى تەرىش لەزەت دەبەيت كەماشە دەكەيت ئەم دوو دلىكە لەيەكەزى ناكەن، بۆنىكى عەتر كەيف خۆشت دەكات و بۆنىكى تەرىش كەيف خۆشت دەكات كەچى لەكەش ناچەن و فەرقىان ھەيدە بەشىۋەيەكى گەشتى ئەو شەتگەلە ۋاعەۋاتفى ئىنسان دەگەشەتەو كەيف خۆشى دەكات يەك جۆر نىن مەسەلەن باسى قىافەت كەردن، چەندەھا جۆر قىافەت ھەيدە كە مومكەنە تۆ لەزەت بەرەيت لەتەماشە كەردنى ھىچكامەشيان لەيەكەزى ناچەن، جا دەيەھا جۆر ھالەت مومكەنە ھەيىت، تۆ لەو ھالەتگەلە كە ۋەختتەك دەبەيت لە قىافەتى ئىنسانگەلە لەزەت دەبەيت، ھالەتى خەندە كەردنى فلانە كەسىك

فەوقەلئادە مەتلۇوبە بۆت، حالەتى ناوچاۋ تاللىرىن لە مىندالىكى شىرە خۇرە، سەير دەكەيت لەزەتى ھەيە بۆت، حالەتى تورەيى ھەندىك ئىنسان سەير دەكەيت لەزەتى ھەيە بۆت، گەشتى ئەمان جىساۋان، بەلام لەئەسلى لەزەت گەياندن بە تۇدا ۋەك يەك نىن ۋ ھەركام بەجۈرىك لەزەت دەگەيدەن بە تۇ.

ئەۋلايەنەئالىيە لە پەيۋەندى ژن ۋ پىاۋدا دەمىتت كە ئەۋ پەيۋەندىيە عاتقىيە بەشىۋەي جىساۋان دەشكۆفەتتەۋە ۋ لەزەتى لىدەبەيت، بەجۈرەھا شىۋە مەسەلەن ئەگەر پىاۋىك (ۋتقان لە قىامەتدا نىازى جىسى بوۋنى نىيە لە نىۋان ژن ۋ پىاۋدا) لە حالەتلىك لە (ژن) جۈرىك لەزەتى پىدەگات، لە حالەتلىكى تر لە (ژن) لەزەتلىكى ترى پىدەگات، بە جۈرىك قىافەي ژنانە جۈرىك لەزەتى پىدەگات ۋ بەجۈرىكى تر، ۋ جۈرىكى تر. يان ژنگەل بە قىافەيەك لە پىاۋ جۈرىك لەزەتى پىدەگات. بە قىافەيەكى تر جۈرىكى تر كە ھىچ مەسەلەي غەرىزەكە نىيە لەناۋدا، ھەر ئەۋلايەنە سۆزدارىيە ئالىيەيە، كەكاتىك لاىەنى عاتقىيەكە ئىر فەرق ناكات، ئەۋ لەزەتەكە پىاۋىك لەسەير كەردن ۋ پىكەنىيى ژنىك دەبىات، ھىچ فەرقى نىيە لەلەھەزاتى ئەسلى عاتقەكەۋە كەۋەختىك غەرىزە نەبىت لە نىۋانىدا. داپكىك لەپىكەنىيى مىندالە شىرەخۇرەكەي كە تازە فىرى پىكەنىيى دەبىت لەزەت دەبىات ھىچ فەرق ناكات، چۈنكە ھەر لايدەنە عاتقىيەكەيە، كەيىيەتەكەيان دەگۈرپىت لەئەسلى لەزەتە عاتقىيەكەدا جىساۋان نىيە، ھەرۋا كەۋتقان (تۇ) لەزەتى عاتقىيە پىدەگات لەچەند جۈر حالەتدا، لەئەسلى لەزەتدا گەشتى يەككىكە، بەلام لە زاهىرەكە ۋ ۋەسىلەي لەزەتگەياندەنەكەدا فەرقى كەردۋە، ئەۋ لەزەتەي ۋا بەعاتقىيە ئىنسان دەگات

دووبارە لە ئەصلى لەزەت يىگەياندا فەرق ناكات لە تەماشى كەردنى مىندالى خۇيدا ئىنسان، كاتىك خەرىكە گروگان دەكەت دەمى دىت بەيەكدا و گەرەككە بەشكۇوم خەرىكە بىزىت و ناتوانىت، يان كاتىك تازە خەرىكە فېرى يىكەنن دەبىت و دەست دەكەت بە يىكەنن، چ لەزەتتىكى پىدەگات؟ نەوھش كەلە تەماشى كەردنى ژنىك كە جەنەبى غەرىزە كە لەناودا نەبىت ھەر پىدەگات ھەروەك ئەو واپە لەپروخسار و ھەسەلە فەرق دەكەت ئەگەرنا ئەصلى لەزەت بىردنەكە ھەك يەكە. ھەك ئەو غۇمانەى ھىئامانەوھ.

لەقىامەتدا ئەوھى واپە جەنەبى غەرىزە بوو وتمان نامىت، ئەوھى دەمىتەوھ لایەنى پەيۋەندىيە سۆزدارىيەكە، لایەنى سۆزدارىش بەم غۇمانەوھ كە وتمان بە ھالەتگەل و قىافەتگەلى جۇراوچۇر دەشكۇفیتەوھ، بەو بۇنەبەوھ بۇ ھەر پىاویك ھەر ئەندازەيەك تەصەور بکات، ھەر ئەندازەيەك قىافەت و ھالەتگەلى جۇرجۇرى (ژانە) لەزەت بە عاتىفەى (سۆزدارى) دەگەيەنیت، چونكە غەرىزە نىيە، بەوئەندازەيە دەتوانىت ژن لە ئىختىيارىدا بىت، ھەر ژنىك جەنىك ھالەتەى جۇرجۇرى (پىاوانە) عەواتفى بەشكۇفیتەوھ دەتوانىت ئەوئەندە پىا و لە ئىختىيارىدا بىت. بەلام نەك ژن و پىاویك لە جۇرى ئىنسان! نە... لە مەوجودىك كە خەوای گەرە بە وچودى تىزىت و خەلقى دەكەت لە شىۋەى ئىنساندا، چونكە (خەو) ئىنسان نىن (غىلمان) ئىنسان نىن، قىافەيان ھاوشىۋە بە قىافەى ئىنسان. ژنىك دەتوانىت سەدەھزار ئارەزوو بکات بەتەناسوبى ھالەتەى موختەلىف، لە ئىختىيارىدا بەكەئەو ھالەتە (عەواتفى) دەشكۇفیتەوھ لە كاتىكدا خۇ مەسەلەى جەنسىيەكە نىيە.

١. ياولك ده توانيت ناره زووی سه دهه زار (حور) بکات، غهیری (حور) و غیلمان) شتگه لی تریش، چ ژن و چ پیاو له زهت ده بهن له منداډ ده زانن چه نیک ژن و پیاو گهل ناره زوویانه منداډیان بیټ، به تایهت نه وانه ی وا ده وړانیک ده گوزهریټ و منداډیان نابیت، یه کیك له شتگهل که له زهت ده گه یه نیته باوک یان دایک، واته ژن و پیاو، بهو جوړه که وتمان ثاوه و حاله ته یه که له و منداډه دا ده یی نیټ، زه رده خه نه یه کی منداډه که ی، هه تا حاله ته ی ناوچا و تال کردن و قیژه قیژ له کاتی برسیټیدا، ناوچاو توړاندنی له کاتی خه ودا، پیکه نین و گروگالی نه مانه گشتی له زهت ده گه یه نن به عه واتیفی ئینسان، نه مانه خو دیارن موته قه ن غه ریزه ی جنسیان تیدا نییه.

باو كىڭ لەزەت دەبات و عەواتقى دەشكۆفیتەو لەم حالەتەنەى مندان، يان دايكىڭ، ئەو تەنھا لايەنە عاليە كەى و لايەنە عاتفيە كەى تېدايەو لايەنى غەريزى تېدا نىيە، بەتەناسوب ئەم جوۆرە نيازە لە ئىنساندا ھەيە لايەنە موتەعاليە كەى دەمىتتەو، دووبارە جوۆرىكى تر مەوجودات بەناوى (ويلدان): واتە (منداڭگەل)، چونكە ئەمەش ھەيە لە ئىنساندا ھەل ئەمە ئىز ئەو ئەركە كاتىيەى كە سازگارە لە گەل دۇنيای ئەمرودا لە گەلدا نىيە، كە غەريزەى جنسى بىت، تەنھا لايەنى عاتفيە. ھەر ئەندازەيەك پىاو يان ژن ئارەزوو بكات مندان لە ئىختىيارىدايە، ھەك مندانلى خۆى كە لەزەت ببات لەمە كە ئەمە مندانلىيەتى.

بەشتىكە كەلگەن گەشكى لە مەۋجۇداتىڭ نەك ۋەك ئىنسان شەبىھە بە ئىنسان، (سى) جۈرە مەۋجۇد خەلق دەكرىت، لە قىيامەتدا بۆ ئىنسانگەلىك كە ئەھلى سەئادەتن، جۈرەكەن (حور)ە، جۈرەكەن (غىلمان)ە، جۈرەكەن (ۋىلدان)ە.

(حور)، ۋاتە شەبىھى ژن، لە (ژن) دەچن. كە مەسائىلى جنسىيان تېدانىيە!

(غىلمان)، ۋاتە لە پىاۋ دەچن، كە ئەۋانېش مەسائىلى جنسىيان تېدانىيە.

(ۋىلدان)، ۋاتە لە مىندال دەچن.

جا بەئەم كەمە پروون كەردنەۋەيە، ئېمە ئەۋەمان خالى دەيىت. كە ئەگەر پىاۋىك لە قىيامەتدا سەدەھەزار ۋە ھەرچەنىك تەسەۋر بىكرىيەت (حور) لە ئىختىيارىدا يىت. يان ژنىك ھەر چەند (غىلمان) لە ئىختىيارىدا يىت، يان ژن ۋە پىاۋىك ھەر ئەندازەيەك (ۋىلدان) لە ئىختىيارىدا يىت ۋە بىكرىيەت پىيان، ئەۋە ۋا تەسەۋرى دەكەين بۆ دونىيالى ئەمىر ۋە سازگار لە گەل ژيان لەم دەۋرانەدا ئەسەن لە قىيامەتدا مەترەح نىيە، كە مەسائىلى جنسىيە، ئەۋ لايەنە عالييەيە، ۋەك پىاۋگەلىك كە رەفەقەنە ۋە دىلئۆزانە دادەنېش پىكەۋە ۋە لەزەت دەبەن لەۋ رەفەقەت ۋە قەسە كەردن ۋە شۇخى كەردنە پىكەۋە، ۋەك ژنگەلىك كە دادەنېش، ۋەك ئەۋ لەزەتە كە ژن ۋە پىاۋ دەبەن لە (ۋىلدان) لە مىندالگەل، عەينەنە (حور ۋە غىلمان) ھىچ فەرق ناكات، ھىچ مەسائىلى جنسىيان تېدانىيە، ئىز ئەۋ تەسەۋرە كە ۋادە زانرېت ئەمەدەۋرانى شەھۋەت بازى ۋە غەرائىزى جنسىيە، لەسەر ئەساسى ناشارەزايى ۋە ناخالى بوون لەۋ دەۋرانە دروست بوۋە.

پەشدا (گەشە كەردن) و گەۋرە برون لە قىيامەتدا:

جا لىرەدا زۆر بە كورتى قەسەدە كىش بىكەم لە سەر ئەۋەى
كەمەسەلەى (پەشدا كەردن) گەۋرە برون و گەشە كەردن، لە قىيامەتدا كەنايا
لەۋى شىتەك ھەيە، بە ناۋى (پەشدا كەردن) ياخود نا؟

نا... نىيە! بۆچى؟

چونكە پەشدا كەردن مەسەلەيە كە (بابەتەكە) تابەى بابەتەى (زات ۋەلەد). تابەى
ئەسلى تەغىرە. لەۋ دەۋرانە لە ھاياتدا بەۋ جۆرە كە پەشدا كەردەۋە، كۆلەن
لە ھەستىدا ئەسلى تەغىرە ھاسىل نىيە تاۋە كۆلە ھاىمى ئىنساندا تەغىرەك كە
بەم كەيفىيەتە لە دۇنيايى ئىمەدا بوونى ھەيە ھاكىم بىت، كەلەسەرە تاۋە
كەسەك مەندال بىت و لەۋە ۋەدا ۋەدە ۋەدە گەۋرە دەبىت، ئەۋە كاتەك
مەترەحە كە غەرائىز ۋەجودى بىت، لە داىك برون و ئەۋە دروست كەردن
بوونى ھەبىت، لە كاتەكدا ئەسەن لە داىك برون و ئەۋە دروست كەردن
بوونى نىيە. بۆيە بابەتەى پەشدا كە تابەى كە بۆ بابەتەى گۆران (تەغىرە)
بەمەسائىلەكەۋە كە ئەۋەتا لە ھارى ھاىمى ئىنساندا ناتوانىت لەۋ دەۋرانەدا
برونى ھەبىت.

ئەۋەش بلىم، خالىكى دىكەى جىاۋازى لە نىۋان (ئىرە و ئەۋىدا) مەسەلەى
جەبر و ئىختىارە، كە ناكرىت مەن لەم باسەدا، بىم قەسە لە بارەى جەبر و
ئىختىارەۋە بىكەم، چونكە باسەكە قەسەى زۆر ھەلەدە گرىت و قەسەى زۆرىشى
لە بارەۋە كراۋە، بەلام مەسەلەى بوونى (جەبر) لە قىيامەتدا كە نايا (جەبر)
ھەيە يان نىيە؟

نەخىر. جەبر ئەصلەن لەو كاتەدا، بەم مەفھومەش كەمىقدارىك لە دونىيائى نەمىرۇدا ھەيە لەوى ئەصلەن نامىنىت، نىسبەت بە ئىنسانگەلىك كە ئەھلى سەئادەتن، ئەمە بە ماناى ئەو نايەت ھېچ شتىكى جەبرى وجودى نايىت، نا...
لە دونىيائى ئەمىرۇدا (جەبر) زۆرتەرە بۆ ئىنسان، زىاد لە نىزامى سىروشت، پەيۋەندى ئىنسان لەگەل سىروشتدا و ئەوزاع و ئەفعل و ئىنفعالاتىك كە لەوجودى خودى ئىنساندا ھەيە، مىقدارىك زۆر جەبرى بۆ ئىنسان دروست كىردوۋە، لەو كاتەدا زۆرىك لەم جەبرانە لەناو دەچن، ھالەتى ئىختىيارى دروست دەيىت، مەسەلەن، ھالەتتىك لەجەبر لە دونىيائى ئىمەدا چىيە؟
ئەمەيە ئىنسانىك (خەوى يەت)، ئەم (خەو) بەشىۋەيەكى جەبرى لەزۆرىك لەلەزەتگەل دايدەبىرەت دەيىتە ھۆكارى ئەو كەلەو كاتەدا زۆرشتى لەزەت دارى بۆ پىششەت و ئەم لەلەزەتەكەى سوود وەرناگىرەت، بۆ ئونە، لەھالەتتىكدا لەناو مەجلىسىكدا دانىشتوۋە خەوى دىت فلان قسەى خۆشى گوى لىدەيىت زۆر لەزەت دەبات، بەلام لە ھالەتتىكى تردا، (خەو) زۆرى بۆ ھىناۋە ئەو قسە خۆشە دەيىستىت تەماشا دەكەيت ھېچ سوودىكى لىتابات، ئەمە ھالەتتىكە جەبرى كە خەو دەيسەيىت بەسەرىدا. نەخۆشى و زۆر شتى تر، ئەمانە جەبرىيەكى ھەيە لە بوۋنى ئىنساندا، لەھەمانكاتدا سازگار لەگەل سىروشتى ژياندا. ئانەم جۆرە جەبرانە كەلە دونىيائى مۇتەغدىرى ئىستا ھەيە و دەيىتە ھۆكارى ئەو مەفھومى و ماناى لەزەت سىنوردار بىكات ئەو جۆرە جەبرىگەلە نامىنىت. ئەگەرنا جەبرى كولى نىزامى ھەستى بەجۆرە كەنەو دروستى دەكات و ئىمە نازانين چۆنە، بەلام ئەو نەندە دەشزانين جىاوازى ھەيە

لەگەل نىزامى ئىستادا، كە ديارە ئەو ە حاكە، ئەگەر ئەو جەبرە وجودى نەبىت ئەصلەن حەياتىش وجودى نابىت، چونكە زاتى حەيات مەعلولى يەك رىشتە قەوانىنى جەبرىە كە ئىنسان ناتوانىت دەخالەتى تىدا بكات، و وجودى مەوجودىكى زىندو مەعلولى مليۆنەها قانونى جەبرىە، بەو مليۆنەها قانونى جەبرىە ئەم مەوجودە زىندو ە مە خانانە كەوتونەتە يەك و ەاوكارى بەيەكەو ەكەن تا مەوجودىكى زىندو ە، ئەگەر ئەو مليۆنەها قانونى جەبرىە نەبىت، ناكىرەت ئەمانە بەيەكەو ەماهەنگ بن و ئىدامە بەن بە وجودى ئەم مەوجودە زىندو ە.

لەقيامەتدا كاتىك دەزانىن ئىنسان وجودى ەيە، بەلام بە خەصلەتىكى ترەو ە، عالمى مادە وجودى ەيە، بەلام بە خەصلەتىكى ترەو ە، كە تەغىرى تىدا نىيە، دەى دەردەكەوېت بوونى ئەمانە نىشانەى يەك دونيا جەبرە! مليۆنەها قانونى جەبرە، بەلام ئەم جەبرە كە ئىختىار ديارى دەكات، ئەم جۆرە كەسەروكارى ەيە لەگەل مەسلەى ئىختىاردا، ئەو جۆرە جەبرە نىيە و نامىنىت.

باسى شەشەم:

لەبارەى "ماترياليزمى فەكرى و ئەخلاقى"

ماترياليزم، تەعبىرىكە لەرېشەى (ماتر) يەوۈ وەرگىراو، (ماتر) يىش، واتە (مادە)، ماتريال. لەزمانى خۆشاندا واتە (مادى)، كاتېكىش دەيتە (ماترياليزم) و وەرەگىرپىت بۆ زمانى كوردى دەيتە (مادىگەرى).

ئەم تەعبىرە لە فەلسەفەدا ھەيە و كاتېكىش بەكار دەھىتپىت بەمانايى جۆرپىك لەجىھانبىنى و تەرزى تەفەكۇر بەكار دەھىتپىت، بەمانايى ئەوۈى كەئىنسان فەكرى مادى يىت و وا تەصەور بىكات كەھەر جىھانى مادى ھەيە و غەبرى جىھانى مادە شىتىكى تر نىيە. جا لەدەھىپىنى ئەمپۇدا ماترياليزم تەنھا بەمانايى (مادىگەرى فەكرى) بەكار دەھىتپىت، بەلام ئەمدىش لەبەر ئەوۈى دىقەتەنە كراو! مانايى دەقىقى ئەم وشەيە لەمىژوۈى زىندەگى ئىنساندا دەورانپىكى زۆر دورودرپىژ ئامادەيى ھەبوۈ بەبى ئەوۈى بەشىۈەى جىھانبىنى فېكرىك دەربكەوېت، بەلكو لەدەھىپىنىكى زۆر دورودرپىژدا تەنھا خەلەتپىك بوۈە لەئىنساندا، (من) ئەم تەعبىرەم بەكار ھىنا، كەماترياليزم دوو شىۈەى ھەيە:

يەكەم: ئەخلاقى

دوۈەم: فەكرى

بۆرون كىرگەن ۋە مەدەست ئىشارەتلىك بە مەجموعى دەرونى ئىنسان دەكەم
كەدۋاى ناسىنى دەرون ئەم دوو جۆرە خەسلەتە يان فېكرە قابىلى ئەۋەپە
دەرك بىكرىن، ئىنسانگەل بەئىعتىبارى بونىادى دەرونى دوو جۆرن:
جۆرى يە كەم: جۆرىك لەئىنسانگەل يەك شەخسىيەت، ئىنسانگەللىكن كە
دژايەتى و ئىزدواجىيەت لەشەخسىيەتتىاندا نىيە.

جۆرى دوو ۋەم: جۆرىكى تر لەئىنسانگەل دوو شەخسىيەت، دژايەتى و
ئىزدواجىيەت لەشەخسىيەتتىاندا برونى ھەپە.
مەبنای ئەم ئىمتىازە كەئىنسان دەكەتە دوو دەستەۋە، بىرىيە لەدوو بەش
لەدەرونى ئىنساندا:

بەشى يەكەم: عىبارەتە لەتەرزى تەفەكۇر و زانىارى و ناسىن و ناگاھىگەلى،
ۋاتە ئەۋەى كەپەپەۋەندى بەبەشى (ناگاھى) ئىنسانەۋە ھەپە، سەمەرە و
بەدەست ھاتوۋەكانى (دەرونى ناگاھى) ئىنسان.

بەشى دوو ۋەم: عىبارەتە لەسېفەت و ئەخلاق و تايەتمەندى و خەسلەتگەلى،
كە ئەم پەپەۋەستە بەدەرونى ناگاھى ئىنسان، حالەتگەللىكە كەئىنسان
بەموقتەزای دەرونى ناگاھى پەپەدای دەكات.

كاتىك تەناسوب لەنىۋان موقتەزای دەرونى ناگا و خصوصىيات و فىصالىك
لەدەرونى ناگاگادا وجودى ھەپىت لەۋكاتەدا ئىنسان دەپتە ئىنسانى يەك
شەخسىيەتى و بى دژايەتى و ئىزدواجىي، ۋاتە ئەۋەى كەچى دەزانىت. چ
تەرزى تەفەكۇرىكى ھەپە، لە صىفات و خصوصىياتىشياندا ھەر ئەۋە بىنىت،
خىصالى مەزھەرىك بىت، تەجەللىيەك بىت بۆئەۋ شتە كەۋا دەزانىت و
ئىزىتى، بەلام ھەندىك كەس خصوصىياتىكىان ھەپە جىاۋازە لەگەلئەۋەدا

كەدەيزانن و تەعبىرى لىدەكەن، جىاوازه لەگەن تەرزى تەفەكورىاندا بۆ غونە تەرزى تەفەكورى ئەوۋە، كە (نازاىەتى باشە) كەچى لەمەيدانى عەمەلدا مۇتەۋەجىھ دەبىت لەرووى خەسلەتگەلى ئەخلاقيەۋە ئەو ئىنسانە كەسىكى ترسنۆكە، ئەمە ۋەك غونە دەبىت و شتىكى زۆر بچوكە نامەۋىت لەئەصلى باسە كە لايدەم و غونە بەيئەمەۋە، ئەگەرنا ئەم بابەتە بچوكە بەنەسبەتى بابەتى باسە كەمەۋە قابىلى ئەوۋى نىيە ۋەك غونە بەيئەمەۋە، بەلام تەنھا ۋەك غونەيەك دەبىت و تىدەپەرم. ئەۋەش بلىم مەبەستەم لەم (ئىزدواجى شەخسىيەت) ئەۋ جۆرە ئىزدواجىيە نىيە لەكەسىكى مۇنافىقدا دەبىيەت! واتە ئىنسانگەلىك كەشتانىك ئىزن، بەلام لەپاشاندا پىچەۋانەى ئەۋەى كە دەبىت عەمەل دەكەن، لەبارودۇخىكدا جۆرىك خۆيان دەرەخەن و لەبارودۇخىكى تردا جۆرىكى ترا نا... ئابەۋە ئالەين (ئىزدواجىيەت لەشەخسىيەتدا). ئىزدواجىيەت ئەۋەى، كە صەمىمانە و بەبى مەبەستى فىل كەردن و تەزۋىر كەردن كاربكات، تەرزى تەفەكورىكى ھەيە، بەلام لەتەجەلى حالات و خىصال و خصوصياتدا مۇتەۋەجىھ دەبىن كە پىچەۋانەى ئەۋەى و بەۋ جۆرە نىيە كەخۆى ئىزتى! ئا ئەمە نىشانەى ئاناگەھىيە و دۇايەتتە كە لەنىۋان خىصالى (ئاناگەي) لەگەن (ئاناگەي و مەلۇماتى) دا.

جا دواى ئەم پىشەكەيە كور تە بگەرپىنەۋە بەرەۋ دۈۋ شىۋەكەى (ماترىالىست) كەيە كيان ئەۋەى (ئەخلاقى) بىت و ئەۋىزىيان (فەكرى) بىت.

لەلىكۆلنەۋەى فەلسەفەدا ئىمە مۇتەۋەجىھى ئەۋە دەبىن كە (ماترىالىستى فەكرى)، واتە ئەۋەى كەلە فەلسەفەدا مەترەجە و پىشەنەيەكى دورودرىزى نىيە، ئەگەر ئىنسانگەلىكىش ھەبۈۋىن فەكرى مادىيان ھەبۈۋىت

وھك(دەھرىگەل و تەبىئىي مەزھەبگەل) پېشىنەيەكى دورودرىژيان لەمىژووى
فەلسەفەدا نىيە و ئەو تەرزى تەفەككۈرە مادىيەش كەھەيانبۇو زۆر پوخت و
رۆشن و بەھىز و قاتەنەبۇو، ئائەم جۆرە فەكرە بەشىۋەي يەك مەكتەبى
دروست بوو و پەرداخت كەتەعبىراتى عمومى و كوللى ھەيئەت لەبارەي
ھەستى و پروودا و فعل و ئىنفعالاتەو لەجىھانى ئىنسانى و غەيرە ئىنسانىدا،
ھەرۋەھا بەيەك بوعدى، كە بوعدى تەنھا مادى يىت ھەرچى مەسائىلە
تەجزيەو تەھلىل بكرىت، ئەمە شتىكە تازەيە و تەقريبەن(قەرنىك دوو قەرن)
بەسەر دەر كەوتنىدا تىدەپەرىت بەلام خەصلەتى تەنھا تەو جۈھ بەمادە كردن و
ماوھراي مادە لەبەرچاۋگرتن ئەمە زۆر زۆر قەدىمىيە، مېژو ناتوانىت پىشانى
بدات ئەم خەصلەتەي ئىنسان لەچ زەمانىكەو و جۈدى ھەبۇو. ئەگەر
كەمىك روونتر بلىم ئىنسان لەگەل ھەيواندا لەيەك خەصلەتدا وھك يەك
وان، كەئەوئىش برىتەيە لەمەسائىلى(جسم) *.

(* دەر بارەي جىاۋازى ئىۋان ھەيوان و ئىنسان يەككىكە لەو باسانى زۆر گرنگى پىدەدرىت و
بەبەردەوامى جىگەي تېرامانى مۆفەكان بوو. ئىمە لىرەدا دەمانەوئەت بە پىشت بەستەن بە
پونكرەنەوئەكى زاناي كورد (مامۇستا ناصرى سوبخانى) لەسەر ئەم باسە ھەلوئىستەيەك بگەين و بە
ورەدەكارىيەو ئەو لىكچوون و جىاۋازىيە (كاك ئەجمەد) نامازەي بۆكرد روونى بگەينەو.

مامۇستا ناصر، دەر بارەي جىاۋازىيەكانى (ئىنسان نىسبەت بە گىياندانى دەورەبەرى لەم جىھانەدا) دېت
جىيەنەي مادى و بىنراۋ بەگشتى بۆ(سەن جىھان) دابەشەكان {ئەوئەش بلىم ئەم باسەي سوبخانى يەككىكە
لەو باسانەي لە ناودونىيەي فەكرى ئىسلامىدا جىگەو پىگەيەكى مېژووى ھەيە و زاناي بەناۋابانگ (ابن
مىسكەوئەي) وھك(سوبخانى و موئى زادە)ش نامازەي بۆدەكەن زۆر وردو جوان ئەمەي باسكردو،
تەنانەت دەگەنە ئەوئەي كە دەلەن، ئەوئەي (داروین) ووتى ھەر قەسەكانى (ابن مىسكەوئەي) ە، بەلام
داروین بەھەلە لىي ھالى بوو، جىھانەكانى تىكەن كەردبو!! ئەگەر بىتوانىن بلىن، زاناي ئىسلامى
(ابن مىسكەوئەي) و تەوئەي تالە موئەك جىيەنەي ھەيوان و ئىنسان لەيەك جىادەكاتەو، (داروین) ھات

جسمى ئىنسان پىداۋىستى گەلىكى ھەيە كە جسمى ھەيوانىش ھەيەتى، ھەرچەندە جىاۋازى زۆرە لەنئوان ئەم پىداۋىستىيانەدا، بەلام ئەو جىاۋازىيە جىايەك ئەساسى لەنئوان پىداۋىستى جسمى ئىنسان و ھەيواندا دروست

لەو تالە مورو تىنەگەشت و جىھانەكانى تىكەلكرد و دواتر وتى لە قۇناغىك لە قۇناغەكانى مېژوودا ئىنسان و ھەيوان لەيەك جىابورنەوا}.

مامۇستا ناصر، دەلەت ئەم جىھانى ھەستىيە لە سى بەش، يان سى جىھان پىكدەت، كە ھەريەكەيان خاۋەنى تايەقمەندى خۇيان، ئەوانىش (جىھانى گىيى، جىھانى ئاژەل، جىھانى مرۆفە - مرۆفە -).

تايەقمەندىيەكانى جىھانى گىيى برىتيە لە:

۱. گەشەكردن (گەرەبوون)

۲. زۆربوون (نەصل خستەوہ)

تايەقمەندى و جىاكارىيەكانى جىھانى ئاژەل لە جىھانى گىيى برىتيە لە:

۱. گەشەكردن.

۲. زۆربوون

۳. جۆل

۴. ھەستەكردن (جا ئەم ھەستە ۋەك ھەستەكانى ئىنسانىش پىشكەوتوو نىيە!)

تايەقمەندى و جىاكارى جىھانى ئىنسان(مرۆفە) لە ھەيوان(ئاژەل) برىتيە لە:

۱. گەشەكردن

۲. زۆربوون

۳. جۆلە

۴. ھەستەكان

۵. عىلم ((الست)

۶. ئىرادە (ويست)

جا ئەم تايەقمەندىيە كۆتايى (مامۇستا ناصر) دەلەت دواى ئىزافەكردنى رۆج بۆ جەستە لە مرۆفەدا زىاد دەيت، واتە خەسلەتەكەن تايەتن بە بەشى مەعنەۋى و رۆحى مرۆفەۋە ئەك بەشە مادىيەكەى، بۆيە لىرەدا دەگەينەۋە بە قەسەكەى كاك ئەجەد، كە دەفەر مۆيت "ئىنسان و ھەيوان لە بەشى مادى(جەستە)دا ۋەك يەكن".

ناكات، چونكە دەيىنن حەيوانگەلىش رۇخسارىان جۇراوجۇرە، جۇرىك حەيوان جۇرە رۇخسار و پىداويستى ھەيە و حەيوانىكى تر جۇرىكى تر، بەلام نەمانە گشتى پىداويستى جىسمن گشتى ھەر پىداويستى مادىيە، بە موقتەزەي غەريزە دەركى دەكات و ھەولتى بۇ دەدات. ئىنسانىش ھەرچەند پىداويستى جىسمانى و خواستە غەريزىيەكانى جىاوازي ھەيىت لەگەل خواستى غەريزى ھەندىك لەحەيواندا، (كە نىسبەت بەھەندىك حەيوان خواستى غەريزى ئىنسان زۇر جىاوازي ھەيە و نىسبەت بەھەندىكى كەم)، بەلام بەگشتى ئەوۋى واپەيۋەستە بەجىسمەۋە نىازگەلى جىسم دابىن دەكات لەگەل باقى حەيواناتدا ھاۋەشە! ھەر عىبارەتە لەخواستى غەريزى ھەر عىبارەتە لەدابىن كەردنى پىداويستى لايەنى مادى جىسم.

بەلام لايەنىك كەلە ئىنساندا مەترەحە و لەحەيواناتدا مەترەح نىيە، لايەنى(مەعنەۋى) و خواستى دەرۋنى ئىنسانە. ئالپەدەيە كە دوۋبوعدى و ئىزدۋاجىيەتى وجودى ئىنسان (نەك شەخسىيەتى) دەرەكەۋىت. ھەرۋەھا ئىمتىازى ئىنسان نىسبەت بەحەيوان لەم دوۋبوعەدەيە، چونكە جۇرى ئىنسان بەتەدرىج بەرەۋ كەمال ھاتۋە، ھەرۋاكە يەك كەس لەئىنسان بەتەدرىج لە(نەقص) ھەۋە بەرەۋ كەمال دەچىت، نەقصىش عىبارەتە لە مەرحەلەيەكى حەيوانىيەت كەۋاتە سەرەتايى لەحالىتەتتىكى حەيوانى و لەزىندەگىيەك حەۋانىيەۋە دەستى پىكردوۋە! واتە لەزىندەگىيەكەۋە كەتەنھا سەرۋكارى لەگەل مادە و مەسائىلى مادىيەك كە دابىن كەرى پىداويستىيە جىسمانىيەكانى بوۋە ھەبوۋە، لەۋەزىياتر مەسائىلىكى بۆمەترەح نەبوۋە. ھەرۋەكە مىندالىك، كە لەسەرەتايى لەدايكبوۋنىدا جگەلە دابىنكەردنى

پیداوېستیه کانی (جسم) ی هیچی تری بڅ مه ترح نییه، ورده ورده کامل
 ده بیټ، نه وکاته (مه حسوسات) و ماده کهم کهم لای ده بات و ته ووه جوهر
 ده کات (مه عقولات)، مه عقولاتیک له شیوهی ماده دا بیټ یان دوو رتر بیټ
 له ماده هرچی کاملتر ده بیټ به و شیوهیه له ماده دوو ده که ویته وه،
 نینسانیش ته کاملی هه روه که نه ویه له سهره تاوه هه روه که نه و مندا له
 له سنوری مادیاتدا زینده گی کردوه و ته ووه جوهری ته نها به مادیات بووه،
 به لآم ورده ورده هر له سهره تاوه که مالی پیدا کردوه له سه تح و سنوری
 مادیات دوو که و توه ته وه. جا خه صلته تی ته کاملی نینسان نه مدهیه که
 له (مه حسوسات و مادیات) دورده که ویته وه، نمونه یه کی ساده
 ده هیتمه وه (هرچه ند په یوه ندی به باسه که و نه ییه). مندا له که له سهره تاوه روشتی
 پیدا ده بیټ هه رله شتگه لی مادی په یوه ست به خودی نینساندا نه ووهی واوژر
 ساده و مه حسوس دهر که ده کات، مه سلنه دهر وائیټ بڅ چاو خودی ده زگاو
 شکلی چاو ده بیټ، به لآم (به صیره ت) نابینټ. واته (بینایی) نابینټ، دهر که
 ناکات که بڅ (چاو) هیژی (بینایی) مه ترحه، کاتیک سه یری (گوږچکه) ده کات
 ته نها نه م شکله دهره کیه ی (گوږچکه) ده بیټ، نه و خه صلته و حاله تی
 گوږچکه هه یه تی و عیاره ته له (سمع) — بیستن — دهر که ناکات، له پاشاندا
 ورده ورده گه وره ده بیټ موده ووهی ده بیټ، که (چاو) گرنگیه کدی نه م
 به شه بینراوه نییه، (گوږچکه) گرنگیه کدی نه م به شه بینراوه نییه یان
 مه سلنه (سهر) به شیکي گرنگی نه مدهیه که ده بینرټ، به لکو نه و هیتمه ی
 واهه یه تی گرنگره، به وشیوهیه ته کاملی نینسان ده بیټه نه ووهی وا ورده ورده
 له صه تی ماده و مه حسوسات دورده که ویته وه و دهر کی قولتر ده بیټه وه و

بانىر دەبىت لە صدئى مَادە و مدحسوسات كاتىك مدسرى تە كامولتى ئىنسان ئەمدىيە ئەو كاتە موتەو جىھ دەبىن كە ئىنسان لە سەرەتاو ەدروە كو حدىوانات بوو، تەنھا بەشى مادىياتى بۆ مەترەح بوو لایەنى دەرک و فېكر و دەرونى ئاگابى ئەو ەندە شكۆفەى نەبوو و گەورە نەبوو، ئەگەر وابت نالەم تەعبىرى كە ئىژىن (ماترىاليست)، واتە (مادىگەرى) لە سەرەتاو خەسلەتتىكى دەرونى بوو بۆ ئىنسان، مادىگەرى حالەتتىكى سىروشتى بوو كە ئىنسانلەل ەدىان بوو، واتە بەشپۆەكى ناسابى تەو جۇھىيان تەنھا بەمادى و مادىيات بوو، پاشان وردە وردە ەاتون بەرەو كەمال و مەسائىلى لە مَادە بدولاولەپان بۆ مەترەح بوو.

جەھەرەك و تم، مېژووى تە كامولتى ئىنسان ەك تە كامولتى مندالىكە، مندالىش (رۆحى) ەدىە، بەلام سەير دەكەيت لە سەرەتاو جگە لە مادىيات ەيچىكى ترى بۆ مەترەح نىيە، مەجوعەى ئىنسانىش ەروايە لە سەرەتاو ەدەر مادىياتى بۆ مەترەح بوو ەك ەدىوانىك لە پاشاندا وردە وردە بەرەو كەمال ەاتوو و ماو ەراى مَادە (مىتافىزىك) و مەسائىلى گەورە گەورەى بۆ زىاد بوو، ەدەتا ەدەر لە خودى عالەمى مادىشدا ئەو ەى وا گىرنگىزە لە نەزەرىدا عىبارەتە لە شتەگەلىك كە مەحسوس نىيە و قابىلى دەرک نىيە لە عالەمى مَادەدا ئانەوانەى بۆ مەترەح دەبىت، چونكە واقىعى مېژووى زىندەگى ئىنسان بەم جۆرەيە ئەگەر وابت كاتىك ەمانەوېت تەحلىلىك دروست لەبارەى دروست بوونى ماترىاليستەو بەكەين تەنھا لە لایەنى فېكرىيە كەو ە باسناكرېت، بەناونىشانى بابەتتىكى مەوردى تەو جۇھ بۆ ئىنسان و مەترەح لە زىندەگى ئىنساندا بىرى لىدە كەينەو، ەدەرچەندە تەعبىرە كە لەناو خەلكدا بلاو نىيە،

به لّام به موقه زاي نهم راپردووه ميژويه له زنده گي ئينساندا ئيمه ده توانين بيژين ماترياليست دوو قوناغه، قوناغي ماترياليستي نه خلّاقى، قوناغيكى ماترياليستي فكريه. نهمه نه وتراوه به لّام واقعيه تيكه له ميژووي زنده گي ئينساندا.

له پاشاندا ئينسانگه ل که ورده ورده هاتون بهرو که مان و دهر كيان گه وړه کردووه و له ستوري مه حسوسات لايانداوه. (هه ليه ته نه ووش به جيگه ي خوي ئينسان ههر له سهره تاوه ديني بؤ هاتووه و ناشناکراوه نيسبت به ماوه راى (پشتى) ماده، به لّام ئيمه نه و دهر که سروشتى و تدرىجي به که ئيژين که خودى ئينسان په يدای کردووه، نهمه به دهر له ووي له لايه ن خواوه حه قائيقى بي حالى کراوه و شتگه ليک که زور زووتر گه يانديوه تيه که مان بوي هاتووه، نه و هيج، نه ووي که له پرووي سروشتيه وه وهرى گرتووه. چونکه (پروشدى پهروېرده ي شتيکه و پروشدى سروشتى) شتيكى تره. نه ووي من ليړه دا باسى ده که م، برى تيه له (پروشدى سروشتى) ئينسان که نه و پروشته سروشتيه بدو جوړه به تدرىجي له بهرامهر حه يوانه وه هاتووه تا گه شتو ته ئيره، کاتيک ئينسان نهم قوناغه ي پړيووه گه شتو ته ئيره، نه و ونده ي که له باره ي زنده گي ئينسانه وه به لگه و شا به تمان له بهر ده ستدايه ده بينين ئينسانگه ليک له جهره يانگه لي جوړا و جوړى کو م لگه کاندا ده که ونه بهر چاو، که نه مانه نمونه سمبولى زولم و سته مگه رى و خيانت و بى شهرفى بون بهرامهر به ئينسان، نه ووش له سهره تا ي ميژووي پړوشنه وه ده بينين که ئينسانگه ل غه پرى جيهانى ماده شتى تريشيان بؤ مه تره ح بووه، مه غه وياتيش مه تره ح بووه بويان، نه وزشگه لي مه غه ووي ههر مه تره ح بووه بويان، هيشتا يه که يه که يه که ئينسانگه لي به و جوړه يان تيډا بووه که غه مه له ن سهرده که يت که ته نها ماديّات

مەترەح بوو بۆیان و جگە لەو هێچی تر مەترەح نییە بۆیان، ئیستاش ئەو هەر دەبینن و لەو ئینسانگەلە هەر بوونیان هەیە! ئینسانگەلیک کە هەرچی نەرزشگەلی مەعنەویە دەبخەنە ژێر پێیانەو. هەرچی زوڵم و ستمی تاکە کەسییە بەرامبەر بە شەریەتی دەکەن، لەبەر خاتری دابین کردنی ئارەزووەکانی خۆیان، خواستە غەریزەییەکانی خۆیان (هەلبەتە بە جیاوازییەک کە ئینسان لە گەڵ حەیاندا هەیەتی) سەیر دەکەیت حەیان چەنێک زوو خواستی غەریزەیی کامڵ دەبێت و رازی دەبێت، بەلام ئینسان خواستی غەریزەیی تەواو نابێت (ملیۆنە و ملیارەها هەموو زەوی بخوات هەر تەواو نابێت چاوەرێ دەکات جینگە ی تریش بخوات!) ئا ئەمە پەڕیوەستە بە ناموتەناهی - ناکۆتای - ئینسان بەشیۆیەکی ئاسایی لە پرووی پێکەتەدی دوو لایەنی مادە و ماوەرای مادە، واتە (جسم و رۆح) بۆچی ئینسان بەوجۆرە ئارەزووەکانی ناکۆتاییە؟ ئەمە باسیکی سەر بە خۆیە ئەگەر گەرەکم بێت بێژمی کەمێک دوورمان دەخاتەو لە مەتلەب!

نامازەیدەکی کورت بەو بکەم تاکەمێک پروون بێتەو، سەیری میژووی ئیسلام بکەن دیانەت هاتوو و ئینسانگەل وریا بونەتەو و حەقیقەتی هەستیایان دەرك کردوو، دوو لایەنە بوونی هەستیایان دەرك کردوو، کە (مادی و ماوەرای مادەیی)، بەلام لەپاش ئەو لە جەرەیانێ زیندەگی خۆیاندا سەیر دەکەیت ورده ورده بەرە و مادیان دەگەرێت بێتەو (جا هەلبەتە ئەمەش باسیکی ترە ئەگەر باسی بکەم زۆر درێژە دەکێشێت!) بەپێچەوانەی تیۆرییەک کە ماتریالیستەکان لەبارەی دین و میژووی دینەو بێژنی، کە ئێژن لەسەرەتادا لەنەقسەو دەستی پێ کردوو و هاتوو بەرەو کەمال واقیعی میژووی زیندوی تازە ی ئیسلام و

لەدوۋە ولاش باقى دىانەتە كانى تىرىش ئەوۋە دەردە خات بۆمان كەلە سەرە تاوۋە
دىانەت لەلايەن خراوۋە بەمونتە ھەي رۈۋىيە ۋە ھاتوۋە لەپاشاندا زەمان
دەگوزە رەيت و خورافىاتى تىكەن دەيت و ئەم رەنگە ترسە ھەر و خەيالۋى و
ئاۋاتىيە كەقورئان نامازەي بۆ دەكات پەيدادەيت، ھەرۋە ھەي بەدەشدا دەزانين
كەھەر لەسەرە تاوۋە دىن بەشۋەيەكى رۈۋ و كامەل ھاتوۋە بۆ بەشەر
لەكاتىكدا ئىنسان بۆتە ئىنسانىكى عاقل و رەشىد، ۋە ئەۋەندەي كەموتە ناسىب
يەت لەگەن دەرەكى زەمان و بارودۆخى خۇيدا پىي ھالى كراۋە، بەلام تەقى ئا
ئەم موشاھەداتە (كەئىمە ھەمانە كە سەيرىكى مەعكوسى ھەيە لە رشدى
پەرۋەرشىدا بەيچەۋانەي رشدى سۈشتى)، ئەگەر جار جارىك دووبارە
تەكانىكى پى نادەيت خەرىكە بەرەو ھەيۋانى دەچىتەۋە مۈتەۋەجىيە ئەۋە
دەپن كە لەرپەردوۋىشدا دۋا ئەۋەي دىانەتگەلىك ھاتوۋە ھەمدىسان
ئىنسانگەل ھاتوۋە ئەۋە بەرەو دوۋرى لەدىن، بەرەو خەلەتگەلى ھەيۋانى،
ھەلەتە خۇ بەتەۋاۋى ناپىتەۋە بەھەيۋان، چونكە دوۋ بوعدىيە، بەلام
لەمەسرى زىندەگىدا تەماشاي دەكەيت ھالەتتىكى شىۋە ھەيۋانى دووبارە
پەيدادە كاتەۋە. لەپاشانىشدا ئەگەر لەكۆمەلگەدا دىنىش نامادەي ھەيە

دەبىنىت دەگۆرەيت بۆ شتگەلىكى خورافى و ئاۋات و خەيال پلاۋى
جا دوۋرە كەۋمەۋە، ماترىيالىستى فەكرى شتەكى عام و شامەلە و شىۋەگەلى
جىۋازى ھەيە، بىرىتيە لەۋەي ئىنسان لەتەرزى تەفەكۈرى فەلسەفەي خۇيدا،
لەجىھانبىنىدا خۇيدا لەگەل مادەدا موافىق يەت و ماۋەراي مادە (مىتافىزىك)
نەفى بىكات، جانام (ماترىيالىزمە) عامەلق و پۆپ گەلىكى لىدەبىتەۋە يەكىك
لەلقەكانى لەدۇنيای نەمۇردا مەشھورە بە (ماركسىست) يان (ماترىيالىستى

باليكتى)، ئەمە لىقېكە لە (ماتريالېزم) جا ھەروەك و تم لەر ابردودا
 اترىالېزم لەشېۋەى يەك مەكتەبى فېكرى و يەك باسى فەلسەفى وجودى
 ھەبوو، ئەگەر فېكرىكى ئاساسى ئەمە بەشېۋەى ئۆرگانىزە و تەرتىب نەبوو،
 ھەمەى ئىستا لەم فۆرمەدا تەقريبەن تازەيە لەدەوروبەرى سەدە و نيۆتېك، دوو
 سەدەيە بەشېۋەى يەك جىھانېنى ئىستىدلالى و ئىستىتاجى دەر كەوتوو. جا
 سەبەرئەۋەى بەدرېژاى مېژوۋى ئىنسان (مادىگەرى) بەناۋىشانى يەك
 خەصلەت و يەك ئەخلاق زۆر وجودى ھەبوو كۆنژ و رېشە داكوتراو،
 ئەگەر واپىت و بمانەۋىت ئەم تەعبىرە دەقىق و دروست لەگەل زېندەگى
 ئىنساندا بەرپرەسى (بىكۆلىنەو) دەپىت مۆتەۋەجىھى ئەۋە بېن كە (ماتريالېستى
 ئەخلاقى) لەپىشتە نېسبەت بە (ماتريالېزمى فېكرى) بەدەرپىنېكى تر
 ئىنسانگەلى تاۋانبار و زالم و خائىنگەل تەرزى تەفەكورىان پۆشن نەبۆتەۋە و
 نەيانتۋانى تەفسىر و پوونكردنەۋەيەكى كاملى بۆ بدەن، تەنھا لەپروۋى
 خەصلەت و ئەخلاقەۋە بەو شېۋەيە بوون كە تەنھا مادىيات مەترەج بروو
 بۆيان و غەيرى مادىيات مەترەج نەبوو بۆيان و تەۋەجۋەيان بەغەيرى مادىيات
 نەداۋە، ھەرگىز نەيانتۋانىۋە نەلەر ابردودا و نەلە ئىستاشدا ئەۋانەى
 واحالەتى مادىگەرى ئەخلاقىيان ھەيە، زالم و تاۋانبار و دىن فروشان و
 شەرف فروشگەل! ھەموو ئەمانە حالەتېكى ئەخلاقى مادىگەرىيان ھەيە، كاتىك
 سەيرى رەفتار و كردارىان دەكەيت سەيدەكەيت لايەنى مەعنەۋى
 لەبەرچاۋيان پوۋجە و گىرنگى پىئادەن، تەنھا گىرنگى و تەۋەجۋە بەمادىيات
 دەدەن، بۆ غونە، پلە و پايە و پارە و مال و توانايى و ھەرچىيەك ھەيدە ھەر
 لايەنى مادى گىرنگە و غەيرى مادىيان بەلاۋە پوۋجە، جا لەۋانەيە

بەشیوەیەکی سەریخ ئەم حالەتە ئەخلاقییە لەناویاندا نەیتە عیبارەت، یان ئەوەندە نااگان لەو خەسلەتە لەناویاندا یە ئەصلەن هەندیکیان نەتوان تەعیری لێ بکەن، بەلام هەندیکجار سەیر دەکەیت یەکەیه کەیهک لەو زالمگەلە لەیهک بارودۆخی ئیستسنائیدا قەرار دەگرن و ئیحساس دەکەن جەو و فەزایەک لەصەمییەت مەترەحە، کەحالتی خۆیان بێخەنە ڕوو ئەو صیفات و خەسلەتە واهەیانە بێخەنە ناو عیبارەت، واتە لە (نااهییەوه) بێتە دەرەوه و ڕەنگیکی (ناگاہی) پەیدا بکات، سەیر دەکەیت ئیژیت "ئەی باوا کێ لەقیامەت هاتۆتەوه؟" "ئەی باوا تەمەنت چورا ڕۆژە خۆشی بگوزەرێت؟". کاتێک بێ ئیژی "ناخر، شەرافەت و شەخصیەت و ئینسانییەت، ئەخلاق دەخەیتە ژێر پێتەوه بۆ مائی دنیا و پارە و پۆل و پلە و پایە؟". لەبارودۆخیکی ئاسایدا بەشیوەیەکی ئاسایی ئینکاری لێدەکات، بەلام لەو بارودۆخە ئیستسنائییدا سەیر دەکەیت بەبێ پەردە خەسلەتە کە دەخاتە ناو عیبارەتەوه و تەعیری لێدەکات. لێرەدا مۆتەوه جەهی ئەوه دەبێت کە دەتوانێت خۆیشی تەعیری ئەو بەییتەوه دەربارە ی ئەو خەسلەت و ئەخلاقە ی واهەیتە. کە یە کسان دەبێت بە ماتریالیزی فکری، کەواتە لەوه دُنیا دەبێت ئەم ئینسانە لەقوڵای دەرونی نااگاہیدا ئەم خەسلەتە نفوزییە پەیدا کردووه کەتەنھا گەرنگی بەمادیات دەدات و شتگەلیکی غەیری مادی وەک صەداقەت، شەرافەت، شەخصیات، ئەصالەت و ئینسانییەت، ئەمانە بەلایەوه پووچە و گەرنگیان نییە.

ئەم ئینسانە وائەم خەسلەتە ئەخلاقییە هەیه، کەتەنھا مادیات مەترەحە بۆی و غەیری مادیات هیچ نییە و گشتی دەکاتە قوربانی مادیات، کاتی واهەیه

سەیر دەكەیت (عەقیدە یەكی) هەدیە بە یێچەوانە ی ئەوێ شەوێ جا قسە
 لە (نیفاق) ناکەم... نا قسە لە سەر (ئیزدواجیەتی شەخسیەتە). سەیر دەكەیت
 ئینسانێکی مۆئین بە (میتافیزیک)، مۆئین بە مە ی کە ئەم جیهانی هەستیە بە
 سوتفە و لەخۆیەوێ دروست نەبوو، بە لکو ئیرادە ی ناگا و بە هیز و موقتە دیر
 دروستی کردوو و دە یگەر پێت. مۆئینە بەوێ کە زیندە گی ئینسان و
 پوچ و عەبەسی نییە، باشی و خرابی وە کو یەك نین، جیاوازی هەدیە لە نیوان
 رەفتاری باش و رەفتاری خراپدا. مۆئینە بەوێ کە کاتێک ئینسان دە مریت
 جەزای باشی و خرابیە کانی لە دونیادا نە بینوو هەروا تەواو ناییت، بە لکو
 لە کۆتایدا دە بینیتەوێ. بە هەموو ئەمانە ئیمانی هەدیە، بە لām لە خصوصیات
 نە خلاقییە کەیدا نیشانە یە کێ ئەمە ی کە ئەم خەصڵەتە نفوزی کردییت بۆ
 دەرونی ناگهی هیچ ناییت!

عەقیدە ی هەدیە بە (بەرپر سیاریتی) و ئەنجامی بەرپر سیاریتی. کە بریتیە
 لە وەرگرتنی پاداشتی چاکە و خراپە لە کۆتایدا، بە لām دە بینیت لە نە خلاقیدا
 تەنها مادیات مەترەحە، مۆتە ناسیی ئەوێ کە دە زانییت سبە ی باس و خواسی
 لە گەلدا دە کریت دەربارە ی رەفتار و کرداری کە چی نە خلاق ی خەصڵەتێکی
 بەو جۆرە ی نییە لە خەصڵەتیدا مادیات، بە لām لە فکریدا مادە و ماوە رای مادە
 مەترەحە! نا ئەمە نیشانە یە کە لە ئیزدواجیەتی شەخسیەتی ئینساندا، غونە ی
 ئەمەش بە درێژای میژوو زۆر بوو. جگە لەو ئینسانگە لە زالم و تاوانبار و
 ستمکارانە یان ئەو ئینساگە لە بێ شەرەفە کە ئێز غەرق بوون لە (مادیگەری
 نە خلاقیدا)، کاتێک لە بارودۆخی کدا زۆریان بۆ دە هیئت دە بینیت بە مۆتە های
 سەراحت ئەوێ رادە گە یەنن کە هەر چی شتە پوچە و هەر خوشبگوزەرێنە.

هېر نهم چوار رږڅه ټه مهن حساب ه و له دواى نه وه هېچ شتيك حساب نيه،
جگه له وانه زورېكي تريش له نينسانگه له هن كه له پرووى نه خلاقيه وه مادين و
هېر ماديياتيان بؤ مه تره حه، كه چي سه يره كه ټ له پرووى
فكريه وه (موت ده ين)، واته ماوه راى ماده (ميتافيزيك) يش مه تره حه بؤيان. نا
نهم حالته زور زور كونه نيسبت بهم مه فهمه كه نيمرو (ماترياليزم)
په دى كړدوه، كه ماترياليزم عياره ته له به حسيك ته وجيهي نيسبت لالې بؤ
ده كات و فله سه فه باسى بؤ ده كات، نه مهش له به رنه وه سابتى بكات كه
دنيا هېر ماده يه (فيزيك) ه و ماوه راى ماده (ميتافيزيك) بوونى نيه، نه گهر
وايټ نهم (ماترياليسټه) فله سه فيهى كه نيسبت وجودى هيه عياره ته
له ته كامولتى نه و (ماترياليزم نه خلاقى) هى به دريځاى ميژوو بوونى هېر وه نه و
ماترياليسټه نه خلاقيه ټه نينسانگه لى هېچ و پوچدا بوونى هېر وه، چ
نه وه دوو چاري نيزدواجيه ټي شه خصيه ت بېت و چ ته نها يه ك لايه نه و
له حالته ټي ده روونى ناگاهيشاندا هېر ته وه جوهيان به مادييات بېت و غديرى
نه وه گرنه نه بوويټ ماترياليسټي فله سه فى و فكري نه مړو هډلده دات
نا نه وه به ناو نيشانى يه كه حه قيقه ټي موسه له م و رږشن رپوونبكاته وه و به دولياى
حالى بكات. نه گهر وايټ (ماترياليزمى فكري و فله سه فى) ته كامولتى
(ماترياليزمى نه خلاقيه)، چونكه به شهر له سه ره تادا هه سټي به زور شت
كړدوه له ده روونى خويدا، له پاشاندا ته غيبرى ده كات و ته وجيهي ده كات.
حاله ټي ماديگه ريش له سه ره تادا له نه خلاق و خيصال و خصوصياتي
نينسانگه لدا وجودى هېر وه و نيسبتاش هېر وجودى هيه، چ نه و
نينسانگه لى دوو شه خصيه تين، چ نه و نينسانگه لى يه كه شه خصيه تين. به لام

نانه و ته و جيهه فله سفيه دونيای نه مړو له باره ی يه ك په هه ند بووني
هه ستيه وه (مادی بووني هه ستيه وه) هه و لدا نيكه بوئه وه ی بټ نانه و
خه صله ته وا به دريژای ميژو له گدل ئينسانگه لدا بووه و ئينسانگه لي په ست
و بي شهرف له م سرده مه شدا هه ر نه و خه صله ته يان هه يه كه ته نها (ماتريال)
مه تره حه بو يان و غديري ماديات هيچي تر مه تره ح نيه بو يان بيكاته يه ك
نه صلي عيلمی و موسه له م و بيداته ده ستی به شه رييه ت، و اته (ماترياليزمی
فله سفي و فكري) يا ناگاهانه يا نا ناگاهانه هه و لده دات كه شيوه ی مه نفی
بوونه وه و پوچ بوونه وه ی ئينسانيه ت بكاته سمبول و نمونه بو ئينسانيه ت و
به ناو نيشانی يه ك نه صلي عيلمی و موسه له مه بيداته به شه رييه ت و
بيژيت "به شه رييه ت ته نها ماديان بو مه تره حه و هيچي تر". نه گهر صه ميمانه ش
نيژي ده ی خو فلا نه سته مگهر و فيرعه ونه كانيش له مه ی ئيوه ئيژنی زياتريان
نه و تروه! له وانه يه (نه مانه ی ئيستا) هونه ريكي كرديت، هونه ره كه شي ته نها
نه وه يه هيناوييه تی نه و شته ی وا له زينده گی ئينساندا و به دريژای ميژو و
ناماده ی هه بووه و نه يان توانيووه زور رووني كه نه وه و ئيستدلالی بو بكن، نه م
رووني ده كاته وه و ته فسيري بو ده كات به شيوه ی يه ك نه صلي موسه له م
ده يداته ئينسان. هه روه ك نه وه ی ده رباره ی (فرويد) باس كر دووه. كه ئينسانگه لي
ساق و پوچ و تراوه له ناو غه ريزه دا هه نديكيان ته نها غه ريزه ی جنسی و
هه نديكي بو يان ته نها غه ريزه ی خواردن و شتيكي تريان نه بيټ! (فرويد) ديټ
نه و ئينسانه ی وا پوچه و ته نها غه ريزه ی جنسی هه يه و هيچي تری بو
مه تره حه نيه ده يكاته سمبول و نمونه و ده يداته ته حويلی ئينسانيه ت،
نيژي "ئينسانيه ت نه مه يه و ده بيټ نه مه ش بيټ".

(مارکسیزم) پش که عیاره ته له مه کته یی کی فکری ماتریالیستی، جیهانیستی
ماتریالیستی له یه ک جیهه ته وه و ئینسانی (مه سخ) بووه د یتیت و به ناویشانی
نه صل و به ناویشانی ئینسانی نه صیل ده ناسییت و ده داته ته حویلی
به شه ریعت که ئیژیت "به شه ریعت هر نه مه بیت و غه یری نه مه نه بیت".
(مه سخ) بووه له نه زه وه ی نه م لوجیکه ساده یه وه، چونکه خو نه ویش
ده زانیت (زالم و سته مگل) هر چی که سه و مه سائیله ده که نه قوربانی
مادیات و نیست سمارگر، نه ویش بیان ئیژي خراب و مه سخ بووه وه نا
واقیعیه تی نه مه یه که له هه ندیک له ده ربرینه کاند ا نه و له گه ل ئیمه ته و افوقی
هده، به لام ئیمه دین ماهیه تی مه تلّه ب ده خه یه روو. نه و ئینسانه (مه سخ
بووه وانه چین؟). نه و ئینسانان نه که به لایه نی که مه وه له پرووی نه خلاقیه وه
جگه له مادیات هیچی تر مه ترح نیه بۆیان، زالم و سته مگر یت که نه و
نه فریانی ده کات و ده یانکو یت منیش هر نه فریانی ده کم و ده یانکو تم
ئینسانگه لیکن له پرووی نه خلاقیه وه ته نها ته وه جو ه به مادیات ده که ن و
ماوه رای ماده نه رزشی نیه بۆیان. جا چ نه مه له پرووی فکریه وه نه رزشی
هده یت بۆیان، به لام له شه خصیه تیاندا ئیزدواجیه ت بوونی هده یت، واته
له پرووی فکریه وه موته عه قیدن، به لام له نه خلاقیاندا نه م فکریان نفوزی
نه کرد یت. چ نه وه ی هر یه ک لایه ن بن و له پرووی فکریه وه ته نها مادیات
مه ترح بیت و غه یری نه وه مه ترح نه بیت، به لام توانایی پروو کردنه وه و
تدفسیری نه و رّوحیه ت و خصوصیات و اخویان هدیانه بیان بیت. له پاشاندا
ناگاداری نه وه بن جگه له وه ی به رنامه یه ک له گه ل فلسفه و جیهانیستیدا
جیاوازیان هده. له لایه کی تریشه وه نه م باسه ی من ده یکم دوو مه تلّه بده،

ماتريالستي فكري و فلسفه‌في) وهك وتم برتتیه له جورتيك جيهانيښي و
هه‌وړي خه‌لك دهر باره‌ي هه‌ستي، كه هه‌ستي چيه؟ به‌لام نه‌وي كه ديت و
هر نامه‌يه كه ريكده‌خات كه (نابووري) ته‌ركيب و ريكبخات نه‌مه هيج
به‌يوه‌نديه‌كي به‌ژير بيناي فكريه‌وه نيه، واته ئينسانتيك له‌رووي فكريه‌وه
ماتريالستيش بيت ده‌توانيت نه‌م به‌نامه‌يه جي‌به‌جي بكات، ئينسانتيكي غه‌يره
ماتريالستيش بيت له‌رووي فكريه‌وه هه‌ر ده‌توانيت جي‌به‌جي بكات.
غه‌يري ماتريالست واته (موتده‌ين) چونكه دهر پرينتيكي راست و دروست
له‌به‌رامبه‌ر (ماترياليزمه‌وه) برتتیه له (موتده‌ين)، نه‌مه‌ش له‌به‌ر نه‌وه
ده‌يليم، چونكه له‌م سه‌رده‌مه‌دا فروفيلتيك له‌دهر پريندا به‌كار ده‌هين
كه‌له‌به‌رامبه‌ر (ماتريالسته‌وه)، (نايديالست - نايدياليزم) به‌كار ده‌ين و
مه‌به‌ستيان له (نايدياليزم) جورتيك جيهانيښي دينيه. نه‌مه‌ش باسيكه له‌رووي
عيلميه‌وه زور هه‌له‌يه!! (نايدياليزم) دهر پرينتيكه له‌به‌رامبه‌ر (رياليزمه‌وه)
به‌كار ده‌هيتريت، واته نه‌مه‌دي كه ئينسان ته‌وه‌جوه به‌نه‌صا‌له‌تي (زيهن) بكات،
يان ته‌وه‌جوه به‌نه‌صا‌له‌تي (واقع وده‌وه) بكات. نه‌م دووانه ده‌كرت
له‌به‌رامبه‌ري يه‌كه‌وه به‌كار به‌هيتريت، به‌لام (ماترياليزم - ماتريالست) نه
له‌به‌رامبه‌ري (نايدياليزم) و نه له‌به‌رامبه‌ري (رياليزمه‌وه) به‌كار ناهيتريت و باسو
لايه‌نيكي تره.

ماترياليزم، برتتیه له‌وه‌ي موده‌عقيده (باوه‌رت) واييت كه‌تدنها جيهاني ماده
هده‌يه بويه به‌رامبه‌ره‌كه‌ي ده‌بيت (دين)، كه‌باوه‌ري وايه جيهان له‌ماده (فيزيك)
و ماوه‌راي ماده (ميتافيزيك) دروست بووه. جا له‌كو‌تايدا نه‌مه‌ده‌ميتتیه‌وه، كه
نايا دين نايدياليزمه، يان ماترياليزم؟ نه‌گدر دروست باسو بكرت موده‌وه‌جيهي

نەۋە دەھىت كە دىن نە تەنھا سەرنج لەلايەنى (واقع، دەرەۋە) دەدات، نە تەنھاش سەرنج لەلايەنى (زېھن) دەدات، دىن دوو جەمسەرى (لايەن) سەيرى وجود دەكات، ئىزى جەمسەرىكى لايەنى (زېھنى) ئىنسانە و لايەنىكى تىرى (جېھانى دەرەۋە)، نە جېھانى دەرەۋە بەتەنھا ئەرزشى ھەيە بەنىسەتى ئىنسانەۋە ئەگەر ئىنسان زېھنى توانايى نەبىت بۇغونە ۋەك (شىتېك)، نە زېھنى ئىنسان بەتەنھا ئەرزش (بايەخ) ھەيە ئەگەر جېھانى دەرەۋە لە ئىختىارىدا نەبىت بۇغونە ۋەك ئەمەى ئىنسانىك بىت لەسەرەتايى تەمەنىيەۋە تاكۆتايى تەمەنى بىخەتە زىندانەۋە. ئا ئەمە تەرزى تەفەكۇرى دىنيە، كە نە (نايدىالىزمە) كە تەنھا باۋەرى بە (زېھن) ھەبىت، نە (پىيالىزمە) كە تەنھا باۋەرى بە (دەرەۋە - واقع) ھەبىت و نەفى زېھن بىكات، بەلكو سەرنج لەھەردوۋ لايەنەكە دەدات. جا ئەمە كەلەكەكە (فەلەكە) دەيكەن كە دىن بۇئەۋەى ماتىريالىست محترم و بەناۋبانگ بىكەن لەجىگەى (پىيالىزم) بەكارى دەھىتن، لەبەرەمبەرەۋە دىن بە پىيالىزم ناودەبەن و دايدەنەن، ئىژن (ماتىريالىزم) و (نايدىالىزم) كەلە ئەساسدا دەرپىيەكە ھەلەيە، لەپاشانىشدا لە (ما صەدەقىشدا) دووبارە ھەلەيە، بۇئەمەش دەبىت باسكى ورد بىكەم، لەكۆتايىدا دەرەكەۋىت، كە دىد و جېھانىنى دىنى واقع بىنانەتر و دروستە، تاۋەكو جېھانىنى مارتىيالىستى، جېھانىنى مارتىيالىستى لە لۇجىكى ئىنسانىدا عەجىب دژە لەگەل ئەساسى سىروشتى فكر و زانستى بەشەرىدا! (پىيالىزمىش) بەتەنھا و بەۋ مانايەى كەنەفى ئەصالەتى (زېھن) بىكات و باۋەرى تەنھا بە ئەصالەتى (دەرەكى) ھەبىت، دىن ئەمەش قبول ناكات. دىن ھەم دەرەۋە و ھەم زېھن قبول دەكات. جا دواى ئەمەش عەمەل سەرھەلەدەت، كە مەعلولى

په یوه ندى نیوان (زیهن) و (دهره وه) یه، واته کاتیک هم دوو جه مسهره ده چنه پال یه ک (زیهن) و (دهره وه) یان (دهره وه و زیهن) نه و کاته (عمه ل - کردار) ی نینسانی دروست ده بیت، که هم جهره یانی میژووه مه علولى نه وه یه.

جا بویه نه وه ی که (ماتریالیستگه لى دیالیکتی) واته (مارکسیه کان) به ته وه جوړه به وه ی که باوه ریان به نه صالته تی ماده هیه، هه ولده دهن ماده به دروستی دابهش بکه ن هم دوو مه تلده به جیان له یه ک، نه مه ی که به برنامه یه ک ریځکه خریت جایه له جیهانینى. جا به و جوړه ی له دین شاره زاین، نه وه دینه به نایه ته کانی قورنلدا ده فهرمویت ﴿خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ "البقرة"، ﴿وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ﴾ "الرحمن". نه وه نیسلامه که نیژى نه وه ی وا له کوره ی زه ویدا هیه به شیوه ی یه کسان له نیوان نینسانگه لدا دابهش بکریت، بویه اصولی و لوجیکی بیرکه پنه وه به برنامه ی دروست ریځخستنى (نابوری) له ناو کومه لگه دا په یوه ندى نیه له گه ل نه مه دا، که نه وه به برنامه یه (ژیر بیناکه ی) بریتی بیت له تیروانینى (دین) ی یان تیروانینى (مادی)، که واته ده کریت نینسانیک دیدی مادی بیت و عه لاقه تمه د بیت به وه وه له پرووی نابوریه وه به برنامه یه کی یه کسان دابنریت، هه روه ها ده کریت نینسانیک دیدی دینی بیت و عه لاقه تمه د بیت به به برنامه یه کی یه کسانه وه و ده شکریت به پیچه وانه وه. بویه له کړتایدا له سهر نه وه ده میښته وه که به باشی لیکنولیته وه و شیکردنه وه بکه یت و بزاین کام لدم دوو ته رزی ته فه کوره سازگارترن، نایا ته رزی ته فه کور (جیهانینى) سازگارتره له گه ل نه مه دا که بیژن (نابوری) به شیوه یه کی یه کسان و ته رتب له نیوان خه لکدا دابهش بکریت یان ته رزی ته فه کوری مادی؟ نه گهر په یوه ندى (ژیرخان و سهرخان)

كه (ژۆرېنا) بریتیه له بهشی دهرونی ئینسان و (سەر خان) بریتیه له مه سائیلی
 ئینسان به گشتی. ئەگەر بهم ئەصله تهوه جوو بهکەین مۆتهوه جیهی ئەوه ده بین
 که ته رزی تهفه کوری دینی سازگار تره بۆ ئەوهی که بهرنامه یه کی (نابوری) سالم و
 یه کسان جی به جی بکات، تاوه کو ته رزی تهفه کوری مادی،
 چونکه (ماتریالیزم) هیچ ئەرزشتيك جگه له ماده مه تره ح نییه بۆی، هەر تاکيک
 شوێنکه وتهی ئەو قوتابخانه یه بێت بێت تهواوی ئەرزشگه لی له بێر بۆچوونیدا
 کورت ده بێته وه له ماده دا، چونکه هەرچی شت ههیه به ئیعتباری مادیات
 ئەرزشی ههیه و هەر ماده حساب، به لām (دین) ماده به ئەرزشی دووهم
 داده نریت بۆ ئینسان، ئیژیته ههردووکی مه تره حه بۆ ئینسان. واته ئینسان هه
 ماده و هه ماوه رای ماده یه، له بهر ئەوه هه م مادیات مه تره حه بۆی، هه م
 مه عنه ویات، به لām له پێوانه کردن له ئیوان ماده و مه عنه ویدا له گه لئه وهی
 ههردووکی گرنگ و پێویسته بۆ ئینسان. بهشی گرنگر له شه خصیه تی
 ئینساندا که له حیوان جیای ده کاته وه بریتیه له (ماوه رای ماده) واته (رۆح) ی
 له بهر ئەوهش (مه عنه ویات) سازگاره له گه ل رۆحدا بۆیه ئەو گرنگره. بهشی
 بی بایه خیش بریتیه له (جسم) ی ئەو شتهش که په یوه ندی به جسمه وه ههیه
 بریتیه له (مادیات) و ئەو بی ته همیه تره. ئیژی، ئەگەر ئینسانتيك ته نها
 له پرووی جسم و مادیه وه په روه رده ی بکهیت ده بێته (پالسه وانتيکی که ر و بی
 شعور)، به لām له پرووی رۆحیه وه په روه رده ی بکهیت ده بێته یه ک ئینسانی
 نمونه گه و ره، هه رچه ند له پرووی جسمی شه وه (لاواز) بێت هه لبه ته ئەوه
 به مانایی ئەوه نایدت ئەو لایه نی رۆحی بۆ مه تره ح نه بێت و نه میش لایه نی
 مادی بۆ مه تره ح نه بێت. نا... لایه نی رۆحی له ویشدا ههیه و لایه نی مادی

له مدامه هده، به لآم زیاتر سهرنج دان به لایه نی مادی نه مه ده سته و ته که یه تی و زیاتر سهرنج دان به لایه نی مادی نه مه ده سته و ته که یه تی، بویه دین ئیژیت ده بیت هدر دوو کی هه بیت، ده بیت نه مه عنده ویات بیته (تاغوت) وهك كار و کرداری (راهیگه) و نه مادیات بیته (تاغوت) وهك كار و کرداری تاوانبار و بیشه رهف و خوف و شگه. ده بیت هر کامیان به نه ندازه یهك که پیوستی نیسانیه ته سهرنجی بدریت، به لآم نابو و جوړه تیروانییه که هه یه تی، که له دژایه تی نیوان مادیات و مه عنده ویاتدا نه رزشی گه وړه بۆ مه عنده ویاته، نه گهر وایت مادیات فیدای مه عنده ویات ده کریت، دهی کاتیک ته رزی ته فو کوریک به مجوړه بیت زوړ ناسانه کو مه لگه یهك مه سه له ن(۱۰۰) نه فو ری تیدایه یهك نه فو ریان ناتوانایه و کارناکات بیت نه نه وانی تر "ده بیت ده سته و تی کاری نیوه نه م یه که نه فو ره ناتوانایه زینده گییه کی خوشی بۆ دابین بکریت و به رپوه بریت"، به لآم کاتیک نه م(۱۰۰) نه فو ره ته نه ا نه رزش له بیرو بۆ چونیا ندا بریتیه له مادیات به چ دید و نه رزشیکی بانر له مادیات تاکه کان پازی بکهین، که بیتین نه م یهك نه فو ره ناتوانا و ناساله نیوه کار بکهن و نه و له زهت له و کاره بیات {واته، نیوه کار بکهن و نه می پی بزی}.

به رنامه ی (نابوری دین)* نه مه یه، که هدرچی که سه به نه ندازه ی ناماده گی و توانای کار بکات، به لآم هدرچی که سه به نه ندازه ی پیوستی خو ی پی

(*) لیره دا به پیوستی ده زانین، که بابه کی تایه تی کاک نه حده هده ده باره ی نابوری نیسلام قسه ی کردووه بلاوی بکهینه وه، چونکه به دلناییه وه ده بیت هز کار یکی زوړ به هیز بۆ زیاتر به رچاو روو بیمان ده باره ی (نابوری له نیسلامدا).

بدريت*، بەلام له (ماركسيست) دا ئەمە قوناغی كۆتای كاری نابوو ریه (كه هەرچی كه سه به ئەندازهی پێوستی خۆی پێی بدريت) له قوناغی یه كه مەدا ئیژیت "هەرچی كه سه به ئەندازهی توانایی خۆی كار بكات، بەلام هەرچی كه سه به ئەندازهی كاری پێی بدريت". جا با بزاین ئەم بەرنامەیه هەر لەسەرەتاوه چەنێك نارهوا و نادروسته، و له كۆتایشدا ئایا به شیوهی ئاسایی دهگات بهوهی كه (هەر كهس به ئەندازهی پێوستی خۆی پێی بدريت؟)

لەسەرەتادا ئیژیت "هەرچی كه سه به ئەندازهی كاری". دهی سهیربكه ن كاتیك كۆمەلگهیهك بهم جووره لەسەرەتاوه بەرنامە ی تیدا جیه جی بکریست كه هەر كهس به ئەندازهی كاری شتی پێی بدريت. ئیمتیازی مادی پێی بدريت. ئەمە دهزاین به شیوهیهکی سروشتی له كۆمەلگه دا هەندێك له ئینسانه كان توانای كاری كه مژە و هەندێکی زۆرتره، هەندێکی بهو دیده مارتیالیسته وه نەرزشی كاریان بانژه و هەندێکی نەرزشی كاریان خوارتره ئیستاش له نەرزشی كار بگوزهرین هەتا حەجم و میقداری كار بێژین، نهگەر زووتر ماتریالیست ئینکاری ئەم جیاوازییهی ئینسانی ده کرد كه له پرووی ئاماده گی و تواناییه وه مهترهحه، له بهر خاتری ئەمە ئینسانی بهیهك شیوهی سروشتی تهصه ور ده کرد. خو مهسهله ن له كۆمەلگه یه كدا كه یهك نهسلێ كاملی گوزهراندوو،

* هەر كهس به ئەندازهی پێوستی خۆی، واته ئەم كۆمەلگه یه جی ئیدایه به شیوهیهکی پهكسان له توان ئینسانگه لدا دابهش بكریت، ئەمەش وهك ئەو بەرنامە ئابوریه كه لاسلام رێكیخت و سهزهرتی (عومەری كورپی خەتاب) (ﷺ)، (دیوان) ی دروست كرد و له كۆتایی تهمه ئیدا وتی "له گەر بێتم بۆ سالیکی تر (دیوان) به شیوهیهك موره ته ب و رێكخراوه، كه له سالیكدا هیچ ئینسانێك (درهم) یكی له ئینسانێکی تر زیان نه بێت"، هەر كهس به ئەندازهی نیازی، واته ئەمە نهك ئەوهی پێزی ده باشه كا برای كارگه ل دهوا و ده رمان و نان و مهسكه ئیكی ههیه به سهیتهی و نیو جی ده ویت؟ بهلام له ویر له ناز و لعمه ئندا و له ئاو لۆفیی تابه ئندا به تهواوی رهفا و خۆشیه وه زنده گی بكات!

لەدیدی مەكتەبەكەى خۆپەو. ئەگەر وەرچەرخانىك وجودى ھەيىت، ئەگەر تەفاوتىك لەزىندەگى ئىنساندا وجودى ھەيىت، ھەرچىيەك ھەيىت ھەر (مەعلولۇ) مەكتەبەكەى خۆپەتى، بۆ غونە ئىستا كۆمەلگەى (روسيا)، ئىنسانگەلىكى تىدايە توانايى كاريان زۆرە. ئىنسانگەلىكىش توانايان كەمە، ئىنسانگەلىكى تىدايە كەركىكارىكى سادەن و دەچن لەناو ئەو مەعدەنگەل و خاك و خاشاك و پىرگاز و پىسەدا لەبارودۆخىكى ترسناكدا چەند سالىك زىندەگى دەكەن و لەپاشاندا توانايان لەدەست دەدەن، لەولاشەو ئىنسانگەلىكىش لەناو ئۆفيس و سەنتەرى لىكۆلېنەو دا لەھەوا و بارودۆخى خۆشدا دادەنىشن و زىندەگى دەكەن. خۆ عەمەلەن خۆى ئەم جىلەى پەروەردە كىرەو و تېقى نايدۆلۆژيا و بەرنامەى مەكتەبى خۆى پەروەردەى كىرەوون كەچى سەپىرەكەين ئەم جىاوازيە لەنۆوان ئىنسانگەلدا ھەيەا دەى كاتىك ئەو دىت و ھەر كەس بەئەندازى كارى پاداشتى پى دەدات ئىنسانىك كەتواناى كارى كەمە دىارە دەرەمەتى كەمە و بەپىچەوانەشەو، لەئەنجامدا خود بە خود ئەم بەرنامەى سەرەتايە تەبەقات و چىنايدەتى پى دروست بوو، جا شكى تەبەقات بەو جۆرە نا كەلە دۇنيای سەرمايەدارىدا مەترەحە. بەلكو بەمانا مەفھومە ئەصلىيەكەى خۆى، واتە ھەندىكى كەمى ھەيىت و ھەندىكى زۆر، مانا گرنگەكە ئەك چەمك و تەعبىر! مانايى چىنايدەتى ئەمەيە كەھەندىك زۆرى ھەيىت و ھەندىكى كەمى ھەيىت، ئەو بەرنامەيە كەنەو ئىجراى دەكات مونتەھى دەيىتە ئەوئەى ئەوانەى واتوانايى كاريان زۆترە و (۶۰-۷۰) سال كار دەكەن لەبارودۆخىكى سالما و ئەم (۶۰-۷۰) سالە رۆژى (۱۲-۱۵) سەعات كاردەكەن دەرەمەتتىكى زۆرتريان

ده بڼت، به لآم نه وانه ی وا (۲۰-۳۰) سال ده توان کار بکهن و بارودوخی کاره که شیان خراپه و به جوړنکه که روژانه تنهها ده توان (۶-۷) ساعات کار بکهن ده رame تیان که متر ده بڼت! هدر نه م جیاوازی ده رame ته به هو ی نه م به رname وه که نه و پیشکه شی ده کات ده بڼت ه و ی دروست بوونی نه م جیاوازی به چینایه تیبه واقعی به مه فهمه که ی خوی نه ک به و چه مکه ی بلاوه! کاتیک نیسانگهل به م که فییه ته په روږده کران و روچییه تیکی ناویان پندرا و له سهره تاشه وه پیان و ترا تنهها مادیات گرنگه و (ماوه رای ماده) هیچ گرنگ نییه نه و کاته مادیات ده بڼت (بت) و ده بڼت گشت شتیک و له پاشانیشدا نه م به رname یه ی بؤ ئیجرا ده کریت! بویه خود به خود ده بڼت مایه ی دروست بوونی چینایه تی له رووی سهره و و سامانه وه! ده ی نیتر چون ده کریت نییه نه م نیسانگهل به بڼینه حاله تیکه وه که پیان بیژین "نیتر تو زه حه تی زور بکیشه، به لآم نیمتیازی مادی که مت ده ست ده که ویت و حقوقی که مترت پیښدریت، بانه و زیاده زه حه ته ی کیشاوته بدریت به و که سه ی تر".

له رووی زانستیه وه نه وه ده زانین، که نه و جوړه (ژیرخانه) واته نه وه ی که نیسان واته صهور بکات تنهها مادیات هیه و غهیری نه وه نییه، له پاشانیشدا نه و جوړه به رname ئیجرا بکریت که هدر که سیک به نه ندازه ی کاری پیښدریت که عه مه له ن جیاوازی چینایه تی دروست ده کات ناتوانیت مونته هی بیته نه م به رname یه که نیسانگهل وازبه یښن له نه ندازه ی کاریان و به نه ندازه ی پیوستیان پیان بدریت، به شیوه یه کی ناسای پدیوه ندی لوژیکی له نیوان نه م دوو قرناغه و نه و ژیرخان و تهرزی ته فه کوره دا وجودی نییه، به لآم له تهرزی ته فه کوری دینیدا چونه؟

كاتىك لە تەرزى تەفەككۈرى دىنىدا مادىيات پۈتۈستە بۆ ئىنسان، بەلام بەناۋىشانى (بايەخى دوۋەم) و بەو ناۋىشانە كەھتە ئىنسان تەۋاۋى مادىياتى بىكەتە قوربانى بۆ بايەخى مەئەۋى ئەمە ھىچ، تەنانەت (جىسم) ى خۇيشى بىكەتە قوربانى بۆ بايەخى مەئەۋى دەپت، كاتىك بەم فەكەرۋە ئىنسان پەرۋەردە بىكەت، نامادە پىت تەۋاۋى مادىيات و جىسم و گىيانىشى فىدا بىكات بۆ بايەخەگەلى مەئەۋى چەننىك سادە دەپت، ئەگەر پىتى بىژى "تۆ لەبەر بايەخەگەلى مەئەۋى كار بىكە، بەلام كەسكى تىر بىخوات". چەننىك پەيۋەندى ھەيە لەنيۋان ئەم (ژىرخانى فەكرى) ە لەگەل ئەم (سەرخان) و بەرنامەيەدا پەيۋەندىەكى (سروشتى و زانستى) يە...

پاشان واقىعى مېژۈۈش پىشانىدا، كەلە ئىستەيەك نەۋەى تەۋاۋ لە ئىنقىلابى (كۆمۇنىستى) لە (پرووسيا) دەگوزىت، لەجىاتى نەۋەى لەو قۇناغى يەكەمەى (سۆسىالىزم) ەۋەپروات بەرەو قۇناغى كاملى (كۆمۇنىزم) كەبرىتتە لەۋەى (ھەركەس بەئەندازەى كارى خۇى پىى بىدرىت) دروست خەرىكە بەرەو دواۋە دەگەپتەۋە، بەپىچەۋانەى ئەو تىۋرىيەش كەۋا تەصدور دەكات بەشۋەيەكى سروشتى بەرەو دواۋە گەپانەۋە وجودى نىيە!

جا بۆيە ئىستا دەر كەۋت:

يەكەم: لە پروۋى عىلمىيەۋە ئەو تەرزى تەفەككۈر و ئەو قۇناغى يەكەمەى كار مونتەھى نايتتە قۇناغى دوۋەم {ۋاتە، لە سۆسىالىزمەۋە ناپروات بەرەو كۆمۇنىزم}.

**دووه م: له پرووی عهینی و واقعی شهوه به و جوړه ی له میژوودا بینمان
له گه لښه وهی به ره و نه وه نه چوو که بریابوو پروات وا خه ریکه دوو باره به ره و
سه رمایه داری ده پرواته وه!**

باسی جهوتهم:

قوتابخانه‌كهی (موفتی زاده) له نیوان لیبرالیست و حزبى

(جمهوری و بهنى صدر)دا

له باره‌ی گرنگی (لیبرالیزم)* و نه‌ندازه‌ی سودوهرگرتن لهم چه‌مكه له‌نیستای
نیړانداو پیشینی نیمه له‌به‌رامبه‌رئهم بابه‌ته‌وه، ه‌روه‌ها له‌به‌رامبه‌ر كه‌سانیکه‌وه
كه‌نهم خه‌صله‌تگه‌له له باره‌یانه‌وه به‌كارده‌بریه‌ت به‌كورتی باسیكی بكهم.

(*) لیبرالیزم: بریتیه له په‌وټنكی هزری و فلهسفی و سیاسى زؤر بلاؤ و به‌رفراوان كه‌گه‌لیك
بیرم‌ند و تویردارپژو قوتابخانه به‌ناوه‌كه‌یه‌وه گرټدراون. لیبرالیزم نړیكه‌ی چوار سده وه‌رچه‌رخانی له
هزری روژناو‌ادا تیپه‌ړاندووه و گزړاوه بؤ نه‌ریتنكی هزى گه‌وره كه‌ته‌وژميكی به‌ربلاؤ له‌تیزری و
بؤ‌چونه سیاسیه‌كانی له‌خویدا په‌روړده كړدووه. له‌ماوه‌ی ئه‌و چوار سده‌یه‌ی كه‌به‌سهر سهره‌ل‌دانی
لیبرالیزم‌دا تیده‌په‌ړت چ‌ندین بیرم‌ندی گه‌وره په‌یداېون كه‌به‌رده‌وام نهم په‌وته هزر و سیاسه‌ته‌یان
به‌ره‌و بوارگه‌لیكی نوئ ناراسته‌كړدووه و روانگه‌گه‌لیكی نو‌یان بؤ كړد‌ته‌وه. گه‌لیك تویری به
ته‌وژمی میانپه‌وی را‌دپكالی له‌گه‌ل به‌ما فلهسفه‌یه‌كانی لیبرالیزم‌دا گرټدراون به‌جوړنك لیبرالیزم
له‌پرووی ناراسته‌گیریه سیاسیه‌كان له‌لایه‌كه‌وه تا میانپه‌وی و له‌لایه‌كی تره‌وه‌و تا سرسیالیزم هه‌نگاوی
ناوه. به‌رنامه‌گه‌لیكی سیاسى جوړاوجؤر ه‌ر له‌بازاری نازاده و ده‌ولته‌ی لایكهم و ده‌ستپه‌ردانی
ده‌ولته‌وه تا رېنك‌خستن خورای نابرووی و ده‌ولته‌ی خو‌شگوزهران له‌جوارچ‌پټویه بؤ‌چوونه
لیبراله‌كاندا جیان بؤ‌ته‌وه. ه‌روه‌ها دیارترین و به‌رجه‌سته‌ترین به‌ها و نامانجی لیبرالیزم بریتیه له
(نازادى)، له‌راستیدا ته‌واوی به‌هاكانی تر وه‌كو ناسانكارى و سنورى تاییه‌ی و مافى گه‌ړان به‌دواى
خو‌شبه‌ختی تاكه‌كه‌سى و... ه‌ند) له‌نازادیه‌وه وه‌رگیراون. نژادى بؤ لیبراله‌كان ه‌پنده گرنگه‌كه
ه‌ندېك كات لیبراله‌كان قوتابخانه‌كه‌یان له‌رېنگه‌ی وشى نازادیه‌وه پتناسه‌ده‌كهن....

لەرووى مېژوۋىيە ۋە لېبرالىزىم ۋە كۈتۈنچانە يەككى ھەزرى و ئايدۆلۇزىيەك دروستكەرى ھەلۈمەرجىكى مېژوۋىيە كە پەيۋەستە بە لەناوچوونى پەيۋەندىيە فېودالىيەكان و سەرھەلدىنى پەيۋەندىيە بۆرۈۋازىيەكان و گەشەكردنى كۆمەلگەى سەرمايەدارى. ھەموو نامانچ و بەھا سەرەككە لېبرالىيەكان ۋە كۈتۈزادى و يەكسانى و سەرەخۇزىيە تاكە كەسى ھەر ھەمووى لەسەرەبنەماى ئاراستەگىرى دۇ بە پەيۋەندىيە فېودالىيەكانن بوۋە ۋەك ئىمىتيازاتى ئارىستۇكراتى، رېزبەندى پەلەو پابەكان و دابەشېۋونى كۆمەلگە بۆ كاروبارى كۆمەلەيەتى. بۆيە زۆرۈنك لە توۋزەران پېئىنۋايە كە لېبرالىزىم تەنھا ۋەكۈ قالىي ئايدۆلۇزىيە بۆرۈۋازى دەناسرەت. لەكاتىكدا لايەنگرانى لېبرالىزىم دەيالىۋىت بەرزتر لە ئامرازى ئايدۆلۇزىيە چىنكى كۆمەلەيەتى تايەت نىشانى بەدەن و بەشتىكى پەيۋەست بە بىنەما گىشتىيە مۆزىيەكان رايىگەيەنن. ھەروەھا لېبرالىزىم چىرۆكى بەگۇداچوونى پاشايەتتە پەھاكانى ئەوروپا بوۋە بۆگەشتن بە ھۆكىمى سىنوردار و بەگۇداچوونى كلىتسا بۆگۈنچاننى ئاينى و جياكردنەۋەى ئاين لە سىياسەت. لېبرالىزىم: كارىگەرە بە مۆڧگەرەيى رېئىسانس. تاكگەرەيى ۋەكۈ بەشتىكى جەۋھەرى لېبرالىزىم لە تېروانىنى نوتى مۆڧى سەردەمى رېئىسانسەۋە ۋەگىراۋە. پەروانە: د. كەمال پۇلادى، مېژوۋى ھەزرى سىياسى لە رۆژئالۋا سەدەى بېستەم، و. ئازاد ۋەلەد بەگى و سىروان زەندى، بەرگى سىيەم، چايى يەكەم، ۲۰۰۵، ھەولتېر.

دەزانىن كە (رېئىنسانس) * بەناونىشانى يەك قۇناغى مېژۋى گىرنگ دەناسرېت كە(سەدەى ناوەرپاست)ى لە(سەدەى تازە) جياكردەو، سەرچاۋەى ئەم گۆرانكارىيەش ئەوروپا بوو. بۆيە دەبىنىن لەشۈنەكانى تر بەشۈەى يەك بابەتى ديارىكراو (سەربەخۆ) ئەم گۆرانكارىيە مەترەج نىيە. ئەوروپا بوو كەپېش لەم حەرەكەتە پېش لەفەرەھەم بوونى زەمىنەى ئەم حەرەكەتە لەشەرەئىتى تەئرىخى سەدەى ناوەرپاستدا بوو، ھەرۋەھا پاش پەيداۋونى حەرەكەتى (رېئىنسانس) گۆرانكارىيەك لەگۆشەى جياواز جياوازەو پەيداۋو لەلەيەنى فەكرىيەو، ھونەرىيەو، سىياسىيەو. ئەم گۆرانكارىيە لەبابەتى جۇراوچۆرى كۆمەلگەدا ئەنجامى جۇرجۆرى لىكەوتەو ھەندىكجار موئىت و

(* مەبەستمان لە رېئىسانس ئەو گۆرنە رامبار، كۆمەلەيەتى، ئابورى و ھزرىيە، كە لە كۆنەى سەدەكانى ناوەرپاستدا ئەوروپانى گىرەو{سەدەى يانزە تا سەدەى شانزە}. بزوئەو زىندوكردەو و ژيانلەوەى شارستانىيەتى كلاسكى يۇنان و رۇما كە (RENAISSANCE)ى پىندەوئرا لە ئىتالىاۋە دەستى پىكرد و زياتر ھونەر و مۇزىقىنى و ئەو گۆزپانكارىيەى گىرەو كە لەسەدەكانى (۱۴، ۱۵، ۱۶)دا بەسەر ئەوروپادا ھات. ئەم سەدەلە بە سەردەمى گراستەو دادەنرېت لە سەدەكانى ناوەرپاستەو بۆ سەردەمى نوئ. ئەوۋى بەرچاۋدەكەوئ لە سەردەمى نوئ زياتر خۆى لە بوژاندەوۋى ئابورى و سىياسىدا دەپىنەو كە ولتەنى خۇرئاۋى ئەوروپاۋ شاخەكانى(لەئپ) پىشەۋابەتيان دەكرد، بەلەم بزوئەو ھزرى و ھنەرى و وئزەى ئىتالىا پابەرەيەتى دەكرد.

ديارترىن دياردەكانى رېئىسانسى ئەوروپىش بىرىتى بوو لەك

۱. دۆزىنەوۋى چاپ و بلاقوبونەوۋى زالىبارى.

۲. ژيانەوۋى شارستانى كلاسكى كۆن و بلاقوبونەوۋى كلاسكى و ھىومالىستى(مۇگەرى).

۳. گەشانەوۋى وئزەى لىشتمانى و نەتەوۋى.

۴. پىشكەوتنى زانستە سروشەكان و رەخنەى مېژۋى.

بروانە: د.مەمەد مەمەد صالح: مېژۋى ئەوروپا لە سەردەمى رېئىسانس تاۋەكو شۆرۋى فەرەنسى، و.ئارام مەمەد، ۲۰۱۱. ۹۳۷.

هه‌ندىكجار مه‌نفى. له‌ناوئه‌وانه‌شدا له‌بابه‌تى (سياسى) دا له‌به‌رامبه‌ر فشارتيك كه‌ (كليسا و ده‌ربارپه‌كان) ى سه‌رده‌مى سه‌ده‌ى ناوه‌راسته‌وه دروستى كرد حاله‌تى (نازادى ويستى) سه‌رى هه‌لدا، چه‌مكى (ليبراليست) له‌سه‌ره‌تاوه كه له‌ئه‌وروپا سه‌ربه‌ه‌لدا له‌م ده‌ورانه تازه‌يه‌دا بۆئهم بوعده سياسييه بوو، بۆ نازادى وه‌رگرتيك كه‌به‌شيكي تايه‌ته له‌بنه‌ماكانى دروستكردنى سه‌رده‌مى تازه له‌گۆرپانكارپه‌كانى ئه‌وروپادا. ئهم پروداوه سياسيانه له‌ده‌ه‌ورانى تازه و، هه‌روه‌ها له‌ده‌وره‌گه‌لى رابردوودا له‌پرووى محته‌واى كاره‌وه، كار دابه‌ش بوو بۆ دوو ده‌سته:

يه‌كه‌م: هه‌ندىك ته‌نها به‌شپه‌وى شيعار كارپان ده‌كرد، يان نه‌گه‌ر زۆر گه‌وره‌ش بن محته‌وايه‌كى ديارپكراو له‌زه‌مینه‌يه‌كى تايه‌تدا په‌يدا ده‌كه‌ن. له‌و زه‌مینه تايه‌ته لايدا وه‌ك ته‌واوى بابه‌ته ئينسانپه‌ه‌كانى ديكه په‌ياميكت، تيۆريابه‌ك، به‌رنامه‌يه‌كيان نيه‌!!

دووهم: هه‌ندىكى تريان حاله‌تيكى مه‌كته‌بى (قوتابخانه‌ى) په‌يداوه‌كه‌ن، كه‌هه‌ندىك له‌بابه‌ته ئينسانپه‌ه‌كان ده‌گرته خۆيان و په‌يام و به‌رنامه‌يه‌كيان هه‌يه بۆيان. جا چ به‌بانگه‌شه بيت كه‌خواه‌نانى ئه‌و تيۆريانه به‌جۆريك بانگه‌شه ده‌كه‌ن كه‌ رېنگه و چاره‌سه‌رى له‌گه‌ل داده‌نين بۆ مه‌سائيلى جۆرجۆرى ئينسانى، يان نه‌خپر حه‌قيقه‌ته‌ن له‌ زۆريك له‌مه‌سائيلى ئينسانى بكۆلنه‌وه و چاره‌سه‌ريكى بۆ بدۆزنه‌وه و پيشنيارى بكه‌ن، چ زه‌عيف، چ قه‌وى، چ راست، چ هه‌له‌.

هه‌رواكه له‌مه‌سائيلى سياسى تايه‌تدا ناوئيشانگه‌ليكت مه‌تره‌ح ده‌بيت و ده‌بيته ئهم دوو شيۆه‌يه، شيۆه‌يه‌ك ساده يان بى محته‌وا و كه‌م محته‌وا، شيعاراتى، له‌گه‌ل شيۆه‌يه‌كى پر محته‌وا و به‌رنامه‌دار، خواهن تيۆرى بۆ بابه‌ته ئينسانپه‌ه‌كان،

چ زەئىف، چ قەۋى، چ باش، چ خراب. لە باقى مەسائىلى ئىنسانىدا دووبارە
 ناۋىشانلىك بەۋجۇرە بەدرىژاى مېژوو ھەمىشە بونيان ھەبوۋە، بۆلۈنۈش
 لە بارەى (ئابۋورىيە) ھەۋە دەزانىن چەندىن سەدەى دورودرىژ پېش
 لە (ماركسىست)، (سۆسىيالىست) مەترەح بوۋە. ھەتا پېش لەزەمىندەى
 پەيداۋونى (ماركسىست) كە ئەۋ خەۋالەتە عىلمانىيەتە بوۋ كەلەسەردەمى
 رېئىسانسەۋە دەر كەۋت و بېرى مادىيەت زىندوو بوۋىەۋەۋە وردەۋردە
 فېلەسەفەى راپردوى بەھالەتلىك زەئىفى كىردەبەر و ھاتە مەيدان. ھەتا پېش
 لە سەدەى ناۋەراستىش (سۆسىيالىست) مەترەح بوۋە تەنھا بەشىۋەى
 شىعارات (لەزۋربەى كاتەكاندا) لە پاشانىشدا بەشىۋەى تېۋرىيەك و ھەندىك
 بەرنامەدار تا وردەۋردە ھاتۆتە پېشەۋە و لەۋ سەردەمەدا (كارل ماركس)
 دەستى كىرد بەچالاكى كە (ئەم مەتلەبەى ۋائىستا بەناۋى (ماركسىزم)
 دەناسرېت پەيداۋو كەھالەتلىكى لەشىۋەى قوتابخانەدا پەيدا كىردوۋە، باقى
 بابەتەكانى تىرىش جگەلە (ئابۋورىيە)، ۋەك بابەتى ھۆكەمەت و بابەتى فېكېرى و
 تەۋجىھاتى جۇرجۇرى ئىنسان دەر بارەى ژيان و مېژوو، ھەتا دەر بارەى
 بونىادىيەت بابەت كەئىز ئەۋە تېۋرى ئىنسان كارىگەرى لەسەر نايىت
 ۋەك (ناسىنى ھەستى)! ناسىنى ھەستى ۋاتە: بارگۇكرىنى يەك ۋاقىيەت،
 ۋاقىيەت ھەدىە (من چۆنى بناسم) ئالەمەشدا سەيردە كەيت ھەندىكجار
 ناۋىشانگەلىك باسكراۋە لەھالەتى شىعارى تېنەپەرىپوۋنا نەيانترانىۋە
 تېۋرىيەك لەبۋارى (ھەستى ناسى) ھەۋە (جىھانىيىيەۋە) مەترەح بىكەن ھاترون
 شىعارىكىيان وتوۋە، ھەندىكجار تېۋرىگەلىك پەيداۋوۋە، ھەندىك جارىش
 پەرسەندوۋە تا سنورى دروست بوۋنى قوتابخانەيەك.

نازادى ويستىيەك كەلەنەوروپا مەترەح بوو كەسەرچاۋەى پەيدا بوونى
 چەمكى (لىبرالىزم) بوو زياتر لەشېۋەى شىعارىكدا بوو تاۋەكو لەشېۋەى يەك
 بەرنامەى قوتابخانەى سياسيدا، ھەروھە لەزۆرتىن حالدا ئەمە بوو كاتىك
 كەلەشېعار لايدا، يان لە ھەندىك بابەتى سياسى تېۋرىيەكى پېشنيار دەکرد،
 بەلام بۆ شىۋازى بابەتى جۇراوجۆر كەبۆ بەشەرىيەت مەترەحە و ئىحتياجى
 بەدۆزىنەۋەى چارەسەر ھەيە تېۋرىيەكىيان بۆى نەبوو. بۆغونە لەم سەردەمە
 تازەدا بابەتى(ناسيۇنالىست) مەترەح بوو. يەكىك لە ناحەقىيەكان
 كەبەدرىژاۋى مېژوو لەلايەن زۆرىك لەمىللەتگەلى (زۆرىن) ھە بەرامبەر
 مىللەتگەلى (كەمىنە) پرويداۋە دژە كردهۋە لەبەرامبەرىيەۋە پېشاندىراۋە
 بەتەرحى ناۋىشانىكەۋە ۋەك(ناسيۇنالىست). ھەلجەتە كاتىك كەدەلەين لەم
 سەردەمە تازەدا مەبەستمان ئەۋەيە بەم كەيفىيەتەۋە كە ئىستا ھەيەتى،
 نەگەرنا دەزانن لە قورئان و سونەتدا دەربارەى (نەتەۋە) و جياۋازى لەنئوان
 نەتەۋەكاندا چەنىك باسكراۋە و چەنىك تەئسىس كراۋە؟ ھەروھە ئىسلامىش
 لەو حوكمەتە مەركەزىيەى كە دروستى كرد شىرىنترىن غونەى بۆ بەشەرىيەت
 دروستكرد كەئىنسانگەلى ئەۋەلى و پېشەرەوگەل و دەستەى ئەصلى
 ھەرەكەت لەكۆمەلىك تەشكىل دەيىت، ھەرواكە(على) تېدايە كەعەرەبى
 خالصى (قورەيشىيە)، (بىلالى) ىشى تېدايە(حەبەشىيە)، كەمەسەلە تەنھا نەتەۋە
 نىيە ھەتا قەسەلەبارەى (نەژاد) ھەۋەيە، نەژادى عەرەب(سې) پېستى تېدايە،
 (بىلالى حەبەشى) رەش پېستىشى تېدايە، سەيردەكەيت(سۈھەيىي رۆمى) تېدايە،
 (سەلمانى فارسى) تېدايە، كەتەمانە ئەۋەلەين قافلەن دەمووچاۋى ناۋا دەيىت!
 واقعەن لوتكەى ھەرەكەتى ئىسلامى بوو، كاكەلى ھەرەكەتى ئىسلامى بوو،

هەمانەش خواوەنی ئاوا نەرزشیکن هەرۆک ئەوەی چۆن(میشک) کۆنترۆلی
جەستە دەکات یان(کاکلە) نەرزشی (گۆژە) ئەمانەش وادەکەونە یەک ئاوا
نەرزشن بۆ حەرەکەتەکە و بەوجۆرە جیهەتی پێدەدەن. ئەوانە واقعەن کاکلە
حەرەکەت بوون {مەبەست ئەو حەرەکەتە یە کە پێغەمبەر(ﷺ) سەرکردایەتی
دەکات و صەحابەکان پێشتیوانی}، لویی حەرەکەت بوون کە تەشکیل بووبوون
لە میللەتگەل و نەژادگەلی جیاوازا. جا مەبەستم ئەوەیە وائەزان(ناسیۆنالیستی)
بەناویشانی ئەمە کە دەبێت کێشە ی نەتەواوەتی لەناو بچێت لەسەدە ی تازەدا
مەترەح بوو، نەخێر... لەئێسلامدا بۆلە ناوبردنی(فەصیلە ی نەتەواوەتی) هەم
دەستوری زۆر گرنگ دراوە لە(ئایات و حەدیس)دا، هەم لە کردە وەشدا نمونە ی
بەرچاو هەیە لەیە کە مەین هەنگاوە کالدا کە نراوە بۆ تەشکیلکردنی کاکلە ی
کۆمەڵگە ی ئاینە ی ئێسلامی بەم جۆرە هەنگاوە نراوە، کە هیچ فەصیلە یە کە لە
نێوان میللەت و نەژادگەلدا نەمێنێت، بەلام ئەم جۆرە دەرکەوتنی
بابەتە کە(ناسیۆنالیستی)ناو: کە نەتەوگەل لەبەرەمبەری یە کە وە دەست بکەن
بە جەبەهەگیری بە ئەم شیوە ی ناشووتە و ئالودە بوو یە وە پەدیده ی ئەم سەدە ی
کۆتایە یە.

ناسیۆنالیزم:

جا سەیریکی ناسیۆنالیست بکەین و بزانی(ناسیۆنالیست) چ جۆرە
ناویشانی کە لەبابەتی ئێساندا؟ ئایا قوتابخانە یە کە؟ دیارە نەخێر!!! سەیر دەکەیت
ئاماوە یە ک (هەتا ئێستاش هەر شیوە ی شیعار ی هەیە) و مەتەواو و پەيامێکی نییە

بۆ ئینسانییەت! لەزەمانیکدا لە هەندێک شونیدا جار جار پەیام و مەحتەوا یەکی هەیە، بەلام هەرلەو سنورە تایبەتەدا!

بۆجیوونە ناسیۆنالیست هاتۆتە ناو (نەتەوێ ئیسلامی) ئەگەر بەم عینوانە نەئێن، واتە سەمەگەلی میللی دەرکەوتوووە لەسەر دەمی (ئومەوی) وە سەیر دەکەیت میللەتگەلی ئیسلامی هەستان بە پشت بەستن بە (کتاب و سوننەت) ئیعترازیان گرتوو، یەکیەک لەوانە مەسەلەن (میللەتی ئێران)ە، کە ئەم فەرق و جیاوازیە نایێت لە نێوان میللەتگەلدا نایێت هەبێت، ئەمە کە (ئومەوی) خەریکن (نەژادی عەرەب) وەک نەژادیکی لە پیشتر بەسەرێن بەسەر نەژادەکانی تردا وەک بەسەر (عەجەم) دا، ئەمە نایێت هەبێت. بەپێی یاسا و پێوەری ئیسلامی دەبێت یەکسان بن، کە هەر ئەو زۆلمەگەلی ئەوانەبوو بۆیە سەرەتایی سەرھەڵدانی ئەو حەرە کەتە ئیرتجاعییە، کە شاھنشاهی هاتوو سودی وەرگرت لە ئیحساساتی میللی خەلکی ئێران و ئەو کارگەلە ی کرد کە ئیستاش ئاساری دیارە و هەموو کەس دەزانێت هەندێک شت هەیە، کە ئیستا ناوێری بێژی، چونکە وەک ئەو وایە کە سێک نەخۆشییەکی ترسانکی هەبێت و برۆیت پێیێت تۆ ئەو نەخۆشییە ترسانکەت هەیە! کۆمەلگە کە گرفتاری ئەو نەخۆشییە، ئەگەر بێژی حەقیقەتەن لە جیاتی ئەوێ سودی هەبێت بۆ زەرەری هەیە. (شاھنشاهی) ئێران سودێکی زۆری بینی لەو سەمەگەلە (ئومەوی) دەیانکردا کە دەهاتن نەژادی عەرەبیان بە ناوێشان ی یەک نەژادی لە پیشتر دەسەپاند بەسەر (عەجەم) دا بەسەر غەیری عەرەبدا، بەراستی ئیسلامیان ئالودە کرد. جەبەه گریبان والیکرد و شتگەلی وایان

هيتا (مزهېب)* و لق و پهلې وادروست بوو كه زور زور له قه بوو بو

* وهك لم نوو سېنه دا دهرده كه وېت و له (كښې په كېمېش) دا وتو ومانه، دېدو بچوونې (كاك نه جمد) به ته واوېتى چرته دهرده وى حزب و گرېز و پېكخوا مزه بېكې ديارېكراوه، به لكو وهك غزى ده لېت "تېلام دره خېتېكه"، لمو وهك له وته و نوو سېنه كانېدا دهرده كه وېت به ته واوې مانوه بچو نه دره خېتېكارى كړدوه و هدرگېز ناماده نه بېره تهرجېحې لقه كاني بدات به سر ته ورسلى دره خېتېكه دا، له وې له لم پراوېزه دا ده پوښتېه و تهنا كورته و پوښتېه كه له دېدى كاك لحمد بچو مسله وى (ته سېنون و ته شېپوخ)، كه به داخوه هدرنېك دلسوژ له بېرته وې نه پانوايوه قول نه و زانايه بچوښتېه زورچار و بېرته كېنوه كه (كاك نه جمد) نه پانوايوه (سولن) به بېرته وې و كارى بچو سولنه نه كړه، كه به داخوه له لايېنه ده سېلاندراى نېرانشېه و تېمې سولنگه رايان بچو دروسته كړد و به به كړېگېروى له قبلېم ده ده ن!! بچې نه و ده لېت:

دهرباره وې له وې كه (تېلام، خېه يان سولې؟) به شېوازيكى ساده پتان ده لېت:

تېلام: واته قه دى دره خېتېكه و سولې و شېهش لقه كاني لم تاكه دره خېتې. و همدېسان ناماژم كړد كه له تېچوونې شورا بووه هزى لېكرازان و تهرقه و ناييزاكان دروست بېون، بچې نه هاتنه كايه و دوو باره و شورا ده توانې له لېكرازانوه بېره و پېكېزې و پېكېون بگېلېنوه.

پرسار: ليا (لېنزاى سولې) به بولې له وې گوزار شې كه له باره وې لايېمې: ﴿طِيعُوا اللَّهَ وَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ * هېمې ته ده توانېت شورېگېت بېت؟

وه لېم: به باس كړدېكې كورت پتان راده گېه، له راستېدا (لېنزاى سولې)، مزه بېكې كه له بېرته دا شورېكې له دزى حكومې سېلنه وې. (سېن له رېگې) سولې (سولې) وه وېرگېراوه (سولې) بېش دوو واته واته هېه:

۱. واته سولنې لېلامې و لهرموده و كښې خودا.

۲. واته ده سولات و شېوازي بېرته بېرته واته.

رېپېن و بوزاله وې (سولې) خوازيارى نوپولنوه و سېمې كڅمېلگې بوو له سر به ماکاني ده سېلاندراى له سرده وې پېلېمېر و خېلېقه كاني راشېدين و لهراستېدا رېپېنېك بوو له دزى سېلنه و.

(سولې) ده لېت "ته وې هېه، به سر لهرمانېروايې بگات، شورا به كه تاكه كېسى" سېشو ناماژم پېدا- "اولى الامر منكم" له لهر وېرگېر شې ته واته شورا نه كه تاكه كېسى. ناماژم كړد به لايېتېكى تر له لورنانه كه وشې "اولى كڅېه و هدرگېز ناتوانېت واته تاكى به سرده بېرته وې. و همدېسان ناماژم به وې حكومې ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾ كړد و له ناماژمېكى تر بچو له وې كه سانه وې كه تاراده پېك لاگادارن له مې ده لېت كه سې بېرته واته هېن بچو شورېكې وې:

په كېم: كښې، كه لورنانه

دووه: سولنې، سولنې، واته لهرموده كاني پېلېمېرى لېلام.

سېم: لېجام (كڅوښكې)، واته راي په سندرې كړاوى هم ووان يان لندامالې شورا.

چېمكى (اولى الامر) له مېشكى همدېكدايه به هزى لېكدانه وې چې له بېرته لېكراونكى لايېن لهر وېره به واته ده سېلاندراى لېكيان داوه وې، بچې هزى هاتنه نارى پرسارېكى لم چې شېه كه (سولې) چوښت شورېگېت بېت؟

لا لازېنم، (اولى الامر) به واته لهرمانېروايان نېه، به همدېسان شېه كه لاماژمان پېدا (اولى الامر) واته شورا، ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾ و له هدركات و لهر كڅمېلگې كه دا شورا ده توانېت هېمې جان و جولانې كڅمېلگې بېت، واته گرېبېنوه وې

ئىسلام، جا تاوانبارى ئەم رۇداۋانە لەسەرەتاۋە (ئومەۋىن) لەۋەوداۋا
جىابوونەۋدى ئىران و تازە بوونەۋەى شاھنشاهى ئىران! ئەمانە بوو دەستيان
دايەدەستى يەكەۋە و ئەم گەشتە ئىختلافە مەزھەبىيەيان دروست ئەم مەسائىلە
عەجىب و غەرىبانەيان هېنا! ئەمە جۆرىك رۇبەرۇبونەۋە بوو لەبەرەمبەر
(ستەمگەلى مىللىيەۋە) نەك بەعيتۋانى (ناسىۋنالىزم). ھەتا لە (شانامەى
فەردەۋسى) دا بەروونى لەمىسى بابەتەكە دەكەيت كەچى كراۋە و دژە
كردەۋە چى بوۋە.

راى غاۋەن رايان و زانايان. و ئەگەر (اولى الامر) بەۋاتى تاك ۋەرىگىر چ لە سنورى دەسلەۋكدا و چ لەئاستى
سەرگردايەتى، يان ھەر ئاستىكى تردا، بەلى لەو سنورەدا جەئى شۆرشگىر ئەمان لىدەسەننەۋە. بەلام راستىيەكەى ئەۋەبە
كە (اولى الامر) جگە لە ۋاتى شورا لەئىز سونى مەزھەبەكاندا ھىچ ۋاتايەكى دىكەى نىيە. بەھەمان شۆرە كەلە كۆرەكەمدا
نامازەم پىدا ئەۋەى بەراى سونى شۆرشگىرەۋە-سونى ئەۋەى نە سونى ئومەۋى-ئىرخ و بەھەى ھەبە بۆ بەرپەرەردى
كۆمەلگە و دەۋانئىت كە كۆمەلگە بە رپەرەبات بىرىيە لە ھەمان شورا كە قورقان لەرمانى پىندەكات ﴿وَأَسْرَحْهُمْ شَوْزَى
بَيْتَهُمْ﴾ ۋە ئەندامانى شوران- (اولى الامر)- (اولى الامر)، ۋاتە كەسانىك زانبارى و ئاگادارىيان بۆ كىشە و بابەتەكانى
كۆمەلگە بەرادەبەكە كە بىۋان رېگايەك بۆ كامل بىرونى كۆمەلگە بگەنەۋە. تاكەنى بەدەسلەت گەبىشتى موعارپە،
دەسلەت و كىشە و بابەتەكانى ترى كۆمەلگە بەھۆى ئەم شورايەۋە چارەسەردەكران. (ئىسن) راپەرپىنىكە لەراستىدا بۆ
نۆيۈۋەندەۋى سىستەمى دەسلەت لەسەر بەرەقى شورا و راپەرپەۋە لە دژى سەلتەنەت، چونكە ئىسن (ھەروەك چۆن وغان
لە رەگى) (سەنت) ۋەرەبە بەۋاتى سىستەم و شىراز و بەرپەرەردى كۆمەلگەبە. (ئىسن) غوازبارى ئەۋە بىرو كە حكومەتى
سەلتەنەتى و تاكەكەسى لايرىت و حكومەتى شورا دووبارە بگەپتەۋە، تا سەردەمى موعارپە ھەمىشە و ھەردەم بە شورا
ھەموو بابەتەكان-ۋەك دىبارى كردى سەرزكى دەسلەت راپەرپاندن و بابەتەكانى تر چارەسەر دەكرىن.

ئەۋەش بىلىم، ھەندەك دەپرس (ئايا كاتىك دەللىن خەلىفە راخىدەنەكان، خەلىفە ئومەۋى و عەباسىيەكان دەگرەپتەۋە؟)
نەخىر! كاتىك دەللىن خەلىفەكانى راخىدلىن مەبەستمان كەسانىكە كە بەشورا بەھۆى ھەلپۇاردنەۋە دەگەشتە دەسلەت
راپەرپاندن، كەۋاتە تا سەردەمى حەزرىتى ئىمام (حەسەن) ۋەشى خەلىفە دروستە، لەدۋاى حەزرىتى (حەسەن) بەدۋاۋە-
لەسەردەمى موعارپە-لىۋ ۋەشى خەلافت بۆ دەسلەتداران دروست نىيە. و ھەملىسان نامازەبەكى رۈۋن كىرد: وڭ لە
خىيانەتى مېژونىسانە كە دەللىن "خەلىفەكانى ئومەۋى و عەباسى". لەكاتىكدا ئەمانە خەلىفە نەبوون، بەلكو سولتان و
شاھنشاه بوون.

لەم سەدەى كۆتایىەدا دووبارە ناسیۆنالیست بەشیوەیدەكى رۆونەر مەترەح دەبیّت سەیردەكەیت بەرپاستى ھەدى ئەكسەر كەلەشیعار لادەدات كەمێك ئەوەى وا زۆر رۆشنە و پەيامدارە سودووەردەگرتت لەو یاسا و پێوەرانەى وا ئیسلام ھەیدە لەبابەتى جیاوازی نیوان میللەتگەلدا كە دەبیّت نەبیّت، بەلام ناكەوێتە كار بۆئەوەى لەباقى بابەتگەلى ئینسانى بكوڵیتەو! دیارە خو ناشوانیّت، چونكە (میللیەت) یەك جوړ بابەتى ئینسانە، بۆیە ئەگەر زۆر زۆر پر مەحتەواو پەيامیش بیّت دەتوانیّت ھەر لیکۆڵیتەو لەسەر ئەو یەك جوړ بابەتە بكات و تەنھا دەرمان بۆ ئەو یەك جوړە دەردە بدۆزیتەو! كە مەسەلەى نەتەوەییە! بۆباقى بابەتەكانى ئینسان ناتوانیّت كارێك بكات، چونكە پەيوەندى بەمیللیەتەو نییە. بۆئەو ئەگەر ئیستا ئەم ھۆكمەتەى ئێرانە واقعەن بتوانیّت بیّتە ھۆكمەتیكى ئیسلامى و ستەمگەلى میللى لەناوبەریّت، ئایا مەسەلەى میللەتى كوردی مەحرۇم و بەدبەخت تەواو دەبیّت؟ ھەرنەوھەنى لەرپووی میللیەو ستەم نەماو بەمیللەتى كورد و ترا"زمانتان، فەرھەنگتان، مەوجودیەتتان، ھەلبژاردنى ئیدارەى ئمورتان" بستیترتە یەك (شورای) واقعەن ئیسلامى، بە ئیختاراتیكى كامەلەو كە ئیسلام دەیداتە شوراگەل. ناوچەى كوردستان شورایەكى ھەبیّت خوێ ئیدارەى بكات ئەمە بەمانایى ئەو ھەدەت ئیتر كێشە نەما و تەواو؟! ھەتا (كوردستان) تەواو سەربەخۆ بیّت كێشەى تەواو دەبیّت؟ ئەو (میللەتى عەرەب) چەندین ولاتە سەربەخۆیان ھەیدە، ئەو میللەتى سەربەخۆى دونیا كە ولاتگەلى سەربەخۆیان ھەیدە و ستەمى میللى مەترەح نییە بۆیان، ئایا كێشەیان نەماو؟ ئایا نامیّتی؟!!!

نەخێر... ئەوکاتە کێشەکان باشتر دەکەونە دەرەو و سەر بەرز دەکاتەو دە ی ئایا (ناسیۆنالیست) چارەسەریکی هەیه بۆناو کێشەگەلیک؟ ئەمیش نەخێر، خودی ناسیۆنالیست زۆریش پرمختەوا و پەیام بێت، ئەوێهە کە بەم شیوەیهی لەلای خۆمان دەبینن سود وەر دەگرن لە پێنمایی و یاسا و مەوازی نیسانی بۆ ئەمە کە ناییت لە نێوان میلەتگەلدا جیاوازی هەبێت، جا تەرحە کەشیان ئیجریایە کەشی هەرنەو سیستەمی سیاسی و ئیداریە کە ئیسلام هەیهتی، کە هەرنەو چەیهک خاوەنی تایبەتەندیە کە شوری خۆی هەبێت، چونکە راجع بە شوراگەل بە تەناسویی (مەوازی شەرائیتی زەمان) کار دەکریهت، ئەیهک زەماندا دەکرێت یەک شار شوریایەکی کاملی ناوچەیی خۆی هەبێت بە تەواوی ئیختیاراتی پێوستی خۆیهو، چونکە ئەهلی ئەو شارە خاوەنی تەواوی ئیمتیازات و تایبەتەندیەکن کە جیا یان دەکاتەو لە شار و دەور و بەرە کە ی، لە شوێن و کاتیکی تردا دەکرێت بۆ شارێک دروست نەبێت شوریایەکی بە و جۆرە هەبێت، چونکە ئەو شارە لە گەل چەند شار و دێیەکی دەور و بەریدا بابەتەکانیان هاو بەشن بۆیه شوریایەک کە شوری ناوچەیی بێت بەو ئیختیاراتەو کە شوریایەک هەیهتی بۆ گشتیان دادەمەزریت، وەک نمونەیهک دەیلێم بە شیوەیهکی گشتی لە هەلومەرجی زەمانی ئێمەدا ئەوێهە وای بێت ئێژن (کوردەواری) ئەک (ئوستانی کوردستان) کە (ئوستانی کوردستان) دەبێتە بەشیک لە (ئوستانی کرمانشان)، کە هەلبەتە لە حەقیقەتدا زۆر فراوانترە (کرمانشان، نازربایجان، گەیلان..)، بەلام خۆ مەسائیلیک بە و جۆرە تەحیلێ

نېسە بەوجۇرى لە (كۆنفرانسى خودموختارى)* دا قەتە نامەيەكمان ھەبەر
 نېشارەتقان بى كىردوۋە ئەمە تەھىل ناكىت، بەلكو بەئارەزوى خەلكى
 خۇيانە لىرەشدا دووبارە نايىت دىكتاتورى بەكاربەيتىن لەتەھىلى
 ناسيۇنالىستدا، كە تۆ كوردىت و دەپىت لەگەل كورددا بىت بەئارەزوى
 خۆى. بەگشتى دەپىتە (ئوستانى كوردستان و بەشىك لە ئوستانى كرماشان و
 بەشىك لە ئوستانى ئازربايجانى غەربى...) سەپىرەكەيت ئەمانە مەسائىلىيان
 يەككە تەقريبەن دەپىتە يەك، بىنا لەسەر ئەمە ئەو رەفەى سەمى مىللىيە
 نېسەت بەمانە دەپىت واپىت كە(شورای خودموختارى) شورای ناوچەى
 بەوجۇرە بىت كەگشتى ئەمانە بگىرتەو، لەجىگەيەكى تردا
 ۋەك(تورك...) سەپىرەكەيت سنورىك بچوكتە، لەجىگەيەكى تردا مومكىنە
 بچوكت... ئەو نېسلامە لىرەدا مەتەواى داۋەتە ناسيۇنالىست كە ئىزى "رېگە
 چارەسەرى سىاسى و ئىدارىيەك بۆئەۋى سەمى مىللى نەمىتت (شوراگەلى
 ئىسلامىيە) بەم تايەتمەندىيەۋە"، ئەمە ئەو سەپىرەتى، ئايا زاتى ناسيۇنالىست
 دەتوانىت كارىك لەمە زياتر بكات؟ و كىشەى بەشەرى حەلېكات؟ نەخىر...
 بۆيە دەپىت ناسيۇنالىست يەك مەسەلە بىت لە(مەكتەبىك جامع) كە لە
 تەۋاى مەسائىلى ئىنسانى دەكۆلىتەۋە و بۆھەر كارىكى پتەۋرى ھەيە و
 چارەى ھەيە. بۆغونە ئىسلام بۆ(مىللىيەت) مەۋازىنى ھەيە و چارەسەرى
 دەكات، بۆبابەتى (مەزھەبى) رېتىماي ھەيە و چارەى دەكات، كە لەئىۋان
 پەپەۋانى مەزھەبدا قسە و باس دەربارەى باش لەيەكتى نەپىت، بۆ مەسائىلى

(* بۆ زياتر خوتەندەۋە دەربارەى (كۆنفرانسى خودموختارى) بگەپتەۋە بۆ كىتى يەكەم(كاك
 نەجمەدى موفى زادە دەرۋازەبەك بۆ خەبائىكى نەناسىراۋ، سەرۋەت عەبدوللا).

عامی ئینسانی ڕینگە چاره‌ی هه‌یه که ئیمتیازاتی مادی و مه‌عنه‌وی نه‌بێت، چینه‌یه‌تی بوونی نه‌بێت، ته‌واوی مه‌سائیلیش هه‌ربه‌وجۆره‌، به‌لام ته‌نها نه‌م سیانه‌ (میللی، مه‌زه‌به‌، چینه‌یه‌تی) ئه‌صوڵێن له‌مه‌سائیلی ئینسانگه‌ل له‌ئێراندا. لیبرالیستیش هه‌روه‌ك (ناسیۆنالیست) له‌مه‌دا قوتابخانه‌یه‌کی فره‌لایه‌نه‌ نییه‌، قوتابخانه‌یه‌ك نییه‌ که ته‌واوی مه‌سائیله‌کانی ئینسان له‌خۆی بگرێت و ڕینگه‌ چاره‌ی بۆ بدۆزێته‌وه‌، به‌زۆری له‌زۆربه‌ی کات و شوێنه‌کاندا ته‌نها شیعاره‌ نه‌وێش شیعارێ (نازادی ویستن) هه‌تا په‌یامی بۆنازادی ویستی و به‌رقه‌رارکردنی نازادی ده‌کاته‌ یه‌کیك، هه‌روه‌ك شیعار! هه‌دی نه‌کسه‌ر کاتیك ده‌بێته‌ خاوه‌نی په‌یام له‌ ره‌هه‌ندی سیاسیی (په‌یوه‌ندی نیوان حوکمه‌ت و خه‌لك) دا، -نه‌وێش هه‌تا نه‌ك ته‌واوی خه‌لكی، به‌لكو خه‌لكیه‌ك که له‌گروپه‌ سیاسیه‌کاندا بوونیان هه‌یه‌- بۆ نه‌مانه‌ ڕێنمایی و ڕینگه‌ چاره‌یه‌کی هه‌یه‌، که نازادن، چالاکیه‌کانیان وایه‌ت و وای! نه‌ی بۆ باقی مه‌سائیل چی؟ ئانه‌م واقیعه‌ته‌یه‌ (لیبرالیست) که یه‌کیکه‌ له‌به‌ره‌مه‌کانی (ڕێنسانس) ه‌. هه‌روه‌ها خودی فکره‌ که فکره‌یه‌کی پۆزه‌تیف (موثبه‌) ه‌ و دژی داگیرکاری، دژی کلیسا و زۆردارگه‌ل، به‌لام زه‌مان ده‌گۆزه‌ریه‌ت، حیزب دروست ده‌بێت، ته‌شکیلات و چالاکی دروست ده‌بێت له‌ژێر ناوێشانی (لیبرالیست) دا، و له‌پاشاندا ڕووبه‌روو ده‌بنه‌وه‌ له‌گه‌ڵ بابه‌تی جیاوازی به‌شه‌ریه‌تدا، چ ڕینگه‌ چاره‌یه‌کیان نییه‌! له‌وکاته‌دا ده‌بینیت (لیبرالیست) قیافه‌یه‌کی تر په‌یداده‌کات! که نه‌مه‌ بۆه‌در جۆره‌ ناوێشانیك له‌ناوێشانگه‌لی جیاواز که خه‌ریکن لیکوئینه‌وه‌ له‌ مه‌سائیلی به‌شه‌ری ده‌که‌ن هه‌ر دروست ده‌بێت! بۆغونه‌ (ناسیۆنالیست) نه‌گه‌ر له‌ ولایتیکدا مه‌تره‌ح بێت و محته‌وا په‌یدانه‌کات

و ھەرۈەك شىعارىك بىت، يان گرىمان مەتھەوا پەيدا بىكەت و فرە على ۋەك ئەم مەتھەوا ئىسلامىيە كە ئىمە داۋامانەتە ناسىۋنالىستىك كە ئىستە لە ئىراندا مەترەخە و ئىمكانى ھەيە لە كەمەزىن ھالدا زاتى ناسىۋنالىست بەر مەتھەوا ئىسلامىيە ۋە رەنگ و مەتھەوا يەك پۈزەتەتە (مۇبەت) پەيدا بىكەت و گىشت كەس بەر مەتھەوا ناسىۋنالىست مەترەخ بىكەن، كە ئىسلام ئىزىتى و ئىمەش رېنگە مان پىشانداۋە. (باشە ئەي بۆ مەسائىلى ئابورى و كۆمەلەيەتە جۇراۋجۇر و خانەۋادە و پەرۋەردە و فېر كۆردن چى دەكەيت؟! ھەزاران مەسئەلەي تر دەمىتەتەۋە كە ئىز ناسىۋنالىست ناتوانىت چارەسەرى بىكەت). ئىستە ئەگەر ئايندەي ناسىۋنالىست بىگرىنە بەر چارە لە ھەرىم و ۋەلەتگەلىكدا دەزانىن عەينەن سەرگۈزشتەي لىبرالىستى بەسەردا دېت كە لە زۆر شۇندە بەسەرىشىدا ھاتوۋە! دەگاتە جىگەيەك دەي باشە بۇباقى مەسائىل چىت ھەيە؟ ھىچى نىيە! يەك مەحدودەي خاس لە مەسائىلى ئىنسانى دەگرىتە نەزەر بۇباقى تر ئەسەلەن ناتوانىت باسى لە بارەۋە بىكەت. دەي باشە كاتىك نىيەتى و توانايى نىيە ئەي رۇداۋگەلىك لە كۆمەلگەدا دروست دەيىت ۋەك (ئابورى، كۆمەلەيەتە، سىياسى، فەرھەنگى، خانەۋادەگى) لە بەرامبەر ئەمانەۋە چى دەكەيت؟! نازانىت دەيىت چى بىكەت جانەۋ كاتە خۇي دەدات بەدار و بەردا، بەملاۋەۋەۋەۋە دەپۇن و رېگەي جىاۋازى پەيداۋەكەن!!

لىبرالىست، دۋاي ئەۋەي دەۋرانىك لە عومرى گۈزەرىا و جىزىگەل و چالاكى تەشكىلاتى گرىنگ لە ئەۋرەپا دروست بوو گەشتە ئەۋەي ھىزىان پەيدا كۆرد تابتوانىت كۆمەلگە بەرپۇتەبەرن، ئەمەش سەرەتاي بەدبەختى و رىسۋايى و بەدناۋيان بوو دەي فەرمۇ چىت ھەيە بۆ كۆمەلگە؟ چۆن كۆمەلگە بەرپۇتەدەبەيت؟ ھىچى نىيە!

ئەي جى دەكات؟ كاتىك سەيىر دەكات بۆمە سائىلى جۆراو جۆر و خوشىگەلى
 جۆر جۆرى كۆمەلگە خودى (ئازادى ويستى) كافى نىيە، ئازادى ويستى يەك
 مەسەلە يە ھەرۋەك (نەتەۋەيى) يەك مەسەلە يە، ئەم يەك مەسەلە ھەلاھىيەتى
 نىيە ھەيە بۆ باقى مەسەلە ئىنسان چارە بەدۋىتەۋە، بۆيە كاتىك روبرو پەرو
 بويەۋە لەگەل كىشەگەلى دەست و يىگىرى كۆمەلگەلى ئەۋرۈپى كەبەرەۋ
 گۆرانكارى جۆراو جۆر دەچۈۋ لەپۈرى ئابورىيەۋە سەرگەردان بوۋ نەيزانى
 جى بكات! لىرەدا بەزۈرى كاتىك ھەرەكەت كەت كەت بوۋە و خەرىكە
 كاردەكات و دەيەۋىت كۆمەلگە بگىرت بەدەستەۋە و نىزام و بەرنامە يەكى
 نىيە بۆ بەرپۈۋە بىردىنى ئەم كۆمەلگە يە مومكىنە دوچارى جۆرەھا لەرپىگەلادان
 بىتەۋە و يەكەل لەۋ ئىنحرافات (لەرپىگەلادانانەش) بىرپىيەلە (سازشكارى)،
 چۈنكە بەرنامەلى نىيە كىشەكان ھەل بكات ھەر ھالەت كەلە كۆمەلگەدا
 سەرھەلېدات باشە، {سازشەكەت و قەيەكى نىيە بىكات}، ئەگەر
 لەكۆمەلگەدا خويىن مژى و خراپىزىن جۆرى فېۋدالى سەرھەلېدات باشە،
 چۈنكە بەرنامە يەكى نىيە بۆى لەگەلېدا رېككەكەۋىت. ئەگەر لەكۆمەلگەدا
 خراپىزىن جۆرى سەرمايەدارى ئىستىسمار لە چىنى خوارەۋە تا چىنى سەرەۋە
 سەرھەلېدات لەبەرئەۋە چارە و بەرنامە يەكى نىيە بۆى شىكى باشە و
 دەسازىدەت لەگەلېدا ئەۋ تەنھا مەسەلەكەلى خۆى مەترەھە بۆى
 ئەۋىش (ئازادى) يە، لەپۈرى سىياسىيەۋە ئازادى ئىز لەۋە بىرازىت ھىچ
 ناتوانىت و نازانىت و بەرنامەلى نىيە، ئەگەر لىبرالىست لەشعارىك بەدەرنەبۈايە
 خوشبەختى بوۋ بۆ لىبرالىست و بەدناۋ و رسۋا نەدەبۈۋ، ھەقىقەتەن (ئازادى
 ويستى) ئەگەر تەنھا بىگىرتە نەزەر ھىچ ۋەخت خۆى رسۋا نابىت شىكى

يىگۈمانە كەلە فەھمى نىنساندا ھەرچەند قوتاىخانەدىكى ۋەك(ماركسىست) فرە تەككىيە بىكات لەسەر دىكتاتورى، ئەگەر تەنھا شىعار بىۋايە ھېچ ۋەخت رېسوانە دەبوو، ھەرۋەك ئىستىسا سەيىر دەكەيت مەفھومى خودى ئازادى وىستى ھەرگىز رېسوانا ناپىت، بەلام كاتىك لەسنورى شىعارىك دىتە دەرەۋە و حىزىگەلىك بە(ئازادى وىستى) خۇيان دروست دەكەن و دەيانەۋىت كۆمەلگە بەرپۆتە بەرن ئەۋە سەرەتايى بەدبەختىيانە، سەرەتايى بەدبەختى ئەۋان و رېسۋابونى عەمەلى لىبرالىزم، نەك مەفھومى ئازادى وىستى! ئەمە بەعنوانى يەك تەرحە خەرىكە رېسۋادەيىت، لەبەرنەۋەى كاتىك گروپ و حىزىگەلىك دروست دەيىت و دەسەلات پەيدادەكەت و خەرىكە كۆمەلگە بەرپۆتە دەبات ئىز جا بەدوۋ كەلىمە و چۈار دانە كار و پىنج دانە كار داۋاكارىيەكانى خەلكى تەئىمىن ناپىت و خەلكى لىيان رازى نابن، بەلكى دەيىت بەتەۋاۋى ئەۋ مەسائىلانەى لەكۆمەلگەدا مەترەح دەبن بۆ گشتى رېنگە چارەى ھەيىت، دەيىت كىشەكانى كۆمەلگە دەرمان بىكات، باشە دەى خۆنەم دەرمانانەى نىيە ھەرگ(قور)ى كۆى بىكات بەسەرياق! جانەمەش ۋەك دادگا بەئىستىلاح ئىنقىلابىيەكانى ئىستى ئىرانى لىدىت، جۆرەھا شىۋە حوكم دەرەكەن! لەۋكاتەدا كاپرا مەحكوم دەكەت بەئىعدام كەچى بەۋەسىلەيەك و واستەيەك بەئى دۈاكەۋتن ئازادى دەكەت! دەى ئەمە چ حوكمەتتەكە بەۋەسىلەى واستەيەكەۋە لەئىعدامەۋە گۆرا بۆ ئازادى! لەم بارەيەۋە ئىۋنەى زۆرمان ھەيە. لىبرالىست، ۋەك ئەمانەى لىھات لەبەرامبەر پوۋبەرۋوۋىۋونەۋەى كىشەكانى كۆمەلگەدا، خەلكى كىشەى ھەيە و ئارەحەتە كەچى ئاغاي لىبرالىست بەقۇربان جلوبەرگ و قۇزى عەتر لىدراۋت بىم! ئەم گشتە خەرىكى ھاۋار و

داد ده كه ديت بؤ پرگار كړدني ئيمه له ده ست به د به ختيگه ل كوره خوځه
 سامان و فيودال ده كان ريشه يان دهره يانين، كوره خوځه بؤرجوازيه كان،
 خاوه نكارگه كان خوار دمانيان و خهريكن به جوړه ها رېگه به د به ختمان ده كه ن،
 سه رمايه دار و خاوه ن مولكه كان ريشه يان دهره يانين، كوره خوځه
 بؤرجوازيه تگه ل خوار دنيان! ده ي فهرموو دهرمان ي دهرديك بدوژه ره وه
 بؤمان، {ليبراليسټ كه گوي له م داوا كاريانه بوو ده يگروټ} "وه لا براكان
 راست ده كه ن نه مانه هه رگيز نابريښه وه"، له ولاشه وه كه (خاوه ن كارگه)
 ده هات داده نيشت و ده كه و ته قسه له گه ل ليبراليسټه كان و به كؤمه ليك وشه
 و پرسته وه كه نزيك ته له زه وقي ليبراليسټيه كانه وه (نه وان نه و جوړه قسانه يان
 پيخوښه) ده ست ي ده كړد به قسه كړن له گه ليډا له به رامبه ردا
 ليبراليسټيه كان ليان ده بويه شتيكي زؤر گرنگ و له كؤتايدا ده يانوت "وه لا
 برا تو راست ده كه ديت". له ولاوه به كا بر ا ي هه ژار و ناسايان ده وت "تو
 راست ده كه ديت"، له م لاشه وه به كا بر ا ي خاوه ن كارگه يان ده وت "تو راست
 نه كه ديت"! جا نه مه وهك غونه ي دادا گيه كه ي (مه لا نه صره دين) وايه،
 ده گيړنه وه (پوژنيكيان دوو پياو ده چنه لاي مه لا نه صره دين بؤنه وه ي چاره
 سه ري كيښه كيان بؤ بكات، كا بر ا ي يه كه ميان ده كه وپته قسه و دهرده دلي
 خوځي ده كات كه چه نيك ناحه قيان به رامبه ر كړدووه و زولميان ليكردووه،
 مه لاش ده ليټ "نای نه م خه لكه چه نيك ناحه ق ي ده كه ن و بي ويژدانن"، دوا ي
 نه وه پياو ي دوو هم ده سته كاته ره خنه و كه "مه لا نه صره دين خو تو رپگه ت
 نه دا من قسه بكه م و نه مه نايټ...." مه لاش ده ليټ "ده ي فهرموو تو ش قسه
 بكه"، كه پياو ي دوو هميش ده كه وپته قسه و باسي نه و ناحه ق ي و زوولمه

ده کات لیانکردوو، مه لا بۆئه میش ده سته کات به ئه سه ف ده ربرین که راسته کات و ناحقی به رامهر کراوه! ههردوو پیاوه که سهریان سوڤده میت که مه لا نه صهره دین به قسه کانی ههردوو کیانی وت راسته کهن، که سیک له ناو مه جلیسه که دایه ده سته کات به قسه کردن که "مه لا ئه مه چی قه زاوه تیکه و تو به قسه ی ههردوو کیان هه ده لیت راسته و نه سه ف ده رده بریت و وا ناییت"، مه لا نه صهره دین له وه لای نه میشا ده لیت "وه لا تۆش راست ده کهیت" (۱)... سهیر ئه م به دبه ختییه! به ههردوو لای نه ی ده عواکه ده لیت تو راست ده کهیت! به که سی سییه میش که روخ نه ی له قه زاوه ته که گرت ووتی تۆش راسته کهیت. {جا لیبرالیستیش هه مان مامه له ده کات، به ره خنه و داواکاریه کانی خه لکی ده لیت راسته کهن و حقه ی خو ئانه و خیانه ئان لیده کهن، له ولا شه وه به خاوه ن کارگه و فیوداله کانیش ده لیت ئیوه راسته کهن و ده ییت و ابکریت و وانه کریت!}

بۆیه (لیبرالیست) نه گهر له وه نه ترسیت که له دوایدا مه سائیلی جوړ جوړی کۆمه لگه سه ره له ده دان و دروست ده بن، حه دی نه کسه ر له شیوه ی شیعاریکیشدا بوايه به هه ندیک محته واوه له رووی ئازادی سیاسیه وه باشوو تروشی کیشه یه ک نه ده بوو، به لām که وته نه و نه وزاع و نه حواله وه ئیژ پسوایی ده ستی پیکرد، جا (ناسیۆنالیزم) یش هه مان سه رگه زشته ی هه یه یه ک حیزب یان گروپ که شیعاری ناسیۆنالیزمه و کار بۆ ره فعی سته می نه ته وه ی ده کات، نه گهر بهرنامه یه کی هه مه لای نه ی نه ییت که گهره کی بیت پیشکه شی بکات بۆ بهرپهروهردنی کۆمه لگه سه ی چی رووده دات؟ نه وه ره فعی سته م کرا به محته وایه کی زۆر زۆر بهرزه وه نه م سته مه ره فع ده کهیت، تو شواری

ناوچەدى خۆت دامەزرىنە و كۆمەلگە بەرپۆەبەرە ئەمە ئەوئى بەدبەختى و
 رېسواى و بەدناوئىيە. باشە واستەمى نەتەوئى نەما و نەتەوئى كورد وەك يەك
 كۆمەلگەى ئىسلامى مافى پىندراوئە لەرووى (سىياسى، كۆمەلەئىيەتى، سەربازىي،
 دادگايى، فەكرى و مەزھەبى) و ھەرچى شتە گرەمانەى ئەو بەكەين كۆمەلگە
 تەواو ئىسلامىيە، فلانە كۆمەلەن و گروپ كەتۆ پىشپەوئى ئەم داواكارىيە
 بوئت، ئايا بەرنامەت ھەيە بۆ مەسائىلەكانى ترى كۆمەلگە؟ نەگەر
 بەرنامەى (مەكتەبى) ھەيەو ئامادەگى پەيداكرەووە زۆر باشە، بۆيە
 (ناسيۆنالىست) مەسەلەيەك بوو ھەل بوو تەواو بوو ئەسەلەن باسشى نەما،
 چونكە كاتىك ستەمى نەتەوايەتى نەما ئىتر ئىحساساتى نەتەوايەتئىش نامىيەت.
 ئەم (ناسيۆنالىستە) رەدفعلىكە لەبەرەمبەر زولمەوە كاتىك كە زولم نەما ئىتر
 تۆ خەرىكى كارى فەرھەنگى و سىياسى و قەزائى خۆتى و جۆرەھا كار ئەنجام
 دەدەيت تەواو دەيەت، بەلام (مەكتەب) بەرنامەى ھەيە بۆباقى كىشەكان و
 چارەى دەكات. بەلام ئەى نەگەر نەيەت چى؟ ئەوئى واپىشپەوئى
 ناسيۆنالىستە و بەرنامەى نىيە بۆ چارەسەرکردنى كىشەكان سەى جۆرەھا
 كىشە وەك (ئەژدەيا) دەم دەكاتەوە بۆيە سەيردەكەيت پىشپەوانى
 ناسيۆنالىست، چونكە بەرنامەيان نىيە پەكيان دەكەوئت و رېسوا دەبن،
 تەماشە دەكەيت ئىستا خراپەن لەجاران! جارەن بەدھەرحال بە ئىستەداد و بە
 ھەر جۆرەك بوو بەرنامەيەكيان ھەبوو بۆ بەرپۆەبەردنى كۆمەلگە، بەلام
 ئىستاكە ئەمان بەرنامەيان نىيە كىشە و شپەزەيى زۆرتەر دەيەت، ئەو كاتە
 خەلكى نارازى دەبن خەلكى دەلەين ئەو ئۆە چىتان كرد؟ دەردى ئىمەتان
 دەرمان كرد؟

نا... دەردمان زىياد كۆردن، ئىنسانىيەت فرادىنىش ۋەك نەم ئىنقىلابىي ئىران. نەم
 ئىنقىلابىي بەم گىشتە غەزەمەت و ئارايشت و غەدەمىي ۋابەستەگىيەۋە كەوتە
 دەست نەم جەمئىيەتۋە كەنەم حۆكەمەتە ئەۋەتە بەدەستىيەۋە بەم ھەمۋە
 كىشە جىياۋازانەۋە كەھەيەنە! ناۋى ئىنقىلابىي ئىسلامىي بۈۋ چاۋەرپىي نەم
 مىللەتە ئەۋەتە كەتتى بىقى رېڭخەستىي فرادان و گىرەنگ و دەقىقى مەكتەبىي
 ئىسلامىي كۆمەلگە بەرپۈرەپىي، ئىسلام بۆۋ تەۋاۋىي كىشەي بەشەرىي
 بەرنامەي ھەيە ھەروا بۆۋ بابەتە نەتەۋەيەكان ھەيەتەي بۆۋ تەۋاۋىي بابەتەكانىي
 تىرىش ھەيەتەي، ھەروا بۆۋ ئازادىي ۋىستىي و مەزھەب ھەيەتەي بۆۋ تەۋاۋىي
 بابەتەكانىي تىرىش ھەيەتەي، ھىچ مەسەلەيەك لەمەسائىلىي ئىنسانىي نىيە كە
 بەرنامەي نەيىت بۆۋى ۋەك ھىچ مەكتەبىي تىرىش نىيە! ھىچ مەكتەبىي ئىنسانىي نىيە
 كە بۆۋ تەۋاۋىي بابەتە ئىنسانىيەكان بەرنامەي ھەيەتەي، بەلام ئەۋە تەنە ئىسلامە
 بۆۋ تەۋاۋىي مەسائىلىي ئىنسانىي بەرنامەي ھەيەتەي، دەي فەرمۋە ئاغاگەلى تازە
 بەدەۋران گەيشتۈۋا ئاغاگەلى حۆكەمەتەي (فىۋدال) چى بەرنامەيەكتەن ھەيە بۆۋ
 بەرپۈرە بىردىن كۆمەلگە؟ بۆۋ ئىنسانە ئەمەيە كىنەك لەرەخەنەكان، چۈنكە رەخەنەيان
 فرەيە. ئەۋەندە شارەزەنەي لە ئىسلام كەپراستەۋخۇ بلىن ئەۋ كىشە ئاۋا چارە
 دەيىت و ئاۋا چارە بىت، ئەۋەندەش ۋاشىتەك دەزانن نەم لەشتەك شارەزەيە و
 ئەۋ لەشتەك و ئەۋ لەشتەك، تەنەت زانىرىشەيە لەسەرچاۋەي جىياۋازىي
 زانىرىيەۋە ھەيە، بۆۋ ئىنسانە ئەگەر لە ئىراندا (دە كەسمان) ھەيىت لە (ئابورىي
 ئىسلامىدا) شارەزا دەيىت لەسەرچاۋەي جىياۋازەۋەيە و لەژىركارىگەرىي
 مۇتالەئە كۆردىن جۆرۈۋجۆرەۋە (ئابورىي ئىسلامىيەن) تەفسىر كۆردۈۋە
 ھەركەسە و بەجۆرەك تەفسىرى دەكات، جا زىياد لەۋەش (مەلاگەل) ئىجازە

به خوښه واران نادهن كه نه وانش بڼه مديدان و بيروړاي خوږيان بلين نه مهش
 دهردي له سهر دهردان! به گشتي نښتا نه مانه ش(نه وانه ي حوكمي نيران
 ده كهن) رڼك حاله تي ليراليستي نه وروپايان په يداكردووه! نه مانه وا
 لايدنگري ليراليست ده كهن وهك مهلاكان و مهرجه ده ته قليديه كان
 (كه مه به ست گروپنكي په كگرتووي ته شكيلكراوي خاوهن هيږي هيږ په رست
 كه بونه ته به لا و نافات بونه م نښتيلابه).

نه مانه كه بونه ته دهر د بونه م نښتيلابه حقيقه ته ن خوږيان ليراليستن. نه مهش
 به مانا ننگه تيفه كه ي نهك به مانا پوزه تيفه كه ي لاينه نه پوزه تيفه كه ي كه (نازادي
 ويستي) په به موله قې ره ننگيكي له مانه دا نښه، به لام مانا ننگه تيفه كه ي كه نه و
 روداوه ميژوويه بوو دواي به قودره ت گه يشتي حيزب و گروپنكي
 ليراليست له نه وروپا دوچاري بوو هه روهك نه وه بو نه مانه ي نيره ش دروست
 بوو، چو ن نه وان سهيريان كرد روو به رووي كي شه ده بنه وه و رڼكه چاره يان
 نښه بو ي نه مانښ هم له بهر نه خوښه واري (ناخر به وجزره ي باسكردووه
 له شويني دي كه دا هه نديك مه لا هديه كه فقيرانه ته نها شتيك كه لي شاره زا
 نه بن "دينه" مومكينه له هه موو شتيكدا شاره زا بن، به لام له دين شاره زا نين!
 كوره خو مهلاكاني تريش هه روان، به حقيقه ت مومكينه په كه په كه په كيان
 تيډا بيت و له هه نديك له مه سائيله ئيسلامييه كان زور شاره زا بن، به لام نه گهر
 دين به ناو نيشاني يهك مه كته بي جامعه شوناسي كه له ته وواي بابه ته كاني
 نينسان ده كوښته وه مدتره ح بيت ژماره په كي نيجگار كه م له ناو مه لا گه لدا
 شتي واهه په كه مه به ست مه لا گه لي له سه رانسه ري نيراندا، له ناو (شيعه شدا)
 واقيعه ن زور كه مه، نه گهر شاره زاشن ته نها به ده ميه و په وشتي كرداريان

نېيە، بەرنامەدەكيان نېيە بۆئەوۋى وادەيزانن پىادەي بگەن. ئەگەر وايتت بەخەسلەتى حالت تەواو لىبرالىست! زۆر سەرم سور دەمىتت كە بەرامبەرەكانيان چەنىك گەوجن نايكەن بە(پاسات)ى (يارى دووگۆلى) كەنەمان ئەم (تۆپ)ە فرى دەدەن بۆيان و پىيان ئىژن(لىبرالىست)، بلىن كورە (لىبرال) خۆتانن! ئۆەن كە قودرەتى حوكمەتتان بەدەستەوۋەيە و كىشەكانى كۆمەلگە پرووى تىكرەن و دىن(فىودال) چەكدار دەكەن، دىن (باج) دەگرن لەخوین مۇترىن سەرمایەدارگەل كەھۆكارى ئەم گشتە گرانى و بەدبەختىيەن بۆ خەلكى و مەيدانىان بۆ بازەكەن، دىن فاسدترین كەس كە قاچاخچىيان تىكەل دەكەن لەگەل ئىنقلابى ترين ئۆرگاندا كەبرىتيە لە(سوپاى پاسداران)! دىن ئاشناترىن روخسارى دژى ئىسلامى وەك (تودەي و ماركسى گەلى پرووى و چىنى و ئەمەرىكى و ساواكى)! ئاخىر دەزانن گشت جورىكمان ھەيە! ئەمانە دەخەنە ناو حىزبەكەي خۆتانهو! دەي وتمان لىبرالىست بە ئىعتبارى لايەنە پۆزەتفەكەي كە مەبدەئى حەرکەتە عىبارەتە لە(نازادى ويستى) دەي ئەمان ھەتتا ئەمەشيان نېيە! رەنگى نازادى ويستىيەكەي ناشرىن ترين ئىستېدادە.

لايەنى نىگەتفى لىبرالىزمىش ئەوۋەيە، كاتىك ھىز كەوتە دەستيان رېگە چارەيان نەبوو بۆ كىشەكانى كۆمەلگە ھەروا يان بەئارەزووى خۆيان شتگەلىكيان دەوت يان بەويان دەگوت"بەلى تۆ راست دەكەيت"، بەويژىشيان دەوت"بەلى تۆ راست دەكەيت". بۆيە كىشەكانى كۆمەلگە بەھەر جورىك برۆشتايەتە پىشەوۋە ئەمان لەبەرامبەريەوۋە تەسلىم دەبوون، ئىستا ئەو قودرەتە گەورە لەناو ھەيتەتى حاكىمدا كە (ئىنتىلافى حىزبى

جمهوری) و هندیك له (مدرجه ده ته قلیدییه کان) ه ږهنگه نیگه تیغه کدی
لیبرالیستان (سه د درسه د) تیډایه، نازام هم ته روه فه فقیر حالانه بو نازان
همه بیژن "ناخر لیبرالیزم دوو باری هیه تو مه به ست کامیانه؟" مه به ست
باره سیاسیه کیه که (نازادی ویستییه) له به روه و تانه و ته شهرمان لیډه ده؟
دهی هم ږسواپه بو خوټ، چونکه دیاره ده ته ویت حوکمه تی (نیستبدادی)
دابعه زرنیت، یان مه به ست لایه نی نیگه تیغی لیبرالیستییه که هر جوړه ږوداو
و خاوهن هیز و زولم و فسادیک هیه له به رامبه ریوه سازش بکات و
به رنامه یه کی نه بیټ بو چاره سهری دهی هم خوټانن، چونکه حوکمه ت و
هیز به ده ستی خوټانه وهی. نیوه هه روه ک هم لیبرالیسته ن، چونکه هیچ
چاره سهریکتان نییه بو کومه لگه.

جادوای هم ته حلیله کورته ده رباره ی پشینیه ی لیبرالیست و حاله تی مدنی و
خوټ نالی سازشکارانه یه ک که لیبرالیست له سه رده مانیکدا و لایه نگرانی
ده گنه ده سه لات دوو چاری ده بن، دیمه وه سهر نیژان تا بزاین لیبرالیست به چ
مانایه ک مته روه؟ کین نه وانه ی مه زه ری هم فکره ن، ده زان له ناو هم
حوکمه ته دا که سی زور هیه له ږووی فکریه وه (به شیوه ی مونفهر د) - تاکگره -.
مونفهرید (تاکگره) مه به ستم له ږووی سیاسیه وه نییه، چه مکی (تاکگره)
به کار ده هیتریت بو هندیك ږووداو گه لی کومه لایه تی، وه ک نه وه ی هه لېژاردنیک
ده کریه ت و ژماره یه ک که س به بی وابه سته گیان به حیزب و گروپیکه وه خوټان
کاندید ده که ن، نا... له مانایه کی فراوانژدا که سانی زور هه ن که تابعی هم گروپه
یان نه و چالاکیه نین و له هه مان کاتدا ده رباره ی بابه ته نیسلا میه کان بیر و

بۆچۈنكىيان ھەيە دەتوانين به مانەش بلىين (شەخسىيە تگەلى مونفەرىد) كەسى وا زۆرە چ لەناو حوكمەتدا چ لەدەرەوۋى حوكمەت.

لەپاشانىشدا لەناو حوكمەتدا جىالەوۋى ئونەگەلىك لەم (ئەشخاىسى مونفەرىد) ھەن و لەگەل جەرەيانىكدان يان پەيوەندىيان بەگروپىكەوۋە ھەيە زۆرن، جەنگى تەنازوعى قودرەت ئەوۋەتا لەنيوان دوو دەستەدا، يەككىيان (حىزبى جەھورى) بەھاوۋەيمانە كانىيەوۋە كە زۆرىكن لە (مەرجەتە تەقلىدىيەكان) ئەوۋى تريان (بەنى صەدر) و ھاومەسىرگەلىيەوۋە، لەئىستادا ئەمانە ديارترين و رۈنزين قىافەن لە عەناصرى تەشكىلگەرانى حوكمەتى ئىراندا، جەماعەت و حىزب و دەستەگەلىيان بەو جەماعەتى موخالىفانە كەنازدىيەكى تىدا ديارى نەكراوۋە كارىكى ديارى كراوى ھەيىت و بزانرىت (لىبرالىيەكان) كىن، بەلام ديارە كامانەن (بەنى صەدرى) تىدايە، زۆرىك لە تاكگەرەكان و لەغەپرى تاكگەرەكان، ھەموو ئەمانە دەگرىتەوۋە. بەگشتى دەزانين لەگەل ئەوۋى كادىرىكىيان ديارى نەكردوۋە بە كى ئىزن لىبرالىيەست، چونكە ئاخىر خۆ حىزبىك يان گروپىك نىيە خۆى ناونايت بەم ناوېشانەوۋە، ئەمە ناوېشانىكە ئەمان دەيدەن بە وات ئەگەر گروپىك بىوايە و ناوى لەخۆى بنايە و شىعارى بەرز كردايەتەوۋە و ئەوۋە شتىكى باش بوو قەزىيەكە رۆشن بوو، بەلام ئەوۋە ئەمان پىيان دەلىن (لىبرالىيەست) مۈتەوۋەجھى ئەوۋەين كە (بەنى صەدر و دارودەستەكەى و زۆر لە تاكگەراكان و سىياسىگەلى ناو جەبھەى مىللى) ئەمانەن لەبەرەمبەر حىزبى جەھورىيەوۋە كە خاوەنى ھىزى حاكمە. بەگشتى بەو كۆمەلە ئىزن لىبرالىيەست، بەنەخشە و كارى ئەوان ئىزن لىبرالىيەست، ئەوانىش بە شىعارگەلى جىاواز ھەولتەدەن

ئەمان موشەخەس بەكن و قىافەيان پىشانى خەلكى بەد، جا ئەم جەبەه گىرىيە
 لە بەرامبەرىيە كەو كەسەك كەمەك شارەزا بىت لە ئىسلام دەزانىت
 ھەردوو كيان چەنىك خەتاكارن، چەنىك بىگانەن لە سىياسەتى ئىسلام كە
 خەرىكن كار دەكەن وجەبەه گىرى دەكەن، حەقىقەتەن ھەندىك لە گروپە
 ئىسلامىيەكان لە پرووى چالاكىيەو ە جىب غەيرە ئىسلامىيە حەتا لە ھەندىك
 شتدا تەواو دژى ئىسلامە! ھەندىكىشىيان خەتايان نىيە، كە ئىستا كاتى
 پروونكر دنەو مان نىيە... لە بەرئەو پرووداوانەى لە مېژودا پرويانداو لە
 (۱۳) سەدەى لە مەو بەردا لە سەردەمى حوكمەتى (مەعاوىيەو) ە مەلەن
 بوعدەى سىياسى ئىسلام نەماو (باقى بوعدەكانى ترى ھەر ماو)، بەلام
 بوعدى سىياسى نەماو و سىياسەتى ئىسلامى بەشىو ەى عىلمى كارى
 پتەكراو، لە ئىستادا ھەزاران و دەيەھا ھەزار كىتىمان دەربارەى بابەتى
 جىاوازى ئىسلامى ھەيە كە بەزمانى ەرەبى حساب ناكىرت! بەفارسىش
 زۆرمان ھەيە، بەلام سەيربەكن لە ھىچ زمانىكدا دەربارەى عىلمى سىياسەتى
 ئىسلامى واتە (تېورى سىياسى ئىسلامى) يەكدانە كىتې بچكۆلەمان نىيە!
 چونكە كاتىك ە مەلەن ئەم بوعدە لە كۆمەلگەدا نەما ئىتر كارىك نەكرا
 بۆى بۆيە دەبىت ئىستا كار بكىرت، ھەر گروپىك خۆى بە ئىسلامى دەزانىت
 و چالاكى سىياسى دەكات دەبىت خۆى لەو بارەدا كار بكات دووبارە
 ئەمەش كارىكى كىشەدارە و ئاسان نىيە ھەول و زەحمەتى زۆرى دەوېت
 لە بەرئەم دەلىلە زۆرىنەى گروپ و حىزبەكان شارەزا نىن لە سىياسەتى
 ئىسلام، بەلكو لە ژىر كارىگەرى گروپىنكدان كە سەيتەرەى سىياسەتيان
 كەردووە (دىارە ئىسلامى نىن) بەو بەرداشتگەلەو لەئەو ناگاہىيە سىياسىيەى

كەھەيانە رۈوبەرۈۋى يەكترى دەبنەۋە بۆيە دەبىنىت رۈوبەرۈۋونەۋەكەيان
لەبەرەمبەرى يەكترىيەۋە بەۋشۈۋە نازەرەيف و خويىن تالە!

ئەم گروپە (لەبەنى ۋەدەر و ئەشخەسەك كە زۆر يان كەم بەيەكەۋەن)
موتەھەم دەكرەت بە (لېبرالىست) ئەمەش دوو بارى ھەيە ھەروا كە رۈۈم
كرەۋە كە لېبرالىست دوو ھالەتى ھەيە ھالەتە مەبەت (پۆزەتەكەي)
لەسەرەتاۋە بوو، ھالەتە مەنەي (نېگەتەكەي) لەپاشاندا دروست بوو، بۆيە
سودەرگرتن لەم شىعارىشە دژى ئەم جەمەتە بەتەركىز كردن لەۋەى
مەفھۇمى (لېبرالىزم) ئەو دوو بوعدە و ئەو دوو خەسەتە پەيدادەكەت يەقەنەن
ھەردوو بارەكەي تەدەيە، واتە ژمارەكەيان ھەن بارۈۋوخسارى خۇشيان پىشان
نەدەن كە (ھەربەي لېبرالىزمى) بەكاردەھىتەن دژى ئەم گروپە تەقى دىدەگەي خۇيان
لەبەر (تەنەفورىان) لە (ئازادى ۋەستى) ۋەك ھىزىي (تودە). ھىزىي تودە
ھەزەكەت خۇي ئازاد بىت، بەلام قەيەتەي لە ئازادىيەك لەئىستە لە
كۆمەنگەي ئىراندا بەرقەرار بىت لەرۈۋى سەياسىيەۋە، چۈنكە ئەزموۋى
تالى ئەۋرۈپەي رۆژئاۋا و ۋىلاتانى سەرمایەدار دەرىخەست كە ئازادى سەياسى
دەبىتە ھۆكەرى مەقبۇلەۋە (پۈكەنەۋە) ى (ماركسىيەت)، ماركسىيەت تەقى ئەو
مەزھەبەي كەھەيەتەي دەبىت لە ۋىلاتەگەي سەرمایەدارىدا ئىنقىلاب بىت دەي
يەك دانە ئىنقىلاب لە ۋىلاتەگەي سەرمایەدارى رۆژھەلات و رۆژئاۋادا نەكرىا!!
بەلكو لەسادەترىن و مەحرۇم ترىن ۋىلاتەگەلدا ئىنقىلابى ماركسى كرا
كەلەرۈۋى فەرەنگى و ئاگامىيەۋە مەحرۇم ئەي ئەمە لەبەرچى، دەلەلى
چى بوو؟ دەلەلى ئەۋەيە كە بەراستى زىاتەر لەۋەي كە مەتەۋاى ماركسى
خەلكى رابكىشەت، شەخەسەتەي بازىگەرى و شىعارگەي خەلكى رادەكىشەت

و جەلبىيان دەكات، ئەم شەخسىيەتى بازيگىرى و شىعارگەريەش لەو شۆئانەدا كار دەكات كە ناگاھى خەلگى لەخوارەو ەبىت (واتە خەلك زۆر رۆشنير نەبن).. لەشۆئىنكدا نازادى سياسى زۆر بىت ناگاھى خەلگى سەردە كەوت، بەپىچەوانەشەو لەشۆئىنكدا نازادى سياسى كەم بىت ناگاھى خەلگى دىتە خوارەو، بىنا لەسەر ئەمە حيزبە ماركسىيەكان بەسودوەرگرتن لەئەزمورونى تالى ولاتگەلەك لەپرووى سياسىيەو دىموكراتىك (كە مەفھومى دىموكراتى لە پرووى سياسىيەو لەناوياندايە)، كەبىرى نازادى دەرگى خەلگى پىشەخات رۆژ بەرۆژ ئەحزاب و لاينەگرانى ماركسىيەت بەرەو كەم بوونەو دەرەوات و حيزبە ماركسىيەكان وردە وردە شكست دەخۆن و دىتە دواو، ئەم دەرەنجامە دەگرن كەلە كۆمەلگەيەدا خەفەكردن بوونى ەبىت، فشارى ەبىت ماركسىست گەشەدەكات! حەقىقەتەيش ئەمە ئەنجامگىريەكى دروستە دەستيان كەوتوو. بىنا لەسەر ئەمانە حيزبى تودەش لەدانىشتنى دۆستانەيان لەگەل كەسايەتيەكاندا ئەمە ئىژن (ەلەبەتە لەپرووى مەكتەبىشەو ەرايدەگەيەنن، لەپرووى مەكتەبىيەو ئەمە دەلەين "دەبىت خۆپىشاندان ەبىت و زۆرتر ەبىت، يەكەك لە خۆپىشاندانهكانىش خۆپىشاندانى نيوان (حاکم و خەلگە) لەپرووى فشارى سياسىيەو ئەمە يەكەكە لەو خۆپىشاندانانەى دەتوانن سودى لىوەرەبگرن) ەەرچەند لە چوارچىوہى حەدەكەتى ماركسىيدا نىيە، چونكە ئەوان تەنها قسە لەسەر ئابوورى دەكەن، بەلام بە ەەرەحال لەئەزمونياندا سەريان كەردوو كەنەخىر ئابورى خۆى ەمەو شتەك نىيە، بەلكو شتى تىرش ەيە بىنا لەسەر ئەمە مەسائىلى سياسى لەنەزەرياندا گرنگە و حەزدەكەن فشار ەبىت و خۆپىشاندان ەبىت، لەدانىشتنە تايەتيەكاندا

واقىيەتەكانى بىرى خۆيان ئىژن. ئىژن"ئەمە بە سودى خۆمانەن بۆيە لايەنگەرى مەلا بکەن". ناخەنا كەسگەلەنە، ئىو بۆچى لايەنگەرى مەلا دەكەن؟ ئىو دەرى دىنن و مەلاش لەروخساردا واتە رەهەبرى دىن ئىو لە كۆى و حوكمەتەك و حىزىيەكى غەير ماركسى لەكۆى؟ چۆن لايەنگەريان دەكەن؟! ئەمە واقىيەتى نىيەتەكەى خۆيانە ھەموو ئەمانە خۆيشانەن(دژايەتى) پىندەگەيەنەت ئەمانە ناتوان كۆمەلگە بەرپۆرەبەرن لە كۆتايدا نارەزايى دروست دەيەت و لە زەمەدى نارەزايەشدا ئىمە سودوورەدەگرين و سەبەى حوكمەت دەگاتە دەستى خۆمان.

بىنا لەسەر ئەمە تەقى ئەو تەوجىيە مەكتەبەيە كە دروست كەردنى دژايەتە، چ تەقى ئەمە تەوجىيە سىياسىيە خەسەسە وردە كەھەيانە لەبارەى ئەمەو كە حىزىي جەھورى و مەلاگەل حوكمەت بکەن شىتەكى باشە بۆئەوئەى مەردم نارەزىيەت. مەترەح بوونى نازادى لەئىراندا مەرگە بۆ ئەوان!! ئەگەر نازادى ھەيەت كە خەلەكى فەرموون مەسائىلى خۆتان ئاشكرا بۆلەن كەدەزانن پىش ئىنقلاب و دواى ئىنقلاب چەنەك دەعوەتى گرۇپگەلى ماركسەمان دەكرد كە وەرن قسە و باس بکەين بەيەكەو زۆر بەئاشكرا لە مەزگەرن و مەكتەبەكاندا وەرن يەكلايەنە قسەمەكەن، نە ئىمە يەكلايەنە قسە دەكەين و نە ئىوئەش بىكەن، وەرن بادانىشەن لە شوپىنەكدا كە خەلەكى ئەمادەين موسولمانىيەكى شارەزا و ماركسىيەكى شارەزا دابىشەن و مەكتەبەكانى خۆيان پىشكەشى خەلەكى بکەن با خەلەكى ھالى بىيەت، دەزانن چەنەك لۆيان لىدەدا و فەريان دەكرد، چۆنكە دەزانن ئەو ئىز سەرەقەى مەرگەنە و ھەموو شت دەردەكەوتە بۆ خەلەكى و خەلەكى ئىز ئەوانى ناوێت. لەئىستادا ئەمان بەيە ئەندازەى لەنازادى دەترسەن! جا بۆيە(حىزىي تودە و لايەنگەرى)

بڅړونيان وايه كه به يې لايه نگرۍ له شه پر ناتوانن هم حوكمه ته بخځن و جيگه ي
 بگرڼه وه به باريكي تر دين (سازشكاري ده كهن) له لايه كه وه به بڼه ي ناناگه ي
 و نه زانيني نه مانه وه (مه به ست حوكمه ت) د ژايه تي سهره لڼده دات و ورده
 ورده خه لكې هه ست ده كهن و نارې زايې سهره لڼده دات، له لايه كي تره وه
 خو شيان (دزه يانكردووه) چونه ته ناو حوكمه ت و به مه يلي خو يان كاردې كهن
 و په يام ناراسته ده كهن! له ولاشه وه دووباره خو شيان نارې زايې دهره پرېن
 (ته نانه ت هه يانه له ناو سويې پازداراندا زولم و ستم و تاوان و كاري
 خراب ده كهن بڼه وه ي نه و د ژايه تيه دروست بكهن). بڼه بوعديك له
 موخاله فته له گهل ليراليزمدا كه ده گه رپته وه بوسر حيزي (توده) و
 هارمه سيرگه لي، ماركسيست گهلنك كه له رپگه ي سازشكاريه وه له گهل
 هه ينه ي حاكما و سودوهرگرتن له د ژايه تي نانه وه واده زانن ده گنه هيز، نه م
 بوعدېه منفيه يه كه موخالفن له گهل نازادي و وجودي نازايداا هه رچهنده
 به شيو هه كي ناسايي حه زبكه ن نازادي هه ييت بڼه وه ي خو يان نازادانه
 چالاكيه كانيان بكهن، به لام پيوستيان به وه نيه و رپگه ي خو يانان كردو ته وه
 به پشتېه ستن به وه ي كه وتمان واده زانن له و باره وه باشر ده گنه نه تيجد و
 له و باره كه ي تره وه هيچيان پيناكړيت، واته نه وه ي له به رامېر حوكمه ته وه
 بوه ستن و موخاله فته ي حوكمه ت بكهن بدم رپگه يه هيچيان پيناكړيت، چونكه
 نه زمونيان كردووه و شهريان كردووه دواتر شكستيان خوارد چ حيزي (توده)
 ، چ (چريكه ي فيدايي)، چ نه وانه ي واپرده كنه وه زانيوانه كه به و جوړه
 ناكريه ت، نه گه رواييت ده ييت له م رپگه وه بكريت كه د ژايه تي و نارې زاي
 نانه وه و خو پيشانندان دره ستركون و فيته هه لگرساننده!

ده کڼ خه فقه قانيان بکڼ و کوته ککاريان بکڼ تاوه کو خه لکي نه توانن دهم بکڼدوه! بويه نه گهر ته واوی نه و موخاله فته له گهل ليبراليستدا بگريته بدرچاو (شايد نه گهر بيژن هم مووی نا) نه و له (سه دا نه و د) ی هدر له بهر خاتري موخاله فته له گهل نازاديدا نالهم بوعدۀ نازره ريفه وه، مه گهر (له سه دا ده) هه بيټ خه صله تگه لي مه نفی ليبراليست بينيت که (سازشکاريه) له بهر نه بوونی بهرنامه يان...

چی کاتيک موخاله فته له گهل ليبراليزمدا دروسته؟

واقعيهت نه و هيه هه روا خاوهن هيژانی حوکمهت (حيزبی جمهوري هاوپه يمانی) بهرنامه يه کی به هيژيان نيه که کوښه لگه بهرپوه بهرن، موخاله فته تکاره کانشيان که (به ني صدر و لايه نگرانی نه هجي نازادی و جه ماعه تيش) نه و انيش نيانه! نه و انيش نه گهر به يانی پيان بلنيت فدرموو کوښه لگه به شيوهی ئيسلامی بهرپوه بهرن، بهرنامه يان نيه و نازان و ناشتوان. موسولمانگه ليک هه ن له جه ماعه تی (به ني صدر) و تهره فدارگه لی، که نه مه ده رک ده کڼ که نه مانه له گهل سهرمايه دارگه لدا سازشده کڼ هه روا که (حيزبی جمهوري) ده يکڼ، له گهل (فيوداله کاندا) سازشده کڼ، له گهل جوړه ها و تاوانبار و زالماندا سازش ده کڼ له بهر بی بهرنامه يی، نه و ده بينن و ليبراليست ده کوټن، نه و انهش واقيعه ن ژماره يه کی که من، به لآم نه گهر موخاله فته له گهل ليبراليستدا ناله بهر نه م لایه ن و خه صله ته مهنفيه ليبراليسيته بيټ، موخاله فته تيکه فه و قه لعاده ئيسلامی و موثبت (پوزه تيف) ه. به لآم نایا هه يته تی خاوهن هيژ له حوکمدا له بهر نه و هيه موخاله فته ده کڼ؟ ئيژن نه و ان ئينقلاب له خه تی خوی لاده ده ن؟

چونکە بەرنامەی ئیسلامیان نییه بۆ بەرپۆهبردنی کۆمەلگە؟ دەی ئەزانین نەخێر... لەبەرئەوه نییه، چونکە خوشیان نیانە! چونکە عەمەلەن خۆیان ئینقلابیان لەخەتی خۆی لاداوه! ئایا حیزبی (توده) لەبەرئەوه موخالفەت دەکات، چونکە ناتوانن ئیسلامیانە کۆمەلگە بەرپۆهبدەرن؟ نەخێر! ئەگەر بێتوو کۆمەلگە ئیسلامیانە بەرپۆهبریت ئێر تەواو حیزبی توده و ھەرچی حیزبی مارکسییە دەمریت و نامیتیت، بۆیە لەبەرئەوه نییه موخالفەتی حیزبی (توده) و ھاومەسیرگەلی و موخالفەتی حیزبی (جھوری) و ھاومەسیرگەلی لەگەڵ لیبرالیستدا لەبەر لایەنی پۆزەتیفی لیبرالیستە، بەلام یەکە یەکە یەکە ئیمکانی ھەیە ھەبن کەئەو لایەنە نینگەتیفی (لیبرالیست) ببینن و لەبەر ئەو لایەنانە موخالفەت بکەن لەگەڵیاندا، ئەوانە ئەگەر موخالفەتەکیان ئاگاھانەبێت لەگەڵ خەصلەتی نینگەتیف و سازشکارانەیی لیبرالیستدا دەی دەبێت ھەروا لەگەڵ لیبرالیستدا موخالفەت دەکەن، لەگەڵ حیزبی جھوری و باقی خاوەن ھێزاندا موخالفەت بکەن! ھەتا شەدیدتر! چونکە خەتەر و زیانی ئەمانە لەدیدگای مەکتەبییەوه بۆ ئیسلام زۆر زۆرترە لە (لیبرالیستگەل)، چونکە لەکەمترین کاتدا کەم بوونی زەرەری لیبرالیست لەمەداکە بەرنامەیکە ئیسلامیان نییه کۆمەلگەیی بۆ بەرپۆهبدەرن ئەمەیکە (عەبا و میژەرەیکەیان نییه)، بەلام خاوەن ھێزان کەسێفترین خەصلەتی لیبرالیستی کە بریتییه لە (سازش لەگەڵ ھەرچی لایەندایە لەبەر ئەبوونی بەرنامە) لەناویاندا یە. واتە (حیزبی جھوری و ھاوپەیمانی) ئەسازن لەگەڵ ھەرچی فەساد و خیانت و زولم و ستمدا کە (بەفعلی غونەیی دەبینن)، ھەروەھا ئەوێ کە ئەوان بەرنامەیان نییه بۆ ئیسلامیانە بەرپۆهبردنی کۆمەلگە، واقعەن ئەمانیش (حیزبی جھوری)

به رنامه يان نيه، نيزافه له هه موو نه مانه ش نه مان به سمبولي نيسلام خويان داو ه ته
 قه له م، چونكه وارا گه يه نراوه كه رږ حانيه ت و عبا و مي زره سمبولي ر ه ه ب ريه له
 نيسلامدا! خه لك وا حالي بووه له كا تي كدا له نيسلامدا نه م شتانه مان نيه!
 قش ل و جلي تايه ت و نه م شتانه له خودي خويدا دږي نيسلامه. جا نه م شته
 دږي نيسلامي ه يتر اوه ته كږمه لگه تا خه لك ي و ا بزان نه مانه سمبولي مه زه ر ي
 نيسلامن بږيه نه م شه ريشه له نه م ه يتره حاكمه دا و جود ي ه ديه به نيزافه له سه ر
 نه و دوو شه ر ي له پيشه وه با سمان كړ د و له جه ماعه ته كه ي تر ه ديه. دوو جه ناح
 له به رامبه ر ي په كه وه، جه ناح يكيان به رنامه ي نيه و سازش ده كات له گه ل
 هه موو شتيكدا، نه م جه ناحه كه ش به رنامه ي نيه و سازش ده كات له گه ل گشت
 شتيكدا، نه مانن كه فيوداله كانيان له نه نواع ناوچه دا چه كدار كړدووه، نه مانن
 كه (باچ) ده سپن له خو ين مږ ترين سه رمايه دار كه رږږ به رږږ نرخ ده به نه سه ره وه
 نه م گشته فشاره دروست ده كهن بږ خه لك ي، نانه مانه ن ده ي ت داد گاي
 نيقلابي بكرين، به لآم چونكه له لايه كه وه نه لقه له گو ي ده ز گاي مه رجه عيه تي
 ته قليدن و ده ز گاي مه رجه عيه تي ته قليد به وانه هه لده سو رپ ت به و سه رمايه داره
 خو ينمژانه، له لايه كي تر يشه وه گه و رة ترين (باچ) ده دن به (حيز بي جمهوري).
 ده ي نه مه كاره كاني حيز بي جمهوريه! ده ي خو نه و جه ناحه كه ي تر نه وه نده
 سازشكار ين و نه وه نده خيانه ت ناكه ن! نه و خه صله ته نيگه تي قه ي نه وه ل
 له واندا ه ديه و له مانيشدا ه ديه، خه صله تي سازشكاري له واندا ه ديه و له ماندا
 فره شه ديدتر ه ديه، شه ريك له ماندا ه ديه كه خو يان له سمبولي نيسلاميدا خو يان
 ده رده خه ن و ناو نيشاني رږ حانيه ت و نايه تولا و حوجه تول نيسلامي ان ه ديه،
 عبا و مي زره و چي و چيان ه ديه، كه نه واني تر (توده و مار كسيه كان) نه مه يان

نیه، نه گډر مه خاله فته له گډل لیرالیستدا موخاله فته ټيکي مه کته بی نیسلا می بیت ده بیت هډر له ژریر نهم ناو نیشانه دا (حیزی جهوری و مډرجاعی هاو په ایمان له گه لید) بوکترین به ناو نیشانی لیرالیست! هډر نه وانه ی واله تهره ف نه و جده ناحه که ی تره وه پټیان ده وتریت (مورته جیع) هډر نه و انیشه به ناوی لیرالیست بکوترین و حمله یان بکریته سډریان، چونکه حه قیقه تهن خه صله تی نیگه تی فی لیرالیست له و انیشدا یه.

په یوه نلدی (کاک نه حه د) له بهرام بهر نهم دووا هیزه وه:

جا نیستا بابه تی نیمه له بهرام بهر نهم دوو جده ماعه ته وه؟ واقعیت نه مده یه ناتوانین هیچ کامیان به ناو نیشانی هیژنک بناسین که توانای عیلمی و نه خلایقی و پیاده کردنی نیسلا میان هه بیت، نه (حیزی جهوری و لایه نگرانی)، نه (به نی صهډر) و هاو دارو ده سته ی، نه ممش مانای نه وه نییه که بلین موسولمانیان ټیډانییه. چهنډین جار و توومه که ده کریت له (حیزی جهوری) دا زورینه ی موسولمانی قاتعی بن، به لام موسولمانی نیحساساتین نه ک موسولمانی مه کته بی، که پروغ کردو ته وه چه مکی مه کته بی که له دونیای نه مړو دا هه یه به نیسبت موسولمانه وه واته (شاهید)، واته (شهید)، موسولمانی مه کته بی واته (موسولمانی شهید)، واته هډم شاره زا بیت، هډم موده عه هید بیت. له پرووی ناگاهی و له پرووی کردار و جیهه جی کردنه وه غونده ی مه کته بیت. به راستی نیتمینناغان هه یه نه تاقمی نه ملا ده توانن ناگاهی و تده هودیان له باره ی نیسلا موه له و سنوره دا بیت که نیقلاب بخه نه سډر مه سیری نیسلا می و سیسته می نیسلا می پیاده بکه ن نه تاقمه که ی نه ولا!! ناخر دیاره

خۆ كۆمدەلىك موسولمانىن گروھپەرستى و حېزب پەرستى مەترەح نىيە،
 ئەگەر ئىمە يەكەك لەم دووانە ئەوئەندە بەمەكتەبىيان بزانىن كە دۇنيا بىن
 ناگاھىيان لە ئىسلام و تەئەھۇدىيان نىسبەت بە ئىسلام كافىيە ئىتەر بۆجى
 بەناوليشانى ھەرەكەتتىكى جىاو و اھىدە(سەربەخۆ) و جودمان دەپىت؟
 ئەصلەن ئەو كاتە و جودمان ناپىت جا بەو نىسبەتە بەئەوان. چەندىن جار
 باسكىردوۋە(تەفەرەق) چەنىك خراب و پەستە، چەنىك خەصلەتتىكى دۋە
 ئىسلامىيە، ئەى ھۆكار چىيە ئىمە بەناوليشانى بزوئەنەھىكى سەربەخۆ بوغان
 ھەيە و لەگەل ھىچكام لەم ھەرەكەتگەلە ئىسلامىيە لەگەل ئەم گروھگەلەدا
 نىن؟ ناتوانىن بىيە يەك وەھدەتى كاملى ئىسلامى؟

ھۆكارەكەى ئەوھە ھىچ كامىان بە ئىسلامى تەواۋەتى نازانىن. لايەنى
 نىگەتيف و دۋە ئىسلامى و نەقسەگەل لەگشتىاندا و جودى ھەيە. لەناو ئەم
 دوو تاقمەشدا، واتە لەناو سىستەمى ھۆكمەتدا ئەم دوو تاقمە بوونى ھەيە،
 ئەگەر يەكەك لەم دووانەمان بەخواھەن توانا بزانىايە بۆ پىادەكردنى ئىسلام
 فەدۋقەلئەدە(ئادروست بوو ئىستا بەناوليشانى بزوئەنەھىكى و گروپىك بوغان
 ھەبۋايە). ئىمە ئىسلامان گەرەكە ئەگەر بزانىن جەماعتى(بەنى صەدر) و
 ھاۋمەسىرگەلى شارەزان و مۇتەئەھىدىن بۆ ئىجراى دەكەن دەچۈىن
 ھاۋكارىمان دەكرد لەگەلىان و ھەرەكەتى ئىسلامى كوردستاغان ۋەك
 گروپىكى جىا و سەربەخۆ نەدەھىشت!! ئەگەر بزانىن (حېزبى جەھورى و
 ھاۋدارودەستى) ئەم كارە دەكەن، ھەم شارەزان و ھەم مۇتەئەھىدىن بە
 ئىسلام دەچۈىن لەگەل ئەواندا ھاۋكارىمان دەكرد، ھەرنەۋەى كە دەزانرەت
 بەدەردەۋامى و لەلايدەن ھەردوو تاقمەكەۋە داۋا(لەمنداالى موسولمانان)

دەكریەت و بەلێتیان پێدەدەن و دەعوەتیان دەكەن لە تاران لە كوردستان(دا،
 "كە ئەگەر ئیسلامتان گەرەكە فەرموون ئێمەش ئیسلامان گەرەكە و وەرن
 هاوکاری بكەن لە گەڵمان"، دەی بۆ ئەمە قبوڵی ناكەین؟ چونكە دەزانین:
 یەكەم: ئەم قسەیدەیان زۆر راست نیە كە دەلێن "ئىسلامان گەرەكە".

دووهم: ئەگەر گەرەكیشیان بێت و موخڵیصیش بن(كە زۆر ئەفراڤیان تێدايە
 موخڵیصە)ئەو ئىسلامەى كە ئەوان ئیژنی غەیری ئەو ئىسلامەى كە ئێمە
 ئیژنی. ئەمەش لەچەندین لایەنەووە جیاوازیمان هەیە، لەبەرئەوێە ئێمە حازرین
 بڕۆینە ناو یەكێك لەم دوو تاقمەووە، و دەمانەوێت هەر بەشیوێەى یەك
 حەرەكەتى ئىسلامی بوونمان هەبێت، ئەگەر ئەم دووانە یەكێکیان بیتوانیایە
 سەمبول و نمونەى ئىسلام بوايە مانەوێەى ئێمە بەشیوێەى یەك گروھو یەك بزوتنەووە
 فەوقەلەعادە نایۆیست و مەنفی(نێگەتیف) بوا ئەو خودپەرستى و
 گروھپەرستییە!

بۆیە ئێمە مەجموعەن لەقۆناغی سەرەتادا هیچ کامیان بەتەواوی بە ئىسلامی
 نازانین، ئەگەر بەئىسلامیان بزائین شوێنیان دەكەوین و تەواوی هێژمان
 دەخەینەكار بۆئەوێە ئەو بەرنامە ئىسلامییەى كە هەیانە پیاوێەى بكەن، بەلام
 دەزانین وانییە، بۆیە خۆمان ناخەینە پالێان. ئیستاش واخەریكێن خۆمان ئىسلام
 بەو شیوێەى وادەیناسین، هەم لێی شارەزا بین، هەم بەیانى بكەین و پروونى
 بكەینەووە بۆ كۆمەڵگە. ئەمە یەك مەوزووعگیرى كۆللى لەبەرئامبەر هەردوو
 سیستەمەكەووە، كە كۆللەن هیچكامیان لەپرووی ناگاہى و لەپرووی كردارى و
 تەعەھودەووە بەئىسلام نازانن، كە مەوجودییەتى خۆمان نەفى بكەین و
 دەستبەكەینە هاوکاری لە گەڵیاندا!

کاک ئەحمەد کۆنی حوکمەتی ئیسلامی قبۆلێو؟

جالەمەودوا قسە دێتە سەر مەوزوعی گێری لەبارەی بابەتی وردەو لەناو ئەم دووتاقمەدا، ئەم دەستە ناوێشانگەلیک و بەرنامەگەل و کارگەلیکی هەیە، ئەو دەستەش هەروا. ناخەر کەسێک کە مەوزوعی گێری ئیسلامی بێت، ئەگەر بەوجۆرە لەلایەنی کۆلییەو دەتوانێت یەک مەجموعە، یەک بزوتنەو و گروپ (سەددەرەد) بەئیسلامی نەناسێت ئەمە نابێتە ھۆکاری ئەوێ کە بێژی ئێر ھەرچی شتێتی ئایسلامیە. ئەمە گوناھە، ئەگەر یەک مەسئەلەشی ئیسلامی بێت و بەیانی بکات ئەشی بێژی بەلێ ئەمە ئیسلامیە، (تەزکیز لەم نوکتە یە دەن) ئێمە ھیچکامێکمان (سەدەر سەد) بەناوێشانێ ئیسلامی ناسین کە ھێزی خۆمان بۆ یەنە کار بۆ پێدەکردنی بەرنامە و بڕووبۆچونەکانیان، ئەمە ئەصلێک. بەلام ئایا (سەدەر سەد) گشتیان بەدژە ئیسلامی دەناسن؟ ئەمەش نەخێر. دەکرێت لەناو بەرنامەگەلیکدا کەھەیانە، یان بەرنامە نەلێن، چونکە داخەکەم. واقعەن گشتیان بێ بەرنامەن! بلێن لەناو شیعارگەلیکدا کەھەیانە، یان شیعارگەلیک کە مەتەوا یەکیان پێدا بێت دەکرێت شتەگەلیکی ئیسلامی ھەبێت دەبێت ئێمە نەسبەت بەو شتەگەلە (ئەگەر مەترەح بوو، ئەگەر مەترەح نەبوو ئەو ھیچ)، کە مەترەحە بوو مەوزوعی تەرەفدارێ پەیدا بکەین، بێژین "بەلێ ئەمە ی راستە و ئەوێ نادروستە". جا ئێر ئەمە مامەلەدی (ئیمانە) بگەرێن جوژیاتی مەسائیلی ئەم دەستە ی و ئەو دەستە ی بدۆزینەو و بێژین ئەمە ئیسلامیە و ئەو ئیسلامی نییە، ئەمە کارێکی قورس و کێشەدارە، بۆ ئونە لەرووی (حیزبی جەھوری) ھو بگەرێم و قسە یەک بەیتم

به شكوم شيتك ئيسلامييان تيدا بدوژمدهوه، به نيمانم ندم دوزيوته دوه! جاده كړيت ئيوه نه گدر ده دوزنه وه مهردو مهردانه بيژن، چونكه وه زيفه مانه موسولمانانه له گهل ههركه سيك ئيسلاميه رووبه پروو بينه وه. چي بكه زانياري من كه مه، نارو مه دهره وه و سنوردارم، هه رچيه كه هديه بوته هو كاري نه وه ي زانياريم له باره ي (حيزبي جمهوري و هاوېه يمانگه ليه وه) نه مديه كه هيچ شتيكي ئيسلامي تيدانايينم. جاوهك وتم تهعه هودي ئينساني موسولمان نه وه به نه گهر بيينم دهيت بيليم.

نه وه ي به ته مه نه ده زانيت كاتيك ناو نيشاني (ئينقلابي سې) يان مه تره ك كرد له سالي (۱۳۴۲) دا، باسيك ده كرا دهر باره ي نه وه ي نه ري نه مه زولم نيه خهريكن مولك له ده ستى ماليك دهر ده هين و به ي مو عامه له ي شهرعي به ش به شي ده كهن له ناو خه لكيدا؟ جا روغده كرده وه، كوره! نه مه كه مېرين مافيكه له مافي نه م خه لكه كه نه م دوا بر اوانه ده يدن، به لام مافي جوتياران زور زور له مه زياتره كه نايدن كه ميك ده دن و زوره كه وازليدين، گهره كم بوو خه لكې ناگادار بكه مه وه كه نه مه خزمهت نيه خيانه ته، هدر وه ها ناگادار بينه وه خودي نه م مه تل به كه مولك گهل ده دنه ده ست جوتياران كاريكي ئيسلاميه، مه جور بووم كه هه تا سيستمې شاهنشاهيه كه هه رچي بيه ويت ده يكات له بهر امېدر خيانه ته وه نه گهر كاره كدي موسبت بوو نهك بيژم نهو كاره موسبته ي كردو وه. نا... نيشاني بدهم كه نه م كاره ئيسلاميه، به لام جوزنيكه له ته واوي مه جوعه كه يه وه كه دهيت بيكات، به لام له بهر خيانه ت گشتي ناكات هه نديكي ده كات من (۱۰۰ نه م) له لايدتي ده مخه له يتني و (۵۰ نه م) پنده دات! له فزاي تاريكدا چرا ده كوژنيته وه و

۱۰ دانه) (نه سكه ناس) ده ژميړيت و ئيژي نه مه (۱۰ دانه) (۱۰ تمه نيه) و
 ايته (۱۰۰ تمه)، له كوټايدا كاتيک ورد سهيري ده كم و دونيا روښن
 ه بېته ده تهماشا ده كم، ئي خو هه مووی ده كاته (۵۰ تمه)، نهك (۱۰۰ تمه)
 لاوی خستوته سهرم! بويه نه مهی كه (۵۰ تمه) پېده داته وه كارېكي
 وسېته و نابيت بيژم نه مه موسېته، ده بيت بيژم كوره نه مه ملعونه
 له جياتي (۱۰۰ تمه) (۵۰ تمه) پېداوم، چونكه نه ساسي خيانه ته. ثابم شيويه
 څو خه لكمان پرونده كړده وه له كاتي خوۍ. ئي ستاش باهم خاوه ن هيزانه، نه م
 ده ستانه خه ريكن وهك حوكمه تي شاهنشاهيان لييت هه لېته به ته واوه تي
 وایان لينه ها تووه، به لام خه ريكه وایان ليديت و نه گهر له سهر نه مه ش
 بده وام بيت وای ليديت نه گهر كاري باشه ش بكات ده بيت بيژي "رووی
 ره ش بيت نه م كاره باشه جوزئيكه له بابته تيك كه ده بوايه بيكر دايه
 له يكر دوه!" داخه كه م هه تا كارېكي باش كه شاهنشاهي ده يكر د تايستا له مدا
 نه مېنيووه، كه بيژم رووی ره ش بيت نه م كارهی شتيكي باشه، به راستي نه مېنيووه!
 نا نه وېه به دېه ختي! نه وېه مه حروميه له م بي زانياريهی كه من هه مه تايستا نه م
 بېنيووه كارېكي باش بكن، به لام ئيوه نه ركتانه نه گهر ئيوه ده بينن نه م ده سته
 خاوه ن هيزه كارېكي باشي ئيسلامي كړدوه، يان شيعاريكي باشي ئيسلامييان
 هه يه و عه مه ليشي له گه لدايه، (چونكه شيعاري بي عه مه لي زوريان هه يه، به
 شيعار ماشه لا غونه!) شيعاريك كه كه ميك عه مه لي له پالدا بيت و بين و به من
 بيژن، چونكه نه ركي ئينساني موسولمانه كه له گه ل بابته كاندا صادقانه رو به روو
 بېته وه، چي ئيسلامي و چي غېر ئيسلامي هه مووی بيژتي. تايستا زانياريم
 گه شترته نه وېه له م ده سته يه (حيزي جمهوري) كارېكي ئيسلامي نه ديووه!

موفتى زادە و حېزبى بەلى سەدر:

دەۋرىيە سەر ئەو دەستەكەي تر و موقايەسەيە كيان بىكەين بەيەكەۋە. بەلى، بە شىعار ھەردوولا بىي عەيبا ھەراۋ بەزىمە و تەپۈتۈز دەكەن! بەلام لەبارەي عەمەلەۋە، بەينى و بەينەلا لەمانىشدا عەمەلى ئىسلامى بەجۈرئەك نايىم! يەك(پوانگە) لەواندا ديارە جا ئايا لەبەرئەۋەيە كە لەئىستادا لايەنى زەغىفەرن(لەروۋى ھىزەۋە)? ئەو لايەنە باشەيشان لەمەسەلەي بەكارنەھىتەنى (ئىستېداد)ە. لە كەردەۋەشدا ئىستېداد بەكارناھىتەن. ئەمە بۆنى ئىسلامى لىدەيت، چونكە ئىسلام لەگەل خەفەقان و ئىستېداددا موخالىفە.

لەبوعدى سىياسىدا دەستەي زەغىف لە حوكمەت كە(بەلى سەدر)و دارودەستەكەيەتى بىنيومانە ئەو شىعارە(ئازادى وىستىيە)ى كەھەيانە و داۋاي(ئىستىقراى ئازادى جەھورى ئىسلامى)، كەيە كيان بىرىتيە لە ئازادىيەكە مقدارئەك لەروۋى كەردەۋەۋە ھەماھەنگەن لەگەلئىدا، واتە ھەم لە شىعاردا ھەيانە و ھەم مقدارئەك لەكەردەۋەشدا كارى پىندەكەن، ۋەك ئەۋەيە صادق، ھەلبەتە نايىت بىزى لە ئايندەشدا ھەروا دەبن! مومكىنە ئەگەر ھىز كەۋتە دەستيان ئالەبەرئەۋەي باسكرد كە بەرنامەيان نىيە. ھەركە ئىعترازگەل دەميان كەردەۋە و داۋاي رېگە چارەيەك بىكەن و ئەمانىش(بەلى سەد) نىيانە و ئەكسەر ئەمانىش دەست بىكەن بەزۈر كەردن، بۆيە ئايندەيان ئاشكرا نىيە. ۋاقىعەن نەبوۋنى بەرنامەش ئەگەر رۈوبەرۋو بىتەۋە لەگەل ئىنسانگەلى بىئىنصافدا لە كۆتايدا دەبىتە ئىستېداد، مەگەر رۈوبەرۋو بىتەۋە لەگەل ئىنصافداۋا كابر بىزى بەرنامەم نىيە ۋاۋاھافىز كەسىكى تر بىت و ئىدارە

توانايم نىيە بەرپۈۋەى بەرم، ئەگەر بەرنامەشم ھەيە، بەلام ئەۋەندە
 ؛ نىيەجىيەجىيى بىكەن بۆيە جىيەجىيى ناكرى، ئەگەر ئەۋەندە نىمان ھەبىت
 ەفەندەئە ئاۋا بىژى زۆر خاسە، بەلام ئايا ئەگەر ئەم گروھە ئەگەر
 ە ھىز پەيدا بىكەن ئەۋەندە ئىمانيان ھەيەكە ئىسلاميان لەخۇيان خۇشتر
 و ئىسلام بەدناۋ نەكەن، رېك بىژنە خەلكى "خەلكىنە! يان نازانين
 م چۆن جىيەجىيى دەكرى، يان دەزانين، بەلام كەسمان بەيى پۈيىست
 بۆيە ناتوانين جىيەجىيى بىكەين". جا ئاشكرا نىيە ئەۋەندە تەعەھودى
 :مىان ھەبىت و دىلسۆزى ئىسلام بن، واتە شەخسىيەتى خۇيان نەخەنە
 ئىسلامەۋە، بەلكو ئىسلام بىخەنە پىش شەخسىيەتى خۇيانەۋە، راست
 ، خەلكى و خۇيان فېدا بىكەن، بەلام ئىسلام بەدناۋ نەكەن. بىلفىعل، تەنھا
 ،ندە دەبىنين كەلە شىعارى لايەنگرى لە(ئازادى)دا ئەمان صادق ديارن،
 انىش(حېزبى جەھورى) ئىژن(ئىستقلال، ئازادى، جەھورى ئىسلامى)، بەلام
 ەمەلى دەبىنين درۆدەكەن. ئەمە نوكتەيەكى ئىمتىيازە كە ئەم دەستە (كەم
 ە) لەدەستەى (خاۋەن ھىز) جىادەكاتەۋە.

ختى خۇى باسكردوۋە لەرۋوى سياسىيەۋە، ئەگەر تەرەقدارى لەئازادى لەناۋ
 باندە دەبىنين لەرۋوى ئابورىيە بۆ نمونە (بەلى صدر) مەسەلەى(ئىقتىسادى
 وحىدى) مەترەح كىردوۋە، ھەلبەتە فىعلەن ھىشتا بەو شىۋەيەى كە كۆمەلگە
 ەيە ئەم تەرحە قابىلى جىيەجىيى كىردن نىيە{واتە بارودۇخى كۆمەلگە سازگارنىيە
 ە جىيەجىيىكرنى ئىقتىسادەى تەوحىدى}، بەلام خودى مەترەح كىردنى وشەكە بۆ
 ئىران) كە ئىنقلابى كىردوۋە و ھىچ بەرنامەيەكى نىيە بۆ جىيەجىيى كىردن ئەم تەرحە

كارينكى باشه، ههروهك نهو تهرحى له لايه دى مدرحوم (د. على شريعته) * هوه
 (خوای گه وړه لتي رازی بيت) كړدى تهرحى (ته شه يوعى عدله وى و صفه وى) ه
 كه فو قه لعهاده كارينكى گه وړه يكر د كه نهم شيعاره وى خسته سه رزازی
 خه لكه وه!! (٤٠٠ سال) له خيانه تگه ليك كه له نيراندا (صه و فيده) تا نيستا
 كړدويانه و غنيمه بووه (به ته شه يوع) شكلى غير نيسلامى داوه به (ته شه يوع)
 نه مه يه رسوا كړدا! ته نها به مه ترح كړدى نهم وشه يه. مه ردمى به درو خسته وه
 كه (ته شه يوع) دوو پهنگى هه يه، پهنگيكى ده وړانى (صه وى)، پهنگيكى ده وړانى
 (صه وى) به ره و نه ملاوه. نه وى وا له ده وړانى صفه ويه وه به ره و نه ملاوه يه زياد
 كراوه هه ليه و مهنفيه، نه مه عياده تيكى زور زور گه وړه بوو. واقعه ن عياده ت
 بوو، هه ليه ته نه وه نييه په سا (هه راش) بيت، په سا نييه، چونكه بهر له صفه وى
 هه ر خيانه ت كراوه، هم له ته شه يوعدا هم له ته سه نوندا، پهنگى زور نالوده
 له لايه ن حوكمه تگه له وه ته حمل كراوه به مه زه بگه ل، به لام به گشتى كارينكى
 گه وړه يه. مه ترح كړدى ناو نيشانى (نيقتصادى ته و حيدى) بونهم كومه لگه كه م
 نيسلاميه كارينكى گه وړه بوو.

---

* (د. على محمد تقى شريعته): له سالى ١٣١٢ له بنه ماله يه كى لايى له (روستای كهل) له نيران
 له دايكې ووه، دوو وى نه وى ده يته ماموستا له (مه شهد)، ده گه رپته وه زانكو و له سالى (١٣٣١) دا
 زانكو (فردوسى) ته وواو ده كات، له سالى (١٣٣٥) دا (له نجوملى نه ده ي) له نيران داده مه زرينت،
 دوو وى نه وى له لايه ن رږيمى شاهه زيندانى ده كريت بؤ (٨) مانگ دوو وى نازادې وړنى ده وړات بؤ
 فدره نسا. پاش ناشناې وړنى به زوريك له كه سايه تيه بېر مه لنده كانى نه و كاته وى له وړو وى له سالى (١٣٤٣)
 له ده وړه وه (به رى ميللى نيرانى) داده مه زرينت، شريعته وى خوا ولى كه سايه تيه كى دياره له ده وړه و
 ناوخو ن نيراندا، دوو بېروا نامه وى دكتورا وى هه يه له بوارى (ميژو و كومه لئاسى) دا، خوا ونى سدان كيني
 بلا و كراوه يه، كه بؤ چه ندين زمانى جيا جيا وه رگتپړوه، شريعته وى دوو وى ده چيت بؤ به ريتانيا
 له سالى (١٣٥٦) له وى تېرور ده كريت. جعفر سعيد: شخصى و انديشه دكر على شريعته، چاپى دوهم
 چاپخانه (اران چاپ)، ايران، ١٣٦٩ لا ٢٥٦٦-٢٦٠.

تهر حكردني نهم عيبارته بو ئيستاي ئيران كه ئينقلابي كردووه، (كه به لايهني كه مه وه ناره زووي صادقانه ميلهت نهمه يه، كه ئينقلابه كه بيته ئيسلامي و كۆمه لگه به سيسته مي ئيسلامي به رپوه بريت، جگه له مهش له هيچ باريكه وه حوكمهت هيچ بهرنامه يه كي نيه بو به رپوه بردني كۆمه لگه) تهر حكردني نهم فيكره خوئي بو خوئي خزمه تيكه كه ئيسلام له سهر (ته وحيد وه) بينا ده نريت و نه وه ئين مه سه له ي ئيسلام كه (عه قائيده) ده بيت (ته وحيد ي) بيت له وه ودوا هدر له بهر وه ده بيت باقي شتوني كۆمه لگه ده بيت ته وحيد ي بيت، لهم ناوه نده شدا ده بيت (ئيقتصاديشي ته وحيد ي) بيت، ناييت (ئيقتصادي سؤشاليسي) بيت و رهنگه لي بان و خواري تيدايت، بويه خودي مه تروح كردني نهم باسه كاريكي باشه، به شه رتيك شتيك ته شريحي بيت بهرنامه ي بيت، نه مانه ده توانن بن به مه نشه ئي خزمه تيكي فره گه وه، به لام فيعه لن وانيه! به كرده وه بهرنامه ي ورد بو كار كردن بهم ناو نيشانه تا ئيستا له لايه ني (به ني صدر) و هاوپه يمانه كانيه وه پيشكهش نه كراوه، به لام خودي مه تروح بووني نهم ناو نيشانه ده توانيت بيته خزمه تيكي باش، بينا له سهر نهمه ئيمه هه رچهند (جه ماعه تي به ني صدر و هاوپه يمانين) - تاچهند ده ره جه هامرا - نه مانه بهرنامه يه كيان نيه كۆمه لگه ي به رپوه بهر ن بويه نه مانيش هه ر مه جبور ده بن وهك نهم (ليبراليسته) خاوهن هيزه كه حه قيقه ته ن نه مانه ئيستا غونه و سجبولي ماناي نيگه تيفي (مه نفى) ليبراليستن، سازش بكه ن هه رچهند نهمه له ر وخساردا رۆشنه نه گه ر سبه ي نه وانيش بگه نه هيز له بهر بى بهرنامه يى له گه ل (فيودال) ه كاندا له گه ل سه رمايه دار و بازرگانه كاندا، له گه ل نه واعي زالمگه لدا سازشكاري ده كهن، به لام خودي نهم ته رحه يان

ھەرچەند بەشتۆھى شىعارىش يىت كارىكى مۇئىت (بۆزەتقە). ئىمە مەوزوعىگىرمان لەبەرەمبەرەنەو بەناونىشانى يەك (كۆمەلەى ئىسلامى) ناياناسىن كە يىژىن سەد لە سەد ئىسلامىن، بەلام لەبەرەنەو ئەر كەى كە يىژىر باسكردە دەيىت جۈزئىيىن مەتلەبيان ئىسلامى يىت يىژىن (ئەمە ئىسلامىيە).

يەككىكى تر لە بابەتە كۆمەلەيەتى و سياسىيەكان لە بابەتەكانى (بەنى صەدر) كە ئەویش ئىسلامىيە كەئەویش تەقريبەن ھەر لە سنورى شىعاردايە و بۆ جىيەجى كەردنى كارىك نەكراو، ھەلبەتە لەم كۆتايانەو كەرگەلىك كراو، بەلام فرە پۆشن نەكراو. ئەویش بابەتى (تەعمىمى ئىمامەتە)، ئەمە پەيوەندى بە (ھۆكەمەتى ئىسلامى) يەو ھەيە، لە كىيى (ھۆكەمەتى ئىسلامى) *دا باسكردووە. لەسە دەورەى نەصلى و گەورەى ھەرەكەتى ئىنقلابى ئىسلامى، كەلەدەورەى يەكەمدا: (ئىمامەت فەردىيە) تەصمىمگىر ھەمەلەيەنەش ھەر فەردىيە. لەدەورەى دووھەمدا: فەردىيە: بەلام بەموراجەعە بە (بىر و بۆچۈنى جەمە)، واتە (موشاۋەرە كەردن). لەدەورەى سىيەمدا: ئىيىر جەمەيە، شورايە.

ئەم بابەتى (تەعمىمى ئىمامەتە) فرە پۆشن تۆمار نەكراو بەو شىۋەيەى كەلەھۆكەمەتى ئىسلامىدا باسكردووە كە پىيۈستى يەك ھەرەكەتى ئىسلامىيە، بەلام بۆنى ئەوھى لىدەيت! ئىمامەت، تاييەت نەيىت بە كەسىك يان چەند

(*) كىيى (ھۆكەمەتى ئىسلامى) يەككىكە لەبەرەمە چاپكراوكانى كاك ئەھمەدى موفتى زادە بە زمانى فارىس، بەلام لە ئىستادا خۆشەختانە لە لايەن بەرپى (سەرخىل فەتاح نادىر) لەژىر ناونىشانى (كورتە باسكە دەربارەى ھۆكەمەتى ئىسلامى) ۋەرگىرراۋەتە سەرزمانى كوردى. خۆنەسەر دەتوانىت بۆ زىياتر شارەزابون سەردانى ئەو كىيە بكات.

كەسكەو، بەلكو ئىمامەتى تەواۋى مىللەت بىت بەو سىلەى نوپەرانى شوراو، شوراگل كۆمەلگە بەرن بەرپۆ. رەھبەرى لە قۇناغى كۇتايى تەشكىلاتدا كەلەو كاتەدا ئىز فەردى رەھبەر نامىت يان ئەگەر كۆمەللىك كەس بەدەكەو كۆبنەو ەو ەدە كەتلىكى رەھبەريان بەرپۆ خستىت تابگاتە مەنزل نامىن، ئىز لە كۇتايدا تەواۋى ئومەت دەبىت كۆمەلگە بگىرتە نەستۆ نەوئىش لەرلگەى نوپەرە كانىيەو بەو شىۋەى لە شورای ئىسلامىدا دەكرىت.

ئەم بابەتى (تەعمىمى ئىمامەتە) لەگەل سىاسەتى كۆمەلەيتى ئىسلامدا، يان سىستەمى كۆمەلەيتى و سىاسى ئىسلامدا، ەدروەها لەگەل شىۋازى ئىدارەى كۆمەلەيتى ئىسلامدا يەكەدە گرەتەو، بەلام ئەو شەمان لەبىرىت، وەك و تەم ەشتا حىسابى تۆمار نەكراو كەبزانىن ئايا دواى ئەو ەى تەدوین كرا و لەدواتردا تەرحى ەمەللى بۆ ئىرائە كرا لەگەل ئىسلامدا يەكانگىر دەبن يان نا؟ فىعلەن كەلە شىۋەى شىعارىكدا سەبرى دەكەيت بە مقدارىك كەم مەتەواو لەگەل ئىسلامدا مەتەبىقە. ەدروا (ئىقتىسادە تەو حىدى) ەكەش ئەگەر كاتى جىيەجى كەردنى ەات لەبەر ئەو ەى بەرنامەى كىان نىيە بۆى مەعلوم نىيە رەنگى تەواۋى ئىسلامى پەيدا بىكات! ئەمىش ەد بەو جۆرەى.

جا شىعارگەلى تەبى تەعەھود و بى مەتەوا و بى ئەرزىش بە شىۋەى كى موشتەرەك گشتىان ئىزنى كەكارمان بەوانەو نىيە. ئەگەر لەناو ئەم لایەندەدا يان ئەو لایەنى حوكمەتدا شتگەلىكى تەدەزانن ئەو بىزنى، چونكە واقعەن زانىارى پۆزەتەقم دەربارەى (تایبەتەندى) ئەم دوو لایەنە تەواو بوو.

جا وەلامى ئەو ەش بەدەمەو كەئىمە كەوتوبنەتە بەر تۆمەت لىدان پىمان دەلەن (كە لەگەل لىبرالىستەكانداىن)، و تەم ئەگەر واقعى بلىن (جەھورىيەكان) ن،

كە خاۋەنى ھېژن ئەوانن لىبرالىست، بەلام ئىستا (جەھورىيەكان) بەوانەنى موخالىفى ھۆكەمەتن ئىژن لىبرالىست، واتە لايەنى ھېژ كە جەھورىيەكانن بەئىمە ئىژن لىبرالىستىن، ئەمدىش ماناىي ئەۋەيە ئىمە لەگەل جەماعەتى (بەنى سەدر) داين. لىرەدا پرسىارەكە ئەۋەيە لەراستىدا كاتىك كە ئىمان نەيىت تۆمەتدانە پال كەسىك ھىچى تىناچىت! شتىكە فەۋقەلئادە ئاسان، براكانم پىمان نائىژن لايەنگرانى رېژىمى (پەھلەۋى) ن؟ پىمان نائىژن بەكرىگىراۋانى (ئەمەرىكا و روس و بەس) ن؟ پىمان نائىژن (موناڧىق) ن؟ ھەر حىزبى جەھورى تەۋاۋى ئەمانەيان پىنەۋتوئىن؟ ھەتا پىمان نائىژن (حاكىمى شەرىكان). خۆم گۆپم لىبۈۋە لەرادىۋ و لە تەلەڧىزىۋندا وتوئانە كە ئىمە ئەۋەتائىن لەگەل گروپەكانى (دژى ئىسلامى) دا! ئەۋەتائىن لەگەل (كۆمەل و فېدائى و...). بۆيە تۆمەتدان لە خەلكى يەك زەرە زەھەتى دەۋىت، ئەۋىش نەبۈۋى ئىمان! لەسەردەمى شاھنشاهىدا ھەزار تۆمەتقان بۆ دروست كرا، يان ئەۋ كاتەى گروپە (دژە ئىسلامىيەكان) كەلە كوردستان حاكىم بۈۋن و پىش ئەۋە و دۋاى ئەۋەش جۆرەھا تۆمەتگەلمان لىدەدەن... حىزبى جەھورىش جۆرەھا تۆمەتقان بۆ دروست دەكات. ئەگەر ۋايت ئىمە ھەر بەدناۋىن و لەھىچ سەردەمىكدا نەگۆراۋىن، لە سەردەمى (شاھنشاهى) دا ھەر بەد ناۋبۈۋىن، لە سەردەمى (ھۆكىمى گروپەكان) یشدا ھەر بەدناۋىن، ئىستاش لەسەردەمى ھۆكىمى (جەھورى) شدا ھەر بەد ناۋىن، بەلام كام بەد ناۋىيە؟! ۋەك حىكايەتەكەى (مەلا نەسرەدىن)، مەلا نەسرەدىن (۷۰-۸۰ سال) تەمەنى ھەبۈۋ پىشتى كۆم بۈۋىيە، رىشى ھاتبۈۋ درىژ، رۆژىك لە ناۋ كۆمەللىكدا باسى ھىژو تۈرانا دەكرا ئەۋىش وتى "من تەجروپەمكردۈۋە ھىژى ئىستام لەگەل سەردەمى گەنجىمدا ھىچ

فەرقی نەکردوووە لە تەمەنی (٢٥ سالیدا) چۆن هێزیکم هەیە ئیستاش هەروام".
خەڵکی سەریان سوڕما چۆن هێزی ئیستای بەم پیرییە هیچ فەرقی نییە لە گەڵ
تەمەنی (٢٥) سالیدا؟ وتیان مە لا گیان چۆن؟

وتی: "لە گۆشەی حەوشە کەماندا (کوچکێک) هەیە لە تەمەنی (٢٥) سالییدا
دەروێشم بەرزێ بکەمەوە نەمەتوانی ئیستاش هەر ناتوانم". برا گیان شەنسی
ئێمە بەوجۆرە، ناومان، حەسییەتەکان، واقیعیەتی سیاسیمان، جۆرەها
مەسەلە کە پەیوەندی بە ئێمە وە یە هەیە لە گەڵ سەردەمی (شاهنشاهی) هیچ
فەرقی نەکردوو! جا هۆکاری ئەمە چییە؟ ئێمە نەیدین بەرخوردی
ئەحساساتی بکەین ئەو و تۆمەتەکان لێ دەدەن و جێبەجێ دەن گشتی وەک ئەو
کەف و کۆلە وایە کە قورئان دەفەرمیت ﴿فَأَمَّا الزُّبْدُ فَيَنْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا
يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ﴾*. ئێمە بەراستی هەتا دەتوانین بکۆشین باش
لە ئیسلام شارەزا بین، بە ئەخلاق، بە تەقوا... بە هەرچی جۆرە خاس ئیسلام
بەدین بەرپۆوە ئەمە باشترین پێگەیە! پێگەیەکی مۆتەئین و محکەم و بێ هەلە.
جائەمە خۆیە کە مجارمان نییە تۆمەتەکان لێبدرێت، کە بترسین و داچلەکین، هەر
لە زوو وە ئەمە وایە لە و کاتەو پێمان خستۆتە کاری سیاسییەو تا ئیستا
جێبەجێ بێ دەدرێت و نەفرینمان لێ دەکرێت... بەلام خۆ بە گشتی
ئەو نەمان بیستوووە کە دەبێت ئێز دڵمان زۆر ناسک نەبێت... وا گرنگە وەک

(*) { أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ
ابْتِغَاءَ حُلِيٍّ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُ طَرَفِ الْبَابِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزُّبْدُ فَيَنْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ
النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ } الرعد ١٧

قورئان ده فدرميټ ﴿لَا يَضُرُّكُمْ مِّنْ ضَلٍّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ﴾*، نه گهر نيمه دروست
ريگه بگريڼ كار و بهرنامه ي گومرا گهل هيچ زهره ريكي نيه بومان. ﴿لَمْ يَضُرْكُم
إِلَّا أَذًا﴾ نه زيهت و نازارمان بۆ دروست ده كهن به لآم باتل ناتواني سهر
بگري! نه گهر قورده تيش په يدا بكات ﴿الْبَاطِلُ زُهْلًا﴾. تا قورده ته كه ي هه يه
ده توانيت خوي بسه پيټيت به سهر خه لكيدا نه م قورده ته ش بۆ هه ميشه
ناميټته وه له گهليدا نه وه بوو ديمان!

به راستي سيسته مي (شاهنشاهي) پيش له وهش بكه ويټ رۆژ به رۆژ قورده تمان
ده گرت، نه و گروپه هاتن و شهر و زوريان كرد به لآم نه مان، نه م حوكمه ته ش
هه روا ده بيت گريمان نيسستقرار يه تيش وه بگريټ و خوانه كا (١٥٠٠ سال) پيش
نيسستداد بسه پيټيت به سهر ميلله تدا (هه لجه ته به لايه نه خائنه كه ي ده ليم
خوانه كات، نه گهر نا ياخوا نيسانگه لي به نيمانه كه يه كه يه كه يه ك هه ن له ناو
حوكمه تدا نه مان زال بن به سهر ياندا و نه وان له ناو بهرن، هه رچهنه بهرنامه يان
نه بيت، به لآم نه گهر (نيمان و نه خلاق) يان هه بيت له كوټايدا ده توانن
داواله خه لكې بكه ن و خه لكيش بهرنامه يان پيښه ن، خوابكات نينقلابه كه
مه حفوز بيت و له شهر و نازاوه ي خودي نه م ناقمه قورده ت په رسته پيش
له هه موو شتيك مدحفوز بيت، جاله وه ودوا دوژمنگه لي داخلي و خارجي،
ترسناكزين نينقلابي خودي حوكمه ته كه يه، خوا سهره تا له شهر ي نه مانه
بيپاريزيت جا له وه ودوا له شهر ي نه وانه ي كه به ناشكرا له بهر امبه ريه وه
وه ستاون). حه قيقه ت نه وويه كه مونته هه ي عه زيه ت و نازاري نه مانه بۆ نيمه

* {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مِّنْ ضَلٍّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَبِئْسَ كُفْرًا

ئەو نارەختىانەيە كەدروستى دەكەن بۆمان و فشارىكى رۆحى دەخەندەسەرمان
و رېنگرىيەك كەدروستى دەكەن بۆمان نايەلن حەرەكەتەن بېچىتە پىشەو
تاوەكو خەلگى باش خالى بىت، دەرۆن سەر دەشۆيىن لەخەلگى و
گەردەلوول دروست دەكەن بۆ خەلگى تا دەرەك نەكەن و حەق و باتل لەيەك
جىانەكەنەو، بەلام ئىمە بە ئىستقامەت رېنگەي ھىدايەت كە خواي گەرە
دەفەرموئەت بېرن، چونكە دىنى ئىلاھى لەگەل سىروشتى بەشەردا سازگارە
ورده ورده تەواي ئەم تاقىكردنەوانە لەناودەچن، ئەمە رېنگەي ئەصلى و
موتەئىن. بەلام رېنگەيەكى تىرىش رېنگەي (تەبلىغاتى). ئەمەش زۆر ئاشكرايە،
كەبراكان! خۆ قودرەت پەرسى و گرۇپگەراي و حىزىدارى لە ئىسلامدا
نەيە، ئەمە كە ئىمە لە ئىستادا بەناونىشانى (حەرەكەتەك ھەين) لەبەرئەوئەيە
كە ھېچىكى تر لەئىراندا بەو جۆرە نەيە كەئىمە لەگەلئاندا بىن، ئەگەر قەدار
بىت بگەويندە شوئەن ھەر حەرەكەتەك ئەو ئىسلامان فەوتاندووە!! ئەمە
كەئىمە بەجىا خەرىكىن كاردەكەين كار دەكەين و لەگەل ھېچكام لەمانەدا
نەن نىشانەي ئەوئەيە كە ھېچكامىكىان بەتەواو ئىسلامى نازانن ئەمەش زۆر
بەسادەيى و عادى.

دەربارەي ئىمپىريالىزم

ھەرۋەھا نوكتەيەكىش بىژم لەبارەي ناھالى بوونى ئەم گرۇھگەلانەو دەربارەي
ھەندى چەمەك كەبۆتە بىشەتە خۆشەي بن دانيان، بۆ نمونە چەمەكى (ئىمپىريالىست)
شەتەكە كەبۆتە جاجك (بىشەتە) خۆشەي دەمى ھەرچى كەسە زۆرەيان ماناشى
نازانن! واقعەن (ئىمپىريالىزم) لەناو گىرفانىاندەيە كەچى خەرىكن جىئو دەدەن

بە (ئیمپریالیزم) ١ خەریکن خزمەت دەکەن بە (ئیمپریالیزم) و گەشەیی پێدەدەن، ناوی دەدەن و لق و پۆیە زیادەکانی دەبرن و نەش و نغای پێدەدەن، کەچی هەر نەفرینی دەکەن، ئەمەش لەبەرئەوەی دروست و قول و مەکتەبی بەرخورد ناکەن لەگەڵ (ئیمپریالیزم) ٢! ئەگەر واقعیەت بێژی لەقورئاندا بەحسێک هەیە کە ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ﴾* . حەملەیی مۆتەقابیڵن نەسبەت بەیەک، یەهود دەلیت "نەصرانیەت" رینگەیی حەقیان وێڵکردوو، (نەصرانیەت) ئێژن (یەهود) "رینگەیی حەقیان وێڵکردوو"، جا هەردوولا هەر راستدەکەن، بەخوا سازشکاری بیّت، ئیرتجاع بیّت، هەرجۆریک بیّت هەر خزمەتە بە (ئیمپریالیست) ٣! هەر جۆرە مەوزوع گیریهێک غەیر ئیسلامی هەر ترسناکە و هۆکاری دروست کردنی پایگا و نفوز و قودرەتگەلی (جیهانخاوە). جا من ئیمپریالیست بەمانا فراوانەکەیی ئێژم، چ ئەوەی بەفعەلی و وجودی هەیە، چ ئەوەی کە نەبیّت مەفھومەکەیی مەترەحە بۆم، نەک کادری جوگرافیا، یان کادری سیاسی موشەخەص، هەموو لایەنەیی خەصڵەتی ئیمپریالیست دەگرەمە نەزەر (داگیرکردن و تالانکردنی ولاتان) ئیستا (ئیمپریالیستگەلی) ئەمەریکا و ئەوروپا و شۆرەوی و هاومەسیرگەلی (هەندو) لە چین و ژاپۆن) هەر وردە وردە ئیمپریالیست خەریکە دروست دەبیّت، ئەگەر ئینسان ئیسلامی و دروست سەیری مەفھومی ئیمپریالیست بکات کە بریتیە لە هەندیک هێزی داخەلی و خارجی، کەبە خارجییەکەیی دەوتریّت ئیمپریالیست ٤! سەیردەکەیت تەنھا (ئەمەریکا) نیە! زۆرن و گشتیان فاکتەرن بۆ دروست

(*) { وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِيَمَّا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ } البقرة ١١٣

بوونى كۆنۈرۈلۈپ خاىرى لەسەر ئىران. بەپاىسى باقى گروپەكان ھەروان لەبەرئەوۋى غەيرە ئىسلامى كاردەكەن و مەورزىرەگىرى و بەرخوردیان لەبەرئامبەر يەكەوۋە غەيرە ئىسلامىيە ھەر وردە وردە ئىنقلاب زەئىف دەپىت! ھەرچى ئىنقلاب زەئىف بىپىت قودرەتى ئىدارەى ئىسلامى داخلى لەناودەچىت، ئەمەش وردە وردە مەيدان دەكاتەوۋە بۆئەوۋى قودرەتگەلى خاىرى بىنە ناوۋە، چونكە كاتىك قودرەتلىكى نىرۆمەندى داخلى نەپىت بىتوانىت كۆمەلگە بەرپۆەبەرىت و تەعەھۇدى كارگەلى بكات ئىز لەدەرەوۋە دەيكەن.

بەگشتى ئەم تۆھمەتگەلە كە(سازمانى موحامەدىن، جەمبىشى موسولمانان،...) ئەم دەستەگەلە دەيدەن مۆتەئەسەفانە زۆر مەختەۋاى قولى مەتلەبىيان رۆشن نىيە، رۆالەتى ديارە. ھۆكارى ئەمەش ئەوۋە خۆشيان زۆر رۆشن ئىسلام پىشكەش ناكەن، بەپاىسى ئەگەر لايەنكىشىيان زۆر زۆر شارەزا بىت تەنھا لە سنورى(مەزھەبى جەعفەرى)ەيەوۋە ئەوۋەش زۆر كەمە(ھەلبەتە و تومانە ئىمە جىدالى مەزھەبى)ناكەين، (مەزھەبى شافىئىش) ھەروايە. ھەتا مەجموعەى بەناو (تەسەنۇن)ىش ھەروا كافى نىيە تۆ گەرەكت بىت لە دىدگەى تەسەنۇنەوۋە ئىسلام بناسىن، دەى لە دىدگەى(تەشەببۇعەوۋە) بەتەرىقەى ئەولا كافى نىيە!! جگەلەوۋەى مەزھەب چەننىك ئىنحرافاتى ھەيدە لە ئەصلى دىن، جا ئىنحرافات لەھەردوۋلا ھەيدە بەتەبىت لە(تەشەببۇع)دا. جگە لە ئىنحرافاتەكان خۆ ناپەسەيدەكە بى گومانە، مەزھەب رەسا نىيە! مەزھەب بەرداشتگەلى ژمارەيدەك لەئىنسانگەلە لە شەرائىتى زەمانىكى تايىدەتدا ئەمە رەسا نىيە بۆ ھەرچى زەمانە كەكارى كۆمەلگە بەرپۆەبەرىت. دەپىت بگەرپىتەوۋە سەر دىن و بەئىجتەھادى تازە و سودوەرگرتن لە دىن كۆمەلگە بەرپۆەبەرىت. بەگشتى

هەموو گروپ و دەستەكان لەمانە وا لەبەرانبەرى يەكەو وەستاو گشتيان ئەوێن رەخنە لێيان ئەمەيه كە مەزەهەين! ئەویش شاخەى مەزەهەبى (جەغەفرى) كە بەراستى ئەگەر لايدنى پۆزەتيفيشى ھەيئەت نيسەت بەباقى مەزەهەبەكانى تر ياخود فراوانتر بێژين (تەشەبوع) با لايدنە فەكرىيەكەشى بگريئەو. پەيرەوى تەشەبوع، ئەگەر تەشەبوع لايدنى پۆزەتيفيشى ھەيئەت لەھەندىك خالدا نيسەت بە (تەسەنون) كەدەيئەت ھەردوو لاواين، دەيئەت بە نينصافەو بيليت و جەنگى نەكات بێژى ھەر من حەقم و ھەرچى شتم ھەيدە حەقە و ئەو تەرەفەكە ناحەقە، ھەرچى لەودا حەقە بێژيتى و لەوہى خۆيدا ناحەقە بێژيتى. {ھەروەك ئەوہى مامۇستا ناصرى سوبحانى دەفەرمويئ "كاتىك نيمە بەلگە لە جولەكەيدەك وەرناگرين لەبەرنەوہ نيبە كە جولەكەيدە بۆيە وەرى ناگرين، بەلكو لەبەرنەوہيە كە حەقى پيئيە بۆيە وەرناگرين، ئەگەرنا حەقىش بە جولەكەيدە كيش يئە دەيئەت وەريگريت}.

بەلئى (تەشەبوع) لايدنگەلى پۆزەتيفى ھەيدە نيسەت بەتەسەنون، بەلام ئەگەر ورد و فراوان تەماشايەكەيت (تەشەبوع) يەكجار دورترە لە ئيسلام تاوہكو (تەسەنون) ھەردووکیان دورن لە ئيسلام ھيچكاميان ئيسلام نين نە تەسەنون نە تەشەبوع، بەلام تەسەنون فرەتر نزیکە لە ئيسلام. ھەرچەند شتگەلى ھەلەى تەدايە كەلە تەشەبوعدا نيبە، ھەرچەند لە تەشەبوعدا شتگەلى پۆزەتيف ھەيدە نزیکتر لە ئيسلام و ئيسلامى تر كەلەتەسەنوندا نيبە، بەلام مەجموعەن لەبەرچاو بگريت تەسەنون زۆر زۆر بەھيترە لەبارەى ئيسلامى بونەوہ زۆر زۆر لە پيشترە فرە كەم خەتەر ترە بۆ ئيسلام. تەشەبوع يەكجار كەمتر ئيسلامىيە! مەجموعى نەم گروھگەلە چالاكەوانانە لە ئيراندا، ئەمانە

واديارن گشتي به‌راستي مه‌زه‌بين و فدوقه‌لعاده بچوك و كه‌م و سنوردار، گشتي له ديدگاي ته‌شه‌يو عوه ته‌ماشاي ئيسلام ده‌كات كه:

يه‌كه‌م: مه‌زه‌ب به موتلده‌قي به‌كارناخوات، نه‌گه‌ر ئينسان ديدى سنوردار بيت هه‌تا ته‌سه‌نونيش.

دووهم: نه‌گه‌ر قه‌رار بيت له‌ديدگاي مه‌زه‌به‌وه ته‌مasha بكه‌يت، به‌لايه‌ني كه‌مه‌وه له ديدگاي ته‌سه‌نونوه ته‌ماشاي بكه كه زور له ته‌شه‌يو ع ئيسلامي تره. ده‌يليمه‌وه نه‌مه نه‌بيته مه‌بناي جه‌نگي مه‌زه‌به‌ي! چونكه (ده‌مارگيري مه‌زه‌به‌ي) نه‌وه‌يه كه بيتري هه‌رجي شتي من هه‌يه حه‌قه و هه‌رجي شتي نه‌وه باتله، چونكه من سونيم بزبه سوني حه‌قه، نه‌و شيعه‌يه بزبه شيعه باتله، له‌به‌ر نه‌وه نه‌بيته نه‌و جه‌نگه مه‌زه‌به‌يه بزبه ئامازه‌ي پنده‌كه‌مه‌وه زور شت هه‌يه له ته‌شه‌يو عدا راسته و هيني ئيمه هه‌له‌يه. ده‌بيت ئينسان حه‌ق بيتري، به‌لام ده‌بيت ئهم واقعيه‌ته له‌بهر نه‌به‌ينه‌وه، هه‌روه‌ها نابيت بيكه‌ينه مايه‌ي جه‌نگ و جيداليش كه ده‌بيت ته‌نها بيزاين (ته‌سه‌نون) فره فره نزيكه‌ره له ئيسلام، تاوه‌كو ته‌شه‌يو ع. نه‌گه‌ر قه‌رار بيت ئينسان ديدگاي مه‌زه‌به‌ي بيت ته‌قه‌له‌ن له ته‌سه‌نونوه ته‌ماشاي ئيسلام بكات، كه‌زور ئيسلامي تره. لاداني يه‌كه‌جار كه‌متره له ئيسلام نه‌ك له‌ديدگاي ته‌شه‌يو عوه كه‌يه‌كه‌جار كه‌م ئيسلامييه و لاداني له ئيسلام زورتره.

ته‌واوي ئهم گروه‌گه‌له هه‌ر له (جه‌ميشي موسولماناني... سازماني موحاهيدين). ئهم گروه و نه‌و گروه‌ي حوكمه‌ت راستيه‌كه‌ي نه‌وه‌يه گشتي شيعه‌يه، ئيسلام له‌ديدگاي تايه‌تي مه‌زه‌به‌يه‌وه ده‌بين، جائهم جوړه بيركردنه‌وه‌يه له‌گه‌ل بيركردنه‌وه‌يه‌ك نازاد و ئيسلامي‌دا كه سنوردار نه‌بيت له‌چوارچيوه‌ي مه‌زه‌به‌دا زورتره، چه‌ندين جار وتومانه كه ناتوانين نيستا نه‌في (مه‌زه‌ب) بكه‌ين كاتي‌ك شو‌راي عاله‌مي ئيسلامي هه‌بيت نه‌وه حه‌قي هه‌يه نه‌في مه‌زه‌به‌ي بكات.

پاشكو

(۱)

بارەى ئەصلى ئافرەتەو

رەدا دەمانەوئەت ئەو بۆ خوئەندەرى رۈن بکەینەو، کە لە رۈنگەى ئەم باسەى
 ئاڭ ئەحمەد)ەو وەلامى ئەو ھەمور گومان و نارۈنیانە بدەینەو کە
 اربارەى ھەندەنک ئایدەتى قورئان ھەیە، بەتایبەت ئەواندەى لە بارەى (ژن)و
 کھاتەى (ژن)ەو قسە دەکەن، کە بەداخەو زۆرەنک لە مەلاگەلى خوئشان
 حالیانە وەڭ (کاڭ ئەحمەد) باسى دەکات ھەمان ئەو قسانە دەجۈنەو کە
 شارەزایانى دین بە ناوی دینەو جویوویانە! جا بۆئەوئەى ئەو چارە بکەین
 دۆلدەدەین بەم پەرۈزە ئەو گومانانە چارەبکەین، ئەمە جگە لەوئەى
 نۆندەران دەعوەت دەکەین بۆ زیاتر شارەزابوون لەم باسەدا سەردانى
 'بەتەکانى (مامۇستا ناصرى سوبخانى) بکەن، بەتایبەت ئەو واناندەى بە ناوی
 خلق آدم)ەو بلاو بوونەتەو. (موفتى زادە) بەم جۆرە ولامى ئەو گومانانە
 ەداتەو "بەکەنک لە ھاورپیان لەم مەجلىسەدا پەرسىارەى مەترەح کردو،
 رەسپارەى زانستى و گەرنەگە راجە بەتەکامول ئەوئەى ئەمەىە کەلەبارەى ئەم
 ایدەتەو پەرسىوئەتى ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ
 رَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾، چۈنکە تەرجەمەى ئەم
 کەلىمە "وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا" بەخراپ دەرک کراو.

ئەم ھەلەدە پەش ھاتوۋە کەندەم ئایدەتە موخالیفە لەگەن تەکامولدا. "مِنْهَا"
 نەو(ھا)یە دەگەرپەتەو بۆ (نەس) سەرنجى ئەم نۆکتەىە بدەن ﴿خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ

وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا ﴿١﴾ نهو (ها) هدر بؤ خودی (نفس) ه که ده گه رېته وه، نهو ه هچ که هه ندېک له بانگخوازی رږوشنېر چه نېک به خرابی سوديان وه رگرتوه له کتېبگه لېک که عليه نېسلام به ناو تکامل که هاوردويه تی بقی ته فسیری تبری نهو هی وا (مه سیحیگه ل و یه هو دیگه ل) ووتویانه ته فسیری تبری به زاراهوی (نېسرائیلیات) پتی ئیژن (دین)، پتی ئیژن (نېسرائیلیات) هیناویه تی نهو هیان گواستوه ته وه، که (ژن) له په راسوی چه پی (نادهم) وه دروست بووه، نهو ه هچ نهو گالته جارپه که کابرا خوی به رږوشنېر ده زانیت خیانه تی وا ده کات به ناوی قورنانه وه! قورن ناوا به هله ته فسر ده کات. نه مه به جی خوی، به لآم نه مدش خیانه ت نیه غه فله ټیکی ساده یه!

﴿خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا﴾:

نفس، واته نهو ماهیه ته کوللیه که هدر مه وجودېک هیه تی. واته (ژن و پیاو) له نه مه جوړه دا له یه که ماهیه تی کوللی دروست برون، هه روه که (ژن و پیاو) له هدر جوړی گیانداردا هدر جوړی له گیاندارگه ل (مژکر و مېنی) ماهیه ته نه مه نایه ته ش ده لیت، که ئیوه مان له یه که ماهیه ت دروست کردوه چ پیاوه که، چ ژنه که، "خَلَقَ مِنْهَا" نهو (ها) ده گه رېته وه بؤ (نفس)، واته رېک لهو (نفس واحده) لهو ماهیه ته جفت دروست بووه، نه که نهو هی پیاو له ماهیه ټیک و ژن له ماهیه ټیک ټیک دیت، ماهیه تی نه مه دووانه هدر یه کیکه.

نه مه نه مه یان. له وه ودوا له وانه یه له پرووی نه مه وه دوو چاری هله بویت، که عیلم مه سه له ن ده رکی نه مه نه کات دوو نېسان به ناوی (نادهم و حهوا) له یه که ساتدا به دیها ټیټن و نهو گشته به شه ره له وان که و ټیټه وه، به لآم نه مه چاره سه ره کی

زۆر زۆر سادەيە و زۆر زوو بۆ ئىنسان رۆشن دەيتەوۋە كەيدەك ھەلەى لاوازە وا
تصور دەكەن لەنيوانى ئەم مەتلەبەدا و تحقيقاتى تەكاملدا ئىختلاف بىيت؟
لەتەكامولدا منتهى بوونەتە ئەوۋى كەيدەك ئەلقەدى ونبوو(مفقود) ھەيدە
كەپەيوەندى نيوانى ئىنسان و ئازەلەك شەببە بە زاراۋەى (مەيونەك) ئىمپروۋە،
ئەمدەش دەزانن لەزەمانىكدا كەئىر نازانن ئەم زەمانە (ھەزار سال يان پىنج
سەد ھەزار سال يان پىنج ملىۆن سال) لەمەوبەر بوويىت، ھەر چىيەك بىيت.
چونكە تەكامولگەل بىروبۆچوونى جىاوازيان ھەيدە، كە ئىنسان لەدايك بوو
لەو ئازەلە كامەلە كە ونبوو و نەماوە لەرووى كورەى زەويدا نەسلى لەناو
چوو، قورئانىش ھەربەدوچۆرە دەفەرەمىت: "ئىنسان بوو بە جىنشىن"
كەزۆرەك لە موفەسىرىنى ئىسلامى بەپىي باقى ئايدەت و قورئان دەلەين و جودى
زۆر بەرپەز و بەھىز نىسبەت بە ئازەلەنى تر و جودى بوو پىش لە ئىنسان كە
دەفەرەمىت "يفسد فيھا و يفسدك الدماء ھەم بەروبووم و گزوغيا دەخوات و لە
نيوانى ئەمدەدا ھەم خوئىن رەزە، يانى ھەم گياخۆر و ھەم گۆشتخۆر لە
مەدو جودەك كە و جودى بوو و لەناوچوو ئىنسان لەنەسلى ئەو كەوتۆتەو.
جائەمدە عىلم بەوردى ناتوانى ديارى بكات چ زەمانىكە. ئەصولەن لە نەزەرى
عىلمدا ھەرگىز ناتوانى رۆشنى بكاتەو كەلە فلائە زەماندا چەند دانە ئىنسان
لەنەسلى ئەو گياندارگەلە كەوتونەتەو، تەنھا ئەو نەندە لەنيوانى تەكاملگەلدا
مەترەحە كە دوو بىروبۆچوون و جودى ھەيدە:

بىروبۆچوونى يەكەم/ تەواۋى ئىنسان بەيدەك نەسل دەزانن.
بىروبۆچوونى دووھم/ سې پىستگەل بەنەسلىك دەزانىت، رەش پىستگەل
بەنەسلىك دەزانىت، سور پىستگەل و زەرد پىستگەل بەنەسلىك دەزانن.

ئەم دوو جۆرە بیریۆچوونە وجودی ھەبە، بزانی چ فیکریکی فەلسەفیە کەئەم دووانە جیادەکاتەو لەبەك، کاتی تەرزى تەفەكوری فەلسەفی ئەم دوو جۆرە بیریۆچوونە بەرپرەسى دەکەین سەیردەکەین ئەوانە وا دەلێن ئەصل و رەگەزى (سپی پێست و رەش پێست) جیان لەبەك فاشیستگەلیکن، (کەتەرەفداری بەرتەرێی نەژادین) تەنھا تەرەفدارەگەل (بەرتەری نەژادی) ئێژن جنسی (سپی پێست) لەبەك جۆر مەبەونە، جنسی (رەش پێست) لەبەك جۆر مەبەونە، جنسی (سور پێست) لەبەك جۆرە و جنسی (زەرد پێست) لەبەك جۆرە. دانشمەندگەلیك کە تەرەفداری بەرتەرێی نەژادی نین ئەوان گشتیان ئێژن لەبەك جۆرە، دەى کاتی لەبەك جۆرە، ئەمە سادەترین چارەسەرە کەئەم گشتە نەسلە ھەر لەبەك (دایك و باوك) بوویت، کە (ئادەم و حەوا) ناو رەمزى ئەم دووانە ئینسانە ئەوەلەن. جا ئەمە چ کێشە و ناسازگاریەکی ھەبە لەگەڵ عیلمدا؟!

لەوێدوا مەتلەبێکی تر بێژم ئەگەر سەیری میژووی رابردووی ژبانی بەشەری بکەین بەسەیرکردنێکی سادە بۆمان دەردەکەوێت مەنتیقی بۆ ئینسان ئەوەیە کەبزائیت لەکاتیکدا مەتلەبێك لەرێی زانین و ھەولدانى بەشەرییەو ئەوەندە پۆشن نەبویتەو کەتەناسوبی بێت لەگەڵ قورئاندا ئەو نیشانەى ئەوەیە کە ھێشتا مەتلەبە کە تەواو پۆشن نەبۆتەو بۆ خەلک، بەشەر تەواو ھالێ نەبوو، چۆن؟ مەسەلەن خۆی گەرە لە قورئاندا چەندین جار ئەمەى فەرموو، کە حدوت تەبەقە ئاسمان ھەبە بەدەوری کورەى زەویدا، لەدەیدەھا سال لەمەوپێش تەنھا (سى) تەبەقە بەدەوری زەویدا تەصدوریان دەکرد، ئەوانە وا تەصدوریان دەکرد تەنھا سى تەبەقە بەدەوری زەویدا وجودی ھەبە، ئەوانیش (ھەواو ناگرو خەلە) بەخەيالى خۆیان وایان دەوت،

دەیانوت ئێوهی قورئان وتووێهتی (حهوت) تەبەقە هەڵە ی کردوو، بەلام
بەتێپەرپوونی زەمان زانیان کە چوار تەبەقە هەیه، پاشان زانیان پێنج تەبەقە
هەیه، سالتیک بە پێنج تەبەقەیان دەزانی و دەیانوت قورئان هەڵە ی کردوو
وتووێهتی حهوت. دە ی دە ی... تاگەیشته سالی (٤٣) کە ئیسپۆتینگە ی
ئەمەریکای شۆیتیکیان بەدوو پۆستە ی (داخە ی و خارجی) یەو دەوژێدەو
بەناوی مەنتیقە ی (تەشەشوع وان عەلم) کەلێرە دا دەرکەوت بە ئی حدوت ئاسمان
بەدەوری زەویدا هەیه.

ئەو کاتە ی کە قورئان دەیفەرموو حهوتە، مەنتیقی ئەو بوو بێژین باشە قورئان
هەڵە ی کردوو؟ نهخیر.. بەشەر هەڵە ی کردوو! قورئان لەتەرەف
بەدیهێنالی زەوی و هەستیەو هاتوو و پێوستی نەبوو ئەقمار دەستکرد
دروست بکات و بڕوات تەبەقات نازماشت بکات تا بزانیت دەگەیتە خەلە،
جەمەدن دەبێتە چەند تەبەقە. خۆی دەزانی چۆنی خەلق کردوو. ئەو کاتە
ئیمە وامان دەزانی سی تەبەقە ی ئیمە هەلەمان دەکرد، ئەو کاتە وتمان چوار
تەبەقە ی ئیمە هەلەمان کرد، وتمان پێنج تەبەقە ی ئیمە هەلەمان کرد، تاوێ کو
بۆمان دەرکەوت حهوت تەبەقە ی جاندو کاتە عیلمی ئیمە لەگەڵ قورئاندا
موتابیق بوو، لە حەقیقە تدا عیلمی ئیمە بوو گەیشته ئێوه ی وا قورئان
فەرمووێهتی، نوکتە ی کە پەییوەندی هەیه بە ئاخیرین قۆناغی دۆزینەوێ
بەشەری ئاسمانی (فچاو)، لە سورە ی (الرحمان) دا باس لە سەفەری ئاسمانی بەشەر
دەکات پوو دەکاتە بەشەر کە ئەگەر توانایان هەیه لە پویدەری (قوتەرگە ی) هەم
کۆرە ی زەوی و هەم کۆرە ی ئاسمانی دەوێ بڕۆنە دەرەو، و لەوێ دوا لەو
گرنگتر بۆ ئیمە ئەوێ کە یە کە بچار لە پویدەری کۆرە ی زەوی (لە یختیاری

کورهی زهوی) پرژینه دهره وه! باس له ریگریک دهکات که له پیماندا هدی
که نه گهر وه سیله یه کمان نه بیت ناتوانین لهو ریگره تیپه پین
که ده فهرمیت ﴿یرسل علیکما شواض من النار و نحاض فلا تنتصران﴾ هه لبه ته،
﴿یا معشر الجن والانس ان استطعتم ان تنفذوا من اقطار السموات و الارض
فانفذوا لا تنفذون الا بسلطان﴾. هه له سه ره تاوه نه گهر وه سیله یه کتان
نه بیت ناتوان له (اڅگار) کورهی زهوی وه پرژنه دهره وه، بزچی؟ په که خه تهر
به یان دهکات، خه تهر که نیه له ناو کورهی زهویدا له جیگه یه کدایه ده بیت
به شهر زور پروات به ره و ژورر تاده رکي بکات! زور له زهوی دهر بیت تاهو
خه تهری بو روشن بیت وه. باش له نوکته یه ورد بینه وه "یرسل علیکما
شواض من النار و نحاض فلا تنتصران". بلنسه گه لیک له جوړی ناگر (النار)،
(نحاض) جوړی مسی تواوه یان دوکله دهر پرینیکه که هم مانای مس
ده گه یه نیت و هم مانای دوکله ده گه یه نیت. بلنسه یه که له مس یان دوکله
به جوړیک له ناگر ده بیت ریگر له وهی که نیو له سه فهردها بتوان
سه رکه وتوو بن و له (اقطار السماوات و الارض) پرژنه دهره وه. یانی چی؟
مه سه له چییه؟ تاسالی (۴۳) هم نوکته یه نه دوزرایه وه. له سالی (۴۳) دا
بوو (نيسپوتینگه لی شه شه می نه مریکایی) بوو. توانی بگاته نهو مدنیقه
تشعشوعیه، (مدنیقه تشعشوعی وان عالم) که پیشتر باسمان کرد. لیړه دا
تیگه یشته که نه قوناغگه له که له کورهی زهوی دوور که وتوته وه گشتی
ناسان بووه، به لام خه تهر لیړه دا نه مه یه، ریک نهو که سایه تییه و (سه روکی
کومیته ی میلی زانستی نه مریکایی) بوو به ناوی (وان عالم) که نیتر له کورهی
زهویدا نهو مدنیقه به ناوی نه وه و ناوبانگی دهر کردوه، مه مله که تگه لی

ئى ھەر بى دەلەتن (مەنتىقەى تشەشوعى وان عالم). بابەتئىكى نوسىووه، كاتى
 سان تەنھا سەيرى مانا بىكات نەك وشەيەكى (عەرەبى) يان
 دىەكى (ئىنگلىزى)، ماناى مەتلەب سەيربىكات بۆى دەرەكەوئەت (د. وان
 ۱) رېك تەفسىرى ئەو ئايەتە قورئانىيەى نوسىووه ﴿يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوَاظٌ مِّنْ
 وَنَحَاسٍ فَلَا تَنْتَصِرَانِ﴾ الرحمن ۳۵. عەجىبە "الا بىسلطان" عەينەن وشەكە
 بىت "ئىمە لەسەفەرگەلى ئاسمانىماندا كېشەيەكمان بووه گىشىمان خىستوتە
 ست سەر، چونكە تائەو كاتە نەيانتوانى بوو ئىت بەتەواوى لەئاسمان و زەوى
 ھەموو لايدەكەوھ بەتەواوى پىرۆنە دەرەوھ، بەلام تازە تىگەشىتىن لەو
 ەتەرەى واعىبارەتە لەم (مەنتىقە تشەشوعىيە) كەقورسە بۆ ئەھلى
 ۆمەلەكە نەگەر بەدريژى باسى بىكەم، ئەم مەنتىقە تشەشوعىيە
 ارانى (ھەوت سەد ملۆن ۆلت شارسودەى ئىلىكىترىستى) يە، كەنەگەر
 تىوو (سىن كېشى) يەكى بۆ بىكرىت لەرووى رەوشى زانستىيەوھ (برق) چەند
 ىرامبەر كورەى زەوى تەئىمىن دەكات، بەھەرھال بەلكو لەئايىدەدا بەشەر
 نوانى بەھەرەبەردارى سەير و گەورە بىكات، لەو مەنتىقەى كەمەربەندىيە،
 ىدەر مەوجودىك بىەوئەت لەم مەنتىقەوھ تېپەر بىت بەبۆندى تىنى خۆرەوھ،
 شىعەى خۆرەوھ، رېك وەك (گۈللە) لەئەلكىرۆن و پىرۆتۆن شىتگەلىك
 گۈللەمانان دىت بىرەو لای ئەوشىتەوھ يەكسەر ئەيسىرپتەوھ، نەك ئەوھى
 كەبىسوتىنىت يەكسەر ئەيسىرپتەوھ. لەگەل ئەو گۈللە دايدەنىت، كەواتە
 ئىمە جۆرىك وەسىلەمان ئەوئەت "بىسلطان" كە لەبەرامبەر خەتەرى ئىو
 گۈللەوھ مانپارىزىت بىتوانىت لەو ناوچەوھ تېپەر بىت.

ئەو كاتەى كە لە (قزل قلعا) { يەككە لەو زىندانىيانەى لە ئيراندا هەى و كاك
 ئەحمەد تىدا زىندانى كراوه، بۆ زياتر خویندەنەوه سەردانى كىبى يەكەم
 بكە (كاك ئەحمەدى موفتىزاده و دەروازەيەك بۆ خەاتىكى نەناسىنراو)... {
 بووم ژمارەيەك پۆژنامە هاتە دەستمان سەيرم كرد تانەو مەتلەبە واسالەهاى
 تىپەرى و بەشەر هەر گروگاللىكى كردوو لەبارەيەوه و هيجى لى
 تىنەگەيشتوو خەيال بازى كردوو، رىك وەك ئەوهى (د. وان عالم) تەفسىرى
 كردوو، ئەوكاتە من ئىتر تىنگەيشتم لەماناى ئەم ئايەتى قورئانە. جا مەتلەبى
 زۆر هەيه لەقورئاندا بەشۆيەكى ديارىكراو دانە و دوان و سىان نيه! يان لە
 ئەحاديصى پىغمەبەردا (ﷺ) كە نامازە دەكات.....

(٢)

پینچ بابەتەكەى كۆتای سورەتى (لوقمان) :

{ئیمە دەزانین لە كۆتایى (سورەى لوقمان)* دا پینچ بابەتى ئەساسى و گرنكى باسكراون لە لەژىانى رۆژانەى ھەر تاكىكدا گرنكى و جىكەوتەى خۆيان ھەيدە، دەبينین ھەر لەبەر ئەم گرنكىيەتى بۆتە جىگەى مشتومرێكى زۆرى زانايان و تەفسىرى جۆراوجۆرى بۆكراوە و لەلایەن بىريارانەو و پوونكردنەو ى زۆر دراو ە بە تايبەت ئەو ى پەيوەند بە مەسەلى (باران بارین) ەو ەيدە، كە تائىستاش زۆرىك لە مۆسلمانان والى تىگەيشتون كەسەر بە بابەتى غەيبىاتەو ناكريت مۆڤ لە بارەى كات و ساتى باران بارینەو ەيچ بزائيتا بەلام ئەو ى لىرەدا جىگەى تىرامانە بىريارى كورد (كاك ئەحمەدى موفتى زادە) ھاتو ە جياواز لە ھەمو ى ئەو قسە و باسانى تائىستا دەربارەى ئەم پینچ ئايەتە بىستورمانە قسەى دىكەى ھەيدە بۆ ووتن و تەفسىر و پوونكردنەو ى جياواز دەدات لەدوبارەيدە، ھەر لەبەر ئەم گرنكىيەتى ئىمەش لىرەدا دامانا}...

ديارە ئەو ى لىم ئايەتانەدا ھەيد و ناوئراو بە (پینچ غەيبىاتەكە) ھەلە كراو ە، لىرەدا بە مۆتەلقى باس لە(غەيبىات) نىيە! بەحسى لە پینچ مەسەلە كراو ە كە يەكێكيان ئەساسەن مەسەلەى (عيلم) نىيە، بەلكو مەسەلەى قودرەت و كاركردنە، چواريان مەسەلەى (عيلمە)، دووانيان باسى ئەمەيدە كە بەشەر ئىمكانى نىيە بىزانيت، ئەو دووانەكەى تريان باسى ئەمە نىيە كە

* (إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (٣٤) سورة لقمان

به شهر بيزانيت يان نديزانيت. جا پټنج قهزيه كه چييه، كه نه صلدن پدپوهندي نيه به (عيلمده)؟

مه سدهی ﴿وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ﴾ خوی گه ورهيه ندم قانون و نيزامدی دامه زرانده وه كه ندم بوخاره (هه لمه) له فلانه هه لومه رجدا نهو حالته پديدا دهكات، كه بارانی لي بټه خواره وه، يديان باسی نه مديه، كه ندمه باس له زانين نيه، نه زانيني خواو نه زانيني به شهر، مه سدهی باران بارين و تداوی نهو کارو کار دانه وانهی لدم جيهاندها ههيه به قودرتهی خوی گه ورهيه و خوی گه ورهيه نهزم و قانونی ناوی دامه زرانده وه كه له فلانه قوناغدا باران دهباريت، بوغونه يه كدانه قايی فلزی له ژوروركدا دابني لهو ژوردها ناگر بکړه وه و ناو بخه سدری، دهينيت هه لمه دهكات و دهيدات لهو قاپه فلزيده و قاپه فلزيده كه پشتي ساردو بيت دهينيت وورده وورده دهگوريت و ناو دټه خواره وه، دهی نه مانه هه مووی قانونی خوايه، ناهمه و هدرچير به مجزه هديه له جيهانی هه ستيدا هه مووی کارو بهرنامهی خوی گه ورهيه، قانونيکه و نهو دایناوه، نه مدهش باس له غدييات نيه، باس له زانين و نه زانين نيه، باس له کاره ﴿وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ﴾ باران دهينيت، ليره دا له ناو وشه كه دا مانايه کی کومدکی و فرياد ره سیه کی تدايه، نهو مادهيه بو مدوجوداتی زيندوو خوا دهينيت و بهرنامه بهرنامهی نهو.

چواری ده مينته وه، دوانی باسه له زانيني خوا، كه نيت نه ساسدن (له بنډه تدا) به شهر بيزانيت يان نديزانيت نيه له توانيدا، ده فدرمويت ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾. ﴿عِلْمُ السَّاعَةِ﴾، واته له حزهی تداو بوونی ته مدهی ندم هه ستيد، و پاشان دووباره شروع و نهو ته مدهن هه ستی! نه مده به دای

خواوړه‌خووا نهم عيلمه‌ی هدی، باسی نهمه نییه واته (مه‌غیباتیک) بیټ له‌م
 نایه‌ته‌داو خه‌لک نه‌یزانیت، نه‌صلدن به‌حسی وای تیا نییه، بدل‌ی ده‌زانیت
 خه‌لک نایزانیت، به‌لام سیاقی به‌حسه‌که نه‌وه نییه و باسه ده‌رباره‌ی عيلمی
 خوا. نه‌ویژیشان نه‌وه‌یه ﴿يَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾، خوا ده‌زانیت چی له‌ره‌حمدا
 هدی، له‌و نایه‌ته‌ی سوره‌ی (النجم) دا باسی ده‌کات، که له‌سره‌تایه‌وه تا
 سره‌وتی له‌ره‌حمدا. ﴿... هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجِنَّةٌ
 فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ...﴾* ناله‌و قوناغانه‌ی سهره‌تاوه، واته خوا زاناس به
 نیوه باش ده‌زانیت به‌وه‌زی نیوه‌و نه‌و گوزان کاربانده‌ی به‌سهرتاندا دیت،
 له‌و قوناغانه‌وه که له‌زه‌ویدا به‌شیوه‌ی گیوا ماده‌ی جوزاوجور که
 له‌زه‌ویدایه و قایل‌یه‌تی هدی به‌گوزیت بؤ گیا و حیوانات و له‌پاشاندا وورده
 وورده ده‌بیته وجودی نینسانگدل و تبدیل ده‌بیته نوتفه (تنکو‌ناو) و له‌ره‌حمدا
 سره‌وت ده‌گریټ تا ده‌بیته (کروموسوم له‌ره‌حمدا) و ده‌پواته نه‌و زه‌مین‌ه‌ی
 ناماده‌ی له‌دایک بوون ده‌بیټ بؤ نهم دویایدو له‌ره‌حمدا بیټه ده‌ره‌وه، چی
 به‌سهردا دیت خوا ده‌یزانیت، لی‌ره‌شدا دووباره باسی نه‌وه نییه که خه‌لک
 نایزانیت، ده‌گریټ فلا‌نه نوکته‌ی بؤ ده‌رکه‌ویټ و فلا‌نه نوکته‌ی بزانت،
 نه‌فی زانین له‌به‌شدر نه‌کراوه، به‌لکو نه‌وه بؤ نیمد و تراوه و حالیکراوین که
 خوا ناگای هدی له‌قوناغه‌جیا جیاکانی حیاتی نیوه، که قوناغیکي کاتیکه که
 له‌ره‌حمدا قهرار ده‌گرن.

* ﴿الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِلْمِ وَالْفَوَاحِشِ إِلَّا اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ
 الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى﴾ (۳۲) سورة النجم

لېرەدا ئەساسەن باسى نەفى كەردنى عىلم لە ئىنسان نىيە. ئەو دووانە كەدى تەريان نەفى زانىنى بەشەرە، تەنھا ئەم دووانەدە نەفى زانىنى بەشەرى لىكراوہ بەشەر نايزانىت، ئەویش ئەوہىدە، مەۋۇ نازانىت بەيانى چى دەكات، چۈنكە راستە بەرنامە دادەنەت، بەلام لەوانەشە تا بەيانى بىرەت! جارى وا ھەيدە بەرنامە دادەنەت تا سالىك تا دەسان كە چى بكات، بەلام لەوانە يەك لەحزە لەدەۋاى ئەوہ ئەو فەكرى كەردۆتەو شەتەك رەۋبەدات ھېچكام لەوانە نەبىنەت، مەرگ و ژيان و گۆرانی جۆر جۆر، عىلم بەماناى تا ئەو جۆرە زانىنە، كە تەحدولى نەبەت و ھەقى بىت كەس نازانىت! چۈنكە نازانىت كەدى مەرگ دىتە پىشەوہ، لېرەدا زانىن نىيە.

لەوانەدە لېرەدا ھەندى شت لەلەي مەسۇلمانان دروست بىت كە پىۋىستە كەمەك رەۋونى بەكەمەوہ، لەوانەدە بەھۆكارى (وہە)، ھەقائىقەك بوترەت بەپىغەمبەران، مومكەنە بە وەسەلەي (خەو) ئىنسان شتەگەلەكى پى بوترەت، مومكەنە بە (ئىلھام) شتەگەلەكى پىبوترەت، فلانە ھالەت كۆمەلەك شتە پى بوترەت، بەلام ئەمە پى نالەن (عەلم غەب). بەشەر (عەلم غەب) پەيدا ناكات.

عەلمى غەب چە؟

ئەسولەن عەلمى بەشەرى بەدەۋەلەن، كە تەقى ئەۋشەي وا لەناو بەشەردا ناسراوہ. زانىنى بۆ بەشەر مەقدورەت و رەنگەدى دەرەك و زانىنى لە ئىختىارى بەشەردا بىت. مەسەلەن عەلم بەشەرى بەدەۋەلەن كەشتەك وا رەنگەدى لەبەردەم بەشەردا ھەيدە و دەرەتەنەت لەۋرەنگەنەو دەرەستى پەيان بەكات، بۆ ئومۇنە لەبەبەتە فەزىيا يان كەما يان ئەدەبەيات يان كۆمەلەيدەتى يان مەژۋودا رەنگەدى

زانينى فلاڼه مه تلېت هډه. چونكه دهر وړيت كتيډكان دهيتيت و دهيان خوښتته وهو حالې دهيت. به لآم غه بيات تاوا نيه. رېنگه موه عارفى نيه بو نينسان كه بيان زانيت، بيا له سهر نهمه نه گهر چي پتغه مېدران به وه سيله ي (وه چي) زور شتيان پي بوتريت، به لآم هيچكات عيلمى غه يپ ديدا ناكه ن، چونكه پيان و ترا دهيزانن و بيان نه و ترا نيمكاني نيه بيزانن! نه گهر هدر چي كتيي دنيا هډه بيخوښته وه! جا نهمه كه ده لپن كهس نازانيت سبه يني چي ده كات و كهس نازانيت له چي گوشه يده كي زه ويدا دهر يت، ماناي نه وه نيه واته مومكين نيه شتيك بهو جوړه بوتريت به زه ميري نينسان، بدلې مومكينه به جوړېكي په قيني له لايدن خواي گه وړه بوتريت به پتغه مېرنيك، "كه تو به ياني نهو كار ه ده كيت". هتا (وه چي) بيت بو، كه له (ئيلهام) بانډه، چونكه ته و او ناگاهانه و روښنه، كه دهر پرين و ووشه كاني هدمو شتيكي روښنه، له كاتيكا نه و هس بزاني نيلهامي پتغه مېدران جياوازي هډه له گډل نيلهامي نيمه دا، نه و يش هدر روښنه و ناگاهانيد، دهر ك ده كن ده زانن نهمه تده يولاتي خويان نيدو له لايدن خواوه نيرراوه، به لآم جياوازي هډه له گډل (وه چي) داو له ناو عيبارات و نډلفازيدا روښنى نيه، تنها مدهوميكه.

جا ئيلهام بيت يان بانډ له ئيلهام و وه چي بيت، كه به ياني فلاڼه كار ده كم يان له فلاڼه گوشه ي زه ويدا دهر مرم، بهمه ناوتريت (عيلم)، چونكه نهمه خوي رېنگه يده كي نيه بو زانينى، و به رېنگه موه عارفه كه نه يزايوه! نهمه پي ده لپن (ئيلقاي ئيلاهي).

عيلمى بدشهرى بدوه ده لپن، كه رېكخستني له تواناي بدشهر دا هديت و هدر كات ويستي بتوانيت بيزانيت، نيتا من زمانى (نيسپاني) نازانم، به لآم

نه گدر له رېنگه ى موله عارفه وه مه يل مېت و هه لى بۆ بدهم ده توانم فيرى بيم و
 بيزانم. به لام (غه بيات) وا نيهو رېنگه يدك موله عارف نيه بۆ زانينيان. له
 پيغه مبه رانيش خوارتر له وانه ئيلهاميك فره فره روشن بوتريت به مروفيك له
 مه جالى كار يكددا كه به يانى ده يكات، له مه جالى رووداو يكددا كه به يانى
 رووده دات، يه قينى قه تعى بيت، واته نه وه نده روشن بيت له لاي كه
 رووده دات يان به خهو شتيك بينيت نه وه نده روشن بيت له فلانه جيگددا
 ده مريت، به مانه ناوتريت (عيلمى به شهري)، چونكه رېنگه ى زانينه كه ى نيه
 بۆ خه لك و هه ركات بيانه و يت پى ناگه ن .

جا ليره دا نه م دووانه نه فيكراوه، كه كه سيك نازانيت سبه ينى چى ده كات،
 يان كه سيك نازانيت له كام گوشه ى زهويدا ده مريت مه به ستى نهو زانينه
 عادييه يه كه رېنگاى زانينه كه ى له تواناى به شهردا بيت، هه روا چون بۆ
 عيلميك رېنگه هه يه فيرى بيت بۆ نه ميش رېنگه يدك هه يه فيرى بيت، بتوانيت
 فيرى نه مه بيت يه قين پهيدا بكه يت كه سبه ينى چى كار يك ده كه يت،
 بتوانيت فيرى نه مه بيت يه قين پهيدا بكه يت له كويدا ده مريت! ده ى نه مه
 قهت ناتوانيت، به لام نه مه به ماناى نه وه نيه واته هيج وه ختيك شتيكى وامان
 بۆ ده رناكه و يت و بۆمان باس ناكر يت، نا ... مومكينه بو يت. بۆيه له ناو نهو
 پينج شته ى پى ده لىن (پينج غه يى) كه ته نها نه م دووانه يدتى كه نه فى زانينى
 له به شدر كراوه، نهو سيانه كه شيان يه كيان باسى زانين نيه و دووانيشيان
 باسى زانينى خواى گه و ره يه، نهك نه فى له زانينى به شدر.

ليره دا پيويسته به سه ر نه وه شدا تينه په رم و روونى بكه مه وه له باره ى نهو
 شتانه ى پى ده و تر يت هپنو تيزم (خه واندى موكنا تيزى) و نه ستيره ناسى و شتى

ۋا كە لەۋ رېڭەندەۋە مەۋزۇ ئاڭدار دەكەندەۋەلە رۈۋداۋەكان، جا ئەم باسانە
دوۋ لايەنيان ھەيە:

قەسە لەسەر ئەۋەبەيت كە رېڭەيەك ھەبەيت بۆ زانىنى ئەم شتەنە، ئەگەر ۋابەيت
ئەۋە ۋا رېڭەي بۆ پەيدا بوۋە ناچىتە خانەي غەبىياتەۋە {بۆغونە (خەۋاندەكەي)
ئەنجام داۋە، ئىز باس لە غەبىيات نىيە}. بەلام ۋاقىيەت شەتەكى تەرە، بۆ ئەم
جۆرە باسانە رېڭەيەكەي عىلمى بوۋنى نىيە، ۋاتە ئەۋ رېڭەيەكە كە دەزانىت تەقى
فالاڭ قەۋاعىد لە فالاڭ عىلم، يان فالاڭ موشاھەدات لە فالاڭ مەسەلەي
تەجرۈبەدا نەتىجەيەك بەۋجۆرە دەستبەكەۋىتەۋە، ئابەۋجۆرە رېڭەيەك نىيە بۆ ئەم
بابەتەنە. ئەگەر فەرزى ۋابوۋ ۋوتان ئىز لە بابەتەي غەبىيات چۆتە دەرەۋە، ئىز
ئاسانە بۆتە مەسەلەيەكەي عىلمى، بەلام ئەم فەرزە (گريمانە) خۆي باتلە، ئەۋە
كە لە رابردوۋدا لەرېڭەي ئەستېرەۋە ھاتوۋن ھسابى ۋايان كەردوۋە
ئىستاش لە رېڭەي ھىپنوتىزىم ۋ ئەنۋاع كارى رۆحى، بابەتەك دەرەك دەكەن
تەنھا تەلخى ۋ لىلى ۋ سىبەريك دەداتە ئىنسان ۋ عىلم نادات. ھەموۋ ئەمانە
يەقىنى نىن، لەبەرئەۋەي يەقىنىش نىيە ئاكرىت بېتە بىنەما بۆ ھۆكم دان،
ئاكرىت يەقىن لەسەر بىنەماي ئەمانە دابىرىت، بەلى خۆم دەزانم كۆمەلەك كار
ھەيە لەرېڭەي ئەستېرەۋە دەكرىت، ۋەك مەسەلەي مردنى (عومەرى خەيامى
نەيشابورى) يان كۆمەلەك شەي دىكە كە لەكتىبەكاندا دېۋمە، يان لە دونايى
نەمپۇدا كە كۆمەلەك شەم لە مەسەلەي (خەۋاندەنى موڭغولىيە) بىستۈۋە
باۋەر دەكەم دەزانم راستدۇ درۆ ئاكدەن، بەلام گرىنگ جىۋازى ئانەم
رېڭەيەيدە، لەگەل ئەۋ رېڭە مۇتەعارىفا كە پىي دەلەين (عىلم). رېڭەي
مۇتەعارف يەقىن دەبەخشىت، بەلام ئەمانە يەقىن ئابەخشەن، تەنھا لىلىيەك

دەدات بە مەروۇ كە نىحتىمالى ھەيدە واش نەبىت. ئا ئەمەيدە جىاوازيە كە
لە كاتىكدا ئەو ۋا ئىزىن مەقدور نىيە (عەلمە)، واتە ئەو جۆرە دەر كە يەقنىيە
ۋا لە رووى موقەدىماتى يەقنىيەدە تەقى ئەو رېگە موقەعارفە بۆ ئىنسان حاصل
دەبىت لەم مەسائىلانەدا ئەو جۆرە عەلمە حاصل نايىت ۋەك باقى عەلمەكانى
دەيكە نىيە. واتە ۋەك بابەتەكى ۋەك بىر كارى نىيە كە يەقنىت پىيخشن!

ئەو سەرچاۋانەى سوديان لىۋەرگىراۋە:

۱. حەبىب مەھمەد سەئىد: ژىيانى ئازىز مەن، بەدرگى يەكەم، چاپى يەكەم، چاپخانى مەھارەن، تەھران، ۲۰۰۷. دوۋەم، ۲۰۰۷.

۲. زكى الدىن عبدالمەجىم بن: سوختەى سەحىحى مۇسلىم، و. لىۋنەيەك، بەدرگى

۳. سەرۋەت عبدەللاھ: كاك ئەھمەدى موفتى زادە، دەروازەيەك بۆ خەبەتتىكى نەناسىتىراۋ، بەدرگە يەكەم، چاپى يەكەم، چاپخانى سىما، سلىمانى، ۲۰۱۰.

۴. ئەلى عىزەت بېگۈفچ: ئىسلام لە نىۋان رۆزەلەت و رۆزىۋادە، چاپى چۈرەم، سلىمانى، ۲۰۰۹.

۵. كاك ئەھمەدى موفتى زادە: يەكبوۋنى ئىسلامى، و. ياسىن مەسەئىد، گۆقارى ھەزەن، ژ. ۱۷۱۸، ۲۰۰۵.

۶. مامۇستا ناصرى سوبخانى: اثبات وجود، كاسىتى تۆماركراۋ.

۷. مامۇستا ناصرى سوبخانى: تەفسىرى سۈرەتى يونس، ۲۰۰۹.

۸. مامۇستا ناصرى سوبخانى: خەلق ادم، كاسىتى تۆماركراۋ.

۹. مامۇستا ناصرى سوبخانى: خۇدا ناسى، كاسىتى تۆماركراۋ.

۱۰. ماموستا ناصري سوبخاني: لادانده کاني بدشهریهت و ژبانيکی مومنينانده، ناماده کردني، سهروهت عهبدولا، چاپي يه کهم، چاپخانهی سيماء، سلیماني، ۲۰۱۱.
۱۱. ماموستا ناصري سوبخاني: مهسلده کاني ئافرهت، ناماده کردني سالم بيستاني، چاپي يه کهم،
۱۲. ماموستا ناصري سوبخاني: مونازه رهي عيلمي: کاسيتي تۆمار کراو.

کاسيته کاني کاک نه حمه دي موفتي زاده:

۱. کاسيتي ژماره (۴۵)، سخنراني بۆکان، B-A.
۲. کاسيتي ژماره (۶۷) (تصفيه انقلاب فرهنگي)، B-A.
۳. کاسيتي ژماره (۲۴) (پرورش و آموزش)، B-A.
۴. کاسيتي ژماره (۱۹۶) (رابطه و مراحل ماده و حيات روح و ميزان اگاهي انسان نسبت به ذات خلق) B۲-A۲. B۱-A۱
۵. کاسيتي ژماره (۳) (بختي دربار بهائيان در مريوان)، B-A.
۶. کاسيتي ژماره (۳۳) B-A()
۷. کاسيتي ژماره (۲۴۶) (توصيه به خانواده (۱ و ۲) B۱-A۱. B۲-A۲
- (۲۴۶)
۸. کاسيتي ژماره (۱۸۵) (۱. بقاي ماده و انرژي ۲. جاريه) B-A.
۹. کاسيتي ژماره (۱۷۴) (حور، غلمان، ولدان) B-A.
۱۰. کاسيتي ژماره (۳۱) (شرک و تهوچيد در مسجد روستاي مرخوز-بوکان) B-A.
۱۱. کاسيتي ژماره (۱۷۰) (ليبراليسم) B۱-A۱. B۲-A۲

۱۲. کاسیتی ژمارە (۳۵) (ماتریالیسم فکری و اخلاقی) B-A.
۱۳. کاسیتی ژمارە (۲۰۴) (هەف از خەلق هەستی و انسان، عەلت تەزەل فکەر و روان و راه چاره) B-A.
۱۴. کاسیتی ژمارە (۲۳۴) (وظیفە انسان مۆسلمان نەسب بە خۆد و اطرايان) B-A.
۱۵. کاسیتی ژمارە (۷۲) (وظیفە انسان در مسیر تاریخ) B-A.
۱۶. کاسیتی ژمارە (۱۵۷) (تفاوت ایمان و اسلام و ایمان و کفر و نفاق) B-A.

بۆدابه زاندنى جۆره ها كتيب: سهردانى: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)
لتحميل أنواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)
براي دائلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى , عربى , فارسى)

له راستیدا ته سخیرا کړدن و کوټنړول کړدنی جسم له چاو ته سخیر کړدن و کوټنړول کړدنی فکردا شتیکی بچوکه، ټینسانیک بیهیت و زیندانی بکهیت زور کهم زهره رتره، تاوه کو ټه وهی بییت فکری بگوړیت و دیلی بکهیت. له جاهیلییه تی دنیایی ټهم روژدها وهک جاهیلییه تی دریژی میژوو ته سخیری فکر ده کهن، که ټه وه به د به ختییه، ټهو قوتاخانه به شهری و یاسا و سیسته مه به شهر یانه زور زالمانه تر کار ده کهن لهو ټه شبکه نجانیه له زیندانه کاند ا ده درین! چونکه اجسمی تسخیرا ناکه ن ادهرونی تسخیرا ده کهن، جا دهر ون گرتگره تا جسم، ههر که دهر ون تسخیر کرا تازه ټیتر ټینسان نییه!

له و ته کانی کاک ټه حمده

